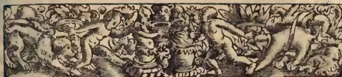

INCIPIVNT CAPITVLA IRENAEI LVGDVnenſis epiſcopi in librum primum contra hæreſes.

Quæ eſt

INDEX CAPITVM PRIMI LIBRI

FINIS INDICIS.

A DIVI IRENAEI EPISCOPI LVGDVNENSIS ADVERSVS HAERESES Valentini similiumq́ue, Liber primus.

PRAEFATIO.

Vatenus ueritatem refutantes quidam inducũt uerba falsa,& Genealogias infinitas, quæ quæstiones magis præstant,quemadmodum Apostolus ait,quàm ædificationem dei, quæ est in fide. Et per eã quæ est subdole exercita uerisimilitudo,transducunt sensum eorum,qui sunt inexpertiores,& in captiuitatẽ ducunt eos, falsantes uerbum domini, interpretatores mali eorum quæ bene dicta sunt effecti: & multos euertunt, attrahentes eos sub occasione agnitionis,ab eo qui hanc uniuersitatem constituit & ordinauit,quasi altius aliquid & maius habentes ostendere,quàm eum,qui cœlum & terram,& omnia quæ in eis sunt,fecit. Suadenter quidẽ illi illiciunt per bonorum†morem simpliciores ad requirendi modum,male B autem perdunt eos iniqui,& impiam sententiam ipsorũ factam non ostendunt, ne denudatus fiat comprehensibilis, suasorio autem cooperimento subdole adornatus,& in ipsa ueritate (ridiculum est & dicere) ueriorem semetipsam præstat,ut decipiat exteriori phantasmate rudiores:quemadmodum à meliore nobis dictum est de huiusmodi.†Quem lapidẽ pretiosum, smaragdum,magni pretij apud quosdam,uitreum in eius cõtumeliam per artem assimilatum, quoadusq; non adest qui potest probare & artificium arguere quod subdole sit factum. Quum enim commixtũ fuerit æramentum argento,quis facile poterit, rudis cum sit, hoc probare? Igitur ne forte & cum nostro delicto abripiantur quidã quasi oues à lupis,ignorantes eos propter exterius ouilis pellis superindumentum,à quibus cauere denunciauit nobis dominus,Similia quidem nobis loquentes, dissimilia uero sentientes,necessarium duxi,cum legerim Commentarios ipsorum,quemadmodum ipsi dicunt,Valentini discipulorum,quibusdam autem ipsorũ & congressus,& apprehendens sententiam ipsorum,manifestare tibi dilectissime portentuosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, quia non omnes cerebrum habent,ut & tu cognoscens ea,†ouibus hijs qui sunt tecum, manifesta facias,& præcipias eis obseruare se à profundo insensationis.& eius quæ est in deum blasphemationis.Et quantum nobis uirtutis adest,sententiã ipsorum,qui nunc aliud docent, dico autem eorum,qui

1.Timot.1.

ἔχοντες,i.ualentes πιθανῶς.

aliàs,†mortem.

Alś, Quomodo.

Solæ.

Aliàs,omnibus.
φυλάξαι,i.cauere.

a sunt

Ptolemeus hereſim à Valentino deliniatam auxit.

ſunt circa Ptolemæum, qui eſt uelut floſculus Valentini ſcholæ, compēdioſe, & manifeſte oſtendemus, & alijs occaſiones dabimus ſecundum noſtrā mediocritatem ad euertendum eam, nō conſtantia neq; apta ueritati, oſtendentes ea, quæ ab hijs dicuntur, neq; conſcribere conſueti, neq; qui ſermonū arti ſtuduerimus: Dilectione autem nos adhortante, & tibi & omnibus qui ſunt tecum manifeſtare, quæ uſque adhuc erant abſcōſa. Iam autem ſecundum gratiam dei in manifeſtum uenerunt doctrinæ ipſorum. Nihil enim eſt coopertum, quod non manifeſtabitur, & nihil abſconſum, quod non cognoſcetur. Non autem exquires à nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum ſermonem plerunque auocamur, orationis artem quam non didicimus, neque uim conſcriptoris, quam non affectauimus, neque ornamentum uerborum, neque ſuadelam quam neſcimus: Sed ſimpliciter & uere & Idiotice, ea quæ tibi cum dilectione ſcripta ſunt, cum dilectione percipies, & ipſe augeas ea penes te, ut magis idoneus quàm nos, quaſi ſemen & initia accipiens à nobis: & in latitudine ſenſus tui in multum fructificabis ea, quæ in paucis à nobis dicta ſunt, & potenter aſſeres hijs qui tecum ſunt, ea quæ inualide à nobis relata ſunt. Et quemadmodum nos elabotauimus olim, quærenti tibi diſcere ſententiam eorum, non ſolum facere tibi manifeſtam, ſed & ſubminiſtrationem dare, uti oſtenderemus eam falſam: Sic & tu efficaciter reliquis miniſtrabis ſecundum gratiam quæ tibi à domino data eſt, ut iam non abſtrahantur homines ab illorum ſuadela, quæ eſt talis.

FINIS PRAEPATIONIS.

Narratio omnis Argumenti Valentini diſcipulorum. Caput I.

αἰών, ſeculum. προαρχήν. i. ante principium ſiue priorem principio. προπάτωρ. i. patre prior. βυθός, profunditas. ἔννοια, cogitatio proprie tacita. χάρις. gratia. σιγὴ, ſilentium. Hinc reſtitue locū deprauatum apud Tertullianum, de præſcriptis hæreticorū, & pro, et ſua charitate, lege ex ſua charite. νοῦς, mens. ἀλήθεια ueritas.

Icunt eſſe quendā in inuiſibilibus & inenarrabilibus altitudinibus perfectum Aeonem qui ante fuit. Hunc autē & proarchen & propatora, & Bython uocant, eſſe autem illū inuiſibilem, & quē nulla res capere poſſit. Cum aūt à nullo caperetur, & eſſet inuiſibilis, ſempiternus, & ingenitus, in ſilentio & in quiete multa fuiſſe in immenſis Aeonibus. Cum ipſo aūt fuiſſe & Ennœan, quam etiam Charin & Sigen uocant, & aliquādo uoluiſſe à ſemetipſo emittere hunc Bythum, initium omnium & uelut ſemen. Prolationem hanc præmitti uolunt, & eam depoſuiſſe quaſi in uulua eius quæ cum eo erat Sige. Hanc autem ſuſcepiſſe ſemen hoc, & prægnantē factam generaſſe Nun, ſimilē & æqualē ei qui emiſerat, & ſolum capientē magnitudinē patris. Nun autē hunc unigenitū uocant, & patrē, & initiū omniū. Vnà aūt cum eo emiſſam ueritatē, & hanc eſſe primā & primogenitam Pythagoricā quaternationem, quam & radicem omnium dicunt. Eſt enim Bythus & Sige, deinde Nus & Alethia. Sentientē autem unigenitū hunc in quæ prolatus eſt

A tus est, emisisse & ipsum Logon & Zoën patrē omniū eorū, qui post se futuri essent, & initium & formationem uniuersi pleromatis. De logo autē & Zoë emissum secundum coniugationem hominem & ecclesiam, & esse hāc primogenitam octonationem, radicem & substantiam omnium, quatuor nominibus apud eos nuncupatam, Bython & Nun, & Logon, & Anthropon. Esse enim illorum unumquenq; masculofœminam. Sic initio propatorem illum coisse secundum coniugationem suæ Enœæ, id est cogitationi quam gratiam & silentiū uocant. Vnigenitum autē, hoc est Nun, Alethiæ, id est, ueritati. Logon autem Zoē, id est, uitæ, & Anthropon cum ecclesia. Hos autē Aeonas in gloriā patris emissos, uolentes & ipsos de suo clarificare patrē, emisisse emissiones in coniugationē, Logon quidē & Zoën posteaq; emissus est homo, & ecclesia, alteros decem Aeonas, quorum nomina dicunt hæc: Bythus & Mixis, Ageratos & Henosis, Autophye & Hedone, Agne & Homosyncrasis, Monogenes & Macaria. Hij decem Aeones, quos dicunt ex Logo, & Zoë emissos. Anthopon autē & ipsum emisisse cū ecclesia Aeonas xij. quibus nomina hæc donauit, Paracletus & Pistis, Patricos et Elpis, Metricos et Agape, Aenos & Synesis, Ecclesiasticos & Macariotes, Teletos & Sophia. Hij sunt xxx. erroris eorum Aeones, qui tacentur & non agnoscuntur. Hoc inuisibile & spiritale secundū eos pleroma, tripartite B diuisum in octonationē & decada & duodecada: & ptopter hoc saluatorē dicunt (Nec enim dominū eum nominare uolunt) per xxx. annos in manifesto nihil fecisse, ostendentē mysteriū horū Aeonū: Sed & parabola eorū operariorum, qui in uineam mittuntur, dicunt manifestissime xxx. hos Aeonas declaratos, Mittuntur enim alij quidem circa primam horam, alij circa tertiam, alij circa sextam, alij circa nonam, alij circa undecimam. Compositæ igitur prædictæ horæ in semetipsas xxx. numerum adimplent. Vna enim, & tres, & sex, & nouem, & undecim, triginta sunt. Per horas autē Aeonas manifestari uolunt, & hæc esse magna & admirabilia, & abscondita mysteria, quæ ipsi fructificant, & sicubi quid eorum quæ dicuntur in scripturis potuerunt adaptare & adsimilare figmēto suo. Et propatorem quidem eorum cognitū soli dicunt ei, qui ex eo natus est monogeni, hoc est Nus. Reliquis uero hominibus inuisibilem & incomprehensibilem esse. Solus autē Nus, secundum eos, delectabatur uidens patrem, & magnitudinem immensam eius considerans exultabat, & excogitabat reliquos quoq; Aeonas participare magnitudinem patris, quantus & quàm magnus existeret, & quemadmodum erat sine initio & incapabilis & incomprehensibilis ad uidendū. Continuit autem eum Sige uolūtate patris, quoniam nollet omnes hos in intellectum & desiderium exquisitionis patris sui adducere. Et reliqui quidē Aeones omnes tacite quodammodo desiderabant prolatorem seminis sui uidere, & eam quæ sine initio est radicem cōtemplari. Præsilijt autem ualde

λόγος sermo. ζωὴ uita.

πλήρωμα consummatio.

ὀγδοάς, octonarius numerus.

Μίξις, mixtura. Αγήρατος, qui nō senescit, nōnulli codices agenitos. Αγέννητος autē innascibilis. pro Henonis legendū Henosis i. unio. Αυτοφυὴ, naturalis dexteritas. ἡδονὴ uoluptas. ἁγνὴ, pura, Quanquam ex lib. 2. cap. 19. appareat pro agne legendum, acinetos. Illic enim iungit immobilem et contemperamentum, Quidā codices hoc loco habebāt Osc et sycrasis, qdā hora syncrasis ex bis legendum arbitror ὁμοσύγκρασις. μονογενὴς, i. unigenitus. μακαρία, beata. παράκλητος, consolator. πίστις fides πατρικὸς. i. paternus. ἐλπίς, spes. μετρικὸς moderatus. Αγάπη charitas. αἶνος laus. σύνεσις intelligentia. ἐκκλησιαστικὸς aptus ad concionandum. μακαριότης beatitudo. τέλειος perfectus. σοφία sapientia.

ultimus & iunior de duodecade ea, quæ ab Anthropo & ecclesia emissa fue
rat, Aeon, hoc est, Sophia, & passa est passionem sine complexu coniugis A
Teleti, quæ exors quidē fuerat in hijs quæ sunt erga Nun & Alethian. De-
riuauit autē in hunc Aeonē, id est, Sophiam demutatam sub occasione qui
dem dilectionis, temeritatis autē, quoniā nō cōmunicauerat patri perfecto,
quemadmodum & Nus. Passionem autem esse exquisitionem patris, uo-
luit enim, ut dicunt, magnitudinem eius comprehendere. Dehinc cum non
posset, quoniam impossibilem rem aggrederetur, in magna Agonia consti
tutum propter magnitudinē altitudinis, & propter quod inuestigabile pa-
tris est, & propter eam quæ erat erga eum dilectionē. Cū extenderetur sem
per in priora ad ultionem eius, nouissime forte absorptum fuisset & resolu
tum in uniuersam substantiam, nisi ei, quæ confirmat extra inenarrabilem
magnitudinem & custodit omnia, occurrisset uirtuti. Hanc autē uirtutē Ho
ὅρος finis est. ron uocant, à qua absentem & confirmatū uix reuersum in semetipsum, &
credentē iam, quoniā incōprehensibilis est, deposuisse pristinam intentionē
cum ea quæ acciderat passione, ex illa stuporis admiratione. Quidam au-
tē ipsorum huiusmodi passionem & reuersionem Sophiæ, uelut fabulam
narrant, impossibilem & incomprehensibilem rem eam aggressam, pepe-
risse substantiam informem, qualem naturam habebat fœmina parere, in
quam cum intendisset, primo quidem contristatam, propter inconsumma-
tionem generationis, post deinde timuisse ne hoc ipsum finem habeat, de- B
hinc expauisse & aporiatam, id est, confusam, quærentem causam, & quem-
admodum absconderat id quod erat natum. In hijs autem passionibus fa-
ctam, accepisse regressionem, & in patrē regredi conari aliquandiu ausam,
tamen defecisse & supplicem patri factam. Vnà autē cum ea rogasse, & reli
quos Aeonas. Maxime autē hinc dicunt primum initiū habuisse substantiā
materiæ, de ignorantia, & tedio, & timore, & stupore. Pater autem prædictū
Horon super hæc per Monogenem præmittit in imagine sua, siue coniuge
masculofœmina. Patrem enim aliquando quidem cum cōiuge Sige, modo
σταυρὸς crux. λυ- uero & pro fœmina esse uolunt. Horon uero hunc & Stauron, & Lytroten,
τρωτὴς redemptor. & Carpisten, & Horotheten, & Metagogea uocant. Per Horon autem hūc
καρπιστὴς fructifi- dicunt mandatam & confirmatam Sophiam, & restitutam coniugi. Sepa-
cator. ὁροθέτης fi- rata enim intentione ab ea cum appendice passione, ipsam quidē infra Ple-
nium d signator. roma perseuerasse: Cōcupiscentiā uero eius cū passione ab Horo separatā
μεταγωγεὺς, qui ducit in ulteriora. & crucifixam, & extra eum factam esse quandam spiritalem substantiam,
& naturalem quendam Aeonis impetum, informē uero & sine specie, quo-
niam nihil apprehendisset, & propter hoc fructum eius inualidum & fœmi
neum dicunt. Postea uero quàm separata sit hæc extra Pleroma Aeonum,
& mater eius redintegrata suæ coniugationi, Monogenem iterum alteram
emisisse coniugationem, secundum prouidentiam patris, Christum & spiri-
tum

A tum ſanctum, à quibus conſummatos eſſe dicunt Aeonas. Chriſtum enim
docuiſſe eos coniugationis naturam †innati cõprehenſionem, cognoſcentes *Als, lunati.*
ſufficientes ſi illos idoneos eſſe, declaraſſe quoq; in eis patris agnitionem, *Als, initiati.*
quoniam incapabilis eſt, & incomprehenſibilis, & non eſt neq; uidere neq;
audire eum, niſi per ſolum Monogenem. Et cauſam quidẽ æternæ perſeue-
rationis, ĳs omnibus incomprehenſibilem, patris eſſe, generationis autem
& formationis comprehenſibilia eius, quod quidẽ filius eſt, & hæc quidem
nunc emiſſus erat Chriſtus in eis operatus eſt. Spiritus uero ſanctus adæ-
quatos eos omnes gratias agere docuit, & ueram requiẽ induxit, et ſic forma
& ſentẽtia ſimiles factos Aeonas dicunt uniuerſos, factos Noas & Logos,
& omnes anthropos & fœminas, ſimiliter omnes Alethias, & Zoas, & ſpi-
ritus & eccleſias. Cõfirmata quoq; in hoc omnia, & requieſcẽtia ad perfectũ
cum magno gaudio dicunt hymnizare propatorẽ magnæ exultationis par
ticipantẽ, & propter hoc beneficium una uoluntate & ſententia uniuerſum
pleroma Aeonum conſentiente Chriſto & ſpiritu unumquẽq; eo quod ha-
bebat in ſe optimum florentiſſimum cõferentes, collationem feciſſe. Et hæc
apte compingentes, & diligenter in unum adaptantes emiſiſſe problema &
honorem & gloriam †orthi perfectiſſimum decorẽ quendam, & ſidus ple- *ὀρθὸς rectus.*
romatis perfectum fructum Ieſum, quem & ſaluatorem uocari, & Chriſtũ, *Sed ſcribendũ*
B & Logõ, patronymice, ac omnia, quoniã ab omnibus eſſet. Satellites quoq; *orti, ut para-*
ei & honorem ipſorum eiuſdem generis angelos cum eo prolatos. Hæc igiẽ *diſum intelli-*
eſt, quæ intra pleroma ipſorum dicitur negatio, & paſſi Aeonis, & penè per *gas cuius me-*
diti, & quaſi in multa materia propter inquiſitionẽ patris calamitas & Hori *minit.*
& crucis ipſorum, & redemptoris, & Carpiſtæ, & Horothetæ, & Metagogei
& Aeonum compago, & primi Chriſti cum ſpiritu ſancto †de pœnitentia à *forte, depen-*
patre ipſorũ. Poſtrema Aeonum Geneſis & ſecundi Chriſti quem Soterẽ *dentia.*
dicunt ex collatione compoſita fabricatio. Hæc autem manifeſte quidem
non eſſe dicta, quoniam non omnes capiant agnitionem ipſorum. Myſte-
rialiter autem à ſaluatore per parabolas oſtenſa ĳs qui poſſunt intelligere:
ſic xxx. Aeonas ſignificari per triginta annos, ſicut prædiximus, in quibus ni
hil in manifeſto dicunt feciſſe Saluatorem, & per parabolam operariorum
uineæ. Et Paulum manifeſtiſſime dicunt Aeonas nominare ſæpiſſime. Ad-
huc etiam & ordinem ipſorum ſeruare ſic dicentem, in uniuerſas generatio-
nes ſeculi ſeculorum. Sed & nos ipſos in eum, qui in gratiarum actionibus
dicentes Aeonas Aeonum illos Aeonas ſignificare, & ubicunq; Aeon aut
Aeones nominantur, in illos id referri uolunt. Duodecadis autem Aeonũ
emiſſionem ſignificatam per id quod xĳ. annorum exiſtẽs dominus, diſpu-
tauerit cum legis doctoribus, & per Apoſtolorum electionem. Duodecim
enim Apoſtolos elegit, & reliquos xviĳ. Aeonas manifeſtari per id quod
poſt reſurrectionem à mortuis xviĳ. menſibus dicant cõuerſatum eum cum

discipulis. Sed & præcedentes nominis eius duas literas Iota & Eta xviij. Aeonas significanter manifestare. Et x. autem Aeonas similiter per Iota literam quod præcedit, in nomine eius significari dicunt, & propter hoc dixisse Saluatorē, Iota unum, aut unus apex non præteriet quoadusq; omnia fiant. Hanc autem passionem quæ circa duodecim Aeonum facta est, significari dicunt per Apostasiam Iudæ, qui duodecimus erat Apostolorum, & quoniam xij. mense passus est. Vno enim anno uolunt eum post baptisma prædicasse. Adhuc etiam in ea quæ profluuium sanguinis patiebatur, manifestissime hoc significari. Duodecim enim annis passam eam per domini aduentum esse sanatam, cum tetigisset fimbriam uestimenti eius, & propter hoc dixisse Saluatorem. Quis me tetigit? docentem discipulos quod factū est inter Aeonas mysterium, & curationem passi Aeonis. Per illa enim quæ passa est xij. annis, illa uirtus significatur, eo quod extenderetur, & in immēsum flueret eius substantia, quemadmodum dicunt, & nisi tetigisset uestimentum, hoc est illius filij, qui est ueritatis primæ tetradis, quæ per fimbriam manifestata est, aduenisse in omnem substantiam suam. Sed stetit & quieuit à passione per egressam uirtutem filij. Esse autem hunc Horon uolunt, qui curauit eam, & passionem separauit ab ea. Quod autem Saluatorem ex omnibus existentem omnem esse per hoc responsum, Omne masculinum aperiens uuluam, manifestari dicunt. Qui cum omnia sit, aperuit uuluam excogitationis passi Aeonis, & separata ea extra Pleroma, quod etiam secundam Ogdoadam uocant, de qua paulò post dicemus. Et à Paulo autem manifeste propter hoc dictum dicunt, & ipse est omnia. & rursus: Omnia in ipsum, & ex ipso omnia & iterum: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et illud: Recapitulata esse omnia in Christo, per deum. Sic & interpretantur dicta, & quæcunq; alia sunt † alia. Adhuc etiam de Horo suo quem etiam plurimis nominibus uocant, duas operationes habere eum ostendunt, confirmatiuam & separatiuam, & secundum id quidem, quod confirmat & constabilit, crucem esse. Secūdum id uero quod diuidit, Horon. Saluatorē autem sic manifestasse operationes eius. Et primo quidem confirmatiuam, in eo quod dicit: Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, discipulus meus esse non potest. & iterum: Tollēs crucē, sequere me. Separatiuam autem in eo quod dicit: Non ueni mittere pacem, sed gladiū. Et Ioannem dicunt hoc ipsum manifestasse, dicentem, uentilabrum in manu eius emundare aream, & colliget frumentum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili, & per hæc operationem Hori significasse. Ventilabrum enim illud crucem interpretatur esse, quæ scilicet consumit materialia omnia, quemadmodum paleas ignis, emundat autē eos qui saluantur, sicut uentilabrum triticum. Paulum autem apostolum & ipsum reminisci huius crucis dicunt sic: Verbū enim crucis hijs qui pereunt stultitia est

Marginalia: A (beside line 2); Forte duodecimū aeonem. (beside line 6); τετράς, quaternio. (beside line 15); B (beside line 20); Forte, talia. (beside line 26)

cia est, hijs autem qui saluantur uirtus dei. & iterum: Mihi autem non eue-
A niat in ullo gloriari, nisi in Christi cruce, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Talia igitur tam de pleromate ipsorum, & psalmate uniuersorum dicunt, adaptare cupientes ea quæ bene dicta sunt, hijs quæ male adinuenta sunt ab ipsis. Et non solum autem ex Euangelicis & Apostolicis tentant ostensiones facere, conuertentes interpretationes, & adulterātes expositiones, sed etiam ex lege & prophetis, cum quando multæ parabolæ & allegoriæ sint dictæ, & in multa trahi possit, ambiguū per expositionē propensius ad figmentum suum & dolos adaptantes, in captiuitatem ducunt à ueritate eos, qui non firmam fidem in unum deum patrem omnipotētem, & in unum Iesum Christum filium dei conseruant. Ea uero quæ extra pleroma dicuntur ab hijs, sunt talia: Enthymesin illius superioris Sophiæ, quā &†Achamoth uocant, separatā à superiore pleromate cum passione dicunt in umbratæ uanitatis locis deseruisse per necessitatem: extra eum lumen factā est & extra pleroma, informis, & sine specie quasi abortum, ideo quia nihil apprehendit. Misertum autem eius superiorem Christum, & per crucem extensum sua uirtute formasse formam quæ esset secundum substantiā tantum, sed non secundum agnitionem, & hæc operatum recurrere subtrahentem suam uirtutem, & reliquisse illam, uti sentiens passionem, quæ erga illā esset per separationem pleromatis, concupiscat eorum quæ meliora essent,
B habens aliquam adorationē immortalitatis relictam in semetipsam à Christo & spiritu sancto. Quapropter & ipsam duobus nominibus uocari, Sophiam paternaliter (Pater enim eius Sophia uocatur) & spiritum sanctum ab eo qui est erga Christum spiritus, formatam ante eam & sensatam factam, statim autem euacuatam ab eo qui inuisibiliter cum ea erat uerbo, hoc est, Christo. In exquisitionem egressa eius luminis, quod se dereliquisset, & non potuisset apprehendere illud, quoniam cohercebatur ab Horo. Et sic Horon cohercentem eam ne aduersarius irrueret dixisse Iaioth, unde & Iaioth nomen factum dicunt cum non posset pertrāsire Horon, quoniā complexa fuerat passionē, & sola fuisset derelicta foris, omni parte passioni succubuisse multifariæ & uariæ existentis, & passam eam tristitiam quidē, quoniam non apprehendit, timorem autem super hoc. Ignorantia autem omnia. & non quemadmodum mater eius prima Sophia Aeon, demutationem in passionibus habuit, sed contrarietatem. Super hæc autem euenisse ei & alteram adfectionem conuersationis ad eum qui uiuificauit eam collectionem & substantiam fuisse materiæ dicunt, ex qua hic mundus constat. De conuersione enim mundi & Demiurgi omnem animam Genesim accepisse. De timore autem & tristitia reliqua initium habuisse. A lachrymis enim eius factam uniuersam humidam substantiam, à risu autem lucidam, à tristitia autem & pauore corporalia mundi elementa. Ali-

ἐνθύμησις. inuentio, siue cōmentatio.

†Oportet uocem esse Hebraicam.

Iaioth.

δημιουργὸς, fabricator mundi.

quando enim plorabat & tristis erat, quomodo dicunt, quod derelicta sola esset in tenebris & in uacuo. Aliquando autem in cogitationem ueniēs eius A quod dereliquerat eam lumen, diffundebatur & ridebat. Aliquando autem rursus timebat. Aliquando consternebatur & ecstasin patiebatur. Et quidē enim tragœdia multa est iam hic, & phantasia uniuscuiusque illorum aliter & aliter grauiter exponentis, ex quali passione, & ex quali elemento substantia generationem accepit. Quæ etiam conuenienter uidentur mihi non omnes uelle manifesto docere, sed solos illos qui etiam grandes mercedes pro talibus mysterijs præstare possunt. Non enim iam dicūt similia illis, de quibus dominus dixit, Gratis accepistis, gratis date: Sed separata & portentuosa, & alta mysteria cum magno labore exquisita fallacibus. Quis enim non eroget omnia quæ sunt eius, uti discat, quoniā à lachrymis Enthymeseos, qui ex passione Aeonis maria & fontes, & flumina, & uniuersa humida materia generationem acceperunt? De risu autem eius lumen, de pauore autē & inconstabilitate corporalia mundi elementa. Volo autem aliquid & ego conferre fructificationi eorum. Quoniam enim uideo dulces quidem quasdam aquas, ut fontes, & flumina, & imbres, & alia, quæ autem sunt in mari salsas, adinuenio non omnia à lachrymis eius emissa, quoniam lachrymæ salsæ sunt qualitate. Manifestum est igitur, quoniam salsæ aquæ hæ sunt à lachrymis. Opinor autem eam in agonia & in instantia grandi constitutā B & sudasse. Vnde etiam secundum argumentationē ipsorum suspicari oportet, fontes & flumina, & si quæ sunt aliæ aquæ dulces generationem habuisse à sudoribus eius. Nō est enim suadibile, cum sint unius qualitatis lachrymæ, alteras quidem salsas, alteras dulces aquas ex eis exisse. Hoc autem magis suadibile, alteras quidem esse à lachrymis, alteras uero à sudoribus. Quoniam autem & calidæ & austeræ quædam sunt aquæ in mundo, intelligere debemus quid faciens, & ex quo membro emisit has. Apti sunt enim huiusmodi fructus argumento ipsorum. Cum igitur peragrasset omnem passionem mater ipsorum, & uix cum elata esset ad obsecrationem conuersa est eius luminis quod dereliquerat eam, hoc est, Christi dicunt, qui regressus in pleroma, ipse quidem ut datur intelligi pigritatus est secundo descendere: Paracletum autem misit ad eam, hoc est, saluatorem, præstante ei uirtutem omnem patris, & omnia sub potestate tradente. Et æonibus aūt similiter, uti in eo omnia conderentur, uisibilia & inuisibilia, throni, diuinitates, dominationes. Mittit aūt ad eam cū coætaneis suis angelis. Hāc aūt Achamoth reueritam eam dicunt, primo quidem cooperationem imposuisse ei, propter reuerentiam. Deinde autem cum uidisset eum cum uniuersa fructificatione sua accurrisse ei uirtute accepta de uisu eius, & illum formasse eam formationem, quæ est secundum agnitionem, & curationem passionum fecisse eius, separantem eas ab ea, & non eum neglexisse. Nec enim erat possibile

ſibile eas exterminari quemadmodum prioris, eo quod iam habilia & poſ
A ſibilia eſſent. Sed ſegregantem ſeparauit cõmiſcuiſſe & coagulaſſe, & de in-
corporali paſſione in corporalem materiam tranſtuliſſe eas, & ſic aptabili-
tatem & naturam feciſſe in eis, ut in congregationes & corpora uenirent, uti
fierent duæ ſubſtantiæ, una quidem mala ex paſſionibus, altera autem con-
uerſionis paſſibile, & propter hoc uirtutem ſaluatorem fabricaſſe dicunt.
Hanc autem Achamoth extra paſſionem factam concepiſſe de gratulatio-
ne eorum quæcunque ſunt luminum uiſionem, id eſt, angelorum qui erant
cum eo, & delectatam in conſpectu eorum peperiſſe fructus, ſecundum il-
lius imaginem docent, partum ſpiritalem ſecundum ſimilitudinem factum
ſatellitum ſaluatoris. Tria igitur hæc cum ſubſiſtant ſecundum eos, unum
quidem ex paſſione quod erat materia, alterum uero de conuerſione, quod
erat animale, alterum uero quod enixa eſt, quod eſt ſpiritale, ſic conuerſa eſt
in formationem ipſorum. Sed ſpiritale quidem non potuiſſe eam forma-
re, quoniam eiuſdem ſubſtantiæ ei erat. Conuerſa autẽ in formationẽ eius,
quæ facta erat de cõuerſione eius animalis ſubſtantiæ, emiſiſſe quoq; à ſal-
uatore doctrinas. Et primo quidem formaſſe eam de animali ſubſtantia di
cunt, deum patrem & ſaluatorem & regem omnium eius ſubſtantiæ ei, id
eſt, animalium, quas dextras uocant, & eorum quæ ex paſſione & ex mate μηξοπάτωρ qui matris eſt pater, aut q ſimul pater & mater.
ria, quas ſiniſtras dicunt. Ea enim quæ poſt eum ſunt cum dicunt formaſſe
B latenter motum à matre ſua. Vnde metropatorẽ & apatorem & Demiur-
gum eum & fratrem uocant. Dextrorum quidem patrem dicentes eum, id
eſt, Pſychicorum, Siniſtrorum uero, id eſt, Hylicorum, Demiurgũ, omnium ὑλικὰ, id eſt, materialia.
autem regem. Hanc enim Enthymeſin uolentem in æonum honorẽ omnia
facere, imaginem dicunt feciſſe ipſorum, magis autem ſaluatorẽ per ipſam. ψυχικὰ, id ẽ, animalia.
Et ipſam quidem in imagine inuiſibilis patris conſeruaſſe incognitam à De
miurgo. Hanc autem unigenitum filium: Reliquorum uero æonum, eos qui
ab hoc facti ſunt angeli & archangeli. Patrem itaq; & deum dicunt factum
eorum quæ ſunt extra pleromata, fabricatorem eſſe omnium pſychicorum
& hylicorum: ſeparantem enim duas ſubſtantias confuſas, & de incorpora-
libus corporalia facientẽ, fabricaſſe quæ ſunt cœleſtia & terrena, & factum
hylicorum & pſychicorum, dextrorum & ſiniſtrorum fabricatorem, leuium
& grauium, ſurſum aduolantium, & deorſum demergentium. Septẽ quoq;
cœlos feciſſe, ſuper quos Demiurgum eſſe dicunt, & propter hoc hebdoma-
dam uocant eum. Matrem autem Achamoth Ogdoada, ſeruantẽ nume-
rum primogenitæ & primariæ pleromatis Ogdoadis. Septẽ autem cœlos,
quos intellectuales eſſe dicunt. Angelos autem eos tradunt & Demiurgũ,
& ipſum angelum, deo autem ſimilem, quemadmodum & paradiſum ſu-
pra tertium cœlum exiſtentem uirtutẽ archangeli Nun dicũt eſſe, & ab hoc
aliquid accepiſſe Adam conuerſatum in eo. Hæc autem Demiurgũ dicunt
à ſemet-

à semetipso quidem putasse in totum fabricasse, fecisse aūt ea Achamoth. Cœlum enim fecisse nescientem cœlum, & hominem plasmasse ignorantē A hominem, terram autem ostendisse non scientem terram, & in omnibus sic

[Al's semetipsū autem.]

dicunt ignorasse eum figuras eorū quæ faciebat & ipsam matrē, & † semetipsum putasse omnia esse. Causam autem ei fuisse matrem eius talis operationis dicunt, quæ sic uoluerit producere eum: caput quidem & initium suæ substantiæ, dominum autem uniuersæ operationis. Hanc autem matrem & ogdoadem uocant, & Sophiam, & terram, & Hierusalem, & spiritū sanctum & dominum masculiniter. Habere autem medietatis locum eum, & esse quidē super Demiurgum, subtus aūt siue extra pleroma usq; ad finē. Quoniam quidem materialem substantiam ex tribus passionibus consta-

[ἀπορία, desperatio.]

re dicunt, timore, & tristitia, & aporia. De timore quidem & de conuersione animalia subsistentiā accepisse. De conuersione quidā Demiurgum uolunt Genesim habuisse. De timore autē reliquam omnem animalem substantiam, mutorum animalium & hominum: & propter hoc superiorem eum existentem præscire quæ sunt spiritualia, & se putasse solum deum, & per prophetas se dixisse: Ego deus, & præter me nemo. De tristitia autē spiritua-

[κοσμοκράτωρ, i. dominus mūdi Paulus eo uerbo est usus.]

lia malitiæ docent facta. Vnde & diabolum Genesim habuisse, quē & Cosmacratorem uocant, & dæmonia, & omnem spiritualem malitiæ substantiam. Sed Demiurgum quidem psychicū filium, filium matris suæ dicunt. B Cosmocratorem uero creatorem Demiurgi, & Cosmocratorē quidem intelligere ea quæ sunt super eum, quoniam sit spiritualis malitia, Demiurgū uero ignorare cum sit animalis. Habitare matrem quidē ipsorum in eo qui sit cœlestis locus, hoc est, in medietate. Demiurgum uero in eo qui sit in cœlo locus, hoc est hebdomade. Cosmocratorem uero in eo qui sit secundum nos mundo. De expauescentia uero & Aporia quasi de uesaniori corporalia, quemadmodum prædiximus, mundi elementa facta esse. Terram uero secundum expauescentiæ statum, aquam uero secundum timoris motum, aërem uero secundum materiæ fixionem. Ignem uero omnibus hijs inesse mortem & corruptelam, quemadmodum & ignorantiam omnibus tribus passionibus inabsconsam docent. Cum fabricasset igitur mundum, fecit &

[χοϊκός, id est terrenum.]

hominem Choicum, non autem ab hac arida terra, sed ab inuisibili substantia, & ab effusibili & fluida materia accipientem, & in hunc insufflasse psychicum definiunt, & hunc esse secundum imaginem & similitudinem factū, secundum imaginem quidem hylicum esse, proximum quidem, sed non eiusdem substantiæ esse deo. Secundum similitudinem uero psychicum, unde & spiritum uitæ substantiam eius dictam, cum sit ex spiritali definitione. Post deinde circundatam dicunt ei adamantinam tunicam. Hunc autem sensibilem carnem esse uolunt. Partum uero matris ipsorum quæ est Achamoth, quem secundū inspectionē eorū angelorum qui sunt erga saluatorem

A uatorem generauit, existentem eiusdem substantiæ matris suæ spiritalis. Et ipsum enim ignorasse Demiurgum dicunt, & latenter depositum esse in eum nesciente eo, uti per eum in eam quæ ab ea esset animam seminatum, & in materiale hoc corpus, gestatum quoq; uelut in utero in hijs & amplificatum, paratũ fiat ad susceptionem perfectæ rationis. Latuit igitur quemadmodum dicunt Demiurgum cõseminatus in sufflatione eius à Sophia spiritalis homo, inenarrabili uirtute & prouidentia. Quemadmodũ enim matrem suam ignorauit, sic & semẽ eius. Quod etiã ipsum ecclesiam esse dicũt, exemplum superioris ecclesiæ, & hunc esse in semetipsis hominem uolũt, uti habeant animam quidem à Demiurgo, corpus autẽ à limo, & carnem à materia: Spiritalem uero hominem à matre Achamoth. Cum sunt igitur tres, Alterum materiale, quod etiam sinistrum uocant, ex necessitate perire dicunt, quippe cum nullam † separationem incorruptelæ recipere possit. Animale uero quod etiam dextram appellant, cum sit medium spiritalis & materialis illuc redigi quocunq; declinauerit. In spiritalẽ uero emissum esse uti hîc animali coniunctum formetur coëruditum ei in conuersatione. Et hoc esse dicunt salem & lumen mundi. Opus erat enim animali sensibilibus disciplinis. Ob quam causam & mundum fabricatum esse dicunt, & saluatorem ad hoc uenisse animalem, quia suæ potestatis est, ut id saluet. Quæ eñ B saluaturus erat, eorum primitias eum suscepisse dicunt. Ab Achamoth quidem spiritale, à Demiurgo autem indutum psychicum, id est, animalẽ Christum, à dispositione autem circundatum corpus, animalem habẽs substantiam. Paratum uero inenarrabili arte, ut & uisibile, & palpabile, & passibile fieret. Et hylicum autem nihil omnino suscepit. Non enim esse hylicon capacem salutis. Consummationem uero futuram, cum formatum & perfectum fuerit scientia omne spiritale, hoc est, homines qui perfectam agnitionem habent de deo, & hij qui ab Achamoth initiati sunt mysteria. Esse aũt hos semetipsos dicunt. Erudiuntur autem psychica, id est, animalia, psychici, id est, animales homines, qui per operationem & fidem nudam firmantur, & non perfectam agnitionem habent. Esse autem hos, nos qui sumus ab ecclesia, dicunt. Quapropter & nobis quidem necessariam esse bonã conuersationem respondẽt, aliter enim impossibile esse saluari. Semetipsos aũt nõ per operationem, sed eo quod sunt naturaliter spiritales omnino saluari dicunt. Quemadmodum enim choicum impossibile est salutem percipere, non enim esse illum capacem salutis dicunt: sic iterum quod spiritale, quod semetipsos esse uolunt, impossibile esse corruptelam percipere, licet in quibuscunq; fuerint facti. Quemadmodum enim aurum in cœno depositũ nõ amittit decorem suum, sed suam naturam custodit, cum cœnum nihil nocere auro possit: sic & semetipsos dicunt, licet in quibuscunq; materialibus operibus sint, nihil semetipsos noceri, neq; amittere spiritalem substantiã.

[Margin notes: † al. spirationẽ — Fides & opera. — βλάπτεσθαι.]

Quapropter

Quapropter & intimorate omnia quæ uetantur, hij qui sunt ipsorum perfecti, operantur. De quibus scripturæ confirmant, quoniam qui faciunt ea, regnum dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferenter mâducant, nihil inquinari ab hijs putātes, & in omnem diem festum ethnicorum pro uoluntate in honore eorum factum primi conueniunt, ut in nihilo quidem abstineant, quod est apud deum & apud homines otiosum muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis uoluptatibus insatiabiliter inseruientes, carnalia carnalibus, spiritalia spiritalibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clàm eas mulieres quæ discunt ab eis doctrinam hāc, corrumpūt: quemadmodum multæ sæpe ab hijs suasæ, post conuersæ mulieres ad ecclesiam dei cum reliquo errore & hoc confessæ sunt. Alij uero & & manifeste ne quidem erubescētes, quascunq; adamauerint mulieres, has à uiris suis abstrahentes, suas nuptas fecerunt. Alij uero ualde modeste initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, grauida sorore à fratre facta, & alia multa odiosa & inreligiosa facientes. Nos quidem qui per timorem dei timemus etiā usq; in mentibus nostris & sermonibus peccare, arguunt quasi idiotas, & nihil scientes, semetipsos extollunt, perfectos uocantes, & semina electionis. Nos enim in usu gratiam accipere dicunt. Quapropter & auferri à nobis, semetipsos aūt proprie possidere, desursum ab inenarrabili & innominabili syzygia descendentem habere gratiā, & propterea adijci eis, quapropter ex omni modo oportere eos semper Syzygiæ meditari mysterium. Et hoc suadent insensibilibus hijs sermonibus, dicentes sic: Quicunq; in seculo est, & uxorē nō amat, ut ei coniungatur, non est de ueritate, & non transiet in ueritatem. Qui autē de seculo est mixtus mulieri, non transit in ueritatem, quoniam in concupiscentia mixtus est mulieri. Quapropter nobis quidem, quos psychicos uocant, & de seculo esse dicunt, necessariam continentiam, & bonam operationem, uti per eam ueniamus in medietatis locum. Sibi autem spiritalibus & perfectis uocatis, nullo modo. Non em̄ operatio in pleroma inducit, sed semen quod est inde pusillum quidem demissum, hic autem perfectum factum. Cum autem uniuersum semen perfectum fuerit, Achamoth quidem matrē ipsorū transire de medietatis loco dicunt, & intra pleroma introire, & recipere sponsum suum saluatorē, qui est ex omnibus factus uti syzygia fiat saluatoris & Sophiæ, quæ est Achamoth, & hoc esse sponsum & sponsam: Symphonē uero uniuersum pleroma. Spiritales uero expoliatos, animas & spiritus intellectuales factos inapprehensibiliter & inuisibiliter inter pleroma ingressos, sponsas reddi, hijs qui circa saluatorē sunt angelis. Demiurgū uero transire & ipsum in matris suæ Sophiæ locū, hoc est, in medietatē. Iustorum quoq; animas refrigerare, & ipsas in medietatis loco. Nihil enim psychicū intra pleroma transire. His autē factis, ita qui latet in mūdo ignis

[Margin notes: A — Delectus dierū & ciborū. — Vxores communes. — spirituales. — συζυγία coniugatio. — B — C — συμφωνὶ concentus.]

A ignis exardescens, comprehendens uniuersam materiam cõsumit, & ipsum simul consumptum, abire in id ut iam non sit. Demiurgum autem nihil horum cognouisse ostendunt ante saluatoris aduentum. Sunt autem qui dicunt emisisse eum Christum filium suum, sed animalem, & de hoc per prophetas locutum esse. Esse autem hunc qui per Mariam transierit, quemadmodum aqua per tubum transit, & in hunc in baptismate descẽdisse, illum qui esset de pleromate ex omnibus saluatorem in figura columbæ, fuisse autem in eo & illud quod est ab Achamoth semẽ spiritale. Dominum igitur nostrum ex quatuor hijs compositum fuisse dicunt, seruantem typum primogenitæ & primæ quaternionis, de spiritali, quod erat in Achamoth, & de animali quod erat de Demiurgo, & de dispositione, quod erat factum inenarrabili arte, & de saluatore, quod erat illa quæ descẽdit in eum columba, & hunc quidẽ impassibilem perseuerasse. Nõ enim possibile erat pati eum, cum esset incomprehẽsibilis & inuisibilis, & propter hoc ablatum esse, cum traderetur ad Pilatum, illũ qui depositus erat in eum spiritus Christi. Sed ne id quidem quod à matre erat semen, passum esse dicũt. Impossibile enim & illud, quippe spiritale & inuisibile, etiã ipsi Demiurgo. Passus est autem, secundũ hos, animalis Christus, & ille qui ex dispositione fabricatus in mysterio, ut ostendat per eum mater typum superioris Christi, illius qui extensus est cruci, & formauit Achamoth formationem secundum substantiam.

B Omnia enim hæc exempla illorum esse dicunt, eas uero quæ habuerunt semen id quod est ab Achamoth, animas meliores esse dicunt fuisse quã reliquas. Quapropter & plus eas dilectas à Demiurgo nõ sciente causam, sed à semetipso putantes se tales. Quapropter & in prophetas, aiunt, distribuebat eas & sacerdotes & reges, & multa de hoc semine dicta per prophetas. Exponunt quippe eum altioris naturæ esse. Multa autem & matrem de superioribus dixisse dicunt. Sed & per hunc, & per eas, quæ ab hoc factæ sunt animæ. Ac deinceps diuidunt prophetias, aliquid quidem à matre dictum docentes, aliquid à semine, aliquid autem ab ipso Demiurgo, & Iesum tantundem aliquid quidem saluatorem dixisse, aliquid à matre, aliquid à Demiurgo, quemadmodum ostendemus, procedente nobis sermone. Demiurgum autem, quippe ignorantem quæ essent super eum, moueri quidem in hijs quæ dicũtur: Contempsisse uero ea, aliam atq; aliam causam putantem, quam spiritus qui prophetat, habens & ipse suam aliquã motionem, siue hominem, siue perplexionem peiorum, & sic ignorantem conseruasse, usq; ad aduẽtum saluatoris. Cum uenisset autem saluator didicisse eum ab eo omnia dicunt, & in gaudium ei cessisse cum omni uirtute sua, & eum esse illum in Euangelio Centurionem dicentem saluatori, Et ego enim sub potestate mea habeo milites & seruos, & quod iussero faciũt. Perfecturum autem eum, eam quæ secũdum ipsum est mundi creationem, usq; ad id tem-

c pus

pus quod oportet, maxime autem ꝑpter eccleſiæ diligētiam atq; curam, A
& propter agnitionem præparati præmij, quoniam in locum matris tranſi/
bit. Hominum autem tria genera dicunt, ſpiritalem, pſychicum, choicum,
quemadmodum fuit Chain, Abel, Seth, ut oſtēdant & ex his tres naturas,
iam non ſecundum unum quenq;, ſed ſecundū genus. Et choicum quidem
in corruptelam abire. Animalem uero ſi meliora elegerit in loco medietatis
refrigeraturum, ſi uero peiora, tranſire & ipſum ad ſimilia. Spiritalia uero
inſeminat Achamoth ex illo tempore uſque nunc, propter quod & animæ
erudientur quidem hic & ſemina enutrita, quia puſilla emittantur, poſt de/
inde perfectionem digne habita ſponſas reddi ſaluatoris. Angelis reſpon/
dent animabus eorum ex neceſſitate in medietate cum Demiurgo, refrige
raturis in æternū. Et ipſas autē animas rurſus ſubdiuidentes, dicunt quaſdā
bonas, legendum arbitror quidem natura bonas, quaſdā autem natura malas. Et † malas quidem has
eſſe, quæ capaces ſeminis fiūt. Alias uero natura nequam nunquam capere
illud ſemen. Cum ſit igitur tale illorum argumentum, quod neq; prophetæ
prædicauerunt, neq; dominus docuit, neq; apoſtoli tradiderūt, quod abun
dantius gloriantur plus ꝙ̄ cæteri cognouiſſe, de hijs quæ non ſunt ſcripta,
παροιμία legentes, & quod ſolet dici, de harena reſticulas nectere adfectantes, fide
digna aptare conantur hijs quæ dicta ſunt, uel parabolas dominicas, uel di
ctiones propheticas, aut ſermones apoſtolicos, ut figmentum illorum non
ſine teſte eſſe uideatur. Ordinem quidem & textum ſcripturarum ſupergra B
dientes, & quantum in ipſis eſt ſoluentes membra ueritatis. Transferunt
autem & transfigunt, & alterum ex altero facientes, ſeducunt multos ex
hijs quæ aptant ex dominicis eloquijs male compoſito phantaſmati. Quo/
Similitudo cōtra deprauate utentes ſcripturis ſacris. modo ſi quis regis imaginem bonam fabricatam diligēter ex gemmis pre/
tioſis à ſapiente artifice, ſoluens ſubiacentem hominis figuram transferat
gemmas illas, & reformans faciat ex hijs formam canis, uel uulpeculæ, &
hanc male diſpoſitam, dehinc conformet & dicat, hanc eſſe regis illam ima
ginem bonam, quam ſapiens artifex fabricauit, oſtendens gemmas quæ
bene quidem à primo artifice in regis imagine compoſitæ erant, male ue
ro à poſteriore in canis figuram tranſlatæ ſunt, & per gemmarum phan/
taſiam decipiant idiotas, qui comprehenſionem regalis formæ non habe/
ant, & ſuadeant, quoniam hæc turpis uulpeculæ figura, illa eſt bona regis
imago. Eodem modo & hi anicularum fabulas aſſumentes, poſt deinde ſer
mones & dictiones & parabolas hinc inde afferentes, ut aptare uolunt fa/
bulis ſuis eloquia dei. Et quāta quidem hijs, qui ſunt intra pleroma aptant,
diximus. Quanta autem de hijs qui extra pleroma ſunt ipſorum, ad ſuos
inſinuare conantur ex ſcripturis, ſunt talia. Dominum in nouiſſimis mun/
di temporibus, propter hoc ueniſſe ad paſſionem dicunt, ut oſtendat quæ
circa nouiſſimum æonem facta eſt paſſionem, & per hunc finem manifeſtet

finem

A finem eius quæ eſt circa æonas diſpoſitionis. Duodecim autem annorum uirginem illam archiſynagogi filiam, quam inſiſtens dominus à mortuis liberauit, typum eſſe narrant Achamoth, quem extenſus Chriſtus eorum, figurauit, & ad ſenſibilitatem adduxit eius, quod dereliquerat eam, luminis. Quoniam autem ei manifeſtauit ſemetipſum ſaluatorem exiſtenti extra pleroma in abortionis partu, Paulum autem dicunt dixiſſe in prima ad Corinthios epiſtola. Nouiſſimo autem tanquam abortiuo uiſus eſt & mihi: & illa quæ eſt cum coætaneis ſaluatoris aduentatio ad Achamoth, ſimiliter manifeſtaſſe eum in eadē epiſtola dicente, Oportere mulierem uelamen habere in capite propter angelos, & quoniā aduentante ſaluatore ad eam propter uerecundiam uelamen impoſuit Achamoth, in faciem ſuam. Et paſſiones autem quas paſſa eſt ſignificaſſe dominum dicunt, in hoc quidem, quod derelicta eſt à lumine, in eo cū dicit in cruce, Deus meus, deus meus, ut quid me dereliquiſti? manifeſtaſſe eum quoniā derelicta eſſet à lumine Sophia, & prohibita eſt ab Horo in priora impetum facere. Tædium autem eius in eo quod dixiſſet, Quàm triſtis eſt anima mea. Timorem autem in eo quod dixerit, Pater ſi poſſibile eſt trāſeat à me calix iſte. Et aporiam autem, id eſt, conſternationem ſimiliter in eo quod dixerit, Et quid dicam neſcio. Tria autem genera hominum oſtendiſſe docēt eum, Hylicum quidem in eo, quod reſponderit dicenti, ſequar te, Non habet filius hominis ubi caput reclinet.

B Animales autem in eo quod dixerit dicenti, Sequar te, permitte autem mihi ire & renūtiare domeſticis. Nemo ſuper aratrum manum imponens & in poſteriora reſpiciens aptus eſt regno cœlorum. Hunc autem dicunt de medijs eſſe, & illum autē ſimiliter, qui multas partes iuſtitiæ confitebatur ſe feciſſe, poſt deinde noluiſſe ſequi, ſed à diuitijs uictū, ut ne fieret perfectus, & hunc de pſychico genere fuiſſe uolunt. Spiritalem uero in eo quod dicit, Remitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autē uade & annuntia regnum dei. Et Zacheo publicano, dicens, Deſcende quoniam hodie in domo tua oportet me manere. Et in fermenti parabola quod mulier abſcondiſſe dicitur in farinæ ſata tria, tria genera manifeſtare dicunr, mulierem quidem Sophiā dici docēt, farinæ uero ſata tria, tria genera hominū, ſpiritale, animale, choicum, fermētum uero ipſum ſaluatorē dictum dicunt. Et Paulum autem manifeſte dixiſſe, choicos, animales, ſpiritales[†] choicus tales & choici. Alibi autem, animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus. Alibi autē, ſpiritalis examinat omnia, animalis autem non percipit quæ ſunt ſpiritus, de Demiurgo dictum dicunt, qui cum pſychicus ſit, nō cognouerit neque matrem ſpiritalem exiſtentem, neque ſemen eius, neque eos qui ſunt in pleromate æones. Quoniam autem eorū qui ſaluaturus erat ſaluator initio accepit, Paulum dixiſſe, & ſi delibatio ſancta, & maſſa. Delibationem quidem quod eſt ſpiritale dictum docentes, cōſperſiones autem nos, id eſt, pſychicam eccleſiam,

forte, qualis choicus

cuius substantiam adsumpsisse dicunt eum, & cum semetipso crexisse, quo- A
niam erat ipse fermentum. Et quoniam errauit Achamoth extra pleroma,
& formata est à Christo, & quæsita est à saluatore, manifestare eum dicũt,
in eo quod dixit semetipsum uenisse ad eã, quæ errasset, ouem. Ouem enim
errantem matrem suam teferunt dici, ex qua eam quæ sit hic uolunt esse se-
minatam ecclesiam. Errorem autẽ, eam quæ est extra pleroma in omnibus
passionibus immorationẽ, ex quibus factam materiam tradunt. Mulierem
autem illã quæ mundat domum, & inuenit dragmã, superiorem Sophiam
narrant dici, Quæ cum perdidisset intentionem suã, post deinde mundatis
omnibus per saluatoris aduẽtum in eam, quoniã & hoc restituitur secundũ
eos, intra pleroma. Simeon autẽ eum qui in manus suas accepit Christum
& gratias egit deo, & dixit, Nunc remittis seruum tuum domine secũdum
sermonem tuum in pace, typum esse Demiurgi dicunt, qui ueniente salua-
tore didicit transpositionem suã, & gratias egit Bytho. Et per Annam quæ
in Euangelio dicitur septem annis cum uiro uixisse, reliquum autem omne
tempus uidua perseuerasse, donec uidisset saluatorem, & agnouisset eum,
& loqueretur de eo omnibus, manifestissime Achamoth significari dicunt,
quem cum ad modicum uidisset tunc saluatorem cum coætaneis suis poste
ro omni tempore perseuerans, in medietate sustinebat eum, quãdo iterum
ueniat & reponat eam suæ coniugationi. Et nomen autẽ eius significatum
à saluatore, in eo quod dixerit, iustificata est sapientia à filijs eius, & à Paulo B
autem sic, Sapientiam autem loquimur perfectis. Et coniugationes autem
quæ sunt intra pleroma Paulum dixisse dicunt, in uno ostendentem. De ea
enim coniugatione, quæ est secundũ hanc uitam scribens, ait, Hoc enim my-
sterium magnum, dico autem in Christo & ecclesia. Adhuc autẽ Ioannem
discipulum domini docent primam ogdoadem & omnium generationem
significasse ipsis dictionibus. Itaq; principium quoddam subiecit, quod pri
mum factum est à deo, quod †etiam me uocat & filium, & unigenitum do-
mini uocat, in quo omnia pater dimisit seminaliter. Adhuc autẽ aiunt uer-
bum emissum, & in eo †communẽ æonum substãtiam, quam ipsum postea
formauit uerbum. Quoniam igitur de prima genesi dicit, bene à principio,
hoc est, à filio & uerbo doctrinã facit, dicit autẽ sic, In principio erat uerbũ,
& uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ: hoc erat in principio apud deũ.
Prius distinguens in tria, deum, & principium, & uerbum, iterũ uniuit, uti &
emissionẽ ipsorũ utrorumq; ostendat, id est filij & uerbi, & eã quæ est ad in
uicẽ simul & ad patrem unionẽ: In patre enim & ex patre principiũ, in prin-
cipio autẽ & ex principio uerbũ. Bene igitur dixit, In principio erat uerbũ,
erat enim in filio, & uerbũ erat apud deum, etenim in principio, & deus erat
uerbum consequẽter. Quod enim ex deo natũ est, deus est. Hic enim erat in
principio apud deũ, ostẽdit emissionis ordinẽ, Omnia p ipm facta sunt, &
sine

† al's, nunc opi- nor legendũ, ποῦμ.

† al's, omnem

sine ipso factum est nihil. Omnibus enim hijs qui post eum sunt æonibus
A formationis & generationis causa uerbũ factũ est. Sed quod factum est in eo, inquit, uita est. Hic enim syzygias manifestauit, omnia enim ait p ipsum facta sunt, uita autẽ in ipso. Hæc ergo quæ in ea facta est proximior est quã ea, quæ per ipsum facta sunt, cũ ipso est enim, & per ipsum fructificat, quoniã infert, & uita erat lux hominũ. Homines autẽ nũc & ecclesiam simili nomine significauit, ut per unũ nomen manifestet syzygiæ cõmunionem. Ex Logo enim & Zoë homo generatur & ecclesia. Lumen autẽ dixit hominũ uitam, quoniã illuminati sunt ab ea, quod est formatũ & manifestatũ. Hoc autem & Paulus dicit, Omne enim quod manifestatur lumen est. Quoniã igitur uita manifestauit & generauit hominem & ecclesiam, lumen dicta est eorum. Aperte igitur manifestauit Ioãnes per sermones hos, & alia & quaternionem secũdam Logon & Zoën, anthropon & ecclesiam, sed & primã significauit tetradam. Narrans enim de saluatore & docens omnia quæ extra pleroma sunt, per eum formata, fructum quoq; eũ esse dicens intra pleroma. Etenim lumen dixit illum, quod in tenebris lucet, & non comprehenditur ab eis, quoniam omnia quæ facta sunt ex passione formans, ignoratus est ab eis, & filium & uerbum & uitam dicit eum, & uerbum carnem factum, cuius gloriam uidimus ait, & erat gloria eius quasi unigeniti, quæ à patre data est ei, plena gratia & ueritate. Dicit autem sic, & uerbum caro factũ
B est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plena gratia & ueritate. Diligenter igitur ostendit primam quaternationem, patrem dicens & gratiam & monogenen & ueritatem. Sic Ioannes de prima & matre omnium æonum ogdoade dixit, patrem enim dixit & gratiam & monogenen & ueritatem, & uerbum & uitam & hominẽ & ecclesiam. Et Ptolemæus quidem ita. Vides igitur dilectissime adinuentionem qua utentes seducunt semetipsos, calumniantes scripturis, fictionem suam ex eis constare adnitentes. Propter hoc enim & ipsas eorum adposui astutias & dictiones, ut ex eis cõsideres malitiam inuentionis, & nequitiam erroris. Primo enim si propositum esset Ioanni illam quæ sursum est octonationem ostendere, ordinem custodisset utiq; emissionis, & primam quaternationem, cum sit uenerabilior, quemadmodum dicunt, in primis utiq; posuisset nominibus, & sic adiunxisset secundam, ut per ordinem nominũ, ordo ostenderetur octonationis. Et nõ utiq; post tantum interuallum quasi oblitus de re cõmemoratus in nouissimo primæ memoratus fuisset quaternionis. Deinde autẽ & cõiugationes significare uolens, & ecclesiæ nõ prætermisisset nomẽ, sed aut & in reliquis coniugationibus cõtentus fuisset masculorum appellatione, similiter cum possent & illa simul subaudiri, ut unitatem per omnia esset custodiens. Aut si reliquorum cõiugationes enumerabat, & anthropi, id est, hominis utiq; manifestasset coniugẽ, & utiq; non

reminisset de diuinatione nos accipere nomen ipsius. Manifesta igitur expositionis eorum transfictio, Ioanne enim unũ deum exponente, & unum unigenitum Christum Iesum adnunciante, per quem omnia facta esse dicit, hunc uerbum dei, hũc unigenitum, hunc factorem omnium, hunc lumẽ uerum illuminans omnem hominẽ, hunc mundi fabricatorem, hunc in sua uenisse, hunc eundem carnem factum, & habitasse in nobis: Hij transuertentes secundum uerisimilem expositionem, alterum quidem Monogenen uolunt esse, secundum emissionem, quam scilicet & principium uocant, alterũ autem soterem, id est, saluatorem fuisse uolunt. & alterum Logon, id est, uerbum filium monogenis, id est, unigeniti, & alterum Christum, id est, ad emendationem pleromatis emissum, & unum quodq; eorũ quæ dicta sunt auferentes à ueritate, & abutentes nominibus in suam argumentationem transtulerunt, ut secundum eos in tantis Ioannes domini Christi Iesu memoriam non fecerit. Si enim patrem dixisset, & Charin, & monogenen, & alethian, & Logon, & Zoën, & anthropon, & ecclesiam secũdum illorum argumentationem de prima ogdoade dixit, in qua nondum Iesus, nondum Christus Ioannis magister. Quia autem non de syzygijs ipsorum Apostolus dixit, sed de domino nostro Iesu Christo, quem & uerbum scit esse dei, idem ipse fecit manifestum. Recapitulãs enim de eo uerbo quod ei in principio dictũ est, insuper exponit, & uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Secundum autẽ illorum argumentationẽ, nõ uerbum caro factum est, quod quidẽ nec uenit unq; extra pleroma, sed qui ex omnibus factus est, & sit posterior uerbo saluator. Discite igitur insensati, quoniã Iesus qui passus est pro nobis, qui inhabitauit in nobis, idem ipse est uerbũ dei. Si enim alius ex æonibus pro nostra salute caro factus est, æstimandũ erat de altero dixisse Apostolum. Si autẽ uerbum patris qui descendit, ipse est & qui ascendit, ab uno deo unigenitus filius secundũ patris placitũ, incarnatus pro omnibus, nõ de alio aliquo, neq; de ogdoade Ioannes sermonẽ fecit, sed de domino Christo Iesu. Neq; enim uerbum secundum eos principaliter caro factum est. Dicũt enim Sotera induisse corpus animale, de dispositione aptatum inenarrabili prouidentia, ut uisibile & palpabile fieret. Caro est autem illa uetus, de limo secundum Adam facta plasmatio à deo, qua uere factũ uerbum dei manifestauit Ioannes, & soluta est illorum prima & primogenita octonatio. Cum enim unus & idem ostenditur Logos & monogenes, & Zoë & phos, & Soter, & Christus filius dei, & hic idem incarnatus pro nobis, soluta est octonationis illorum compago. Hac autem soluta, decidit illorum omnis argumentatio, quam falso nomine somniantes infamant scripturas ad propriam argumentationem confingendam. Post deinde dictiones & nomina dispersim posita colligentes transferunt, sicut prædiximus, ex eo quod est secundũ naturam in id, quod est contra naturam,

aliâs, remisisset. A B *φῶς, lumen.*

similia

similia facientes hijs qui controuersias sibimetipsis quaslibet proponunt,
A post deinde conantur & Homericis uersibus meditari eas: ita ut idiotæ putent ex illa temporali declamata controuersia, Homerum uersus fecisse, & multi abducuntur per compositam consequentiam uersuum, ne forte hæc sic Homerus fecerit quemadmodum Herculem ab Eurystheo ad eum qui apud inferos est canem missum, ex Homericis uersibus scribens ita: Nihil enim prohibet, exempli gratia commemorati, & horum cum sit similis & eadem utrisq; argumentatio.

Cento ex uersibus Homericis contextus. Numerus syllabarum tantum seruatus est non quantitas.

Hæc ubi dicta dedit, emisit limine flentem
Herculem inuictum magnarum non inscium rerum.
Eurystheus natus Sthenelo prosapia Persei,
Ducturum ex Herebo canem atri Ditis ad autas.
Vadit at ille, uelut leo nutritus montibus acer.
Vrbem per mediam, noti simul omnes abibant,
Et senes & pueri, & nondum nuptæ puellæ,
Plorantes multum, ac si in mortem irent, at ipse
Mercurius præmittit & cæsia Pallas euntem,
Fratrem etenim sciebat quatenus dolor exagitaret.

Quis non ex simplicibus abripiatur ab huiusmodi uersibus, & putet sic illos Homerum in hoc argumento fecisse? Qui autem scit Homerica, cogno
B scet quidem uersus, argumentum autem non cognoscet, sciens quoniam aliquid quidem eorum etiam de Vlysse dictum, aliud uero de Hercule, aliud uero de Priamo, aliud de Menelao & Agomemnone. Si auté tulerit illos, & unumquenq; suo libro reddiderit, auferet de medio præsens argumentum. Sic autem & qui regulam ueritatis immobilem apud se habet, quam per baptismum accepit, hæc quidé quæ sunt ex scripturis nomina & dictiones & parabolas cognoscet, blasphemum autem illorum argumentum non cognoscet. Etenim si gemmas agnoscet, sed uulpem pro regali imagine non recipiet. Vnumquenq; autem sermonum reddens suo ordini & aptans ueritatis corpusculo, denudauit & insubstantiuum ostendit figmentum ipsorum. Quoniam autem scenæ huic deest redemptio, ut quis minimum ipsorum explicans destructorem sermonem inferat, bene habere putauimus, ostendere primo in quibus ipsi partes huius fabulæ discrepant aduersus se inuicem, quasi qui sint ex uarijs spiritalibus erroris. Et ex hoc enim diligenter cognoscere est, & ex ostensione, eam firmam, quæ ab ecclesia prædicatur, ueritatem, & ab hijs id quod fingitur falsiloquium.

Expositio prædicationis ueritatis, quam ab Apostolis Ecclesia percipiens custodit. Cap. II.

ECclesia enim per uniuersum orbem usq; ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis corũ accepit eã fidem, quæ est in unũ deum,

patrem omnipotentem, qui fecit cœlum, & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & in unum Iesum Christum filium dei, incarnatum pro nostra sa- A lute, & in spiritum sanctum, qui per prophetas prædicauit dispositiones dei & aduentum, & eam quæ est ex uirgine generationem, & passionem, & resurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos ascensionem dilecti Iesu Christi domini nostri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda uniuersa, & resuscitandam omnem carnem humani generis: Vt Christo Iesu domino nostro, & deo, & saluatori, & regi, secundũ placitum patris inuisibilis omne genu curuetur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat. Spiritalia quidem nequitiæ, & angelos trãsgressos, atque apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternũ ignẽ mittat. Iustis autẽ & æquis, & præcepta eius seruãtibus, & in dilectione eius perseuerãtibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdã autem ex pœnitentia, uitã donans, incorruptelam loco muneris cõferat, & claritatem æternam circundet.

Ostensio neque plus, neque minus de ea quæ est in fide posse quosdam dicere. Cap. III.

HAnc prædicationem cum acceperit, & hanc fidem, quemadmodũ prædiximus, ecclesia, & quidem in uniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domũ inhabitans, & similiter credit hijs, uidelicet quasi unam animam habens & unum cor, & consonanter hæc prædicat B & docet & tradit quasi unum possidens os. Nam & si in mũdo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen uirtus traditionis una & eadẽ est, Et neque hæc quæ in Germania sunt fundatæ ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mũdi sunt constitutæ: sed sicut sol creaturæ dei in uniuerso mundo unus & idẽ est, sic & lumen, prædicatio ueritatis, ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui uolunt ad cognitionem ueritatis uenire, Et neque qui ualde præualet in sermone, ex hijs qui præsunt ecclesijs, alia quàm hæc sunt dicet, Nemo enim super magistrum est, neque infirmus in dicendo deminorauit traditionem. Cum enim una & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere amplius, neque is qui minus, deminorat.

Secundum quid fiat putare alios quidem plus, alios uero minus habere agnitionis. Cap. IIII.

PLus autem aut minus secundum prudentiam nosse quosdam intelligẽtiam, non in eo quod argumẽtum mutetur efficitur, & alius deus excogitetur præter fabricatorem & factorem & nutritorem huius uniuersitatis, quasi non ipse sufficiat, nobis aut alius Christus, aut alius monogenes, sed in eo quod omnia quæ in parabolis dicta sunt exquirere, & adiungere ue-

ritatis

A ritatis argumento,& in eo ut instrumentum & dispositionem dei in genere humano factam enarret.Et quoniam magnanimus extitit deus,& in transgressorum angelorum apostasia, & in inobaudientia hominum,edisserere: & quare alia quidē temporalia, alia uero æterna, & quædā cœlestia,quædā terrena unus & idē fecit annūtiare. Et quare cū inuisibilis apparuit ꝓphetis dei,non in una forma,sed alijs aliter adesse, & quare testamenta multa tradita humano generi,annuntiare,& quis sit uniuscuiusq; testamētorum character,docere, & quare conclusit omnia in incredulitatem deus, ut uniuersis misereatur,exquirere,& quare uerbum dei caro factum est,& passus est,gratias agere,& quare in nouissimis tēporibus aduentus filij dei,hoc est,in fine adparuerit,& nō in initio, annuntiare,& de fine,& de futuris quæcunq; posita sunt in scripturis reuoluere,& quare desperatas gentes cohæredes & corporatas & participes sanctorum fecit deus,nō tacere,quemadmodum mortalis hæc caro induet immortalitatem,& corruptibile incorruptelam,annuntiare, & quemadmodum factus est, qui non erat populus, populus,& non dilecta, dilecta, & quemadmodum plures filij eius quæ deserta est, magis quàm eius quæ habet uirū præconiare.In talibus enim & in similibus exclamauit Apostolus,O altitudo diuitiarum sapientiæ & agnitionis dei,quàm inscrutabilia iudicia eius & inuestigabiles uiæ eius. Sed non in eo, ut supra creatorem & fabricatorē & illorum Enthymesin æonis errātis adinuenires,
B & ad tantam peruenire blasphemiam,neq; in eo quod est super hāc rursus pleroma,aliquando quidem x x x.aliquando uero innumerabiles multitudines æonum mentiri.Quemadmodum dicunt hi qui uere sunt deserti à diuina sententia magistri,cum ea quæ est ecclesia uniuersa unam & eandem fidem habeant in uniuerso mundo quemadmodum prædiximus.

Quæ est Valentini sententia, in quibus discrepant aduersus eum discipuli eius. Cap. v.

Videamus nunc & eorum inconstātem sentētiam,cum sint duo uel tres queādmodum de eisdem non eadē dicunt, sed & nominibus & rebus contraria respondent. Qui enim est primus ab ea quæ dicitur gnostica hæresis, antiquas in suum characterem doctrinas transferens Valentinus sic diffinit, Dualitatem secundam quādam innominabilem,cuius quidem aliquid uocare inenarrabile,aliud autem sigen.Post deinde ex hac dualitate secundam dualitatem emissam,cuius aliud quidē patrem uocant,aliquid aūt Alethian.Ex hac autē quaternione fructificari Logon & Zoën anthropon & ecclesiam.Esse autē hāc octonationem primam:& à Logo quidē & Zoē decem uirtutes dicit demissas,sicut prædiximus.Ab anthropo autē & ecclesia x i i.ex quibus unā discedentem & destitutam,reliquam dispositionem fecisse.Terminos autē duos adhibet.Vnum quidē inter bythū & pleroma, de termino autē natos æones & infecto patre.Alterū uero separātem illum

Nus

Nus matre à pleromate. Et Christum autẽ nõ ab his qui sunt in pleromate **A**
æonibus emissum, sed à matre: foris autem facta secundũ memoriam melio
rum enixam esse cum quadã umbra. Et hunc quidem quippe cum esset ma
sculus abscidisse à semetipso umbram & regressum ad pleroma, Matrem au
tem subrelictam sub umbra, uacuatam autem spiritali substantia, alterum
filium emisisse. Et hunc esse Demiurgum, quem & omnipotentem dicit eo-
rum quæ ei subiacent. Coẽmissum autem ei & sinistrum principem similem
hijs qui dicentur à nobis falsi nominis gnostici. Et Iesum autem aliquando
quidem ab eo qui separatus à matre eorum, & coadunatus est cum reliquis
apud Tertullianũ legitur, τέλδος emissum dicit, id est, † à teleto: aliquando autem ab eo qui recurrit sursum in
pleroma, hoc est à Christo: aliquando autem ab anthropo & ecclesia. Et spi
ritum autem sanctum à ueritate dicit emissum, in examinationem & fructi-
ficationem æonum, inuisibiliter in eos introeũntem, per quem æones fructi
Secũdus unus sectatorum Valentini ficarent folia ueritatis. Hæc quidem ille. Secundus aũt primam ogdoadem
sic tradidit, dicẽs, Quaternionem esse dextram, & quaternionem sinistram,
& lumen & tenebras, & descẽdentem autem destitutam uirtutem non à tri
ginta æonibus dicit fuisse, sed à fructibus eorum. Alius uero quidem, qui &
clarus est magister ipsorum, in maius sublime, & quasi in maiorem agnitio-
nem extensus, primam quaternionem, dixit sic, Est quidẽ ante omnes proar
προανεννόητος præincogitabilis che proanennoẽtos & inenarrabilis, & innominabilis, quam ego Monote-
tem uoco. Cum hac monotete est uirtus, quam & ipsam uoco henotetem, **B**
henotes & monotes cum sint unum, emiserunt, cum nihil emiserint, princi-
μονότης singularitas pium omnium noẽton & ageneton aoraton, quam archen sermo monada
ἑνότης unitas uocat. Cum hac monade est uirtus eiusdem substantiæ ei, quam & eam uo
νοητὸς, intelligibilis co hen. Hæ autem uirtutes, id est, monotes & henotes & monas & hen emi
serunt reliquas emissiones æonum, iu, iu, & pheu, pheu. Tragicum uero dice
ἀγέννητος, innascibilis re oportet, super hanc nominum fictionem ei tantam audaciam, quemad-
ἀόρατος, inuisibilis modum sine rubore mendacio suo nomina posuit. Nemo enim quod dicit,
est ante omnia proarche proanennoẽtos, quam ego monoteta uoco. Et ite-
προαρχὴ, id ẽ principiũ ante principiũ. rum, cum hac monotete est uirtus, quam & ipsam uoco henotetem. Mani-
festum quoniam figmenta sunt quæcunque ab eo dicta sunt, confessus est,
προανεννόητος præincogitabilis. quoniã ipse nomina posuit figmento, quæ à nemine altero posita sunt, qui
nisi hæc auderet, hodie ueritas secundũ eum non habuisset nomina. Nihil
προανυπόστατος, i. qui ante non substiterit igitur prohibet & alterum quendam in tali argumento sic præfinire nomi-
na. Est quædam proarche regalis proanennoẽtos proanypostatos uirtus
proprocylindomene, cum illa autem est uirtus, quã & ipsam uoco perinane,
προπροκυλινδομένη, id est quæ prius adoratur. hæc cucurbita, & perinane cum sint unum, emiserunt, cum nõ emisissent fru
ctum, sermo cucumerem uocat. Cum hoc cucumere est uirtus eiusdem pote
statis ei, quam & ipsam peponem uoco. Hæ uirtutes cucurbita & perinane
& cucumeris & pepo emiserunt reliquam multitudinem Valentini delirio-
sorum

A sorum peponum. Si enim eum sermonem qui de uniuersis fit transfigurari in primam quaternionem oportet,& quemadmodum uult aliquis ipse ponere nomina, quis prohibet his nominibus & multo credibilioribus & in usu positis & ab omnibus cognitis. Alij autem rursus ipsorum primam & archegonon octonationem his nominibus nominauerunt. Primum proarchen, deinde anennoëton, tertiam autẽ arreton,& quartam aoraton. Et de prima quidẽ proarche emissum esse primo & quinto loco archen, ex anennoëto secundo & sexto loco acatalepton, & de arreto autem tertio & septimo loco anonomaston, de aorato autem quarto & octauo loco ageneton. Pleroma hoc primæ ogdoadis, has uolunt uirtutes fuisse ante Bythum & Sigen, ut perfectorum perfectiores appareant, & gnosticorum magis gnostici uiri, ad quos iuste quis hoc dicat.

ἀνεννόητος. incogitabilis. ἀκατάληπτος, incomprehẽsibilis. ἀνονόμαστος, id est, innominabilis.

O pepones Sophistæ uituperabiles & non uiri.

Carmẽ Hom. πέπων apud Græcos nonnunq̃ sonat stupidum.

Etenim de ipso Bytho uariæ sunt sententiæ apud eos. Quidam enim sine coniugatione dicunt eum neq; masculum, neq; fœminam, neq; omnino aliquid esse. Alij autẽ & masculum & fœminã dicentes esse, hermaphroditi genesim ei donãt. Sigen autẽ alij cõiugem ei addunt, ut fiat prima cõiugatio.

Quæ sunt in quibus non consonant aduersus inuicem hij qui sunt à Valentino omnes. Cap. VI

B HIi uero qui sunt circa Ptolemæum scientiores, duas coniuges habere Bython dicunt, quas & dispositiones uocant, Ennœam & Thelesim. Primo enim mente concepit quid emittere, sicut dicunt, post deinde uoluit. Quapropter duobus his affectibus & uirtutibus, id est, enneas theleseos, uelut commixtis inuicẽ, emisso monogenis & Alethiæ secundũ coniugationem facta est. Quos typos & imagines duorum affectuũ patris adgressas esse inuisibilium uisibiles, thelematis quidẽ Nun, ennoias autẽ Alethian, & propter hoc aduentitiæ uolũtatis masculus est imago, Innatæ uero ennœæ fœmininus, quoniã uoluntas uelut uirtus facta est ennœæ. Cogitabat enim ennœa semper emissionem, nõ tamen & emittere ipsa per semetipsam poterat quæ cogitabat. Cũ autẽ uoluntatis uirtus aduenit, tunc quod cogitabat emisit. Non uidẽtur tibi hi, ô dilectissime, Homerici Iouis, propter sollicitudinẽ non dormiẽtis, sed curæ habẽtis, quando poterit honorare Achillem, & multos perdere Græcorũ, apprehẽsionem habuisse, magis q̃ eius qui est uniuersorũ deus? qui simul ut cogitauit, perficit id quod cogitauit, & simul ac uoluit & cogitat hoc quod uoluit, & tunc uolens cum cogitat, cum sit totus cogitatus, & totus sensus, & totus oculus, & totus auditus, & totus fons omniũ bonorũ. Qui autẽ prudentiores putãtur illorum esse, primã octonationẽ non gradatim, alterũ ab altero æonem emissum dicũt, sed simul & in unum æonum emissionem à propatore, & ennœam eius cum crearẽtur ipsi obstetricasse affirmãt. Et iam nõ ex Logo & Zoë anthropon & ecclesiam,

θέλησις, uoluntas

ſed ex anthropo & eccleſia Logon & Zoën dicunt generatos in hunc mun A
forte, uoluit dum, dicentes, Quando aliquid †emittere propator, hoc pater uocatus eſt, at ubi quæ emiſit uera fuerũt, hoc Alethia uocatum eſt. Cum autem uoluit ſemetipſum oſtendere, hoc anthropos dictus eſt. Quos autem prærecogitauerat poſteaq́ emiſit, hoc eccleſia uocata eſt. Locutus eſt anthropos Logon, hic eſt primogenitus filius, ſubſequitur autem Logon Zoë, & ſic prima octonatio completa eſt.

Qualis conuerſatio ipſorum, & quæ eſt figuratio uitæ. Cap. VII

εὐδοκία MVlta autem pugna apud eos, etiam de ſaluatore. Quidam enim eum ex omnibus generatum dicũt, quapropter beneplacitum uocari, quoniam uniuerſum pleroma bene ſenſit per eum glorificare patrẽ. Alij autem ex ſolis æonibus, qui ſunt à Logo & Zoë emiſſi, & propter hoc Logon, & Zoën dici eum, parentum nomina cuſtodientem. Alij autem ex duodecim æonibus hij qui ſunt ab anthropo & eccleſia facti, & propter hoc filium hominis ſe confiteri, uelut poſtgenitum anthropi. Alij à Chriſto & ſpiritu ſancto eorum qui ad firmamentũ pleromatis emiſſi ſunt, factum eum dicunt, patris ſui à quo emiſſus eſt cuſtodientem appellationem. Alij autem ſunt qui ipſum propatorem omnium & proarchen & proanennoëton anthropon dicunt uocari, & hoc eſſe magnum & abſconditum myſterium, quoniam quæ eſt ſuper omnia uirtus & continet omnia, anthropos uocatur, & ideo hoc filium hominis dicere ſaluatorem. B

Quæ eſt Colarbaſeorum & Marci doctrina. Cap. VIII

ALius uero quidem ex hijs qui ſunt apud eos magiſtri emendatorem ſe eſſe glorians, Marcus eſt autem illi nomen, magicæ impoſturæ peritiſſimus, per quam & uiros multos, & nõ paucas fœminas ſeducens, ad ſe conuertit, uelut ad ſcientiſſimum & perfectiſſimum, & uirtutem maximam ab inuiſibilibus Logis habentem fecit, præcurſor quaſi uere exiſtens Antichriſti. Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum qui dicuntur magi commiſcens per hæc uirtutes perficere putatur apud eos qui ſenſum nõ habent & à mente ſua exceſſerunt.

Quæ eſt induſtria Marci, & quæ ſunt, quæ ab eo fiunt. Cap. IX

PRo calice enim uino mixto fingens ſe gratias agere & in multum extendens ſermonem inuocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, ut putetur ea gratia ab hijs quæ ſunt ſuper omnia ſuum ſanguinem ſtillare in illius calicem per inuocationem eius, & ualde concupiſcere præſentes ex illo guſtare poculo, ut & in eos ſtillet quæ per magum hunc uocatur gratia. Rurſus mulieribus dans calices mixtos, ipſas gratias agere iubet, præſente ſe, & ubi hoc factum eſt, ipſe alium calicem multo maiorem, quàm eſt ille in quo illa ſeducta euchariſtiam facit, proferens, & transfundens à minori qui eſt à muliere euchariſtia factus in illum qui eſt ab eo allatus multo

maiorem

A maiorem,statim dicēs ita, Illa quæ est ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia, adimpleat tuū intus hominem, multiplicet in te agnitionem suam, inseminans granum sinapis in bonam terram. Et alia quædam dicens, & in insaniam mittens illam infelicem admirabilia faciens apparuit, quando maior calix adimpletus est de minori calice, ut & supereffunderet ex eo. Et alia quædam dissimilia faciens, exterminauit multos & abstraxit post se. Datur autem intelligi eum & dæmonem quendam paredrum habere,per quem ipse quoque prophetare uidetur, Et quotquot dignas putat fieri participes suæ gratiæ, prophetare facit. Maxime enim circa mulieres uacat, & hoc circa eas quæ sunt honestæ & circumpurpuratæ & ditissimæ, quas sæpe adducere tentans,dicit blandiens eis,Participare te uolo ex mea gratia,quoniam pater omnem angelum tuum semper uidet ante faciem suam,locus autem tuæ magnitudinis in nobis est, oportet nos in unum conuenire,sume primum à me & per me gratiam,adaptare ut sponsa sustinens sponsum suum,ut sis quod ego, & ego quod tu. Constitue in thalamo tuo semen luminis,Sume à me sponsum, & cape eum, & capere in eo.Ecce gratia descendit in te, aperi os tuum, & propheta. Cum autem mulier responderit,nunq̄ prophetaui & nescio prophetare, inuocationes quasdā faciens denuo ad stuporem eius quæ seducitur, dicit ei, Aperi os tuum, & loquere quæcunq;, & prophetabis. Illa autem seducta & elata ab hĳs quæ prædicta

Paredros, assessor.

B sunt, concalefaciens animam à suspicione quod incipiat prophetare, cum cor eius multo plus quàm oporteat palpitet, audet & loquitur deliriosa,& quæcunq̄ euenerint, omnia uacue & audaciter, quippe calefacta spiritu,sicut meliora nobis de talibus prophetis exequitur, eo quod audax & uerecunda anima, quasi uacuo aëre excalefacta est, & exinde prophetidem semetipsam putat,& gratias agit Marco ei,qui participauit ei suam gratiam, & remunerare eum gestit,non solum secundū substantiæ suæ dationem,unde diuitiarum copiam magnam collegit,sed & secundū corporis copulationem,& secundū omnia unire ei cupit,ut cum eo descendat in unum.Iam uero quædam ex fidelissimis mulieribus, quæ habent timorem dei,& nō sunt seducibiles,quas similiter ut reliquas affectauit seducere,iubens eas prophetare,exsufflantes & anathematizantes eum separauerunt se ab huiusmodi insano, qui se diuinum spirare simulabat, pro certo scientes,quoniam prophetare non à Marco mago inditur hominibus,sed quibuscunq; deus desuper immiserit gratiam suam, hi ab eo traditā habeant prophetiam,& tunc loquuntur,quando deus uult,sed non quando Marcus iubet.Qui enim iubet,eo quod iubetur maius est & dominatius,quoniam illud quidem principatur, illud autem subiectum est. Si ergo Marcus quidem iubet,uel alius quis,sicut solent in cœnis sortibus hĳ omnes ludere & sibimetipsis inuicem imperare ut prophetent,& secundum suas concupiscentias eos sibi prophe-

A tare, erit ille qui iubet & maior & dominatior prophetico spiritu, cum sit homo, quod est impossibile. Sed tales quidem qui iubentur ab ipsis spiritus, & loquuntur quando uolunt ipsi, terreni & †infirmi sunt: audaces autem & impudentes à satana immissi ad seductionem & perditionem eorum, qui non firmam fidem, quam ab initio per ecclesiam acceperunt, custodiunt. Adhuc etiam ut amatoria & †ad letantia efficit, ut & corporibus ipsarum contumeliam inroget, hic idem Marcus quibusdam mulieribus, etsi non uniuersis. Hæ sæpissime conuersæ ad ecclesiam dei, confessæ sunt, & secundum corpus exterminatas se ab eo uelut cupidine, & inflāmatas ualde illum se dilexisse, ut & diaconus quidam eorum qui sunt in Asia, suscipiens eum in domum suam inciderit in huiusmodi calamitatem. Nam cum esset uxor eius speciosa, & sentētia & corpore corrupta esset à mago isto, & secuta eū esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in exomologesi cōsummauit, plangens & lamētans ob hanc quam passa est ab hoc mago corruptelam. Et discipuli autem eius quidem circum obuersati in hijsdem, seducentes mulierculas multas corruperunt, perfectos semetipsos uocantes, quasi nemo possit exæquari magnitudini agnitionis ipsorum, nec si Paulum aut Petrum dicas, uel alterum quendam Apostolorum, sed plus omnibus se cognouisse, & magnitudinem agnitionis illius, quæ est inenarrabilis uirtutis solos ebibisse. Esse autem se in altitudine super omnem uirtutem. Quapropter & libere omnia agere, nullum in nullo B timorem habentes, propter enim redemptionem & incomprehensibiles & inuisibiles fieri iudici. Si autē & apprehenderit eos, assistentes ei cum redemptione hæc dicēt, O assessor dei mysticę illius pro Æonon Siges quam magnitudines semper uidentes faciem patris sui à te & adductore utentes abstrahunt sursum suas formas, quas ualde audax illa ducta phantasmate propter bonum propatoris emisit nos imagines illorum, tunc intentionem illorum quæ sunt sursum, quasi somnium habens. Ecce iudex in proximo & præco me iubet meæ defensioni adesse, tu autem quasi quæ scias utrorumque nostrorum rationem tanquam unum te ex te existentem iudici assiste. Mater autem cito audiens hæc, Homericam inferorum galeam eis superimposuit, ut inuisibiliter effugerent iudicem, & statim eripiens eos in thalamum duxit, & reddidit suis sponsis. Talia autem dicentes, & operantes, & in hijs quoque quæ sunt secundum nos regiones, Rodanenses multas seduxerunt mulieres, quæ cauteriatas conscientias habentes quædam quidem & iam in manifesto exomologesin faciunt, quædam autem reuertentes, hoc ipsum in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes à uita dei. Quædam quidem in totum abscesserunt: Quædam autem intra utrumque dubitantes, quod est prouerbij, passæ sunt, neque intus neque foris existentes, hūc fructum habentes seminis filiorum agnitionis.

[Marginal notes: al's, inferni — forte, adlectantia — ἄϊδος κυνῆ. uide prouerbiū orci galea — ἐπαθον]

Quemad-

A Quemadmodum quidam ex eis per numeros & syllabas & per litteras conantur constituere eam quæ est secundum eos argumentationem, Cap. X

HIc igitur Marcus uuluam & † susceptorium Colabarsi silentij semet solum lumen fuisse dicens, quippe unigenitus existēs semen quod depositum est in eum, hic enixus est illam quæ est à summis & ab inuisibilibus locis quaternationem descendisse figura muliebri ad eum, Quoniā, inquit, eius masculinum mundus ferre nō poterat, & ostendisse quoq; semetipsam quæ esset, & uniuersorum genesim quā nemini unquam neq; deorum neq; hominum reuelauit, huic solo enarrasse, ita dicentem, Quando primum pater, cuius pater nemo est, qui est inexcogitabilis & insubstantiuus, qui neq; masculus neq; fœmina est, uoluit suum inenarrabilem, narrabilem fieri, & quod inuisibile sibi est, formari, aperuit os, & protulit uerbum simile sibi, quod assistens ostendit ei quod erat ipse cum inuisibilis forma apparuisset. Enunciatio autem nominis facta est talis, locutus est uerbum, uerbum primum nominis eius fuit ἀρχὴ & syllabæ eius litterarum quatuor. Coniunxit & secundam, & fuit hæc litterarum quatuor. Post locutus est & tertiam, & fuit hæc litterarum X. Et eam quæ est post hæc locutus est, & fuit ipsa litterarum xij. facta est ergo enunciatio uniuersi nominis, litterarum xxx. syllabarum autem quatuor, unumquodq; autem elementorum suas litteras &

†ais, exceptorium. Colarbas

ἀνυπόστατος

B suum characterem, & suam enunciationem & figurationes & imagines habere, & nihil eorum esse, quod illius uideat formam, neque ipsum super elementum est. Sed nec cognoscere eum, sed ne quidem proximi eius unumquodq; enunciationē scire, sed quod ipse enunciat, ita omne quod enunciat, illud quod est totum nominet, Vnumquenq; enim ipsorum, pars existens totius, suum sonum quasi omne nomen & non cessare sonantia, quoadusq; extra nouissimam litteram nouissimi elementi singulariter enunciata deueniant. Tunc autem redintegrationem uniuersorum dicit futuram unam & eandem cōsonationem sonent, cuius exclamationis imaginem esse, Amen, simul dicētibus nobis tradidit esse, sonos autem eos esse, qui formant insubstantiuum & ingenitum Æona, & esse hos formas, quas dominus angelos dixit, quæ sine intermissione uident faciem patris. Nomina autem elemētorum communia & enarrabilia æonas & uerba & radices & semina & plenitudines & fructus uocauit, singula autem ipsorum & uniuscuiusq; propria in nomine ecclesiæ contineri, & intelligi ait. Quorum elementorum nouissimi elementi ultima littera uocem emisit suam, cuius sonus exiens secūdum imaginem elementorum elementa progenia generauit, ex quibus & quæ sunt hic, disposita dicit, & ea quæ sunt ante hæc generata: ipsam quidem litteram cuius sonus erat consequens sonum deorsum à syllaba sua sursum receptam dicit, ad impletionem uniuersi. Remansisse autem deorsum sonum,

quasi foras proiectum, elementum autem ipsum ex quo litera cum enuncia- **A** tione sua descēdit deorsum, literarum ait esse xxx. & una quæq; ex his xxx. literis in semetipso habere alias literas, per quas nomen literæ nominatur. Et rursus alias per alias nominari literas, & alias per alias, ita ut in immensum decidat multitudo literarum. Sic autem planius disces quod dicitur, Delta elemētum literas habet in se quinq;, & ipsum Δ, & Ε, & Λ, & Τ, & Α, & hæ rursus literæ per alias scribūtur literas, & aliæ per alias. Si ergo uniuersa substantia deltæ in immensum decidit, alijs alias literas generantibus & succedennbus alterutrum, quanto magis illius elementi maius esse pelagos literarum. Et si una litera sic immensa est, uide totius nominis profundum literarum, ex quibus propatora Marci silentium constare docuit. Quapropter & patrem sciētem incapabile suum dedisse elementis, quæ & æonas uocat, unicuiq; eorum suam enunciationem exclamare, eo quod non possit, unum illum quod est totum enunciare. Hæc itaq; exponente ei quaternationem dedisse. Volo autem tibi & ipsam ostendere ueritatem. Deposui enim illā de superioribus ædificijs ut circumspicias eam nudam, & intuearis formositatem eius. Sed & audias eam loquentem, & admireris sapientiam eius. Vide quid igitur in caput eius sursum primum α & ω. Collum autem β & ψ. Humeros cum manibus γ & χ. Pectus δ & φ. Cinctum ε & υ. Ventrem ζ & τ. Verenda η & σ. Femora θ & ρ. Genua ι & π. Tibias κ & ο. Crura λ & ξ.

forte, imaginē Pedes μ & ν. Hoc est corpus eius quæ est secundum† magum ueritatis, hæc **B**
forte, factura †futura elementi, hic character literæ, & uocat elementum hoc, hominem, esse autē fontem ait eum omnis uerbi, & initium uniuersæ uocis, & omnis incnarrabilis enarrationem, & taciti silentij os, & hoc quidem corpus eius. Tu autem sublimius alleuans sensus intelligentiam, autogenitora & patrodotora, uerbum ab ore ueritatis audi. Hæc autem cum dixisset illa attendentem ad eum ueritatem & aperientem os, locuta est uerbum: uerbum autem nomen factum, & nomen esse hoc quod scimus & loquimur Christum Iesum, quod cum nominasset, statim tacuit. Cum autem putaret Marcus, plus aliquid eam dicturam, rursus quaternatio ueniens in medium ait, Tanquam cōtemptibile putasti esse uerbum, quod ab ore ueritatis audisti, non hoc quod scis & putas habere, olim est nomen. Vocem enim tantum habes

ἰησοῦς eius, uirtutem autem ignoras. Iesus autem est insigne nomen sex habens literas, ab omnibus qui sunt uocationis cognitum. Illud autē quod est apud æonas pleromatis, cum sit multifarium existens, alterius est formæ, & alterius typi. Quod intelligitur ab ipsis, qui sunt cognati eius, quorum magnitudines apud eum sunt semper. Hæc igitur quæ apud nos sunt uigintiquatuor literæ, emanationes esse intellige trium uirtutum, imaginales eorum quæ continent uniuersum, quæ sunt sursum, elemētorum numerum. Mutas enim literas nouem putat esse, patris & ueritatis, quoniam sine uoce sint.

hoc est

A hoc est, inenarrabiles & inloquibiles, semiuocales autem cum sint octo Logi esse & Zoës, quoniã quasi mediæ sint inter mutas & uocales, & recipere eorum quidem quæ superfint emanationem, eorum uero quæ subsint eleuationem. Vocales autẽ & ipsas septem esse Anthropi & ecclesiæ, quoniam per Anthropum uox progrediens formauit omnia. Sonus enim uocis, formam eius circumdedit. Est igitur Logos habens & Zoë viij. Anthropos autem & ecclesia vij. Pater autem & Alethia ix. Ex minori autem computatione quod erat apud patrem descendit, emissus illuc † fuerat separatus ad emendationem factorum, ut pleromatum unitas æqualitatem habens fructificet unam in omnibus quæ est ex omnibus uirtus, & sic is qui est numeri vij. eorum qui sunt octo accepit uirtutem, & facta sunt tria loca similia numeris, cum sint octonationes quater in se uenietia uigintiquatuor ostenderunt numerum, & tria quidem elementa, quæ dicit ipse trium in coniugatione uirtutũ existere, quæ fiunt vi. ex quibus emanauerunt uigintiquatuor literæ, quadripertita inenarrabilis quaternationis ratione eundẽ numerum faciunt, quæ quidem dicit illius qui est innumerabilis existere. Indui autem eas à tribus uirtutibus, in similitudinẽ illius qui est inuisibilis. Quorum elemẽtorum imagines imaginum esse eas quæ sunt apud nos duplices literæ. Quas cum xxiiij. literis adnumerantes uirtute quæ est secundũ analogiam xxx. faciunt numerum. Huius rationis & dispositionis fructum dicit in simi-

B litudinem imaginis apparuisse, & illum qui post vi. dies quartus ascẽdit in montem, & factus est vi. qui descendit & detentus est hebdomade cũ esset insignis octonatio, & habet in se omnem elementorum numerum, quẽ manifestauit, cũ ipse uenisset ad baptismum, columbæ descensio, quæ est ω & α. Numerus enim ipsius unum & DCCC. & propter hoc Moysen in sexta die dixisse quæ est in cœna pura nouissimum hominem in generationem primi hominis apparuisse. Cuius dispositionis initium & finẽ sextam horam in qua affixus est ligno, perfectum enim sensum scientem eum numerum qui est sex uirtutum fabricationis & regenerationis habentem, manifestasse filijs luminis eam generationem quæ facta est per eum, qui manifestatus est insignis, in eum numerum. Hic etiam & duplices literas numerum insignem habere ait. Insignis enim numerus commixtus uigintiquatuor elementis xxx. literarum nomen explicuit. Vsus est autem Diacono vij. numerum magnitudinem quẽadmodum dicit Marci Sige, ut ab se cogitatæ cogitationis manifestetur fructus, & insignem quidem hunc numerum in præsenti ut eum qui abinsigno figuratus est, intelligi eum qui quasi in partes diuisus est aut præcisus & foris perseuerauit, qui sua uirtute & prudentia per eam quæ est ab eo emissionem, hũc qui est septem uirtutum secundum micationem hebdomadis uirtutis animauit mundum, & animam posuit esse huius uniuersi quod uidetur. Vtitur autem & ipse hic hoc opere quasi

d 3 spon-

Marginal notes: † *alij, defuerat*; *s ἐπίσημον*

ſpontaneæ ab eo, ab eo fœtore, aliqua miniſtrant cum ſint imitationes imitabilium enthymeſin matris, & primum quidem cœlum ſonat α, quod autem eſt poſt illum ε, tertium autem η, quartum uero & medium numeri viij. Iota uirtutem enarrat, quintum uero ο, ſextum autem υ, ſeptimum autem A

alis, exclamat & iiij. à medio, ω elementum†exdant, quemadmodum Marci ſige. quæ multa quidem locatius exequitur, nihil autem uerum loquens affirmat, quæ uirtutes, ait, omnes ſimul in inuicem complexæ ſonant & glorificant illum à quo emiſſa ſunt, gloria autem ſoni mittitur in propatorem. Huius autem glorificationis ſonum in terram delatum ait plaſmatorem factum, & gene-

aliàs, qui ratorem eorum†quæ ſunt in terra.

Quomodo ſoluunt parabolas. Cap. .XI.

OStenſionem autem affert ab hijs, qui nunc naſcuntur infantibus, quorum anima ſimul ut de uulua progreſſa eſt, exclamat uniuſcuiuſque elementi hunc ſonum. Sicut ergo ſepte͂ uirtutes, inquit, glorificant uerbum, ſic & anima in infantibus plorans & plãgens Marcũ glorificat eũ. Propter hoc aũt & Dauid dixiſſe, Ex ore infantiũ & lactentiũ perfeciſti laude͂, & iterum, Cœli enarrãt gloriam dei. Et propter hoc quando in doloribus & calamitatibus anima fuerit in reuelationem ſuam dicit, O, in ſignum laudationis, ut cognoſcens illa quæ ſurſum eſt anima quod eſt cognatũ ſuum adiutorium ei deorſum mittat. Et de omni quide͂ nomine quod eſt xxx. literarum, & de bytho qui augme͂tum accepit ex huius literis, adhuc etiã de ueritatis corpore quod eſt duodecim membrorũ, unoquoque me͂bro ex duabus literis conſtãte, & de uoce eius quã locuta eſt nõ locuta, & de reſolutione eius nominis B

alis, quod eſt †quod non eſt enarratum, & de mundi anima & hominis ſecundũ quæ ha-

alis, delirauit bent illã quæ eſt ad imaginem diſpoſitionem ſic†declarauit. Dehinc autem quemadmodũ ex nominibus æquiparatã uirtutem oſtendit eorum quaternatio referemus, ut nihil lateat te dilectiſſime eorũ, quæ ad nos peruenerunt ex ijs quæ ab ijs diſcuntur, quemadmodum ſæpe poſtulaſti à nobis.

Quemadmodum conuerſationem ſecundum figuram eius qui apud eos eſt pleroma exponunt factum. Cap. XII

SI autem annunciat per quàm ſapiens eorum Sige generationem xxiiij. elementorum cum ſolitate eſſe unitatem, ex quibus duæ ſunt emiſſiones

ἓν unum ſicut prædictum eſt, monas & hen, quæ duplicatæ iiij. factæ ſunt, bis enim

μονὰς ſolitas duo quatuor, & rurſus duo & quatuor in idipſum compoſitæ, vi. manife-

ſiue ſingularitas ſtauerunt numerum. Hi autem ſex quadruplicati uigintiquatuor generauerunt figuras. Et quidem quæ ſunt primæ quaternationis nomina ſancta ſanctorum intelliguntur, quæ non ſunt narrari, intelliguntur autem à ſolo filio quæ pater ſcit, quæ nam ſunt. Alia uero quæ cum grauitate & honore & fide nominantur apud eum ſunt hæc, ἄῤῥητος, σιγή, πατήρ, ἀλήθεια. Huius autem quaternationis uniuerſus numerus eſt literarum uigintiquatuor,

ἄῤῥητος

A ἄῤῥητος enim nomen literas habet in se septem, σιγὴ quinque, πατὴρ quinque,
& ἀλήθεια vij. quæ composita in se bis quinæ & bis septem uigintiquatuor
numerum adimpleuerunt. Similiter & secunda quaternatio Logos & Zoë
Anthropos & ecclesia eundem numerum elementorum ostenderunt, & sal
uatoris quoque narrabile nomen ΙΗΣΟΥΣ literarum est sex, Inenarrabile au
tem eius literarum uigintiquatuor. Et χριστὸς literarum vij. quod est autẽ in
Christo inenarrabile literarũ † xxx. Et propter hoc ait eum α & ω, ut per ista *alii, xij*
manifeste cum hunc numerum habeat hæc auis. Iesus autem hanc habet,
inquit, inenarrabilem genesim. A matre enim uniuersorũ, id est, primæ qua/
ternationis, in filiæ locum processit secunda quaternatio, & facta est octo/
natio, ex qua processa est decas, sic factum xviij. decas itaque adiuncta octo/
nationi & decuplum eam faciens octuagies decies octingentorum nume/
rum fecit, ut sit uniuersus literarum numerus ab octonatione in decadam
progrediens octo & lxxx. dat, quod est Iesus. Iesus enim nomen secundum *dat, uidetur*
Græcarum literarum computum dat summam lxxxviij. habens manifeste *deprauatũ ex*
& supercœlestis Iesu, secundum eos genesim. Quapropter Α Β Græcorum *dccc. nã hunc*
habere monadas viij. & decadas viij. hecatontadas viij. dat lxxxviij. nume *numerũ con/*
rum ostendentia, hoc est, Iesum qui est ex omnibus constans numeris, & *ficit Ἰησοῦς*
propter hoc α & ω nominari eum, cum significet ex omnibus eius genera/ *ἑκατοντὰς*
tionem. Et iterum ita primæ quaternioni secundũ processionem numeri & *centenarius*
numerus
B semetipsam compositæ X apparuit numerus, α enim & β ut γ & δ in semet/
ipso compositam X faciũt, quod est ι, & hoc esse uolunt Iesum. Sed & Chri
stus, inquit, literarum est octo, ex quibus primã octonationem significari,
quæ cum Iota applicata dat lxxxviij. numerum generauit. Dicitur autem
ait, & filius Christus, hoc est, duodecas, υἱὸς enim nomen literarum quatuor
est, χριστὸς autem viij. quæ composita duodecadis ostenderunt magnitudi/
nem. Prius autem, inquit, quàm huius nominis insigne appareret, hoc est,
Iesus filius, in ignorantia magna fuerunt homines & errore. Cum autem
manifestum est vi. literarum nomen hoc, quod est secundum carnem ami/
ctum est ut ad sensibilitatẽ hominis descenderet, habẽs in semetipso ipsum
quoque iij. & uigintiquatuor, tunc cognoscentes eum cessauerunt ab igno/
ratione, & à morte in uitam ascenderunt, nomine eis facto ducatore ad pa
trem ueritatis. Voluisse enim patrem uniuersorum soluere ignorantiam, &
destruere mortem. Ignorantiæ autem solutio, agnitio eius fiebat, & pro/
pter hoc dictum, secundum uoluntatem eius, eum qui est secundum imagi
nem eius, quæ sursum est uirtus, dispositum hominẽ, à quaternatione enim
progressi sunt æones. Erat autem in quaternatione Anthropos & ecclesia
Logos & Zoë. Ab ijs igitur uirtutes, ait, emanatæ generauerunt eum qui
in terra manifestatus est, Iesum. & logi quidem locum adimplesse angelum
Gabriël, Zoës autem spiritumsanctum, Anthropi autẽ altissimi uirtutem,

ecclesiæ autem locum uirgo ostendit, & sic ille qui est secundum dispositio- A
nem per Mariam generatus apud eum homo, quem pater omnium tran-
seuntem per uuluam elegit per uerbum ad agnitionem suam. Cum autem
uenisset ipse ad aquam, descẽdisse in eum quasi columbam eum qui recucur
rit sursum, & impleuit xij. numerum, in quo inerat semen eorum qui conse-
minati sunt cum eo, & condescenderunt & coascenderunt. Ipsam autem uir
tutem quæ descẽdit semen dicit esse patris, habens in se & patrem & filium,
& eã quæ per eos cognoscitur innominabilis uirtus siges & omnes æonas,
& hunc esse spiritum qui locutus est per os Iesu, qui se confessus est filium
hominis, & manifestauit patrem, descendens quidem in Iesum unitus est, &
destruxit quidem mortem ait, qui fuit ex dispositione saluator Iesus. Agno
uit autem patrem Christum Iesum esse, ergo Iesum nomen quidem eius,
qui est ex dispositione homo dicit. Positum autem esse in adsimilationem
& figuratione͂ eius qui incipit in eum descendere hominis, quem capientem
habere & ipsum hominem & ipsum Logon & patrem & arrheton & sigen
ιοῦ ϛ ϕεῦ & alethian & ecclesiã & Zoen. Hæc iam supra, iu, iu, & super pheu, & super
uniuersam tragicam exclamationem & doloris uociferationem sunt. Quis
enim non oderit eum qui tantorum mendaciorum malus compositor est
poëta, cum uideat ueritatem idolum à Marco factam, & hoc Alpha uitæ li
teris stigmatam nuper, sicut quod est ab initio, quod dici solet, & heri & ante
Græci confitentur ab æstimatione primum sedecim accepisse. Post deinde B
procedentibus temporibus semetipsos adinuenisse, aliquando quide͂ adspi
rationem, aliquãdo autem duplices. Nouissime aute͂ omnium Palameden
aiunt longas his adposuisse. Prius igitur q̃ apud Græcos hæc fierent non
erat ueritas? Corpus enim eius secundum te Marce posterius est tempore
q̃ Cadmos, & eos qui ante eum sunt. Posterius autem his qui reliqua ele-
menta addiderunt temporis q̃ Palamedes, posterius autem tempore q̃ &
tu ipse. Tu autem solus in idolum deposuisti eam quæ à te prædicatur ueri
tas, Quis autem sustinebit tuam illam quæ tãtum uerbo sata est sigen, quæ
innominabilem nominat æonem, inenarrabilem exponit, & eum qui inue-
stigabilis est enunciat, & aperuisse os dicit eum quem incorporalem & infi-
guratum dicis, & emisisse uerbum quasi unum ex his quæ composita sunt
animalia. Verbum quoq; eius similem esse ei qui eum emisit, & formã inui-
sibilis factum elementorum quide͂ esse xxx, syllabarum autem iiij. Erit ergo
secundum similitudinem uerbi pater omnium sicut tuus, elementorum qui-
dem xxx, syllabarum autem iiij. Aut iterum quis sustinebit te, in schemata
& numeros, aliquando quidem xxx. aliquando autem xxiiij. aliquando vi.
tantum, conclude͂tem uniuersorum cõditorem, & Demiurgum, & factorem
uerbum dei, & minuentem eum in syllabas quidem iiij. elementa aute͂ xxx.
& omnium dominum qui firmauit cœlos in DCCC. lxxxviij. deduce͂tem nu
meros,

A meros, similiter atq; alphabetum: & ipsum qui omnia capit patrem, à nullo autem capitur in quaternationem & octonationem & duodecadem subpartientem, & per huiusmodi multiplicationes illud quod est inenarrabile & incognoscibile, quẽadmodum tu dicis, patris enarrantem. Et quem incorporalem & insubstãtiuum nominas, huius materiam & substãtiam ex multis literis alijs ex alijs generatis fabricas, ipse Dædalus fictor & faber malus factus sublimissimæ uirtutis, & quẽ indiuisibilẽ dicis substãtiam in mutas & uocales & semiuocales sonos subdiuidẽs, id quod est mutũ. In his omnium patri & huius intentioni mentiens, in summam blasphemiam & magnam impietatẽ immisisti omnes qui tibi credũt. Quapropter & iuste & apte tali temeritati tuæ diuinæ adspirationis senior & præco ueritatis inuectus est interdicens sic, Idolorum fabricator Marce & portẽtorum inspector, astrologiæ cognitor & magicæ artis, per quæ confirmas erroris doctrinas, signa ostendens his qui à te seducuntur apostaticæ uirtutis operationes, quæ tibi præstat tuus pater satanas per angelicam uirtutem azazel, facere habens te præcursorem cõtrariæ aduersus deum nequitiæ. Et hæc quidem amator dei senior. Nos autem reliqua mysteria eorum quæ sunt longa conabimur breuiter expedire, & ea quæ multo tempore sunt occultata in manifestum producere. Sic enim fit ut facile argui & conuinci possint ab omnibus.

Quemadmodum ea quæ sunt in lege in suum transferunt figmentum. Cap. XIII.

B GEnerationem itaq; æonum & errorem ouis & adinuẽtionem adunantis in unum, mystice audent annunciare hij, qui in numeros omnia deduxerunt, de monade & dualitate, dicentes omnia constare, & à monade usque ad quatuor numerantes, sic generant decadem. Vnum enim & duo & tres & quatuor in unum compositæ x. æonum generauerunt numerum. Rursus autem dualitas ab ea progressa usque ad episemon, duo & quatuor & sex, duodecadem ostendit, & rursus à dualitate similiter numerantibus nobis, usque ad xl. numerus ostensus est, in quo est ogdoas & decas & duodecas. Vnde eadem igitur eo quod episemon habuerit consequentem sibi propter episemum passionem uocant. Et propter hoc circa duodecim numerum cum labes quædam facta fuisset ouem luxuriatam aberrasse. Quoniam apostasiam à duodecade factam dicunt. Similiter & à duodecade abscedentem unam uirtutem perisse diuinant, & hanc esse mulierem quæ perdiderit dragmam, & accenderit lucernam & inuenerit eam. Sic igitur & numeros reliquos in dragma quæ sunt nouem, in oue uero undecies ix. perplexos sibi semetipsis xc. viiij. numerum generare, quoniam nouies undecim xc. viiij. fiant. Quapropter tamen hunc habere dicunt numerum. Non pigritabor autem tibi & aliter eos interpretantes annunciare, ut undique conspicias fructum eorum. Litera enim η cum episemo ogdoadam esse uolunt

uolunt cum ab alpha beta octauo ſit poſita loco, rurſus iterum ſine epiſemo A
computantes numerum ipſarum litterarum & componentes uſque ad ν
triacontadem oſtendunt. Incipiens enim quis ab α & perſiniens in ν, per
numeros litterarum, abſtrahẽs autem epiſemum & inſuper cõiungens incre
mentum litterarum, inueniet tricenarium numerum. Vſque ad ι litteræ xv.
fiunt, poſt deinde appoſitis eis vij. numerus ij & xx perficit. Cum autem ap
poſitum eſt eis ν, quod eſt viij. admirabilem triacontadem adimpleuit, &
hinc oſtẽdunt ogdoadem matrem xxx æonum. Quoniam igitur ex tribus
uirtutibus unitus eſt tricenarius numerus, ter idem factus xc. fecit. Et ipſa au
tem trias in ſe compoſita viiij. generauit. Sic ogdas xc. ix. generauit nume-
rum. Et quoniam duodecimus æon abſiſtens reliquit, rurſum xi. conſequen
ter dicunt typum litterarum in figura Logi poſitum eſſe, undecimam enim
in litteris eſſe λ qui eſt numerus xxx. & ſecundũ imaginẽ poſitũ eſſe ſuperio
ris diſpoſitionis, quoniã ab Alpha ſine epiſemo ipſarũ litterarum numerus
uſq; ad λ. compoſitum ſecundum augmẽtum litterarum cum ipſo λ xc. & ix
faciunt numerum. Quoniam autem λ, undecimo loco eſt in ordine, ad ſimi
lis eorum deſcendit inquiſitionem ut impleret xij numerum, & cum inue-
niſſet eum adimpleta eſt manifeſtũ eſſe ex ipſa figuratione litteræ, λ enim
quaſi ad ſui ſimilis inquiſitionem aduenieẽs, & inueniens & in ſemet rapiens
ipſum duodecimi adimpleuit locum, μ littera ex duobus λambdis λλ conſi-
ſtente. Quapropter & figuræ eos per agnitionẽ xc. ix. locum, hoc eſt, demi- B
Supputatio in digitis norationem typum ſiniſtræ manus ſectari. Qui autẽ unum quod additum
ſuper xc. ix. in dexteram eos manum tranſtulit. Tu quidem hæc pertranſi-
ens dilectiſſime, optime ſcio quoniam ridebis multum, tantam illorum in
tumore ſapientem ſtultitiam. Sunt autem digni planctu, qui tantam dei re
ligionem & magnitudinem uere inenarrabilis uirtutis, & tantas diſpoſitio-
nes dei per A & B, & per numeros tam frigidos & ſic extortos enunciant.
Quotquot autem abſiſtunt ab eccleſia & hijs anilibus fabulis aſſentiunt,
uere à ſemetipſis ſunt damnati. Quos Paulus iubet nobis poſt primam &
ſecundam correptionem deuitare. Ioannes enim domini diſcipulus ſuperex
tendit damnationem in eos, neq; aue nobis eis dici uolens. Qui enim dicit,
inquit, eis aue, communicat operibus ipſorum nequiſſimis, & merito: Non
eſt enim gaudere impijs, dicit dominus. Impij autem ſuper omnem impie
tatem hij ſunt, qui factorem cœli & terræ, unum deum omnipotentem ſu-
per quem alius deus non eſt, ex labe & ipſa ex altera labe facta miſſum di-
cunt, & ſi iam ſecundum eos eſſe eum emiſſionem tertiæ labis, quam ſenten
tiam digne exufflantes & catathematizantes, oportet porrò alicubi & lon-
ge fugere ab eis, & quanto plus hæc affirmant & gaudent in hijs adinuen-
tionibus ſuis, tãto magis ſciamus plus eos agitari ab ogdoadis nequiſſimis
ſpiritalibus, quemadmodum hij qui in phreneticam paſſionem inciderunt,

aut

A aut plus rident & ualere se putant, & quasi sani omnia agunt, quædam autem & quasi plus quàm sani sunt, tanto magis male habẽt. Similiter autem & hij quo magis plus sapere putãtur eneruantes semetipsos super†tonum sagittantes, tanto magis non sapiunt. Exiens enim immundus spiritus ignorantiæ, dein uacantes eos non deo, sed mundialibus quæstionibus inueniens, assumens alios spiritus septem nequiores semetipso, & infatuans illorum sententiam, quasi possint quæ sunt super deum adinuenire, & aptabiliter in exclusionem compositam ogdoadem ignorantiæ nequissimorum spirituum in eos deposuit.

τόνος, intensio qualis est arcus aut chordæ.

Quemadmodum incognitum omnibus conantur inducere patrem. Cap. XIIII.

VOlo autem tibi referre, quemadmodum & ipsam conditionem secundum imaginem inuisibilium à Demiurgo quasi ignorante eo, fabricatam per matrem dicunt. Primo quidem quatuor elementa dicunt ignem, aquam, terram, & aërem, imaginẽ emissam esse superioris quaternationis, & operationes eorum cum eis annumeratas, id est, calidum & frigidum, †humidum & aridum, diligenter imaginare ogdoadem, ex qua decem uirtutes sic enumerant. Septem quidem corpora circundata, quæ etiã cœlos uocant. Post deinde continẽtem eos circulum quem octauum cœlum uocant, post deinde solem & lunam. Hæc cum sint decem numero, imagines dicunt esse
B inuisibilis decadis eius, quæ à Logo & Zoë progressa sit. Duodecadem autem ostendi per eum qui Zodiacus uocatur circulus, xij. enim signa manifestissime hominis & ecclesiæ filiã duodecadem quasi per quãdam umbram pinxisse dicunt, & è contrario super†iunctum, inquiunt, uniuersorum oneri cum sit uelocissimum quod superpositum est cœlum, qui ad ipsam concauationem adgrauat, & ex contrarietate moderatur illorum uelocitatem sua tarditate, ita ut in xxx. annis circuitum à signo in signum faciat, imaginem dicunt eum Hori eius, qui trigesimam nominis illorum matrem circumcontinet. Lunam quoque rursus suum cœlum circumeuntem xxx. diebus, per dies numerum xxx. æonum significare. Et solem autem in duodecim mensibus circumeuntem & perficiẽtem circularem suam apocatastasin, per duodecim menses duodecadem manifestare. Et ipsos autem dies xij. horarum habentes typum non adparentis duodecadis esse, sed & horam dicunt quod est duodecimum diei ex triginta partibus adornatam propter imaginem triacontadis, & ipsius autem Zodiaci circuli circum commensurationem esse partium ccc. lx. quodq; enim signorum partes habere xxx. Sic quoq; per circulum imaginem copulationis eorum quæ sunt duodecim ad xxx. custoditam dicunt. Adhuc etiam & terram in xij. climata diuisam dicentes, & in unoquoq; climate unamquanq; uirtutem ex cœlis secundum dimissionem suscipientem, & similes generantem filios ei uirtuti quæ di-

als, humectũ.

als, uinctum

ἀποκατάστασις, restitutio

miserit

miſerit deſtellationem, typum eſſe duodecadis & filiorum eius manifeſtiſſi- A
mum aſſeuerant. Ad hæc autem uolentem aiunt Demiurgum ſuperioris ogdoadis interminabile & æternum & infinitum & intemporale imitari, & cum non potuiſſet perſeuerabile eius & perpetuum deformari, ideo quod fructus ſit labijs, in temporum ſpacia & tempora & numeros multorum annorum, æternitatem eius depoſuiſſe, exiſtimantem in multitudinem temporum imitari eius interminatum: Hic dicunt, cum effugiſſet eum ueritas, ſubſequutum mendacium: & propter hoc deſtructionem adimpletis temporibus, accipere eius opus.

Quibus ex ſcripturis teſtimonijs utantur. Cap. XV.

ET de conditione quidem talia dicentes, cotidie adinuenit unuſquiſq; eorum queadmodum poteſt, aliquid noui. Perfectus enim nemo, niſi qui maxima mēdacia apud eos fructificauerit. De propheticis autem quæcunq; transformātes coaptant, neceſſarium eſſe manifeſtantes argutionem his inferre. Moyſes enim, inquiunt, incipiens id quod eſt ſecundum conditionem opus, ſtatim in principio matrem omnium oſtendit, dicens, In principio fecit deus cœlum & terram. Quatuor hæc nominans, deum & principium, cœlum & terram, quaternationē ipſorum, queadmodum ipſi dicunt, figurauit. Et inuiſibile autem & abſconditum eius manifeſtantem dicere, terra autem erat inuiſibilis & incompoſita. Secundam autem quaternationem progeniem primæ quaternationis ſic eum dixiſſe uolunt, abyſſum nominantem & tenebras, in quibus ſunt & aquæ, & qui ferebatur ſuper aquas ſpiritus. Poſt quam decadis commemorantem lumen dicere, & diem & noctem & firmamentum & ueſpera & quod uocatur mane, & aridum & mare, ad hoc etiam & herbam & decimo loco lignum, ſic quoq; per decem nomina X. æonas manifeſtaſſe. Duodecadis autem ſic formatam apud eos uirtutem. Solem enim dicere & Lunam & ſtellas, & tempora & annos, & cetos, adhuc etiam piſces & ſerpentia & uolatilia & quadrupedia, feras quoq; & ſuper hæc omnia duodecimum hominem, ſic ab ſpiritu triacontadem per Moyſen dictum docent. Nec nō & formatum hominem ſecundum imaginem ſuperioris uirtutis habere in ſe eam quæ ſit ab uno fonte uirtutem. Conſtitutam autem eam eſſe in eo qui ſit in cerebro locus, ex quo defluant uirtutes quatuor ſecundum imaginem ſupernæ tetradis, quæ uocatur una quidem uiſio, altera autem auditus, tertia odoratus, & quarta guſtatio. Octonationem autem dicunt ſignificari per hominem, ſic, aures quidem duas habentem, & totidem uiſus, adhuc etiam odorationes duas, & duplicem guſtationem amari & dulcis. Totum autem hominem omnem imaginem triacontadis ſic habere docent. In manibus quidem per digito decadam baiulare, in toto corpore, cum in xij. membra diuidatur, duodecadem. Diuidūt autem illud, quemadmodum ueritatis apud eos diuiſum eſt corpus.

corpus de quo prædiximus, Ogdoadem autem & inenarrabilem & inuisi-
A bilem, in uisceribus absconditam intelligi. Solem quoq; iterum qui sit ma-
gnum luminare, in quarta dierum fieri, propter quaternationis numerum
dicunt. Tabernaculi quoque quod à Moyse compositum est, atria de bysso
& hyacintho & purpura & coccino facta, eandem apud eos ostendere ima
ginem: sacerdotis quoq; poderem quatuor ordinibus lapidũ pretiosorum
adornatum quaternionẽ significare præfiniunt. Et si qua omnino talia sunt
posita in scripturis quæ quatuor possunt numerum designare, propter qua-
ternationem ipsorum dicunt factum. Octonationem rursus ostendi sic, in
octauo dierum formatum dicunt hominem. Aliquando enim dicunt eum
sexta die factum, aliquando autem octauo, nisi forte choicum quidem in† septimo dierum dicunt formatum, Carnalem autem in octauo, †distincta sunt enim hæc apud eos: quidam autem & alterum esse uolunt qui secun-
dum imaginem & similitudinem dei factus est homo masculofœminus, &
hunc esse spiritalem, Alterum autem qui ex terra plasmatus sit Seth. Arcæ
autem dispositio in cataclysmo, in qua octo homines liberati sunt, manife-
stissime dicunt ogdoadem ostendere. Hoc autem idem & Dauid cum octa
uus esset genitus inter fratres suos significare. Adhuc etiam & circuncisionẽ
quæ octauo die fit, circuncisionem superioris ogdoadis manifestare, & om-
nino quæcunq; inueniuntur in scripturis obduci posse ad numerum octa-
B uum, mysterium ogdoadis adimplere dicunt. Sed & decadẽ significari per
decem gentes, quas promisit deus Abrahæ in possessionem dare, dicunt. Et
dispositio autem quæ est secundum Saram, quomodo post decem annos
dat ei ancillam suam Agar, ut ex ea filium faciat, idem significare. Et seruus
autem Abraham missus ad Rebeccam & super puteum dans ei armillas au
reorum decem, & fratres eius tenentes eam diebus decem. Adhuc etiam Ie-
roboam qui decem scripta accepit, & tabernaculi decem atria & columnæ
decem cubitorum, & decem filij Iacob ad emptionem tritici prima uice in
Ægyptum missi, & decem apostoli, quibus manifestatur post resurrectio-
nem dominus, cum Thomas nõ esset præsens, inuisibilem defigurabant, se-
cundum eos, decadem. Duodecadem autem erga quem & mysterium pas-
sionis labis fuisse, ex qua passione uisibilia fabricata esse uolunt, signanter
& manifestissime positam ubiq; dicunt, & duodecim filios Iacob ex quibus
duodecim quoq; tribus, & Logium uarium duodecim habens lapides, &
duodecim tintinnabula, & eos qui à Moyse positi sunt sub monte duode-
cim lapides. Similiter autem & eos qui à Iesu in flumine positi sunt, & alte-
ros qui transpositi sunt, & portantes arcam testamenti, & eos qui ab Helia
positi sunt in holocausto urtuli, Et numerus quoq; Apostolorum, & omnia
omnino quæcunq; duodecim numerum custodiunt, Duodecadem ipsorũ
significare uolunt. Horum autem unitatem omnium, quæ uocatur triacon-

alias sexto.
alias, descri-
pta.

tas, per arcam cuius triginta cubitis altitudo fuit,& sub Noë,& per Samuelem declinantē Saul in triginta diebus abscōdebatur in agro,& per eos qui cum eo intrauerunt in speluncam,& propter id quod longitudo fuerit sancti tabernaculi triginta cubitorū. Et quæcunq; alia æqualia numeris his inueniuntur,triacontadem ipsorū per huiusmodi ostendunt adseuerationes. A

De redemptione sua quanta dicunt & faciunt Caput. XVI.

NEcessarium autem duxi addere hijs & quanta de propatore ipsorum, qui incognitus erat omnibus ante aduentum Christi, eligentes de scripturis suadere contendunt,ut ostendant dominum non alterum annunciare patrē præter fabricatorem huius uniuersitatis, quē sicut prædiximus, impie blasphemantes labrijs fructum esse dicunt,Prophetā igitur Esaiam dicētem,Israel autem me non cognouit & populus me non intellexit,inuisibilis Bythi ignorantiam dixisse coaptant.& in Osee,quod dictum est: Non est in eis ueritas neq; agnitio dei,in hoc idem tendere conantur,& non est intelligens aut requirens deum,omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, in Bythi ignorantia apponūt, Et per Moysen autem dictum: Nemo uidebit deum & uiuet,in illum habere suadent relationem. Et fabricatorem quidem à prophetis uisum dicunt,illud autem quod scriptum est: Nemo uidebit deum & uiuet,de inuisibili magnitudine & incognita omnibus dictum uolunt.Et quoniam quidem de inuisibili patre factore omniū dictum est: Nemo uidebit deum,& omnibus nobis manifestū est,quoniam autem nō de hoc qui ab hijs adinuentus est Bythus,sed Demiurgo, & ipse est inuisibilis deus,ostenditur procedente sermone.Et Danielem autem hoc idem significare,in eo quod interrogat angelum absolutionis parabolarum quasi non scientem, sed & angelum abscondentem ab eo magnum mysterium Bythi dicere ei,recurre Daniel. Hijenim sermones obstructi sunt quoadusq; intellectores intelligant & albi inalbentur, & seipsos esse albos & intellectores glorientur. B

Quot modi apud eos sunt redhibitionis. Cap. XVII.

SVper hæc autem inenarrabilem multitudinem apocryphorum & perpetum scripturarum quas ipsi finxerunt adferunt ad stuporem insensatorum,& quæ sunt ueritatis non scientium literas.Assumunt autem in hoc & illam falsationem,quasi dominus cum puer esset & disceret literas,cum dixisset magister eius, quemadmodum in cōsuetudine est,dic a. respondit a. Rursum cum magister iussisset dicere eum b,respondisse dominum , tu prior dic mihi quid est A,tunc ego dicā tibi quid est B, Et hoc exponunt quasi ipse solus cognitum scierit, quod manifestauit in typum A. Quædam autē eorū quæ in Euangelio posita sunt in hunc characterē transfigurant,Sicut illud quod ad matrē suā, duodecim annorū existens,respōdit,dicēs:Nō scitis quoniā in hijs quæ patris mei sunt oportet me esse.Hūc quē nō sciebāt,

dicunt

dicunt,patrem annunciabat eis, & propter hoc emisisse discipulos in duode
A cim tribus annunciantes ignotum eis deum. Et ei qui dixisset illi: Magister bone,eum qui uere bonus esset deus cõfessum esse respõdenrem. Quid me dicis,unus est bonus pater in cœlis .Cœlos autẽ nunc æonas dicunt, & propter hoc non respondisse eis,qui ei dixerunt. In qua uirtute hoc facis,sed è cõtrario inrerrogatione sua consternasse eos,inenarrabile patris in eo quod nõ dixerit nõ ostendisse eũ interpretantur,sed in eo quod dixerit, sæpius cõ cupiui audire unum ex sermonibus istis,& non habui qui diceret mihi,manifestantis dicunt esse per hoc unum eum,qui sit uere unus deus,quem non cognouerint:In eo quod appropinquauit ad Hierusalẽ,plorauit super eam & dixit.Si cognouisses & tu hodie quæ sunt ad pacem, abscondita autem sunt à te,per eum sermonem qui est absconditus apocryphum Bytum manifestasse,Et iterum dicentem:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,discite à me,ueritatẽ patris annunciasse. Quod enim nesciebãt,inquiunt,hoc eis promisisse docturum. Ostensionem autem superiorum,& uelut finem regulæ suæ adferunt hæc. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. quoniam abscondisti à sapientibus,& prudentibus,& reuelasti ea paruulis, Ita pater meus,quoniam in conspectu tuo placitum factum est:omnia mihi tradita sunt à patre,& nemo cognouit patrem nisi filius,& filium nisi pater,& cuicunq; filius reuelauerit. His enim manifestissime aiunt ostendisse
B eum,quod ante aduentum eius nemo manifeste cognouerit patrem ueritatis,& à patre uolunt quod quasi fabricator & conditor semper ab omnibus cognitus sit,& hæc dominũ dixisse de cognito omnibus patre,quẽ ipsi adnunciant.Redemptionis autem ipsorum traditionem euenit inuisibilem esse & incomprehensibilium & inuisibilium mater,& propter hoc cum sit instabilis non simpliciter neq; uno sermone referendum est, quoniam unusquisq; illorum,quemadmodum ipsi uolunt tradunt eam.

Quemadmodum imbuunt eos qui sibi credunt,& quibus sermonibus utuntur. Cap. XVIII.

QVanti enim sunt huiusmodi sententiæ mystici Antistites,tot sunt redemptiones,& qui ad negationem baptismatis eius quæ est in deum generationis & uniuersæ fidei† restitutionem repromissionem inremisse est species hæc à satana,arguentes eos referemus aptiori loco. Dicunt autẽ eam necessariam esse hijs,qui perfectam agnitionem acceperunt,ut in eam quæ est super omnia uirtus,sint regenerati. Aliter enim nobis impossibile esse in fra pleroma introire,quoniã hæc est quæ in profundũ Bythi deducit secundum eos.Et baptisma quidem apparentis Iesu in remissionem esse peccatorum,Redemptionem autem esse eius qui in eo descenderit Christus ad perfectionem,& illud quidem animale,illa autem spiritalia esse repromittunt. Et baptisma quidẽ ab Ioanne adnunciatum in pœnitentia, redemptionem

† als, restructionem.

A uersum ignorantiæ statum, uti sit agnitio interioris hominis, & neque corporalem esse eam, corruptibile enim est corpus, neque anima est, quoniam anima de labe est spiritus uelut habitaculum, spiritalē ergo oportere & redemptionem esse, redimi enim per agnitionem interiorem hominē spiritalem, & sufficere eis uniuersorum agnitionem, & hāc esse redemptionem ueram. Alij sunt qui mortuos redimunt ad finem defunctionis, mittentes eorum capitibus oleum & aquam, siue prædictum unguentum cum aqua, & cū supradictis inuocationibus, ut incomprehensibiles & inuisibiles principibus & potestatibus fiant, & ut superascendant super uisibilia† interiorū ipsorum in creatura mundi relinquatur, anima uero proijciatur Demiurgo: & præcipiunt eis uenientibus ad potestates hæc dicere, postea quam mortui fuerint. Ego filius à patre patris qui ante fuit, filius autem in eo qui ante fuit. Veni autem uidere omnia quæ sunt mea & aliena, non autem aliena in totum, sed sunt Achamoth quæ est fœmina, & hæc sibi fecit, deducit enim genus ex eo qui ante fuit, & eo rursus in mea unde ueni: & hæc dicentem euadere & effugere potestates dicunt. Venire quoque ad eos qui sunt circa Demiurgum, & dicere eis. Vas ego sum pretiosum, magis quàm fœmina quæ fecit uos. Si mater uestra ignorat radicem suam, ego autē noui meipsum, & scio unde sim, & inuoco incorruptibilem Sophiam quæ est in patre. Mater est autem matris uestræ, quæ non habet patrem neque coniugem masculum, fœ-

B mina autem à fœmina efficit uos, ignorans & matrem suam & putans seipsam esse solam, ego autem inuoco eius matrem. Hæc autem eos qui circa Demiurgum sunt audientes ualde conturbari & reprehendere suam radicem & genus matris, ipsos autem abeuntes in sua proijcientes nodos ipsorum, id est animam. Et de redemptione quidem ipsorum, hæc sunt quæ quidem in nos uenerunt. Cum autem discrepant ab inuicē & doctrina & traditione, & qui recentiores eorum agnoscuntur, affectant per singulos dies nouum aliquid adinuenire & fructificare quod nunquam quisquam excogitauit, durum est omnium describere sententias.

Vnctio. | aliàs, interior

Quod est propositum omnibus hæreticis, & quò tendant Cap. XIX.

CVm teneamus autem nos regulam ueritatis, id est, quia sit unus deus omnipotens, qui omnia cōdidit per uerbum suū, & aptauit & fecit ex eo quod non erat ad hoc ut sint omnia, quemadmodum scriptura dicit. Verbo enim domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et iterum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ex omnibus autem nihil subtractum est, sed omnia per ipsum fecit pater, siue uisibilia, siue inuisibilia, siue sensibilia, siue intelligibilia: siue temporalia, propter quandam dispositionem: siue sempiterna, & ea omnia, non per angelos, neque per uirtutes aliquas† abcisa ab eius sententia, nihil enim indiget omnium deus, sed per uerbum & spiritum suum omnia faciens & dispo-

aliàs, abscissa

nens & gubernans,& omnibus esse præstans,hic qui unū fecit,etenim mun A
dus ex omnibus,hic qui hominem plasmauit,hic qui deus Abraham,deus Isaac,& deus Iacob, super quem alius deus non est,neq; initium, neq; uirtus,neq; pleroma .Hic pater domini nostri Iesu Christi, quemadmodum ostendemus.Hanc ergo tenentes regulam licet ualde uaria & multa dicant facile eos deuiasse à ueritate arguimus.Omnes enim ferè quotquot sunt hæreses,deum quidem unum dicunt,sed per sententiam malam immutant,ingrati existentes ei qui fecit eos,quemadmodum per idololatriam. Plasmata autem dei contemnunt cōtradicentes suæ saluti,ipsi sui accusatores amarissimi,& falsi testes existētes.Qui quidem resurgent in carne licet nolint,uti agnoscant uirtutem suscitantis eos à mortuis,cum iustis autem non adnumerabuntur,propter incredulitatem suam. Cum sit igitur aduersus omnes hæreticos detectio atq; conuictio uaria & multifaria,& nobis propositum est omnibus hijs secundū ipsorum characterem contradicere, necessarium arbitrati sumus prius referre fontem & radicem eorum ,uti*subtilissimum ipsorū Bythū cognoscēs intelligas arborē,de qua defluxerūt tales fructus.

alias, sublimissimum.

Quæ est Simonis Samaritæ magi doctrina Cap. XX.

SImon enim Samarites magus ille,de quo discipulus & sectator apostolorum Lucas ait: Vir quidam autem nomine Simon,qui ante erat in ciuitate magicā exercens & seducens gentem Samaritanorū, dicens se esse aliquem magnum,quem auscultabant à pusillo usq; ad magnū, dicentes,hic B
est uere uirtus dei, quæ uocatur magna. Intuebantur autem eum propter quod multo tempore magicis suis dementasset eos. Hic igitur Simon qui fidem simulauit putans Apostolos & ipsas sanitates per Magiam & nō uirtute dei perficere,& per impositionem manuum spiritu sancto adimplere credentes deo per eū qui ab ipsis Euangelizatur Christus Iesus,per maiorē quandam Magicam scientiam & hoc suspicans fieri, & offerens pecunias Apostolis,ut acciperet & ipse hanc potestatem quibuscunq; uelit dandi spiritum sanctum,audiuit à Petro, Pecunia tua tecum sit in perditionem,quoniam donum dei eixstimasti pecunia possideri, non est tibi pars neq; sors in sermone hoc,cor enim tuum nō est rectum coram deo. In felle enim amaritudinis & obligatione iniustitiæ uideo te esse. Et cum adhuc magis nō credidisset deo,& cupidus intendit contendere aduersus Apostolos,uti & ipse gloriosus uideretur esse, & uniuersam Magiā adhuc amplius inscrutans,ita ut in stuporem cogeret multos hominum, quippe cum esset sub Claudio Cæsare,à quo etiam statua honoratus esse dicitur propter Magiam. Hic igitur à multis quasi deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse qui inter Iudæos quidem quasi filius adparuerit,in Samaria autem quasi pater descēderit, & in reliquis uero gentibus quasi spiritus sanctus aduentauerit. Esse autē se sublimissimā uirtutē,hoc est,eū qui sit super omnia pater,& sustinere

A stinere uocari se quodcunque eũ uocant homines. Simon autem Samaritanus ex quo uniuersæ hæreses substiterunt, habet huiusmodi sectæ materiam. Hic Helenam quãdam, quam ipse à Tyro ciuitate Phœnice quæstuariam cum redemisset, secum circunducebat, dicens, hanc esse primam mentis eius conceptionem, matrem omniũ, per quã initio mente concepit angelos facere & archangelos. Hanc enim Ennoiam exilientem ex eo, cognoscentẽ quæ uult pater eius degredi ad inferiora, & generare angelos & potestates, à quibus & mundum hũc factum dixit. Posteaquam autem generauit eos, hæc detenta est ab ipsis propter inuidiam, quoniam nollent progenies alterius cuiusdam putari esse, Ipsum enim se in totũ ignoratũ ab ipsis, Ennœan autẽ eius detentam ab hijs quæ ab ea emissæ essent potestates & angeli, & omnẽ cõtumeliã ab hijs passam, uti non recurreret sursum ad suum patrẽ, usque adeo ut & in corpore humano includeretur, & per secula ueluti de uase in uas transmigraret in altera muliebria corpora. Fuisse autẽ eam & in illa Helena, propter quam Troianum contractum est bellum, quapropter & Stesichorum per carmina maledicentem eam, orbatum oculis, post deinde pœnitentem & scribentem eas quæ uocantur palinodias & in quibus hymnizauit eam rursus uidisse. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus ex eo[†] ut propter cõtumeliam sustinentem, in nouissimis etiam iam in fornice prostitisse, & hanc esse perditam ouem, quapropter & ipsum uenisse uti eam assumeret pœnam & liberaret eam à uinculis, hominibus autem salutem præstaret per suam agnitionem. Cum enim male moderarentur angeli mundum, quoniam unusquisque eorum concupisceret principatũ, ad emendationem uenisse rerum, & descendisse eum transfiguratum, & assimilatum uirtutibus & potestatibus & angelis, ut & in hominibus homo appareret ipse cum non esset homo, & passum autem in Iudæa putatum, cum non esset passus. Prophetas autem à mundi fabricatoribus angelis inspiratos dixisse prophetias, quapropter nec ulterius curarent eos, hij qui in eum & in Helenam eius spem habeant, & ut liberos agere quæ uelint, secundum enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secũdum operas iustas. Nec enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex accidentia, quemadmodum posuerunt qui mundum fecerunt angeli, per huiusmodi præcepta in seruitutem deducentes homines. Quapropter & solui mundum, & liberari eos qui sunt eius ab imperio eorum qui mundũ fecerunt, repromisit. Igitur horum mystici sacerdotes libidinose quidem uiuunt, Magias autem perficiunt, quemadmodum potest unusquisque ipsorum, Exorcismis & incantationibus utuntur, Amatoria quoque & agogima, & qui dicuntur paredri & oniropompi, & quæcunque sunt alia parerga apud eos studiose exercentur. Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Iouis, & Selenæ in figurã Mineruæ, & has adorant, habent quoque & uocabula à prin-

B (margin letter beside "se uti eam assumeret")

Ecclesiastica Historia li. 2. cap. 12. citãs hic Irenæũ. Selenẽ uocat non Helenã.

[†] *aliâs, ut semper.*

cipe impijssimæ sententiæ Simone dicti Simoniani, à quibus falsi nomi- A
nis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest dicere.

Quæ est Menandri sententia & quæ operationes
ipsorum. Cap. XXI.

HVius successor fuit Menander Samarites genere, qui & ipse ad summum Magiæ peruenit. Qui primam quidem uirtutem incognitam ait omnibus, se autem eum esse qui missus sit ab inuisibilibus saluatorem pro salute hominum. Mundum autem factum ab angelis, quos & ipse similiter, ut Simon, ab Ennoia emissos dicit. Dare quoq; per eam, quæ à se doceatur magiam scientiam, addidit, ut & ipsos qui mundum fecerunt uincat angelos. Resurrectionẽ enim per id quod est in eũ baptisma accipere eius discipulos & ultra nõ posse mori, sed perseuerare nõ senescentes & immortales.

Relatio eius quæ est secundum Basilidem do-
ctrina. Caput XXII.

EX hijs Saturninus qui fuit ab Antiochea quæ est apud Daphnen & Basilides occasiones accipientes, distantes doctrinas ostenderunt, alter quidem in Syria, alter uero in Alexandria. Saturninus quidem similiter ut Menander unum patrem incognitum omnibus ostendit, qui fecit angelos, archangelos, uirtutes, potestates. A septem autem quibusdam angelis mundum factũ & omnia quæ in eo. Hominem autẽ angelorum esse facturam, desursum à summa potestate lucida imagine apparente, quam cũ con B
tinere non potuissent, inquit, eo statu qui statim recurrerit sursum, adhortati sunt semetipsos, dicentes, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui cum factus esset & non potuisset erigi† palma† per imbecillitatem angelorum, sed quasi uermiculus scarizaret, miserantem eius desuper uirtutẽ, quoniam in similitudinẽ eius esset, factus, emisisse scintillam uitæ, quæ erexit hominẽ & articulauit & uiuere fecit. Hanc igitur scintillam uitæ post defunctionem recurrere ad ea quæ sunt eiusdem generis, dicit. Et reliqua ex quibus facta sunt illa resolui. Saluatorem autem ignotũ demonstrauit, & incorporalẽ, & sine figura, putatiue autẽ uisum hominẽ. Et Iudæorum deum unum ex angelis esse dixit, & propter hoc quod dissoluere uoluerint patrem eius omnes principes aduenisse Christum, ad destructionẽ Iudæorum dei & ad salutem credentium ei, esse autem hos qui habent scintillam uitæ eius. Duo enim genera hic primus hominum plasmata esse ab angelis dixit, alterum quidem nequam, alterum autem bonum. Et quoniam dæmones pessimos adiuuabant, uenisse saluatorem ad dissolutionem malorum hominuum & dæmonũ, ad salutem autem bonorum. Nubere autẽ & generare à Satana dicunt esse. Multi autem ex hijs qui sunt ab eo, & ab animalibus abstinent, perfecta huiusmodi continentia seducentes multos. Prophetias autem quasdam quidam ab hijs angelis qui mundum fabricaue-

forte, plasma alias, propter

fabricauerint dictas, quasdam autem à satana, quem & ipsum angelum ad
A uersarium mundi fabricatoribus ostendit, maxime autem Iudæorum deo.

Quæ est Saturnini argumentatio. Cap. XXIII.

BAsilides autem, ut altius aliquid & uerisimilius adinuenisse uideatur, in immensum extendit sententiam doctrinæ suæ, ostendens Nun primo ab innato natum patre, ab hoc autem natum Logon, deinde à Logo Phronesin, à Phronesi autē Sophiam & Dynamin, à Dynami autē & Sophia uirtutes & principes & angelos, quos & primos uocat, & ab hijs primū cœlum factum. Dehinc ab horum deriuatione alios item factos, aliud cœlū simile priori fecisse, & simili modo ex eorum deriuatione alij facti essent, tanti typi eis super eos essent, aliud tertiū deformasse cœlum, & à tertio deorsum descendentiū quartum, & deinceps, secundū eū modū alteros & alteros principes & angelos factos esse dicūt & cœlos ccclxv. quapropter & tot dies habere annū secundū numerū cœlorū. Eos autem qui posterius continent cœlum angelos, qui etiā à nobis uidentur, cōstituisse ea quæ sunt in mundo omnia & partes sibi fecisse terræ, & earū quæ super eā sunt gentiū. Esse autē principē ipsorū eū qui Iudæorū putatur esse deus. Et quoniā hic suis hominibus, id est Iudæis uoluit subigere reliquas gentes, reliquos omnes principes contrastetisse ei, & contra egisse. Quapropter & reliquæ residuæ ruerunt gentes eius genti. Innatum autem & innominatū patrem uidentem perdi-
B tionem ipsorum misisse primogenitum Nun suum, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatem credentium ei, à potestate eorum qui mundum fabricauerunt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominem & uirtutes perfecisse. Quapropter neq; passum eum, sed Simonem quendam Cyrenæum angariatum portasse crucem eius pro eo, & hunc secundū ignorantiam & errorem crucifixum transfiguratū ab eo, uti putaretur ipse esse Iesus, & ipsum autem Iesum Simonis accepisse formam, & stantem irrisisse eos, quoniam enim uirtus incorporalis erat æternus innati patris transfiguratum quemadmodum uellet, & sic ascendisse ad eum qui misit eum deridentem eos, cum teneri nō posset & inuisibilis esset omnibus. Et liberatos igitur eos qui hæc sciant à mundi fabricatoribus principibus, & non oportere confiteri eum qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma uenerit, & putatus sit crucifixus, & uocatus sit Iesus, & missus à patre uti per dispositionem hanc opera mundi fabricatorum dissolueret. Si quis igitur, ait, cōfitetur crucifixum, adhuc hic seruus est, & sub potestate eorū qui corpora fecerunt. Qui autem negauerit, liberatus est quidem ab hijs, cognoscit autē dispositionem innati patris: animæ autē solæ esse salutem, corpus enim natura corruptibile existit. Prophetias autem & ipsas à mundi fabricatoribus fuisse ait principibus, proprie autem legem, à principe autem qui eduxerit populum de terra Ægypti. Contemnere autem & idolothyta & nihil arbitra-

ri, sed sine aliqua trepidatione uti eis. Habere autem & reliquarum operationum usum indifferentem & uniuersæ libidinis. Vtuntur autem & imaginibus & incantationibus & inuocationibus, & reliqua uniuersa parerga, nomina quoque quædam affingentes quasi angelorum annunciant, hos quidem esse in primo cœlo, hos autem in secundo, & deinceps nituntur cccLXV. ementitorum cœlorum & nomina & principia & angelos & uirtutes exponere. Quemadmodum & mundus nomen esse in quo dicunt descendisse & ascendisse saluatorem *esse caula caulcum. Igitur qui hæc didicerit, & angelos omnes cognouerit, & causas eorum, inuisibilem & incomprehensibilem cum & potestatibus uniuersis fieri quemadmodum & * cauda canam fuisse. & sicut filium cognitum omnibus esse, sic & ipsos à nemine oportere cognosci, sed cum sciant ipsi omnes & per omnes transeant, ipsos omnibus inuisibiles & incognitos esse. Tu enim, aiunt, omnes cognosce, te autem nemo cognoscat. Quapropter & parati sunt ad negotiationem qui sunt tales, imò & magis ne pati quidem propter nomen possunt cum sint omnibus similes. Non autem multos scire posse hæc, sed unum à mille, & duo à myriadibus. Et Iudæos quidem iam non esse dicunt, Christianos autem nondum: & non oportere omnino ipsorũ mysteria effari, sed in abscondito continere pertinere per silentium. ccc. autem lxv. cœlorum locales positiones distribuunt similiter ut mathematici. Illorum enim theoremata accipientes in suum characterem doctrinæ transtulerunt, esse autem principem illorum ἀβράξας, & propter hoc ccclxv. numerus habere in se. A B

aliâs, caula esse caudcum.

aliâs, cada cana.

Quæ est Carpocratis doctrina, & quæ operationes eorum qui ab eo sunt omnia. Cap. XXIIII.

CArpocrates autem & qui ab eo mũdum quidem, & ea quæ in eo sunt ab angelis multo inferioribus ingenito patre factum esse dicũt. Iesum autem è Ioseph natum, & qui similis reliquis hominibus fuerit, distasse à reliquis secundum id quod anima eius firma & munda cum esset *commemorata fuerit quæ uisa essent sibi in ea circulatione quæ fuisset in ingenito deo & propter hoc †ab eo missam esse ei uirtutẽ, ut in mundi fabricatoribus effugere posset, & per omnes transgressa, & in omnibus liberata, ascenderet †ad deum, & eas quæ similia ei amplecterentur similiter. Iesu autem dicunt animam in Iudæorum cõsuetudine nutritam contempsisse eos, & propter hoc uirtutes accepisse, per quas euacuauit quæ fuerunt †in peius passiones quæ erant hominibus. Ea igitur quæ similiter, atque illa Iesu anima potest cõtemnere mundi fabricatores archontas, similiter accipere uirtutes ad operandũ similia. Quapropter & ad tantũ elationis prouecti sunt, ut quidã quidem similes se esse dicant Iesu. Quidam autem adhuc secũdum aliquid illo fortiores qui sunt distantes amplius quàm illius discipuli, utputa quàm Petrus & Paulus & reliqui apostoli. Hos autem in nullo deminorari à Iesu, animas

forte, commemorata,

aliâs, à deo

aliâs, ad cum

aliâs, in pœnis.

animas enim ipsorum ex eadē circulatione deuenientes, & ideo similiter cō-
A temnentes mundi fabricatores, eadem dignos habitos esse uirtute, & rursus in idē abire. Si quis autē plus quàm ille contempserit, ea quæ sunt hic, posse meliorem quàm illum esse. Artes enim magicas operantur & ipsi, & incantationes, philtra quoq; & charitesia & paredros oniropompos & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandū iam principibus & fabricatoribus mundi huius. Non solum autē sed & hijs omnibus quæ in eo sunt facta, Qui & ipsi ad detractionem diuini nominis & ecclesiæ, quēadmodum & gentes à satana præmissi sunt, uti secūdum aliū modum quæ sunt illorum audiētes homines & putantes omnes nos tales esse, auertant aures suas à præconio ueritatis. Aut & uidentes quæ sunt illorū, omnes nos blasphement in nullo eis cōmunicantes, neq; in doctrina, neq; in moribus, neq; in cotidiana conuersatione. Sed uitam quidem luxuriosam, sententiā autem impiam ad uelamen malitiæ ipsorum nomine abutuntur, quorū iudicium iustum est, recipientium dignam suis operibus à deo retributionē, & in tantum insania effrenati sunt, uti & omnia quæcūq; sunt irreligiosa & impia potestatē habeant operati se dicāt. Sola enim humana opinione negotia mala & bona dicunt. Et utiq; secundum transmigrationes in corpora oportere in omni uita & in omni actu fieri animas, si nō præoccupans quis in uno aduentu omnia agat semel ac pariter: quæ non tantum dicere & au-
B dire non est fas nobis, sed ne quidem in mente cōceptionem uenire, nec credere si apud homines conuersantes in hijs quæ sunt secundum scripta eorum, dicunt in omni usu uitæ factæ animæ ipsorum, exeuntes in nihilo adhuc minus habeant, Ad operandum autē in eo ne forte propter eam quod deest libertati aliqua re cogantur iterū mitti in corpus, propter hoc dicunt Iesum hanc dixisse parabolam. Cum es cum aduersario tuo in uia da operam, ut libereris ab eo, ne forte te det iudici, & iudex ministro, & minister mittat te in carcerem. Amen dico tibi nō exies inde donec reddas nouissimū quadrantem, Et aduersariū dicunt unū ex angelis, qui sunt in mūdo, quem diabolum uocant, dicentes factum eum ad id ut ducat eas quæ perierunt, animas à mundo ad principem. Et hunc dicunt esse primum ex mundi fabricatoribus, & illum altero angelo qui ministrat ei tradere tales animas, uti in alia corpora includat. Corpus enim dicunt esse carcerem, & id quod ait, Non exies inde quoad nouissimum quadrantē reddas, interpretantur qua si non exeat quis à potestate angelorum eorum, qui mundum fabricauerunt, sic trāscorporatū semper quoadusq; in omni omnino operatione, quæ in mundo est fiat, & quum nihil defuerit ei, tum liberatam eius animam eliberari ad illum deum, qui est supra angelos mundi fabricatores. Sic quoq; saluari & omnes animas, siue ipsæ præoccupātes in uno aduētu in omnibus misceantur operationibus, siue de corpore in corpus transmigrantes uel im-

missæ

missæ in una quaqꝫ specie uitæ,adimplentes & reddẽtes debita liberari, uti iam nõ fiant in corpore.Et si quidem fiant hæc apud eos quæ sunt irreligiosa & iniusta & uetita, ego nequaquã credo, In conscriptionibus autem illorum sic conscriptum est,& ipsi ita exponunt.Iesum dicentes in mysterio discipulis suis & apostolis seorsum locutum, & illos expostulasse ut dignis & assentientibus seorsum hæc traderent, per fidem enim & charitatem saluari.Reliqua uero indifferentia cum sint,secundum opinionem hominum quædam quidem bona,quædam autem mala uocari, cum nihil natura malum sit.Alij uero ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in * superioribus partibus† extans dextræ auris. Vnde & Marcellina quæ Romam sub Aniceto uenit,cum esset huius doctrinæ,multos exterminauit. Gnosticos se autem uocant,etiam imagines quasdam quidem depictas,quasdam autem & de reliqua materia fabricatas,habẽt, dicentes formã Christi factam à Pilato illo in tempore quo fuit Iesus cum hominibus, & has coronant & proponunt eas cum imaginibus mundi philosophorum,uidelicet cum imagine Pythagoræ & Platonis & Aristotelis & reliquorum,& reliquam obseruationem circa eas similiter ut gentes faciunt.

A

alias,in posterioribus.

alias, extãtiæ

Qualis est doctrina Cerinthi. Cap.XXV.

CErinthus autem quidam in Asia non à primo deo factum esse mundum docuit,sed à uirtute quadã ualde separara & distante ab ea principalitate quæ est super uniuersa,& ignorante eo,qui est super omnia deo. Iesum autem subiecit non ex uirgine natum,impossibile enim hoc ei uisum est,fuisse autem eum Ioseph & Mariæ filium similiter ut reliqui omnes homines,& plus potuisse iustitia & prudentia & sapiẽtia ab omnibus, & post baptismum descendisse in eum Christum ab ea principalitate quæ est super omnia figura columbæ,& tunc annunciasse incognitum patrem & uirtutes perfecisse, in fine autem†reuolasse iterum Christum de Iesu,& Iesum passum esse & resurexisse , Christum autem impassibilem perseuerasse existentem spiritalem.

B

alias, recessisse.

Quæ est Ebionitarum doctrina. Cap. XXVI.

QVi autem dicuntur Ebionei cõsentiunt quidem mundum à deo factum,ea autem quæ sunt erga dominum non similiter ut Cerinthus & Carpocrates opinantur.Solo autem eo quod est secundum Matthæum Euangelio utuntur,& apostolum Paulum recusanr,apostatam eũ legis dicẽtes. Quæ autẽ sunt prophetica,curiosius exponere nituntur,& circuncidũtur ac perseuerant in hijs cõsuetudinibus quæ sunt secundũ legem & Iudaico characteri uitæ,uti & Hierosolymam adorant,quasi domus sit dei.

Quæ sint Nicolaitarum opera. Cap XXVII.

NIcolaitæ autem magistrum quidem habent Nicolaum unum ex vij. qui primi ad Diaconium ab Apostolis ordinati sunt, qui indiscrete

uiuunt

A uiuunt. Plenissime autem per Ioannis Apocalypsim manifestãtur, qui sint, nullam differẽtiam esse docentes in mœchando & Idolothytum edere, qua propter dixit & de ijs sermo. Sed hoc habes quod odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odio.

Quæ est Cerdonis sententia. Cap. XXVIII.

ET Cerdon autem quidam ab hijs qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cum uenisset Romam sub hoc Hygino qui nonum locum Episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à Lege & prophetis annuntiatus sit deus, non esse patrem domini nostri Christi Iesu. Hunc enim cognosci, illum autem ignorari, & alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse.

Quæ sunt quæ Marcion docuerit. Cap. XXIX.

SVccedens autem ei Marcion Ponticus adimpleuit doctrinam impurate blasphematus eum, qui à lege & prophetis annunciatus est deus, malorum factorem & bellorum concupiscentem, & inconstantem quoq; sententia & contrarium sibi ipsum dicens. †Iesum autem qui est à deo patre super mundi fabricatorem deum, uenientem in Iudæam temporibus Pontij Pilati præsidis, qui fuit procurator Tiberij Cæsaris, in hominis forma manifestatum, hijs qui in Iudæa erant, dissoluentem prophetas & legem & omnia opera eius dei, qui mundum fecit, quem & Cosmocratorem dicit: & super *aliàs. Iesum autem ab eo patre qui est super mundi.*

B hæc, id quod est secũdum Lucam Euangelium circumcidens, & omnia quæ sunt de generatione domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum domini multa auferens, in quibus manifestissime conditorem huius uniuersitatis suum patrem confitens dominus conscriptus est, semetipsum esse ueraciorem quàm sunt hij, qui Euangelium tradiderunt Apostoli, suasit discipulis suis, non Euangelium, sed particulam Euangelij tradens eis. Similiter autem & apostoli Pauli epistolas abscidit, auferens quæcunq; manifeste dicta sunt ab Apostolo de eo deo, qui mundum fecit, quoniã hic pater domini nostri Iesu Christi, & quæcunq; ex propheticis memorans Apostolus docuit prænunciantibus aduentum dei. Salutem autem solum animarum esse futuram earum quæ eius doctrinam*didicissent. Corpus autem uidelicet quoniam à terra sit sumptum, impossibile esse participare salutem. Super blasphemiam autem quæ est in deum adiecit & hoc, uere diaboli os accipiens, & omnia contraria dicens ueritati. Caim enim & eos qui similes sunt ei, & Sodomitas & Ægyptios & similes eis, & omnes omnino gentes quæ in omni permixtione malignitatis ambulauerunt, saluatas esse à domino, cũ descendisset ad inferos, & accurrissent ei, & in suũ assumpsisse regnum. Abel autem & Enoch, & Noë & reliquos iustos, & eos qui sint erga Abraam patriarchas, cũ omnibus prophetis, & hijs qui placuerunt deo non participasse salutem, qui in Marcione fuit, serpens præconiauit. Quo- *aliàs audisset*

f niam

niam enim sciebant, inquit, deum suum semper tentantem eos, & tunc tentare eũ suspicati non accurrerunt Iesum, neq; crediderunt annũciationi eius & propterea remansisse animas eorũ apud inferos dixit. Sed huic quidem quoniam & solus manifeste ausus est circumcidere scripturas, & impudorate super omnes obtrectare deum, seorsum cõtradicemus, ex eius scriptis arguentes eum, & ex hijs sermonibus qui apud eum obseruati sunt domini & Apostoli quibus ipse utitur, euersionem eius faciemus præstante deo. A

Quæ est continentium auersatio. Cap. XXX.

NVnc autem necessario meminimus eius, ut scires quoniam omnes qui quoquo modo adulterant ueritatẽ & præconium ecclesiæ lædunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt. Quamuis non confiteantur nomen magistri sui ad seductionem reliquorum, attamen illius sententiam docent, Christi quidem Iesu nomen tanquam irritamentum proferentes, Simonis autem impietatem uarie introducentes mortificant multos, per nomen bonum sententiam suam male disperdentes, & per dulcedinem & decorem nominis amarum & malignum principis apostasiæ serpentis uenenum porrigentes eis. Ab hijs autem qui prædicti sunt iam multæ propagines multarum hæresum factæ sunt, eo quod multi ex ipsis, imò omnes uolunt doctores esse, & abscedere quidem ab hæresi in qua fuerunt Aliud autem dogma ab alia sententia, & deinceps alteram ab altera componentes, noua docere insistunt, semetipsos adinuentores sententiæ quamcunq; compegerint, enarrantes. Vt exempli gratia dicamus, à Saturnino & Marcione qui uocantur continentes, abstinentiam à nuptijs annunciauerunt, frustrantes antiquam plasmationem dei & oblique accusantes eum, qui & masculum & fœminam ad generationem hominum fecit, & eorum quæ dicuntur apud eos animalia abstinentiã induxerunt, ingrati existentes ei qui omnia fecit deo: contradicunt quoque eius saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinuentum est apud eos. B

Qualis est Tatiani doctrina. Cap. XXXI.

TAtiano quodam primo hãc introducente blasphemiam, qui cum esset Iustini adiutor, in quantum quidem apud eum erat, nihil enarrauit tale, post uero illius martyrium absistens ab ecclesia, & præsumptione magisterij elatus & inflatus, quasi præ cæteris esse proprium characterem, doctrina constituta, non quasdam inuisibiles, similiter atque hij qui à Valentino sunt uelut fabulam enarrans: nuptiarum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Adæ autem saluti ex se contradictionem faciens

Vnde hij qui differentias induxerunt, acceperunt occasiones. Cap. XXXII.

Coitus. Sic & alij ne tustiores scri bunt.

ALij autem rursus à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes *cœtus, & multas nuptias induxerunt. & negligentiã ipsorum quæ sunt

A quæ sunt idolothyta ad manducandum, non ualde hoccomparare dicētes deum. Et quid enim non est numerum dicere eorum qui secundum alterū & alterum modum exciderunt à ueritate.

Quibus temporibus fuerunt omnes qui prædicti sunt, & à quibus initia & doctrinas acceperunt. Cap. XXXIII.

SVper hos autem ex hijs qui prædicti sunt Simoniani multitudo gnosticorum Barbelo exurrexit, & uelut à terra fungi manifestati sunt, quorū principales apud eos sententias enarramus. Quidam enim eorum æonem quendam nunquam senescentem in uirginali spiritu subijciunt, quem Barbelum nominant. Vbi esse patrem quendam innominabilem dicunt, uoluisse autem hunc manifestare† ea se, ipsi Barbeloni: ennœā autē hāc progressam stetisse in conspectu eius, & postulasse prognosin, cum prodisset autem & prognosis his rursum petentibus prodidit incorruptela, post deinde uita æterna, in quibus gloriantem Barbelon, & prospicientem in magnitudine & conceptu delectatā in hanc generasse simile ei lumen. Hanc initiū & luminationis & generationis omnium dicunt, & uidentem patrem lumen hoc, unxisse illud sua benignitate ut perfectum fieret. Hunc aūt dicunt esse Christum, qui rursus postulat quemadmodum dicūt adiutoriū sibi dari Nun, & progressus est Nus. Super hæc aūt emittit pater Logon. Cōiugationes aūt B fient Ennoiæ & Logi, & Aphtarsias & Christi, & æonia aūt Zoë thelemati coniuncta est, & Nus prognosi, & glorificabitur ei magnum lumen & Barbelon. Post deinde & de Enoia, & de Logo autogenen emissum dicūt ad repræsentationem magni luminis, & ualde honorificatum dicunt, & omnia huic subiecta. Coëmissa autem ei Alethiam, & esse coniugationem Autogenus & Alethiæ. De lumine autem quod est Christus, & de incorruptela quatuor emissa luminaria ad circumstantiam Autogeni dicunt, & de Thelemate rursus æonia Zoë quatuor luminaribus, quas nominat Charin, thelesin, synesin, phronesin. Et Charin quidem magno & primo luminario ad iunctam, hunc autē esse Sotera uolunt, & uocant eum †Harmogenes. Thelesin autē secundo, quem & nominant Raguel. Synesin autem tertio lumina rio, quē uocant †Dauid. Phronesin aūt quarto quem nominat Eleleth. Confirmatis igitur sic omnibus, super hæc emittit Autogenes hominē perfectū & uerū, quem adamantem uocant, quoniā neq; ipse domatus est, neq; hij, ex quibus erat, qui & remotus est primo lumine ab † Armoze. Emissam autē cum homine ab Autogene agnitionem perfectam & coniunctam ei, unde & hunc agnouisse eum, qui est super omnia, uirtutem quoq; ei inuictā datam à uirginali spiritu, & refrigerant in hoc omnia hymnizare †magnum æona. Hinc enim dicunt manifestatam matrem, patrē, filium. Ex Anthropo autē & Gnosi natum lignum quod & ipsum† Canosin uocant. Deinde ex primo angelo qui astat Monogeni emissum dicunt spiritum sanctum,

Aliâs ei.

Harmogen opinor legendū. i. cōmissuram.

Alš Dadud forte legendū Daduchum.

Harmoge pu to legendum.

Aliâs agnū.

forte Gno.

al's, prunicum quem & Sophiam &†prianicum uocant. Hunc igitur uidentem reliqua omnia coniugationẽ habentia, se autem sine coniugatione quæsisse cui adunaretur, & cum non inueniret asseuerabat & extendebatur & prospiciebat ad inferiores partes, putans hic inuenire coniugem, & non inueniens exilijt tædiata quoque, quoniam sine bona uoluntate patris impetum fecerat. Post deinde simplicitate & benignitate acta generauit opus, in quo erit ignorantia & audacia. Hoc autem opus eius esse proarchontem dicunt fabricatorẽ conditionis huius: uirtutem autem magnam abstulisse eum à matre narrant, & abstulisse ab ea in inferiora, & fecisse firmamentum cœli, in quo & habitare dicunt eum. Et cum sit ignorantia, fecisse eas quæ sunt sub eo potestates, & angelos, & firmamenta, & terrena omnia. Deinde dicunt adunitum eum †Atabadiæ generasse Kakian zelum, & phthonon, & erinnyn, & epithymian. Generatis autem hijs mater Sophia contristata refugit, & in altiore secessit, & fit deorsum numerantibus octonatio. Illa igitur secedente se solum opinatum esse, & propter hoc dixisse: Ego sum deus Zelotes, & præter me nemo est. Et hij quidem talia mentiuntur.

al's, Atabidiæ — *φθόνος, i. inuidiam.* — *ἐριννύς furia.* — *ἐπιθυμία, cõcupiscentia.*

Quæ sint gnosticorum genera, & quæ secundum eos sententiæ. Cap. XXXIIII.

Alij autem rursus portentuosa loquuntur, esse quoddam primum lumen in uirtute Bythi beatum & incorruptibile, & interminatum. Esse autem hoc patrem omnium, & uocare primum hominem. Ennœam autẽ eius progredientem filium dicunt emittentis, & esse hunc filium hominis secundum hominem. Sub hijs autem spiritum sanctum esse, & sub superiora spiritu segregata elementa aquam, tenebras, abyssum, Chaos, super quæ ferri spiritum dicunt primam fœminam eam uocantes. Postea dicunt exultante primo homine cum filio suo super formositate spiritus, hoc est, fœminæ, & illuminantem eam generauit ex ea lumen incorruptibile tertium masculum, quem Christum uocant filium primi & secundi hominis, & spiritus sancti primæ fœminæ. Concumbentibus autem patre & filio fœminæ, quã & matrem uiuentium dicunt, cum autem non potuisset portare nec capere magnitudinem luminum, super repletam, & super ebullientem secundum sinisteriores partes dicunt, & sic quidem filium eorum solum Christũ, quasi dextrum & in superiora alleuatitium arreptum statim cum matre in incorruptibilem æonem. Esse autẽ hanc & ueram & sanctam ecclesiam, quæ fuerit appellatio, & conuentio, & adunatio patris omnium primi hominis, & filij secundi hominis, & Christi filij eorum, & prædictæ fœminæ. Virtutem autem quæ superebullit ex fœmina habente humectationem luminis, à patribus decidisse deorsum docent, sua autem uoluntate habentem humectationem luminis, quem & sinistram, & Pronichon, & Sophian, & masculofœminam uocant, & descendentes simpliciter in aquam, cum essent immobiles,

Prunichum.

biles,& ne mouisse quoq; eas petulanter agentem usq; ad abyssos,& assum
A psisse ex eis corpus. Humectationē enim luminis eius omnia accucurrisse &
adhæsisse dicunt,& circumtenuisse eam, quam nisi habuisset, tota absorpta
fortasse fuisset & demersa à materia. Deligatam igitur hanc à corpore quod
erat à materia & ualde grauatam tepsisse aliquando & conatā esse fugere
aquas,& ascendere ad matrem. Non potuisse autem, propter grauedinem
circumpositi corporis. Valde autem male se habentem machinatam esse
abscondere illud quod erat desuper lumen, timentem ne & ipsum læderetur
ab inferioribus elementis quemadmodum & ipsa,& cum uirtutem accepis-
set ab humectatione eius quod erat secundum eam lumen, resilijt & in sub-
limitatem elata est,& facta in alto dilatauit & cooperuit, & fecit cœlū hoc,
quod apparet à corpore eius,& remansit sub cœlo quod fecit, adhuc habēs
aquatilis corporis typum, cum accepisset concupiscentiam superioris lumi-
nis,& uirtutem sumpsisset per omnia deposuisset corpus & liberatam ab
eo. Corpus autem hoc exuisse dicunt eam fœminam à fœmina nominant,
& filium autem eius dicunt habuisse & ipsum aspirationem quandam in se
incorruptelæ à matre relictam, ei, per quam operatur,& potens factus emi-
sit & ipse, ut dicunt, ab aquis filium sine matre, neq; enim cognouisse matrē
eum uolunt, & filium eius secundum patris imitationem alterum emisisse
filium. Hic quoq; tertius quartum generauit,& quartus ipse generauit filiū,
B de quinto sextum filium generatum dicunt, & sextus septimum generauit:
sic quoque hebdomoda perfecta est apud eos. Octauum matrem habentē
locum,& quemadmodum generationibus, sic & dignitatibus,& uirtutibus
præcedere eos abinuicem:& nomina autem mendacio suo talia posuerunt.
Eum enim qui à matre primus sit Ialdaboth uocari, eum autem qui sit ab
eo Iao,& qui ab eo sabaoth magnū, quartum autem adoneum,& quintū
eloeum,& sextum horeum, septimum autem & nouissimum omniū ascha-
phæum. Hos autem cœlos & arotheas,& uirtutes,& angelos,& conditores *Arotheas.*
subijciunt per ordinem sedētes in cœlo secundum generationem ipsorum,
apparentes regere quoq; cœlestia & terrestria, primo ipsorum Ialdabaoth
contemnentem matrem in eo quod filios & nepotes sine ullius permissu fe-
cerit. Adhuc etiam angelos,& uirtutes,& potestates, & dominationes, qui-
bus factis ad litem & iurgiū aduersus eos conuersos esse filios eius de prin
cipatu: ꝓpter quem contristatum Ialdaboth & desperatum conspexisse
in subiacentem faciē materiæ, & consolidasse cōcupiscentiam suam in eam,
unde natum filium dicunt. Hunc esse Nun in figura serpentis contortum,
dehinc & spiritum & animam,& omnia mundialia inde generatam omnē
obliuionem,& malitiam,& zelum,& inuidiam,& mortem. Hunc autem ser
pentiformem & contortum Nun eorum adhuc magis euertisse patrem di-
cunt tortuositate, cum esset cum patre ipsorū in cœlo & in paradiso. Vnde

exultante Ialdaboth in omnibus hijs quæ sub eo essent gloriatum & dixisse, Ego & pater, & deus, & super me nemo. Audientem autem matrem A clamasse aduersus eum, noli mentiri Ialdaboth, est enim super te pater omnium primus Anthropus, & Anthropus filius Anthropi. Cõturbatis autẽ omnibus ad nouam uocẽ & inopinabili nuncupatione, & quærentibus unde clamor, & aduocãdo eos, & adesse se ducendum dixisse Ialdabaoth dicunt: uenite faciamus hominem ad imaginem nostram. Sex autem uirtutes audientes hæc, matre dante illis excogitationem hominis, uti per eum euacuet eos à principali uirtute, conuenientes formauerunt hominem immensum latitudine & longitudine, scarizantem autem eo tantum adduxerunt eum patri suorum, & hoc sophia operante uti & illum euacuet ab humectatione luminis, uti non posse erigi aduersus eum qui sursum est, habens uirtutem. Illo autem insufflante in hominem, spiritum uitæ latenter euacuatũ eum à uirtute dicunt, hominem autem inde habuisse Nun & Enthymesin, & hæc esse quæ saluantur dicũt, & statim gratias agere eum primo homini relictis fabricatoribus. Zelantem autem Ialdaboth uoluisse excogitare euacuare hominem per fœminam, & de sua Enthymesi eduxisse fœminam, quam illa prunicos suscipiens inuisibiliter euacuauit à uirtute. Reliquos autem uenientes & mirantes formositatem eius uocasse eam Euam, & concupiscentes eam hanc generasse ex ea sibi filios, quos angelos esse dicunt. Mater autem ipsorum argumentata est per serpentem seducere Euam & Adã B supergredi præceptum Ialdaboth. Eua autem quasi à filio dei hoc audiens facile credidit, & Adam suasit manducare de arbore, de qua dixerat Deus non manducare. Prunicum autem uidentem, quoniam & per suã blasphemiam uicti sunt ualde, ualde gratulatum & rursum exclamasse, quoniam cum esset pater incorruptibilis olim hic semetipsum uocans patrẽ mentitus est, & cum homo olim esset, & prima fœmina & hæc adulterans peccauit. Ialdabaoth autem propter eam quæ circa eum erat obliuionem ne quidem intendentem ad hæc proiecisse Adam & Euam de paradiso, quoniã transgressi erant præceptum eius. Voluisse enim filios ei ex Eua generari & non adeptum esse, quoniam mater sua in omnibus contrairet ei, & latenter euacuans Adam & Euam ab humectatione, quæ maledictionem participaret, neq; opprobrium is qui esset à principalitate spiritus. Sic quoq; uacuos à diuina substãtia factos maledictos esse ab eo, & deiectos à cœlo in hũc mundum docent. Sed & serpentẽ aduersus patrem operantẽ deiectum ab eo in deorsum mundum, in potestatẽ autẽ suam redigentẽ angelos qui hic sunt, & ipsum sex filios generasse, septimo ipso extante ad imitationem eius, quæ circa patrẽ est hebdomadis. Et hos septem dæmonas mundiales esse dicũt aduersantes & resistentes semper generi humano, quoniã propter eos pater illorũ proiectus est deorsum. Adam autẽ & Euam prius quidem habuisse

leuia

leuia & clara,& uelut spiritalia corpora,quemadmodũ & plasmati sunt, ue-
A nientes autem huc demutasse in obscurius pinguius & pigrius. Sed & animam dissolutam & languidam,quippe à factore tantummodo insufflationem mundialem habentes,quoadusq; iterũ prunicos miserata eorũ reddidit eis odorẽ suauitatis humectationis luminis, per quã in cõmemorationẽ uenerunt suam ipsorũ,& cognouerunt seipsos nudos,& corporis materiã,& cognouerunt quoniã mortem baiulant,& magnanimes extiterunt, cognoscentes quoniã ad tempus corpus circundatum est eis: & escas quoq; inuenisse eos præeunte eos Sophia, & satiatos coisse inuicẽ carnaliter & generasse Cain,quem deiectibilis serpens cum filijs statim suscipiens uertit,& adimpleuit mundiali obliuione stulticia & audacia,immittens ita ut & dũ fratrem suum Abel occideret, primus zelũ & mortẽ ostenderit: post quos secundũ prouidentiã prunici dicunt generatũ Seth,post noreã,ex quibus reliquam multitudinem hominũ generatã dicunt, & ab inferiori hebdomade in omnẽ malitiam immissam,& apostasiã superiori sanctæ hebdomadæ & idololatriam,& reliquam uniuersam contemptionẽ, cum contraria eis esset semper mater inuisibiliter,& proprium saluaret,hoc est,humectationem luminis.Sanctam aũt hebdomadem,septem stellas quas dicũt planetas esse uolunt,& proiectibilem serpentẽ duo habere nomina, Michaël & Samuel dicunt.Iratum autẽ Ialdabaoth hominibus,quoniã eum nõ colebant, neq;
B honorificabant,quasi patrem & deũ,diluuiũ eis immisisse, ut omnes simul perderet. Contra stante autẽ & hic Sophia saluatos eos esse qui circa Noẽ erant in arca,propter humectationẽ illius luminis quod ab eo erat, per quã iterũ adimpletũ esse mundũ hominibus: ex quibus quendã Abraham elegisse & ipsum Ialdaboth,& testamentum posuisse ad eum,si perseuerauerit semen eius seruiens ei, dare ei hæreditatem terræ. Post per Moysen eduxisse eos ex Aegypto, qui ab Abraham essent, & dedisse eis legem, & fecisse eos Iudæos, ex quibus elegisse septem dies, quos & sanctam hebdomadam uocant, & unusquisque eorum suum præconem ad semet glorian-dum,& deum annuntiandum, uti & reliqui audientes glorias, seruirent & ipsi hijs qui à prophetis annuntiantur Dij. Sic autem prophetas distribuunt:huius quidem Ialdaboth Moysen fuisse, & Iesum Naue,& Amos, & Abacuc.Illius autem Iao,Samuel & Nathan,& Ionam, & Micheam. Illius autem Sabaoth Helian, & Ioël, & Zacharian. Illius autem Adonai, Esaiam,& Ezechiel, & Ieremiam, & Daniel.Illius autem Eloy, Tobiam & Aggeum.Illius autem Orei Micheam & Naum. Illius autẽ Astanfei Hesdram & Sophoniam. Horum igitur unusquisque glorificans suum patrem & deum Sophian,& ipsam per eos multa†loquutam esse, de primo homine & incorruptibili æone, & de illo Christo, qui sit sursum dicunt præmonentem,& rememorãtem homines in incorruptibile lumen, & in primum hominẽ, *al. loquutã*

hominem,& in descensione Christi,in quibus conterritis principibus & admirantibus nouitatem in hijs quæ à prophetis annunciabantur,operatam A esse prunicum per Ialdaboth nescientem quid faciat duorum hominum factas esse emissiones. Alterum quidem de sterili Elizabet. Alterum autem ex Maria uirgine, & quoniam non haberet eadem ipsa requiem, neque in cœlo,neq; in terra,cõtristatam inuocasse in adiutorium matrem. Mater autem eius prior fœmina miserata est super pœnitentia filiæ, & postulauit à primo homine adiutorium ei mitti Christum, qui & descendit emissus ad sororem suam,& ad humectationem luminis. Cognoscentem autem eam quæ deorsum est Sophiam descendere ad fratrem eius,& annuntiasse eius aduentum per Ioannem,& præparasse baptismum pœnitentiæ,& ante adaptasse Iesum,uti descendens Christus inueniat uas mundum,& uti per filium eius Ialdaboth fœmina à Christo annuntiaretur. Descendisse autem eum per septem cœlos, assimilatum filijs eorum dicunt, & sensim eos euacuasse uirtutem. Ad ipsum enim uniuersam humectationem luminis concurrisse dicunt,& descendentem Christum in hunc mundũ,induisse primũ sororem suam Sophiam,& exultasse utrosq; refrigerantes super inuicem,& hoc esse sponsum & sponsam definiunt. Omnia autem quippe ex uirgine per operationem dei generatum sapientiorem & mundiorem, & iustiorem hominibus omnibus fuisse in Christum perplexum Sophiæ descendisse,& sic factum esse Iesum Christum.Multos igitur ex discipulis eius non cognouisse Christi descensionem in eum dicunt, descendente autem Christo in B Iesum,tunc cœpisse uirtutes perficere,& curare, & annuntiare incognitum patrem,& se manifeste filium primi hominis confiteri.In quibus irascentes principes & patrem Iesu operatos ad occidendum eum,& in eo cum adduceretur ipsum quidem cum Sophia abstitisse in incorruptibilem æonem dicunt. Iesum autem crucifixum,non autem oblitum suum Christum,sed misisse desuper uirtutem quãdam in eum,quæ excitauit eum in corpore,quod & corpus animale & spiritale uocant, mundialia enim remisisse eũ in mundo. Videntes aũt discipuli resurrexisse eum, non eũ cognouerunt,sed ne ipsum quidem Iesum,cuius gratia à mortuis resurrexit. Et hunc maximum errorem inter discipulos fuisse dicunt, quoniã putarent eum in corpore mundiali resurrexisse,ignorantes quoniam caro & sanguis regnum dei non apprehendunt. Confirmare autem uolunt descensionem Christi, & ascensionem ex eo quod neque post baptismum, neque post resurrectionem à mortuis aliquid magni fecisse Iesum dicant discipuli, ignorantes adunitum esse Iesum Christo, & incorruptibilem æonem hebdomadi, & mundiale corpus animale dicunt. Remoratum autem eum post resurrectionem xviij. mensibus, & sensibilitatem in eum descendentem didicisse quod liquidum est, & paucos ex discipulis suis, quos sciebat capaces tantorum mysteriorum do-

A rum docuit hæc,& sic receptus est in cœlum, Christo sedente ad dexteram patris Ialdaboth,uti animas eorum qui cognouerunt eos post de passione mundialis carnis recipiat in se,ditans semetipsum patre eius ignorante, sed neuidente quidem eum, uti in quantum Iesus† semetipsum ditans in sanctis animabus,in tantum pater eius in detrimentis factus diminoretur eua cuatus à uirtute sua per animas. Iam enim non habiturum cum animas sanctas,ut rursus demittat eas in seculum,sed tantum eas quæ sunt ex substantia eius,id est,quæ sunt ex insufflatione. Consummationem autem futuram quando tota humectatio spiritus luminis colligatur,& abripiatur in æonem incorruptibilitatis. Tales quidem secundum eos sententiæ sunt,à quibus uelut Lernæa hydra multiplex capitibus fera, de Valentini schola generata est. Quidam etiam ipsam Sophiam serpentem factam dicunt, quapropter & contrariam extitisse factori Adæ, & agnitionem hominibus immisisse,& propter hoc dictum serpentem omnium sapientiorem. Sed & propter positionem intestinorum nostrorũ per quas esca infertur,eo quod talem figuram habeant,ostendentem absconsam generatricem serpentis figuræ substantiam in nobis.

† ctis, ditat.

Quæ est Ophitarum & Cainorum irreligiositas, etiam impudentia,& unde conscripta ipsorũ. Cap. XXXV.

Ophitæ à serpente nomen habent, quem colũt,p Christo Caini Cain & Iudam Iscariotem uenerantur.

B ALij autẽ rursus Cain à superiore principalitate dicunt & Esau & Core & Sodomitas, & omnes tales cognatos suos confitentur, & propter hoc à factore impugnatos neminem ex eis male acceptos. Sophia enim illud quod proprium ex ea erat abripiebat ex eis ad semetipsam,& hæc Iudã proditorem diligenter cognouisse dicunt, & solum præ cæteris cognoscentẽ ueritatem perfecisse proditionis mysterium,per quem & terrena & cœlestia omnia dissoluta dicunt,& confinctionem afferunt huiusmodi,Iudã Euangelium illud uocantes. Iam autem & colligi eorum cõscriptiones, in quibus dissoluere opera hysteræ adhortantur, Hysteram autem fabricatorem cœli & terræ uocant,nec enim aliter saluari eos nisi per omnia eant,quemadmodum & Carpocrates dixit, & in unoquoq; peccatorũ & turpiũ operationũ angelũ assistere,& operantẽ accidere audaciã & immũditiã inferre,id quod inest ei operationi angeli nomen edicere. O tu angele ab.a.te.or.opere tuo fatua illa potestas, perficio tuam operationem: & hoc esse scientiam perfectam,sine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas est. A talibus matribus, & patribus, & proauis eos qui à Valentino sint, sicut ipsæ sententiæ & regulæ ostendunt eos, necessarium fuit manifeste arguere,& in medium afferre dogmata ipsorum, si qui forte ex hijs pœnitentiam agentes, & conuertentes ad unum solum conditorem & deum factorem uniuersitatis,saluari possint. Reliqui autem † nisi abstrahantur à praua quasi uerisimili suasione eorum, putantes maius & aliquid altius ab hijs

ὑστέρα uulua.

Consentiebãt uestigia codicũ nec quicq̃ adhuc potuit elici.

† ds, iam non abstrahãtur.

hijs scituros se mysterium. Sed à nobis bene discentes, quoniã ab illis male docentur, derideant quidem doctrinam eorum. Illorum autem misereantur, qui adhuc tam miserrimis & instabilibus fabulis tantam elationem assumpserunt, ut meliores semetipsos reliquis propter talem magnitudinem, imò ignorantiam arbitrentur. Delectatio autẽ eorum hæc est, siue aduersus eos uictoria est sententiæ eorum manifestatio. Quapropter conati sumus uniuersum male compositum uulpeculæ huius corpusculum in medium producere, & apertum facere manifestum. Iam enim non multis opus erit sermonibus ad euertẽdum doctrinam eorum, manifestam omnibus factam. Quemadmodum bestiæ alicuius in sylua absconditæ, & inde impetum facientis, & multos uastantis qui segregat & denudat syluam, & ad uisionem adduxit ipsam feram, iam non elaborauit ad capiendam uidentes, quoniã ea fera fera est, ipsis enim adest uidere & cauere impetus eius, & iaculari undique, & uulnerare & interficere uastatricem illam bestiã. Sic & nobis cum in manifestum redegerimus eorum abscondita, & apud se tacita mysteria, iam non erit necessarium multis destruere eorum sententiam. Adest enim & tibi & omnibus qui tecum sunt ad hæc quæ prædicta sunt exerceri & †excutere nequam ipsorum doctrinas & inconditas, & apta ueritati ostendere dogmata. Cum igitur hæc sic se habeant, quatenus promisi secundum nostram uirtutem inferemus euersionem ipsorum, omnibus eis contradicentes in sequenti libro: Enarratio enim in longum pergit, ut uides: & uiatica quoque dabimus ad euersionem ipsorum, occurrentes omnibus sententijs secundum narrationis ordinem, ut simus non tantũ ostendentes, sed & uulnerantes undiq; bestiam.

†al's euertere.

IRENAEI LVGDVNENSIS EPISCOPI CONTRA hæreticos liber primus explicit.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

HAec insunt in secundo libro redargutionis & euersionis falso cognomine agnitionis.

1 Ostensio quod neq; extra pleroma sit uniuersorum deus, neq; extra plenitudinem eius esse aliquid, neq; quidem duos esse deos immenso interuallo ab inuicem distantes, neq; uirtutem aliquam mundi fabricatricẽ immensum separatam à patre ignorante eam.

2 Neq; interim in hijs quæ continentur à patre alium quendam fabricasse hunc mundum, neq; patrem per alia adminicula eam quæ secundũ nos est fecisse conditionem, sed tantum per uerbum suum: esse autem conditorem eũ, qui est super omnia deus, & ipsum patrẽ esse domini nostri Iesu Christi.

3 Quoniam inuisibilis quidem est pater, sed nõ incognitus, neq; ignorare eum quidem poterant angeli licet plurimum deorsum deiecti essent ab eo.

4 Quoniam subbilis est pleroma Valentini discipulorum.

5 Ostensio

56 De as/

Expliciunt capi[illegible]la s[illegible]ndi libri.

INCIPIT PRAEFATIO SECVNDI LIBRI.

IN primo quidem libro qui ante hunc est arguentes falsi nominis agnitionem, ostendimus tibi dilectissime, omne ab hijs qui sunt à Valentino per multos & contrarios modos adinuentum esse falsiloquium, & sententias exposuimus eorum, qui priores extiterunt, discrepantes eos sibimetipsis ostendentes, multo auté prius ipsi ueritati. Et Marci quoq; magi sententiam, cum sit ex hijs, cum operibus eius omni dilig[illegible] qu[illegible]ipturis eligentes, adaptare conantur fictioni suæ, diligenter retul[illegible]uodammodo per numeros & per uigintiquatuor elementa alphabetæ ueritatem affirmare conantur & audent, minutatim perexiuimus. Et quemadmodum conditionem secundum imaginem inuisibilis apud eos pleromatis factam dicũt, & quanta de Demiurgo sentiunt ac docent renunciauimus, & progenitoris ipsorum doctrinam Simonis Magi Samaritani & omnium eorum qui successerunt ei manifestauimus. Diximus quoq; multitudinem eorum qui sunt ab eo gnostici, & differentias ipsorum, & doctrinas & successiones adnotauimus, quæq; ab eis hæreses institutæ sunt, omnes exposuimus, Et quoniam omnes à Simone hæretici initia sumentes, impia & inreligiosa dogmata induxerunt in hanc uitam, ostendimus, & redemptionem ipsorum, & quomodo initiant eos qui perficiuntur, & factiones eorum & mysteria manifestauimus & quia unus deus conditor, & quia non postremitatis fructus, & quia neque super illum, neq; post eum est aliquid. In hoc autem libro instruemus, quæ nobis apta sunt, & quæ permittit tempus, & euertemus per magna capitula omnem ipsorum regulam, quapropter quod sit detectio & euersio sententiæ ipsorum, operis huius cõscriptionem ita titulauimus. Oportet enim absconditas ipsorum coniugationes per manifestarum coniugationum indicium & euersionem Bythum dissoluere, & quoniam neq; fuerit aliquando, neq; sit accipere ostensionem.

ἀπεξίνα. ἀπεξελθῶμ

A OSTENSIO QVOD NE-
QVE EXTRA PLEROMA SIT VNIVERSORVM DEVS,
neq; extra plenitudinẽ eius esse aliquid, neq; quidem duos esse de
os, immenso interuallo ab inuicem distãtes, neq; uirtutem ali
quam mundi fabricatricem, immensum separatam à
patre ignorante eum. Cap. I.

BENE igitur habet à primo & proximo capitulo inchoare nos à Demiurgo deo qui fecit cœlũ & terrã & omnia quæ in eis sunt, quem hij blasphemantes extremitatis fructum dicunt, & ostendere, quod neque super eũ, neq; post eũ est aliquid neq; ab aliquo motus, sed sua sententia & libere fecit omnia, cum sit solus deus & solus dominus, & solus conditor, & solus pater, & solus cõtinens omnia, & omnibus ut sint, ipse præstans. Quemadmodum enim poterit super hunc alia plenitudo, aut initiũ, aut potestas, aut alius deus esse? cum oporteat deum horũ omnium pleroma in immenso omnia circumcontinere, & circumcõtineri à nemine. Si autẽ extra illum ali
B quid, iam non omnium est pleroma, neq; continet omnia. Deerit enim pleromati aut ei qui sit super omnia deo, hoc quod extra eum dicũt. Quod autem deest & delibatum est ab aliquo, non est omniũ pleroma, & terminum autem & medietatẽ & finem habebit, ad eos qui sunt extra eum. Si autem finis est, in ea quæ sunt deorsum, initium est, ad ea quæ sunt sursum. Similiter autẽ & ex reliquis partibus necessitas est omnis id ipsum experiri, & ab eis qui foris sunt cõtineri, & determinari, & includi. Is enim qui est deorsum finis necessario omni modo circumscribit & circundat eum qui† firmatur in eum. Et iterum secundũ eos, pater omniũ, quẽ uidelicet & * proonta & proarchen uocant cũ pleromate ipsorũ. Et Marcionis bonus deus in aliquo conditus & reclusus & à foris circũdatus ab altera principalitate quã necesse est maiorẽ esse, quoniã id quod cõtinet, eo quod cõtinetur maius est, quod aũt maius est, id & firmius est & magis dominus, & quod maius est & firmius, & magis dominus, hoc erit deus. Cum enim sit secundum eos & aliud quid, quod quidem extra pleroma esse dicũt, id quod est superiorẽ erraticã uirtutem descendisse opinantur, necesse est omni modo & continere id quod extra est, cõtineri autẽ pleroma, alioquin nõ erit extra pleroma. Si enim extra pleroma est aliquid, intra hoc ipsum quod extra pleroma dicunt, erit pleroma, & continebitur pleroma ab eo quod est extra. Cum pleromate autẽ subaudiaẽ & primus deus, aut rursus in immẽsum distãte & separata esse ab

† aliâs finiatur

* προὼν, id est, qui prius fuit

inuicem,id est & pleroma,& quod est extra illud,Si autē hæc dixerint,tertiū quid erit, quod in immensum separat pleroma,& hoc quod est extra illud, & hoc tertium circū definit & continebitur† aquæ,& erit maius tertium hoc pleromate & eo quod extra illud,sicut in suo sinu cōtinens utraq;, & in infinitum de hijs quæ continentur,& de hijs quæ cōtinent incidet sermo.Si autem tertiū hoc initiū habebit in superiora, & finem in inferiora omnia necessitate & à lateribus definiri illud,uel inchoans,uel† definiens ad alia quædam,& illa rursus & alia quæ sunt sursum & quæ deorsum,ad alia quædam habebunt initia,& hoc usq; in infinitum,ut nunquam stet eorum cogitatio in uno deo,sed per occasionem plusquam est quærendi in id quod nō sit,excidat & absistat à uero deo, Similiter autem hæc & aduersus eos qui sunt à Marcione aptata sunt,Continebantur enim & circūfiniebantur & duo dei, ab immenso interuallo,quod separat eos ab inuicem.Si autē id excogitandi est necessitas,secundū omnem partē multos deos immensa separatione distantes,ab inuicem quidem inchoantes,ad inuicem autem finientes,& illa ratione,qua nituntur docere super fabricatorem cœli & terræ esse aliquod pleroma aut deum,eadē ratione utens quisq; adstruet super pleroma,alterum esse pleroma, & super illud rursus aliud, & super Bythum aliud pelagus dei, Et à lateribus autem similiter eadem esse, & sic in immensum excitante sententia & semper necessitas erit excogitare altera pleromata,& alteros Bythos,& nunquā aliquantos consistere,semper quærentes alios præter dictos. Et erit autem incertum utrum nam hæc sint deorsum quæ sunt secundū nos,an hæc ipsa superiora sint,& quæ dicuntur ab eis sursum,utrum nam sursum aut deorsum sint, & nullus status,neq; firmitas continebit sensum nostrum,sed in immēsos mundos & indeterminatos deos excedere necessitas erit.Et cum hæc sic se habeant,unus quisq; deus suis contentus erit, & non curiose aget de alienis, si quo minus,iniustus erit & auarus & cessans esse quod deus est:& unaquæq; conditio suum fabricatorem glorificabit,& ipso sufficiens erit,& alterum non cognoscet,si quo minus,apostata iustissime ab omnibus iudicatus,dignissimā concipiet pœnam.Oportet enim aut unum esse qui omnia continet, & in suis fecit unumquodq; eorum quæ facta sunt,quemadmodū ipse uoluit:aut multos rursus & indeterminatos factores & deos,ab inuicem quidē accipientes,ad inuicem autē desinentes per omnem partem, & alios omnes à foris ab alterutro quodamodo recontineri,& uel inclusos & inamentes in suis unumquenq; eorū confiteri necessitas erit,neminem autem horū omnium esse deum. Deerit unicuiq; eorum, partem minimam habenti,ad comparationem omnium reliquorum,& soluetur omnipotētis appellatio,& necessitas erit in impietatem cadere talem sensum.Qui autē ab angelis mundum dicunt fabricatum,uel ab aliquo quodam mundi fabricatore,præter sententiā eius qui super omnia pater est,primo qui-

† aliâs, aqua.

† aliâs, deficiens.

A mo quidem ex hoc ipso peccant, præter uoluntatem primi dei, talem & tan tam conditionẽ angelos fecisse dicentes: quasi efficaciores sint angeli quàm deus, aut rursus quasi ille negligens sit, aut minor existens, aut nullam curam habens eorum, quæ in proprijs ipsius fiant, utrumnam male an bene fiant, ut illud quidem dissipet & prohibeat, alterum autem laudet & gaudeat, hoc autem ne homini quidẽ solerti applicet quis, quanto magis deo? Post deinde dicant nobis, Vtrumnam in hijs quæ ab illo continentur, & in proprijs eius fabricata sunt hæc, an in alienis & extra eum positis. Sed si quidem dicant extra eum, similiter omnia prædicta inconuenientia occurrent eis, & includetur primus deus ab eo qui extra eum est, in quo & desinere eum necesse erit.

Neq; iterum in hijs quæ continẽntur à patre, alium quẽndam fabricasse hunc mundum, neq; patrem per alia adminicula eam quæ secundũ nos est fecisse conditionem, sed tantum per uerbum suum, esse autẽ conditorem eũ, qui est super omnia deus, & ipsum patrem esse domini nostri Iesu Christi. Cap. II.

SI autem ualde uanum erit præter* substantiam eius in eius proprijs angelis & ipsis qui sunt potestatis eius, aut ab alio quodam dicere fabricatum esse mundũ, aut quasi nõ omnia respiciat ipse quæ sint in suis, aut non B sciat quæ ab angelis futura sunt. Si autem non præter uoluntatem eius, sed uolente & sciente, quẽmadmodum quidã opinantur, an nõ angeli uel mundi fabricator causæ erãt fabricationis istius, sed uoluntas dei? Si enim mundi fabricator est, angelos ipse fecit, aut etiam causa creationis eorũ ipse fuit, & mundum ipse uidebitur fecisse, qui causas fabricationis eius præparauit, licet per longam successionem deorsum angelos dicant factos, uel mũdi fabricatores à primo patre, quemadmodũ Basilides ait, nihilominus id quod est causa eorum quæ facta sunt in illum qui prolator fuit talis successionis recurret, quemadmodum in regem correctio belli refertur, qui præparauit ea quæ sunt causa uictoriæ, & cõditio huius ciuitatis, aut huius operis, in eũ qui præparauit causas ad perfectionẽ eorũ quæ deorsum facta sunt. Quapropter non iam securim dicimus incidere ligna, uel serram secare, sed hominem concidere & secare rectissime quis dicat eum, qui ipsam securim & serram ad hoc fecit, & multo† plus armamẽta omnia, per quæ fabricata sunt securis & serra. Sic igitur iuste secundum illorum rationem pater omnium dicetur fabricator huius mundi, & non angeli, neq; alius quis mundi fabricator, præter illum qui fuit prolator, & prius causa factionis huiusmodi præparationis existens. Sit fortasse hic sermo suasorius siue seductorius apud eos qui ignorant deũ, & hominibus qui assimilant eum in operibus, & hijs qui non possunt statim aliquid ex parato fabricare, sed indigentibus multis

aliâs, si autẽ illius.
aliâs, sententiã
aliâs, prius.

Vterque fuit imitator Valentini.

& honorificentius reliquis æonibus ipsius Ptolemæi & Heracleonis,& reliquis omnibus qui eadem opinantur. Si autem & aporiati in hijs confiteantur continere omnia patrem omnium,& extra pleroma esse nihil. Nam necessitas est omni modo definire eum & circumscribi ab aliquo maiore,& id quod extra & quod intus,dicere eos secundum agnitionem & ignorantiam sed non secundum localem sententiam. In pleromate autem uel in hijs quæ continentur à patre facta à Demiurgo aut ab angelis quæcunque & facta scimus, cōtineri ab inenarrabili magnitudine,uelut in circulo centrū,aut uelut in tunica maculā:Primo quidē qualis Bythus erit subsistens in sinu suo maculam fieri,& permittens in suis alterum quendam cōdere uel proferre, præter suam mentem,quod quidem imbecillitatem uniuerso pleromati afferre inciperet,cum posset ab initio abcidere labem,& eas quæ ab eo initium acceperunt emissiones,neque ignorantia, neque in passione,neque in labe constitutionem creationis permittere accipere. Qui enim postea emenda labet & uelut maculam emendat labem, multo prius poterat obseruare ne quidem initio in suis fieri talem maculam, Vel si initio quidem concessit, quoniam aliter fieri non poterant,quæ facta sunt,oportet & semper sic fieri illa, Quæ enim initio non possunt emendationē perficere, quemadmodum hanc postea percipient,aut quemadmodum homines āduocari,aut quem factum dicunt causæ ex quibus facti sunt homines uel ipse Demiurgus uel angeli in labe dicantur esse,& si ideo quod benignus sit in nouissimis temporibus misertus est hominē,& perfectum eis dat, illorū primo misereri debuit qui fuerunt hominis factores, & dare eis perfectum. Sic utique & homines miserationem percepissent, de perfecto perfecti facti. Si enim operis ipsorum misertus est,multo prius illorum misereri debuit, & nō sinere in tantum cæcitatis uenire eos, Soluetur autem eorum & ille qui est de umbra & uacuo sermo, in quibus eam quæ est secundum nos factam dicunt conditionem, si in hijs quæ continentur à patre facta sunt hæc:si enim paternum illorum lumen tale opinantur,ut omnia adimplere possit quæ intra eū sunt, & omnia illuminare,quemadmodum uacuum & umbra in hijs quæ à pleromate & à paterno lumine continentur poterat esse. Oportet enim eos & locum ostendere intra propatorem aut intra pleroma non illuminatum nec retentum ab aliquo,in quo aut angeli aut Demiurgus fecit quæcūque uoluit. Nec enim modicus locus est, in quo tanta & talis conditio facta est. Necessitas erit itaque uniuersa intra pleroma,aut intra patrem ipsorum localiter uacuum aliquid & informe & tenebrosum fieri eos,in quo fabricata sunt quæ fabricata sunt,incusationem quoque recipiet paternum ipsorum lumen,quasi non possit ea quæ intra ipsum sunt illuminare & implere. Adhuc autem labis fructum dicentes ea,& erroris operam,labem & errorem adducent intra pleroma & in sinum patris.

Ostensio

A Ostensio non esse eam quæ est secundum nos creaturam, imaginem pleromatis eorum neque Demiurgum unguenti. Cap V.

ADuersus eos igitur qui dicunt extra pleroma uel sub bono deo hunc mundum factum, ea quæ pauloante dicta sunt à nobis apta sunt, & †condẽtur tales cum patre suo ab eo qui extra, in quo etiam & †definire eos necesse est. Aduersus eos autem qui dicunt in hijs quæ continentur à patre, ab alijs quibusdam factum hunc mundum, omnia quæ nunc dicta sunt ab surda & inconuenientia occurrent, & cogentur aut omnia lucida & plena & operosa ea quæ sunt intra patrem confiteri, aut paternum lumen accusare, quasi qui non possit omnia luminare, aut sicut pars, sic & uniuersum pleroma ipsorum uacuum & indispositum & tenebrosum confitendum. Et reliqua omnia quæcunque sunt cõditionis accusant, quasi temporalia sint, & æterna choica, aut inaccusabilia esse oportet: cum sint intra pleroma & in sinu patris, aut etiam in uniuersum pleroma similiter uenient incusationes, & causa ignorantiæ inuenietur, Christus eorum. Sic enim dicunt eum formasse secundum substantiam, matrem ipsorum foras proiecit extra pleroma, id est separauit ab agnitione. Ipse igitur in ea ignorantiã fecit, qui separauit eam ab agnitione. Quomodo igitur idem ipse reliquis quidem æonibus hijs qui eo anteriores erant præstare agnitionem poterat, matri autem eius causa est B se ignorantiæ, extra agnitionem enim fecit eam, extra pleroma eam proijciens. Adhuc quoque si secundum agnitionem & ignorantiam, intra pleroma & extra pleroma dicent, sicut quidam ex ipsis dicunt, quoniam qui ignorantiæ est intra id est quod agnoscit saluatorem, quẽ omnia esse dicunt in ignorantia fuisse consentire eos necesse est. Dicunt enim eũ cum foras extra pleroma uenisset formasse matrem ipsorum: sic igitur id quod est extra ignorantiam dicunt uniuersorum: exijt autem saluator ad formationem matris ipsorum, extra agnitionem uniuersorum factus est, hoc est in ignorantia. Quomodo igitur illi agnitionem præstare poterat, cum & ipse extra agnitionem esset, & nos enim extra agnitionem cum simus ipsorum, extra pleroma esse dicunt. Et iterum. Si igitur saluator exiuit extra pleroma ad inuestigationem perditæ ouis, pleroma autem est agnitio, extra agnitionem factus est, quod est ignorãtia. Aut enim localiter quod est extra pleroma consentire eos necesse est, & omnia quæ prædicta sunt contraria occurrent eis. Vel si secundum agnitionem dicunt, quod est intus, & ignorantiam quod est extra, saluator illorũ & multo ante Christus ignorantia facti erunt extra pleroma, egressi ad formationem matris ipsorum, quod est extra agnitionem. Hæc autem aduersus omnes qui quolibet modo uel ab angelis, uel ab alio quodam præter uerbum dei mundum factum esse dicunt, similiter adaptabuntur. Quam enim incusationem faciunt de Demiurgo & de hijs quæ fa-

alias, concludentur.

alias, definire.

quæ facta ſunt materialia & temporalia,recurreret in patrẽ. Si quidem quẽ admodum in uentre pleromatis facta ſunt,quæ inciperent mox demũ diſſolui ſecundum conceſſionem & ad placitum patris. Iam igitur non eſt fabricator cauſa huius operationis, ualde bene putans ſemetipſum fabricare,ſed qui in ſuis concedit & probat labis prolationis & erroris opera fieri. & in æternis temporalia, & in incorruptibilibus corruptibilia,& in hijs quæ ueritatis ſunt,ea quæ ſunt erroris.Si autem non concedente neq; approbante patre uniuerſorum facta ſunt hæc,potentior & fortior & dominatior is qui fecit in hijs quæ propria illius ſunt,quæcunq; ille nõ conceſſit, Si autem non approbans conceſſit pater ipſorum, quemadmodum quidam dicunt, aut potens prohibere conceſſit per neceſſitatem quandam,aut non potens. Sed ſi quidem non poterat,inualidus & infirmus eſt.Si autem potens,ſeductor & hypocrita & neceſſitatis ſeruus,non conſentiens quidem ,concedens autem quaſi conſentiens, & initio concedens ſiſtere errorẽ & creſcere illum conatur,quando iam multi male perierunt per labem.Non decet autẽ eum qui ſuper omnia ſit deus, cum ſit liber & ſuæ poteſtatis, neceſſitati ſeruiſſe dicere,ut ſit aliquid ſecundũ conceſſionem præter ſententiam eius. Alioquin neceſſitatem maiorem & dominationem facient, quàm deum , quando id quod magis poteſt antiquius ſit omnibus.Et ſtatim in principio cauſas abſcidere neceſſitatis debuit,& non concludere ſemetipſum ad habendam neceſſitatem,concedendo aliquid præterquam deceat eum.Multo enim melius & conſequentius & magis deificum erat,ut in principio initium excederet huiuſmodi neceſſitatis,quàm poſtea quaſi de pœnitentia conaretur tantum fructificationem neceſſitatis eradicare.Et ſi neceſſitati ſeruiens erit mater uniuerſorum,& ſub fatum cadet modeſte ferens in hijs quæ fiunt, præter neceſſitatem autem & fatum nihil agere poſſit, Similiter atq; Homericus Iupiter qui per neceſſitatem dicit.Et ego enim tibi dedi uelut uolens nolente animo.Secundum igitur hanc rationem neceſſitatis & fati inuenietur ſeruus Bythus ipſorum.Quomodo autẽ & ignorabant uel angeli aut mundi fabricator primum deum,quando in eius proprijs eſſent & creaturæ exiſterent eius & continentur ab ipſo . Inuiſibilis quidem poterat eis eſſe propter eminentiam,ignotus autem nequaquam,propter prouidentiã.Etenim licet ualde per deſcenſionem multum ſeparati eſſent ab eo,quoquo modo autem,ſed tamẽ dominio in omnes extẽſo,oportuit cognoſcere dominantem ipſorũ,& hoc ipſum ſcire,quoniã qui creauit eos eſt dominus omniũ, Inuiſibile enim eius cum ſit potens magnam mentis intuitionem & ſenſibilitatem omnibus præſtat potentiſſimæ & omnipotentis eminentiæ. Vnde etiam ſi nemo cognoſcit patrem niſi filius,neq; filium niſi pater,& quibus filius reuelauerit,tamen hoc ipſum omnia cognoſcunt, quando ratio mentibus infixa moueat ea & reuelet eis,quoniam eſt unus deus omnium domi-

nus,&

[Margin: A (beside line 1); B (beside "lius & conſequentius"); Iliados. A καὶ γὰρ ἐγώ σοι δῶκα ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ]

A nus,& propter hoc altissimi & omnipotentis appellationi omnia subiecta sunt & huius inuocatione etiam ante aduẽtum domini nostri saluabuntur homines & à spiritibus nequissimis & à dæmonijs uniuersis, & ab uniuersa apostasia. Non quasi uidissent eũ terreni spiritus aut dæmones, sed cum scirent quoniam est super omnia deus, cuius & inuocationem tremebãt & tremit uniuersa creatura & principatus & potentia, & omnis subiecta uirtus. Aut nunquid hi qui sub Romanorum imperio sunt quamuis nunquam uiderint imperatorẽ, sed ualde & per terram & per mare separati ab eo, cognoscent propter dominium eum, qui maximam potestatem habet principatus? Qui autem super nos erant angeli, uel ille quem mundi fabricatorẽ dicunt non cognoscent omnipotentẽ? quando iam & muta animalia tremant &*credant tali inuocationi, & utiq; non uiderunt eum, tamẽ domini nostri nomini subiecta sunt omnia, sic & unus qui omnia fecit & condidit uocabulo, cum alter nõ sit quã ipse qui mundũ fecit. Et propter hoc Iudæi usq; nũc hac ipsa aduocatione dæmonas effugant, quãdo omnia timeant inuocationem eius qui fecit ea. Si itaq; mutis animalibus irrationabiliores uoluerint angelos esse, inuenient quoniam oportebat, licet non uidissent hij eũ qui super omnia deus est, uti cognoscerent potẽtatum & dominium eius. Ridiculum enim uere adparebit, si se quidem qui super terram sunt cognoscere dicunt, eum qui super omnia est deus, quem nunq; uiderunt, ei autem qui eos fecit & uniuersum mundum secundum eos non permittant, cum sit in summis & super cœlos, cognoscere ea quæ ipsi quum sint in humilibus sciunt, nisi si forte sub terra in tartaro esse Bythum suum dicunt. Quapropter & primos se cognouisse eum quàm hij qui in altitudine habitant angeli, in tantam amentiam uenientes, uti dementem pronuncient mundi fabricatorem quorum quidẽ uere est misereri, cum in tanta dementia dicant neq; matrem agnouisse eum neq; semẽ eius, neq; pleroma æonum, neq; propatorem, neq; quid essent quæ fabricauit. *aliâs, credant.* B

Quomodo immensus excidit de imaginibus eorum sermo. Cap. VI.

ESse autem imagines eorum quæ intra pleroma sunt, latenter saluatore operato sic fieri in honorem eorum qui sursum sunt, ignorãteq; Demiurgo uniuersa saluatorem dicunt honorasse pleroma in conditionẽ per matrem, similitudines & imagines eorũ quæ sursum sunt emittentẽ. Sed quoniam quidem impossibile erat extra pleroma esse aliquid, in quo imagines dicunt factas esse eorũ, qui sunt intra pleroma, ab alio quodam præter primum deũ fabricari hunc mundum ostendimus. Si autem suaue est undiq; euertere eos, & mendaces arguere, dicemus aduersus eos, quoniã si in honorem eorũ quæ sursum sunt, facta sunt hæc secundũ illorũ imaginem à saluatore† propterea oportet perseuerare, uti & semper sint in honore quæ sunt inhonorata. Si autem transeunt, quæ utilitas huius breuissimi temporis honoris, *aliâs, semper ea.*

honoris,qui aliquando quidem non fuit,rursus autẽ non erit? Vanæ igitur gloriæ appetitor magis erit saluator, quàm honorans quæ sunt sursum ar- A
guitur à nobis. Quis enim honor est æternorum eorum quæ semper sunt, ea quæ sunt temporalia,eorum quæ stant,ea quæ prætereunt,incorruptibilium corruptibilia? Quandoquidem & apud homines qui sunt temporales nulla gratia est eius honoris qui celeriter præterijt,sed eius qui plurimum quantum potest perseuerat. Quæ autem statim ut facta sunt exterminantur,in cõtumeliã magis eorũ qui putantur honorari,facta esse iuste dicetur, & cõtumeliose tractari id quod est æternum,corrupta eius & soluta imagine. Quid autẽ nõ plorasset & aporiata esset mater ipsorũ non habuisse saluator per quæ honoraret plenitudinẽ extremæ cõfusionis,nõ habentis propriam substãtiam,per quã honoret propatorẽ. O uanæ gloriæ honor,qui statim præterit & iam nõ apparet. Erit aliquis æon in quo in totum talis honor fuisset nõ reputabitur,& inhonorata erunt tũc quæ sunt sursum,aut aliam iterum necesse erit matrem emittere plorantem & aporiatam in honorem pleromatis. O indissimilis simul autem & blasphemæ imaginis,imaginem mihi dicitis emissam à mundi fabricatore unigeniti, quem & Nun uultis esse patris uniuersorum,& imaginem hanc ignorare quidẽ semetipsam, ignorare autem & conditionem,ignorare autem & matrem,& omne quodcunque est ipsorum quæ sunt, & eorum quæ ab eo facta sunt,& non erubescitis aduersus uos ipsos ignorantiam inducentes usque ad ipsum Monogenen. Si enim secundum similitudinem eorum quæ sunt sursum, à saluatore facta sunt hæc, ignorante eo qui secundum similitudinem factus est, necesse est & circa eum & secundum eum ad cuius similitudinem factus est is qui ignorat huiusmodi ignorantiam non extiterit spiritualiter. Non enim possibile est cum sint utrique spiritualiter emissi, neque plasmati, neque compositi, in quibusdam quidem similitudinem seruasse, in quibusdam uero deprauasse imaginem similitudinis, quæ in hoc sit emissa, ut sit secundum similitudinem eius, quæ sursum est emissio, quod si non est, similis, saluatoris erit incusatio, qui dissimilem emisit imaginem, quasi reprobabilis artifex. Nec enim dicere possunt, quasi non haberet potestatem emissionis saluator, quem omnia esse dicunt. Si igitur dissimilis est imago, malus est artifex, est culpa saluatoris secundum eos. Si autem similis est, eadem ignorantia inuenietur circa Nun propatoris ipsorum, hoc est, Monogenen, & ignorabit quidem semetipsum Nus patris, ignorauit autem & patrem, ignorauit autem & ea quæ ab eo facta sunt. Si autem cognoscit ille & eum qui ad similitudinem eius factus est à saluatore, necesse est cognoscere quæ sunt similia, & soluta est ipsorum, secundum suam regulam maxima blasphemia Et sine hoc autem, quonam modo ea quæ sunt creaturæ sic uaria & multa & innumerabilia, eorum æonum qui sunt intra pleroma

xxx. ima-

xxx. imagines esse possunt, quorum & nomina quæ sunt & secundũ quod
A dicunt, in eo qui est ante hunc libro posuimus? Et nõ tantum uniuersæ crea
turæ uarietatem, sed ne quidem partis alicuius aut cœlestium, aut superter-
restrium, aut aquatilium poterint adaptare pleromatis ipsorum paruitati.
Quoniam enim pleroma ipsorum xxx. æones sunt ipsi testantur, quoniam
autem in una parte ipsorum quæ dicta sunt non xxx. sed multa milia spe-
cierum esse adnumerant, eos ostendere omnis quicunque confitebitur. Quo-
modo igitur ea quæ tam multa sunt conditionis, & contrarijs subsistentia,
& repugnantia inuicem, & interficientia alia, imagines & similitudines esse
possunt xxx. æonum pleromati, si quidem unius naturæ, quemadmodum
dicunt ex æquali & simili existant, & nullam habeant differentiam. Opor-
tebat autem si hæc illorum imagines sunt, quemadmodũ natura nequam
homines dicunt quosdam, & natura rursus bonos, & æonum ipsorũ osten-
dere tales differentias, & quosdã quidem ex ipsis natura bonos dicere emis-
sos, quosdam autem & natura malos, ut imaginis illorum adinuentio con-
gruens esset æonibus. Adhuc autem quoniam in mundo altera quidẽ sunt
mansueta, altera uero fera, & quædam quidem innocentia, quædam aqua-
tilia, quædam uolatilia, quædam cœlestia, similiter æonas ostendere debent
tales habere affectiones, si quidem hæc illorum imagines sunt. Et ignis autẽ
æternus, quẽ præparauit pater diabolo & angelis eius, cuius eorũ qui sunt
B sursum æones imago sit, interpretari debent, & ipse enim in conditione nu-
meratur. Si autem excogitationis eius qui passus est æonis dicent imagines
hæc esse, primum quidem impie agent aduersus matrem suam, malorum &
corruptibilium imaginum initiatricem esse eam dicentes. Deinde autem ea
quæ sunt multa & dissimilia, & contraria natura, quo iã modo unius & eius
dem imaginis erunt? Et si pleromatis angelos multos esse dicent, & horum,
illa quæ sunt multa imagines essent, nec sic constat ratio. Primo enim diffe-
rentias pleromatis angelorum contrarias inuicem debent ostendere, quem-
admodum & subiacentes imagines contrariæ naturæ inuicem sunt. Deinde
autem cum sint multi & innumerabiles circa factorem angeli, quemadmo-
dum omnes confitentur prophetæ, denamilia denum milium assistere ei, &
multa milia milium ministrare ei, & secundum eos pleromatis angeli ange-
los factoris imagines habebunt, & manet conditio integra in imagine ple-
romatis, iam non consequentibus xxx. æonis in multiformem conditionis
uarietatem. Adhuc etiam, si secundum similitudinem hæc illorũ facta sunt,
illa rursus, ad quorum similitudinem erant facta? Si enim mũdi fabricator
à semetipso fecit hæc, sed quemadmodum nullius momenti artifex, & quasi
primum discẽs puer de alienis archetypis transtulit Bythus ipsorum, unde
habuit speciem eius, quam primum emisit dispositionis? consequens est igi
tur illum ab altero quodam qui super eum est exemplum accepisse, & illum

rursus ab altero. Et nihilo minus in immensum excidet de imaginibus sermo, quemadmodum & de dijs, si non fixerimus sensum in unum artificem, ut in unum deum, qui à semetipso fecit ea quæ facta sunt. Aut de hominibus quidem aliquis permittit à semetipsis utile aliquid ad uitā adinuenisse. Ei autem deo qui mundum consummauit, nō perimitti à semetipso fecisse speciem eorum quæ facta sunt, & adinuentionem ornatæ dispositionis. Vnde autem & hæ illorum imagines, cum sint illis contrariæ, & in nullo possint eis communicare. Quæ cum sint contraria eorum, quorum sunt cōtraria, esse quidem possunt exinitiosa, imagines uero nullo modo, quemadmodum aqua igni, & rursus lumen tenebris, & alia tanta nequaquam erunt inuicem imagines. Sic nec ea quæ sunt corruptibilia & terrena, & composita, & prætereuntia, eorum quæ secundum eos sunt spiritalium imagines erunt, nisi si & ipsa composita, & in circumscriptione, & in figuratione cōfiteantur esse, & non iam spiritalia, & effusa, & locupletia, & incomprehensibilia. Necesse est enim ea in figuratione esse & circumscriptione, ut sint imagines ueræ, & absolutum est ea non esse spiritalia. Si autem illa spiritalia, & effusa, & incomprehensibilia dicunt, quomodo possunt quæ sunt in figura & circumscriptione imagines illorum esse quæ sunt sine figuratione & incomprehensibilia. Si autem secundum figurationem, nec secundum formationem, sed secundum numerum & ordinem emissionis imagines ea dicent esse. Primo quidem essent imagines dicendo hæc & similitudines eorum, qui sursum sunt æonum. Quæ enim nec habitum, nec figuram illorum habent, quemadmodum imagines sunt ipsorum? Post deinde & numeros, & emissiones superiorum æonum eosdem & similes ad eos qui sunt conditionis adaptent. Nunc autem xxx. ostendentes æones, & tantam multitudinem eorum quæ sunt in conditiones imagines eorum quæ sunt xxx. dicentes, iuste ut insensati arguentur à nobis.

Quomodo non est uerisimile ea quæ sunt hic umbram pleromatis eorum esse. Cap. VII.

SI autem hæc illorum umbram dicent esse, quemadmodū quidam ipsorum audent dicere, aut secundum hoc imagines esse, necesse erit & corpora ipsos ea quæ sunt sursum confiteri. Ea enim quæ sursum sunt corpora umbram faciunt, non autem iam spiritalia, quandoquidem nulli obscurare possunt. Si autem & demus illis, hoc quidem est impossibile, eorum quæ sunt spiritalia, & ne lucida umbram esse, in quam matrem suam descendisse dicunt: tamen cum illa sint æterna, & ea quæ ex ipsis efficitur umbra sempiterna perseuerant cum hijs quæ se adumbrant. Si autem hæc transeunt, & illa necesse est, quorum hæc sunt umbræ, transire, illis autem perseuerantibus, perseuerant & umbræ ipsorum. Si autem non secundum id quod obumbretur dicentes eam umbram esse, sed secundum id quod multo ab illis

separata

separata sunt, paterni luminis ipsorum pusillitatem & infirmitatem accusa-
A bunt, quasi non attingat usq; ad hæc, sed deficiat adimplere id quod est uacuum, & dissoluere umbram, & hoc quando nemo sit impedimento: in caliginem enim conuertetur secundum eos, & obcæcabitur paternum lumen eorum & deficiet, in hijs quæ sunt uacuitatis locis, cum minime possit adimplere omnia. Non igitur iam dicant pleroma esse omnium Bythum ipsorum quidem id quod est uacuum & umbra, neq; adimpleuit, neq; illuminauit, ut iterum umbram & uacuum permittant: si quidē adimplet omnia paternum ipsorum lumen. Neq; igitur extra primum patrem, id est, qui super omnia est deus, aut pleroma aliquid esse potest, in quod enthymesin passi æonis descendisse dicunt, ut nō† diffiniatur & circumscriptura ab eo qui est extra, & contineatur ipsum pleroma, uel primus deus, neq; uacuum esse aut umbram capiet cum iam ante sit pater, uti ne deficiat lumen eius &† definiatur in uacuum. Irrationale est autem & impium adinuenire locum, in quo cessat, & finem habet qui est secundum eos propator & proarche, & omniū pater, & huius pleromatis, nec rursus in patris sinu alterum † quoddam dicere tantam fabricasse conditionem fas est, uel consentiente, uel non consentiente, & propter prædictas causas. Impium est enim similiter & demens dicere tantam conditionem ab angelis aut ab emissione quadam ignorante uerum deum in hijs quæ sunt ipsius fabricasse, neque infra pleroma ipso-
B rum, cum sit uniuersum spiritale, ea quæ sunt terrena & choica possibile facta esse, sed ne quidem secundum illorum imaginem, cum dicitur pauci & similis formationis & unum esse, possibile est, & quæ multæ conditionis, & contraria inuicem facta esse.

[Margin: al's definiatur — al's definiatur — Videtur et alias usurpasse definire iuxta quartam coniugationem, quod præteritum habeat desiui. — al's quendam]

Quàm falsa umbra, & uacua eorum ostendit. Cap. VIII.

FAlsus autem apparuit, & qui est de umbra Cenomatis, id est, uacui ipsorum sermo, secundum omnia. Itaq; uacuum ostēsum est figmentum eorum, & inconstans doctrina, uacui autem & hij qui attendunt eis, uere in profundum perditionis descendentes. Quandoquidem est mundi fabricator deus, constat & ipsis qui multis modis contradicunt ei & confitentur eū, fabricatorē eum uocantes, & angelum dicentes, ut non dicamus quoniam omnes clamant scripturæ, & dominus hunc patrem qui est in cœlis docet, & non alium, quemadmodum ostendemus procedente sermone. [Margin: κένωμα.]

Ostensio, quoniam est, & subsistit mundi fabricator deus, non constat autem qui super hunc adinuenitur pater. Cap. IX.

NVnc autem sufficit id quod est ab eis qui contraria nobis dicunt testimonia, hominibus ad hoc demum sentientibus, ueteribus quidem & in primis à primoplasti traditione hanc suadelam custodientibus, & unum deum fabricatorem cæli & terræ hymnizātibus. Reliquis autem post eos à prophetis dei huius rei commemorationem accipientibus, ethnicis uero ab

ipsa conditione discentibus. Ipsa enim conditio ostendit eum, qui condidit eam, & ipsa factura suggerit eum qui eam fecit, & mundus manifestat eum qui se disposuit. Ecclesia autem omnis per uniuersum orbem hãc accepit ab Apostolis traditionem. Constante igitur hoc deo, quemadmodũ diximus, & testimonium ab omnibus accipiente, quoniam est ille sine dubio, qui secundum eos adinuenitur pater, inconstans & sine teste est. Simone mago primo dicente semetipsum esse super omnia deum, & mundum ab angelis eius factum. Post deinde hijs qui successerunt ei secundum quod ostendimus in primo libro uarijs sententijs impias & irreligiosas aduersus fabricatorem circumducentibus doctrinas, quorum discipuli cum sint hij & ethnicis peiores, efficiunt eos qui assentiunt eis. Illi enim creaturæ potius quàm creatori seruientes, & hijs qui non sunt dij, uerum tamen primum deitatis locum attribuunt fabricatori huius uniuersitatis deo. Hij aũt hunc quidem labis fructum dicentes & animalem eum uocantes, & non cognoscentem eam quæ super eum est uirtutem, dicentem quoque, Ego sum, & præter me non est alius deus, mentiri eum dicentes, ipsi mentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum qui non est super hunc quod sit fingentes, secundũ sententiam suã deteguntur. Eum quidẽ qui est deus blasphemantes, eum autẽ qui non est, deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem. A

De quæstionibus & parabolis, quomodo oporteat soluere ea quæ quæruntur. Caput X. B

ET qui dicunt semetipsos perfectos, & uniuersorum habere agnitionẽ, Ethnicis peiores, & magis blasphemi sensu, etiam aduersum suum factorem inueniuntur: perquàm itaque irrationale est, prætermittentes eum, qui uere est deus, & qui ab omnibus habet testimoniũ, quærere si est super eum is qui non est, & qui à nemine unquam adnunciatus est. Quoniã enim manifestũ est, dictũ est de eo, & ipsi testimonium perhibent. Quia autẽ parabolæ quæ quæruntur, & ipsæ quomodo dictæ sint, male ad eum qui adinuentus est ab ipsis transfigurantes, alium nunc qui ante nunquam quæsitus est generãt, manifestum est. Per hoc enim quod uelint ambiguas exoluere scripturas, ambiguas autem non quasi ad alterum deum, sed quasi ad dispositiones dei, alterum deum prædicauerunt, quemadmodum prædiximus de harena resticulas nectentes, & quæstioni minori quæstionem maiorem adgenerantes. Omnis autem quæstio non per aliud quod quæritur habebit resolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem solueretur, apud eos qui sensum habent, aut ænigmata per aliud maius ænigma, sed ea quæ sunt talia ex manifestis & consonantibus, & claris accipiunt absolutiones. † Hij autem bis quærentes exoluere scripturas & parabolas, alteram maiorem & impiam quæstionem introducunt, siquidem super mundi fabricatorem deum, quod alius sit deus, non exoluentes quæstiones, (unde

Prouerb. ἐκ τῆς ψάμμου χοινίον πλέκειν.

Als bis autem querentibus.

(unde enim?) sed minori quæstioni magnam quæstionem adnectentes, & A nodum insolubilem inserentes. Vt enim sciant hoc ipsum scire, quod utique xxx. annorum dominus uenit ad baptismum ueritatis, hoc non discentes, ipsum deum fabricatorem qui misit eum ad salutem hominum, impie contemnunt, & ut putentur posse enarrare unde substantia materiæ, nō credentes quoniam deus ex hijs quæ non erant, quemadmodum uoluit, ea quæ facta sunt, ut essent omnia, fecit sua uoluntate & uirtute, substātia usus, sermones uarios collegerunt, uere ostendentes suam infirmitatem. Quoniā quidem hijs quæ sunt non credunt, in id quod non est ceciderunt. Quod enim dicunt ex lachrymis Achamoth humectam prodisse substantiam, à risu autem lucidam, à tristitia autem solidam, & à timore mobilem, & in hijs altū sapere, & inflatum esse, quomodo hæc nō digna risione, & uere ridicula, qui non credunt quidem, quoniam ipsam materiam, cum sit potens & diues in omnibus deus, creauit, nescientes quantum potest spiritalis & diuina substantia, credentes autem quoniam mater ipsorum, quam fœminam à fœmina uocant, à prædictis passionibus emisit tantam cōditionis materiam, exquirentes quidem unde suppeditauit fabricatori conditionis substantia, non quærentes autem unde matri ipsorum quam Enthymesin & impetum æonis errantis dicunt, lachrymas tantas aut sudores, aut tristitias, aut reliqua materiæ emissio.

B Quoniam substantia materiæ labi adiungere non constat, uoluntate autem & uirtute dei constat & fidem habet. Cap. XI.

AT tribuere enim substantiam eorum quæ facta sunt uirtuti & uoluntati eius qui est omnium deus, & credibile & acceptabile, & cōstans, & in hoc bene diceretur. Quoniam quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Quoniam homines quidem de nihilo non possunt aliquid facere, sed de materia subiacenti. Deus autem quàm homines melior, eo quod materiam fabricationis suæ cum ante nō esset, ipse adinuenit. Dicere autem de Enthymesi æonis errantis prolatam materiam, & longe quidem æonem ab Enthymesi eius separatam, & huius rursus passionem & affectionem extra ipsam quidem eius esse materiam, & incredibile, & fatuum, & impossibile, & inconstans, & non credentes quidem, quoniam hic qui est super omnia deus, in hijs quæ sunt eius uaria & dissimilia uerbo fabricauit, quemadmodum ipse uoluit, cum sit omnium fabricator, ut sapiens Architectus & maximus rex.

Contradictiones his qui sunt à Valentino. Cap. XII.

CRedentes autem quoniam angeli aut uirtus aliqua separata à deo & ignorans eum, fecit hanc uniuersitatem. Sic igitur & ueritati nō credentes, in mendacio autem uoluntatis perdiderunt panem uitæ ueræ, in uacuū, & in profundum umbræ incidentes, simile Aesopi cani ei, qui panem quidē

reliquit, in umbram autem eius impetũ fecit, & perdidit escam. Et ex ipsius autem domini uerbis facile est ostendere confitentis unum patrem & facto- A rem mundi, & plasmatorem hominis, qui à lege & prophetis annuntiatus sit, & alterum nescientis, & hunc esse super omnia deum, docentis autem & per se eam quæ est ad patrem adoptio filiorũ, quæ est æterna uita omnibus iustis attribuentis. Sed quoniã amãt incusare & ea quæ sunt sine calumnia, & calumniosi concutiunt, multitudinẽ parabolarum & quæstionũ inferentes nobis, bene hæc arbitrati sumus primo interrogare eos è contrario de suis dogmatibus, & quod non est uerisimile ipsorum ostẽdere, & temeritatẽ ipsorum excidere, post deinde domini sermones inserere, ut non sint tantũ ad proponendum uacantes: sed propter hoc quod non possint ad ea quæ interrogantur ratione respondere, dissolutam suam uidentes argumentationem, aut reuertentes ad †unitatem, & semetipsos humiliantes, & cessantes à multifaria sua phantasia, placantes, de hijs quæ aduersus eum blasphemauerunt, saluentur, aut si perseuerauerint in ea, quæ præoccupauit animum ipsorũ uana gloria, argumentationem suam immutent.

al's ueritatẽ.

Quomodo is sermo qui est de triacontade illorum concidit in utroq;, & secũdũ id quod plus est, & secũdũ id quod minus. Cap. XIII.

PRimo quidem de triacontade ipsorum sic dicamus, uniuersam eam utriusque mire dicere, & secundum id quod minus habet, & secundum id quod plus, propter quod dicunt xxx. annorum dominum ad baptismũ B uenisse. Hæc autem dicentes manifesta erit uniuersæ argumentationis ipsorum euersio, & secundum deminorationem quidem, sic primo quidem, quoniam annumerant reliquis æonibus propatorem. Pater enim omnium enumerari non debet cum reliqua emissione, qui non est emissus, cum ea quæ emissa est, & innatus cum ea quæ nata est, & quem nemo capit, cum ea quæ ab eo capitur, & propter hoc incapabilis, qui infiguratus est cũ ea quæ figurata est: secundum enim id quod melior quàm reliqui non debet cum eis annumerari, & hoc cum æone passibili & in errore constituti, qui est inpassibilis, & non errans.

Quoniã impossibile est separatas esse ab inuicem eas, quæ infra plenitudinem dicũtur coniugationes, adunitis autem his impossibile est Sophian sine coniuge assumpsisse Laben, aut etiam generasse aliquid. Cap. XIIII.

QVoniam enim à Bytho inchoantes triacontada enumerant usq; ad Sophian, quam æonem errantem dicunt, ostendimus in eo libro, qui est ante hunc librum, & quæ dicunt nomina ipsorũ posuimus: hoc autẽ nõ annumerato iam non sunt xxx. secundũ eos emissiones æonũ, sed xx. & viij. fiunt. Post deinde primam emissionẽ Ennoiã, quam Sigen uocãtes, ex qua rursum & Alethian emissos dicunt in utriusq; exorbitẽt. Impossibile est ẽm ennœan alicuius aut silentiũ separatim intelligi, & extra eum emissum †primam

al's propriam

mam habere figuratione͂. Si autem non dicent emissam esse illam extra, sed A adunatam propatori, ut quid cum reliquis æonibus annumeranr eam hijs qui nō sunt adunati, & propter hoc ignorant magnitudinem eius. Si aute͂ & unita est, consideremus & hoc, necessitas est omnis adunita coniugatione & inseparabili, & una existente, indiscretam & unitā eam quæ ex ea est emissionem fieri, ut non dissimilis sit ab eo qui emisit, hoc autem se sic habente unum & idem fiet, quemadmodum Bythus & Syge, sic & Nus & Alethia semper adhærentes inuicem, & quod nō possit alterum sine altero intelligi, quemadmodum neq; aqua sine humectatione, neq; ignis sine calore, neq; lapis sine duritia: unita sunt enim inuicem hæc, alterū ab altero separari non potest, sed semper coëxistere ei. Sic & Bythum cum Ennoia adunitum esse oportet, & Nun cum Alethia, eodem modo, rursus & Logos & Zoë ab unitis emissi unitos esse, & unum esse debent. Secundū hæc aute͂ & homo & ecclesia, & uniuersa reliquorum æonū coniugationis emissio, unita esse debet, & semper coëxistere alterum ab altero. Fœminā enim æonum pariter esse oportet cum masculo secundū eos, cum sit uelut affectio eius: & hæc cum ita se habeant, & cum hæc dicātur ab ipsis, impudorate audenr docere iuniore͂ duodecadis æone͂, quem & Sophian appellanr, sine permixtione coniugis, quem teletū uocant passam esse passionem, & separatim sine eo fructū generasse, quem & fœminā à fœmina nominant, in tantū deme͂tiæ progressi, B ita ut manifestissime duas contrarias de eode͂ sententias censeāt. Si eni͂ Bythus adunitus est cum Syge, Nus cum Alethia, & Logos cū Zoë, & reliqui deinceps, quemadmodū poterat Sophia sine coniugis perplexione pati aliquid, uel generare? Si aūt hæc sine ullo passa est, necesse est & reliquas coniugationes abcessione͂ & separatione͂ à semetipsis accipere, quod est impossibile, sicut prædiximus. Impossibile est ergo & Sophian passam esse sine telecto, & soluta est ipsorum rursus omnis argumentatio.

Quoniam in eodem pleromate non poterat uerbum & silentium esse. Cap. XV.

DE passione enim quam sine complexione coniugis passam eam dicūt, iterum derelinquā, uniuersam uelut tragœdiæ compositione͂ affinxerunt. Si aure͂ impudorate & reliquas coniugationes disiunctas ab inuicem dixerint esse separatas propter nouissimam coniugationem, uti nō soluatur illorum uaniloquiū, primo quide͂ impossibili insistūt rei. Quemadmodum enim separabunt propatore͂ ab ennœa eius, aut Nun ab Alethia, aut Logon à Zoë, & reliquos similiter, quemadmodum autem & ipsi ad unitatem recurrere dicūt, & omnes unum esse, siquidem hæ quæ sunt intra pleroma coniugationes unitatem non custodiunt, sed distantes sunt ab inuicem, in tantum uti & patianrur & generent sine alterius complexu, quemadmodum gallina sine caponibus. Post demum & sic soluetur illorum rursum

prima & Archegonos Ogdoas, erunt enim specialiter in eodem pleromate
Bythus & Sige, Nus & Alethia, Logos & Zoë, Anthropos & ecclesia. Im- A
possibile est aūt Logo præsente Sigen esse, aut iterū Sige præsente Logon
ostendi. Hæc enim consumptibilia sunt inuicem, quemadmodum lumen &
tenebræ in eodem nequaquam erunt, sed si quidem lumen sit, non sunt te-
nebræ, ubi autem tenebræ sunt, non erit lumen, ueniente enim lumine solu-
tæ sunt tenebræ. Sic ubi est Sige, non erit Logos, & ubi Logos, non utique
est Sige. Si autem Endiatheton Logon dixerint, Endiathetos erit & Sige,
& nihilominus soluetur ab Endiatheto Logo. Quoniam autem non est En
diathetos, ipsa hæc ordinatio ipsorum emissionis significat. Iam igitur non
dicant primam & principalem Ogdoadē ex Logo & Sige constare, sed aut
Sigen aut Logon refutēt, & soluta est illorum Ogdoas. Si enim unitas con
iugationes dixerint, soluta est eorum uniuersa argumentatio. Quomodo
enim unitis eis Sophia sine coniuge Laben generauit? Si autē sicut in emis-
sione unumquemq; ex æonibus propriā substantiam habere dicent, quem-
admodum in eodem ostendi potest Sige & Logos? Et hæc quidem secun-
dum deminutionem, secundum autem id quod plus est, rursus soluitur tria
contas ipsorum sic. Emissum enim à Monogene dicunt, sicut & reliquos æo-
nas Horon, quem plurimis nominibus uocant, sicut prædiximus in eo, qui
ante hunc est liber. Hunc autem Horon quidam quidē à Monogene emis-
sum dicunt, alij uero ab ipso propatore in similitudine sua, adhuc etiā emis- B
sionem dicunt factam à Monogene Christo & spiritu sancto, & hos nō an
numerant ad numerum pleromatis, sed neque saluatorem, quem etiam to-
tum esse dicunt. Hoc enim manifestum est & cæco, quoniam non solum tri
ginta emissiones secundum illos emissæ sunt, sed & quatuor cum istis xxx.
Ipsum enim propatorem annumerant in pleroma, & eos qui ex successione
ab inuicem emissi sunt, quod isti non annumerabuntur illis in eodem plero
mate existentes, qui adepti sunt eandem emissionem. Quam enim & dicere
possunt iustam causam, ob quam non annumerant cum reliquis æonibus,
neq; Christum quem uolente patre à Monogene dicūt esse emissum, neq;
spiritum sanctum, neq; Horon, quem & sotera dicunt, sed neq; ipsum saluā
torem qui uenit ad auxilium & formationem matris ipsorum: utrum quasi
sint isti infirmiores illorum, & ideo indignos esse æonū appellatione & nu-
meri, aut quasi meliores sint & differentes: Sed infirmi quidē quomodo fiēt,
qui etiā in fixionem & emendationem reliquorum emissi sunt, meliores au
tem rursus prima & principali tetrade esse nō possunt, à qua & emissi sunt,
& illa enim enumeratur in prædictum numerū. Oportuerat autem & istos
annumerari in pleromate æonum, aut & illorum æonum honorem huius-
modi appellationis auferri. Cum ergo soluta illorum triacontas sicut osten
dimus, & secundū id quod minus est, & secundum id quod plus est, in tali
enim

[Margin note beside "est Sige. Si autem Endiatheton…": ἐνδιάθετος i. in affectibus situs siue affectibus obnoxius.]

enim numero ipsius fuerit, aut minus reprobabilem faciet numerũ, quanto magis tanta. Instabilis igitur ea quæ de Ogdoade ipsorũ, & de duodecade fabula. Instabilis aũt & uniuersa illorũ regula, ipso firmamento ipsorũ dissipato, & in Bythum, hoc est, in id quod non est, dissoluto. Quærunt igitũ iam amodo alias causas ostendere, quare xxx. annorũ dominus ad baptismum uenerit, & duodecadis Apostolorũ, & eius quæ est sanguinis profluuium passa, & reliquorũ quæcunq; uane laborantes delirant.

A

Quomodo nullius momenti ostenditur primus ordo emissionis ipsorum. Caput XVI.

ET ipsum quidem primum ordinem emissionis ipsorum reprobabilem esse sic ostendimus, emissum enim dicunt de Bytho & huius Ennoia, Nun & Alethiam, quod quidem contrarium ostẽditur. Nus enim & ipsum quod est principale & summum, & uelut principium & fons uniuersis. Ennoia autem quæ ad hoc est qualis libet, & de quo libet factam otio. Non capit igitur ex Bytho & Ennoia emissum esse Nun, uerisimilius enim erat dicere eos de propatore, & de hoc Nu emissam esse filiam Ennoian. Non eñ Ennoia mater est Noos, sicut dicunt, & Nus pater sit Ennoiæ. Quemadmodum autem & emissus est Nus à propatore, qui principalem, & primum eius qui est intus absconditæ & inuisibilis affectionis locum continet, à qua sensus generatur & Ennoia, & Enthymesis, & alia quæ non alia sunt præter Nun, sed illius ipsius, quemadmodum prædiximus de aliquo incogitate dispositæ qualislibet motionis secundum perseuerationem, & augmentum, non secundum immutationem uocabula accipientis, & in cognitionem conterminatæ, & in uerbum coëmissæ sensum à mente intus & condente, & administrante, & gubernante libere, & ex sua potestate, quemadmodum & uult, quæ prædicta sunt: prima enim motio eius de aliquo Ennoia appellatur, perseuerans autem & actam, & uniuersam apprehendens animam Enthymesis uocatur. Hæc autem Enthymesis multum temporis faciens in eodem, & uelut probata nominatur, hæc autem sensatio in multum† dilata consilium facta est, augmentum autem & motus in multum† dilatatus consilij, cogitationis examinatio quæ etiam in mente perseuerans uerbum rectissime appellabitur, ex quo emissibilis emittitur uerbum. Vnũ autem & idem est omnia quæ prædicta sunt, à Noc; initium accipientia & secum augmentum assumentia appellationis. Quemadmodum & corpus hominis aliquando quidem nouellũ, aliquando quidẽ uirile, aliquãdo autem senile, secundum augmentum & perseuerantiam accepit appellationis, sed non secundũ substantiæ demutationem, nec secundũ corporis amissionem, sic & illa. De quo enim quis contemplatus, de eo cogitat, & de quo cogitat, de hoc & sapit, de hoc & consiliatur, & quod consiliatur, hoc & animo tractat, & quod animo tractat, hoc loquitur. Hæc autem omnia quemad

B

als indilatata
alias indilatatus.

quemadmodum diximus, Nus gubernat, cum sit ipse inuisibilis, & à semet-ipso, per ea quæ prædicta sunt, sicut per radium emittens uerbum, sed non ipse ab alio emittitur. Et hæc quidem in hominibus capit dici compositi natura, & ex corpore, & anima subsistentis: qui autem dicunt ex deo emissam esse Ennoiam, & ex Ennoea Nun, deinceps ex hijs Logon, primo quidem arguendi sunt improprie emissionibus usi, post deinde hominum affectiones, & passiones, & intentiones mentis describentes. Deinde autem ignorantes quidem ea quæ obueniunt hominibus ad loquendũ eis applicant, omnium patrem, quem etiã ignotũ omnibus dicunt, negantes quidem ipsum mundum fecisse, ut ne quidem pusillus putetur, hominum autẽ affectiones & passiones donantes. Si autem scripturas cognouissent, & à ueritate docti essent, scirent utique, quoniam non sit deus quemadmodum homines, & non sic cogitationes eius, quomodo cogitationes hominum. Multum enim distat omnium pater ab hijs quæ proueniunt hominibus affectionibus & passionibus, & simplex, & non compositus, & similimembrius, & totus ipse sibimetipsi similis, & æqualis est totus, cum sit sensus & totus spiritus, & totus sensu habilitas, & totus Ennoia, & totus ratio, & totus auditus, & totus oculus, & totus lumen, & totus fons omnium bonorum, quemadmodum adest religiosis ac pijs dicere de deo. Est autem & super hæc, & propter hæc inenarrabilis, sensus enim capax omnium bene & recte dicetur, sed nõ similis hominum sensui, & lumen rectissime dicetur, sed nihil simile ei, qui est secundum nos lumini. Si autem est in reliquis hominibus, nulli similis erit omnium pater hominum pusillitati, & dicitur quidem secundum hæc propter dilectionem, sentitur autem super hæc secundum magnitudinẽ. Si igit & in hominibus ipse quidem sensus non emittitur, neq; separatur amnois qui emittit reliqua, ammonitiones autem eius & effectus perueniunt ad manifestum, multo magis dei, qui totus sensus est, ipse à semetipso nequaquam separabitur, neq; quasi ab alio aliud emittitur.

A

B

Quoniam sensus non potuisset emitti, qui ipse emittebat reliqua. Caput XVII.

SI enim sensum emisit ipse qui emisit sensum secundum eos compositus, & corporalis intelligitur, ut sit separatim quidem qui emisit deus, separatim autem qui emissus est sensus. Si autem de sensu sensum dicãt emissum, præcidunt sensum dei, & partiuntur. Quò autem & unde emissus est? quod enim ab aliquo emittitur, in aliquod subiectum emittitur. Quid autem subiacebat quàm sensus dei, in quo emissum dicunt eum, quantus autem & erat locus ut susciperet & caperet dei sensum. Si autẽ quemadmodũ à sole radiũ dicunt, sicut subiacet aër, hic susceptior & antiquior erit q̃ ipse radius, & illic ostẽdant subiacens aliquid in quo emissus est sensus dei, capabile eius & antiquius, post oportebit quemadmodũ solem minorẽ esse,

quem

quem omnia uidemus longe à semetipso emittente radios, sic & propatorem dicere extra longe & à semetipso emisisse radium †quidam autem *forte, quidnā* extra aut longe sentiri à deo potest in quod radium emisit: si autem non emissum extra patrem illum dicent, sed in ipso patre, primo quidem superfluum erit etiam dicere emissum esse eum. Quemadmodum enim est eius quod emittitur extra emittentem manifestatio, post deinde hæc emissio, & is qui est ab eo Logos erit intra patrem, similiter autē & reliquæ Logi emissiones. Iam igitur non ignorabunt patrem, cum intra eum sint, nec secundū descensionem emissionum quis cognoscet eum, undiq; omnes patre æqualiter circundati, sed & impassibiles omnes similiter perseuerabunt, cum sint in paternis uisceribus, & deminoratione nemo ipsorum erit. Non enim est deminoratio pater, nisi forte uelut in circulo magno minor continetur circulus, & intra hunc rursus alter minor, aut uelut sphæræ similitudinem, aut tetragoni patrem dicant, intra se undique continere sphæræ similitudinem uel quadratam reliquam æonum emissionem, unoquoque illorum circundato, ab eo qui est super eum maior, & circundante eum qui post se est minorē, & propter hoc minorem & ultimum omnium in medio constitutū, & multum à patre separatum, ignorasse propatorem. Si autem hæc dixerint, in figura & circumscriptione concludent Bythum ipsorum cum circundantem & circundatum, cogentur enim & extra illum confiteri esse aliquid, quod circundet eum. Et nihilominus in immensum, de hijs qui cōtinent & continentur incidit sermo, & corpora inclusa esse, & omnes manifeste apparebunt, adhuc etiam aut uacuum esse eum confitebuntur, aut omne quod est intra eum omnes similiter participabunt de patre.

Quid est emissio, & quoniam hæc quæ ab hijs dicuntur emissiones hominibus congruant magis quàm deo. Cap. XVIII.

QVemadmodum in aqua circulos si quis faciat, uel rotundas, uel quadratas figuras, omnia hæc similiter participabunt de aqua. Quemadmodum & quæ in aëre fabricabuntur necesse est participare de aëre, & quæ in lumine est de lumine. Sic & qui sunt intra eum omnes similiter participabunt de patre, ignorantia apud eos locum non habente. Vbi enim participatio patris adimplentis, si autem adimpleuit illic & ignorantia non erit, soluetur igitur ipsorum deminorationis opera, & materiæ emissio, & reliqua mundi fabricatio, quæ ex passione & ignorantia uolunt substantiā habuisse, si autem uacuum †illud confitebuntur, in maximā incidentes blasphemiā, *aliâs illum.* denegabunt id quod est spiritale eius. Quemadmodum enim est spiritalis is, qui ne quidem ea quæ intra eum sunt adimplere potest. Hæc autem quæ dicta sunt de sensu emissionis, similiter & aduersus eos, qui à Basilide sunt, aptata sunt aduersus reliquos gnosticos, à quibus hij initia emissionum accipientes, coniuncti sunt in primo. Sed quoniam quidem reprobabilis & impossi-

impoſſibilis prima Noos,id eſt, ſenſus ipſorũ emiſſio eſt,manifeſte oſtendimus. Videamus autem & de reliquis,ab hoc enim Logon & Zoën fabri- A catoris huius pleromati dicunt emiſſos,& Logi,id eſt,uerbi quidem emiſſionem ab hominum affectione accipientes , & addiuinantes aduerſus deum quaſi aliquid magnũ adinuenientes in eo quod dicunt à Nu eſſe emiſſum Logon,quod quidem omnes uidelicet ſciunt , quoniam in hominibus quidem conſequenter dicatur,in eo autem qui ſit ſuper omnes deus, totus Nus & totus Logos cum ſit,quemadmodũ prædiximus , & nec aliud antiquius nec poſterius, aut aliud anterius habente in ſe , ſed toto æquali & ſimili, & uno perſeuerante , iam nõ talis huius ordinationis ſequetur emiſſio:quemadmodum qui dicit eum totum uiſionem,& totum auditum,quo autem uidet in ipſo & audit,& in quo audit,in ipſo & uidet,non peccat , ſic & qui ait, totum illum ſenſum,& totum uerbum, in quo ſenſus eſt , in hoc & uerbum eſſe,& uerbum eſſe eius hunc Nun , minus quidem adhuc de patre omniũ ſentiet,decentiora autem magis quàm hij, qui lationem prolatiui hominũ uerbi transferunt in dei & æternum uerbum,& prolationis initium donantes & Geneſim,quemadmodum & ſuum uerbum:& in quo diſtabit dei uerbum,imò magis ipſe deus,cum ſit uerbum,à uerbo hominum, ſi eandẽ habuerit ordinationem & emiſſionem generationis. Peccauerunt autem & circa Zoën,dicentes eam ſexto loco emiſſam, quam oportebat omnibus præparare,quoniam deus uita eſt,& incorruptela & ueritas: & non ſecundũ de- B ſcenſionem,& quæ ſunt alia acceperunt emiſſiones , ſed earum uirtutũ quæ ſemper ſunt cum deo appellationes ſunt , quemadmodum poſſibile eſt & dignum hominibus audire & dicere de deo. Appellatione enim dei eo obaudient ſenſus,& uerbum,& uita,& incorruptela,& ueritas , & ſapientia, & bonitas, & omnia talia , & neq; ſenſum uita antiquiorem aliquis poteſt dicere,ipſe enim ſenſus uita eſt,nec uitam poſteriorem à ſenſu, uti non fiat aliquando ſine uita is,qui eſt omnium ſenſus,id eſt deus. Si autem dixerint in patre quidem fuiſſe uitam,ſexto autem loco prolatam,ut uiuat uerbũ, multo ante eum quidem oportebat quarto loco emitti , ut uiuat Bythus ipſorũ: cum propatore ipſorum adnumerare quidem Sigen , & hanc coniugem ei donare,non connumerare autem Zoën , quomodo non ſuper omnem eſt inſipientiam? De ea autẽ quæ eſt ex hijs ſecunda emiſſione hominis & eccleſiæ ipſi patres eorum falſo cognominati gnoſtici , impugnãt aduerſus inuicem ſua propria† indicantes & malos fures ſemetipſos conuincentes, aptabiles eſſe magis emiſſiones dicẽtes † uti ueriſimile ex homine uerbum,ſed non ex uerbo hominem emiſſum,& eſſe hominem uerbo anteriorẽ, & hũc eſſe qui eſt ſuper omnia deus. Et uſq; hoc quidem,quemadmodum prædiximus omnes hominum affectiones & monitiones mentis & generationis uerborum conijcientes ueriſimiliter,non ueriſimiliter mentiti ſunt aduerſus deum.

als uindicãtes *als ita.*

A deum. Ea enim quæ accidunt hominibus, & quæcunq; patientes ipſi reco-
gnoſcunt, ad diuinam rationem adducentes apta, dicere uidentur apud eos
qui ignorant deum, & per humanas has paſſiones tranſducentes eorum
paſſiones, ſenſum, geneſim & probolen quinto loco uerbo dei enarrantes *προβολὴ*
mirabilia myſteria & inenarrabilia & alta à nullo alio cogitata dicunt ſe do
cere, de quibus & dixerit dominus, quærite & inuenietis, ut quærant ſcilicet,
quid de Bytho & Sige & Nu & Alethia proceſſerunt, ſi ſunt ex eis rurſus &
Logos & Zoë, dehinc ex Logo & Zoë, anthropos & eccleſia.

De ſpeciebus, quomodo & hinc Ethnici ueriſimilius de uniuerſorum generatione reſponderunt & gratius, & quomodo ab ipſis qui ſunt à Valentino initia ſumpſerunt eiuſq; ſunt ſecundum eos regulæ. Cap. XIX.

MVlto ueriſimilius & gratius de uniuerſorum geneſi dixit unus de ue-
teribus comicis† Antiphanius in Theogonia. Ille enim de nocte & ſi *al. antiphanus*
lentio Chaos emiſſum dicit, dehinc de Chao & nocte cupidinem, & hoc lu- *Antiphanij*
men, dehinc reliquam ſecundum eum primam Geneſim. Poſt quod rurſus *Theogonia.*
ſecundam deorum generationem inducit & mundi fabricationem, dehinc
de ſecundis dijs narrat hominum plaſmationem, unde ipſi aſſumentes ſibi
fabulam, quaſi naturali diſputatione commẽti ſunt, ſolummodo demutan
tes eorum nomina, idipſum autem uniuerſorum generationis initium &
B emiſſionem oſtendentes, pro nocte & ſilentio Bythum & Sigem nominan
tes, pro Chao autem Nun, & pro cupidine per quem ait Comicus reliqua
omnia diſpoſita† hic uerborum attraxerunt, & pro primis ac maximis dijs *als. hij uerbo*
æonas formauerunt, & pro ſecũdis dijs eam quæ eſt extra pleromatis ipſo- *attraxerunt*
rum enarrant diſpoſitionem, ſecundam ogdoadem uocantes eam, ex qua
mundi fabricationem, & plaſmationem hominum ſimiliter atq; ille annun
ciant, inenarrabilia & incognita myſteria, ſolos ſe dicẽtes ſcire, quæ ubiq; in
theatris ab hypocritis† blãdiſſimis uocibus comœdiſantur, transferentes in *hiſtrio.*
ſuum argumentum, imò uero his de argumentis docentes, tantum immu- *als. ſplendidiſ*
tantes nomina, & non ſolum quæ apud comicos poſita ſunt arguunt, quaſi *ſimis*
propria proferentes, ſed etiam quæ apud omnes qui deum ignorant, & qui
dicuntur philoſophi ſunt dicta hæc congregant, & quaſi centonẽ ex multis
& peſſimis panniculis cõſarcientes† ſuperficiem ſubtili eloquio ſibi ipſi præ- *als. fictum ſu*
parauerunt, nouam quidẽ introducentes doctrinam, propterea quod nunc *perficium*
noua arte ſubſtituta ſit, ueterem autem & inutilem, quoniam quidem de ue
teribus dogmatibus ignorantiam & irreligioſitatem uolẽtibus hæc eadem
ſubſecuti ſunt. Thales quidem Mileſius uniuerſorum generationem & ini- *Thales*
tium id aquam dixiſſe, Idem autem eſt dicere aquam Bythum, Homerus *Homerus*
autem poëta Oceanum deorum geneſin, & matrẽ Thetin dogmatizauit,
quæ quidem hij in Bythum & Sigen tranſtulerunt. Anaximander autem

hoc quod immensum est omnium initium subiecit seminaliter habens in semetipso omnium genesim, in quo immensos mundos constare ait,& hoc autem in Bythum & in Æonas ipsorum transfigurauerunt. Anaxagoras autem qui & Atheus cognominatus est, dogmatizauit facta animalia, decidentibus è cœlo in terram seminibus, quod & hij ipsi in matris suæ transtulerunt semina,& esse hoc semen seipsos statim confitentes apud eos qui sensum habēt & ipsos esse quæ sunt Anaxagoræ irreligiosi semina. Vmbram autem & uacuum ipsorum à Democrito & Epicuro sumentes sibimetipsis aptauerunt, cum illi primum multum sermonem fecerint de uacuo & atomis, quorum alterum quidem quid esse uocauerūt, alterum uero hoc quod non est appellauerunt,& quēadmodum & hij esse quidē illa quæ sunt intra pleroma uocant, quemadmodum illi Atomos, non esse autem hæc quæ sunt extra pleroma, quemadmodum illi uacuum, semetipsos ergo in hoc mundo cum sint extra pleroma in locum qui non est deputauerunt. Quod autem dicunt imagines esse hæc eorum quæ sunt, rursus manifestissime Democriti & Platonis sententiam edisserunt. Democritus enim primus ait multas & uarias ab uniuersitate figuras expressas descendisse in hunc mundum. Plato uero rursus materiam dicit & exemplum & deum, quos isti sequentes figuras illius & exemplum imagines eorum, quæ sunt sursum uocauerunt, & per demutationem nominis semetipsos inuentores & factores huius mundi imaginariæ fictionis gloriātes. Hoc autem quod ex subiecta materia dicunt fabricatorem fecisse mundum,& Anaxagoras,& Empedocles,& Plato primi ante hos dixerunt, ut uidelicet datur intelligi & ipsi matre sua inspirati. Quod autem ex necessitate unumquodq; in illa secedit ex quibus & factum esse dicunt, & huius necessitatis seruum esse deum, ita ut non possit mortali immortalitatem addere, uel corruptibili incorruptelam donare, sed secedere unumquenque in similem naturæ suæ substantiam, & hij qui ex porticu Stoici appellantur; & uniuersi quotquot Deum ignorant Poëtæ & conscriptores affirmant: qui eandem habentes infidelitatem, spiritalibus quidem suam regionem attribuerunt, eam quæ est intra pleroma, animalibus autem Choicum, & præter hæc nihil posse deum, sed unumquenq; prædictorum ad ea quæ sunt eiusdem substantiæ secedere affirmant. Quod autem saluatorem ex omnibus factum esse æonibus dicant, omnibus in eum deponentibus uelut florem suum, non extra Hesiodi Pandoram nouum aliquid afferunt. Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de saluatore insinuant, Pandoram introducentes eum, quasi unusquisq; æonum quod haberet optimum, donauerit ei. Ipsam autem edulium & reliquarum operationum indifferentem sententiam, & quod putent à nemine in totum posse coinquinari propter genetositatem, licet quodq; manducent uel operentur; à Cynicis posséderunt cum sint cum eis eiusdem testamenti.

Et

Marginal notes: Anaxagoras; ἄθεος; Democritus; Epicurus; Plato; Empedocles; Hesiodi Pandora; A; B

A Et minutiloquium autem & ſublimitatem circa quæſtiones, cum ſit Ariſto telicum, inferre fidei conantur. Quod autem uelint in numeros transferre uniuerſum hoc, à Pythagoricis acceperũt. Primum enim hij initiũ omnium numeros ſubſtituerunt, & initium ipſorum parem, & imparem, ex quibus & ea quæ ſenſibilia & inſenſata ſunt ſubiecerunt. Et altera quidem ſubſtitu tionis initia eſſe, altera autem ſenſationis & ſubſtantiæ, ex quibus prima o/mnia perfecta dicunt, quemadmodum ſtatuam de æramento & de forma/tione. Hoc autem hij hijs qui ſunt extra pleroma aptauerũt, ſenſationis au/tem initia dixerunt, in quem ſenſus intelligẽs eſt eius, quod primum aſſum ptum eſt, quærit quoadusq; defatigata ad unum & indiuiſibile cõcurrat, & eſſe omniũ initium, & ſubſtantiã uniuerſæ generationis Hen, id eſt, unum, ἓν ex hoc autem Dyadem & tetradem & pentadem & reliquorũ multifariam generationem. Hæc hij ad uerbum de plenitudine ſuorum & Bytho dicũt, unde etiã & eas quæ ſunt de uno coniugationes† admittuntur introducere, *forte, admittun* quæ Marcus uelut ſua iactãs, uelut nouius aliquid uiſus eſt præter reliquos *tur niſi reddi* adinueniſſe, Pythagoræ quaternationem, uelut geneſim & patrẽ omnium *dit ὑφίσται* enarrans. Dicemus autem aduerſus eos, utrum ne hij omnes qui prædicti ſunt, cum quibus eadem dicentes arguimini cognouerunt ueritatem, aut non cognouerunt. Et ſi quidem cognouerunt, ſuperflua eſt Saluatoris in hunc mundum deſcenſio, ut quid enim deſcendebat? nunquid ut eam quæ

B cognoſcebatur ueritas in agnitionem adduceret his, qui cognoſcunt eam in omnibus hominibus? Si autẽ non cognouerunt, quemadmodum eadem cum hijs qui ueritatem non cognoſcebant dicentes, ſolos uoſmetipſos eam quæ eſt ſuper omnia cognitio habere gloriamini, quam etiam qui ignorant deum habent ſecundum antiphraſin. Ergo ueritatis ignorantiam agnitio/nem uocãt, & bene Paulus ait uocum nouitates falſæ agnitionis. Vere enim falſa agnitio ipſorum inuenta eſt. Si autem impudenter agentes, ſuper hæc dicent, homines quidem non cognouiſſe ueritatem, matrem autẽ ipſorum ſemen paternale per tales homines, quẽadmodum & per prophetas enun/ciaſſe myſteria ueritatis, ignorante Demiurgo, Primo quidẽ non talia enar rant, quæ ſunt prædicta, ut non & à quolibet intelligantur. Etenim ipſi ho/mines ſciebãt quæ dicebant, & diſcipuli ipſorum, & horum ſucceſſores. Poſt deinde uel mater uel ſemen ſic cognoſcebant & enarrabant ea, quæ erant ue ritatis, ueritas autem pater. Saluator ergo ſecundum eos erit mentitus di/cens, Nemo cognouit patrem niſi filius. Si enim cognitus eſt uel à matre, uel à ſemine eius, ſolutum eſt illud, quod nemo cognouit patrem niſi filius, niſi ſi ſemen ipſorum, uel matrem neminem eſſe dicunt, & uſq; hoc quidem per humanas affectiones, & per id quod ſimilia dicant multis ignoranti/bus deum ueriſimiliter uiſi ſunt abſtrahere quoſdã, attrahentes per ea quæ aſſueti ſunt, in eum qui eſt de omnibus ſermonem uerbi dei, geneſim expo

nentes & ueritatis & uitæ, adhuc etiam sensus & dei emissiones obstetricantes. Quæ autem ex hijs non uerisimiliter & sine ostensione omnia ex omnibus mentiti sunt. Quemadmodum qui assuetas escas & ut illiciant præmittunt, uti capiant aliquod animal, sensim blandientes eis per assueta pabula, quousque accipiant, sumentes autem ea captiua, alligant amarissime & du- A
al. attrahẽtes cunt per uim† abstrahentes quocunque ipsi uoluerint. Sic autem & hij paulatim mansueti dissuadentes per pithanologiam assumere prædictam emissionem, inferunt neque congruentia neque opinatas reliquorum emissionum species, ex Logo quidem & Zoë dicentes æonas emissos, de Anthropo autem & ecclesia duodecim, & horum nec ostensionem, nec testimonia, nec uerisimilitudinem, nec in totum aliquid talium habentes, frustra autẽ & prout euenit credi uolunt, ex Logo & Zoë æonis existentibus emissum esse Bythum & mixin, innascibilem & unitionem, naturalem & delectamentum, immobilẽ & contemperamẽtum, monogenen & Macariam. De anthropo autem & ecclesia similiter æonis existentibus emissum esse paracletum & pistin, patricon & elpida, metricon & agapen, ænon & synesin, Ecclesiasticum & Macarioteta, teleton & Sophiam. Huius autem Sophiæ passionem & errorem, & quemadmodum periclitata est perire propter inquisitionem patris, quemadmodum dicunt, & extra pleroma operositatem, & ex qua labe mundi fabricatorem emissum docent, in eo qui est ante hunc liber, sententias hæreticorum enarrantes, cum omni diligentia exposuimus. Christum B
autem quem post genitum his omnibus emissum esse dicunt, & Sotera autem ex hijs qui in labe facti sunt æonibus habuisse substãtiam. Necessarie autem nunc nominum istorum meminimus, ut ex istis fit manifestum ab-
al. ficta surdum eorum mendacium & confusio† fictæ nominationis. Ipsi autem detrahunt æonibus suis huiusmodi appellationibus, multis Ethnicis uerisimilia & credibilia adponentibus nomina hijs qui uocãtur duodecim dij ipsorum, quos & ipsos imagines duodecim æonibus esse uolunt, imaginibus multo decentiora & magis potentia per Etymologiam ad intentionem diuinitatis adducere nomina habentibus.

Quæstio de omni specie emissionis & de pleromatis inconsequentia. Cap. XX.

REuertamur autem nos ad prædictam emissionum quæstionem. Et primo quidem dicant nobis causam huiusmodi emissionis Æonum, ut nihil tangãt eorum quæ sunt conditionis. Non enim propter conditionem dicunt facta, sed conditionem propter illa, & non illa eorum imagines, sed hæc illorum esse dicunt. Queãdmodum igitur imaginum causam reddunt dicentes, mensem quidem triginta habere dies, propter triginta æonas quæ sunt intra pleroma, & quæcunque talia delirant, Nunc dicant nobis causam istam Æonum emissionis quid quia facta est talis, propter quid autem prima

A ma & Archegonos omniũ octonatio emissa est,& non quinio,uel trinitas, aut septenatio aut aliquid eorum quæ in alterum numerum confiniuntur. Et quid quia Logo & Zoë decem emissi sunt æones & non plures aut minus, & rursus ex Anthropo & ecclesia duodecim, cum possent & hæc aut plura aut minus fieri,uniuersum quoq; pleroma quod utiq; tripartitum est in octonationem & decadem & duodecadem, & non alterum quendam præter hos numerum. Et diuisio autem ipsa qui utiq; in tres,& non in quatuor uel quinq;, uel sex, uel in alterum quendam facta est numerum, nihil tangentes eorum numerorum, qui sunt conditionis, antiquiora enim illa his habere dicunt, & oportet cum ea propriam habere rationem,eam quæ est ante constitutionem,sed non eam quæ est secundũ constitutionem consentientes ad consonationem, quam quidem nos de conditione enunciantes aptabilia dicimus. Apta est enim hæc rhythmizatio hijs,quæ facta sunt, huic rhythmizationi. Illos autem propriam causam de hijs quæ anteriora sunt, & à semetipsis perfecta non habentes enunciare, & in summam aporiam incidere necesse est: quæ enim nos de constitutione uelut ignorantes interrogant,ipsi de pleromate è contrario interrogati uel humanas affectiones enarrarent,uel in eum descenderent sermonem,qui est extra consonantiam quæ est in creatura,impropriè respondentes de secundis & non secundum eos de primis. Non enim de ea quæ est secundum creaturam conso-
B nantia, nec de humanis affectionibus interrogamus eos,sed quia utiq; pleroma ipsorum cuius imaginem creaturam esse dicunt, octiforme & deciforme & duodeciforme est uane & improuide pleroma eiusmodi figura effecisse patrem ipsorum fatebuntur,& deformitatem circumdabunt patri si irrationabiliter aliquid fecit, aut rursus si secundum prouidentiam patris, ut sit sic emissum pleroma, propter creaturam uti bene rhythmisari ipsam essentiam,non propter se factum erit pleroma,sed propter eam quæ secundum similitudinem ipsius futura esset imago. Quemadmodum quæ de luto est, non propter semetipsum figuratur statua, sed propter eam quæ est ex æramento, uel auro, uel argento habet fieri, & honoratior creatura erit quàm pleroma, si propter illud illa emissa sunt.

Quoniam quæ nobis quæ sumus ab ecclesia imputant
hij qui sunt à Valentino,illis rursum imputant hij qui
sunt à Basilide,& illis item alij. Cap. XXI.

SI autem nulli eorum assentire uoluerint,quoniam conuincentur à nobis non habentes reddere causam talis emissionis pleromatis ipsorum, cogentur concludi uti confiteantur super pleroma alteram quandam esse dispositionem magis spiritalem & magis dominantem, secundum quam deformatum est pleroma. Ipsorum enim Demiurgus non à semetipso figurationem creaturæ fabricauit talem, sed secundum illorum quæ sursum erant

 figuram.

figuram. Bythus ipsorum qui utiq; huiusmodi figurationis perfecisse plero A
ma, uel à quo figuram eorum quæ ante ipsum facta sunt accepit. Oportet enim uel in eo deo qui fecerit mundum perseuerare sententiam, quoniam sua potestate & à semetipso accepit exemplum mũdi fabricationis, ut si motus quis ab hoc fuerit, semper quærẽdi necessitas erit, unde ei qui super eum est figuratio eorũ quæ facta sunt, Quid & numerus emissionum & substantia ipsius exempli. Si autẽ licuit Bytho à semetipso talem figurationem pleromatis perficere, utiq; Demiurgo non licuit à semetipso mundum fecisse. Rursum igitur si illorum imago cõditio est, quid prohibet illa eorum quæ super ea sunt imagines esse dicere, & quæ super ea sunt, rursus aliorum, & in immensas imagines imaginum excedere. Sicut passus est Basilides, cum minime attigisset ueritatem, & putans per immẽsam successionem eorum quæ ex inuicem facta sunt effugere talem aporiam. Quoniam ccclxv. cœlos per successionem & similitudinem ab inuicẽ factos enunciauit, & horum ostensionem esse numerum anni dierum, quẽadmodum prædiximus, & horum uirtutem quam & innominabilem uocant, & huius dispositionem, & nec sic quidem effugit talem aporiam. Interrogatus enim unde cœlo ei qui est super omnes ex quo reliquos per successionẽ factos uult, figurationis imago, ab ea dispositione dicet, quæ est secundũ innominabilem, & aut innominabilem à semetipso fecisse dicet eam, uel alteram quandam super hanc potestatem esse cõsentire necesse habebit, ex qua accepit innominabilis eius tan- B
tam eorum quæ sunt secundũ eum figurationem. Quanto igitur tutius & diligẽtius, quod est uerum statim initio confiteri, quoniam fabricator deus hic qui mundum fecit, solus est deus, & non est alius præter eum, ipse à semetipso exemplum & figurationẽ eorum quæ facta sunt, accipiens, quàm post tantam irreligiositatem & circuitum defessos, cogi aliquando in aliquo uno statuere sensum, & ex eo figuratione factorem confiteri.

Quoniam si quis transmotus fuerit à Demiurgo, in multos deos & infinitos mundos excidere eum necesse est. Cap. XXII.

ETenim hij qui imputant nobis qui sunt à Valentino, in ea quæ est deorsum hebdomade dicentes nos remanere, quasi non attollentes in altum mentem, neq; quæ sursum sunt sentiẽtes, quoniam portentiloquium ipsorum non recipimus, hoc idem ipsum qui à Basilide sunt hijs imputant, quasi hijs adhuc circa ea quæ deorsum sunt uolutantibus usq; ad primam & secundam octonationem, & post triginta æonas indocte putare eos statim inuenisse eum qui supra omnia est patrem, non inuestigantes sensu in id quod est super ccclxv. cœlos pleroma, quæ est supra quadraginta quinq; ogdoadas. Et illis iterum iuste quis imputabit fingens quatuor milia & ccc. & lxxx. cœlos uel æonas, quoniam hij dies anni tantas horas habent. Si

autem

A autem quis & noctium apponat duplicans prædictas horas, magnã multitudinem octonationum & innumerabilem quandam æonum operositatem putans adinuenisse, aduersus eum qui est super omnia pater omnium semetipsum perfectiorem suspicans, eadẽ omnibus imputabit. Quoniam non sufficiant in altitudinem eius quæ ab ipso dicebatur multitudo cœlorum uel æonum, sed deficientes uel in ea quæ† sunt deorsum, uel in medietate perseuerant eius. Igitur quæ sunt secundum pleroma ipsorum dispositionis & maxime eius quæ est secundum primam ogdoadem, tantas contradictiones & aporias habentes, Inspiciamus & reliqua propter illorum insensationem, & nos de hijs quæ non sunt quærentes, necessarie autem & hoc facientes. Quoniam huius credita est nobis procuratio, & qui uellemus omnes homines ad agnitionem ueritatis uenire. Et quoniam tu ipse hoc postulaueris accipere à nobis multas & uniuersas euersionis eorum occasiones. Quæritur igitur queadmodum emissi sunt reliqui æones, utrum uniti ei qui emiserit, quemadmodum à sole radij, an efficabiliter & patiter uti sit unusquisq; eorum separatim & suam figurationem habens, quemadmodum ab homine homo, & à pecude pecus, aut secundum germinationem, quemadmodum ab arbore rami, & utrum eiusdem substantiæ existebant his qui se emiserunt, an ex altera quadam substantia substantiam habentes, & utrum in eodem emissi sunt, ut eiusdem temporis essent sibi, an secundum ordinem quendam, ita ut antiquiores quidam ipsorum, alij uero iuniores essent, & utrum simplices quidam & uniformes, & undiq; sibi æquales & similes, quemadmodum spiritus & lumina emissa sunt, an compositi & differentes dissimiles membris suis: sed si quidem efficabiliter & secundum suam genesim unusquisq; illorum emissus est secundum hominum similitudinem, uel generationes patris erunt eiusdem substantiæ ei & similes generatori, uel dissimiles parebunt ex altera quadam substantia confiteri eos esse necesse est: & si quidem patris generationes similes emissori, impassibilia perseuerabunt ea quæ emissa sunt, quemadmodum & his qui emisit illa: si autem ex altera quadam substantia quæ est capax passionum, unde hæc dissimilis substãtia intra illud quod est incorruptelæ pleroma? Adhuc etiam secundum hanc rationem unusquisq; eorum separatim diuisus ab altero intelligeretur, quemadmodum homines, non admixtus, nec unitus alter altero, sed in figuratione discreta & circumscriptione diffinita & magnitudinis quantitate unusquisq; ipsorum deformatus, quæ propria corporis sunt, & non spiritus. Iam igitur non spiritale pleroma esse dicant, nec semetipsos spiritales, siquidem uelut homines æones ipsorum epulantes sedent apud patrem, & ipsum tali figuratione existentem, quemadmodum detegunt eum qui ab eo missi sunt.

[Margin: † alias, sint; B at "dum ordinem quendam"]

Ostensio quoniam Logos in diminutione non est prolatus. Caput XXIII. A

SI autem uelut à lumine lumina accensa sunt, æones à Logo, Logos autem à Nu & Nus à Bytho, uelut uerbi gratia à facula faculæ, generatione quidem & magnitudine fortasse distabunt ab inuicem, eiusdem autem substātiæ cum sit cum principe emissionis ipsorum, aut omnes impassibiles perseuerant, aut & pater ipsorum participauit passiones, neq; enim quæ postea accensa est facula, alterum lumen habebit q̃ illud quod ante eam fuit.

al. ipsorum Quapropter & lumina† ab ipso cōposita in unum in principalē unitionem recurrunt, cum fiat unum lumen quod fuit & à principio, quod autem iuuenius est & antiquius, neq; in ipso lumine intelligi potest, unum enim lumen est totum, nec in ipsis quæ perceperunt lumen faculis, & enim ipsæ secūdum substātiam materiæ id temporis habent, una enim & eadem est facularum materia, sed tantum secundum accensionem, quoniam altera quidem ante tempus illud, altera autem nunc accensa est.

Quomodo secundum hæreticos uoluntas patris inuenitur fecisse ignorantiam & labem. Cap. XXIIII.

LAbes igitur eius quæ est secundum ignorātiam passionis, aut uniuerso similiter pleromati ipsorum proueniet, cum sint eiusdem substantiæ, & erit in ignorantiæ labe, id est, semetipsum ignorans propator, aut similiter omnia impassibilia perseuerabunt, ea quæ sunt intra pleroma lumina. Vnde igitur circa iuniorē æonem passio, si paternum lumen est ex quo omnia constituta sunt lumina, quod naturaliter impassibile est. Quomodo autem & iuuenior aliquis aut senior in ipsis æon dici potest, cum sit unum lumen totius pleromatis, & si quas stellas dicant eas nihilominus eadem uniuersi apparebunt natura participātes. Etenim si stella in claritate differt, sed non secundum qualitatem, nec secundum substantiam, secundum quam passibile aliquid uel impassibile est: sed aut uniuersos ex lumine cum sint paterno, naturaliter impassibiles & immutabiles esse oportet, aut uniuersos cum paterno lumine & passibiles, & cōmutationem corruptionis capaces sunt. Hæc autem eadem ratio sequetur, & si uelut ab arbore ramos dicant à Logo natam esse emissionem æonum, cum Logos à patre ipsorum generationem habeat: eiusdem enim substantiæ omnes inueniuntur cum patre, tantum secundum magnitudinem, sed non secundum naturam differentes ab inuicem, & magnitudinem complentes patris, quemadmodum digiti complent manum. Si igitur pater in passione & ignorātia, & hij utiq; qui ex eo generati sunt æones. Si autem impium est patri omnium, ignorantiam & passionem affingere, quomodo ab eo emissam dicunt æonam passibilem, & hoc ipsi Sophiæ dei eandem impietatem affigentes, semetipsos religiosos esse dicent. Si autem quo modo à sole radios æonas ipsorum emissiones B

A nes habuisse dicent, eiusdem substantiæ & de eodem omnes cum sint, aut omnes capaces passionis erunt cum eo qui ipsos emisit, aut omnes impassibiles perseuerabunt. Non enim iam quosdã impassibiles, quosdam autem passibiles possunt ex tali emissione confiteri. Si igitur omnes impassibiles dicunt, ipsi suum argumẽtum dissoluunt, quomodo enim passus est minor æon, si omnes erunt impassibiles? Si autẽ omnes dicũt participasse passionis huius, quẽadmodum quidã audent dicere, quia à Logo quidem cœpit, deriuatio autẽ in Sophiam, in Logum huius Nun propatoris passionem reuocantes arguentur, & Nun propatoris & ipsum patrẽ in passione fuisse confitentes. Non enim ut compositum animal quiddam est omnium pater præter Nun quemadmodum præostendimus, sed Nus pater, & pater Nus. Necesse est itaq; & eum qui ex eo est Logos, imò magis autẽ ipsum Nun, cum sit Logos, perfectum & impassibilem esse, & eas quæ ex eo sunt emissiones eiusdem substantiæ cum sint, cuius & ipse, perfectas & impassibiles & semper similes cum eo perseuerare, qui eas emisit. Nõ igitur iam Logos quasi tertium ordinem generationis habens ignorauit patrem, quemadmodum docent hij, hoc enim in hominum quidem generatione fortasse putabitur uerisimilius esse, eo quod sæpe ignorant suos parentes, in Logo autẽ patris omni modo impossibile est. Si enim existens in patre cognoscit hunc in quo est, hoc est semetipsum, non ignorat & quæ ab hoc sunt emissiones

B uirtutes eius existẽtes & semper ei assistentes, ignorabunt eum qui se emisit, quemadmodum nec radij solem. Nõ capit igitur dei Sophiam eam intra pleroma est cum sit, at illi emissione sub passione cecidisse & talẽ ignorantiam concepisse. Possibile est autem eam quæ est à Valentino sapientiam, cũ sit de diaboli emissione, in omni passione fieri, & profundum ignorantiæ fructificare. Vbi enim ipsi testimonium perhibẽt de matre sua, dicentes eam æonis errãtis generationem esse, iam non quærere oportet causam propter quã filij huiusmodi matris ignorantiæ semper natent profundum. Præter has autem emissiones ego quidem iam non intelligo alteram posse eos dicere, sed ne ipsi quidem alteram quandam proprietatem emissam reddentes aliquando, cogniti sunt uobis, licet ualde multam de huiusmodi speciebus quæstionem habuerimus cum eis, hoc autem solum dicunt quoniam emissi sunt unusquisq; illorum, & illum tantum cognouisse qui se emisit, ignorans autem eum qui ante illum est. Iam non autem cum ostensione progrediuntur quemadmodum emissi sunt, aut quomodo capit tale quid spiritalibus fieri † quandocunq; enim progressi fuerint obligabuntur, & à recta ratione cæcutientes circa ueritatem, in tãtum, uti eum qui est à Nu propatori ipsorum emissus sermo in deminorationem eum emissum dicant, Nun enim perfectum à perfecto Bytho progeneratum iam non potuisse eam quæ ex eo est emissionem facere perfectam, sed obcæcatam circa agni- *al., quocunq;*

tionem

tionem & magnitudinem patris, & saluatorem symbolum mysterij huius A ostendisse in eo qui à natiuitate cæcus fuit, quoniam sic cæcus emissus est à monogene æon, id est ignorantia, ignorantiam & cæcitatem commétientes uerbo dei secundum eos à propatore emissionem habenti, admirabiles Sophistæ & altitudines inuestigantes incogniti patris, & supercœlestia sacramenta enarrãtes, in quem cupiunt angeli prospicere uti discant, quoniam à Nu eius patris, qui super omnia est emissum uerbũ, cæcum emissum, id est, ignorans patrem, qui se emisit. Et quemadmodum ô uanissimi Sophistæ Nus patris, imò etiam ipse pater cum sit Nus & perfectus in omnibus imperfectum & cæcum æonem emisit suum Logon, cum possit statim & agnitionem patris cum eo emittere, quemadmodum Christum postgenitum quidem reliquis, perfectum autẽ dicitis emissum, multo magis igitur qui est eo ætate prouectior Logos, ab eodẽ Nu perfectus utiq; emitteretur & non cæcus, nec ille rursus plus cæcus, q̃ si æonas emitteret, quoadusq; Sophia uestra semper excæcata, tantam malorum enixa est substantiam? & huius malitiæ causa est pater uester, magnitudinem enim & uirtutẽ patris causas ignoranriæ esse dicitis, Bytho assimilantes eum, & nomen hoc ei adponẽtes innominabili patri. Si autẽ ignorãtia malũ, omnia autẽ mala ex ea fluxisse definitis, huius autẽ causam magnitudinem & uirtutem patris dicentes, malorum factorem eum ostenditis. Id enim quod nõ potuerit cõtemplari magnitudinem eius, causam dicitis mali. Sed si quidẽ impossibile erat patri no B tũ semetipsum ab initio, his quæ ab eo facta sunt, facere, inexcusabilis erat, quoniã poterat ignorantiam auferre eorum, qui post se sunt. Si autẽ postea uolens eam quæ secundũ progressionem, emissionem aucta fuerat ignorãtiam, & inseminatam æonibus auferre, potuit multo magis prius eam quæ nondum erat, ignorãtiam uolens nõ permittere fieri. Quoniã igitur quãdo uoluit agnitus est non tantum æonibus, sed & hijs qui in nouissimis temporibus, nõ uolens autẽ ab initio agnosci, ignoratus est, causa ignorãtiæ secundum uos est, uoluntas patris. Si enim præsciebat hæc sic futura, quare utiq; priusq̃ fieret nõ abscidit ignorantiam ipsorum, quam postea, uelut ex pœnitentia curat per missionem Christi. Qui enim per Christum agnitionem omnibus fecit, multo ante poterat facere per Logon, qui & primogenitus erat monogenus. Vel si præsciens uoluit fieri hæc, semper perseuerant ignorantiæ opera, & nunq̃ prætereunt. Quæ enim ex uoluntate propatoris uestri facta sunt, perseuerare oportet cũ uoluntate eius qui uoluit, uel si prætereunt hæc, cũ his præteriet & uolũtas eius, qui substãtiam eã habere uoluit. Quid enim & discẽtes requieuerũt Æones, & perfectam agnitionem percepèrunt, quoniã incapabilis est & incomprehẽsibilis pater. Hanc autẽ agnitionem habere potuerũt priusq̃ in passionibus fierent, nõ enim deminorabatur magnitudo patris ab initio, scientibus hijs quia incapabilis & incõprehensibilis

A hensibilis est pater. Si enim propter immensam magnitudinẽ ignorabatur, & propter immẽsam dilectionem impassibiles debebat conseruare eos qui ex se nati erant, quoniam nihil ptohibebat, sed magis utile erat ab initio cognouisse eos, quoniam incapabilis & incomprehensibilis est pater.

Quoniam sophia nunquam in ignorantia & deminoratione est. Cap. XXV.

QVomodo autem non uanum est, quod etiã Sophiam eius dicunt in ignorantia & in deminoratione & in passione fuisse, hæc enim aliena sunt à Sophia & cõtraria, sed nec affectiones eius sunt. Vbi enim est impto uidentia, & ignorantia utilitatis, ibi Sophia non est, non iã igitur Sophiam passam æonem uocent, sed aut uocabulũ eius, aut passiones prætermittant, & plenitudinem autem uniuersam non dicãt spiritalem, si intra ipsam æon hic cũ esset in passionibus tãtis conuersatus est. Hæc enim ne anima quidem fortis, non dicam spiritalis substãtia, percipiet. Quomodo autem rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri, Enthymesis enim esse intelligitur aliquem, ipsum autẽ seorsum nunq̃[†]fecit, exterminatur enim & absorbetur mala à bona Enthymesi, queadmodum ægrimonium ab incolumitate, quæ enim erat prior Enthymesis passionis exquirere patrẽ & magnitudinem eius considerare, quid autẽ suasa est postea & conualuit, quoniam incomprehensibilis, & qui inueniri non possit est pater, non igitur *al. fiet*

B bonum erat quod uellet cognoscere patrem, & propter hoc est & passibile, sed quando suasa est quoniam inuestigabilis esset pater & conualescens, sed ille ipse Nus quærebat patrem, cessauit secundũ eos adhuc quærere dictus, quoniam incomprehensibilis est pater.

Ostensio quoniã nec Enthymesis sine æone propriam habuerit substantiam, nec passio sine Enthymesi est. Cap. XXVI.

QVemadmodũ igitur Enthymesis poterat separata concipete passiones, quæ & ipsæ affectiones eius erant. Affectio enim erga aliquem fit, ipse autem seorsum non potest esse, nec constare. Non solum autem instabile est hoc, sed etiã contrarium ei quod est à domino nostro dictum. Quærite & inuenietis: dominus enim quærendo & inueniendo patrem, perfectos consumat discipulos. Is autem qui sursum est Christus ipsorum, per id quod præcepit æonibus, non quærere patrem suadens, quoniam etsi multum laborauerint perfectos eos consummauit. Et si quidem[†]profecto aiunt in eo quod dicãt inuenisse Bythum ipsorum, æonas autẽ in eo quod ipsa sint, quoniã inuestigabilis est qui ab eis inquirebatur. Cum igitur ipsa Enthymesis non posset sine æone separatim consistere, adhuc maius inferunt mendacium, de passione eius separatim, rursus diuidentes eam, & hanc esse substantiam dicentes materiæ, quasi non esset lumen deus, nec adesset sermo qui posset eos arguere, & euertere nequitiam ipsorum, utique enim *al. perfectò*

quodcunq;

quodcunq; sentiebat æon hoc & patiebatur.& quod sentiebatur,hoc & sen- A
tiebat,& nō aliud erat apud eos Enthymesis eius nisi passio,incomprehensi
bilem comprehēdere excogitantis,& passio Enthymesis,impossibilia enim
sentiebat. Quēadmodum itaq; poterat affectio & passio ab Enthymesi se-
orsum separari,& substātia tantæ materiæ fieri,quando & ipsa Enthymesis
passio erat,& passio Enthymesis, nec igitur Enthymesis sine æone,nec affe-
ctiones sine Enthymesi separatim habere possunt substātiam, & soluta est
& hic rursus regula ipsorum. Quemadmodum autē & soluebatur & patie-
batur æon,siquidē eiusdem substātiæ cuius & pleroma erat,pleroma autem
uniuersum ex patre,quod enim simile ēst simili non dissoluetur in nihilum,
nec perire periclitabitur, sed magis perseuerabit & augescet.

Quoniā nec dissolui nec pati æon poterat cum esset spiritalis & in quæ similia erunt conuersans. Cap. XXVII.

QVemadmodum enim ignis in igne, & spiritus in spiritu, & aqua in
aqua,quæ autem sunt cōtraria à contrarijs patiuntur, & uertuntur &
exterminantur,& sic si fuisset luminis emissio,non pateretur,nec periclitare-
tur in simili lumine, sed magis effulgesceret & augesceret, quemadmodum
dies à sole,etenim Bythum imaginem patris sui esse dicūt. Quæcunq; sunt
forte natura peregrina & sibi extranea animalia atq; contraria† naturæ periditantur &
corrumpuntur,quæ autem sibi assumpta sunt,& eo nata nullum patiuntur
periculum in ea conuersantia,sed & salutem & uitam ex eo acquirunt.Si igi- B
aliâs, emissus tur eiusdem substantiæ, cuius & uniuersum pleroma ex eo†emissum fuisset
hic æon,nunq̄ demutationem perciperet, cum esset in similibus & assuetis
conuersans, spiritalis in spiritalibus, timor enim & expauescentia & passio,
& dissolutio, & alia in his quidem quæ sunt secundum uos & corporalibus
fortassis fiant à contrarijs,in spiritalibus autem & diffusum habentibus lu-
men, iam non tales consequuntur calamitates, sed mihi uidentur eius pas-
sionem,qui est apud Comicum Menādrum ualde amans & odibilis, æoni
suo circumdedisse. Magis enim infeliciter amantis cuiusdam hominis ap-
prehensionem & mentis cōceptionem habuerunt qui hæc finxerunt, quàm
spiritalis & diuinæ substantiæ.

Quoniam pacis exquisitio & inuestigatio magnitudinis eius nec passionem nec Labem sed tantum perfectionis facie- bat in æone. Cap. XXVIII.

SVper hæc quoque & cogitare de quærendo perfectum patrem, & uelle
intra eum fieri,& habere eius comprehensionem, non ignorantiam,nec
passionem poterat inferre & hoc æoni spiritali, sed magis perfectionem &
impassibilitatem & ueritatem.Nec enim ipsi cum sint homines excogitātes
de eo qui ante ipsos est, & uelut iam comprehendentes perfectum,& intra
eius constituti agnitionem, dicunt semetipsos non in passione consternatio
nis

nis esse, sed magis in agnitione & apprehensione ueritatis. Etenim Saluato
A rem quærite & inuenietis, discipulis propter hoc dixisse dicunt, ut eum qui ab ipsis per excogitationem fictus est, super fabricatorem omnium inenarrabilem, Bythum quærant, & semetipsos perfectos esse uolunt, quoniam inquirentes inuenerunt perfectum, cum adhuc sint in terra: Eum autem qui intra pleroma sit æonem totum spiritalem quærentem propatorem, & intra magnitudinem eius conantem fieri, & comprehensionem paternæ ueritatis concupiscentem habere, in passionem dicunt recidisse, & passionem talem, ut nisi ei occurrisset uirtuti quæ omnia firmat, dissolutus fuisset in uniuersam substantiam & exterminatus.

Quoniam non capit æonem infra pleroma desiderium passionis percepisse. Cap. XXIX.

VÆsana est hæc præsumptio, & uere destitutotũ à ueritate sensus hominum, quoniam enim æon hic melior est, quàm ipsi & uetustior, ipsi quoque confitentur secundum suam regulam, dicentes se esse conceptum Enthymeseos eius æonis qui passus est, ita ut sit hic æon matris ipsorum pater, id est, auus ipsorum, & posterioribus quidem nepotibus exquisitio patris ueritatem & perfectionem & confirmationem, & eliquationem à fluxibili materia facit, sicut dicunt & reconciliationem ad patrem, auo autẽ ipsorum hæc eadem inquisitio ignorantiam & passionem & expauescentiam &
B timorem, & consternationem infecit, ex quibus & substantiam materiæ factam dicunt. Exquirere ergo & inuestigare perfectum patrem, & concupiscentiam communicationis cum eo, & unitatis, sibi quidem salutare fieri, æoni autem à quo & genus habent, dissolutionis & perditionis causam fuisse dicentes, quomodo non per omnia incongruum & fatuum & irrationabile? & hij qui assentiunt uere cæci, cæcis ducatoribus utentes, iuste & corruunt in subiacentem ignorantiæ profundum.

Quomodo de semine ipsorum sermo uniuersus instabilis ostenditur. Cap. XXX.

QValis est autem & de semine ipsorum sermo, conceptum quidem illum secundum figurationem eorum, qui sunt. Ergo saluatorem angelorum à matre informem & sine specie, & imperfectum, depositum autẽ in Demiurgum nesciente eo, ut per eum in eam animam quæ erat ab eo seminatum, perfectionem & formationem percipiat. Primum quidem est dicere, quoniam imperfecti & infigurati & informes hij sunt angeli, qui sunt erga saluatorem ipsorum. Siquidem secundum illorũ speciem conceptum tale quid generatum est, Post deinde quod dicant ignorasse fabricatorem eam quæ fuit seminis in eũ demissio, & iterum ea quæ facta est per eum in hominem seminatio, futile uerbũ & uanum, quod nullo modo ostendi possit. Quemadmodũ enim ignorauit illud, si substantiã aliquã & qualitatem

k propriam

propriam habuisset ipsum semen, si autem sine substantia & sine qualitate
notionē forte & nihil erat, cōsequenter ignorabat illud: quæ enim propriā quandā† moni A
tionem & qualitatem uel caliditatis uel uelocitatis, uel dulcedinis habent, uel
claritatis cuiusdam differentiam, nec homines quidem lateāt, cum sint cum
hominibus, in tantum abest ut fabricatorem huius uniuersitatis deū, apud
quem iuste non est agnitum semen ipsorum, cum sint sine qualitate uniuer
sæ utilitatis & sine substantia omnis actionis, & in totum nihil existentes.
Et propter hoc mihi uidetur etiam dominus dixisse, Omnis sermo otiosus,
quem loquuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij. Om
nes enim quicunq; tales sunt, otiosos sermones in aures hominū immitten-
tes, assistent in iudicio rationem reddituri de hijs quæ uane coniecerunt, &
mentiti sunt aduersus deum, in tantū ut semetipsos dicant propter seminis
substātiam agnoscere spiritale pleroma, in eo homine qui est intus demon-
strante eis uerum patrem. Opus enim esse animali sensibilibus erudimētis.

Quoniam non ignorauit Demiurgus seminis dispositionem in eum, Cap. XXXI.

DEmiurgum autem uniuersum semen hoc matre deponente suscipien-
tem in semetipsum, omnia omnino ignorasse, & nullū sensum eorum
quæ erga pleroma sunt habuisse: & se quidem spiritales esse, quoniam parti
cula quædam uniuersitatis patris in anima ipsorum deposita est, cum ex ea
dem substantia habeant animas, ex qua & Demiurgus, sicut dicunt: hunc B
autem semel uniuersum suscipientem semen à matre, & habentem in se ani
malem perseuerasse, & nihil in totum sensisse eorū quæ sunt superiora, quæ
hij semetipsos intelligete dum adhuc sunt in terra gloriantur. Quomodo
hoc nō super omnem irrationabilitatem est? Etenim idipsum semen horū
quidem animæ agnitionem attribuisse & perfectionem, ei autem qui eos fe
cit deus, ignorantiam attribuisse putare, uere uæsanorum est, & in totum
mente destitutorum. Adhuc etiam uanissimum est, quod dicunt in hac dis-
positione figurari illud & augescere & paratum fieri ad susceptionem perfe
ctæ rationis, erit enim ei materiæ admixtio, quam ex ignorantiæ labe uo-
lunt habuisse substātiam, aptior & utilior, quàm fuit paternum lumen ipso
aliàs, inspe- rum. Siquidem secundum illius† dispositionem natum informe & infigu-
ctionem. guratum fuit. Et hac autem formatione speciem & augmentum & perfe-
ctionem assumpsit.

Et quoniam si in eum depositum fuisset semen, non potuisset ignora- re ea quæ super eum Cap. XXXII.

SI enim quod est à pleromate lumen, causa fuit spiritali, uti nec formam
nec speciem, nec magnitudinem haberet propriam, quæ autem huc est
descensio, hæc uniuersa addit ei, & ad perfectionem deduxit, multo opera
biliot, & utiliot ui debitur, quæ est hic conuersatio, quam & tenebras dicunt,

A quàm fuit paternum lumen ipsorum, Quomodo autem non ridiculum, matrem quidem ipsorum in materiam periclitatam dicere, uti penè suffocaretur, & paulominus corrumperetur, nisi uix tunc super extendisset & exilisset ex semetipsa adiumentũ percipiens à patre. Semen autem eius in hac eadẽ materia augescere & formari, & aptum ad susceptionem perfecti sermonis expediri, & hoc in dissimilibus, & in insuetis ebulliens, sicut ipsi dicunt, contrarium esse terrenum spiritali, & spiritale terreno. Quomodo igitur in contrarijs & in insuetis paruum emissum, quemadmodum dicunt, & augescere & formari & ad perfectionem peruenire potuit?

Paulominus pro propemodum.

Quomodo contraria de matre & labis eius consilia decreuerunt. Cap. XXXIII.

ADhuc etiam & ad hæc quæ dicta sunt requiretur, utrum ne semel enixa sit mater illorum semen, ut uidit angelos, an particulatim. Sed si quidem simul & semel quod exinde conceptum, nunc iam non erit infantile? superflua est igitur in eos qui nunc sunt homines descensio eius. Si autem particulatim, iam non secundum figuram eorum, quos uidit angelos fecit conceptionem, simul enim eos & semel uidens & concipiens, semel enixionem debebat fecisse, quorum de† semel conceperat figuras. Quid autem quod angelos cum saluatore simul uidens, illorum quidem imagines concepit, saluatoris autem non †quod est decorior super illos, an nunquid nõ placuit ei hic, & propter hoc nõ concepit eum? Quomodo autem Demiurgus quem psychicum uocant, propriam secundum eos magnitudinem & figuram habens, emissus est secundum suam substantiam perfectus? Quod autem spiritale est, quod etiam operosius oportet esse quàm animale, imperfectum emissum est, & opus ei fuit uti in animam descenderet, ut in ea formaretur, & ita perfectum existẽs, paratum fiat ad suscipiendum† paratum uerbum. Si igitur in terrenis hominibus, & in animalibus formaretur, iam non secundum angelorum similitudinem est, quos dicunt lumina, sed secũdum eorum qui sunt hic homines. Non enim angelorum habebit similitudinem & speciem, sed animarum, in quibus & formatur. Quomodo aqua in uas missa, ipsius uasis habebit formam, etiam si gelauerit, eam speciem habebit uasculi, in quo gelauit, quando ipsæ animæ corporis habebant figuram, ipsi enim adaptatæ sunt uasi, quemadmodum prædiximus. Si igitur & illud semen hic coagulatur & formatur, hominis figura erit, sed nõ angelorum formam habens. Quomodo igitur ad imagines angelorum illud semen est, quod secundum similitudinem hominum figuratur. Quid autem cum spiritale esset, opus ei fuit, ut in carnẽ descenderet, caro enim eget spiritali, si tamen incipiet saluari, ut in eo sanctificetur & clarificetur & absorbeatur mortale ab immortali, spiritali autem in totum non est opus eorum quæ sunt hic, non enim nos illud, sed illud nos meliores facit.

forte femine.

forte qui.

aliâs, perfectũ.

Ostensio quod nec conceptio nec generatio seminis fuit. Caput. XXXIIII. A

ADhuc autem manifestius qui est de semine ipsorum sermo arguitur falsus, & à quolibet perspici potest, in eo quod dicant eas animas quæ habuerint à matre semen, meliores reliquis fieri. Quapropter & honoratas à Demiurgo, & principes & reges & sacerdotes ordinatos esse. Si enim erat hoc uerũ, primus utiq; Caiphas summus sacerdos & Anna & reliqui summi sacerdotes & legis doctores & principes populi credidissent domino, in eam cognationem concurrentes, & ante hos etiam Herodes rex. Quoniam autem nec hic, nec summi sacerdotes, nec qui præerant, neque clari de populo accurrerunt ei, sed è contrario qui erant in uijs mendici sedentes surdi & cæci, & à reliquis conculcabantur & contemnebantur, quemadmodum & Paulus ait: Videte enim uocationem uestram fratres, quoniam non multi sapientes apud uos, nec nobiles, neque fortes, sed quæ fuerunt contemptibilia mundi, elegit deus. Non itaque erant meliores tales animæ propter seminis depositionem, neque propter hoc honorificabantur à Demiurgo. Et de eo quidem, quod sit regula ipsorum infirma & instabilis, adhuc etiam & uana, sufficiant quæ dicta sunt. Nec enim oportet, quod solet dici uniuersum ebibere mare, cum qui uelit discere, quoniam aqua eius salsa est. Sed quemadmodum statua de luto facta, colorata autem superficie, ut putetur aurea esse, quæ sit lutea, & quicunque accipiet ex ea particulam qualemcunque, & exhauriens ostenderit lutum, liberabit eos, qui ueritatem quærunt à falsa opinione. B

Prouerbium.

Quoniam exsolutionem parabolarum impropriam & inconuenientem fictionis suæ faciunt. Caput. XXXV.

EOdem modo & nos non modicam partem, sed† hæc quæ sunt maxima continentia regulæ ipsorum resoluentes capitula, omnibus quotquot non seduci scientes uolunt, quod est nequam & dolosum & seductorium & perniciosum de schola eorum qui sunt à Valentino, & à reliquis hæreticorum quotquot Demiurgum, id est, fabricatorem & factorem huius uniuersitatis solum existentem deum male tractant, ostendimus, dissolubilem eorum uiam manifestantes. Quis enim sensum habens & ueritatis uel modicum attingens, sustinebit dicentes, super Demiurgum deum esse alterum patrem, & alterum quidem esse monogenen, alterum autem uerbum dei, *quem & in deminoratione emissum dicunt, alterum autem Christum, quem & posteriorem reliquis æonibus cum spiritu sancto factum esse dicunt, & alterum saluatorem, quem ne à patre quidem uniuersorum sed ab hijs qui in deminoratione facti sunt æonibus collatum, & congestum dicunt, & necessarie propter deminorationem emissum, ut nisi in ignorantia & † deminoratione fuissent æones secundum eos, nec Christus emissus fuisset,

alias, ea,

alias, quod.

alias, deminutione,

A fuisset, nec spiritus sanctus, nec horos, nec soter, nec angeli aut mater ipsorum, nec semen eius, nec reliqua mundi fabricatio, sed fuissent omnia deserta ac destituta tot bonis. Non solum itaque in fabricatorem tantum irreligiosi sunt, labis eum qui dicētes fructum, sed & in Christum & in spiritum sanctum propter labem dicentes eos emissos, & saluatorem autem *finaliter post labem. Quis enim sustinebit reliquum eorum uaniloquium, quod astute parabolis adaptare conantes, & se & eos qui sibi credūt in maximam cōuertunt impietatem. Quoniam & parabolas & actus domini improprie & inconsequenter inferunt figmento suo, ita ostendimus. *aliâs, similiter.*

Ostensio quoniam in uno anno non praeconiauerit dominus post baptismum, sed omnem ipse eam aetatem.

Caput. XXXVI.

Illam enim quam erga duodecimum aeonem dicunt accidisse passionem, conantur ostendere, quod saluatoris passio à duodecimo Apostolorum facta sit, & in duodecimo mense. Vno enim anno uolunt eum post baptismum praedicasse. Sed & in illa quae profluuium sanguinis patiebatur manifeste dicunt ostensum, duodecim enim annis passa est mulier, & tangens fimbriam saluatoris, consequuta est sanitatem ab illa uirtute, quae egressa est à saluatore, quam praeesse dicunt: illa enim quae passa est uirtus, extensa

B & in immensum effluens, ita ut periclitaretur, & omnem substantiam dissolui, cum tetigisset primam quaternationem, quae per fimbriam significatur, stetit, & à passione cessauit. Hoc ergo quod dicunt duodecimi aeonis passionem per Iudam demonstrari, quomodo potest in similitudinem comparari Iudas qui eiectus est de numero duodecimo, nec restitutus est in locum suum. Æon enim cuius typum Iudam dicunt esse, separata eius Enthymesi restituta est, siue reuocata, Iudas autem abdicatus & eiectus, & in locum eius Matthias ordinatus est, secundum quod scriptum est, & episcopatum eius accipiat alius. Debuerunt itaque dicere, duodecimum Æonem eiectum esse de pleromate, & in locum eius alium prolatum siue emissum, si tamen in Iuda ostenditur. Adhuc autem ipse quidem Æon quod sit passus dicunt, Iudas autem quod sit proditor. Patiens autem Christus uenit ad passionem, & non Iudas, & ipsi confitentur. Quomodo igitur Iudas traditor eius, qui pro nostra salute pati habuit, typus & imago esse poterat Æonis, quae Christi passio similis est passioni Æonis, & quae in †uisibilibus facta, Æon enim passus & passionem dissolutionis & perditionis, aut periclitaretur ipse, qui patiebatur & corrumpi. Dominus autem noster Christus passus est passionem ualidam, & quae non cederet, non solum ipse non periclitatus corrumpi, sed & corruptum hominem firmauit robore suo, & in corruptionem reuocauit: & Æon quidem passus est passionem ipse requirens patrem, & non praeualens inuenire, dominus autem passus *aliâs, in fim uibilibus.*

mesin quoque passione secernunt,& faciunt Æonem quidem restitui,Enthymesin autem formari,passionem uero ab hijs separatā esse materiam. Tribus itaq; existētibus his, Æone & Enthymesi & passione,Iudas & Mathias duo existentes,non possunt typus esse. Si autem duodecim Apostolos dicūt typum esse illius solius xij Æonum prolationis, quam homo cum ecclesia protulit,& reliquorum x. Æonum,qui ut dicunt à uerbo & uita prolati sunt,dent typum alios x. Apostolos. Inenarrabile est enim iuniores quidem Æones,& propter hoc minores ostendi à saluatore per electionē Apostolorum,seniores autem horum,& ob hoc meliores, non iam præostendi, cum possit saluator,si tamen Apostolos ideo elegit,ut per eos ostendat Æonas,qui sunt in pleromate,& alios decē Apostolos eligere,& ante hos quoque alios octo, ut illam principalem & primam ostendat ogdoadem,per Apostolorum numerum typum factum possit ostēdere,neque secunda decade,post enim duodecim Apostolos lxx. alios dominus noster ante se misisse inuenitur,septuaginta autem nec octonario numero neq; denario,nec trigenario typus esse possunt. Quæ igitur causa est †iuniores quidē sicut prædixit Æones per Apostolos ostendi,meliores autem,ex quibus & hij facti sunt,non iam præfigurari:& duodecim autem Apostoli, propter hoc electi sunt,ut per eos numeros duodecim Æonum significetur, & septuaginta in typum Æonum septuaginta electi esse debuerunt,non iam triginta numeros Æonas,sed octoginta & duo factos dicant. Qui enim secundū typū eorum,qui in pleromate sunt æonum electionem facit Apostolorum,nunquā aliorum quidem faceret,aliorum uero nō faceret,sed per omnes Apostolos tentasset seruare imaginem,& ostēdere typum eorum qui sunt in pleromate æonum. Sed neque de Paulo quidem tacendum est,sed exigendū ab hijs in cuius æonis typum Apostolus nobis traditus est, nisi forte in saluatoris compositi eorum qui & omnium collatio subsistit, quem & omnia †nuncupat,eo quod sit ex omnibus,de quo & Hesiodus poëta splendide significauit,Pandoram,idest,omnium munus nominans eum,ob hoc quod ex omnibus optimum munus in eo sit collatum. In quibus ratio hæc est Hermes, sicut Græco sermone exprimitur.

[Margin: A (beside line 2); B (beside "ros Æonas"); † aliâs minores; † aliâs, nuncupant.]

αἱμυλίους τὲ λόγους καὶ ἐπίκλοπον ἦθος ἐς αὐτοὺς κάτθετο

Vt hoc ipso latino sermone dicamus, fraudulentiæ siue seductionis uerba & subinuolantes mores indidit eorum sensibus, ad seducendum stultos hominum, ut credant figmentis eorum, mater enim hoc est Leto occulte commouit eos,unde & Leto nuncupata est secūdum Græci sermonis significantiam,quod occulte homines commoueret,nesciente Demiurgo enuntiare profunda & inenarrabilia mysteria prurientibus aures, & non solum per Hesiodum hoc operata est mater eorum mysterium dici,sed & Pindari

[Margin: ἑρμῆς.i. Mercurius nam illi datū est hoc negociū apud Hesiodum. λητώ.]

A extimati sumus ut oues occisionis. Nūc autem tota die pro omni hoc tempore dictum est, in quo persequutionem patimur, & ut oues occidimur. Sicut ergo dies hæc non illam quæ est in xij horis substitit, significat, sed omne tempus in quo patiuntur & interficiuntur propter Christum credentes ei, Ita & illic annus non qui est xij. mensibus dicitur, sed omne fidei tempus, in quo audientes prædicationem credunt homines, & acceptabiles Domino fiunt, qui se ei copulant.

Quomodo omnis numerus constare potest ex scripturis & typus dici omnis argumenti.

Caput. XXXIX.

EST autem ualde admirari, quonam modo profunda dei adinuenisse se dicentes, non scrutati sunt in Euangelijs, quoties secundum tempus paschale dominus post baptisma ascenderit in Hierusalem, secundum quod moris erat Iudæis, ex omni regione, omni anno, tempore hoc conuenire Hierusalem, & illic diem festum paschæ celebrare. Et primum quidem ut fecit uinum ex aqua in Cana Galilææ, ascendit in diem festum paschæ. Quoniam & scriptum est, quia multi crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat, sicut Ioannes domini discipulus meminit. Dehinc iterum subtrahens se inuenitur in Samaria, quando & cum Samaritana disputabat, & filium Centurionis absens uerbo curauit, dicens, uade filius tuus uiuit. Et B post hæc iterum secunda uice ascendit in diem festum paschæ in Hierusalem, quando paralyticum qui iuxta natatoriam iacebat xxxviij. annos, curauit iubens ut surgeret & auferret grabbatum suum, & iret: & inde secedens trans mare Tyberiadis, ubi & cum multa turba eum fuisset sequuta, de quinque panibus satiauit omnem illam multitudinem, & superauerunt xij. cophini fragmentorum. Deinde cum Lazarum suscitasset ex mortuis & insidiæ fierent à pharisæis, secedit in Effren ciuitatem, & inde ante sex dies paschæ ueniens in Bethaniam scribitur, & de Bethania ascendens in Hierosolymam, & manducans pascha, & sequenti die passus. Quoniam autem tria hæc paschatis tempora non sunt unus annus, omnis quilibet confitebitur. Et ipsum autem mensem in quo pascha celebratur, in quo & passus est dominus, non duodecimum, sed primum esse, qui omnia se scire iactant, si nesciunt, à Moyse possunt discere. Falsa ergo ostensa est & anni & duodecimi mensis absolutio dicrum, & debent aut absolutionem suam, aut Euangelium reprobare, alioquin quomodo uno anno tantum dominus prædicauit, triginta quidem annorum existens cum ueniret ad baptismum, deinde magistri ætatem perfectam habens, uenit Hierusalem, ita ut ab omnibus iuste audiretur magister: non enim aliud uidebatur & aliud erat, sicut inquiunt qui putatiuum introducunt, sed quod erat hoc & uidebatur. Magister ergo existens, magistri quoque habebat æta-

bat ætatem,non reprobans nec supergrediens hominem, neq; soluens su- A
am legem in se humani generis, sed omnem ætatem sanctificans per illam
quæ ad ipsum erat similitudinem. Omnes enim uenit per semetipsum sal-
uare, omnes inquam qui per eum renascuntur in deum, infantes & paruu-
los & pueros & iuuenes & seniores. Ideo per omnem uenit ætatem, & infan-
tibus infans factus, sanctificans infantes, in paruulis paruulus, sanctificans
hanc ipsam habentes ætatem, simul & exemplum illis pietatis effectus, & iu-
stitiæ & subiectionis. Iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens, & san-
ctificãs domino. Sic & senior in senioribus, ut sit perfectus magister in om-
nibus, non solum secundum expositionem ueritatis, sed secundum ætatem
sanctificãs simul & seniores, exemplum ipsis quoq; fiens, deinde & usq; ad
mortem peruenit, ut sit primogenitus ex mortuis, ipse primatum tenens in
omnibus, princeps uitæ, prior omnium, & præcedens omnes. Illi autem ut fi-
gmẽtum suum, de eo quod est scriptum, uocare annum domini acceptum,
affirment, dicunt uno anno eum prædicasse & duodecimo mense passum,
contra semetipsos obliti sunt soluentes eius omne negotium, & magis ne-
cessariam, & magis honorabilem ætatem eius auferẽtes, illam inquam pro-
uectiorem, in qua edocens præerat uniuersis. Quomodo enim habuit disci-
pulos, si non docebat, quomodo autem docebat, magistri ætatem non ha-
bens, ad baptismum enim uenit nõdum qui triginta annos suppleuerat, sed
qui inciperet esse tanquam triginta annorum. Ita enim, qui eius annos signi- B
ficauit, Lucas posuit: Iesus autem erat quasi incipiens xxx. annorum cum ue
niret ad baptismum, & à baptismate uno tantũ anno prædicauit, complẽs
trigesimum annum passus est, adhuc iuuenis existens, & qui necdum proue
ctiorem haberet ætatem † Quæ autem triginta annorum ætas primæ in-
dolis est iuuenis, & extenditur usq; ad quadragesimum annum, omnis qui-
libet confitebitur, à quadragesimo aut quinquagesimo anno declinat iam
in ætatem seniorem, quam habens dominus noster docebat, sicut Euange-
lium & omnes seniores testantur, qui in Asia apud Ioannem discipulum do
mini conuenerunt, idipsum tradidisse eis Ioannem, permansit autem cum
eis usque ad Traiani tempora. Quidem autem eorum nõ solum Ioannem,
sed & alios Apostolos uiderunt, & hæc eadem ab ipsis audierunt, & testan-
tur de huiusmodi relatione.

forte Cui.

Noua opinio de ætate domini.

De diebus, & horis, & mensibus, & uocabulis, & syllabis, de amen, & de lxxxxviiij ouibus, ex quibus una perijt & inuenta est. Cap. XL.

QVibus magis oportet credi? ne hijs talibus, an Ptolemæo, qui Apo-
stolos nunquam uidit, uestigium autem apostoli ne in somnijs qui-
dem assequutus est? Sed & ipsi autem qui tunc disputabãt cum domino Ie
su Christo Iudæi apertissime hoc ipsum significauerunt. Quando enim eis
dixit

A dixit Dominus, Abraam pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit & gauisus est, responderunt ei. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam uidisti? Hoc autem consequenter dicitur ei, qui iam xl annos excessit, quinquagesimum autē annum nōdum attigit, non tamen multum à quinquagesimo anno abstitit. Ei autē qui sit xxx annorum diceretur utiq;, quadraginta annorum nondum es. Qui uolebant eum mendacē ostēdere, non utiq; in multū extenderent annos ultra ætatem, quam eum habere conspiciebant, sed proxima ætatis dicebant, siue rescientes ex cōscriptione census, siue conijcientes secundum ætatem, quam uidebant habere eum super quadraginta, sed ut nō qui esset triginta annorū. Irrationabile est enim omnino uiginti annos mentiri eos, uolentes eum iuniorem ostendere temporibus Abrahæ. Quod autem uidebant, hoc & loquebantur, qui autem uidebatur nō erat putatiuus, sed ueritas. Non ergo multum aberat à quinquaginta annis, & ideo dicebant ei, quinquaginta annorum nondum es & Abraham uidisti? Non ergo anno uno prædicauit, nec duodecimo mense anni passus est. Tempus enim à trigesimo, usque quinquagesimum, nunq; erit unus annus, nisi si apud æones eorum tam magni anni sunt deputati his, qui apud Bythum in pleromate ex ordine resident, de quibus & Homerus poëta dixit, & ipse inspiratus à matre eorum erroris οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο, χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ. Quod Latine interpretabimur. Dij autem Iliados, δ
B apud Iouem cōsidentes, tractabāt in aureo loco. Sed & de illa muliere, quæ profluuio sanguinis laborans, tetigit fimbriam uestimenti domini, & sanata est, aperta est eorū ignorantia. Dicunt enim per eam ostendi passam illam duodecimam uirtutē, & in infinitū defluxam, id est, duodecimū æonē, primum quidem quia secundū sectam eorum duodecimus nō est iste æon, sicut ostēdimus, ut autem ex superfluo eis & hoc detur, xij æonibus existentibus, undecim quidem impassibiles perseuerasse dicuntur, duodecimus autem passus. Mulier autem è contrario duodecimo anno sanata manifestū est, quoniam xij quidem annis habuit perseuerantem passionem, duodecimo autem sanata est. Si quidem undecim æones in passione insanabili fuisse dicerentur, sanatus autem duodecimus, suasorium erat dicere typum eorum esse mulierē, quia autē hæc undecim quidē annis passa est, & non est sanata, duodecimo autem anno sanata est, quomodo potest esse typus duodecimi æonis, ex quibus undecim omnino nihil passi sunt, solus aūt duodecimus participatus est passionem. Typus enim & imago secundum materiam & secundū substātiam aliquoties ueritate diuersus est, secundū autē habitum & lineamentum debet seruare similitudinem, & similiter ostendere per præsentia, illa quæ non sunt præsentia. Et non solum in hac muliere anni infirmanis descripti sunt, quos coaptari dicunt figmento suo, sed ecce & alia mulier similiter xviij annis infirmata sanata est, de qua dominus ait,

Hanc

Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit satanas decem & octo annis, A
non oportebat solui in die sabbati? si ergo illa typus erat duodecimi æonis
passi, & hæc typus esse decimi octaui æonis passi debet, sed nõ habent osten
dere, alioquin prima & principalis eorum ogdoas connumerabitur compas
sis æonibus. Sed & alius autẽ quidã sanatur à domino xxxviij. annos ha-
bens in sua passione, & trigesimũ & octauũ passum æonem dicant. Si enim
quæ à domino facta sunt typus esse dicunt eorum quæ sunt in pleromate,
typus in omnibus debet seruari. Sed neq; eam quæ post xviij annos cura-
ta est, nec eum qui post xxxviij annos curatus est, possunt adaptare suo fig-
mento. Insulsum autem & inconueniens est †omnino dicere in quibusdam
alias, omni modo. quidem seruasse typum saluatorem, in quibusdam autem non seruasse, dis-
similis ergo & mulieris typus, negatio æonum ostenditur. Adhuc autem &
falsum demonstrat commentũ eorum & instabile figmentum eorũ etiam
hoc ipsum, quod per numeros aliquãdo quidem, & per syllabas nominum,
aliquando autem & per syllabarum literas, aliquando uero & per numeros
qui secundũ Græcos in literis continẽtur, tentant inferre probationes, aper
tissime consternationẽ, siue confusionem, & instabilitatẽ scientiæ eorum &
extortum demonstrat. Iesus enim nomen alterius linguæ existens, ad Græ
corum numerum transferentes, aliquando quidem episemon esse dicunt,
sex habens literas, aliquando autem plenitudinem ogdoada dat lxxxviij
numerum habens. Græcum autem nomen eius quod est soter, id est, sal- B
uator, quia nõ conuenit figmento eorum, nec secundum numerũ, nec secun-
dum literas, tacuerunt. Et quidẽ si ex prouidentia patris dominica nomina
accepissent, per numerũ & per litteras significantia numerum in pleromate,
Soter nomen Græcum existens, secundum Græcitatem, & per has literas
& per numeros pleromatis debuit ostendere mysterium, sed non ita habet
quia quidem quinq; inest literarum numerus, aut ex quadringentis octo.

Ostensio quod nec secundum formam pleromatis eorum facta
sint quæ facta sunt, nec rursus uarie & prout euenit. Cap. XLI.

HÆc autem in nullo cõmunicant pleromati eorum, non ergo uera est il-
la, quæ ab eis in pleromate dicitur negotiatio. Iesus autem nomen se-
cundum propriam Hebræorum linguam literarũ est duarum & dimidiæ,
sicut periti eorum dicunt, significans dominum eum qui continet cœlum &
terram, quia Iesus secundum antiquam Hebraicam linguam cœlum est, ter
ra autem iterum sura usser dicitur. Verbum ergo quod cœlum & terra ha-
bet, ipse est Iesus. Falsa est ergo & episemi eorum redditio, & numetus eo-
rum euersus est manifeste. Secundum autẽ propriã eorum linguam quinq;
literarum est Græco uocabulo Soter, Iesus autem iterum secundũ Hebrai-
cam linguam duas & dimidiam habet literas Sion. Ruit ergo numetus cal
culi qui est Iudaice lxxxviij, per omnia autem Hebræorum literæ non con-
ueniunt

ueniunt numero Græcorum, quæ maxime deberent antiquiores & firmiores existentes, saluare supputationem nominum. Ipsæ enim antiquæ & primæ Hebræorum literæ & sacerdotales nuncupatæ, decem quidem sunt numero, scribuntur autem quæque per quindecim nouissima litera copulata primæ. Et ideo quidem quædam secundum subsequentiam scribunt, sicuti & nos, quædam autem retrorsum à dextra parte in sinistram partē retorquentes literas. Christus autem supputationem nominis conuenientem æonis pleromatis eorum habere debuit, qui ad stabilitatem & correctionē pleromatis eorum prolatus est, secundum quod dicunt. Et pater autem similiter literas & per numerum continere debuit numerum eorum qui ab eo prolati sunt æonum, sed & Bythus similiter, nihilominus autem & unigenitus, & maxime autē super omne† nomen quod dicitur deus, quod & ipsum Hebraice Barueth dicitur, & duas & dimidiam habet literas. Ex hoc ergo quod firmiora nomina secundum Hebraicam & Græcitatis linguā, nec secundum numerum literarum, nec secundum supputationem † conuenit figmento eorum, manifesta est de reliquis impudenter extorta supputatio. Etenim ex lege eligentes quæcunq; concurrunt sectæ eorū, numero tentant uiolenter probationes facere. Si autem erat propositum matri eorum siue saluatori per Demiurgum typus eorum quæ sunt in pleromate ostendere, in uerioribus & sanctioribus fieri typus fuissent operati, & maxime autem & ipsa arca testamenti, per quam & omne tabernaculum testimonij compositum est. Facta est autem hæc, longitudo quidem eius cubitis duobus & dimidio, latitudo autem eius uno cubito & dimidio, numerus autem iste cubitorum in nullo conuenit figmento eorum, per quam maxime typus ostēdi debuit. Et propitiatorium autem similiter in nullo conuenit expositionibus eorum. Adhuc autem & mensa propositionis duobus cubitis longitudo, & unius latitudo, altitudo eius unius cubiti & dimidij. Hæc autem sancta sanctorum, per quæ ne una quidem quantitas numeri† significatiuam quaternationis, siue octonationis, aut reliqui pleromatis eorum continet. Quid autem candelabrum septem quidem habens Calamiscos, lucernas autem septem, & si quidē secundū typum facta fuissent, Calamiscos octo, totidemq; lucernas habere debuit, ad typū primæ octonationis, quæ præfulget in æonibus, & illuminat omnem plenitudinem. Atria autem decem existentia diligenter numerauerunt, typum ea dicentes decem æonum, pelles autem iam non numerauerunt secundum numerum undecim factas, sed neq; ipsorum atriorum magnitudinem mensi sunt uiginti & octo cubitorum lōgitudinē unumquodq; atrium habens: & columnarum longitudinem factam decē cubitorum exponunt propter decadem æonum. Latitudo autem unius & dimidij cubiti erat uniuscuiusq; columnæ, non iam exponunt, neq; numerū omnium columnarum, neq; serrarum earum, quoniam non cōmunicat argumento

[Margin: A; B]

[Marginal notes: aliâs omnia. — alīs conueniūt — τύπους, sic aliquādo Græce pronūciat. — aliâs significantiam.]

gumento eorũ. Quid aũt oleum unctionis, quod omne tabernaculũ sancti ficauit, fortasse latuit saluatorẽ, aut dormiente matre eorũ Demiurgus à se metipso dependere præcepit, unde & dissonat ad pleroma eorum smyrnæ quidẽ habens siclos quingentos, ireos D. cinamomi ccl. calamisci ccl. & super hæc oleũ, ita ut ex quinq; cõmixtionibus subsistat. Et incensum aũt similiter de stacte & ungula, & galbano, & hedyosmo, & thure, quæ in nullo cõmunicare possunt, neq; cõmixtionibus, neq; pondere, argumento eorũ. Irrationabile est ergo, & omnino rusticanum in sublimibus quidem & elegantioribus legis nõ seruatos esse typos, in cæteris autem sicubi aliquis numerus cõcurrit cum hijs quæ ipsi dicunt, typũ esse asseuerant eorũ, quæ sunt in pleromate, cũ omnis numerus multifarie scripturis sit positus. Ita ut possit qui uelit nõ solum octonationẽ & decadẽ, & duodecada, sed quẽlibet ex scripturis constituere numerum, & hunc typum esse cõmentati à se erroris.

onyx. *Exodi 30. boni odoris epithetõ est, ἡδύοσμον, nõ enim arbitror menthã inter aromata poni*

Quoniam non possit constare per numeros ueritas. Cap. XLII.

Quia autem hoc uerum est, numerus iste qui quinque dicitur in nullo communicans argumento eorum, nec concurrens figmento eorũ, nec conueniens eis ad typicã eorũ quæ sunt in pleromate demõstrata, demonstrationẽ, ex scripturis sic suscipiet probationem. Soter nomen quinq; literarum, & pater autem habet quinq; literas, sed & agape nomen sunt literæ quinque, & dominus noster panes quinq; benedicens, satiauit hominum quinq; milia, sapientes uirgines à domino sunt quinq; dictæ, & stultæ similiter quinq;. Iterum quinq; uiri cum domino fuisse dicuntur, quando testimonio patris occurrit, scilicet Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Moyses, & Helias, quintus autem ingressus dominus ad mortuam puellam suscitauit eam. Nullum enim, inquit, permisit intrare, nisi Petrum, & Iacobum, & patrem, & matrem puellæ. Ille diues apud inferos habere se quinq; fratres dixit, ad quos unũ ire rogat ex mortuis resurgentẽ. Natatoria piscina quinq; habebat porticus, unde dominus paralyticum sanũ in suam domũ ire præcepit. Ipse habitus crucis fines & summitates habet quinq;, duos in longitudinem, & duos in latitudine, & unum in medio, ubi requiescit qui clauis affigitur. Vna quæque manus nostra digitos quinq; habet, sed & sensus habemus quinq;, & quæ in nostris sunt uisceribus, in quinq; possunt numerari, cor et epar, pulmones, splen & renes. Adhuc & etiã totus homo in hũc numerũ potest diuidi, caput, pectus, uenter, femora, pedes. Quinq; ætates transit humanum genus, primum infans, deinde puer, deinde paruulus, & post hæc iuuenis, sic deinde senior. In quinq; libris legem populo Moyses tradidit. Vnaquæq; tabula quam accepit à deo, præcepta habebat quinq;. Velamen sanctum sanctorum cooperiens columnas habebat quinq;. Et holocausti altare, altitudo eius erat quinq; cubitorum. Sacerdotes in eremo electi sunt quinq;, scilicet Aaron, Nadab, Abiud, Eleazar, & Ithamar, talaris

& Logium,& reliqua sacerdotalis compositio de quinq; contexta sunt, ha-
A bebat enim aurum,& hyacinthum, & purpuram,& coccinũ, & byssum. Et quinq; reges Amorreorum in speluncis concludens Iesus Naue capita eorũ inculcari dedit populo,& alia quoq; multa milia huiusmodi, & in hoc numero,& in quo quis uoluerit,siue ex scripturis, siue ex subiacentibus naturæ operibus colligere potest,& nõ iam ob hoc quinque æonas esse dicimus super Demiurgum,nec quinionẽ quasi ut diuinam rem aliquam cõsecramus, nec instabilia,nec liramenta per uanum istum laborẽ cõfirmare tentamus, neq; creaturam bene aptatam à deo cogimus male in typos non existentiũ transferri,& impia & nefaria dogmata introducere,cum detectio,& euersio ab omnibus sensum habẽtibus possit existere.Quis eñ concedat eis ccclxv. tantum dies habere annum,ut sint duodecim menses, & triginta diebus in typum duodecim æonum dissimili & typo existente. Illic enim unusquisq; æonum trigesima pars est uniuersi pleromatis, mensis autem duodecima pars anni ab ipsis esse dicitur. Si quidem annus in triginta diuideretur, & mensis in duodecim,coueniens putaretur typus esse mendacio eorũ. Nunc autem in contrariũ est. Pleroma quidem eorũ in triginta diuiditur,pars aũt eius aliqua in duodecim,hic autem omnis quidem annus in duas diuiditur partes,pars autem eius aliqua in triginta. Insulse itaq; saluator mẽsem quidem uniuersi pleromatis typum fecit fieri, annũ autem eius quæ in plero-
B mate est duodecadis,magis enim conueniebat annũ quidem in triginta diuidere,sicut & totum pleroma,mensem autem in duodecim, sicut & sunt in pleromate eorum æones.Et illi quidẽ omne pleroma in tres diuidũt, id est, octonationem,decadam,& duodecadam. Hic autẽ annus in quatuor diuiditur,id est,uernum,æstatem,autumnum, & hyemem. Sed neque menses quos dicunt typum esse trigenarij præfinitione triginta habẽt dies, sed alij quidem plures,alij autẽ minus, eo quod quinq; dies superponantur eis. Et dies autem non semper præfinitus duodecim habet horas, sed à nona usq; ad quindecimam ascendit, & iterũ à quindecima in nouem descendit,non iam propter xxx.æonas facti sunt menses xxx.dierum. Alioquin haberent præfinitas trigenarias dies. Neq; iterũ dies horum,ut xij æones per xij.horas figurarent,haberent ipsi enim præfiguratas duodecim horas,adhuc aũt materialia sinistram uocantes, & ex necessitate quæ sunt sinistræ in corruptionem cedere dicentes,& saluatorem uenisse ad ouem perditam,ut eã transferat ad dextram,id est,ad illas quæ sunt saluæ xc.& nouem oues, quæ non perierunt,sed in ouili permanserunt,sinistræ manus existentes †leuamen,nõ esse salutis consentire eos necesse est. Et hoc quod non similiter eundem numerum habet cogentur sinistræ,id est,corruptionis confiteri, & hoc nomen quod Græcæ dicitur, Agape,secundũ Græcorum literas,per quas apud eos supputatio signatur,xc.& iij.numerum habens similiter sinistræ manus le- *al. libamen.*

uamen est, & Alethia quoque similiter secundum supradictam rationē lxiiij. A
numerum habens in parte materialium subsistit, & omnia omnino, quæcunque sanctorum nomina non adimplent numerum c. sed sinistræ tantum habent numeros corruptibilia & materialia esse confiteri cogentur.

Quæ sunt, quæ à nobis possunt exolui, & quæ sunt quæ remittuntur deo fabricatori. Cap. XLIII.

SI quis autem ad hæc dixerit, Quid ergo, an uanum est? & ut prouenit & omnium positiones sunt, nec apostolorum electio, & domini operatio, & eorum quæ facta sunt compositio. Dicemus eis non quidem, sed magna sapientia ad liquidum apta & ornata, omnia à deo facta sunt, & antiqua, & quæcunque in nouis temporibus uerbum eius operatum est, & debent ea nō numero xx. sed subiacenti copulare argumento, siue rationi, neque de deo inquisitionem ex numeris, & syllabis, & literis accipere. Infirmū est enim hoc propter multifarium & uarium eorum, & quod possit esse argumentū hodie æque commentatum, ab aliquo contraria ueritati ex ipsis sumere testimonia, eo quod multa trāsferri possint, sed ipsos numeros, & ea quæ facta sunt aptare debet subiacenti ueritatis argumento. Non enim regula ex numeris, sed numeri ex regula, nec deus ex factis, sed ea quæ facta sunt, ex deo. Omnia enim ex uno & eodem deo: quia autem uaria & multa sunt quæ facta sunt, & omnis quidem factura bene aptata, & bene† conseruans, quantum autem spectat ad unumquodque eorum, sunt sibi inuicem contraria, & non conuenientia, sicut citharæ sonus per uniuscuiusque distantiam consonantem unam melodiam operantur, ex multis & contrarijs sonis subsistēs. Debet ergo amator ueri non traduci distantia uniuscuiusque soni, nec alium quidem huius, alium autem illius artificē suspicari & factorem, neque alium quidem acutiores, alium autem uastiores, alium uero uarietates aptasse, sed unum & ipsum ad totius operis & sapientiæ demonstrationem, & iustitiæ, & bonitatis, & numeris. Hij uero qui audiunt melodiam, debent laudare & glorificare artificem, & aliorum quidem extensionem mirari, aliorū autem laxamentū intendere, aliorum uero intra utrunque temperamentū exaudire, aliorum autem typum considerare, & ad quid unumquodque referat, & eorum causam inquirere, nusquam transferentes regulam, neque errantes ab artifice, neque abijcientes fidem, quæ est in unum deum, qui fecit omnia, neque blasphemantes nostrum conditorem. Si autem & aliquis nō inuenerit causam omnium quæ requiruntur, cogitet quia homo est, in infinitum minor deo, & qui parte acceperit gratiam, & qui nondum æqualis uel similis sit factori, & qui omnium experientiam & cogitationem habere non possit, ut deus, sed in quantum minor est ab eo qui factus non est, & qui semper idē est, ille qui hodie factus est, & initium facturæ accepit, in tantū secundū scientiam & ad inuestigandū causas omnium minorem esse eo, qui fecit. Nō enim

† al. consonans

B

A enim infectus es ô homo,neq; semper coëxistebas deo, sicut proximũ eius uerbũ,sed propter eminentẽ bonitatem eius,nunc initium facturæ accipiẽs sensim discis à uerbo dispositiones dei,qui te fecit. Ordinẽ ergo serua tuæ scientiæ,& ne ut bonorum ignarus supertranscendas ipsum deum.

Ostensio, quoniam Demiurgus non sit supergressibilis mente, neq; super eum alteram diuinitatem esse. Cap. XLIIII.

NOn enim transibilis es, neq; super Demiurgum requiras quid sit,non enim inuenies.Indeterminabilis est enim artifex tuus, neq; tanquam hunc totum mensus sis ,& tanquam qui per omnem eius fabricam ueneris, & omne quod est in eo profundum, & altitudinem , & longitudinem consideraueris,super ipsum alium excogites patrem. Non enim excogitabis,sed contra naturam senties,eris insipiens , & si in hoc perseueraueris , incides in insaniam,sublimiorem teipsum,meliorem factore tuo existimans, & quod pertranseas regna eius.

Quid sit quod à Paulo dictum est,scientia inflat,dilectio autem ædificat. Cap. XLV.

MElius est ergo & utilius idiotas & parum scientes existere, & per charitatem proximũ fieri deo,quàm putare multum scire, & multa expertos in suum deum blasphemos inueniri,alterum deum patrem fabricantes,
B & ideo Paulus clamabat:Scientia inflat,charitas autem ædificat.Non quia ueram scientiam de deo culparet, alioquin seipsum primum accusaret, sed quia sciebat quosdam sub occasione sciẽtiæ elatos excidere à dilectione dei, & ob hoc opinari seipsos esse perfectos,imperfectum autem Demiurgum introducentes, abcidens eorum huiusmodi scientiæ supercilium,ait: Sciẽtia inflat,charitas autem ædificat.Maior autem hac nõ est alia inflatio, quàm ut opinetur quis se meliorem & perfectiorem esse eo, qui fecerit & plasmauerit,& spiramen uitæ dederit,& hoc ipsum esse præceperit. Melius itaque est,sicuti prædixi,nihil omnino scientem quempiam,ne quidem unam causam cuiuslibet eorum quæ facta sunt,cur factum,& credere deo,& perseuerare in eius dilectione,quæ hominem uiuificat,nec aliud inquirere ad scientiam,nisi Iesum Christum filiũ dei,qui pro nobis crucifixus est,aut per quæstionum subtilitates, & multiloquium & impietatem cadere. Quid enim si per hos conatus paululum quis elatus est,eo quod dominus dixerit, Quia & capilli capitis uestri omnes numerati sunt, curiose inquirere uoluerit numerum uniuscuiusq; capitis capillorum, & causam exquirere, per quam hic quidẽ tantos capillos habeat,nõ omnibus ex æquo habentibus, sed multis milibus super milia aliis atq; aliis numeris inuentis,eo quod alij quidẽ maiora,alij autem minora habeant capita,& alij quidem spissos capillos semper,alij autem raros,alij uero & omnino paucos capillos habeãt. Et hij qui putant se numerum inuenisse capillorum , tentant referre ad testimonium

incrementum,& de minoribus suis ad maiora,quæ apud ipsum sunt uocās: sicut infantem quidem in uulua conceptum educit in lumen solis,& triticū A posteaquam in stipula corroborauerit,condit in horreum. Vnus autem & idem Demiurgus,qui & uuluam plasmauit,& solem creauit. Et unus idem dominus,qui & stipulam eduxit, & triticum augens multiplicauit, & horreum præparauit. Si autem omnium quæ in scripturis requiruntur absolutiones non possumus inuenire,alterum tamen deū,præter eum qui est,non requiramus. Impietas enim hæc maxima est. Credere autem hæc talia debemus deo,qui & nos fecit,rectissime scientes,quia scripturæ quidem perfectæ sunt,quippe à uerbo dei & spiritu eius dictæ. Nos autem secūdū quod minores sumus,& nouissimi à uerbo dei,& spiritu eius,secundum hoc & scientia mysteriorum eius indigemus,& non est mirum si in spiritalibus cœlestibus,& in hijs quæ habent reuelari,hoc patimur nos,quandoquidem etiā eorum quæ ante pedes sunt, dico autem quæ sunt in hac creatura, quæ & conterūtur à nobis, & uidentur, & sunt nobiscum,multa fugerunt nostram scientiam,& deo hæc ipsa committimus. Oportet enim eum præ omnibus præcellere. Quid enim si tentemus exponere causam ascensionis Nili. Multa quidem dicimus,& fortassis suasoria,fortassis autem non suasoria, quod autem uerū est & certum & firmum adiacet deo:sed & †uolantium animalium habitatio,eorum quæ ueris tempore adueniunt ad nos, autumni autem tempore statim recedunt,cum in hoc mundo hoc ipsum fiat, fugit nostram scientiam. Quid autem possumus exponere de Oceani accessu & recessu,cum cōstet esse certā causam. Quidúe de his quæ ultra eum sunt enunciare,qualia sint: Vel quid dicere possumus,quomodo pluuia,& coruscationes,& tonitrua,& collectiones nubium,& nebulæ, & uentorum emissiones, & similia hijs efficiuntur,annunciare quoque & thesauros niuium & grandinis,& eorum quæ hijs proxima sunt: quæ hæc autem nubium præparatio,aut qui status nebulæ, quæ autem causa est,per quam crescit luna & decrescit,aut quæ causa aquarum distantiæ metallorum & lapidum, & hijs similium, in hijs omnibus nos quidem loquaces erimus, requirentes causas eorum,qui autem ea facit, solus deus ueridicus est. Si ergo & in rebus creaturæ quædam quidem eorum adiacent deo, quædam autem & in nostram uenerunt scientiam,quid mali est,si & eorum quæ in scripturis requiruntur, uniuersis scripturis spiritalibus existentibus, quædam quidem absoluamus secundum gratiam dei,quædam autem commendemus deo, & non solum in hoc seculo, sed & in futuruo, ut semper quidem deus doceat, homo autem semper discat,quæ sunt à deo,sicut & Apostolus dixit: Reliquis & partibus destructis,hæc tunc perseuerare,quæ sunt fides, spes,& charitas. Semper enim fides, quæ est ad magistrum nostrum permanet firma, asseuerans nobis, quoniam solus uere deus, & ut diligamus deum uere semper,

πιθανά.

als uolatiliū.

B

quoniam

A quoniã ipſe ſolus pater,& ſperemus ſubinde plus aliquid accipere & diſcere à deo, quia bonus eſt,& diuitias habens indeterminabiles,& regnum ſine fine,& diſciplinã immenſam. Si ergo ſecundũ hunc modum, quem diximus, quædam quidem quæſtionũ deo cõmiſerimus, & fidẽ noſtrã ſeruabimus, & omnis ſcriptura à deo nobis data conſonans nobis inuenietur, & parabolæ hijs, quæ manifeſte dicta ſunt conſonabunt,& manifeſte dicta abſoluent parabolas, & per dictionũ multas uoces, unam conſonantem melodiam in nobis ſentiet, laudãtẽ hymnis deum, qui fecit omnia, utputa, ſi quis interroget, Antequã mundum faceret deus, quid agebat? Dicimus, quoniam iſta reſponſio ſubiacet deo, quoniã mũdus hic factus eſt apotelescos à deo, temporale initiũ accipiens, ſcripturæ nos docent: quid autẽ ante hoc deus ſit operatus, nulla ſcriptura manifeſtat, ſubiacet ergo hæc reſponſio deo, & nõ ita ſtultas,& ſine diſciplina blaſphemas adinuenire uelle prolationes,& per hoc quod putes te inueniſſe materiæ prolationẽ, ipſum deũ qui fecit omnia reprobare. Cogitate enim (ô omnes qui talia adinuenitis) cum ipſe ſolus pater deus dicatur, qui & uere eſt, quem uos Demiurgũ dicitis, ſed & cum ſcripturæ hunc ſolum ſciant deũ, ſed & cum dominus hũc ſolum confiteť proprium patrẽ,& alterũ neſciat, ſicut ex ipſis eius uerbis oſtendimus, quoniam hunc ipſum labis dicitis fructũ & ignorantiæ prolationẽ, & neſcientem qui ſit ſuper eum,& quæcunq; alia dicitis de eo, conſiderate magnitudinem bla-
B ſphemiæ in eum, qui uere eſt deus, grauiter quidem & honeſte uidemini dicere uos in deum credere hunc alterũ deum, cum minime poſſitis oſtẽdere hunc ipſum in quem credere uos dicitis, Labis fructum, ignorantiæ prolationem pronũciatis. Hæc autem cæcitas & ſtultiloquium inde prouenit uobis, qđ nihil deo reſeruetis, ſed & ipſius dei & Ennœæ eius, & uerbi & uitæ, & Chriſti natiuitates,& prolationes annunciare uultis,& has non aliunde accipientes, ſed ex affectione hominum, & non intelligitis, quia in homine quidem qui eſt compoſitum animal, capit huiuſmodi dicere, ſicut prædiximus, ſenſum hominis & Ennœan hominis. Et quia ex ſenſu Ennœa, de Ennœa autẽ Enthymeſis, de Enthymeſi autem Logos, quem autem Logon? Aliud enim eſt ſecundum Græcos Logos, quod eſt principale, eo excogitat aliud organum, per quod emittitur Logos, & aliquando quidem quieſcere & tacere hominẽ, aliquando autem loqui & operari. Deus autem cum ſit totus mens, totus ratio,& totus ſpiritus operans,& totus lux, & ſemper idem & ſimiliter exiſtens, ſicut & utile eſt nobis ſapere de deo,& ſicut ex ſcripturis diſcimus, nõ iam huiuſmodi affectus & diuiſiones decenter erga eum ſubſequentur. Velocitati enim ſenſus hominum, per ſpiritale eius non ſufficit lingua deſeruire, quippe carnalis exiſtens, unde & intus ſuffocatur uerbum noſtrum,& profertur non de ſe ſemel, ſicut conceptum eſt à ſenſu, ſed per partes, ſecundum quod lingua ſubminiſtrare præualet.

Vetuſti codices habebant, apotelescos, opinor ſcriptũ fuiſſe ἀποτέλεσος, id eſt, abſolutus.

Quomodo

Quomodo de emissionibus eorum sermo, compositum ostēdit patrem, & non simplicem, nec uniformem. Cap. XLVIII. A

DEus autem totus existens mens, & totus existens Logos, quod cogitat hoc & loquitur, & quod loquitur hoc & cogitat. Cogitatio ēm̄ eius Logos, & Logos mens, & omnia concludens mens, ipse est pater. Qui ergo dicit mentem dei, & prolationem propriam menti donat, compositum eum pronuntiat, tanquam aliud quiddam sit deus, aliud autem principalis mens existens: similiter autem rursus & de Logo tertiam prolationem ei à patre donans, unde & ignorat magnitudinem eius, porrò & longe Logon à deo separauit, & propheta quidē ait de eo, Generationem eius quis enarrauit? uos autem generationem eius ex patre diuinantes, & uerbi hominis per linguam factam prolationē transferentes in uerbū dei, iuste detegimini à uobis ipsis, quod neq; humana, nec diuina noueritis. Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia dei mysteria scire uos dicitis. Quandoquidem & dominus ipse filius dei, ipsum iudicij diem & horam cōcessit scire solū patrem, manifeste dicens, De die autem illa & hora nemo scit, neq; filius, nisi pater solus. Si igitur scientiam diei illius, filius non erubuit referre ad patrē, sed dixit quod uerum est, neq; nos erubescimus quæ sunt in quæstionibus maiora secundum nos, reseruare deo. Nemo enim super magistrum est. Si quis itaq; nobis dixerit, quomodo ergo filius prolatus à patre est, dicimus ei, quia prolationem istam, siue generationē, siue nuncupationem, siue adapertionem, aut quomodolibet quis nomine uocauerit, generationem eius inenarrabilem existentem nemo nouit, Non Valentinus, nō Marcion, neq; Saturninus, neque Basilides, neque angeli, neque archangeli, nec principes, neq; potestates, nisi solus qui generauit pater, & qui natus est filius. Inenarrabilis itaque generatio eius cum sit, quicunque nituntur generationes & prolationes enarrare, nō sunt compotes sui, ea quæ inenarrabilia sunt enarrare promittentes. Quoniam enim ex cogitatione & sensu uerbum emittitur, hoc utiq; omnes sciunt homines. B

Quoniam non est uerisimile uerbum dei tertiam habere à patre emissionem. Cap. XLIX.*

NOn ergo magnum quid inuenerunt, qui emissiones excogitauerunt, neque absconditum mysterium, si id quod ab omnibus intelligitur, transtulerunt in unigenitum dei uerbum, & quem inenarrabilem & innominabilem uocāt, hunc quasi ipsum obstetricauerint prima & narrationis eius prolationem & generationem enunciant, adsimilantes eum hominum uerbo emissionis, hoc autem idem & de substantiæ materia dicentes non peccauimus, quoniam deus eam protulit. Didicimus enim ex scripturis principatum tenere super omnia deum. Vnde autem, uel quemadmodum emisit eam, neque scriptura aliqua exposuit, neq; nos† fastos mori oportet exponi

† als fastas mō, forte φαντάσμασι.

omnibus

omnibus proprijs infinita conijcientes de deo, sed agnitionem hanc conce-
A dendam esse deo. Similiter autem & causam, propter quam cum omnia à deo facta sint, quædam quidem transgressa sint, & abscesserunt à dei subiectione, quædam autem, imò plurima perseuerauerũt & perseuerant in subiectione eius qui fecit, & cuius naturæ sunt, quæ transgressa sunt, cuius autẽ naturæ quæ perseuerant, credere oportet deo & uerbo eius, cui & solo dixit: Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos subpedaneum pedum tuorum. Nos autem adhuc in terra conuersantes, nondum adsidẽtes throno eius. Et si enim spiritus saluatoris, qui in eo est, scrutatur omnia, & altitudines dei, sed quãtum ad nos diuisiones gratiarum sunt, & diuisiones ministeriorum, & diuisiones operationum, & nos super terram quemadmodum & Paulus ait, Ex parte quidem cognoscimus, & ex parte prophetamus. Sicut igitur ex parte cognoscimus, sic & de uniuersis quæstionibus concedere oportet ei, qui ex parte nobis præstat gratiam. Quoniam quidem transgressoribus ignis æternus præparatus est, & dominus manifeste dixit, & reliquæ demonstrant scripturæ, Et quoniam præscijt deus hoc futurum, similiter demonstrant scripturæ, quemadmodum & ignem æternum hijs qui transgressuri sunt præparauit ab initio, ipsam autem causam naturæ transgredientium, neque scriptura aliqua retulit, nec Apostolus dixit, nec dominus docuit. Dimittere ita oportet agnitionem hanc deo, quemadmodũ
B & dominus horæ & diei, nec in tantum periclitari, uti deo quidem concedamus nihil, & ex parte accipientes gratiam, in eo autem conquærimus quæ sunt super nos, & in quæ attingere nobis non est, nec in tantam audaciam uenire uti †pendamus deum, & quæ nondum inuenta sunt, quasi iam inuenerimus per emissionum uaniloquium ipsum omnium factorem deum, & de †fictione & ignorantia asserere substantiam habuisse, & sic impium aduersus deum fingere argumentum. Post deinde nullum habẽt testimoniũ eius figmenti, quod recens ab eis adinuentum est, aliquando quidẽ per numeros quoslibet, aliquando aũt per syllabas, nonnunquam autem & per nomina. Est autem quando & per eas quæ in literis sunt literas, aliquando autem & per parabolas non recte exolutas, uel per suspiciones quasdam cõsistere conari eam fabulosam enarrationem quæ fit ab eis efficiẽtia. Etenim si quis exquirat causam, propter quam in omnibus pater communicans filio solus scire & horam & diem domino manifestatus est, neque aptabilem magis, neque decentiorem, nec sine periculo alteram quam hanc inueniat in præsenti, quoniã cũ solus uerax magister est dominus, ut discamus per ipsum, super omnia esse patrem: etenim pater, ait, maior me est, & secundum agnitionem itaque præpositus esse pater annũtiatus est à domino nostro, ad hoc ut & nos, inquantum in figura huius mundi sumus, perfectam scientiam, & tales quæstiones concedamus deo, & ne forte quærentes altitudinem patris inuesti-

al's perdamus

al's de defectione.

καὶ ὅτι.

inuestigare, in tantum periculum incidamus, uti quæramus an super deum alter sit deus. Si autem quis amans contentionẽ cõtradictor fuerit hijs quæ à nobis dicta sunt, & hijs quæ ab Apostolo relata sunt, quoniã ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, putet se non ex parte, sed uniuersaliter uniuersam cepisse eorum quæ sunt agnitionem. Valentinus aliquis existens, aut Ptolemæus, aut Basilides, uel aliquis eorũ qui altitudines dei exquisisse se dicunt, nõ in ea quæ inuisibilia sunt, uel quæ ostendi nõ possunt, cum inani iactãria decorans semetipsum plus, quàm reliquos se agnouisse glorietur, sed causas eorum quæ in hoc sunt mundo, quas nos non noscimus, utputa numerum capillorũ capitis sui, & de hijs quæ quotidie capiunt passeres, & de reliquis non prouisis à nobis, diligenter exquirens & à patre discens annunciet nobis, ut ei de maioribus quoq; credamus. Si ea autem quæ in manibus sunt, & ante pedes, & in oculis, & terrenis, & præcipue dispositionem capillorum capitis sui, nondũ sciũt hij qui sunt perfecti, quemadmodum eas de hijs spiritalibus & supercœlestibus, & de hijs quæ sunt ad deum uana persuasione confirmant, credemus? Et tanta quidem, & de numeris, & de nominibus, & de syllabis, & quæstionibus eorum quæ sunt super nos, & de eo quod improprie exponunt parabolas, à nobis sit dictum, quandoquidem à te plura dici possint. A

Quemadmodum pro quomodo.

De natura animæ, quoniam secundum illorum sermonem cum animæ seruentur, necesse est, & corpora participare salutem. Cap. LI. B

Reuertamur autem nos ad reliqua quæ sunt eorum argumẽtationis, in consummationem enim dicentes ipsorum matrem intra Pleroma regredi, & recipere sponsum suum saluatorem, se autem quoniam spiritales esse dicunt, exspoliatas animas, & spiritus intellectuales factas sponsos futuros spiritalium angelorum. Demiurgum autem quoniam animalem dicunt, in matris locum cessurum. Iustorum autem animas requiescere in medietatis loco, psychice dicentes similia ad similia congregari, spiritalia ad spiritalia, materialia in materialibus perseuerare, contraria sibi diffiniunt animas iam non propter substantiam, in medietatem ad similia dicentes succedere, sed propter operationem iustorum quidem dicẽtes illuc succedere, impiorum autem remanere in igne. Si enim propter substantiã omnes succedunt animæ in refrigerium, & in medietate sunt omnes, secundum quod sunt animæ, cum sint eiusdem substantiæ, & superfluum est credere, superflua autem & discessio saluatoris. Si autem propter iustitiam, iam non propter id quod sint animæ, sed quoniam sunt iustæ. Si autem animæ, quæ perituræ essent inciperent nisi iustæ fuissent, iustitia potens est saluare & corpora, quæ utiq; non saluabit, quæ & ipsi participauerũt iustitiæ. Si enim natura & substantia saluat, omnes saluabuntur animæ, si autẽ iustitia & fides, quare nõ saluet ea quæ similiter cum animabus in corruptelã incidere incipiunt

A piunt corpora:aut enim impotẽs aut iniusta apparebit huiusmodi iustitia, si quædam quidẽ saluat propter suã participationem,quædam autẽ non.

Ostensio quod animæ eorum secundum suas regulas siue argumentum,non possunt participare salutem. Cap. LII.

QVia enim in corporibus perficiũtur ea quæ sunt iustitiæ,manifestum est,aut uniuersæ itaq; animæ necessarie succedẽt in medietatis locum & iudicium nusq;,aut & corpora quæ participauerunt iustitiæ cum animabus quæ similiter participauerunt, obtinebũt refrigerij locum,siquidem potens est iustitia illuc transducere ea,quæ participauerunt, & uerus & firmus & integer de resurrectione corporum sermo, quem quidem credimus nos, quoniã & mortalia corpora nostra custodientia iustitiam resuscitans deus, incorrupta & immortalia faciet. Deus enim melior est, q; natura, habens apud semetipsum uelle, quoniam bonus est, & posse, quoniam potens est, & perficere,quoniam diues & perfectus est.

Quoniam in nullo potest interior illorum homo supergredi Demiurgon. Cap. LIII.

HIi autem quoniam omnia contraria sibi dicunt, non omnes animas in medietatem succedere definientes,solas quæ sint iustorum:naturaliter enim & secundum substãtiam emissa esse tria genera dicunt à matre,quandoquidẽ sit de aporia & tædio & timore,quod est materia, alterum autem
B de impetu,quod est animale,quod autem enixa est secundum uisionem eorum qui circa Christum sunt angeli, quod est spiritale. Si igitur illa quod enixa est omni modo intra pleroma ingrediuntur, quoniam spiritale est, quod est autem materiale residet deorsum,quoniam est materiale,& exardescente eo qui inest ei,igne consumetur in totum animale,quare nõ totum in medietatis locum cedet, in quem & Demiurgum mittunt.Quid autẽ est illud quod cedet eorum intra pleroma? animas enim in medietatem perseuerare dicunt,corpora autem quoniam materialem habent substantiam,in materiam resoluta ardere ab eo qui in ea est ignis. Corpore autẽ ipsorum corrupto,& anima remanẽte, immediate nihil iam relinquetur ex homine, quod intra pleroma cadat.Sensus enim mens & cogitatio & intentio mẽtis & ea quæ sunt huiusmodi nõ aliud quid præter animam sunt,sed ipsius animæ motus & operationes,nullam sine anima habentes substantiam.Quid ergo adhuc erit eorum quod succedit in pleroma, & ipsi enim in quantum quidem anima sunt remanent in medietatem, in quantum autem corpus, cum reliqua materia ardebunt: & his sic se habentibus, super Demiurgum se ascendere dicũt insensati,& secundum hoc quod se meliores pronunciant illo deo,qui cœlos & terram & maria & omnia quæ in eis sunt fecit & ornauit,& semet quidem spiritales esse uolunt inhonorate,cum sint carnales propter tantam suam impietatem.Qui autem fecit angelos suos spiritus, & in-

m duitur

duitur lumine queadmodum pallium,& uelut in manu tenet gyrum terræ, A
atq; inhabitantes eam uelut locustæ sunt deputati.

Quoniam nō est uerisimile hos quidem spirituales esse, Demiurgum autem animalem. Caput LIIII.

ET uniuersæ spiritales substantiæ Demiurgum & dominum animalem esse dicentes, indubitate & uere suam ostendunt insaniam, & uelut uere de tonitruo percussi, super eos qui fabulis referuntur gigantes, extollentes sententiam aduersus deum, præsumptione uani & instabili gloria tumidi, quibus uniuersæ terræ Elleborum nō sufficit ad expurgādum, uti euomant tantam suam stultitiam. Melior enim ex operibus oportet ostendi, unde igitur semetipsos ostendunt Demiurgo meliores, uti & nos ad impietatem propter necessitatem sermonis detergamus, dei & insanorum hominum comparationem facientes, & in argumentationem eorum descendentes, sæpe per propria ipsorum dogmata arguentes eos. Sed nobis quidem pro pitius sit deus, non enim illi eum comparantes, sed arguentes & euertentes illorum insaniā dicimus hæc, ad quos stupescunt multi insensatorum, quasi plus aliquid ipsa ueritate ab eis possent discere. Et illud quod scriptum est, Quærite & inuenietis, ad hoc dictum esse interpretantur, uti super Demiurgum semetipsos adinueniant maiores: & meliores uocāt esse semetipsos quam deum, & semetipsos spiritales: Demiurgum autem animalem, & propter hoc superascendere eos super deum, & se quidem inter pleroma cedere, deum autem in medietatis loco. B Ab operibus itaq; ostēdant semetipsos Demiurgo meliores, Non enim in eo quod dicitur, sed in eo quod est, melior ostendi debet. Quod igitur opus monstrabunt per semetipsos à saluare siue à matre ipsorum factum, aut maius aut splendidius, aut rationabilius hijs quæ facta sunt ab hoc, qui hæc omnia disposuit? Quos cœlos firmauerunt? quam terram solidauerunt? quas emiserunt stellas? uel quæ luminaria lucidauerunt? quibus autem circulis infrenauerunt ea? uel quas pluuias, uel frigora, uel niues secundum tempus & secundum unamquamque regionem aptabilia adduxerunt terræ? quem autem calorem & siccitatem è contrario apposuerunt eis? aut quæ flumina abundare fecerunt? quos autem adduxerunt fontes, quibus autem floribus & arboribus adornauerunt eam quæ est sub cœlo, uel quam multitudinem animalium formauerunt, partim quidem rationabilium, partim autem irrationabilium uniuersorum forma ornatorum? & reliqua omnia quæ per uirtutem dei sunt constituta, & sapientia eius gubernantur, quis potuit per singula enumerare, uel inuestigare magnitudinem sapientiæ eius qui fecit dei? Quid autem illa quæ super cœlum, & quæ non prætereunt, quanta sunt, angeli, throni, dominationes, potestates innumerabiles, aduersus quod igitur unum opus ex hijs semetipsos è contrario constituunt? Quid tale ostendere habent per

semetipsos

A semetipsos uel à semetipsis factum, quando & ipsi huius factura & plasmatio sunt? Siue enim saluator, siue mater ipsorũ (ut propria ipsorũ dicamus, per sua ipsorum propria mendaces eos arguentes) usa est hæc, ut dicunt, ad faciendam imaginem eorum quæ intra pleroma sunt, & contemplationis uniuersæ quam uidit circa saluatorem, tanquam meliori hoc & aptabiliori ad faciendam uoluntatem suam per eum usa est: tantorum enim imagines nequaquam per inferiorem sed per meliorem deformauit.

Ostensio quod non sit animalis Demiurgus. Cap. LV.

Erant enim & ipsi tunc, sicut dicũt, existẽtes conceptio spiritalis secundũ contemplationem eorum, qui erga Pandoram sunt satellites dispositi. Et hij quidẽ uacui perseuerabant nihil per eos perficiente matre, uel per saluatorem, inutilis conceptio, & ad nihilum apta: nihil enim per eos apparet factum. Qui autẽ emissus est secundũ eos deus, inferior ipsis existens, secundum argumentationem eorum, animalem enim eum esse uolunt, in omnia operator & efficax & aptabilis fuit, uti per eum omnium imagines fierẽt: & non tãtum quæ uidẽtur hæc, sed inuisibilia, angeli, archãgeli, dominationes, potestates & uirtutes per hũc omnia facta sunt, uidelicet uelut per meliorẽ, & qui possit uolũtati deseruire. Nihil autẽ per hos matrem apparet fecisse, quemadmodum & ipsi cõfitentur, uti iuste quis æstimet eos abortum fuisse male parientis matris ipsorum. Nõ enim obstetrices eam obstetricauerunt, B & propterea uelut abortiuum proiecti sunt, in nihilũ utiles, ad nullũ opus facti matris. Et semet meliores uocãt eo per quem tanta & talia facta sint & disposita, quando & per suã argumentationem per quã inferiores multum inueniuntur. Ac uelut duo ferramenta operaria uel organa duo cum sint, ex quibus alterũ quidẽ semper in manibus & in usu artifex habet, & per illud faciat quanta uellet & ostendat artem & sapientiam suam: alterum autẽ uacuũ atque otiosum perseueret & sine operatione, per quod nihil omnino apparet faciens artifex, & in nullã actionem eo utens: deinde dicat quis inutile hoc & uacuũ atque otiosum melius esse, & pluris illo quo utitur in opere, per quod & glorificatur ipse artifex, hic igitur hebes esse iuste arbitrabitur, qui sit talis, & mentis suæ non compos. Si autẽ & hi semet spiritales & meliores dicentes, & Demiurgum animalem, & propter hoc superascendere, & intra pleroma penetrare ad uiros suos, sunt enim fœmina quẽadmodum ipsi confitentur: deum aũt inferiorem, & propter hoc manere in medietate, & huius nullam ostẽsionem afferẽtes. Qui enim melior est, ex operibus ostenditur. Omnia enim opera à Demiurgo facta sunt, per semetipsos autem nihil dignum ratione factũ ostẽdere habẽtes, insani sunt summa & insanabili insania. Si autẽ contenderint dicere, quoniam quæcunque sunt quidẽ materialia, ut puta, cœlum, & uniuersus qui infra eum continetur mũdus, à Demiurgo facta sunt, Quotquot autẽ spiritaliora hijs illa quæ sunt super cœlũ, utputa

principia, potestates, angeli, archangeli, dominationes, & uirtutes per spiritalem enixionem, quod semetipsos esse dicunt, facta sunt: Primo quidem ex dominicis scripturis ostendimus, omnia quæ prædicta sunt uisibilia & inuisibilia ab uno deo facta. Non enim magis idonei hij quàm scripturæ, nec relinquentes nos eloquia domini & Moysen & reliquos prophetas, qui ueritatem præconiauerunt, his credere oportet, sanum quidē nihil dicentibus, instabilia autē delirantibus. Post deinde etiā si per ipsos ea quæ sunt super cœlos facta sunt, dicant nobis quæ sit inuisibilium natura, enarrent numerum angelorum & ordinē archangelorum, demonstrent thronorum sacramenta, & doceāt diuersitates dominationū, principatuum & potestatū atque uirtutum, sed nō habēt dicere, nō ergo per eos facta sunt. Si autē à Demiurgo facta sunt hæc, sicut & facta sunt, & sunt spiritalia & sancta, nō est ergo animalis hic qui spiritalia perficit, & soluta est illorum magna blasphemia. A

De assumptione Apostoli usque ad tertium cœlum, & dum dixit, siue in corpore siue extra corpus. Caput LVI.

QVi enim sunt in cœlis spiritalis conditionis, uniuersæ clamant scripturæ, & Paulus autem testimonium perhibet, quoniam sunt spiritalia, usque ad tertium cœlum raptum se esse significans, Et rursum delatum esse in paradisum, & audiuisse uerba inenarrabilia, quæ non licet homini loqui. Et quid illi prodest aut in paradisum introitus, aut usque in tertium cœlum assumptio, cum sint omnia sub potestate Demiurgi, si eorum quæ super Demiurgum dicūtur mysteriorum speculator & auditor inciperet fieri, quemadmodum audēt quidē dicere. Si enim uti eam quæ est super Demiurgum disceret dispositionem, nequaquam in hijs quæ sunt Demiurgi remansisset, nec ipsa quidem uniuersa perspeculatus, restabat enim ei adhuc secundum illorum sermonem quartum cœlum, uti adpropinquaret Demiurgo, & subiectam septennationem uideret, sed reciperetur fortasse uel usque ad medietatem, id est ad matrē, uti ab ea disceret quæ sunt intra pleroma. Poterat enim qui est intus homo eius, qui & loquebatur in eo inuisibilis existens, quemadmodum dicunt, non tantum usque ad tertium cœlum, sed usque ad matrem illorum peruenire. Si enim se hoc est ipsorum hominem statim supergredi dicunt Demiurgum, & abire ad matrem, multo magis utique Apostoli alt. homini †huiusmodi hoc euenisset, nec enim prohibuisset illum Demiurgus, iam & ipse subiectis saluationi dicunt. Si autem prohibuisset, nihil profecisset, non enim possibile est eum patris prouidentia fortiorem esse, & hæc cum interior homo inuisibilis etiam à Demiurgo esse dicatur. Quoniam autem ille uelut magnum aliquid & præclarum eam quæ fuit usque ad tertium cœlum assumptionem enarrauit, non utique isti super septimum cœlum ascendunt, non enim sunt meliores Apostolo. Si se ipsos dicant differentiores, ex operibus arguentur, nihil enim ab illis tale iactatum est. Et propter hoc adiecit, B

siue

A siue in corpore, siue extra corpus, deus scit: utiq; ne corpus particeps putaretur esse uisionis eius, quippe quasi ipsum participaturum eorũ quæ uidisset & audisset: nec rursus propter põdus corporis dicat quis eum amplius non esse assumptum, sed ideo usq; illuc permittatur etiã sine corpore sacramenta perspicere spiritalia, quæ sunt dei operationes, qui fecit cœlos & terram, & plasmauit hominem, & posuit in paradiso, speculatores fieri eos qui similiter ut Apostolus ualde sint perfecti in dilectione dei. Et spiritalia itaq; hic fecit, quorum usq; ad tertium cœlum speculator factus est Apostolus, & inenarrabiles sermones, quos non licet homini loqui, quoniam sint spiritales, & ipse hic præstat dignis, quemadmodum uult, huius enim est paradisus: Et uere est spiritus dei, sed non animalis Demiurgus, alioquin nunq̃ spiritalia perfecisset: Si autem animalis hic, per quem facta sunt spiritalia, referant nobis. Sed neq; enixionem matris suæ, quod semetipsos dicũt, factum esse quid ostendere habent. Hij enim non tantum aliquid de spiritalibus, sed ne quidem muscam aut culicem, aut tale aliquid, hijs quæ sunt contemptibilia animalia pusilla perficere possunt, præter eam rationem quæ ab initio à deo per seminum demissionem, in hijs quæ sunt eiusdem generis naturaliter facta sunt atq; fiunt animalia. Sed ne quidem à sola matre factum aliquid dicunt emissum hunc Demiurgum & dominum uniuersæ operationis: Et eum quidem qui sit uniuersæ operationis Demiurgus & dominus
B animalem esse dicunt, se autem spiritales, qui nullius operationis fabricatores sunt aut domini, non solum eorum quæ sunt extra eos, sed ne quidem †operum suorum. Multa deniq; sæpe secundum corpus patiuntur nolentes, *al's, corporis* uocantes se spiritales & meliores Demiurgo. Iuste igitur à nobis arguentur portò & longe diuertisse à ueritate. Si enim per hunc quæ facta sunt fecit saluator, non inferior ipsis sed melior esse ostẽditur, quando & horum ipsorum inuenitur factor: nam & ipsi sunt ex hijs quæ facta sunt. Quomodo itaq; consequẽs est hos quidem spiritales esse, hunc autem ipsum per quem & facta sunt, animalem? siue, quod & solum est uerum, quod & per plurima ostendimus uelut liquidissimis ostensionibus, ipse à semetipso fecit libere, & ex sua potestate, & disposuit & perfecit omnia, & est substantia omnium uoluntas eius: solus hic deus inuenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens, & solus pater condens & faciens omnia, & uisibilia & inuisibilia, & sensibilia & insensata, & cœlestia & terrena, uerbo uirtutis suæ: & omnia aptauit & disposuit sapientia sua, & omnia capiens, solus autem à nemine capi potest, ipse fabricator, ipse cõditor, ipse inuẽtor, ipse factor, ipse dominus omnium, & neq; præter ipsum, neq; super ipsum, neq; mater quam illi admẽtiuntur, nec deus alter quem Marcion affinxit, nec pleroma xxx. Æonum, quod uanum ostẽsum est, neq; Bythus, nec proarche, neq; cœli, nec lumen uirginale, nec Æon innominabile, nec in totum quicq̃ eorum, quæ ab hijs & ab omni

m 3 bus

bus hæreticis delirantur, Sed solus unus deus fabricator, hic est qui super omnem principalitatem, & dominationem, & uirtutem, hic pater, hic deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per semetipsum, hoc est, per uerbum & per sapientiam suam cœlum & terram & maria & omnia quæ in eis sunt. Hic iustus, hic bonus, hic est qui formauit hominem, qui plantauit paradisum, qui fabricauit mundum, qui diluuium induxit, qui Noë saluauit. Hic deus Abraham & deus Isaac, & deus Iacob, deus uiuorum, quem & lex annunciat, quem prophetæ præconiant, quem spiritus reuelat, quem apostoli tradunt, quem ecclesia credidit, hic pater domini nostri Iesu Christi, per uerbum suum, qui est filius eius, per eum reuelatur & manifestatur omnibus, quibus reuelatur. Cognoscunt enim eum hij quibus reuelauerit, filius autem semper coëxistens filius patri, olim & ab initio semper reuelat patrem & angelis, & archangelis & potestatibus & uirtutibus & hominibus, quibus uult reuelare deus. A

Quomodo ea quæ aduersus Valentinum dicuntur omnem euertunt hæresim. Caput LVII.

DEstructis itaque hijs qui à Valentino sunt, omnis hæreticorum euersa est multitudo. Quæ enim & quantum aduersus pleroma ipsorum & ad ea quæ extra sunt diximus, ostendentes, quoniam concludetur & circumscribetur pater uniuersorum ab eo, quod extra eum est, si tamen extra eum aliquid sit, & quoniam necesse est multos quidem patres, multa autem pleromata, & multas mundorum fabricationes, ab alijs quidem cœptas, ad alteras autem deficientes esse, secundum omnem partem, & uniuersos perseuerantes in suis proprijs, non curiose agere de alijs, in quibus neque participatio neque communio aliqua est eis, & nullum alium omnium esse deum, sed solum esse omnipotentis appellationem: & aduersus eos qui sunt à Marcione, & Simone, & Menandro, uel quicunque alij sunt, qui similiter diuidunt eam quæ secundum nos est conditionem, à patre, similiter erit ad eos adaptatum. Quanta autem rursus diximus aduersus eos, qui dicunt, omnia quidem comprehēdere patrem uniuersorum, eam autem quæ sit secundum nos conditionem nō ab eo esse factam, sed à uirtute quadam altera, uel ab angelis ignorantibus propatorem in immensa magnitudine uniuersitatis circumscriptum centri uice, uelut maculam in pallio, ostendentes, quoniā non est uerisimile alium quendam eam quæ secundum nos est, conditionem fecisse, quàm patrem uniuersorum: & aduersus eos, qui sunt à Saturnino & à Basilide & Carpocrate & reliquos gnosticorum, qui eadem similiter dicunt, idem dicetur. Quæ autem de prolationibus dicta sunt & æonibus & deminorationibus, & quemadmodum instabilis mater ipsorum, similiter euertit Basilidem, & omnes qui falso cognominantur agnitores, alijs nominibus eadem similiter dicentes, magis autem quàm hij B.

Menander inuentor turpitudinis

qui

A qui ea quæ sunt extra ueritatem transferentes ad characterem suæ doctri/ næ, & quæcunque sunt quæ de numeris diximus, aduersus omnes, qui in huiusmodi speciem deducunt, quæ sunt ueritatis, dicetur. Et quæcunq; di/ cta sunt de Demiurgo, ostendentia quod hic solus deus, & pater uniuer sorum, & quæcunque adhuc dicentur in sequentibus libris, aduersus omnes dico hæreticos, eos quidem qui sunt mitiores eorum & humaniores auer/ tens & confundens, ut non blasphement suum conditorem & factorem & nutritorem & dominum, neque de labe & ignorantia genesim eius af/ fingere: feroces autem & horribiles & irrationabiles effugabis à te longe, ne amplius sustineas uerbositates eorum. Super hæc arguentur qui sunt à Simone & Carpocrate, & si qui alij uirtutes operari dicuntur, non in uir/ tute dei, neque in ueritate, neque in beneficijs hominibus facientes ea quæ fa ciunt, sed in perniciem & errorem per magicas elusiones, & uniuersa fraude plus lædentes, quàm utilitatem præstantes hijs, qui credunt eis in eo quod seducant. Nec enim cæcis possunt donare uisum, neque surdis auditum, neque omnes dæmonas effugere, propter eos qui ab ipsis immittuntur, si tamen & hoc faciunt, neque debiles, aut claudos, aut paralyticos curare, uel alia quadam parte corporis uexatos, quemadmodum sæpe euenit fieri secundum corporalem infirmitatem, uel eorum quæ à foris accidunt, infir/ mitatum bonas ualetudines restaurare, tantum absunt ab eo ut mortuum
B excitent, quemadmodum dominus excitauit & apostoli per orationem, & in fraternitate, sæpissime propter aliquid necessarium ea quæ est in quoquo loco ecclesia uniuersa postulante per ieiunium & supplicationem multam, reuersus est spiritus mortui, & donatus est homo orationibus sanctorum, ut ne quidem credant hoc in totum posse fieri, esse autem resurrectionem à mortuis, agnitionem eius quæ ab eis dicitur ueritatis. Quãdo igitur apud eos quidem error & seductio & magica phantasia in speculatu hominum impie fiat, in ecclesia autem miseratio & misericordia & fraternitas & ueri/ tas ad opitulationem hominum, non solum sine mercede & gratis & perni tiatur, sed & nobis ipsis quæ sunt nostra erogantibus pro salute hominum, & ea quibus hij qui curantur indigent sæpissime non habentes, à nobis acci piunt, uere & per hanc speciem arguuntur à diuina substantia & benignita/ te dei & uirtute spiritali in totum extranei, fraude autem uniuersa & ab in/ spiratione apostatica, & operatione dæmoniaca, & phantasmate idolola/ triæ per omnia repleti, præcursores uere draconis eius, qui per huiusmodi phantasiam abscedere faciet in cauda tertiam partem stellarum, & deijcere eos in terram, quos similiter atq; illum deuitare oportet, & quanto maiore phantasmate operari dicuntur, tanto magis obseruare eos, quasi maiorem nequitiæ spiritum perceperint. Quapropter etiam si obseruauerit quis eo/ rum diurnam conuersationis operationem, inueniet unam & eandem esse

eis cum dæmonijs conuerſationem,& hæc autem quæ eſt erga operationes A
impia ipſorum ſentētia,quæ dicit,oportere eos in omnibus operibus etiam
quibuſlibet malis fieri,ex domini doctrina diſſoluetur,apud quem non ſo-
lum qui mœchatur expellitur, ſed & qui mœchari uult,& non ſolum qui oc
cidit reus erit occiſionis ad damnationem, ſed & qui iraſcitur ſine cauſa fra-
tri ſuo:qui & non ſolum non odire homines, ſed & inimicos diligere iuſſit,
& non ſolum nō periurare,ſed nec iurare præcepit,& non ſolum male loqui
de proximis, ſed ne quidem racha & fatuum dicere aliquem, ſi quo minus
reos eſſe huiuſmodi in ignem gehennæ, & non tantum non percutere, ſed
& ipſos percuſſos etiam alteram præſtare maxillam,& non ſolum non ab-
negetur quæ ſunt aliena, ſed etiamſi ſua auferantur illis non expoſtulare,&
non ſolum non lædere proximos,neq; facere quid eis malum,ſed & eos qui
μακροθύμως male tractentur magnanimes eſſe,& benignitatē exercere erga eos,& orare
quod ueteres pro eis,uti pœnitentiam agentes ſaluari poſſint,in nullo imitantes nos reli-
aliquādo red quorum contumeliam & libidinem & ſuperbiam.Quando igitur ille quem
dunt longani iſti magiſtrum & gloriantur, & cum multo meliorem & fortiorem reliquis
mes,aliquādo animam habuiſſe dicunt, cum magna diligētia quædam quidem iuſſit fieri
magnanimes quaſi bona & egregia, quibuſdam autem abſtinere non ſolum operibus,
ſed etiam hijs cogitationibus quæ ad opera ducunt, quaſi malis & nociuis
& nequam, quemadmodum magiſtrum dicentes talem fortiorem & me-
liorem reliquis, deinde quæ ſunt contraria eius doctrinæ manifeſte præci- B
pientes,non confundantur? Et ſiquidem nihil eſſe mali aut rurſus boni,opi
nione autem ſola humana quædam quidem iniuſta,quædam autem iuſta
putarentur, non utique dixiſſet dogmatizans,id eſt docens,iuſti autem ful-
gebunt ſicut ſol in regno patris eorum, iniuſtos autem & qui non faciunt
opera iuſtitiæ mittit in ignem æternum,ubi uermis ipſorum non morietur,
& ignis non extinguetur.

Conuerſio hæreticorum omnium in hijs quibus non communi-
cant cum Valentino. Cap. LVIII.

ADhuc etiā dicentes oportere eos in omni opere,& in omni cōuerſatio
ne fieri,ut ſi fieri poſſit in una uitæ aduētatione omnia perficientes,ad
perfectum trāſgrediantur,eorum quidē quæ ſunt ad uirtutem pertinētia &
laborioſa & glorioſa & artificialia,quæ etiā ab hominibus bona adproban
al's,oportet tur,nequaq̃ inueniūtur conati facere.Si enim oporteret per omne opus &
al's,inire per uniuerſam ire operationem, primo quidē oportebat omnes ſe diſcere
artes,quæcunq; illæ ſiue in ſermonum rationibus ſiue in operibus cōſuman
tur, ſiue per continentiā edocentur & per laborem & meditationem & per-
ſeuerantiam percipiuntur,utputa omnem ſpeciem Muſicæ & computatio-
nis & Geometriæ & Aſtronomiæ, & uniuerſa quæ in ſermonū rationibus
occupantur, adhuc etiam Medicinam uniuerſam, & herbarum ſcientiam,
& eas

A & eas quæ ad salutem humanam sunt elaboratæ, & picturã & statuarum fabricationem & ærariam artem & marmoriam & similes hijs. Ab hijs autem omnem speciem rusticationis & ueterinariæ & pastoralis & opificum artes, quæ dicuntur pertrãsire uniuersas artes, & eas quæ erga mare uocant, & corpori student, & uenatorias, & militares, & regales, & quotquot sunt, quarum nec decimam millesimam partem in tota uita sua elaborantes ediscere possunt, & horum quidem nihil conantur addiscere, qui in omni dicãt semetipsos oportere fieri opere. Ad uoluptates autem, & libidines, & turpia facta deuergentes, & à semetipsis iudicati cũ sint secundũ doctrinam suam, quoniã enim desunt eis quæ prædicta sunt, omnia† ad correptionem ignis adibunt. Qui quidem Epicuri philosophiam & Cynicorum indifferẽtiam æmulantes, Iesum magistrum, qui nõ solum à malis operibus auertit suos discipulos, sed etiã à sermonibus & cogitationibus, quemadmodum ostendimus, Dicentes autem se ex eadem circulatione cum Iesu habere animas, & similes illis esse, aliquando autem & meliores, ad opera producti, quæ ille ad utilitatem hominũ & firmitatem fecit, nihil tale nec simile neq; secundũ aliquid in comparationem quod uenire possit, perficere inueniuntur. Sed si aliquid faciunt per magicam quẽadmodum diximus, operati fraudulenter seducere nituntur insensatos, fructum quidem & utilitatem nullam præstantes, in quos uirtutes perficere se dicunt, adducentes autem pueros inuestes,

† alij, ad correctionem ignis adhibent

B & oculos deludentes, & phantasmata ostẽdentes statim cessantia, & ne quidem stillicidio temporis perseuerantia, non Iesu domino nostro, sed Simoni mago similes ostenduntur. Et ex hoc autem quod dominus surrexit à mortuis in tertia die, firmum est, & discipulis se manifestauit, & uidentibus eis receptus est in cœlum, quod ipsi morientes & non resurgentes neq; manifestati, quibus arguuntur in nullo similes habẽtes Iesu animas. Si autem & dominum per phantasmata huiusmodi fecisse dicunt, ad prophetica reducentes eos, ex ipsis mõstrauimus, omnia sic deo, & prædicta esse, & facta firmissime, & ipsum solum esse filium dei, quapropter & in illius nomine, qui uere illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alij enim dæmones excludunt, firmissime & uere, ut etiam sæpissime credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis spiritibus, & sint in ecclesia, alij autem & præscientiam habent futurorum, & uisiones & dictiones propheticas. Alij autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impositionem curant, & sanos restituunt. Iam etiam quemadmodum diximus & mortui resurrexerunt, & perseuerauerunt nobiscum annis multis, & quid autem? Non est numerum dicere gratiarum quas per uniuersum mundum ecclesia à deo accipiens, in nomine Christi Iesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opitulationem gentium perficit, neque seducentes aliquem, nec

χάριν dixit beneficium

nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à deo, gratis & ministrat: nec inuocationibus angelicis faciat aliquid, nec incantationibus, nec aliqua praua curiositate, sed munde & pure & manifeste orationes dirigentes ad dominum, qui omnia fecit, & nomen domini nostri Iesu Christi in uirtute† secundum utilitates hominum, sed non ad seductionem perfecit. Si itaque & nunc nomen domini nostri Iesu Christi beneficia praestat & curat, firmissime & uere omnes ubique credentes in eum, sed non Simonis, neque Menandri, nec Carpocratis, nec alterius cuiuscunque, manifestum est quoniam homo factus, conuersatus est cum suo plasmate, uere omnia fecit ex uirtute dei, secundum placitum patris uniuersorum, quomodo prophetae praedixerunt. † Qui autem erant haec, in hijs quae sunt ex propheticis ostensionibus narrabuntur. A

al's, ad utilitatem hominū

al's, quae

Ostensio quod nō transeant animae in alia corpora. Cap. LIX.

DE corpore autem in corpus transmigrationem ipsorum subuertamus ex eo, quod nihil omnino eorū quae ante fuerint, meminerint animae. Si enim ob hoc emittebantur uti in omni erunt operatione, oportebat eas meminisse eorum, quae ante facta sunt, ut in ea quae deerant adimplerent, & non circa eadē semper uolutantes continuatim, miserabiliter laborēt. Non enim poterat corporis admixtio in totum uniuersam ipsorum quae ante habita erant, extinguere memoriam & contemplationem, & maxime adhoc ueniētes. Quomodo enim nunc soporato & requiescēte corpore quaecunq; anima ipsa apud se uidet, & in phantasmate agit, & horū plura reminiscens communicat cum corpore, & est quando & post plurimum temporis quaecunq; per somnium quis uidit, uigilans annūciat, Sic utiq; se reminisceretur, & illorum quae anteq̄ in hoc corpus ueniret egit. Si enim hoc quod in breuissimo tempore uisum est, uel in phantasmate conceptum est, & ab ea sola per somnium, postq̄ commixta sit corpori & uniuersum mēbrum dispersa commemoratur, multo magis illorū reminisceretur in quibus temporibus tantis, & uniuersa praeteritae uitae secula immorata est. B

Ostensio quod non bibant secundum Platonem obliuionis poculum. Caput LX.

AD haec Plato uetus ille adueniens, is qui & primus† sententiam hanc introduxit, cum excusare non posset, obliuionis induxit poculum† potasse, per hoc aporiam huiusmodi effugere, ostensionem quidem nullam faciens, dogmatice autem respōdens, quoniam introeuntes animae in hanc uitam, ab eo qui est super introitum daemone, priusq̄ in corpora intrent, potātur obliuione, & latuit semetipsum in alteram maiorem incidens aporiam. Si enim obliuionis poculū potata est, posteaq̄ ebibitum est, omnium factorum obliterare memoriam, hoc ipsum unde scis ô Plato, cum sit nunc in corpore anima tua, quoniā priusq̄ in corpus introeāt à daemone potata est

al's, scientiam

al's, putasse

λήθη

A est obliuionis medicamẽtum. Si enim dæmonem & poculum & introitum reminiſceris, & reliqua oportet & cognoſcas. Si autem illa ignoras, neq; dæmon uerus, neq; artificioſe compoſitum obliuionis poculum.

Oſtenſio quoniam corpus non eſt obliuio. Cap. LXI.

ADuerſus autem eos qui dicunt, ipſum corpus eſſe obliuionis medicamentum, occurret hoc. Quomodo igitur quodcunq; per ſemetipſam anima uidet, & in ſomnijs & ſecundum cogitationem, mentis intentionem corpore quieſcente ipſa reminiſcitur, & renunciat proximis. Sed ne quidem ea quæ olim agnita ſunt, aut per oculos, aut per auditum, meminiſſet anima in corpore exiſtens, ſi eſſet corpus obliuio, ſed ſimul atque ab inſpectis abeſſet oculis, auferretur oculus, auferretur utique ea, quæ eſſet de hijs memoria. Ipſa enim obliuione exiſtens, anima nihil aliud cognoſcere poterat niſi ſolum illud quod in præſenti uidebat. Quomodo autem & diuina† ſciret & meminiſſet ipſorum, exiſtens in corpore, quando ſit (ut aiunt) ipſum corpus obliuio? Sed & prophetæ ipſi cum eſſent in terra, quæcunq; ſpiritaliter ſecundum uiſiones cœleſtium uident uel audiunt, ipſi quoque meminerunt in hominem conuerſi, & reliquis annunciant, & nõ corpus obliuionem efficit animæ eorum quæ ſpiritaliter uiſa ſunt, ſed anima docet corpus, & participat de ſpiritali & facta uiſione. † *al. diſcerет*

Quoniam in corporis communione non amittit ſuas uirtutes
B anima. Caput LXII.

NOn enim eſt fortius corpus q̃ anima, quod quidem ab illa ſpiratur & uiuificatur & augetur & articulatur, ſed anima poſſidet & principatur corpori. Tantum autem impeditur à ſua uelocitate, quãtum corpus participat de eius motione, ſed non amittit ſuam ſcientiam. Corpus enim organo ſimile eſt, Anima autẽ artificis rationem obtinet. Quẽadmodum itaq; artifex uelociter quidem operationem ſecundũ ſe adinuenit, in organo autem tardius illã perficit, propter rei ſubiectæ immobilitatem, & illius mẽtis uelocitas admixta tarditati organi temperatam perficit operationem, Sic & anima participãs ſuo corpori, modicum quidẽ impeditur, admixta uelocitate eius in corporis tarditate, non amittit autẽ in totum ſuas uirtutes, ſed quaſi uitã participãs corporis, ipſa uiuere non ceſſat, ſic & de reliquis ei communicans, neq; ſcientiam ipſorum perdit, neq; memoriam inſpectorum.

Oſtenſio quod unuſquiſq; noſtrum ſuam habeat animam, ſicut & ſuum corpus. Caput LXIII.

SI itaque nullius prætæritorum meminit, ſed exiſtentium ſcientiam hic percipit, non igitur in alijs corporibus fuit aliquando, neq; egit, quæ ne quidem agnoſcit, neq; nouit, quæ quidem neq; uidit, ſed quemadmodum unuſquiſq; noſtrum ſuum corpus per artẽ dei ſumit, ſic & ſuam habet animam. Neq; enim ſic pauper, neq; indigens deus, ut nõ unicuiq; corpori pro-

priam

priam donaret animam, quêadmodum & proprium characterem. Et ideo A
adimpleto numero, quem ipse apud se ante definit, omnes quicunq; sunt descripti in uitam resurgent, sua corpora & suas habentes animas, & suos spiritus, in quibus placuerunt deo. Qui autem pœna sunt digni, habebunt in eã & ipsi suas habẽtes animas, & sua corpora, in quibus abstiterunt à dei
als, uoluntate †bonitate, & cessabunt utriq; iam generare & generari, & ducere uxorem, & nubere, uti commensurata multitudo ante præfinita deo, generis humani perfectorum compago siue aptatio conseruet patris. Plenissime autem dominus docuit, non solum perseuerare, non de corpore in corpus transgredientes animas, sed & characterem corporis, in quo etiã adaptãtur, custodire eundem, & meminisse eas operum quæ egerunt hic, & à quibus cessauerũt, in enarratione quæ scribitur de diuite & de Lazaro eo qui refrigerabatur in sinu Abrahæ, in qua ait, diuitem cognoscere Lazarum post mortem, & Abraham autem similiter, & manere in suo ordine unum quenq; ipsorum, & postulare mitti ei ad opem ferendam Lazarum, cui ne quidem de mensæ suæ micis communicabat: & de Abrahæ responso, qui non tãtum ea quæ secundum se, sed & quæ secundum diuitem essent, sciebat, & præcipiebat Moysi assentire & prophetis eos, qui non uellent peruenire in illum locum pœnæ, & recipientes præconium eius qui resurgeret à mortuis.

Quomodo perseuerant animæ corporis habentes figuras.
Caput LXIIII. B

PEr hæc enim manifestissime declaratum est & perseuerare animas, & non de corpore in corpus transire, & habere hominis figuram, ut etiam cognoscantur, & meminerint eorum quæ sint hic, & propheticum quoque adesse Abrahæ, & dignam habitationem unamquanq; gentem percipere, etiam ante iudicium.

Quomodo animæ cum sint generales in futurum incorruptibiles perseuerare,. Caput LXV.

SI qui autem hoc in loco dicant, non posse animas eas, quæ paulo ante esse cœperint in multum temporis perseuerare, sed oportere eas aut innascibiles esse, ut sint immortales: uel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mori, discant quoniam sine initio & sine fine uere & semper idem eodem modo se habens solus est deus, qui est omnium dominus, quæ autem sunt ab illo omnia, quæcunq; facta sunt & fiũt, initium quidem suum accipiũt generationis, & per hoc inferiora sunt ab eo qui ea fecit, quoniam non sunt ingenita, perseuerant autẽ & extenduntur in longitudinem seculorum, secundum uoluntatem factoris dei, ita ut sic initio fierent, & postea ut sint eis donat. Quemadmodum enim cœlum quod est super nos fir
als, multo tempore mamentum, & sol & luna, & reliquæ stellæ, & omnia ornamenta ipsorum, cum ante non essent, facta sunt, & †multa tempora perseuerant, secundum uolun-

uoluntatem dei,sic & de animabus,& de spiritibus,& omnino de omnibus
A hijs quæ facta sunt cogitans quis,minime peccauit,quando omnia quæ facta sunt initium quidem facturæ suæ habeant, perseuerant autem quoadusq; ea deus & esse & perseuerare uoluerit. Testatur pro hijs sententijs etiã propheticus spiritus, dicẽs: Quoniam ipse dixit,& facta sunt,ipse mandauit & creata sunt,statuit ea in seculum seculi.Et iterum de saluando homine,sic ait: Vitam petijt à te,& tribuisti ei longitudinẽ dierum in seculũ seculi,tanquam patre omniũ donante,& in seculum seculi perseuerantiã hijs qui salui fiunt. Non enim ex nobis, neq; ex nostra natura uita est, sed secundum gratiam dei datur. Et ideo qui seruauerit datũ uitæ, & gratias egerit ei qui præstitit, accipiet & in seculũ seculi longitudinem dierũ. Qui autem abiecerit eam,& ingratus extiterit factori,ob hoc quod factus est,& nõ cognouerit eum qui præstat,ipse se priuat in seculũ seculi perseuerãtia. Et ideo dominus dicebat ingratis existentibus in eum: Si in modico fideles non fuistis, quod magnũ est,quis dabit uobis? significans nobis,quoniã qui in modica temporali uita ingrati extiterunt ei, qui eam præstitit, iuste nõ percipient ab eo in seculũ seculi longitudinem dierum. Sicut aũt corpus animale ipsum quidem non est anima,participatur autem anima,quoadusq; deus uult,sic & anima ipsa quidem non est uita,participauit autem à deo sibi præstitam uitam: unde & propheticus sermo, Protoplastos,ait,factus est in animam uiuã, docens
B nos,quoniam secundũ participationem uitæ uiuens facta est anima, ita ut separatim quidem anima intelligatur,separatim aũt quæ erga eam est uita. Deo itaq; & uitam,& perpetuam perseuerantiam donante, capit & animas primum nõ existentes,dehinc perseuerare,cum eas deus & esse & subsistere uoluerit. Principari enim debet in omnibus, & dominari uoluntas dei,reliqua autem omnia huic cedere & subdita esse, & in seruitium dedita. Et de factura quidem,& perseuerantia animæ hucusq; dictum sit.

Euersio Basilidis cœlorum fabricatoris. Cap. LXVI.

Basilides autẽ & ipse super hæc quæ dicta sunt cogetur dicere secundũ suam regulam, non solum ccclxv. secundum successionem alios ab alijs factos,sed in immensum quandam & innumerabilem multitudinem cœlorum semper factam,& fieri,& futurum ut fiant, & nunquam deficere huiusmodi fabricam cœlorum. Si enim ex defluxu prioris secundũ factũ cœlũ ad illius speciẽ,& ad secundũ,tertiũ,& similiter omnes reliqui subsequentes, & de huius,quod secundũ nos est,quod & nouissimũ uocant, necesse est,ex defluxu aliud factum simile sibi,& ex illo iterũ aliud,& nunquam deficere,neq; defluxus eorum,qui iam facti sunt,neq; facturas seculorum,sed in immensum,& non in præfinitum numerũ cœlorũ incidere.

Ostensio quoniam prophetæ non à uarijs dijs fecerint prophetationes,sed ab uno & eodem, & expositio Hebraicorum nominũ

INCIPIVNT CAPITVLA TERTII libri, & primo præfatio quædam.

n 2 Aduersus

INCIPIT PRAEFATIO IN TERTIVM librum Irenæi de quatuor Hæresibus.

A

Via † dilectissime præceperas nobis ut eas quæ à Valentino sunt sententias absconditas, ut ipsi putant, in manifestum proderem,& ostenderem uarietatẽ ipsorũ,& sermonẽ destruentem eos inferrem, aggressi sumus aũt nos arguentes eos à Simone patre omniũ hæreticorum, & doctrinas & successiones manifestare,& omnibus eis contradicere,propter quod cum sit unius operis traductio eorũ & destructio in multis, misimus tibi libros, ex quibus primus quidem omnium illorum sentẽtias continet,& consuetudines,& characteres ostendit conuersationis eorũ.In secũdo uero destructa & euersa sunt,quæ ab ipsis male docentur, & nudata & ostensa sunt talia, qualia & sunt,In hoc aũt tertio ex scripturis inferemus ostensiones, ut nihil tibi ex hijs quæ præceperas,desit à nobis, sed & prætereꝗ̃ opinabatis ad arguendum & euertendum eos, qui quolibet modo male docẽt, occasiones à nobis accipias.Quæ enim est in deo charitas, diues & sine inuidia existens, plura donat,quàm postulet quis ab ea.Memento igitur eorũ,quæ diximus in prioribus duobus libris,& hæc illis adiungens, plenissimã habebis à nobis aduersus omnes hæreticos contradictionem, & fiducialiter ac instantissime resistens eis, pro sola uera ac uiuifica fide, quam ab apostolis ecclesia

B percepit,& distribuit filijs suis. Et enim dominus omnium dedit apostolis suis potestatem Euangelij,per quos & ueritatem,hoc est,dei filij doctrinam cognouimus,quibus & dixit dominus,Qui uos audit,me audit, & qui uos contemnit,me contemnit,& eum qui me misit.

als, Tu quidẽ dilectiss.

A QVIBVS ET QVEM ADMODVM EVANGELIVM ACCEPERIT ECCLESIA. CAPVT I.

On enim per alios dispositionẽ salutis nostræ cognouimus,quàm per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos,quod quidem tunc præconiauerunt, postea uero per dei uoluntatẽ in scripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnã fidei nostræ futurũ. Nec eñ fas est dicere, quoniã ante prædicauerunt,quàm perfectam haberent agnitionem, sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse apostolorum.Postea enim quàm surrexit dominus noster à mortuis,& induti sunt superueniẽte

ſpiritu ſancto uirtutē ex alto, de omnibus adimpleti ſunt, & habuerūt perfe- ctam agnitionē, exierūt in fines terræ, ea quæ à deo nobis bona ſunt euan- A gelizantes. & cœleſtē pacē hominibus annunciātes, qui quidē & omnes pa- riter & ſinguli eorū habentes Euangeliū dei. Ita Matthæus in Hebræis ip- ſorū lingua ſcripturā ædidit Euangelij, cum Petrus & Paulus Romæ euan- gelizarent & fundarent eccleſiā. Poſt uero horū exceſſum Marcus diſcipu- lus & interpres Petri, & ipſe quæ à Petro annuntiata erāt, præſcripta nobis tradidit. Poſtea & Ioānes diſcipulus domini, qui & ſupra pectus eius recū- bebat, & ipſe edidit Euāgeliū Epheſi Aſiæ cōmorās. Et om̄es iſti unū deum factorē cœli & terræ à lege & prophetis annuntiatū, & unū Chriſtū filium dei tradiderūt nobis, quibus ſi quis nō aſſentit, ſpernit quidē participes dn̄i, ſpernit aūt & ipſum Chriſtū dominū, ſpernit uero & patrē, & eſt à ſemet- ipſo damnatus, reſiſtens & repugnās ſaluti ſuæ, quod faciūt om̄es hæretici.

Euāgeliſtæ.

αὐτοκατάκριτος.

Quod neq; ſcripturis, neq; traditionibus obſequātur hæretici. Ca. II.

CVm enim ex ſcripturis arguuntur in accuſationē conuertuntur ipſarū ſcripturarum, quaſi non recte habeant, neq; ſint ex autoritate, & quia uarie ſint dictæ, & quia non poſſit ex hijs inueniri ueritas ab hijs, qui neſciāt traditionem. Nō enim per literas traditam illam, ſed per uiuam uocem, ob quam cauſam & Paulum dixiſſe, Sapientiam autem loquimur inter perfe- ctos, ſapientiam autem non mundi huius. Et hanc ſapientiam unuſquiſq; eorum eſſe dicit, quam à ſemetipſo adinuenit fictionem uidelicet, ut digne B ſecundum eos ſit ueritas aliquando quidem in Valentino, aliquando aūt in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Baſilide: fuit aūt in illo, qui cō- tra diſputat, qui nihil ſalutare loqui potuit, unuſquiſq; ipſorū omni modo peruerſus, ſemetipſum regulam ueritatis deprauans, prædicare non confun ditur. Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab apoſtolis, quæ per ſucceſſiones presbyterorum in eccleſijs cuſtoditur, prouocamus eos, qui aduerſantur traditioni, Dicent ſe non ſolum presbyteris, ſed etiam apoſto lis exiſtentes ſapientiores, ſynceram inueniſſe ueritatem: apoſtolos autē ad- miſcuiſſe ea quæ ſunt legalia ſaluatoris uerbis, & non ſolum apoſtolos, ſed ipſum dominum modo quidem à Demiurgo, modo autem à medietate, in- terdum autem à ſummitate feciſſe † ſermones, & ſe uero indubitate, & incon taminate & ſyncere abſconditum ſcire myſterium. Quod quidem impu- dentiſſime eſt blaſphemare ſuum factorem. Euenit itaque neque ſcripturis iam neque traditioni conſentire eos. Aduerſus tales certamen nobis eſt ô dilectiſſime, more ſerpentum lubrici undique fugere conantes. Quapro- pter undique reſiſtendum eſt illis, ſi quos ex hijs retuſione cōfundentes ad conuerſionem ueritatis adducere poſſimus. Etenim ſi non facile eſt ab er- rore apprehenſam reſipiſcere animam, ſed non omnimodo impoſſibile eſt errorem effugere appoſita ueritate.

Autoritas pō tificum.

† als, ſermonē.

De apo-

De apostolorum traditione, uel ab apostolis in ecclesijs episcoporum successione. Cap. III.

A TRaditionem itaq; apostolorũ in toto mundo manifestatam in ecclesia
adest perspicere omnibus, qui uera uelint† audire, & habemus annume- *alr. uidere.*
rare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesijs, & successores eo-
rum usq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerunt, quale ab hijs
deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quæ seorsim & la-
tenter ab reliquis perfectos docebant, hijs uel maxime traderent ea, qui-
bus etiam ipsas ecclesias committebant, ualde enim perfectos & irrepre-
hensibiles, in omnibus eos uolebant esse, quos & successores relinquebant,
suum ipsorum locum magisterij tradentes, † quibus emendate agẽtibus fie- *alr. qui emendati gentibus fierent.*
ret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas. Sed quoniam ualde lon
gum est, in hoc tali uolumine omniũ ecclesiarum enumerare successiones,
maximæ & antiquissimæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus apo *Romana ecclesia.*
stolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam quam ha-
bet ab apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per succes-
siones episcoporum peruenientem usq; ad nos, indicantes cõfundimus o-
mnes eos, qui quoquo modo uel per sui placentiam malam, uel uanam glo
riam, uel per cæcitatem & malam sententiã præterquàm oportet colligunt.
Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est
B omnem conuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undiq; fideles, in qua sem-
per ab hijs qui sunt undiq; conseruata est ea quæ est ab apostolis traditio.
Fundantes igitur & instruentes beati apostoli ecclesiam, Lino episcopatum
administrandæ ecclesiæ tradiderũt. Huius Lini Paulus in hijs quæ sunt ad *Linus.*
Timotheum epistolis meminit. Succedit aũt ei Anacletus, post eum tertio
loco ab apostolis episcopatum sortitur Clemens, qui & uidit ipsos aposto-
los, & contulit cum eis, & cum adhuc insonantẽ prædicationem apostolorũ
& traditionem ante oculos haberet. Non solus enim, adhuc multi supererãt
tunc ab apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica
inter eos qui Corinthi essent, fratres facta, scripsit quæ est Romæ ecclesia po
tentissimas literas Corinthijs, ad pacem eos congregans, & reparans fidem
eorum, & annuntians quam in recenti ab apostolis receperant traditionẽ.
annunciantem unum deum omnipotentem, factorẽ cœli & terræ, plasma-
torem hominis, qui induxit cataclysmum, & aduocauerit Abrahã, qui edu-
xerit populum de terra Ægypti, qui colloquutus sit Moysi, qui legem dispo
suerit, & prophetas miserit, qui ignem præparauerit diabolo & angelis eius.
Hunc patrem domini nostri Iesu Christi ab ecclesijs annuntiari, ex ipsa scri-
ptura qui uelint, discere possunt, & apostolicã ecclesiæ traditionẽ intelligere,
cum sit uetustior epistola hijs qui nũc falsò docẽt, & alterũ deum super De
miurgũ, & factorem horum omnium quæ sunt commentiuntur. Huic autẽ

Euaristus. Clementi succedit Euaristus,& Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab apostolis constitutus est Sixtus,& ab hoc Telesphorus,qui etiam gloriosissime martyrium fecit,ac deinceps Hyginius,post Pius, post quē Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab apostolis in ecclesia traditio, & ueritatis præconatio puenit usq; ad nos. Et est plenissima hæc ostēsio,unam & eandem uiuificatricē fidem esse,quæ *Polycarpus.* in ecclesia ab apostolis usq; nunc sit conseruata,& tradita in ueritate. Et Polycarpus aūt non solum ab apostolis edoctus,& conuersatus cum multis ex eis,qui dominū nostrum uiderūt,sed etiam ab apostolis in Asia, in ea quæ est Smyrnis ecclesia constitutus episcopus, quem & nos uidimus in prima nostra ætate,multū enim perseuerauerat, & ualde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens exiuit de hac uita. Hic docuit semper, quæ ab apostolis didicerat,quæ & ecclesiæ tradidit,& sola sunt uera. Et testimoniū hijs perhibēt quæ sunt in Asia ecclesiæ omnes, & qui usq; adhuc successerūt Polycarpo,qui uir multo maioris autoritatis testis, & fidelioris ueritatis est testis,quàm Valentinus & Marcion,& reliqui qui sunt peruersæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cum aduenisset in urbem,multos ex hijs quos prædiximus,hæreticos conuertit in ecclesiam dei, unam & solam hanc ueritatem annūcians ab apostolis percepisse se,quam & ecclesiæ tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem,quoniam Ioannes domini discipulus in Epheso iens lauari,cum uidisset intus Cerinthum,exilierit de balneo nō lotus,dicens,quod timeat,ne balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus ueritatis. Et ipse autem Polycarpus, Marcioni aliquando occurrēti sibi & dicenti,Cognosce nos,respondit,Cognosco te primogenitum satanæ. Tantū apostoli,& horum discipuli habuerunt timorem, ut neq; uerbotenus communicarent alicui eorum,qui adulterauerāt ueritatem, quemadmodum & Paulus ait:Hæreticum autem hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est qui est talis,& à semetipso damnatus. Est autem & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua & charecterem fidei eius,& prædicationem ueritatis, qui uolunt & curam habent suæ salutis,possunt discere. Sed & quæ est Ephesi ecclesia à Paulo quidem fundata, Ioanne aūt permanente apud eos usq; ad Traiani tempora, testis est uerus apostolorum traditionis.

Testificatio eorum,qui apostolos uiderunt, de prædicatione ueritatis. Cap. IIII.

TAntæ igitur ostēsiones cum sint, hæc nō oportet adhuc quærere apud alios ueritatem,quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositorium diues, plenissime ia en cōtulerint omnia,quæ sint ueritatis, uti omnis quicūq; uelit,sumat ex ea potū uitæ. Hæc est enim uitæ introitus,

omnes

omnes autem reliqui fures sunt & latrones, propter quod oportet deuitare
A quidē illos, quæ autē sunt ecclesiæ, cum magna diligētia diligere & apprehē-
dere ueritatis traditionē. Quid eñ & si qui de aliqua modica quæstione di-
sceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in qui-
bus apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere quod
certū & †rei liquidū est. Quid aūt si neq; apostoli quidē scripturas reliquis- al. re.
sent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt
hijs, quibus cōmittebant ecclesias, cui ordinationi assentiunt multæ gentes
Barbarorū, eorum qui in Christū credunt, sine charactere uel atramento
scriptā habentes per spiritum in cordibus suis salutē, & ueterem traditionē
diligenter custodientes, in unū deum credētes fabricatorem cœli & terræ, &
omniū quæ in eis sunt, per Christū Iesum dei filiū. Qui propter eminentis-
simam erga figmentū suum dilectionē, eā quæ esset ex uirgine, generationē
sustinuit, ipse per se hominē adunans deo, & passus sub Pontio Pilato, &
resurgens, & in claritate receptus in gloria, uenturus saluator eorum qui sal-
uantur, & iudex eorum qui iudicantur, & mittens in ignem æternum trans-
figuratores ueritatis, & contemptores patris sui, & aduentus eius. Hanc fidē
qui sine literis †crediderint, quantū ad sermonē nostrū barbari sunt, Quan- al. crediderūt
tum autem ad sententiā, & consuetudinē & conuersationē, propter fidē, per-
B quàm sapientissimi sunt, & placent deo, conuersantes in omni iustitia & ca-
stitate & sapientia. Quibus si aliquis annuntiauerit ea, quæ ab hæreticis ad-
inuenta sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes
aures, longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum
colloquiū. Sic per illam ueterem apostolorū traditionem, ne in conceptionē
quidem mentis admittunt, quodcunq; eorū portentiloquiū est: neq; enim
congregatio fuit apud eos, neq; doctrina instituta. Ante Valentinum enim
nō fuerūt qui sunt à Valentino, neq; ante Marcionē erant, qui sunt à Mar-
cione, nec omnino erant aliqui sensus maligni, quos supra enumerauimus,
antequam initiatores & inuentores peruersitatis eorum fierent. Valentinus
enim uenit Romam sub Hyginio, increuit uero sub Pio, & prorogauit tem
pus usq; ad Anicetū. Cerdon aūt qui ante Marcionem, & hic sub Hyginio,
qui fuit octauus episcopus, sæpe in ecclesiam ueniens, & exomologesin fa-
ciens sic consummauit, modo quidē latenter docens, modo uero exomolo-
gesin faciens, modo uero ab aliquibus traductus, in hijs quæ docebat male,
& abstentus est à religiosorū hominum cōuentu. Marcion autē illi succedēs
inualuit sub Aniceto, decimum locum episcopatus cōtinente. Reliqui uero
qui uocantur gnostici à Menandro Simonis discipulo, quemadmodum o-
stendimus, accipiētes initia unusquisq; eorum, cuius participatus est senten-
tiæ, eius & pater, & antistes apparuit. Omnes autē hij multo posterius me-
diantibus iā ecclesiæ temporibus insurrexerunt in suam Apostasiam.

Ostensio

Ostensio quod & dominus & apostoli in ueritate ædiderint doctrinam, & non secundum audientium opinionem. Cap. V. A

TRaditione igitur quæ est ab Apostolis, sic se habente in ecclesia, & permanente apud nos, reuertamur ad eam quæ est ex scripturis ostensionem, eorum qui & Euangelium conscripserunt apostolorũ, ex quibus conscripserunt de deo sententiam, ostendentes quoniam dominus noster Iesus Christus ueritas est, & mendacium in eo non est, quemadmodum & Dauid eam quæ est ex uirgine generationem eius, & eam quæ est ex mortuis resurrectionem prophetans ait, Veritas de terra orta est. Et apostoli autem discipuli ueritatis existentes, extra omne mendacium sunt, non enim communicat mendacium ueritati, sicut non communicant tenebræ luci, sed præsentia alterius excludit alterum. Veritas ergo dominus noster existens, non mentiebatur, & quem sciebat labis esse fructum, non utique deum confiteretur, & deum omnium, & summum regem, & patrem suum, perfectus imperfectum, spiritalis animalem, is qui in pleromate esset, eum qui extra pleroma, neq; discipuli eius alium quendam deum nominarent, aut dominũ uocarent, præter eum qui uere deus & dominus omnium: quemadmodum dicunt hij qui sunt uanissimi sophistæ, quoniam apostoli cum hypocrisi fecerunt doctrinam, secundum audientium capacitatem, & responsiones secundum interrogantium suspiciones, cæcis cæca cõfabulantes, secundum cæcitatem ipsorum, languentibus autem secundum languores ipsorum, & errantibus secundum errorem eorum, & putantibus Demiurgum solum esse deum, hunc annuntiasse. His uero qui innominabilem patrem capiunt per parabolas & ænigmata inenarrabile fecisse mysterium, uti non quemadmodum habet ipsa ueritas, sed & in hypocrisi, & quemadmodum capiebat unusquisq; dominum & apostolos ædidisse magisterium. Hoc autem non est sanantium nec uiuificantium, sed magis grauantium, & augẽtium ignorantiam ipsorum, & multo uerior hic lex inuenitur, maledictũ dicens omnẽ qui in errorem mittat cæcum in uia. Qui enim ad inuentionem missi erant errantium apostoli, & ad uisionem eorum qui non uidebant, & ad medicinam languentium, utiq; non secundum præsentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum ueritatis manifestationem. Nec enim quilibet homines recte facient, si cæcos iamiamq; per præcipitium ferri incipientes adhortẽtur insistere illi periculosissimæ uiæ, quasi uere rectæ, & quasi bene peruenturi sint. Quis autem medicus uolens curare ægrotum, faciet secundum concupiscentias ægrotantis, & nõ secundũ quod aptum est medicinæ? Quoniam aũt dominus medicus uenit eorũ, qui se male habent, ipse testificatur dicens: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus, Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? & quomodo peccatores pœnitentiam agent, utrum perseuerantes

rantes in eisdem ipsis? An è contrario magnam commutationem & trans-
A gressionem prioris conuersationis accipientes, per quam & ægritudinē non modicam, & multa peccata sibimetipsis importauerunt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionē uacuatur, agnitionem uero faciebat dominus suis discipulis, per quam & curabat laborātes, & peccatores à peccato cohercebat. Non igitur iam secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neq; secundum suspicionem interrogantiū respondebat eis, sed secundum doctrinam salutarem, & sine hypocrisi, & sine acceptatione. Quod etiā ex domini sermonibus ostēditur, qui quidē his qui erāt ex circuncisione ostendebat filium dei eum, qui per prophetas *fuerat Christum, hoc est, seipsum manifestabat, qui libertatē hominibus restaurauerit, & attribuerit incorruptelæ hæreditatem. Gentes autem iterum docebāt apostoli, ut relinquerent uana ligna & lapides, quæ suspicabantur esse deos, & uerum colerent deum, qui constituisset & fecisset omne humanum genus, & per conditionem suam aleret & augeret, & constabiliret eis esse præstaret, & ut expectarent filium eius Iesum Christum, qui redemit nos de Apostasia sanguine suo, ad hoc, ut essemus & nos populus sanctificatus, de cœlis descensurus in uirtute patris, qui & iudicium omnium facturus est, & ea quæ à deo sunt bona donaturus his, qui seruauerint præcepta eius. Hic in nouissimis
B temporibus apparens lapis summus angularis, in unum collegit & uniuit eos, qui longe, & eos qui prope, hoc est, circuncisionem & præputium, dilatans Iaphet, constituens eum in domo Sem.

*forte, prædictus fuerat.

Ostēsio quod in scripturis nemo alius deus nominatur, nec dominus nuncupatur, nisi solus uerus deus pater omnium & uerbum eius. Cap. VI.

NEq; igitur dominus, neq; spiritus sanctus, neq; apostoli eum qui non esset deus definitiue & absolute deum nominassent aliquando, nisi esset uerus deus, neq; dominum appellassent aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium deum patrem & filium eius, qui dominiū accepit à patre suo omnis conditionis, quemadmodum habet illud: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Quoadusq; ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Patrem enim filio collocutum ostendit, qui & dedit ei hæreditatem gentium, & subiecit ei omnes inimicos. Vere igitur cum pater sit dominus, & filius uere sit dominus, merito spiritus sanctus domini appellatione signauit eos. Et iterum in euersione Sodomitarū scriptura ait: Et pluit dominus super Sodomam & Gomorram ignem & sulphur à domino de cœlo. Filium enim hic significat, qui & Abrahæ conloquutus sit, à patre accepisse potestatem ad iudicandum Sodomitas propter iniquitatem eorum. Similiter habet illud: Sedes tua deus in æternū, uirga directionis, uirga regni tui, Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē, propterea unxit te deus, deus tuus. Vtrosq; enim dei appellatione significauit spiritus, & eū qui ungitur filium,

filium,& eum qui ungit, id est patrem. Et iterum: Deus stetit in synagoga eorum, in medio autem deos discernit, de patre & filio, & de his qui adoptionem perceperunt dicit. Hi autem sunt ecclesia, hæc enim est synagoga dei, quam deus, hoc est, filius ipse per semetipsum collegit. De quo iterũ dicit, Deus deorum dominus loquutus est, & uocauit terram. Quis deus? de quo dixit: Deus manifeste ueniet, deus noster, & non silebit, hoc est filius, qui secundum manifestationẽ hominibus aduenit, qui dicit palàm: Apparui his qui me non quærunt. Quorum autem deorum? quibus dicit: Ego dixi, dij estis, & filij altissimi omnes. Hij scilicet qui adoptionis gratiam adepti sunt, per quam clamamus Abba pater. Nemo igitur alius, quemadmodũ prædixi, deus nominatur, aut dominus appellatur, nisi qui est omnium deus & dominus, qui & Moysi dixit: Ego sum, qui sum, & sic dices filijs Israël, Qui est, misit me ad uos, & huius filius Iesus Christus dominus noster, qui filios dei facit credentes in nomen suum, Descendit, inquit, eripere populum hũc. Ipse est enim qui descendit & ascendit propter salutẽ hominum. Per filium itaq; qui est in patre, & habet in se patrem, his quibus est manifestatus, patre testimonium testimonium præbente filio, & filio annunciante patrem. Quemadmodum & Esaias ait: Et ego, inquit, testis, dicit dominus deus, & puer quem elegi, uti cognoscatis, & credatis, & intelligatis quoniã ego sum. Cum autem eos, qui non sunt dij nominat, non in totum, quemadmodũ prædixi, scriptura ostendit illos deos, sed cum aliquo additamento & significatione, per quam ostenduntur non esse dij. Quemadmodum apud David, dij gentium idola dæmoniorum, & deos alienos nõ † sectabitis. Ex hoc enim quod dicit dij gentium, gentes autem uerbum domini nesciunt, & alienos deos nominans eos, abstulit quod sint dij. A sua autem persona quod est, dicit de ipsis, sunt enim idola, inquit, dæmoniorum. Et Esaias, Confundantur omnes qui blasphemant deum, & sculpunt inutilia, & ego testis, dicit dominus, abstulit quod sint dij, solo autem utitur nomine, ad hoc ut sciamus de quo dicit. Hoc autem ipsum & Hieremias: Dij, inquit, qui non fecerunt cœlum & terram pereant de terra, quæ est sub cœlo. Ex eo enim quod perditionem eorum adiecit, ostendit non esse deos eos. Et Helias autẽ conuocato uniuerso Israël in Carmelum montẽ, uolens eos ab idololatria auertere, ait eis. Quousq; claudicabitis uos in ambobus suffraginibus, si unus est dominus deus, uenite post eum. Et iterum super holocaustum sic ait idolorum sacerdotibus. Vos inuocabitis in nomine deorum uestrorum, & ego inuocabo in nomine domini dei mei, & deus qui exaudiet hodie, ipse est deus. In eo enim quod hæc dicebat propheta, qui quidem apud ipsos putabantur dij, arguit deos non esse. Conuertit autem eos ad eum deum, qui & credebatur ab eo, & qui uere erat deus, quem & inuocãs clamabat: Domine deus Abrahã, deus Isaac, deus Iacob exaudi me hodie. Et intelligat omnis populus

A

B

aliàs sectabimini.

A omnis populus hic, quoniã tu es deus Israël. Et ego igitur inuoco te domine deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob qui est & Israël, pater domini nostri Iesu Christi, deus qui per multitudinem misericordiæ tuæ & bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus, qui fecisti cœlum & terram & dominaris omnium, qui es solus & uerus deus, super quẽ alius deus non est, præter dominum nostrum Iesum Christum† dominatione quoq; dominaris spiritus sancti, da omni legenti hanc scripturam cognoscere te, quia solus deus es, & confirmari in te, & absistere ab omni hæretica, & quæ est sine deo & impia sententia. Et apostolus autem Paulus dicens, Si enim his qui non erant dij seruistis, nunc cognoscentes deum, imò cogniti à deo, separauit eos qui non erant, ab eo qui est deus. Et iterum de antichristo dicens, Qui aduersatur & extollit se, inquit, super omne quod dicitur deus, uel quod colitur, eos qui ab ignorantibus deum dij dicuntur, significat, id est idola. Et enim pater omnium deus dicitur & est, & non super hunc extolletur antichristus, sed super eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dij. Quoniam autem hoc uerum est, ipse Paulus ait, Scimus autem quoniã nihil est idolum, & quoniam nemo deus nisi unus. Etenim si sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo siue in terra, nobis unus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Iesus Christus, per quẽ omnia & nos per ipsum. Dixit enim & separauit eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dij, ab uno deo patre, ex quo omnia;

B & unum dominum Iesum Christum, ex sua persona firmissime cõfessus est. Quod autem siue in cœlo siue in terra, non quemadmodum exponunt hij, dicere eum mundi fabricatorem, sed simile est ei quod à Moyse dictum est, Non facies tibi omnem similitudinem in deum, quæcunq; in cœlo sursum, & quæcunq; in terra deorsum, & quæcunq; in aquis, uel sub terra. Quæ autem in cœlo sunt, quæ sint ipse exponit. Ne quando, inquit, respiciens in cœlum, & uidens solem & lunam & stellas, & omne ornamentum cœli, errans adores ea, & seruias eis. Et ipse autẽ Moyses homo dei existens, Deus inquit, datus est ante Pharaonem, non autem uere dominus appellatur, nec deus uocatur à prophetis, sed fidelis Moyses famulus & seruus dei dicitur à spiritu, quod & erat.

Quid sit quod à Paulo dicitur in quibus deus mundi huius excæcauit mentes infidelium. Cap. VII.

QVod autem dicunt aperte Paulum in secunda ad Corinthios dixisse, in quibus deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, & alterum quidem† dominum esse seculi huius dicunt, alterũ uero qui sit super omnem principatum, & initium & potestatem, non sumus in causa, si hij qui quæ super deum sunt mysteria scire se dicunt, ne quidem legere Paulum sciunt. Si enim qui secundũ Pauli consuetudinem, quemadmodum ex multis & alibi ostendimus hyperbatis eum utẽtem, sic legerit, in quibus deus, deinde sub-

εὐδόκησας

al., dominationẽ quoq; dominans

al., deum

hyperbatum

distinguens & modicum diastematis faciens simul & in unum reliqua lege A rit, seculi huius excæcauit mentes infidelium, inueniet uerum, ut sit quod dicitur, Deus excæcauit mentes infidelium huius seculi. Et hoc per subdistinctionem ostenditur. Non enim deum huius seculi dicit Paulus, quasi super illum alterum aliquem sciens, sed deum quidē deum confessus est: Infideles autem seculi huius dicit, quoniam uenturum incorruptibile non hæreditabunt seculum. Queādmodum autē deus excæcat mentes infidelium, ex ipso Paulo ostendemus, proficiente nobis sermone, & non nunc in multum mutemus mentem nostram à proposito. Quoniam autem hyperbatis frequenter utitur Apostolus, propter uelocitatē sermonum suorum, & propter impetum qui in ipso est spiritus, ex multis quidem alijs est inuenire. Sed & in ea quæ est ad Galatas, sic ait, Quid ergo? Lex factorum posita est usque quo ueniat semen, cui promissum est, dispositum per angelos in manu mediato-

Hyperbatum ris. Ordinatio enim sic est, Quid ergo lex factorum? disposita per angelos in manu mediatoris posita est, usque dum ueniat semen, cui repromissum est, ut sit homo interrogans & spiritus respondens. Et iterum in secunda ad Thessalonicēses, de antichristo dicēs, ait, Et tunc reuelabitur ille iniquus, quē dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduentus sui, illum cuius est aduentus secundū operationem satanæ, in omni uirtute & signis & portentis mendacij. Etenim in his ordinatio dictorum sic est, Et tunc reuelabitur iniquus, cuius est aduentus secundū operationem B satanæ, in omni uirtute & signis & portentis mendacij, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduentus sui. Non enim aduentum domini dicit, secundum operationem satanæ fieri, sed aduentum iniqui, quem & antichristum dicimus. Si ergo non attendit aliquis lectioni, & per interualla aspirationis manifestet quod dicitur, erunt non tantum incongruentia, sed & blasphema legens, quasi domini aduentus secundum operationem fiat satanæ. Sicut ergo in talibus oportet per lectionem hyperbaton ostendi, & consequentem Apostoli seruare sensum, sic & ibi non deum seculi huius legimus, sed deum quem uere deum dicimus. Incredulos autem & excæcatos seculi huius, audiemus, quoniam uenturum uitæ non hæreditabunt seculum.

Quid est Mammona. Cap. VIII.

SOluta igitur & hac illorum calumnia, manifeste ostensum est, quoniam nunquam prophetæ, neque apostoli alium deum nominauerunt, uel dominum appellauerunt præter uerum & solum deum. Multo magis ipse dominus, qui & Cæsari quidem quæ Cæsaris sunt reddi iubet, & quæ dei sunt deo, Cæsarem quidē Cæsarē nominans, deum uero deū confitēs. Similiter & illud quod ait, Non potestis duobus dominis seruire, ipse interpretatur, dicens, Non potestis deo seruire & mammonæ, deum quidem confitens deum,

A deum, mammonam autem nominans, hoc quod & est, non Mammonam dominum uocat dicens, Non potestis duobus dominis seruire, sed discipulos docet seruiẽtes deo non subijci Mammonæ, neq; dominari ab eo. Qui, inquit, facit peccatum seruus est peccati. Quemadmodum igitur seruientes peccato, seruos peccati uocat, non tamen ipsum peccatum dominum appellat, sic & eos qui mammonæ seruiunt, seruos mammonæ appellat, nõ deum appellans Mammonam. Mammonas autem est secundum Iudaicam loquelam, qua & Samaritæ utũtur, cupidus & plus q̃ oportet, habere uolens. Secundum autem Hebraicam adiunctiue dicitur Mam uel significat gulosum, id est, qui non possit à gula se continere. Secundum hæc igitur quæ significãtur, nõ possumus deo seruire & Mammonæ. Sed & diabolum cum dixisset fortem, nõ in totum sed uelut in comparatione nostra, semetipsum in omnia & uere fortem ostendit dominus dicens, non aliter aliquem posse diripere uasa fortis, si non prius ipsum alliget fortem, & tunc domum eius diripiet. Vasa autẽ eius & domus nos eramus, cum essemus in Apostasia, utebatur enim nobis queãdmodum uolebat, & spiritus immundus habitabat in nobis. Non enim aduersus eum, qui se alligabat & domũ eius diripiebat fortis erat, sed aduersus eos, qui in usu eius erant homines, quoniã abscidere fecerat sentẽtiam eorum à deo, quos eripuit dominus, Queãdmodum & Hieremias ait, Redemit dominus Iacob, eripuit eũ de manu Pharaonis Mãmona qd

B eius. Si igitur non significasset eum, qui alligat, & diripit eius uasa, hoc autẽ solum cum fortem dixisset, esset fortis inuictus. Sed obiecit obtinentẽ, tenet enim qui alligat, tenetur autem qui alligatur, & hoc sine comparatione fecit, ut non compararetur domino seruus Apostata existens, nõ enim tãtum hic, sed nec quidẽ ex his quæ cõstituta, & in subiectione sunt cõparabitur uerbo dei, per quẽ facta sunt omnia, qui est dominus noster Iesus Christus. Quoniam enim siue angeli, siue archangeli, siue thtoni, siue dominationes ab eo qui super omnes est deus, & constituta sunt, & facta per uerbũ eius, Ioannes quidẽ sic significauit, tum enim dixisset de uerbo dei, quoniã erat in patre, adiecit, Omnia per eum facta sunt, & sine eo factũ est nihil. Dauid quoq; cum laudationes enumerasset, nominatim uniuersa quæcunq; diximus, & cœlos & omnes uirtutes eorũ adiecit, Quoniã ipse præcepit & creata sunt, ipse dixit & facta sunt. Cui ergo præcepit? uerbo scilicet, & per quod, inquit, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quoniam autem ipse omnia fecit libere, & queãdmodum uoluit, ait iterum Dauid, Deus autem noster in cœlis sursum & in terra omnia quæcunq; uoluit fecit. Altera autem sunt, quæ cõstituta sunt ab eo qui constituit, & quæ facta sunt ab eo qui fecit, ipse enim infectus, & sine initio & sine fine, & nullius indigens, ipse sibi sufficiens, & adhuc reliquis omnibus, ut sint hoc ipsum præstans. Quæ uero ab eo sunt facta, initium sumpserunt. Quæcunq; autẽ initium sumpserunt

runt percipere, & subiecta sunt & indigent eius qui se fecit, necesse est omni- A
no uti differens uocabulum habeant apud eos, etiam qui uel modicum sensum in discernendo talia habeant, Ita ut is quidem qui omnia fecerit cum uerbo suo, iuste dicatur deus & dominus solus, quæ autem facta sunt, non iam eiusdem uocabuli percipibilia esse, neque iuste id uocabulum sumere debere, quod est creatoris.

Quam habuerunt de deo sententiam, qui Euangelium nobis tradiderunt apostoli. Caput IX.

OStenso igitur hic plane, & adhuc ostendatur manifestius neminem alterum dominum uel deū, neq; prophetas neq; apostolos, neq; dominum Christum confessum esse ex sua persona, sed præcipue deum & dominum, prophetis quidē & apostolis patrem & filium confitentibus, alterum autem neminem neq; deum nominantibus, neq; dominum confitentibus. Et ipso domino patrem tantum deum & dominum eum, qui solus est deus & dominator omniū, tradente discipulis, sequi nos oportet, siquidē illorum sumus discipuli, testimonia illorum ita se habētia, Matthæus enim apostolus unum & eundem sciens deum, qui promissionem fecerit Abrahæ, facturum se semen eius quasi stellas cœli, qui per filium suum Christum Iesum à lapidum cultura in suam nos agnitionem uocauerit, uti fieret populus, qui non populus, & non dilecta, dilecta, ait Ioannē præparātem Christo uiam, his qui in carnali quidē cognatione gloriabantur, uarium autē & omni malitia completum sensum habebant, eam pœnitentiam quæ à malitia reuocaret, annuntiantem dixisse, Progenies uiperarum, quis uobis monstrauit fugere ab ira uentura? facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere in uobis ipsis, patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniam potens est deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Pœnitentiam igitur eis eam quæ esset à malitia, præconabat, sed non alterum deum annuntiabat, præter eum qui fecisset promissionem Abrahæ, ille præcursor Christi, de quo iterum ait Matthæus, similiter autē & Lucas, Hic enim est qui dictus est à domino per prophetam, Vox clamantis in deserto, parate uiam domino, rectas facite semitas dei nostri. Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erūt tortuosa in directa, & aspera in uias planas, & uidebit omnis caro salutare dei nostri. Vnus igitur & idem deus est, pater domini nostri, qui & præcursorem per prophetas missurum se promisit, & salutare suum, id est, uerbum suū uisibile effecit omni fieri carni, incarnatum & ipsum, ut in omnibus manifestus fieret rex eorum. Etenim ea quæ iudicātur oportebat uidere iudicem, & scire hunc à quo iudicātur, & ea quæ gloriam consequūtur, oportebat scire eum, qui munus gloriæ eis donat. Iterum autē de angelo dicēs Matthæus ait, Angelus domini apparuit Ioseph in somnis. Cuius domini? Ipse interpretatur, uti adimpleatur quod dictum est

(B marginal letter beside line "his qui in carnali...")

A est à domino per prophetam, Ex Ægypto uocaui filium meum. Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabũt nomen eius Emanuel, quod est interpretatũ, nobiscũ deus. De hoc qui est ex uirgine Emanuel, dixit Dauid, Non auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus Dauid ueritatem & non dispernet eum, de fructu uentris tui, ponam super sedem tuam. Et iterum, Notus in Iudæa deus, & factus est in pace locus eius, & habitaculum eius in Syon. Vnus igitur & idem deus, qui à prophetis prædicatus est, & ab angelo annunciatus, & huius filius, qui ex fructu uentris Dauid, id est, ex Dauid uirgine, & Emanuel, cuius & stellam Balaam quidem sic propheta[t], Orietur stella ex Iacob, & surget dux in Israël.

Quæ sunt quæ à Magis domino nostro oblata sunt munera. Caput X.

MAtthæus autẽ Magos ab oriente ueniẽtes ait dixisse, Vidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum, deductosq; à stella in domum Iacob ad Emanuel, per ea quæ obtulerunt munera ostendisse, quis erat qui adorabatur. Myrrha quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur & sepeliretur. Aurum uero, quoniam rex, cuius regni finis non est. Thus uero, quoniam deus qui & notus in Iudæa factus est, & manifestus eis, qui non quærebãt eum. Adhuc ait in baptismate Matthæus, Aperti sunt ei cœli, & uidit spiritum dei, quasi columbam uenientem super eum. Et ecce uox de cœlo, dicẽs, Hic est filius meus dilectus, in quo mi-
B hi bene complacui. Non enim Christus tunc descendit in Iesum, neq; alius quidem Christus, alius uero Iesus, sed uerbum dei, qui est saluator & omnium dominator cœli & terræ, qui est Iesus, queadmodum ante ostendimus, qui & assumpsit carnem & unctus est à patre spiritu, Iesus Christus factus est, sicut Esaias ait, Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum †spiritu timoris dei. Non secundum gloriam iudicabit, neq; secundum loquelam arguet, sed iudicabit humili iudicio, & arguet gloriosos terræ. Et iterum ipse Esaias unctionem eius, & propter quid unctus est præsignificans, ait, Spiritus dei super me, quapropter unxit me, euangelizare humilibus misit me, curare cõminutos corde, præconare captiuis remissionem, & cæcis uisionem, uocare annum domini acceptabilem, & diem retributionis, cõsolari omnes †plangẽtes. Nam secundũ id quod uerbum dei homo erat ex radice Iesse & filius Abrahæ, secundũ hoc requiescebat spiritus dei super eum, & ungebatur ad euangelizandum humilibus. Secundũ autem quod deus erat, non secundum gloriam iudicabat, neq; secũdum loquelam arguebat, non enim opus erat illi, ut quis ei testimonium diceret de homine, cum ipse sciret quid esset in homine. Aduocabat autem omnes homines plãgentes, & remissio-

al. spiritum

al. lugentes

nem his qui à peccatis in captiuitatem deducti erant donans, soluebat eos A
à uinculis, de quibus ait Salomon, Restibus autem peccatorum suorum
unusquisq; constringitur, Spiritus ergo dei descendit in eum, eius, qui eum
per prophetas promiserat uncturum se eum, ut de abundantia unctionis
eius nos percipientes saluaremur, & sic quidem Matthæus.

Ostensio quod neq; plura neq; minus q̃ quatuor possunt esse Euangelia. Caput XI.

LVcas autem sectator & discipulus apostolorum, de Zacharia & Helisabeth ex quibus secundũ repromissionem dei, Ioannes natus est, referens ait, Erant autẽ iusti ambo ante deum, incedentes in omnibus mãdatis & iustitijs domini sine querela. Et iterum de Zacharia dicens, Factum est autem cũ sacerdotio fungeretur in ordine uicis suæ ante dominum, secundũ consuetudinem sacerdotij sorte exiuit, ut incensum poneret, & uenit uti sacrificaret, intrans in templum domini. Qui præest in conspectu domini, simpliciter & absolute & firme deum & dominũ confitens, ex sua persona eum qui elegerit Hierusalem & legislationem sacerdotij fecerit, cuius est & angelus Gabriel. Etenim alterum super hunc nesciebat, si enim intellectum perfectionis alicuius dei & domini præter hunc habuisset, non utiq; hũc quem sciebat labis esse fructum, absolute & in totum dominum & deum confiteretur, sicut ante ostẽdimus. Magnus in cõspectu domini, & multos filiorum Israël conuertet ad dominum deum ipsorum, & ipse præcedet in conspectu B eius in spiritu & uirtute Heliæ, præparare domino plebem perfectam, Cui ergo populũ præparauit, & cuius in conspectu domini magnus factus est? Vtiq; eius qui dixit, quoniam & plus q̃ propheta habuit aliquid Ioãnes, & nemo in natis mulierum maior est Ioãne Baptista, qui & populum præparabat ad aduentum domini, conseruis prænuntians, & pœnitẽtiam ipsis præconans, uti remissionẽ à domino præsente perciperent, conuersi ad deũ, à quo propter peccata & transgressionem erant abalienati. Queãdmodum & Dauid ait, Alienati sunt peccatores ab utero, errauerunt à uentre. Et propter hoc conuertens eos ad dominum eorum, præparabat dño populum perfectum, in spiritu & uirtute Heliæ. Et iterũ de angelo referens ait, In ipso autem tempore missus est angelus Gabriel à deo, qui & dixit uirgini, Noli timere Maria, inuenisti enim gratiam apud deum, & de domino dicit, Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit ei dominus deus thronum Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob, & regni eius non erit finis. Quis est autem alius qui regnat in domo Iacob sine intermissione in æternum, nisi Christus Iesus† dominus noster filius dei altissimi, qui per legem (†al, deus) & prophetas promisit salutare suum facturum se omni carni uisibilem, ut fieret filius hominis, ad hoc ut & homo fieret filius dei. Propter quod exultans Maria clamabat pro ecclesia prophetans, Magnificat anima mea dominum,

A minũ,& exultauit ſpiritus meus in deo ſalutari meo. Aſſumpſit enim Iſraël puerum ſuum, reminiſcens miſericordiæ ſuæ, Quemadmodum locutus eſt ad patres noſtros Abrahæ & ſemini eius in æternum. Per hæc igitur & tanta monſtrat Euãgelium, quoniam qui locutus eſt patribus deus, hic eſt qui per Moyſen legisdationem fecit, per quã legisdationem cognouimus, quoniam patribus locutus eſt, hic idẽ deus ſecundũ magnam bonitatem ſuam effudit miſericordiam in nos, in qua miſericordia cõſpexit oriens ex alto,& apparuit his, qui in tenebris & umbra mortis ſedebant,& direxit pedes noſtros in uiam pacis. Quemadmodum & Zacharias deſinens mutus eſſe, quod propter infidelitatẽ paſſus fuerat, nouello ſpiritu adimpletus, nouum dicebat deum. Omnia enim noua aderant uerbo noue diſponẽte carnalem aduentum, uti eum hominem, qui extra deum ubi erat, aſcriberet deo, propter quod & noue deum colere docebantur. Sed nõ alium deum, quoniam quidẽ unus deus qui iuſtificat circumciſionẽ ex fide,& præputiũ per fidem. Propheta autem Zacharias dicebat, Benedictus dominus deus Iſraël, quia uiſitauit, & fecit redemptionem populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorũ prophetarum ſuorum, qui à ſeculo ſunt. Salutem ex inimicis noſtris,& ex manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendã miſericordiam cum patribus noſtris,& reminiſci teſtamẽti ſancti ſui, iuſiurãdum quod iurauit ad Abraham patrẽ noſtrum, B uti det nobis ſine timore ex manu inimicorum ereptis, ſeruire ſibi in ſanctitate & iuſtitia in cõſpectu ſuo omnes dies noſtros. Deinde ad Ioannem dicit, Et tu puer propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius, ad dandum intellectum ſalutis populo eius, in remiſſionem peccatorũ eorum. Hæc enim eſt ſalutis agnitio, quæ deerat eis, quæ eſt filius dei, quã ſciebat Ioannes dicens, Ecce agnus dei, qui auferet peccatũ mundi, hic erat de quo dicebam, Poſt me ueniet uir, qui ante me factus eſt, quoniã prior me erat. Omnesq́ de plenitudine eius accepimus. Hæc itaq; ſalutis agnitio, ſed nõ alter deus, nec alter pater, neq; bythus, neq; pleroma triginta æonũ, nec mater ogdoados, ſed agnitio ſalutis erat, agnitio filij dei, qui & ſalus & ſaluator & ſalutare uere & dicitur & eſt, Salus quidẽ, ſicut, In ſalutẽ tuam ſuſtinui te dñe, Saluator autẽ iterum, Ecce deus meus ſaluator meus, fidens ero in eum, Salutare autẽ ſic, Notum fecit deus ſalutare ſuũ in cõſpectu gentiũ. Etenim ſaluator quidẽ quoniã filius & uerbũ dei, Salutare autẽ quoniã ſpiritus. Spiritus enim, inquit, faciei noſtræ Chriſtus dominus. Salus autẽ, quoniã uerbum caro factũ eſt,& habitauit in nobis. Hãc igitur agnitionem ſalutis ſciebat Ioannes, pœnitentiã agentibus & credentibus in agnum dei, qui tollit peccatũ mũdi. Apparuit, inquit,& paſtoribus angelus dñi, annuntians gaudiũ eis, quoniã generatus eſt in domo Dauid ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus: deinde multitudo exercitus cœleſtis laudantium

deum & dicentium, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hos angelos falsarij gnostici dicunt ab ogdoada uenisse, & descensionem superioris Christi manifestasse, sed corruũt iterum, dicẽtes eum qui sursum sit Christum & saluatorem nõ natum esse, sed & post baptisma eius qui sit de dispositione Iesu, spiritum sicut columbã in eum descendisse. Mentiuntur ergo ogdoadas angeli secundum eos dicentes, quoniam generatus est hodie nobis saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Neq; enim Christus, neq; saluator tũc natus est secundũ eos, sed ille qui est dispositione Iesus, qui est mundi fabricator, is† inquam, uere post baptisma descendisse, hoc est, post triginta annos superni saluatoris dicunt. Quid autem in ciuitate Dauid adposuerunt, nisi ut eam pollicitationem quæ à deo facta est Dauid, quoniam ex fructu uentris eius æternus erit rex, adimplea tur, euangelizarent. Etenim fabricator totius uniuersitatis fecerat promissionem Dauid, quemadmodum ipse ait, Adiutorium nostrum à domino, qui fecit cœlum & terram. Et iterum, In manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare & ipse fecit illud, & aridam manus eius formauerũt. Venite adoremus & procidamus ante eum, ploremus in conspectu domini qui fecit nos, quia ipse est dominus deus noster, manifeste pronuntians spiritus sanctus per Dauid audientibus eum, quoniã erunt qui contemnent eum, qui plasmauit nos, qui & solus est deus, propter quod & dicebat, quæ prædicta sunt significans, quoniam ne enarra ueritis, præter hunc, aut super hunc alius non est deus, cui magis intendere oporteat religiosos nos & gratos, præparãs in eum qui fecerit, & cõstituerit, & enunciat. Quid ergo erit his qui tantum blasphemiæ aduersus suum factorem adinuenerunt? Hoc idem autem & angeli. In eo enim quod dicunt, Gloria in excelsis deo, & in terra pax, eum qui sit altissimorum, hoc est, supercœlestium factorem, & eorum quæ super terrã omnium conditorem his sermonibus glorificauerũt, qui suo plasmati. hoc est hominibus suam benignitatem salutis de cœlo misit, propter quod & pastores, ait, reuertebantur glorificantes deum in omnibus quæ audierant & uiderãt, quemadmodum & narratum est ad eos. Non enim alterum deum glorificabãt Israëlitæ pastores, sed illum qui à lege & prophetis annũtiatus est, factorem omnium, quem & glorificant angeli. Si autem alterum quidem angeli, qui erant ab ogdoade glorificabant, alterum uero pastores, errorem eis & nõ ueritatem detulerunt, & hij iniqui ab ogdoade erant angeli. Adhuc ait Lucas de domino, Cum impleti essent dies purgationis imposuerunt eũ in Hierusalem, astare eum domino, quẽadmodum scriptum est in lege domini, Quoniam omne masculinũ adaperiens uuluam, sanctum dño uocabitur. Et ut darent sacrificium secundum quod scriptum est in lege domini, Par turturum, aut duos pullos columbinos, ex sua persona manifestissime deũ appellans eum

Margin: al's, in quem

A

B

qui

A qui legis dationem fecerit. Et Symeon autem, inquit, benedixit deum, & ait, Nunc dimittes seruum tuum domine in pace, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gẽtium, & gloriam populi tui Israël. Et Anna autem prophetissa, ait, similiter clarificabat deum uidens Christum, & loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem Hierusalem. Per hæc autem omnia uisus deus demonstratur, nullam libertatis dispositionem per nouum aduentum filij sui testamentum hominibus aperiens. Quapropter & Marcus interpres & sectator Petri, initium euangelicæ conscriptionis fecit sic, Initium Euangelij Iesu Christi filij dei, quemadmodum dictum est in prophetis, Ecce mitto angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam, uox clamãtis in deserto, parate uiã domini, rectas facite semitas ante deum nostrum. Manifeste initium Euãgelij esse dicens, sanctorum prophetarum uoces, & eum quem ipsi dominum & deum confessi sunt, hunc patrem domini nostri Iesu Christi præmõstrans, qui & promisit ei angelum suum ante faciem eius missurum, qui erat Ioãnes, in spiritu & uirtute Heliæ clamans in eremo, Parate uiam domini, rectas facite semitas ante deum nostrum. Quoniam quidem non alium & alium prophetæ annunciabant deum, sed unum & eundem, uarijs autem significationibus & multis appellationibus. Multis enim & diuersis quẽadmodum in eo libro, qui ante hũc, ostẽdimus,
B & ex ipsis autem prophetis procedente nobis sermone ostendemus. In fine autem Euangelij ait Marcus, Et quidem dominus Iesus, postq̃ locutus est eis, receptus est in cœlos, & sedet ad dextrã dei, cõfirmans quod à propheta dictum est, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, quoadusq; ponam inimicos tuos subpedaneum pedum tuorum. Sed unus & idẽ deus & pater est, qui à prophetis quidẽ annuntiatus, ab Euãgelio uero traditus, quẽ Christiani colimus & diligimus, & toto corde factorẽ cœli & terræ credimus, & omniũ quæ in eis sunt. Hanc fidẽ annuntians Ioãnes dñi discipulus, uolens per Euãgelij annũtiationem auferre eũ, qui à Cerintho inseminatus erat hominibus errorem, & multo prius ab his qui dicuntur Nicolaitæ, qui sunt uulsio eius, quæ falso cognominatur sciẽtia, ut confunderet eos & suaderet eos, quoniã unus deus, qui omnia fecit per uerbum suũ, & non quemadmodum illi dicũt, alterum quidẽ fabricatorem, alium autẽ patrem domini, & alium quidẽ fabricatoris filium, alterum uero de superioribus Christum, quem & impassibilem perseuerasse descendentem in Iesum filium fabricatoris, & iterum reuolasse in suum pleroma, & initium quidẽ esse monogeni, Logon autẽ uerum filium unigeniti, & eam conditionem quæ est secũdum nos non à primo deo factam, sed à uirtute aliqua ualde deorsum subiecta, & abcisa ab eorum cõmunicatione, quæ sunt inuisibilia, & innominabilia, Omnia igitur talia circũscribere uolẽs discipulus domini, & regulã ueritatis constituere

constituere in ecclesia, quia est unus deus omnipotēs, qui per uerbum suum A
omnia fecit, & uisibilia & inuisibilia, significans quoque, quoniam per uerbum per quod deus perfecit conditionem, in hoc & salutem his qui in conditione sunt, præstitit hominibus, sic inchoauit in ea quæ est secundū Euangelium doctrina, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderūt. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. In omnibus ergo est, & hæc quæ secundū nos est, cōditionem enim cōcedetur eis omnia dici, ea quæ sunt infra pleroma ipsorum, si enim & hæc pleroma ipsorū continet, non extra est tanta ista conditio, quemadmodum ostendimus in eo libro, qui ante hunc est. Si autem extra pleroma sunt hæc, quod quidem impossibile uisum est, non iam est omnia pleroma ipsorum, non est ergo extra hæc tāta conditio. Abstulit autē à nobis dissensiones omnes ipse Ioannes dicens, in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In sua propria uenit, & sui eum non receperunt. Secundū autem Marcionem & eos qui similes sunt ei, neq; mundus per eum factus est, neq; in sua uenit, sed in aliena. Secundum autem quosdam gnosticorum, si ab angelis factus est iste mundus, & non uerbum dei, secundum autem eos in Valentino iterum non per eum factus est, sed per Demiurgum. Hic enim operabatur similitudines tales fieri, ad imitationem eorum, quæ sunt sursum, quemadmodum dicunt, Demiurgus autem perficiebat fabricationem conditionis, B
emissum enim dicunt eum à matre dominum & Demiurgum eius dispositionis quæ est secundū conditionem, per quem hunc mundum factum uolunt, cum Euangelium manifeste dicat, quoniam per uerbum quod in principio erat apud deum, omnia facta, quod uerbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis, secundū autem illos, neq; uerbum caro factū est, neq; Christus, neq; qui ex omnibus factus est saluator. Etenim uerbum & Christum nec aduenisse in hunc mundum uolunt, saluatorem uero non incarnatum, neq; passum, descendisse autem quasi columbam in eum Iesum, qui factus est ex dispositione, & cum adnūtiasset incognitum patrem, iterū ascendisse in pleroma. Incarnatum autem & passum quidam quidem eum qui ex dispositione sit, dicunt Iesum, quē per Mariam dicunt pertransisse, quasi aquam per tubum. Alij uero Demiurgi filium, in quem descendisse eum Iesum, qui ex dispositione sit. Alij rursum Iesum quidē ex Ioseph & Maria natum dicunt, & in hunc descēdisse in Christum, qui de superioribus sit, sine carne & impassibilem existentem. Secundū autem nullam sententiam hæreticorum, uerbum dei caro factū est. Si enim quis regulas ipsorum omnium perscrutetur, inueniet quoniam sine carne & impassibilis ab omnibus illis

indu-

A inducitur dei uerbum, & qui est in superioribus Christus. Alij enim putant manifestum eum, quemadmodum hominem transfiguratum, neq; autem natum neq; incarnatum dicăt illum. Alij uero neq; figurā eum assumpsisse hominis, sed quemadmodum columbam descendisse in eum Iesum, qui natus esset ex Maria. Omnes igitur illos falsos testes ostendens discipulus domini, ait, Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et ut non inquiramus cuius dei uerbum caro factum est, ipse insuper docet, dicens, Fuit homo missus à deo, erat ei nomen Ioannes, hic uenit in testimonium ut testaretur de lumine. Præcursor igitur Ioannes qui testatur de lumine à deo missus est, utiq; ab eo cui Gabriel est angelus, qui etiam euangelizauit generationem eius, qui & per prophetas promisit angelum suum missurum ante faciem filij sui, & præparaturum uiam eius, hoc est, testificaturum de lumine in spiritu & uirtute Heliæ. Helias autem rursus cuius dei seruus & propheta fuit? eius qui fecit cœlum & terram, quemadmodum & ipse confitetur. A conditore igitur & fabricatore huius mundi missus Ioannes, quēadmodum poterat testificari de eo lumine, quod ex his quæ sunt innominabilia & inuisibilia descenderet? Omnes enim hæretici decreuerunt, Demiurgum ignorare eam quæ sit super eum uirtutem, cuius testis & ostensor inuenitur Ioannes, propter hoc dominus plusquam prophetam dixit eum habuisse, reliqui enim omnes prophetæ annuntiauerunt aduentum paterni luminis,

B concupierunt autem digni esse uidere eum, quem prædicabant, Ioannes autem & prænuntiauit similiter sicut alij, & aduentum uidit & demonstrauit, & credere in eum suasit multis, ita ut ipse & prophetæ & apostoli locum habuerit. Hic est enim plusq; propheta, quoniā primo apostoli, secundo prophetæ, omnia autē ex uno & eodem ipso deo. Bonū enim & illud, quod per conditionē à deo in uinea factū est, & primo bibitū est uinum, nemo enim illud uituperauit ex hijs qui biberunt, sed & dominus accepit de eo, melius autē quod per uerbum† comprehendi aliter ac simpliciter ex aqua ad usum eorum qui ad nuptias conuocati erant, factum est uinum. Quamuis enim possit dominus ex nullo subiacente eorum, quæ sunt conditionis, præbere epulātibus uinum, & esca complere esuriētes, hoc quidē non fecit. Accipiens autē eos qui à terra essent panes, & gratias agens, & iterum aquam faciens uinum, saturauit eos qui recumbebant, & potauit eos, qui inuitati erant ad nuptias, ostendens quoniam deus, qui fecit terram, & iussit eam fructus facere, & constituit aquas & edidit fontes, hic & benedictionem escæ, & gratiam potus in nouissimis temporibus per filium suum donat humano generi, incomprehensibilis per comprehensibilem, & inuisibilis per uisibilem, cum extra eum non sit, sed in sinu patris existat. Deum enim, inquit, nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius dei, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Patrē enim inuisibilem existentem, ille qui in sinu eius est filius, omnibus enarrat.

al, compendiaiter

Propter

Propter hoc cognoſcũt eum hi quibus reuelauerit filius,& iterum pater per filium filij ſui dat agnitionem, his qui diligunt eum. A quo & Nathanaël diſcens cognouit, cui & teſtimonium reddidit dñs,quoniam uerus Iſraëlita eſt,in quo dolus nõ eſt,in quo & ait ei,Rabbi tu es filius dei,tu es rex Iſraël. A quo & Petrus edoctus cognouit Chriſtum filium dei uiui dicentis, Ecce filius meus dilectiſſimus, in quo bene ſenſi, ponam ſpiritum meum ſuper eum,& iudicium gentibus annuntiabit, non contendet,neq; clamabit,neq; quiſq; audiet uocem eius in plateis,calamum quaſſatum non confringet,& linum fumigans non extinguet, uſq; quo emittat in contentionẽ iudicium, & in nomine eius gentes ſperabunt. Et hæc quidẽ ſunt principia Euangelij, unum deum fabricatorem huius uniuerſitatis eum, qui per prophetas ſit annuntiatus,& qui per Moyſen legis diſpoſitionem fecerit,patrem domini noſtri Ieſu Chriſti annuntiantia, & præter hunc alterum deum neſcientia, neq; alterum patrem. Tanta eſt autem circa Euangelia hæc firmitas, ut & ipſi hæretici teſtimoniũ reddant ei,& ex ipſis egrediens unuſquiſq; eorum, conetur ſuam confirmare doctrinam. Ebionei etenim eo Euangelio quod eſt ſecundum Matthæum ſolo utentes,ex illo ipſo conuincuntur non recte præſumentes de domino. Marcion autem id quod eſt ſecundum Lucam circumcidens, ex his quæ adhuc ſeruantur penes eum,blaſphemus in ſolum exiſtentem deum oſtenditur. Qui autem Ieſum ſeparant à Chriſto,& impaſſibilem perſeueraſſe Chriſtũ,paſſum uero Ieſum dicũt,id quod ſecundũ Marcum eſt præferẽtes Euangelium,cum amore ueritatis legentes illud,corrigi poſſunt. Hi autẽ qui à Valentino ſunt,quod eſt ſecundũ Ioannem pleniſſime utentes,ad oſtenſionem coniugationum ſuarum,ex ipſo detegẽtur nihil recte dicentes, quemadmodum oſtendimus in primo libro. Quando ergo hij qui contradicunt nobis teſtimonium perhibeant,& utantur his,firma & uera eſt noſtra de illis oſtẽſio. Neq; autẽ plura numero q̃ hæc ſunt, neq; rurſus pauciora capit eſſe Euangelia. Quoniam enim quatuor regiones mũdi ſunt in quo ſumus, & quatuor principales ſpiritus, & diſſeminata eſt eccleſia ſuper omnem terram, columna autem & firmamentum eccleſiæ eſt Euangelium & ſpiritus uitæ,conſequens eſt quatuor habere eam columnas,undiq; flantes incorruptibilitatem, & uiuificantes homines. Ex quibus manifeſtum eſt, quoniam qui eſt omnium artifex† uerbum, qui ſedet ſuper Cherubim & continet omnia declaratus hominibus,dedit nobis quadriforme Euangelium,quod in uno ſpiritu cõtinetur. Quemadmodum & Dauid poſtulans eius aduentum ait, Qui ſedes ſuper Cherubim appares, etenim Cherubim quadriformia & formæ ipſorum imagines ſunt diſpoſitioni filij dei. Primum enim animal,inquit,ſimile Leoni† effigiabile eius & principale & regale ſignificans. Secundum uero ſimile uitulo,ſacrificalem & ſacerdotalem ordinationem ſignificans. Tertium uero habens faciem quaſi humanam,

Margin notes: A; ἠυδόκησα (beside "filius meus dilectiſſimus"); Ebioneorum Euangelium; B; al's, uerbo; al's, efficabile

A nam, eum qui est secundum hominem aduentum eius manifeste describēs. Quartū uero simile Aquilæ uolitantis, spiritus in ecclesiam aduolitantis gratiam manifestans. Et euangelia igitur his consonantia in quibus insidet dominus Iesus. Aliud enim illam quæ est à patre principalem &†effigiabilē & gloriosam generationem eius enarrat, dicens sic, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, Propter hoc & omni fiducia plenum est Euangelium istud, talis est enim persona eius. Id uero quod est secundum Lucam, quoniam quidē sacerdotalis characteris est, Zacharia sacerdote sacrificante deo inchoauit, Iam enim saginatus parabatur uitulus, qui pro inuentione minoris filij inciperet mactari. Matthæus uero eam quæ est secundum hominem generationem eius enarrat, Liber dicens generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Et iterum, Christi autē generatio sic erat. Humanæ formæ igitur hoc Euangelium, propter hoc per totum Euangelium humiliter sentiens & mitis homo separatus est. Marcus uero à prophetico spiritu ex alto aduenientc hominibus initium fecit: Initium, dicēs, Euangelij quemadmodū scriptum est in Esaia propheta. Volatilem pennatum, imaginem Euangelij monstrans, propter hoc & compendiosam & præcurrentem annuntiationem fecit. Propheticus enim character est hic, & ipsum uerbum dei, illis quidem qui ante Moysen fuerunt patriarchis secūdum di

alias efficabilem.

B uinitatem & gloriam colloquebantur, His uero qui in lege sacerdotalem & ministerialem actum præbebant. Post deinde nobis homo factus, munus cœlestis spiritus in omnem misit terram, protegens nos alis suis, Qualis igitur dispositio filij dei, talis & animalium forma, & qualis animalium forma, talis & character Euangelij. Quadriformia autem animalia, & quadriforme Euangeliū, & quadriformis dispositio†domini. Et propter hoc quatuor data sunt testamenta humano generi, unum quidem ante cataclysmum sub Adam. Secundum uero post cataclysmum sub Noë. Tertium uero legislatio sub Moyse. Quartum uero quod renouat hominem, & recapitulat in se omnia, quod est per Euangelium, eleuans & pennigerans homines in cœleste regnum, His igitur sic se habētibus, uani omnes & indocti, & insuper audaces, qui frustrātur speciē Euangelij, & uel plures quàm dictæ sunt, uel rursus pauciores inferunt personas Euangelij: quidā ut plures uideātur quàm est ueritatis adinuenisse, quidā uero ut reprobent dispositiones dei. Etenim Marcion totū reijciens Euangelium, imò uero seipsum abscindens ab Euangelio†pariter gloriatur se habere Euangelium, Alij uero ut donum spiritus frustrentur, quod in nouissimis temporibus secundum placitum patris effusum est in humanum genus, illā speciē nō admittunt, quæ est secundum Ioannem Euangelium, in qua paracletum se missurum dominus promisit, simul & Euangelium, & propheticum repellunt spiritum. Infelices uero qui

alias, dei

alias, partem gloriatur se habere Euangelij.

pseudoprophetæ quidem esse uolunt, prophetiæ uero gratiam repellũt ab ecclesia, similia patientes his, qui propter eos in hypocrisi ueniũt, etiam à fratrum communicatione se abstinent. Datur autem intelligi, quod huiusmodi neq; apostolum Paulum recipiant. In ea enim epistola quæ est ad Corinthios de propheticis charismatibus diligenter loquutus est, & scit uiros & mulieres in ecclesia prophetantes. Per hæc igitur omnia peccantes in spiritũ dei, in irremissibile incidunt peccatum. Hij uero qui sunt à Valẽtino iterum existentes extra omnem timorem, suas conscriptiones proferentes, plura habere gloriantur, quàm sint ipsa Euangelia. Siquidem in tantum processerũt audaciæ, uti quod ab hijs non olim conscriptum est, ueritatis Euangelium, titulent, in nihilo conueniens apostolorum Euangelijs, ut nec Euangelium quidem sit apud eos sine blasphemia. Si enim quod ab eis profertur ueritatis est Euangelium, dissimile est autem hoc illis, quæ ab apostolis nobis tradita sunt, qui uolunt possunt discere, quemadmodũ ex ipsis scripturis ostenditur, iam non esse id, quod ab apostolis traditum est ueritatis Euãgelium. Quoniam autem sola uera & firma, & non capit neq; plura præterquã prædicta sunt, neq; pauciora esse Euangelia, †præter tot & tanta ostendimus, & enim cum omnia composita & apta deus fecerit, oportebat & speciẽ Euangelij bene compositam, & bene compaginatam esse. Examinata igitur sententia eorum, qui nobis tradiderũt ex ipsis principijs ipsorum, ueniamus & ad reliquos apostolos, & perquiramus sententiam eorum de deo, post dein de ipsos domini sermones audiamus.

A

†χωρã διὰς, per

B

Quæ sit reliquorum apostolorum doctrina. Cap. XII.

PEtrus igitur apostolus post resurrectionem domini, & assumptionem in cœlos, uolens adimplere duodecim apostolorum numerum, & eligere prouidentia alterum, qui electus esset à deo, his qui aderãt dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam hanc, quam prædixit spiritus sanctus ore Dauid de Iuda, qui factus est dux his, qui apprehenderunt Iesum, quoniã annumeratus fuit inter nos, fiat habitatio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Adimpletionem eorũ ex his quæ à Dauid dicta sunt faciens. Rursus cum spiritus sanctus descendisset in discipulos, uti omnes prophetarent & loquerentur linguis: & quidam irriderent eos quasi à musto ebrios, dixit Petrus, Non ebrios quidẽ esse, cũ sit hora tertia diei, esse autem hoc quod dictum est per prophetam. Erit in nouissimis diebus dicit dominus. Effundam de spiritu meo in omnem carnem & prophetabunt. Deus igitur qui per prophetam promisit, missurũ se spiritũ suum in humanum genus, ipse & misit ei, & ipse deus à Petro annuntiatur suam promissionẽ adimplesse. Viri enim, inquit Petrus, Israëlitæ, audite sermones meos. Iesum Nazarenum uirum approbatum à deo in uobis, uirtutibus & prodigijs & signis quæ fecit per ipsum deus, in medio uestrum,

quemadmodũ ipsi scitis,hunc definito consilio & præscientia dei,traditum
A per manus iniquorum affigẽtes interfecistis,quem deus excitauit solutis do
loribus inferorũ,quoniam non erat possibile teneri eum ab eis,Dauid enim
dicit in ipsum.Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam
à dextris mei est ne mouear,propter hoc lætatum est cor meum, & exulta-
uit lingua mea,insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non dereliн
ques animam meam in inferno,neq; dabis sanctum tuum uidere corruptio
nẽ. Dehinc rursum fiducialiter illis dicit de patriarcha Dauid,quoniã mor-
tuus est,& sepultus,& sepulchrum eius sit apud eos, usq; in hunc diem. Pro-
pheta autem,inquit,cum esset,& sciret, quoniam iureiurando ei iurauit de-
us,de fructu uentris eius sederet in throno eius,prouidens locutus est de re
surrectione Christi,quoniam neq; derelictus est apud inferos, neq; caro ei-
us uidit corruptionem. Hunc Iesum,inquit,excitauit deus,cuius nos omnes
sumus testes,qui dextera dei exaltatus,repromissionem sancti spiritus acci-
piens à patre effudit donationem hanc,quam uos nunc uidetis & auditis.
Non enim Dauid ascendit in cœlum, dicit autem ipse ,Dixit dominus do-
mino meo,sede ad dexteram meam,quoadusq; ponam inimicos tuos sub
pedaneum pedum tuorum. Certissime ergo sciat omnis domus Israël,quo-
niam & dominum eum,& Christum† dixit hunc Iesum, quem uos crucifixi *aliâs,deus fe-*
B stis. Cum dixissent ergo turbæ, quid ergo faciemus? Petrus ad eos ait. Pœ- *cit.*
nitentiam agite & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu in remis-
sionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Sic non alium de-
um, nec aliam plenitudinem annuntiabant apostoli, nec alterum quidem
passum,& resurgentem Christum,alterum uero qui sursum uolauerit,& im
passibilis perseuerauerit,sed unum & eundem deum patrem,& Christũ Ie-
sum qui à mortuis resurrexit,& eam quæ in eum fidem annuntiabãt his,qui
non credebant in filium dei,& ex prophetis cohortabãtur eos,quoniam eũ
quem promisit se deus missurum Christum, misit Iesum,quem ipsi crucifi-
xerunt,quem deus excitauit. Rursum cum Petrus simul cum Ioanne uidis-
set eum,qui à natiuitate claudus erat ante portam templi, quæ dicitur spe-
ciosa sedentem,& petentem eleemosynam,dixit ei, argentum & aurum nõ
est mihi,quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni
surge & ambula. Et statim eius confirmati sunt gressus, & plantæ,& ambu-
labat,& introiuit cum ipsis in templum,ambulãs & saliens & glorificans de
um. Multitudine autem uniuersa collecta ad eos propter inopinatum fa-
ctum,Petrus dixit eis. Viri Israelitæ quid miramini in hoc,& nos quid intue
mini,quasi nostra uirtute fecerimus hunc ambulare, Deus Abraham,deus
Isaac, & deus Iacob ,deus patrum nostrorum glorificauit filium suum,quẽ
uos quidem tradidistis in iudicium,& negastis ante faciem Pilati,cũ remit-
tere eum uellet. Vos autem sanctũ & iustum aggrauastis,& petistis uirum

homicidam donari uobis, ducem autem uitæ occidistis, quem deus excitauit à mortuis, cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius, hunc quem uidetis & scitis coufirmauit nomen eius, & fides quæ est per ipsum, dedit ei incolumitatem coram uobis omnibus. Et nunc fratres scio quoniam secūdum ignorantiam fecistis nequam. Deus autem quæ prædixit ore omnium prophetarum pati Christum suum, adimpleuit. Pœnitētiam igitur agite & conuertimini, uti deleantur peccata uestra, & ueniant uobis tempora refrigerij domini, & mittat præparatum uobis Iesum Christum, quem oportet quidem cœlum suscipere usq; ad tempora dispositionis omnium, quæ locutus est ei deus, per sanctos prophetas suos. Moyses quidem dicit ad patres nostros, quoniam prophetam excitabit uobis dominus deus noster ex fratribus nostris, quemadmodum me, ipsum audietis in omnibus quæcunq; locutus fuerit ad uos. Erit autem omnis anima, quæcunq; nō audierit prophetam illum, peribit de populo: Et omnes à Samuel & deinceps, & omnes quotquot locuti sunt annuntiauerūt dies istos. Vos estis filij prophetarum & testamenti quod deus disposuit ad patres nostros, dicens ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Vobis primum deus excitans filium suum misit benedicentē uos, ut conuertat se unusquisq; à nequitijs suis. Manifestam ergo præconationem Petrus cū Ioanne præconauit eis, repromissionem quam fecit deus patribus, per Iesum adimpletam euangelizans. Non quidem alterum deum annuntiās, sed filiū dei, qui & homo factus est & passus, in agnitionē adducens Israël, & in Iesu resurrectionem quæ à mortuis annuntians, & significans, quoniā omnia quæ prophetæ annuntiauerunt de passione Christi, hæc adimpleuit deus. Propter quod rursus cōuocatis principibus sacerdotum, fiducialiter Petrus dixit ad eos, Principes populi & seniores Israëlitæ, si nos hodie redarguimur à uobis in bene facto hominis infirmi, in quo hic† saluatus est, cognitū sit omnibus uobis & omni populo Israël, quoniam in nomine Iesu Christi Nazareni, quē uos crucifixistis, quē deus excitauit à mortuis, in hoc hic astat in cōspectu uestro sanus. Hic est lapis preciosus reprobatus à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et nō est aliud nomen sub cœlo, quod datum sit hominibus, in quo oporteat saluari nos. Sic apostoli non deum mutabant, sed Christum annuntiabant populo esse Iesum, qui crucifixus est, quē deus excitauit, qui prophetas misit, idem deus excitauit & salutem in eo dedit hominibus. Confusis igitur & per curationem, annorum enim, inquit scriptura, plusquàm xl. erat homo, in quo factum est signum curationis, & per doctrinam apostolorum & prophetarum expositionem, cum remisissent summi sacerdotes Petrum & Ioannem, & reuersi essent ad reliquos coapostolos & discipulos domini, id est in ecclesiam, & enarrassent quæ fuerant facta, & quemadmodum fiducialiter egissent in nomine Iesu: Audientes, inquit, to

† aliâs, sanatus

A

B

A quit,tota ecclesia unanimes extulerunt uocem ad deum & dixerunt. Domine tu es deus qui fecisti coelum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui per spiritum sanctum ore Dauid patris nostri,pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes,& populi meditati sunt inania? Astiterũt reges terræ,& principes cõgregati sunt in unum,aduersus dominum,& aduersus Christũ eius. Conuenerunt enim in hac ciuitate aduersus sanctũ filium tuum Iesum quem unxisti,Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israël, facere quæcunq; manus tua & uoluntas tua prædestinauerat fieri. Hæ uoces ecclesiæ,ex qua habuit omnis ecclesia initium. Hæ uoces ciuitatis magnæ noui testamenti ciuium. Hæ uoces apostolorum,hæ uoces discipulorum domini, eorũ qui post assumptionem domini per spiritum & perfecti extiterunt,& inuocauerunt deum,qui fecit cœlum & terram, qui per prophetas annuntiatus est, & eius filius Iesus,quem unxit deus,& alterum autem nescientes. Nõ erat ibi tunc Valentinus,nec Marcion,nec reliqui sui,uel eorum qui assentiũt eis euersores. Propter quod exaudiuit eos factor omnium deus. Commotus est enim, inquit, locus,in quo erant collecti, & repleti sunt omnes spiritu sancto,& loquebãtur uerbum dei cum fiducia, omni uolenti credere: uirtute enim magna,inquit, reddebant testimonium apostoli resurrectionis domini Iesu,dicẽtes ad eos. Deus patrum nostrorum excitauit Iesum quem uos apprehendistis, & interfecistis suspendentes in ligno,
B hunc deus principem & saluatorẽ exaltauit gloria sua,dare pœnitentiam Israël,& remissionem peccatorum, & nos in eo testes sumus sermonum horum,& spiritus sanctus,quem dedit deus credẽtibus ei. Omni quoq; die,inquit, in tẽplo & in domo nõ cessabant,docẽtes & euangelizantes Christum Iesum filium dei. Hæc enim erat salutis agnitio,quæ perfectos ad deum efficit eos,qui cognoscunt filij eius aduentum. Quoniam autem impudentes quidam eorum dicunt,apud Iudæos præconantes,apostoli nõ poterant alterum eis deum annũtiare præter eum,qui creditus fuerat ab ipsis,dicimus ad eos,quoniam si secundum olim insitam opinionem hominibus loquebantur apostoli,nemo ab his cognouit ueritatem,multo autem prius à domino,etenim ipsum sic locutum dicunt. Nec hij ergo ipsi ueritatem sciunt, sed sententia eorum de deo,cum esset talis,exceperant doctrinam quemadmodum audire poterant. Secundum hunc igitur sermonẽ, apud neminem erit regula ueritatis,sed omnes discipuli omnibus imputabant,quoniã quẽadmodum unusquisque sentiebat,& quemadmodũ capiebat, sic sermo ad eum factus est. Superfluus autẽ & inutilis aduentus domini patebit, siquidem uenit permissurus & seruaturus uniuscuiusque olim insitam de deo opinionem. Adhuc etiam & multo durius erat,quemadmodum uiderant Iudæi & cruci affixerunt,annuntiarent hũc esse Christum filium dei,æternum ipsorum regem. Non igitur iam secundum pristinam eorum opinionem

loquebantur ad eos. Qui enim in faciem interfectores eos esse domini dicebant, multo magis fiducialiter eum patrem, qui super Demiurgũ est & ipsis annuntiarent, & non id quod putabant unusquisque, & multominus erat peccatum, si quidem superiorem saluatorem, ad quem ascendere eos oporteret, quoniam esset impassibilis, non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorum loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniam dij ipsorum non essent dij, sed idola dæmoniorum, simili modo & Iudæis annuntiassent, si alterum maiorem & perfectiorem scissent patrem, non annuntiantes, neque augentes eorum non ueram de deo opinionem, *eorum autem soluẽtes errorem, & auferentes à suis dijs, non utique alterum eis inferebãt errorem, sed auferentes eos, qui non erant dij, eum, qui solus erat deus & uerus pater ostenderunt. Ex uerbis Petri igitur quæ fecit in Cæsaria ad Cornelium Centurionem, & eos, qui cum eis erant gentiles, quibus primo enarratus est sermo dei, cognoscendum est nobis, quæ annuntiabãt apostoli, & qualis fuit prædicatio ipsorum, & quã habuerũt de deo sentẽtiam. Erat enim Cornelius hic religiosus & timens deum cum tota domo sua, & faciens eleemosynas multas in populo, & orans deum semper. Vidit ergo circa horam nonam diei, angelum dei intrantem ad se, & dicentem, eleemosynæ tuæ ascenderunt in recommemorationem in conspectu dei. Propter quod mitte ad Simonem, qui uocatur Petrus. Petrus autem cum uidisset reuelationẽ, in qua respõdit ad eum cœlestis uox, Quæ deus emundauit tu ne commune dixeris, hoc ideo, quoniam qui per legem inter munda & immunda distinxit deus, hic emundauit gentes per sanguinem filij sui, quem & Cornelius colebat, ad quem Petrus ueniens dixit, in ueritate comperi quoniam non est personarum acceptor deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam acceptabilis ei est. Manifeste significans, quoniam quem antea deum timebat Cornelius, quem per legem & prophetas audierat, propter quem & eleemosynas faciebat, hic in ueritate est deus. Deerat autem ei agnitio, propter quod adiecit: Vos scitis quod factum est uerbum per omnem Iudæam, incipiens enim à Galilæa post baptismum quidem prædicauit Ioannes Iesum à Nazareth, quemadmodum unxit eum deus spiritu sancto & uirtute: ipse circuiuit benefaciens & curãs omnes, qui oppressi erãt à diabolo, quoniam deus erat cum eo. Et nos testes sumus omnium eorum, quæ fecit in regione Iudæorum & in Hierusalem, quem & interfecerunt suspendentes in ligno, hunc deus excitauit tertia die & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus nobis prædestinatis ab eo, qui cum eo & manducauimus & bibimus post resurrectionem à mortuis. Et præcepit nobis annuntiare populo & testificari, quoniam ipse est prædestinatus à deo iudex uiuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium reddunt remissionem peccatorum accipere per

*aliàs, hæreticorum. aliàs. inimicorum.

A

B

A pere per nomẽ eius omnem credentem in eum. Filium ergo dei quem ignorabant homines, annuntiabant apostoli, & adnentum eius, his qui ante instructi erant de deo, sed non alterum deum inferebant. Si enim tale aliquid sciret Petrus, libere gẽtibus prædicasset alterum quidẽ Iudæorum, alterum autem Christianorum esse deum, qui quidem propter uisionem angeli cõterriti omnes, quæcunq; eis dixisset credidissent. Ex uerbis autem Petri manifestum est, quoniam præcognitum quidem eis deum custodiuit, filiũ autem dei Iesum Christum esse testificatus est ipsis, iudicem uiuorum & mortuorum, in quo baptizari eos iussit in remissionem peccatorum, & non tantum hoc, sed & Iesum Christũ esse filium dei testificatus est, qui & unctus spiritu sancto Iesus Christus dicitur. Et est hic idem ex Maria natus, quemadmodum Petri continet testificatio. An nunquid perfectam tũc cognitionem nõdum habebat Petrus, quam postea adinuenerunt hij? Imperfectus igitur secundum hos Petrus, imperfecti autem & reliqui apostoli, & oportebit eos reuiuiscentes horũ fieri discipulos, ut & ipsi perfecti fiant. Sed & hoc quidem ridiculum est. Arguuntur uero isti non quidem apostolorum, sed suæ malæ sententiæ esse discipuli. Propter hoc autem & uariæ sententiæ sunt uniuscuiusq; eorũ recipientes errorem, quemadmodum capiebat. Ecclesia uero per uniuersum mundum ab apostolis firmum habens initium, in una & eadem de deo, & de filio eius perseuerat sentẽtia. Philippus autẽ rursus spadoni reginæ Æthiopũ reuertẽti à Hierosolymis, & legẽti Esaiã prophetam solus soli quẽ annuntiauit? Nonne eũ de quo dixit propheta, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, quemadmodũ agnus ante tondentem se sine uoce, sic non aperuit os suum. Natiuitatem eius quis enarrauit? quoniam tolletur à terra uita eius, hunc esse Iesum & impletam esse in eo scripturam, quemadmodũ ipse eunuchus credens, & statim postulans baptizari dicebat, Credo filium dei esse Iesum, qui & missus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat, Deum quidem unũ per prophetas prædicatum, huius uero filiũ fecisse secũdũ hominẽ, aduentum, & ut ouem ad uictimam ductum, & reliqua quæcunq; prophetæ dicunt de eo. Paulus quoq; & ipse posteaquam de cœlo locutus est ad eum dominus, & ostendit quoniam suum dominum persequeretur, persequẽs discipulos eius, & misit Ananiam ad eum, ut iterũ uideret & baptizaretur. In synagogis, ait, in Damasco prædicabat cum omni fiducia Iesum, quoniã hic est Christus filius dei. Hoc est mysterium, quod dicit per reuelationẽ manifestatũ sibi, quoniam qui passus est sub Pontio Pilato, hic dominus est omniũ, & rex & deus & iudex, ab eo qui est omniũ deus accipiens potestatem, quoniã subiectus factus est usq; ad mortem, mortem autem crucis. Quoniam hoc uerum est Atheniensibus euangelizans in Ariopago, ubi Iudæis nõ assistentibus, licebat ei cum fiducia uerum prædicare deum, dixit eis, Deus qui fecit mũdum

& omnia quæ in eo sunt,hic cœli & terræ dominus existens,non in manufa A
ctis templis inhabitat,nec à manibus humanis tractatur,tanquam alicuius indigens, cum ipse omnibus dederit uitam & spiritum, & omnia fecerit, qui fecit ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super faciem totius terræ,præfiniens tempora,secundum determinationem inhabitationis eorum,quærere illud,quod est diuinum,si quo modo tractare possint illud aut inuenire,quamuis etiam nō longe sit ab unoquoq; nostrum,in ipso enim uiuimus,mouemur,& sumus, & quemadmodum quidam secundum uos dixerunt,huius enim & genus sumus.Genus igitur cum simus dei,non oportet nos putare id quod est diuinum, simile esse auro uel argento,uel lapidi per artem uel concupiscentiam hominis deformato. Tempora ergo ignorantiæ despiciens deus,nunc præcepit hominibus omnibus ubiq; pœniteri in ipsum,quoniam constituit diem iudicari orbem terræ in iustitia,in uiro Iesu, in quo statuit fidem,excitans eum à mortuis. Hoc autem in loco non solum factorem mundi deum eis annuntiat non assistentibus Iudæis, sed & quoniam unum genus humanum fecit inhabitare super omnem terram.Quemadmodum & Moyses ait,quando diuisit altissimus gentes,quēadmodum dispersit filios Adam ,statuit terminos gentium, secundum numerum angelorum dei.Populum autem qui credit deo,iam nō esse sub angelorum potestate,sed sub domini,populus eius Iacob, funiculum hæreditatis eius Israël.Et iterum Lystris Lyciæ cum esset Paulus cum Barnaba,& B
à natiuitate claudum in nomine domini nostri Iesu Christi ambulare fecisset,& cum turba honorare eos uellet quemadmodum deos,propter admirabile factum,ait eis,Nonne similes uobis sumus homines,euangelizantes uobis deum uiuum,qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt: Qui in præteritis temporibus permisit omnes gentes abire uias suas, quāquam nō sine testimonio semetipsum reliquit benefaciēs, de cœlo dans pluuias & tempora fructifera , adimplens cibo & hilaritate corda nostra. Quoniam autem his annuntiationibus eius omnes epistolæ consonant,ex ipsis epistolis ostendimus apto in loco exponentes Apostolum:nobis autē conlaborantibus his ostensionibus,quæ ex scripturis sunt, & quæ multifa-
μακροθυμία rie dicta sunt,breuiter & compendiose annuntiantibus,& tu cum magnani-
μακρολογία mitate intende eis, & non longiloquium putare,hoc intelligens, quoniam ostensiones quæ sunt in scripturis,non possunt ostendi,nisi ex ipsis scripturis.Stephanus autem iterum qui electus est ab apostolis primus diaconus, qui & primus ex omnibus hominibus sectatus est uestigia martyrij domini,propter Christi confessionem primus interfectus,fiducialiter loquens populo,& docens eos dicens. Deus gloriæ uisus est patri nostro Abrahæ, & dixit ad eum,Exi de terra tua & de cognatione tua,& ueni in terrā quam demonstrabo tibi,& transtulit illum in terram hanc, quam nunc & uos inhabitatis,

habitatis,

habitatis, & non dedit ei hæreditatem in ea, nec gressum pedis, sed promi-
A sit dare ei in possessionem eam, & semini eius post eum. Locutus est autē sic
deus ad eum, quoniam erit semen eius peregrinum in terra aliena, & in serui
tutem redigentur & uexabuntur annis quadringentis, & gentem cui serui-
ent, iudicabo ego dicit dominus. Et postea exient & seruient mihi in isto lo
co, & dedit ei testamentum circumcisionis, & sic generauit Isaac. Et reliqua
autem uerborū eius eundem deū annuntiant, qui fecit cum Ioseph & cū pa
triarchis, qui & colloquutus est Moysi, & omnem apostolorū doctrinam
unum & eundem deum annuntiasse, qui transtulit Abraham, qui promis-
sionem hæreditatis ei fecit, qui testamentum circūcisionis apto tempore de-
dit, qui ex Ægypto uocauit semen eius, seruatum manifeste per circumcisio
nem, in signo enim dedit eam, ut non similes essent Ægyptijs. Hunc facto-
rem omniū, hunc patrem domini nostri Iesu Christi, hūc deum claritatis ex
ipsis sermonibus & actibus apostolorum uolentes discere possunt, & con-
templari, quoniam unus hic deus super quem alius nō est. Si autem & erat
super hunc alius deus, ex abundanti per comparationem diceremus, hic illo
melior est. Melior enim ex operibus apparet, quemadmodum & prædixi-
mus, & cum illi nullum patris sui opus habeant ostendere, hic solus ostendi
tur deus. Si quis autem ægrotans circa quæstiones, ea quæ ab apostolis de
deo dicta sunt allegorizanda existimat, prædictos sermones nostros discu-
B tiat, in quibus unum deum conditorem & factorem omnium ostendimus,
& ea quæ ab illis dicuntur destruximus & denudauimus, & inueniet conso-
nantes eos apostolorum doctrinæ, & sic habere quemadmodum docebāt
& persuadebantur, quoniam unus est fabricator omnium deus: & cum re-
pulerit à sententia sua tantum errorem, & eam, quæ est aduersus deum blas
phemiam, & à semetipso inueniet rationem cognoscens & eam, quæ est se
cundum Moysen legem, & gratiam noui testamenti, utraq; apta tempori-
bus, ad utilitatem humani generis ab uno & eodem præstita deo. Omnes
enim qui sunt malæ sententiæ, moti ab ea legisdatione, quæ est secundum
Moysen, dissimilem eam & contrariā Euangelij doctrinæ arbitrantes, iam
non sunt conuersi, uti differentiæ utriusq; testamenti inquirerēt causas. De-
serti igitur cum sint à paterna dilectione, & inflati à satana, cōuersi in Simo-
nis magi doctrinam, abstiterunt sententijs ab eo, qui est deus, & putauerūt
quod à semetipsis plus inuenissent quàm apostoli, alterum deum adinue-
nientes. Et apostolos quidem adhuc quæ sunt Iudæorum sentiētes, annun
tiasse Euangelium, se autem synceriores & prudentiores apostolis esse. Vn-
de & Marcion, & qui ab eo sunt, ad intercidendas conuersi sunt scripturas,
quasdam quidem in totum nō cognoscentes, secundum Lucam autē Euan-
gelium & epistolas Pauli decurtantes, hæc sola legitima esse dicūt, quæ ipsi
minotauerūt. Nos autem etiam ex his, quæ adhuc apud eos custodiuntur,
arguemus

arguemus eos donante deo, in altera conscriptione. Reliqui uero omnes fal so scientiæ nomine inflati, scripturas quidem confitentur, interpretationes A uero cōuertunt, quemadmodum ostendimus in primo libro. Et quidam hij qui à Marcione, statim blasphemant fabricatorē, dicētes eum malorum fa bricatorem, propositum initij sui intollerabiliorem habentes, duos natura liter dicentes Deos, distantes inuicem, alterum quidem bonum, alterum au tem malum. Hij autem qui sunt à Valentino nominibus honestius utentes & patrem & dominum, & deum hūc qui est fabricator ostendentes, propo situm siue sectam blasphemiorum habent, neq; ab aliquo ex his quæ sunt intra plenitudinem æonibus dicentes eum emissum, sed ab ea labe quæ ex tra pleroma expulsa. Hæc autem omnia contulit eis scripturarum & disposi tionis dei ignorantia. Nos autem & causam differentiæ testamentorum, & rursum unitatem & cōsonantiam ipsorum, in his quæ deinceps futura sunt

Propter quod sæpe usurpat pro, eo quod.

referemus. Quoniam autem & apostoli & discentes ipsorum sic docebant, quemadmodum ecclesia prædicat, & sic docentes perfecti fuerunt, † propter quod euocabantur ad perfectum. Stephanus hæc docens adhuc cum super terram esset, uidi gloriam dei, & Iesum ad dexteram. Et dixit. Ecce uideo cœ los apertos, & filiū hominis stantem à dextris dei, Et hæc dixit & lapidatus est, & sic perfectam doctrinam adimpleuit, per omnia martyrij magisteriū imitans & postulans pro eis qui se interficiebant, & dicēs: Domine ne statu as illis hoc peccatum. Sic erant perfecti, qui unum & eūdem deum ab initio B usq; ad finem uarijs dispositionibus assistentem humano generi sciebant, quemadmodū ait Osee propheta: Ego uisiones impleui, & in manibus pro phetarum assimilatus sum? Qui ergo usq; ad mortem tradiderunt animas ptopter Euangelium Christi, quomodo poterant secūdum insitam opinio nem hominibus loqui. Quod ipsum si fecissent non paterentur, sed quoniā contraria his, qui non assentiebant ueritati prædicabant, ideo & passi sunt. Manifestum est ergo quoniam non derelinquebant ueritatem, sed cum o mni fiducia Iudæis & Græcis prædicabāt. Iudæis quidē Iesum, eum qui ab ipsis crucifixus est esse filium dei, iudicem uiuorum & mortuorum, à patre accepisse æternum regnum in Israël, quemadmodum ostendimus: Græcis uero unum deum qui omnia fecit, & huius filium Iesum Christum annun tiantes, manifestius autem hoc ostenditur ex apostolorum epistola, quam neq; Iudæis, neq; Græcis, sed ipsis qui ex gentibus in Christum credebant confirmantes fidem ipsorum miserunt. Cum enim descendissent quidam à Iudæa in Antiochiam, in qua & primum omnium discipuli domini pro fi

Christiani.

de, quam in Christo habebant, uocati sunt Christiani, & suaderēt eis qui cre diderant in dominum circuncidi, & reliqua secundum legis obseruationem perficere & ascendissent Paulus & Barnabas Hierosolymā ad alteros apo stolos propter hanc quæstionem, & uniuersa ecclesia conuenisset in unum.

Petrus di

A Petrus dixit eis: Viri fratres, uos scitis quoniam à diebus antiquis in uobis deus elegit, ut ex ore meo audirent gentes uerbum Euangelij & crederent, & cordis inspector deus testimoninum perhibuit eis, dans eis spiritũ sanctũ, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & ipsos, emundans per fidem corda illorum. Nunc igitur quid tentatis deum imponere iugum super ceruicẽ discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos ualuimus portare, sed per gratiã domini nostri Iesu Christi credimus nos posse saluari, quomodo & illi. Post quem Iacobus dixit, uiri fratres, Simon retulit quemadmodum deus excogitauit accipere ex gentibus populum nomini suo, & sic conueniunt sermones prophetarum, sicut scriptum est, Post hæc reuertar & reædificabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & disturbata eius ædificabo, & erigam illud, uti requirant reliqui hominum pominum, & omnes gentes in quibus inuocatum est nomen meum super eos, dicit dominus faciens hæc. Cognitum à seculo est deo opus eius, propterea ego secundũ me iudico, non molestari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad deum, sed præcipiẽdum eis, uti abstineant à uanitatibus Idolorum, & à fornicatione, & à sanguine, & quæcunq; nolunt sibi fieri, alijs ne faciant. Et cum hæc dicta essent, & omnes consensissent, scripserunt eis sic, Apostoli & presbyteri fratres, his qui sunt in Antiochia, & Syria & Cilicia fratribus ex gentibus salutem. Quoniam audiuimus quia ex nobis quidam exeuntes turbauerunt uos sermonibus, de

B struentes animas uestras, quibus non præcepimus, dicentes: Circumcidimini & seruate legem, placuit nobis cõuenientibus in unum, electos uiros mittere ad uos, cum dilectissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animam suam pro nomine domini nostri Iesu Christi. Misimus igitur Iudam & Sileam & ipsos per sermonẽ annuntiantes nostrã sententiam. Placuit enim sancto spiritui & nobis, nullũ amplius uobis pondus imponere, quàm hæc quæ sunt necessaria, ut abstineatis ab Idolothytis, & sanguine, & fornicatione, & quæcũq; nõ uultis fieri uobis, alijs ne faciatis, à quibus custodientes uos ipsos bene agitis, ambulantes in spiritu sancto. Manifestũ est igitur ex his omnibus, quoniã nõ alterũ patrem esse docebãt, sed libertatis nouũ testamentũ dabãt his, qui noue in deũ per spiritũ sanctũ* credebant. Ipsi autẽ ex eo quod quærerẽt, an oporteret circũcidi adhuc discipulos nec ne, manifeste ostẽderunt nõ habuisse se alterius dei cõtemplationẽ. Cæterum non talem timorẽ circa primũ habuissent testamentũ, ut nec cum ipsis quidem conuesci uellent, Nam & Petrus quamuis ad catechizandos eos missus esset, & tali uisione cõterritus fuisset, cum timore tamen multo locutus est ad eos dicẽs: ipsi scitis quoniam nõ est fas uiro Iudæo cõiungi aut conuenire cũ allophylo, mihi autem deus ostendit, neminem communem aut immundũ dicere hominem, quapropter sine cõtradictione ueni: his sermonibus significans, quoniam non abisset ad eos, nisi missus fuisset: sic neque baptismã

*alias, crediderunt.

que baptiſma facile dediſſet niſi ſpiritu ſancto requieſcente ſuper eos,prophetãtes eos audiſſet,& propter hoc dixit: Nunquid aquam uetare poteſt ad baptizandum hos qui ſpiritum ſanctum acceperũt,quemadmodum & nos,ſuadens ſimul his qui ſecum erant,& ſignificans,quoniam niſi ſpiritus ſanctus ſuper eos requieuiſſet,exiſteret qui eos ꝓhiberet à baptiſmate. Hij autem qui circa Iacobum Apoſtoli,gentibus quidem libere agere permittebant,concedẽtes nos ſpiritui dei. Ipſi uero ſcientes eundem eſſe deum,perſeuerabant in priſtinis obſeruationibus, ita ut & Petrus quoq; timens ne culparetur ab ipſis,ante manducãs cum gentibus propter uiſionem,& propter ſpiritum ſanctum qui requieuerat ſuper eos,cum tamen adueniſſent quidã ab Iacobo,ſeparauit ſe,& non manducauit cum eis:hoc ipſum autem dixit Paulus & Barnabã feciſſe.Sic apoſtoli quos uniuerſi actus, & uniuerſæ doctrinæ dominus teſtes fecit, ubiq; enim ſimul cum eo aſſiſtentes inueniuntur,Petrus & Iacobus & Ioannes religioſe agebãt circa diſpoſitionem legis, quæ eſt ſecundum Moyſen, ab uno & eodem ſignificantes eſſe deo.Quod quidem non feciſſent ſecundũ quæ prædiximus, ſi præter eum qui legis diſpoſitionem fecit,alterum patrem à domino didiciſſent. A

Aduerſus eos qui dicunt tantum Paulum ex Apoſtolis cognouiſſe ueritatem. Caput XIII.

EOs autem qui dicunt ſolum Paulum ueritatem cognouiſſe,cui per reuelationem manifeſtatum eſt myſterium, ipſe Paulus conuincat eos,dicens,unum & ipſum deum operatum Petro in apoſtolatu circunciſionis,& ſibi in gentes. Ipſius ergo dei Petrus erat apoſtolus,cuius & Paulus.Et quẽ Petrus in circunciſione annuntiabat deum & dei filium,hunc & Paulus in gentes, Neq; enim ut ſolum Paulum ſaluaret uenit dominus noſter,nec ſic pauper deus,ut unum ſolum haberet Apoſtolum, qui diſpoſitionem filij ſui cognoſceret.Et Paulus autem dicens, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium bona, euangelizantium pacem,manifeſtum facit quoniam non unus ſed plures erant, qui ueritatem euangelizabant. Et rurſus in epiſtola quæ eſt ad Corinthios,cum prædixiſſet omnes, qui deum poſt reſurrectionẽ uiderunt intulit:Siue autẽ ego,ſiue illi, ſic annunciamus,& ſic credidiſtis,unã & eandem prædicationem confitens omnium eorũ,qui deum uiderunt poſt reſurrectionem à mortuis. Et dominus autem Philippo uolenti patrem uidere reſpondit,Tanto tempore uobiſcum ſum,& me non cognouiſtis? Philippe qui uidet me,uidet & patrem meũ. Quomodo tu dicis,oſtende nobis patrem? ego enim in patre,& pater in me eſt,& amodo cognouiſtis eum,& uidiſtis eum. Quibus ergo dominus teſtimonium dixit, quoniã & cognouerunt in ipſo,& uiderunt patrem,pater autẽ ueritas,hos dicere non cognouiſſe ueritatem,eſt hominũ falſum teſtimonium,& eorum qui alienati ſunt à † uera doctrina. Ad quid enim mittebat dominus duodecim apoſtolos ad oues quæ B

† *alias Chriſti.*

A ad oues quæ perierant domus Iſraël,ſi ueritatem non cognouerunt? Quomodo autem & lxx.prædicabant,niſi ipſi prius ueritatem prædicationis cognouiſſent? Aut quomodo Petrus ignorare potuit, cui dominus teſtimonium dedit,Quoniam caro & ſanguis non reuelauit ei,ſed pater qui in cœlis eſt? Sicut ergo Paulus apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominẽ, ſed per Ieſum & deum patrem,filio quidem adducente eos ad patrem, patre uero reuelante eis filium. Quoniam autem his qui ad apoſtolos uocauerunt eum,de quæſtione acquieuit Paulus, & aſcendit ad eos cum Barnaba in Hieroſolymam,non ſine cauſa, ſed ut ab ipſis libertas gentilium confirmaretur,ipſe ait in ea quæ ad Galatas eſt epiſtola. Deinde poſt xiiij.annos aſcendi in Hieroſolymam cum Barnaba,aſſumens & Titum. Aſcendi autem ſecundum reuelationem, & contuli cum eis Euangelium quod prædico inter gentes.Et iterum ait: Ad horam ceſſimus ſubiectioni, uti ueritas Euangelij perſeueret apud uos. Si quis igitur diligenter ex actibus apoſtolorum ſcrutetur tempus,de quo ſcriptum eſt aſcendiſſe Hieroſolymam propter prædictam quæſtionem,inueniet eos qui prædicti ſunt à Paulo annos concurrentes, ſicut eſt conſonans, & uelut eadem tam Pauli annuntiatio, quàm & Lucæ de apoſtolis teſtificatio.

De ſectatore apoſtolorum Luca,quæ ſunt quæ in Euangelio per ſolum Lucam cognouimus. Cap. XIIII.

B QVoniam autẽ is Lucas inſeparabilis fuit à Paulo cooperarius eius in Euangelio,ipſe facit manifeſtum,nõ glorians, ſed ab ipſa productus ueritate.Separatis enim,inquit,à Paulo Barnaba & Ioanne,qui uocabatur Marcus,& cum nauigaſſent Cyprum,nos uenimus in Troadam,& cum uidiſſet Paulus per ſomnium uirum Macedonem dicentẽ ſibi,ueniens in Macedoniam opitulare nobis Paule,ſtatim, ait,quæſiuimus proficiſci in Macedoniam,intelligentes quoniam prouocauit nos dominus euangelizare eis. Nauigantes igitur à Troade, direximus nauem in Samothracen: & deinceps reliquũ omnem ipſorum uſq; ad Philippos aduentum diligenter ſignificat,& quemadmodum primum ſermonem loquuti ſunt. Sedentes enim, loquuti ſumus mulieribus quæ conuenerant,& quinã crediderunt, & quàm multi.Et iterum ait: Nos autem nauigauimus poſt dies Azymorum à Philippis,& uenimus Troadam,ubi & commorati ſumus diebus ſeptem.Et reliqua omnia ex ordine cum Paulo refert,omni diligentia demonſtrans & loca,& ciuitates,& quantitatem dierum,quoadusq; Hieroſolymam aſcenderent,& quæ illic contigerint Paulo, quemadmodum uinctus Romã miſſus eſt,& nomen Centurionis qui ſuſcepit eum,& parare ſe nauigium, & quẽadmodũ naufragium fecerunt, & in qua liberati ſunt inſula,& quemadmodum humanitatem ibi perceperunt, Paulo curante principem ipſius inſulæ, & quemadmodum inde Puteolos nauigauerunt,& inde Romàm peruenerunt,&

runt,& quanto tẽpore Romæ cõmorati sunt. Omibus his qui cum adesset Lucas diligenter cõscripsit ea,uti neq; mendax,neq; elatus deprehendi possit,eo quod omnia hæc constarent,& seniorem eum esse omnibus, qui nũc aliud docent,neq; ignorare ueritatem. Quoniã nõ solum prosequutor, sed & cooperarius fuit apostolorum,maxime autem Pauli. Et ipse aũt Paulus manifestauit in epistolis,dicẽs:Demas me dereliquit,& abijt Thessalonicã, Crescens in Galatiam,Titus in Dalmatiam,Lucas est mecum solus. Vnde ostendit quod semper iunctus ei,& inseparabilis fuerit ab eo. Et iterum in epistola quæ est ad Colossenses ait:Salutat uos Lucas medicus dilectus. Si autem Lucas quidem, qui semper cum Paulo prædicauit, & dilectus ab eo dictus,& cum eo euangelizauit,& creditus est referre nobis Euangelium,nihil aliud ab eo didicit,sicut ex uerbis eius ostensum est,quemadmodum hi, qui nunquam Paulo adiuncti fuerunt,gloriantur abscondita & inenarrabilia didicisse sacramenta? Quoniam autem Paulus simpliciter quæ sciebat, hæc & docebat,non solum eos, qui cum eo erant, uerum omnes audientes se,ipse facit manifestum. In Mileto enim conuocatis episcopis & presbyteris,qui erant ab Epheso,& à reliquis proximis ciuitatibus,quoniam ipse[†]festinauit Hierosolymis Pentecosten agere,multa testificans eis, & dicẽs quæ oporteret ei Hierosolymis euenire,adiecit: Scio quoniã iam non uidebitis faciem meam,testificor igitur uobis hac die, quoniam mundus sum à sanguine omniũ.Non enim subtraxi uti non annuntiarẽ uobis omnẽ[†] scientiã dei.Attendite igitur & uobis, & omni gregi, in quo uos spiritus præposuit episcopos regere ecclesiam domini,quam sibi constituit per sanguinem suũ. Deinde significans futuros malos doctores,dixit,Ego scio quoniam aduenient post discessum nostrum lupi graues ad uos,nõ parcentes gregi. Et ex uobis ipsis exurgent uiri loquentes peruersa, uti conuertant discipulos post se.Non subtraxi,inquit,uti non annuntiarem omnem[†]scientiam dei uobis. Sic apostoli simpliciter & nemini inuidentes quæ didicerant ipsi à domino, hæc omnibus tradebant.Sic igitur & Lucas nemini inuidens, ea quæ ab eis didicerat,tradidit nobis,sicut ipse testificatur dicens:quemadmodũ tradiderunt nobis,qui ab initio contemplatores & ministri fuerunt uerbi.Si autem quis refutet & Lucam quasi non cognouerit ueritatem,manifestus erit projciens Euangelium, cuius non dignatur esse discipulus. Plurima enim & magis necessaria Euangelij per hunc cognouimus, sicut Ioannis generationem & de Zacharia historiam, & aduentum angeli ad Mariam, & exclamationem Helizabet, & angelorum ad pastores descensum, & ea quæ ab illis dicta sunt, & Annæ, & Simeonis de Christo testimonium, & quod duodecim annorum in Hierusalem relictus sit, & baptismum Ioannis,& quot annorum dominus baptizatus sit, & quia in quintodecimo anno Tyberij Cæsaris, & in magisterio illud,quod ad diuites dictum est: Væ uo-

[Margin notes: al's festinaret. — al's sententiã. — al's,sententiã. — A — B]

A Væ uobis diuites, quoniam percipitis consolationem uestram. Et uæ uobis qui satiati estis, quoniam esurietis. Et qui ridetis nunc, quia plorabitis. Et uæ uobis cum benedixerint uos homines omnes. Secundum hæc enim faciebant & pseudoprophetis patres uestri. Et omnia huiusmodi per solum Lucam cognouimus, & plurimos actus domini per hunc didicimus, quibus & omnes utuntur. Et multitudinem piscium quam concluserunt hij qui cum Petro erant iubente domino, ut mitterent retia. Et illa quæ per xviij. annos passa curata fuerat mulier die sabbatorum. Et de hydropico, quem curauit dominus die sabbatorum, & quemadmodum disputauit, quòd curauit in hac die. Et quemadmodum docuit discipulos primos discubitus non appetere. Et quoniam pauperes & debiles uocare oportet, qui non habent retribuere. Et qui pulsauit nocte sumere panes, & propter instantiam importunitatis sumit: & quomodo apud pharisæum recumbente eo, pecactrix mulier osculabatur pedes eius, & unguento ungebat, & quæcunque propter eam dixit ad Simonem de duobus debitoribus: & de parabola diuitis illius, qui reclusit quæ ei nata fuerant, cui & dictum est, in hac nocte expostulabunt animam tuam à te, quæ autem præparasti, cuius erunt? Similiter autem & diuitis illius qui uestiebatur purpura, & iocundabatur nitide, & egenum Lazarum: & eam quam ad discentes suos dixit responsionem, quādo B dixerunt ei, adijce nobis fidem. Et eam quam ad Zachæum publicanum facta est confabulationem. Et de pharisæo & publicano, qui simul adorabant in templo. Et de decem leprosis, quos simul emundauit in uia. Et quoniam de uicis & plateis claudos & cæcos iussit colligi ad nuptias, & parabolam iudicis, qui deum non timebat, quem instantia uiduæ fecit, ut uindicaret eam. Et de arbore fici quæ erat in uinea, quæ non faciebat fructum. Et alia multa sunt, quæ inueniri possunt à solo Luca dicta esse, quibus & Marcion & Valentinus utuntur. Et super hæc omnia post resurrectionem in uia ad discipulos quæ loquutus est, & quemadmodum cognouerunt eum in fractione panis. Necesse est igitur & reliqua quæ ab eo dicta sunt, recipere eos, aut & his renunciare. Non enim conceditur eis ab his qui sensum habent, quædā quidem recipere ex his quæ à Luca dicta sunt, quasi sint ueritatis, quædā uero refutare quasi non cognouisset ueritatem. Et si quidem refutauerint hij qui à Marcione sunt non habent Euangelium, hoc enim quod est secundū Lucam, quemadmodum prædiximus decurtantes, gloriantur se habere Euangelium. Hij uero qui à Valentino sunt cessabūt à plurimo uaniloquio suo, ex hoc enim multas occasiones subtilis eloquij sui acceperunt, interpretari audentes male, quæ ab hoc bene sunt dicta, aut & reliqua suscipere cogentē intendentes perfecto Euangelio, & apostolorum doctrinæ oportet eos pœnitentiam agere, ut saluari a periculo possint.

Aduerſus eos qui fruſtrantur Paulum apoſtolũ. Cap. XV.

A EAdem autem dicimus iterum & his qui Paulum apoſtolum nõ cognoſcunt,quoniam aut reliquis uerbis Euangelij, quæ per ſolum Lucam in noſtram uenerunt agnitionem,renuntiare debent,& non uti eis,aut ſi illa recipiunt,omnia habent neceſſitatem recipere,etiam eam teſtificationem quæ eſt de Paulo,dicente ipſo, Primum quidem dominum ei de cœlo locutum, Saule,Saule,quid me perſequeris? Ego ſum Ieſus Chriſtus,quem tu perſequeris:deinde Ananiæ de eo dicẽte: Vade,quoniam uas electionis mihi eſt iſte,ut portet nomen meum in gentibus,& regibus,& filijs Iſraël.Ego enim demonſtrabo ei ex ipſo,quanta oporteat eum pati propter nomen meum. Qui igitur non recipiũt eum,qui ſit electus à deo ad hoc,ut fiducialiter portet nomen eius quod ſit miſſus, † quas prædiximus gentes, electionem domini contemnunt, & ſeipſos ſegregant ab apoſtolorum conuentu. Neque enim contendere poſſunt Paulum non eſſe apoſtolum, quando in hoc ſit electus,neq; Lucam mendacem eſſe poſſunt oſtendere, ueritatẽ nobis cum omni diligentia annuntiantem: fortaſſis enim & propter hoc operatus eſt deus plurima Euangelia oſtendi per Lucã,quibus neceſſe † haberẽt omnes, uti ſequenti teſtificationi eius, quam habet de actibus & doctrina apoſtolorum,omnes ſequentes & regulam ueritatis, inadulteratam habentes,ſaluari poſſint. Igitur teſtificatio eius uera & doctrina apoſtolorum manifeſta & firma,& nihil ſubtrahens,neq; alia quidem in abſcondito,alia uero in B manifeſto docentium.Hoc enim fictorum,& praue ſeducentium, & hypocritarum eſt molimen, quemadmodum faciunt hij, qui à Valentino ſunt. Hij enim ad multitudinem propter eos,qui ſunt ab eccleſia, quos communes eccleſiaſticos ipſi dicũt,inferunt ſermones, per quos capiũt ſimpliciores, & in delitijs eos ſimulantes noſtrũ tractatum ut ſæpius audiant,qui & queruntur de nobis, quod cum ſimilia nobiſcum ſentiant,ſine cauſa abſtineamus nos à communicatione eorum, & cum eadem dicant,& eandẽ habeãt doctrinam,uocemus illos hæreticos,& cũ deiecerint aliquos à fide per quæſtiones quæ fiunt ab eis,necnon contradicentes auditores ſuos fecerint, his ſeparatim inenarrabile plenitudinis ſuæ enarrant myſterium. Decipiuntur autem omnes,quia quod eſt in uerbis ueriſimile ſe putãt poſſe diſcere à ueritate,ſuaſorius enim,& ueriſimilis eſt,exquirens fucos error, ſine fuco autẽ eſt ueritas, & propter hoc pueris credita eſt. Et ſi aliquis quidem ex his qui audiunt eos,quærat ſolutiones,uel contradicat eis, hunc quaſi non capientẽ ueritatẽ,& non habentem de ſuperioribus à matre ſua ſemen affirmantes, in totum nihil dicunt ei,mediarum partium dicentes eſſe illum, hoc eſt,Pſychicorum. Si autem aliquis quaſi paruum ouem deditũ, ſemetipſum ipſis præbeat imitationi illorum, & redemptionem illorum conſequutus eſt,inflatus iſte talis,neque in cœlo, neque in terra putat ſe eſſe, ſed intra pleroma in-

forte ad quas

for. hærere. ἑπόμενοι αὐτῷ, uidetur imitatus, Latine loquens.

ma introisse,& complexum iam angelum suum,cum institorio & supercilio
A incedit,gallinacei elationem habens.Sunt autem apud eos,qui dicunt oportere bonam conuersationem assequi eum hominem,qui sit desuper ueniēs, propter hoc & fingunt quodam supercilio grauitatem. Plurimi autem & contemptores facti,quasi iam perfecti sine reuerentia, & in contemptu uiuentes semetipsos spiritales uocant, & se nosse iam dicunt eum qui sit intra pleroma,ipsorum refrigerij locum.

Quæ sit apostolorum sententia de domino nostro Iesu Christo. Cap. XVI.

NOs autem reuertamur ad eundem tractatum. Cum enim declaratum sit manifeste,quoniam neminem alium deum uocauerunt,uel dominum nominauerunt,qui ueritatis fuerunt prædicatores, & apostoli libertatis,nisi solum uerum deum patrem & uerbum eius, qui in omnibus principatum eius habet,manifeste erit ostensum, quod factorem cœli & terræ, & qui loquutus sit cum Moyse,& legis dispositionem ei dederit,qui conuocauerit patres,dominum deum confiteri eos,& alterum neminem nosse. Manifesta igitur & apostolorum, & discentium eorum ex uerbis ipsorum, de deo facta est sententia.

Ostensio,quoniam unus & idem deus,& ipse Christus uerbum dei. Caput XVII.

B QVoniam autem sunt qui dicunt Iesum quidem receptaculum Christi fuisse,in quem desuper quasi columbam descendisse Christū, & cum indicasset innominabilem patrem, incōprehēsibiliter & inuisibiliter intrasse in pleroma.Non enim solum ab hominibus, sed ne ab his quidem, qui in cœlo sunt potestatibus & uirtutibus apprehensum eum,& esse filium quidē Iesum,patrem uero & Christi patrem deū.Alij uero putatiue eum passum, naturaliter impassibilem existentem. Qui autem à Valentino sunt, Iesum quidem qui sit ex dispositione,ipsum esse qui per Mariam transierit, in quē illum de superiori saluatorem descendisse,quem & Christum dici,quoniam omnium qui emisissent eum,haberet uocabula,participasse autem cum eo, qui esset ex dispositione,de sua uirtute & suo nomine,& mors per hunc euacuaretur,cognosceretur autem pater,per eum saluatorem quidem,qui desuper descendisset,quem & ipsum receptaculum Christi, & uniuersæ plenitudinis esse dicunt,lingua quidem unum Christum Iesum confitentes, diuisi uero sentētia.Etenim hæc est ipsorum regula, quemadmodū prædiximus, ut alterum quidem Christum fuisse dicāt, qui ab unigenito ad correctionē plenitudinis præmissus est. Alterum uero saluatorem esse ad glorificationē patris missum.Alterū uero ex dispositione,quem & passum dicunt recurrentem in pleroma saluatorē, qui Christū portabat.Necesse habemus uniuersam apostolorū de domino nostro Iesu Christo sententiā habere,& osten-

dere eos nō solum nihil tale sensisse de eo, uerum amplius & significasse per spiritum sanctum, qui inciperent talia docere summissi à satana, utí quorundam fidem euerterent, & abstraherent eos à uita. A

Aduersus eos qui dicunt putatiue illum apparuisse. Cap. XVIII.

ET quoniam Ioannes unum & eundem nouit uerbum dei, & hunc esse unigenitum, & hunc incarnatum esse pro salute nostra Iesum Christū dominum nostrū, sufficienter ex ipsius Ioannis sermone demonstrauimus. Sed & Matthæus unum & eundem Iesum Christum cognoscens, eam quæ est secundum hominem generationem eius ex uirgine exponens, sicut promisit deus Dauid, ex fructu uentris eius, & excitaturū se æternū regnum, multo prius Abrahæ eandem faciens promissionē, ait, Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Dehinc ut liberaret mentē nostram à suspicione, quæ est circa Ioseph, & ait. Christi autē generatio sic erat, Cum esset desponsata mater eius Ioseph, priusquam conuenirent inuenta est in utero habēs de spiritu sancto. Dehinc cum Ioseph cogitaret dimittere Mariam, quoniā prægnans erat, assistentē ei angelum dei & dicentē, Ne timueris assumere Mariā coniugem tuā, quod enim habet in utero de spiritu sancto est, pariet autē filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluabit populū suum à peccatis suis. Hoc autē factum est, ut adimpleretur quod dictum est à domino per prophetam, Ecce uirgo concipiet in utero, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatum est nobiscū deus, manifeste significans, & eam promissionem quæ fuerat ad patres impletam, ex uirgine natum filiū dei, & hunc ipsum esse saluatorē Christum, quem prophetæ prædicauerunt, non sicut ipsi dicunt Iesum quidem ipsum esse, qui ex Maria sit natus, Christum uero qui desuper descendit. Cæterū poterat dicere Matthæus, Iesu uero generatio sic erat, sed prouidens spiritus sanctus deprauatores, & præmuniens contra fraudulentiā eorum per Matthæum, ait, Christi autem generatio sic erat: Et quoniā hic est Emanuel, ne forte tantum eum hominem putaremus, Nō enim ex uolūtate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex uoluntate dei, uerbum caro factum est: neq; alium quidem Iesum suspicemur fuisse, sed unū & eundē sciremus deum esse. Hoc ipsum interpretatus est Paulus, scribens ad Romanos, Paulus apostolus Iesu Christi, prædestinatus in Euangelium, quod promisit per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secūdum carnem. Qui prædestinatus est filius dei in uirtute per spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Et iterū ad Romanos scribens de Israël, dicit, Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est deus super omnes benedictus in secula. Et iterū in epistola quæ est ad Galatas, ait, Cum autē uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum, †natum ex muliere, factū sub lege, ut eos qui sub

al. factum.

lege

lege erant redimeret, ut adoptionem percipiamus: manifeste significās unū
B quidem deum, qui per prophetas promissionem de filio fecerit, unum autē
Iesum Christum dominum nostrum, qui de semine Dauid, secundū eam
generationem, quæ est ex Maria: hunc destinatum filium dei Iesum Chri-
stum in uirtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mor-
tuorum, ut sit primogenitus mortuorum, quemadmodum & primogenitus
in omni conditione, filius dei, hominis filius factus, ut per eum adoptatio-
nem percipiamus, portante homine & capiente, & complectente filium dei.
Propter hoc & Marcus ait, Initium Euangelij Iesu Christi filij dei, quemad
modum scriptum est in prophetis, unum & eundem sciens filiū dei Iesum,
qui à prophetis annuntiatus est, qui ex fructu uentris Dauid, Emanuel ma-
gni consilij patris nuntius, per quem oriri fecit deus domui Dauid orientem
& iustū, & erexit ei cornu salutis, & suscitauit testimoniū in Iacob, quemad-
modū Dauid causas generationis eius differēs, ait, Et legē posuit in Israël,
ut cognoscat generatio altera, filij qui nascentur ex his, & ipsi exurgētes enar
rabunt filijs suis, ut ponant in deū spem suā, & præcepta eius exquirant. Et
rursus angelus euangelizans Mariæ ait, Hic erit magnus, & filius altissimi
uocabitur, & dabit ei dominus thronum Dauid patris sui, Eum qui sit filius
altissimi, hunc eundē & Dauid filiū confitens. Cuius & Dauid dispositionē
aduentus per spiritum sanctum cognoscens, per quam † dominus est om- *als dominatus*
B nium uiuorum & mortuorum, dominum confessus est sedentem ad dexte- *aliâs domi-*
ram patris altissimi. Et Simeon autem ille, qui responsum accepit à spiritu *nans.*
sancto, non uisurum eum mortem, nisi prius uideret Christum Iesum, *aliâs ex non*
hunc † ex manibus accipiens uirginis † benedixit deum & dixit, Nunc di- *habetur.*
mittis seruum tuum domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia ui- *als primoge-*
derunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium po- *nitum.*
pulorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.
Infantem quem in manibus portabat Iesum, natum ex Maria, ipsum con-
fitens esse Christum filium dei, Lumen omnium, & gloriam ipsius Israël &
pacem, & refrigerium eorum, qui in dormitionē ierunt. Iam enim expolia-
bat homines, auferens ignorantiā ipsorum, suā autem agnitionē eis donās,
& dispartitionem faciens eorū, qui cognoscebāt eum, quēadmodum Esaias,
Voca, inquit, nomen eius, uelociter spolia dispartire. Hæc sunt autem opera *aliâs benedi-*
Christi. Ipse igitur erat Christus, quem portans Simeon † benedixit altissi- *cebat.*
mum, quem pastores cum uidissent, glorificabant deum, quem Ioannes, cū
adhuc in uentre matris suæ esset, & ille in uulua Mariæ, dominum cogno-
scens, exultans salutabat. Quem Magi uidentes, & adorantes, & afferentes
munera, quæ prædiximus, & substernentes semetipsos æterno regi, per al-
terā abierunt uiam, non iam per Assyriorum reuertentes uiam. Priusquàm
enim cognosceret puer uocare patrem, aut matrem, accipiet uirtutem Da-

naſci,& ſpolia Samariæ,contra regem Aſſyriorum,occulte quidem,ſed po
tenter omnia manifeſtans, quoniam occulta manu expugnabat dominus A
Amalech:propter hoc & pueros eripiebat,qui erant in domo Dauid, bene
ſortiti illo tempore naſci,ut eos præmitteret in ſuum regnum,ipſe infans cũ
eſſet,infantes hominum martyres parans propter Chriſtum, qui in Beth-
leem natus eſt Iudæ,in ciuitate Dauid interfectos ſecundũ ſcripturas. Pro-
pter quod & dominus diſcipulis poſt reſurrectionem dicebat, O inſenſati
& tardi corde ad credẽdũ,in omnibus quæ loquuti ſunt prophetæ. Nónne
hæc oportebat pati Chriſtum,& introire claritatẽ ſuam. Et iterũ ait eis,Hĳ
ſunt ſermones quos loquutus ſum ad uos,cum adhuc eſſem uobiſcũ, quo-
niã oportet impleri omnia ſcripta in lege Moyſi & prophetis,& pſalmis de
me. Tunc adaperuit eorum ſenſum,ut intelligerẽt ſcripturas,& dixit ad eos,
quoniã ſic ſcriptũ eſt Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in
nomine eius remiſſionẽ peccatorũ in omnes gentes. Hic aũt eſt qui ex Ma-
ria natus eſt. Oportet eñ,inquit,filium hominis multa pati,& reprobari, &
crucifigi,& die tertio reſurgere. Nõ ergo alterũ filium hominis nouit Euan-
geliũ,niſi hunc qui ex Maria,qui & paſſus eſt. Sed neq; Chriſtũ auolantem
ante paſſionẽ ab Ieſu,ſed hunc qui natus eſt Ieſum Chriſtũ nouit dei filiũ,
& eundũ hunc paſſum reſurrexiſſe,quemadmodũ Ioannes domini diſcipu
lus confirmat dicẽs:Hæc autẽ ſcripta ſunt ut credatis,quoniã Ieſus eſt Chri-
ſtus filius dei,& ut credentes uitam æternam habeatis in nomine eius. pro- B
uidens has blaſphemas regulas, quæ diuidunt dominũ, quantum ex ipſis
attinet,& ex altera & altera ſubſtantia dicentes eum factum. Propter quod
& in epiſtola ſua ſic teſtificatus eſt nobis,Filioli nouiſſima hora eſt,& quem
admodum audiſtis,quoniã Antichriſtus uenit,nunc Antichriſti multi facti
ſunt, unde cognoſcimus quoniam nouiſſima hora eſt. Ex nobis exierunt,
ſed non erant ex nobis, ſi enim fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utiq; nobi-
ſcũ,ſed ut manifeſtarentur quoniã non ſunt ex nobis. Cognoſcite ergo quo
niam omne mendaciũ extraneũ eſt,& non eſt de ueritate. Quis eſt mẽdax,
niſi qui negat,quoniã Ieſus non eſt Chriſtus,hic eſt Antichriſtus. Quia aũt
omnes qui prædicti ſunt,& ſi lingua quidem confitentur unũ Ieſum Chri-
ſtum,ſemetipſos derident,aliud quidem ſentientes,aliud uero dicentes. Ete
nim argumenta illorum uaria, quemadmodũ oſtendimus, alterum quidẽ
paſſum & natum hunc eſſe Chriſtum annuntiant, & eſſe alterum eorum,
Demiurgi autem qui ſit ex diſpoſitione,uel eum qui ſit ex Ioſeph, quemq;
paſſibilem argumentantur, alterum uero eorum ab inuiſibilibus & inenar-
rabilibus deſcendiſſe,quem & inuiſibilem,& incomprehenſibilem,& impaſ
ſibilẽ eſſe confirmãt,errantes à ueritate, eo quod abſiſtat ſententia eorũ ab
eo,qui eſt uere deus,neſciẽtes quoniam huius uerbũ unitus, qui ſemper hu-
mano generi adeſt unus, & conſparſus ſuo plaſmati ſecundum placitum

patris,

patris,& caro factus, ipse est Iesus Christus dominus noster, qui & passus
A est pro nobis,& surrexit propter nos,& rursus uenturus est in gloria patris, ad resuscitandam uniuersam carnem,& ad ostensionē salutis,& regulam iusti iudicij ostendere omnibus, qui sub ipso facti sunt. Vnus igitur deus pater, quemadmodum ostendimus, & unus Christus Iesus dominus noster ueniens per uniuersam dispositionem,& omnia in semetipso recapitulans, in omnibus autem est,& homo plasmatio dei: & hominem ergo in semetipso recapitulatus est, inuisibilis uisibilis factus, & incomprehēsibilis factus comprehensibilis,& impassibilis passibilis,& uerbum homo, uniuersa in semetipsum recapitulans, uti sicut in supercœlestibus,& spiritalibus, & inuisibilibus princeps est uerbū dei: sic & in uisibilibus & corporalibus principatū habeat, in semetipsum primatū assumens,& apponēs semetipsum caput ecclesiæ, uniuersa attrahat ad semetipsum apto in tēpore. Nihil enim incomptum atq; intempestiuū ad eum, quomodo nec incongruens est apud patrem. Præcognita sunt enim hæc omnia à patre, perficiunť autē à filio, sicut congruū & consequens est apto tempore. Propter hoc properāte Maria ad admirabile uini signū,& ante tempus uolente participare cōpendij poculo, dominus repellēs eius intempestiuā festinationē dixit: Quid mihi & tibi est mulier, nondū uenit hora mea, expectans eam horā quæ est à patre præcognita. Propter hoc cùm sæpe uellent eum homines apprehendere, nemo, in-
B quit, misit manus ei, nondū enim uenerat hora apprehēsionis eius, nec tempus passionis, quod præcognitum fuerat à patre, quemadmodū & Abacuc propheta ait, In eo cum appropinquarint anni cognosceris, in aduentu temporis ostēderis, in eo quod turbetur anima mea in ira misericordiæ tuæ memoraberis. Sed & Paulus ait: Cum autē uenit plenitudo tēporis, misit deus filium suum. Per quod manifestū est, quoniā omnia quæ præcognita erant à patre, ordine,& tempore,& hora præcognita & apta perfecit dominus noster, unus quidē & idem existens, diues autē & multus. Diuiti enim & multæ uoluntati patris deseruit, cum sit ipse saluator eorum qui saluantur, & dominus eorū qui sunt sub domino,& deus eorum quæ constituta sunt,& unigenitus patris,& Christus qui prædicatus est,& uerbum dei incarnatus, cum aduenisset plenitudo temporis, in quo filium hominis fieri oportebat filiū dei. Igitur omnes extra dispositionem sunt, qui sub obtentu agnitionis, alterum quidem Iesum intelligunt, alterū aūt Christum, & alterū unigenitū. Ob hoc autem rursum esse uerbum,& alterum saluatorē, quem etiā eorum qui in Demiurgi ratione facti sunt æones, emissionē esse dicunt, hij qui sunt erroris discipuli, qui à foris quidem oues, per eam enim quā habent extrinsecus loquelam, similes nobis apparent, eadem nobiscum loquentes, intrinsecus uero lupi. Sententia enim eorum homicidialis, deos quidē plures confingens,& patres multos simulans,† cōmunicans aūt & permulta diuidens filium

al's cōminuēs

filiũ dei,quos & dominus nobis cauere prædixit, & discipulus eius Ioannes A in prædicta epistola fugere eos præcepit. Multi seductores exierunt in hũc mundũ,qui nõ confitentur Iesum Christum in carne uenisse. Hic est seductor & antichristus, uidete eos,ne perdatis quod operati estis. Et rursus in epistola ait: Multi pseudoprophetæ exierũt de seculo,in hoc cognoscite spiritum dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christũ in carne uenisse,ex deo est. Et omnis spiritus qui soluit Iesum Christũ,nõ est ex deo,sed ex antichristo est. Hæc autẽ similia sunt illi quod in Euangelio dictũ est, quoniã uerbũ caro factũ est,& habitauit in nobis. Propter quod rursus in epistola clamat: Omnis qui credit,quia Iesus est Christus,ex deo natus est,unum & eundẽ sciens Iesum Christũ, cui apertæ sunt portæ cœli, propter carnalem eius assumptionẽ,qui etiã in eadẽ carne,in qua passus est, ueniet, gloriã reuelans patris. Et Paulus autẽ his consentiens,Romanos alloquens,ait, Multo magis hĳ qui abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt in uitam, regnabunt per unũ Iesum Christũ. Nescit ergo eũ, qui euolauit Christũ ab Iesu, neq; eum nouit saluatorẽ,qui sursum est,quem impassibilẽ dicunt. Si enim alter quidem passus est,alter aũt impassibilis mansit,& alter quidem natus est,alter uero in eum qui natus est descendit,& rursus reliquit eum,nõ unus, sed duo monstrantur:quoniã autem unũ eum, & qui natus est, & qui passus est,Christũ Iesum nouit Apostolus,in eadem epistola iterum dicit: An B ignoratis,quia quotquot baptizati sumus in Christo Iesu,in morte eius baptizati sumus,ut quemadmodum resurrexit à mortuis,sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Rursus autem significans Christum passum,& ipsum esse filium dei,qui pro nobis mortuus,& sanguine suo redemit nos,in præfinito tempore,ait,ut quid enim Christus cum adhuc essemus infirmi secundum tempus pro impĳs mortuus est. Commendat autem suam dilectionẽ deus in nobis, quoniã cum adhuc essemus peccatores, pro nobis Christus mortuus est,multo magis iustificati nunc in sanguine eius salui erimus, per ipsum ab ira. Si enim cum essemus inimici, reconciliati sumus deo per mortem filĳ eius,multo magis reconciliati, salui erimus in uita eius. Hunc eundem qui apprehensus est,passus est,& effudit sanguinem suum pro nobis, Hunc Christũ,hunc filiũ dei manifestissime annuncians,qui etiam surrexit, & assumptus est in cœlũ,quemadmodũ ipse ait, Simul autẽ Christus mortuus,imò qui & resurrexit,qui est in dextera dei. Et iterũ: Scientes quoniam resurgens à mortuis iam non moritur. Præuidens enim & ipse per spiritum subdiuisiones malorum magistrorũ, & omnem ipsorũ occasionem dissensionis uolens abscindere,ait quæ prædicta sunt. Si autẽ spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in nobis, qui suscitauit Christum à mortuis,uiuificabit & mortalia corpora nostra:unũ quod non exclamat ad eos qui uolunt audire:quoniã nolite errare, unus & idem est Christus Iesus filius

lius dei,qui per passionem recõciliauit nos deo, & resurrexit à mortuis, qui
A est in dextera patris,& perfectus in omnibus: qui cum uapularet non repercutiebat,qui cum pateretur,non est minatus:& cum tyrannidem pateretur, rogabat patrem,ut ignosceret his qui se crucifixerant. Ipse enim uere saluauit, Ipse eñ uerbũ dei,ipse unigenitus à patre Christus Iesus deus noster.

De eo,qui descendit in ipsum spiritus. Caput XVIIII.

Etenim potuerunt dicere Apostoli,Christum descendisse in Iesum:aut illum superiorem saluatorẽ,in eum qui sit dispositionis: aut illũ qui est ab inuisibilibus,in eum qui est Demiurgi. Sed nihil quidem tale, sed neque scierunt,neq; dixerũt,si enim sciissent,dixissent utiq;:quod aũt erat,hoc & dixerunt,spiritum dei sicut columbam descendisse in eum, hunc spiritum, de quo ab Esaia dictũ est,Et requiescet super me spiritus dei,sicut prædiximus, Et iterum, Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Iste spiritus, de quo ait dominus: Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum, Potestatem regenerationis† & deum dans discipulis dicebat eis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,& filij,& spiritus sancti. Hunc enim promisit per prophetas effundere se in nouissimis tẽporibus super seruos & ancillas,ut prophetent, unde & in filiũ dei filium hominis factum descendit,cum ipso assuescẽs habitare in genere humano, & requiescere in hominibus, & habitare in plas-
B mate dei uoluntatẽ patris operans in ipsis,& renouãs eos à uetustate in nouitatem Christi. Hunc spiritum petit Dauid humano generi dicẽs: Et spiritu principali confirma me. Quem & descendisse Lucas ait,post ascensum domini super discipulos in Pentecosten, habentẽ potestatẽ omniũ gentiũ, ad introitũ uitæ,& apertionem Noui testamenti: unde & omnibus linguis conspiranter hymnum dicebant deo, spiritu ad unitatem redigente distantes tribus,& primitias omnium gentium offerente patri, unde & dominus pollicitus est mittere se paradetũ,qui nos aptaret deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neq; unus panis: ita nec nos multi unum fieri in Christo Iesu poteramus,sine aqua,quæ de cœlo est. Et sicut arida terra,si non percipiat humorem,non fructificat:sic & nos lignum aridum existentes primum, nunquã fructificaremus uitam,sine superna uoluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrum illud quod est ad incorruptionem unitatem acceperunt. Animæ autẽ per spiritum: unde & utraq; necessaria,cum utraq; proficiunt in uitam dei: miserante domino nostro Iesu Christo,Samaritanæ præuaricatrici,quæ in uno uiro non mansit,sed fornicata est in multis imprijs,& ostendente ei & pollicente aquã uiuam, ut ulterius non sitiret,neq; occuparetur ad humectationem aquæ laboriosæ,habens in se potum salientem in uitam æternã: quam dominus accipiẽs munus à patre,ipse quoq; his donauit,qui ex ipso participantur, in uniuersam terram

† forte, eis deo mandans.

terram mittens ſpiritum ſanctum. Hanc muneris gratiam prævidens Gedeon ille Iſraëlita, quem elegit deus, ut ſaluaret populum Iſraël de poten- A
alis ſupra. tatu alienigenarum, demutauit petitionem & † ſuperiori uellus lanam, in quod tantum primum ros fuerat, quod erat typus populi, ariditatem futuram prophetans, hoc eſt, non iam habituros eos à deo ſpiritum ſanctum, ſicut Eſaias ait: Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam. In omni autem terra fieri ros, quod eſt ſpiritus dei, qui deſcendit in dominum, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & uirtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris dei: quem ipſum iterum dedit eccleſiæ, in omnem terram mittens de cœlis paracletum, ubi & diabolum, tanquam fulgur, proiectum ait dominus. Quapropter neceſſarius nobis eſt ros dei, ut non comburamur, neque infructuoſi efficiamur, & ubi accuſatorem habemus, illic habeamus & paracletum: commendante domino ſpiritui ſancto ſuum hominem, qui inciderat in latrones, cui ipſe miſertus eſt, & ligauit uulnera eius, dans duodenaria regalia, ut per ſpiritum imaginem & inſcriptionem patris & filij accipientes, fructificemus creditum nobis denarium, multiplicatum domino annumerantes. Spiritu itaque deſcendente ſuper prædictam diſpoſitionem, & filio dei unigenito, qui & uerbum eſt patris, ueniente plenitudine temporis incarnato, in hominem propter hominem, & omnem ſecundum hominem diſpoſitionem implente Ieſu Chriſto domino noſtro uno & eodem exiſtente, ſicut & ipſe dominus teſtatur, & apoſtoli con- B fitentur, & prophetæ annuntiant, mendaces oſtenſæ ſunt uniuerſæ doctrinæ eorum, qui octonationes, & quaternationes putatiuas adinuenerunt, & ſubdiuiſiones excogitauerunt: qui ſpiritum quidem interimunt, alium autem Chriſtum, & alium Ieſum intelligunt, & non unum Chriſtum, ſed plures fuiſſe docent: & ſi unitos eos dixerint, iterum oſtendunt eum quidem participaſſe paſſionem, hūc autem impaſſibilem perſeueraſſe, & hunc quidem aſcendiſſe in pleroma, hunc autem in medietatem remanſiſſe, & hunc quidem in inuiſibilibus & innominabilibus epulari & oblectari, hunc autem aſſidere Demiurgo euacuantem eum uirtute. Vnde & oportebat & te, & omnes qui intendunt huic ſcripturæ, & ſolliciti ſunt pro ſua ſalute, non quum audiunt forinſecus eorum ſermones ſponte ſuccumbere, ſimilia enim loquentes fidelibus, ſicut prædiximus, non ſolum diſſimilia ſapiunt, ſed & contraria, & per omnia plena blaſphemijs, per quæ interficiunt eos, qui per ſimilitudinem uerborum diſſimile affectionis eorum in ſe attrahunt uenenum. Sicut quis aquæ mixtum gypſum dans pro lacte, ſeducat per ſimilitudinem coloris, ſicut quidam dixit ſuperior nobis, de omnibus qui quolibet modo deprauant quæ ſunt dei, & adulterant ueritatem dei, lacte gypſum male miſcetur.

Gypſum inter uenena numeratur.

Quæ cauſa

A Quæ causa fuit ut uerbum dei caro fieret. Caput XX.

Ostenso manifeste quod in principio uerbum existens apud deum, per quem omnia facta sunt, qui & semper aderat generi humano, hūc nouissimis tēporibus secundū præfinitum tempus à patre unitū suo plasmati passibilem hominem factum, exclusa est omnis contradictio dicentium, Si ergo tunc natus est, nō erat ante Christus. Ostēdimus enim quia non tunc cœpit filius dei existens semper apud patrem, sed quando incarnatus & homo factus, longam hominum expositionem in seipso recapitulauit, in compendio nobis salutem præstans, ut quod perdideramus in Adam, id est, secundum imaginē & similitudinē esse dei, hoc in Christo Iesu reciperemus. Quia enim nō erat† possibile eum hominē, qui semel uictus fuerat, & elisus per† obedientiam replasmare, & obtinere brachium uictoriæ, iterum autem impossibile erat, ut salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat, utraq; operatus est filius, uerbum dei existens, à patre descēdens, dispensationem consummās salutis nostræ, cui credere nos indubitate adhortans, uerum dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascēdet in cœlum, hoc est Christū deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christū à mortuis eliberare. Deinde infert, quoniā si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quoniā deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Et rationem reddidit propter quam causam hæc fecit uerbum dei, dicens, In hoc enim B Christus & uixit & mortuus est, & resurrexit, & uiuorum & mortuorum dominetur. Et iterū ad Corinthios scribens ait, Nos autē annūtiamus Christum Iesum crucifixum, & infert, Calix benedictionis quem benedicimus, nónne communicatio sanguinis est Christi. Quis est autē qui communicat nobis de escis? utrum is qui ab illis affigitur sursum Christus, superextensus loro, id est funi, & formauit eorum matrem, an uero qui ex uirgine est Emanuel, qui butyrum & mel manducauit, de quo ait propheta, Et homo est, & quis cognoscit eum? Hic idem à Paulo annuntiabatur, Tradidi enim, inquit, uobis in primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secūdum scripturas, & quoniā sepultus est, & resurrexit tertia die secundū scripturas. Manifestum est igitur quoniā Paulus alterum Christum nescit, nisi & hunc solum, qui & passus est, & sepultus est, & resurrexit qui & natus est, quem & hominem dixit. Cum enim dixisset, Si autem Christus annuntiatur, quoniam à mortuis resurrexit, intulit rationē reddens incarnationis eius, Quoniam per hominem mors, & per hominē resurrectio mortuorum, & ubiq; in passione domini nostri & humanitate & mortificatione eius, Christi usus est nomine, quēadmodum in illo. Noli esca tua perdere illum, pro quo Christus mortuus est. Et iterum, Nunc autem in Christo uos, qui aliquādo fuistis lōge, facti estis proximi in sanguine Christi. Et iterum, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū, quoniā scriptum

[Margin notes: † al's, impossibile; † al's, inobedientiam]

est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Et iterum, Et pereat infirmus in A
tua sciētia frater, propter quem Christus mortuus est, significans quoniam non Christus impassibilis descendit in Iesum, sed ipse Iesus Christus cum esset, passus est pro nobis, qui discubuit & resurrexit, qui descēdit & ascendit filius dei, filius hominis factus. Queādmodum & ipsum nomen significat. In Christi enim nomine, subauditur, qui unxit, & ipse qui unctus est, & ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidē pater, unctus est uero filius, in spiritu qui est unctio, quemadmodum per Esaiam ait sermo, Spiritus dei super me, propter quod unxit me, significans & ungentem patrem, & unctum filium, & unctionem qui est spiritus. Et ipse autem dominus manifestum fecit eum qui est passus. Cum enim interrogasset discipulos, Quem me homines dicunt esse filium hominis, Petrus cum respondisset, Tu es Christus filius dei uiui, & cum laudatus esset ab eo, Quoniam caro & sanguis nō reuelauit ei, sed pater qui est in cœlis manifestum fecit, quoniam filius hominis, hic est Christus filius dei uiui, Ex eo enim, inquit, cœpit demonstrare discentibus, quoniam oportet illum Hierosolymam ire, & multa pati à sacerdotibus, & reprobari, & crucifigi, & tertia die resurgere. Ipse quia agnitus est à Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniam pater ei reuelauit filium dei uiui, dixit semetipsum oportere multa pati & crucifigi. Et tunc Petrum increpauit secundū opinionem hominum putātium eum esse Christum, & passionem eius auersantium, & dixit discipulis, Si quis uult post me uenire, B
abneget se, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet illam, & qui eam perdiderit propter me, inueniet eam. Hæc enim Christus manifeste dicebat, ipse existens saluator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderētur, & perderent animas suas. Si autem ipse non erat passurus, sed auolaret à Iesu, quid & adhortabatur discipulos tollere crucem, & sequi se, quam ipse non tollebat secundum ipsos, sed relinquebat dispositionem passionis. Quoniam enim non de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere, sed de passione, quam oportebat illum pati, & ipsis discipulis eius futurum erat ut paterētur, intulit, Quicunq; enim saluabit animam suam, perdet eam, & qui perdiderit, inueniet eam. Et quoniam passuri erant discipuli eius, propter eum dicebat Iudæis, Ecce mitto ad uos prophetas, & sapientes, & doctores, & ex his interficietis & crucifigetis. Et discipulis dicebat, Ante duces & reges stabitis propter me, & ex uobis flagellabunt & interficient, & persequentur à ciuitate in ciuitatem. Sciebat igitur & eos qui persequutionem passuri erāt, sciebat & eos, qui flagellari & occidi haberent propter eum, & non altera cruce, sed passione, quā passurus esset ipse prior, post deinde discipuli eius. Erat ergo sermo eius adhortantis etiam illos, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere,

A timētes autem magis eum qui habet potestatem & corpus & animam mittere in gehennam,& seruare eas quæ essent ad eum cōfessiones.Etenim ipse confessurum se promittebat coram patre suo eos,qui confitentur nomen suum coram hominibus,negaturum autem eos,qui negarent eum,& confusurum qui confunderētur contra confessionē eius. Et cum hæc ita se habeant, ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, ut etiam martyres spernāt, & uituperent eos,qui propter domini confessionē occiduntur,& substinent omnia à domino prædicta,& secundū hoc conātur uestigia sequi passionis domini passibiles martyres facti,quos & cōcedimus ipsis martyribus.Cum enim inquiritur sanguis eorū & gloriā consequētur,tunc à Christo confundentur omnes, qui inhonorauerūt eorum martyrium.Et ex hoc autē quod dominus in cruce dixerit,Pater dimitte eis,nō enim sciunt quid faciunt,longanimitas & patientia & misericordia & bonitas Christi ostenditur,ut ipse & pateretur, & ipse excusaret eos,qui se male tractassent.Verbum enim dei quod nobis dixit,Diligite inimicos uestros,& orate pro eis qui uos oderūt, ipse hoc fecit in cruce,in tantum diligens humanum genus,ut etiam pro his qui se interficerent,postularet.Si quis autem quasi duorum existentium iudicium de his faciat, inuenietur multo melior & patientior & uere bonus, qui in uulneribus ipsis & plagis,& reliquis,quæ in eum commiserunt beneficus est,nec memor est in se commissæ malitiæ,eo,qui auolauit,nec ullam in-

B iuriam, neq; opprobrium passus est. Hoc autem & illis occurrit,qui dicunt eum putatiue passum.Si enim non uere passus est,nulla gratia ei,cum nulla fuerit passio,& nos cū inciperemus uere pati seducens uidebitur,adhortans nos uapulare,& alteram præbere maxillam,si ipse illud non prior in ueritate passus est,& quemadmodum illos seduxit,ut uideretur eis ipse hoc quod non erat,& nos seducit adhortans perferre ea,quæ ipse nō pertulit. Erimus autē & super magistrum dum patimur & sustinemus, quæ neq; passus est, neq; sustinuit magister, sed quoniam solus uere magister dominus noster, & bonus uere filius dei, & patiens uerbum dei patris,filius hominis factus, Luctatus est enim & uicit, erat enim homo pro patribus certans,& per obaudientiam,inobaudientiam persoluens,alligauit enim fortem,& soluit infirmos,& salutem donauit plasmati suo,destruens peccatum.Est enim pijssimus & misericors dominus, & amans humanum genus, hærere itaq; fecit & aduniuit quemadmodum prædiximus hominem deo. Si enim homo non uicisset inimicum hominis, non iuste uictus esset inimicus. Rursus autem nisi deus donasset salutem, non firmiter haberemus eam,& nisi homo cognitus fuisset deo nostro, nō potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. *forte cōiūctus* Oportuerat enim mediatorem dei & hominum per suam ad utrosq; domesticitatem,in amicitiam & concordiam utrosq; reducere,& facere ut deus assumeret hominem, & homo se dederet deo. Qua enim ratione filiorum

adoptionis eius participes esse possemus, nisi per filiũ eã quæ est ad ipsum, A
recepissemus ab eo communionem, nisi uerbum eius cõmunicasset nobis,
caro factum. Quapropter & per omnem uenit ætatem, omnibus restituens
eam, quæ est ad deum, communionem. Igitur qui dicunt eum putatiue ma
nifestatum, neq; incarnatum, neq; uere hominem factum, adhuc sub ueteri
sunt damnatione, aduocationem præbentes peccato, non deuicta secundũ
eos morte, quæ regnauit ab Adam usq; ad Moysen, etiam in eos, qui non
peccauerũt in similitudiuem transgressionis Adæ. Veniens autem lex quæ
data est per Moysen, & testificans de peccato, quoniã peccator est, regnum
quidem eius abstulit, latronem & non regem eum detegens, & homici-
dam eum ostẽdit. Onerauit autem hominem qui habebat peccatum in se,
Per legem cognitio peccati reum mortis ostẽdens eum. Spiritalis enim cum lex esset, manifestauit tan-
tummodo peccatũ, non autẽ interemit, dominabatur peccatũ, sed homini.
Oportebat enim eum, qui inciperet occidere peccatum, & mortis reum redi
mere hominem, idipsum fieri quod erat ille, id est, hominem: Qui à peccato
quidẽ in seruitium tractus fuerat, à morte uero tenebatur, ut peccatũ ab ho
mine interficeretur, & homo exiret à morte. Queadmodũ enim per inobe-
dientiam unius hominis, qui primus de terra rudis plasmatus est, peccatores
facti sunt multi, & amiserunt uitam: ita oportuit & per obedientiam unius
hominis, qui primus de uirgine natus est, iustificari multos & percipere sa-
lutem. Si igitur uerbum dei homo factus est, quẽadmodum & Moyses ait, B
Deus uera opera eius. Si autẽ non factus caro, parebat quasi caro, non erat
uerum opus eius. Quod autẽ parebat, hoc & erat, deus hominis antiquam
plasmationem in se recapitulans, ut occideret quidem peccatum, euacuaret
autem mortem, & uiuificaret hominem, & propter hoc uera opera eius.

Aduersus eos qui dicunt eum ex Ioseph generatum. Cap. XXI.

RVrsus autem qui nude tantum hominem eum dicunt ex Ioseph gene
ratum, perseuerantes in seruitute pristinæ inobedientiæ moriuntur,
nondum commixtum uerbum dei patris, neq; per filium percipientes liber-
tatem, quemadmodum ipse ait, Si filius uos manumiserit, uere liberi eritis.
Ignorantes autem eum qui ex uirgine est Emanuel, priuãtur munere eius,
quod est uita æterna, non recipientes autem uerbum incorruptionis, perse-
uerant in carne mortali, & sunt debitores mortis, antidotum uitæ non acci-
pientes. Ad quos uerbum patris ait, suum munus gratiæ narrans, Ego dixi
dij estis, & filij excelsi omnes, uos autem sicut homines moriemini. Ad eos
indubitate dicit, qui nõ recipiunt munus adoptionis, sed contemnunt incar
nationem puræ generationis, uerbum dei, fraudãtes hominem ab ea ascen
sione, quæ est ad dominum, & ingrati existentes uerbo dei, quod incarna-
tum est propter ipsos. Propter hoc enim uerbum dei homo, & qui filius dei
est, filius hominis factus est, cõmixtus uerbo dei, ut adoptionem percipiẽs
fiat

A fiat filius dei. Nō enim poteramus aliter incorruptelam & immortalitatem accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Quemadmodum autē adunari possumus, nisi incorruptela & immortalitas facta fuisset, id quod nos, ut†absolueretur q̄d erat corruptibile ab incorruptela, & quod erat mortale ab immortalitate, ut filiorū adoptionem perciperemus, quod per hoc, Generationem eius quis enarrabit? quoniā homo est, & quis agnoscet eum? Cognoscit autem illum is, qui pater qui est in cœlis reuelauit, ut intelligat, quoniā is qui non uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri natus est filius hominis, hic est Christus filius dei uiui. Quoniā enim nemo in totum ex filijs Adæ deus appellatur secundū eum, aut dominus nominatur, ex scripturis demōstrauimus, quoniā ipse proprie præter omnes qui fuerunt tunc homines, deus & dominus, & rex æternus & unigenitus & uerbum incarnatum prædicatum, & à prophetis & apostolis, & ab ipso spiritu adest uidere omnibus, qui uel modicum de ueritate attigerint. Hæc autem non testificarentur scripturæ de eo, si similiter ut omnis homo tantum fuisset. Sed quoniam præclaram præter omnes habuit in se eam, quæ est ab altissimo patre genituram, præclara autē functus est & ea, quæ est ex uirgine generatione, utraq; scripturæ diuinæ de eo testificantur, & quoniam homo indecorus & passibilis, & super pullum asinæ ascendens, aceto & felle potatur, & spernebatur in populo, & usq; ad mortem descēdit, & quoniam dominus sanctus

B & mirabilis consiliarius, & decorus specie, & deus fortis super nubes ueniens uniuersorum iudex. Omnia de eo scripturæ prophetabant. Sicut enim homo erat ut tentaretur, sic & uerbum ut glorificaretur, requiescente quidem uerbo, ut posset tentari & inhonorari & crucifigi & mori, absorpto autem homine in eo quod uincit, & substinet, & resurgit, & assumitur. Hic igitur filius dei dominus noster existēs uerbum patris, & filius hominis, quoniam ex Maria quæ ex hominibus habebat genus, quæ & ipsa erat homo, habuit secundum hominem generationem, factus est filius hominis. Propter hoc & ipse dominus dedit nobis signum in profundum, in altitudinem sursum, quod non postulauit homo, quia nec sperauit uirginem prægnantem fieri posse quæ erat uirgo, & parere filium, & hunc partum deum esse nobiscum, & descendere in ea quæ sunt deorsum terræ, quærentem ouem quæ perierat, quod quidē erat propriū ipsius plasma, & ascendere in altitudinem offerentē & commēdantem patri eum hominem, qui fuerat inuētus, primitias resurrectionis hominis in semetipso faciens. Vt quemadmodum caput resurrexit à mortuis, sic & reliquū corpus omnis hominis, qui inuenitur in uita, impleto tempore†cōdemnationis eius, quæ erat propter inobedientiā; resurgat, per cōpagines & cōiunctiones coalescēs & confirmatū augmētum dei, unoquoq; membrorū habente propriā & aptam in corpore positionē, multæ enim māsiones apud patrē, quoniā & multa membra in corpore.

forte, absorberetur

al, commendationis

A ait, Conclusit autem deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur, non de spiritalibus æonibus dicens hæc, sed de homine, qui fuit inobediens deo, & proiectus de immortalitate, dehinc misericordiam consecutus est, per filium dei, eam quæ est per ipsum percipiens adoptionem. Hic enim tenens sine inflatione & iactantia ueram gloriam, de his quæ facta sunt, & de eo qui fecit, qui est potentissimus omnium deus, quiq; omnibus ut sint præstitit, & manens in dilectione eius, & subiectione & gratiarumactione, maiorem ab eo gloriam accipiet prouectus, dum consimilis fiat eius, qui pro eo mortuus est, quoniã & ipse in similitudine carnis peccati factus est, uti condemnaret peccatum, & iam quasi condemnatum proijceret illud extra carnem, prouocaret autem in similitudinem suam hominem, imitatorem eum assignans deo, & in paternam imponens regulam ad uidẽdum deum, & capere patrem, donans uerbum dei, quod habitauit in homine, & filius hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere deum, & assuesceret deum habitare in homine, secundum placitum patris. Propter hoc ergo signum salutis nostræ, eum qui ex uirgine Emanuel est ipse dominus, quoniam ipse dominus erat, qui saluabat eos, quia per semetipsos non habebant saluari, & propter hoc Paulus infirmitatem hominis annuntians, ait, Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, significans quoniam nõ à nobis, sed à deo est bonum salutis nostræ. Et iterum, Miser ego
B homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorem, Gratia Iesu Christi domini nostri. Hoc autem idem & Esaias, Confortamini, inquit, manus resolutæ & genua debilia adhortamini, pusillanimes sensu confortamini, ne timeatis, ecce deus noster iudicium retribuit, & retributurus est, ipse ueniet & saluabit nos. Hoc quoniam non à nobis, sed à dei adiumento habuimus saluari.

Ostensio quoniã uerbum domini caro factum est. Cap. XXIII.

Rursus quoniam neque homo tantum erit qui saluabit nos, neque sine carne, sine carne enim angeli sunt. Prædicauit enim dicens, neq; senior, neq; angelus, sed ipse dominus saluabit eos, quoniã diligit eos, & parcet eis, ipse liberauit eos, & quoniã hic ipse homo uerus uisibilis incipiet esse, cũ sit uerbum salutare, rursus Esaias ait, Ecce Sion ciuitas, salutare nostrum oculi tui uidebunt, & quoniam nõ solum homo erat, qui moriebatur pro nobis. Esaias ait, Et cõmemoratus est dominus sanctus Israël mortuorũ suorum, quia dormierãt in terra sepultionis & descẽdit ad eos euãgelizare salutem, quæ est ab eo, ut saluaret eos. Hoc autẽ idem & Amos propheta, Ipse cõuertetur, & miserebitur nostri, dissoluet iniustitias nostras, & proijciet in altitudinem maris peccata nostra. Et rursus significans locum aduentus eius, ait, Dominus ex Sion locutus est, & ex Hierusalem dedit uocem suam, & quoniam ex ea parte quæ est secundum Africum hæreditatis Iudæ ueniet filius

dei, qui deus est, exquirat & Bethleem ubi natus est dominus, in omnem terrā emittet laudationes eius, sicut ait Habacuc propheta, Deus ab Africo ueniet & sanctus de monte Effrem, Cooperuit cœlum uirtus eius, & laudatione eius plena est terra. Ante faciem eius præibit uerbum & progredietur in campis pedes eius. Manifeste significans quoniam deus, & quoniam in Bethleem aduentus eius, & ex monte Effrem qui est secundū Affricum hæreditatis, & quoniam homo, Progredientur enim, inquit, in campis pedes eius, hoc autem signum proprium hominis. Deus igitur homo factus est, & ipse dominus saluabit nos, ipse dans uirgini signum.

A

Ostensio, quia ecce uirgo in utero accipiet, sed nō ecce adolescentula sicut quidam interpretantur. Cap. XXIIII.

Adolescētula Non ergo uera est quorundā interpretatio, qui ita audent interpretari scripturā, Ecce adolescentula in uentre habebit, & pariet filium, quemadmodum & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aquila Ponticus, utrique Iudæi proselyti, quos sectati Ebionei, ex Ioseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem dei dissoluentes, quantum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est deus. Prophetatum est quidem priusquam in Babylonem fieret populi transmigratio, id est, antequam Medi & Persæ acciperēt principatum. Interpretatum uero in græco ab ipsis Iudæis multum ante tempora aduētus domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne forte morem nobis gerētes Iudæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidē si cognouissent nos futuros & usuros his testimonijs, quæ sunt ex scripturis, nunquam dubitassent ipsi comburere scripturas, quæ & reliquas omnes manifestant participare uitæ, & eos qui gloriantur domum se esse Iacob & populum Israël, exhæreditari ostendunt à gratia dei.

B

Quemadmodum interpretatæ sunt scripturæ in Græcam linguam & quando. Cap. XXV.

Prius enim quam Romani possiderēt regnum suum, adhuc Macedonibus Asiam possidētibus, Ptolemæus Lagi filius cupiens eam bibliothecam quæ à se fabricata esset in Alexandria omnium hominum dignis conscriptionibus, petijt à Hierosolymis in Græcum sermonem interpretatas habere scripturas eorum. Illi uero obaudiebāt tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores scripturarum intellectores, & utriusque loquelæ lxx. seniores miserunt Ptolemæo, facturos hoc quod ipse uoluisset. Ille autē experimentum eorū sumere uolens, & metuens, ne forte consentientes eam ueritatē quæ esset in scripturis, absconderēt per interpretaitonem, separans eos abinuicem, iussit omnes candē interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conuenientibus autem ipsis in unum apud Ptolemæum, & comparantibus suas interpretationes, Deus glorificatus est, & scripturæ uere diuinæ creditæ sunt, omnibus eandem, & hisdem uerbis, & hisdem

nomi-

A nominibus recitantibus ab initio usq; ad finem, uti & præsentes gentes cognoscerent, quoniam per aspirationem dei & interpretatæ sunt scripturæ, & nō esse mirabile, deum hoc in eis operatum, quādo in ea captiuitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor corruptis scripturis, & post septuaginta annos Iudæis descendentibus in regionem suā, & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum regis inspirauit Hesdræ sacerdoti tribus Leui, prophetarum omnes rememorare sermones, & restituere populo eam legem, quæ data esset per Moysen. Cum tanta igitur ueritate & gratia dei interpretatæ sunt scripturæ, ex quibus præparauit & reformauit deus fidē nostram, quæ in filium eius est, & seruauit nobis simplices scripturas in Ægypto, in qua adoleuit & domus Iacob, effugiens famem, quæ fuit in Chanaan, in qua & dominus noster seruatus est, effugiens eam persecutionem, quæ erat in Herode. Et hæc earum scripturarum interpretatio priusquam dominus noster descenderet facta sit, & antequam Christiani ostēderentur, interpretata sit. Natus est ergo dominus noster, circa primum & quadragesimum annum Augusti imperij, multo ante uetustior fuit Ptolemæus, sub q̄ interpretatæ sunt scripturæ. Vere impudorati & audaces ostenduntur, qui nunc uolunt aliter interpretationes facere, quando ex ipsis scripturis arguantur à nobis, & in fidem aduentus filij dei concludantur. Firma est autem, & non ficta, & sola uera, quæ secundum nos est, fides, manifestam ostensionem habens

B ex his scripturis, quæ interpretatæ sunt illo modo, quo prædiximus, & ecclesiæ annuntiatio sine interpolatione. Etenim apostoli cum sint his omnibus uetustiores, consonant prædictæ interpretationi, & interpretatio consonat apostolorum traditioni. Etenim Petrus, & Ioannes, & Matthæus, & Paulus, & reliqui deinceps & horum sectatores prophetica omnia ita annuntiauerunt, quemadmodum seniorum interpretatio continet. Vnus enim & idem spiritus dei, qui in prophetis quidem præconauit quis & qualis esset aduentus domini, in senioribus autē interpretatus est bene, quæ bene prophetata fuerant. Ipse & in apostolis annuntiauit plenitudinem temporum adoptionis uenisse, & proximasse regnum cœlorum, & inhabitare intra homines credentes in eum, qui ex uirgine natus est Emanuel.

Ostensio quoniam uirgo in utero accipiet, & non adolescentula.

Caput XXVI.

QVemadmodum ipsi testificantur, quoniam priusquam conuenisset Ioseph cum Maria, manente igitur ea in uirginitate, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, & quoniam dixit ei Gabriel angelus, Spiritus sanctus aduenièt in te, & uirtus altissimi obumbrabit te, quapropter quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei, & quoniā angelus in somnis dixit ad Ioseph. Hoc autē factum est, ut adimpleretur, quod dictum est ab Esaia propheta, Ecce uirgo concipiet. Seniores autē sic interpretati sunt

dixisse

dixisse Esaiam, Et adiecit dominus loqui ad Achas, Pete tibi signum à domino deo tuo in profundum †inferni, aut †in excelsum supra. Et dixit Achas, Non petam, & nõ tentabo dominum. Et dixit, Non pusillum uobis Agonem præbere hominibus, & quemadmodum dominus præstat Agonem, propter hoc dominus ipse donabit uobis signum. Ecce uirgo in uentre accipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emanuel, butyrum & mel manducabit, priusquam cognoscat aut eligat mala, commutauit bonũ uel malum, non consentiet nequitiæ uti eligat bonum. Diligenter igitur significauit spiritus sanctus, per ea quæ dicta sunt, generationem eius, quæ ex uirgine, & substantiam quoniam deus, Emanuel enim nomen hoc significat, & manifestat, quoniam homo, in eo quod dicit, Butyrũ & mel manducabit, & in eo quod infantem nominat eum, & priusquam cognoscat bonum & malum, hæc enim omnia sunt hominis infantis. Quod autẽ non consentiet nequitiæ, ut eligat bonum, proprium hoc est dei, uti non per hoc quod manducat butyrum & mel, unde solummodo eum hominẽ intelligeremus, neque rursus per nomen Emanuel sine carne eum deum suspicaremur. A

als, deorsum
als, in altitudinem sursum

Quid est quod dictum est ad Dauid, De fructu uentris tui ponam in throno meo. Cap. XXVII

ET in eo quod dicit, Audite domus Dauid, significantis erat, quoniam quẽ promisit deus Dauid de fructu uentris eius æternum suscitaturum se regẽ, hic est qui ex uirgine quæ fuit de genere Dauid generatus est. Propter hoc enim & de fructu uẽtris eius regem promisit, quod erat proprium uirginis prægnantis, & non de fructu lumborum eius, nec de fructu renum eius, quod est proprium uiri generantis, & mulieris ex uiro conceptionem facientis. Circumscripsit igitur genitalia uiri in promissione scriptura, imò uero nec commemoratur, quoniã non ex uolũtate uiri erat, qui nascebatur. Statuit autẽ & confirmauit fructum uentris, ut generationẽ eius qui erat futurus ex uirgine pronũtiaret, quemadmodum Helizabeth impleta spiritu sancto testificata est, dicens ad Mariam, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui, significãte spiritu sancto audire uolentibus repromissionẽ, quam repromisit deus, de fructu uentris eius suscitare regem, impletam esse uirginis, hoc est in Mariæ partu. Qui igitur transmutant id quod apud Esaiã, Ecce adolescẽtula in uentre cõcipiet, & Ioseph filium eum uolunt esse, illud transmutent, quod est repromissionis, quod apud Dauid positũ est, ubi promisit illi deus, de fructu uentris suscitare cornu Christi regis. Sed non intellexerunt, cæterum etiã hoc quoque ausi fuissent demutare. Quod autẽ dixerit Esaias, in profundum deorsum, uel in altitudinẽ sursum, significantis fuit, quoniã qui descendebat, ipse erat & qui ascendebat. In eo autẽ quod dixerit, Ipse dominus dabit signum, in quod erat inopinatum generationis eius significabat, quod nec factũ esset aliter, nisi deus dominus B

A omnium deus ipse dedisset signum in domo Dauid. Quid enim magnum, aut quod signũ fieret in eo, quod adolescẽtula concipiens ex uiro peperisset, quod euenit omnibus quæ pariunt mulieribus? sed quoniã inopinata salus hominibus inciperet fieri, deo adiuuante, inopinatus & partus uirginis fiebat, deo dante signum hoc, sed non homine operante illud.

Quid est apud Danielem lapis sine manibus excisus. Cap. XXVIII.

PRopter hoc & Daniel præuidens eius aduentũ, lapidem sine manibus abscissum aduenisse in hunc mundũ, hoc est enim quod sine manibus significabat, quod non operantibus humanis manibus, hoc est, uirorum illorũ, qui solent lapides cædere, in hunc mundũ eius aduẽtus erat, id est, non operãte in eum Ioseph, sed sola Maria, cooperãte dispositione. Hic enim lapis à terra & ex uirtute & arte cõstat dei, propter hoc aũt & Esaias ait, Sic dicit dominus, Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidẽ preciosum electũ, summum angularẽ, honorificum, uti non ex uolũtate uiri, sed ex uoluntate dei, aduentum eius, qui secundũ hominem est, intelligamus.

Quare uirga Moysi serpens factus est. Cap. XXIX.

PRopter hoc autẽ & Moyses ostẽdens typum, proiecit uirgã in terram, ut ea incarnata omnẽ Ægyptiorum præuaricationem, quæ insurgebat aduersus dei dispositionem argueret & absorberet, & ut ipsi Ægyptij testificarẽtur quoniã digitus est dei, qui salutẽ operatur populo, & non Ioseph filius.

B Si enim Ioseph filius esset, quẽadmodum plus poterat q̃ Salomon, aut plus q̃ Iona habere, aut plus esse Dauid, cum esset ex eadẽ seminatione generatus & prole existens ipsorum? ut quid autẽ & beatum dicebat Petrum, quod eum cognosceret esse filiũ dei uiui? Super hoc autẽ nec rex esse posset, si quidem Ioseph filius fuisset, nec hæres secundũ Hieremiam.

Ostensio quod si Ioseph filius fuisset dominus, non rex esse potuisset. Caput XXX.

IOseph enim Ioachim & Iechoniæ filius ostenditur, quemadmodum & Matthæus generationem eius exponit, Iechonias autem & qui ab eo omnes abdicati sunt à regno, Hieremia dicẽte sic, Viuo ego dicit dominus, si factus fuerit Iechonias filius Ioachim rex Iuda, signaculũ in manu dextera mea, inde abstraham eum, & tradam eum in manu quærẽtium animam eius. Et iterum, Inhonoratus est Iechonias, quemadmodum uas, quod non est opus, quoniam proiectus est in terram, quam non sciebat. Terra audi sermonem domini, scribe uirum hunc abdicatum hominem, quoniam non augebit de semine eius sedens super thronum Dauid princeps in Iuda. Et iterum deus ait, super Ioachim patre eius. Propter hoc sic dicit dominus super Ioachim patrẽ eius regem Iudææ, nõ enim erit ex eo sedens super thronum Dauid, & mortificatũ eius erit proiectum in æstu diei, & in glacie noctis, & respiciam super eum, & super filios eius, & inferam super eos, & super

inhabitātem Hierusalem, super terram Iuda omnia mala quæ locutus sum A
super eos. Qui ergo eum dicūt ex Ioseph generatum,& in eo habere spem, abdicatos se faciūt à regno,sub maledictione & increpatione decidētes,quæ erga Iechoniā & in semen eius est.Propter hoc enim dicta sunt hæc de Iechonia,spū præsciēte ea quæ à malis doctoribus dicūtur,uti discant,quoniā ex semine eius,id est ex Ioseph non erit natus,sed secundū repromissionem dei de uentre Dauid suscitatur rex æternus,qui recapitulat omnia in se.

Ostensio quoniam per quæ proiectus est homo de paradiso,per hæc iterum intrat in paradisum. Cap. XXXI.

ET antiquam plasmationē in se recapitulatus est.Quia queādmodum per inobedientiam unius hominis introitum peccatum habuit,& per peccatum mors obtinuit:sic & per obediētiam unius hominis iustitia introducta uitā fructificet his,qui olim mortui erāt,hominibus.Et queādmodū protoplastus ille Adā de rudi terra,& de adhuc uirgine,nōdum enim pluerat deus,& homo non erat operatus terram,habuit substantiam & plasma,tus est manu dei,id est uerbo dei.Omnia enim per ipsum facta sunt,& sumpsit dñs limum à terra,& plasmauit hominem:Ita recapitulans in se Adam ipse uerbum existens ex Maria,quæ adhuc erat uirgo,recte accipiebat generationem Adæ recapitulationis.Si igitur primus Adam habuit patrem hominem,& ex semine uiri natus est,merito dicerent & secundū Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidē sumptus est,& uerbo dei B
plasmatus est,oportebat idipsum uerbum recapitulationem Adæ in semet ipsum faciēs,eiusdem generationis habere similitudinem.Quare igitur non iterum sumpsit limum deus, sed ex Maria operatus est plasmationē fieri? ut non alia plasmatio fieret,neq; alia esset plasmatio quæ saluaretur,sed eadem ipsa recapitularetur seruata similitudine.

Aduersus eos qui dicūt eum nihil de Maria accepisse. Cap. XXXII.

ERrant igitur qui dicunt eum nihil ex uirgine accepisse,ut abijciāt carnis hæreditatem,abijciant autem & similitudinem.Si enim ille quidem de terra & manu & artificio dei plasmationem & substantiam habuit,hoc autem non manu & artificio dei,iam non seruauit similitudinem hominis,qui factus est secundū imaginem ipsius & similitudinē,& inconstans artificium uidebitur,non habens circa quod ostendat sapientiam suam.Hoc autem dicere est,& putatiue apparuisse eum,& tanq̃ hominem cū non esset homo, & factum eum hominem, nihil assumentē de homine.Si enim non accepit ab homine substantiam carnis, neq; homo factus est, neq; filius hominis, & si hoc non factus est,quid nos eramus,non magnū faciebat quod passus est & suscitauit. Nos autem quoniam corpus sumus de terra acceptum,& anima accipiens à deo spiritum,omnis quicunq; confitebitur.Hoc itaq; factum est uerbum dei,suum plasma in semetipsum recapitulans,& propter hoc

hoc filium hominis se confitetur, & beatificat mites, quoniam ipsi hæredita-
A bunt terram. Et apostolus antè Paulus, in epistola quæ est ad Galatas, manifeste ait: Misit deus filium suũ factum de muliere. Et rursus in ea quæ est ad Romanos, de filio autem, inquit, eius qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Cæterum superuacua est in Mariam descensio eius. Quid enim in eam descendebat, si nihil incipiebat sumere ab ea? Aut si nihil sumpsisset ex Maria, nunquam eas, quæ à terra erant percepisset escas, per quas id quod à terra sumptum est, nutriretur corpus, nec xl. diebus, quemadmodum Moyses & Helias ieiunans, esurisset corpus eius suam quærens escam: sed nec Ioannes discipulus eius de eo scribens dixisset, Iesus autem fatigatus in itinere sedebat: nec Dauid præclamasset in eũ, Et super dolorẽ uulnerũ meorũ apposuerunt: nec lachrymasset super Lazarũ: nec sudasset globos sanguinis: nec dixisset, quod tristis est anima mea, nec percusso latere exijsset sanguis & aqua. Hæc enim omnia signa carnis, quæ à terra sumpta est, quam in se recapitulatus est suum plasma saluans.

Quare Lucas à domino inchoans† genealogiam in Adam retulit, & quot sint ab Adam usq; ad dominum generationes. Caput XXXIII. *aliàs, genesim*

B PRopter hoc Lucas genealogiam, quæ est à generatione domini nostri usq; ad Adam lxxij. generationes habere ostendit, finem coniungens initio, & significans quoniam ipse, qui omnes gentes exinde ab Adam dispersas, & uniuersas linguas & generationem hominũ cum ipso Adam in semetipso recapitulatus est: unde & à Paulo typus futuri dictus est ipse Adam: quoniam futuram circa filium dei humani generis dispositionẽ in semetipsum fabricator omniũ uerbum præformauerat, prædestinante deo primum animalem hominem, uidelicet, ut à spiritali saluaretur. Cum enim præexisteret saluans, oportebat & quod saluaretur fieri, uti non uacuum sit saluans. Consequenter autem & Maria uirgo obaudiens inuenitur dicens, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Eua uero inobediens, non obaudiuit† enim adhuc cum esset uirgo, quemadmodum illa uirum quidem habens Adam, uirgo tamen adhuc existens: erant enim utriq; nudi in Paradiso, & nõ confundebantur, quoniã Paulo attestante, facti nõ intellectum habebant filiorum generationis. Oportebat enim illos primo adolescere, dehinc sic multiplicari. Sicut Eua inobaudiens facta & sibi & uniuerso generi humano causa facta est mortis: Sic & Maria habens prædestinatum uirum, tamen uirgo obaudiens, & sibi & uniuerso generi humano causa facta est salutis. Et propter hoc, lex eam quæ desponsata erat uiro, licet uirgo sit adhuc, uxorem eius, qui desponsauerat uocat eam, quæ & Ma- *aliàs, eum.*

ria in Eua recirculationem significans, quia non aliter quod colligatum est solueretur, nisi ipsæ compagines alligationi reflectatur retrorsus, uti primæ A coniugationes soluantur per secundas, secundæ rursus liberarent primas. Et euenit primam quidem compaginem à secunda coniugatione soluere, secũdam uero colligationem, primum solutionis habere locum, & propter hoc dominus dicebat, primos quidẽ nouissimos futuros, & nouissimos primos Et propheta autem hoc idem significat dicens. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Primogenitus enim mortuorum natus dominus, & in sinum suum recipiens pristinos patres, regenerauit eos in uitam dei, Ipse initium uiuentium factus, quoniam Adam initium morientium factus est. Propter hoc & Lucas initium generationis inchoans in Adam retulit, significans quoniam non illi hunc, sed hic illos in Euangelium uitæ regenerauit. Sic autem & Euæ inobedientiæ nodus solutionem accepit per obediẽtiam Mariæ: quod enim alligauit uirgo Eua per incredulitatem, hoc uirgo Maria soluit per fidem. Necesse ergo fuit dominum ad perditam ouem uenientem, & tantæ dispositionis recapitulationem facientem, & suum plasma requirentem, illum ipsum hominem saluare, qui factus fuerat secundum imaginem & similitudinem eius, id est, Adam, implentem tempora eius condemnationis, quæ facta fuerat propter inobedientiam, quæ pater posuit in sua potestate, quoniam & omnis dispositio salutis, quæ circa hominem fuit secundum placitum fiebat patris, uti nõ uinceretur deus, neq; infirmaretur ars eius. Si enim qui B factus fuerat à deo homo ut uiueret, hic amittens uitã, læsus à serpente qui deprauauerat, iam non reuerteretur ad uitam, sed in totum proiectus esset morti, uictus esset deus & superasset serpẽtis nequitia uoluntatem dei. Sed quoniam deus inuictus & magnanimus est, magnanimem quidem se exhibuit ad correctionem hominis & probationem omnium, quemadmodum prædiximus. Per secundum autem hominem alligauit fortem, & diripuit eius uasa & euacuauit mortẽ, uiuificans eum hominem, qui fuerat mortificatus. Primum enim possessionis eius uas Adam factus est, quem & tenebat sub sua potestate, hoc est præuaricationem inique inferẽs ei, & per occasionem immortalitatis mortificationem faciens in eum. Etenim promittens futuros eos tanquam deos, quod ei nõ est omnino possibile, mortem fecit in eis: unde & iuste à deo recaptiuatus, qui hominem captiuum duxerat, solutus est autem condemnationis uinculis, qui captiuus ductus fuerat homo.

Ostensio quoniam Adam prior saluatur à domino. Caput XXXIIII.

HIc est autem Adam, si oportet uerũ dicere, primiformis ille homo, de quo scriptura ait dixisse dominum: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram: nos autem omnes ex ipso, propterea quoq; ipsius hæreditauimus appellationem. Cum autem saluatur homo, oportet saluari eum,

A uari eum, qui prior formatus est homo, quoniam nimis inrationabile est, illum quidem qui uehementer ab inimico læsus erat & prior captiuitatem passus est, dicere non eripi ab eo, qui uicerit inimicum, ereptos uero filios eius, quos in eadem captiuitate generauit. Nec uictus quidem adhoc parebat inimicus ipsis ueteribus spolijs manētibus apud eū. Quemadmodum si hostes expugnauerint quosdā, & uictos duxerint captiuos, & multo tempore in seruitute possederint eos, ita ut generent apud eos, & aliquis dolens pro his qui serui facti sunt, eosdē hostes expugnet, non tamen iuste faciet, si filios quidem eorum qui captiui ducti sunt, liberet de potestate eorum, qui in seruitutem deduxerant patres eorum, ipsos uero qui captiuitatē sustinuerunt, subiectos relinquat inimicis, propter quos & ultionem fecit, con secutis libertatem filijs, ex causa paternæ uindicationis. Sed nō relictis ipsis patribus, qui ipsam captiuitatem sustinuerunt: neque enim infirmus est deus, neque iniustus, qui opitulatus est homini, & in suam libertatem restaurauit eum.

Quare de Paradiso Adam proiecit deus. Caput XXXV

PRopter hoc & initio transgressionis Adæ, sicut enarrat scriptura, non ipsum male dixit Adam, sed terram in operibus eius, quemadmodum ex ueteribus quidam ait, Quoniam quidem transtulit deus maledictum in terram, ut non perseueraret in homine. Condemnationē autem transgres-

B sionis accepit homo tedia & terrenum laborem, & manducare panem in sudore uultus sui &, conuerti in terrā, ex qua assumptus est Similiter autem & mulier tedia & labores, & gemitus, & tristitias partus & seruitium, id est, ut seruiret uiro suo, ut neq; maledicti à deo intotum periret, neq; sine increpa tione perseuerātes deum contemnerent. Omnis autem maledictio decurrit in serpentem, qui seduxerat eos, & dixit, inquit, deus serpenti, quoniā fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus & ab omnibus bestijs terræ. Hoc idem autē & dominus in Euangelio, his qui à sinistris inueniuntur ait, Abite maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius, significans, quoniā non homini principaliter præparatus est æternus ignis, sed ei qui seduxit & offendere fecit hominē, inquam, qui prin ceps apostasiæ est principi abscessionis, & his angelis qui Apostatæ facti sunt cum eo, quem quidem iuste percipient etiam hij, similiter illi sine pœnitentia & sine egressu in malitiæ perseuerant operibus.

De Cain, qui fratrem suum occidit. Caput XXXVI.

QVemadmodum Cain cum accepisset consilium à domino, uti quiesceret in eo, quod nō recte diuisisset eam, quæ erga fratrem erat communicationem, sed cum zelo & malitia suspicatus est posse dominari ei, non so lum non acquieuit, sed & adiecit peccatum super peccatum, manifestans sen tentiam suā per operationem suam. Quod enim cogitauit hoc & operatus

est dominatus, & interfecit eum, subijciente deo iustum iniusto, ut ille quidē A
per ea quæ passus est iustus ostendatur, hic uero per ea quæ commisit detegeretur iniustus: & non sic quidem mitigatus est, nec quieuit super factum malum, sed interrogatus ubi esset Abel frater eius, nescio ait, Nunquid custos fratris mei sum ego? extendens & multiplicans malum per responsionem. Etenim malum est occidere fratrem, multo peius sic audacter & inreuerenter respōdere omnia scienti deo, quasi possit frustrari eum, Propter hoc & ipse maledictionem portauit, quoniam ad se peccatum attulit, non reueritus deum, neque confusus in fratricidio.

Quare folia fici circumcinxit se Adam. Caput XXXVII.

CIrca Adam autem nihil tale factum est, sed omnia in contrarium. Ab altero enim seductus sub occasione immortalitatis, statim timore corripitur & absconditur, non quasi possit effugere deum, sed confusus quoniam transgressus præceptum eius, indignus est uenire in conspectum & colloquium dei. Timor autem domini initium intelligentiæ, intellectus uero transgressionis fecit pœnitentiam. Pœnitentibus autem largitur benignitatem suam deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs folijs multis quæ minus corpus eius uexare potuissent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore dei, & retundens petulantem carnis impetum: quoniam indolem & puerilem amiserat sensum, & B
in cogitationem peiorem uenerat, frenum continentiæ sibi, & uxori suæ circumdedit, timens deum, & aduentum eius expectans, & uelut tale quid significans, quoniam, inquit eam quam habuit à spiritu sanctitatis stolam amisit per inobedientiam, & nunc cognosco quoniam sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Et hoc uidelicet semper habuisset indumentum, humilians semetipsum, nisi dominus qui est misericors, tunicas pellicias pro folijs ficulneis induisset eos. Propter hoc autem & interrogat eos, uti ad mulierem ueniret accusatio, & illam rursus interrogat, uti ad serpentem transmitteret causam. Dixit enim quod fuerat factum, serpens ait, seduxit me & manducaui. Serpentem uero non interrogauit, sciebat enim eum principem transgressionis factum, sed malidictum primo immisit in eum, uti secunda increpatione ueniret in hominem. Eum enim odiuit deus, qui seduxit hominē, ei uero, qui seductus est, sensim paulatimque misertus est: quapropter & eiecit eum de Paradiso, & à ligno uitæ longe transtulit: non inuidens ei lignum uitæ, quemadmodum quidam dicunt, sed miserans eius, ut non perseueraret semper transgressor, neque immortale esset, quod esset circa eum, & malum interminabile & insensibile. Prohibuit autem eius transgressionem interponens mortem, & cessare faciens peccatum, finem inferens

inferens ei per carnis resolutionem, quæ fieret in terra, uti cessans aliquandò
A homo uiuere peccato, & moriens ei, inciperet uiuere deo.

Quid est quod à propheta dictum est, Supra aspidem & basiliscum ambulabis. Caput XXXVIII.

QVapropter inimicitiam posuit inter serpentem & mulierem, & semen eius, obseruantes inuicem, illo quidem cui mordetur planta, & potente calcare caput inimici, altero uero mordente, & occidente, & interpediente ingressus hominis, quoadusque uenit semen prædestinatum calcare caput eius, quod fuit partus Mariæ, de quo ait propheta. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Significans quia illud quod erigeretur & dilataretur aduersus hominem peccatum, quod frigidum reddebat eum, euacuaretur cũ regnante morte, & conculcaretur ab eo in nouissimis temporibus insiliẽs humano generi leo, hoc est, Antichristus. & Draconem illum serpentem uetustum alligans & subijciens potestati hominis, qui fuerat uictus, ad calcandam omnem eius uirtutem. Victus autẽ erat Adam ablata ab eo omni uita, & propter hoc uicto rursus inimico recepit uitam Adam: nouissima autem inimica euacuatur mors, quæ primũ possederat hominem. Quapropter liberato homine, fiet quod scriptum est, Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? quod non poterat iuste dici, si non ille liberatus fuit, cui primum
B dominata est mors. Illius enim salus euacuatio est mortis, domino igitur uiuificante hominem, id est, Adam, euacuata est mors.

Et ipse conteret caput tuũ.

Aduersus Tatiani doctrinam. Caput XXXIX

MEntiuntur ergo omnes qui contradicunt eius saluti, semper seipsos excludentes à uita, eo quod non credant inuentam ouem quæ perierat: si autẽ illa non est inuenta, adhuc possidetur in perditione omnis hominis generatio: mendax ergo is, qui prior hanc sententiam, imò hanc ignorantiam & cæcitatem induxit Tatianus. Connexio quidem factus omniũ hæreticorum, quemadmodum ostendimus, hoc autẽ à semetipso adinuenit, uti nouum aliquid præter reliquos inferens, uacuum loquens, uacuos à fide auditores sibi præpararet, affectans magister haberi, tẽtans & subinde uti huiusmodi à Paulo assidue dictis: Quoniam in Adam omnes morimur, ignorans autẽ, quoniam ubi abundauit peccatum, superabũdauit gratia. Ostenso ergo hoc manifeste, erubescant omnes qui ab eo sunt, & concertante Adã quasi magnum aliquid lucretur, si ille non saluetur, quanto magis nihil proficiant, quemadmodũ & serpens nihil profecit† suadens homini illud, quod eum transgressorem ostendit, initium & materiam apostasiæ suæ habens hominẽ, deum autem nõ uicit. Sic & hic qui contradicunt saluti Adæ, nihil proficiunt, nisi hoc quod semetipsos hæreticos & apostatas faciũt ueritatis, & aduocatos se serpentis & mortis ostendunt.

† al. dissuadens

Aduersus eos qui ex quacunque causa schisma faciunt, Caput XLI.

TRaductis igitur omnibus, qui nefandas inferunt sententias de factore & plasmatore nostro, qui & hunc mundum fabricatus est, super quem alius deus non est, & ipsis ostensionibus euersis his, qui de substantia domini nostri, & de dispositione quam fecit propter hominem suum falsa docét: Praedicationem uero ecclesiae undique constantem, & aequaliter perseuerantem, testimonium habentem à prophetis, & ab apostolis, & ab omnibus discipulis, quemadmodum ostendimus per initia, & medietates, & finem, & per uniuersam dei dispositionem, & eam quae secundum salutem hominis est, solidam operationem, quae est in fide nostra, quam perceptam ab ecclesia custodimus, & quae semper à spiritu dei, quasi in uase bono eximiũ quoddam dispositum iuuenescẽs & iuuenescere faciens ipsum uas: in quo enim ecclesiae creditum est dei munus, quemadmodum aspiratio plasmationi, ad hoc ut omnia membra percipientia uiuificentur: & in eo disposito est communicatio Christi, id est, spiritus sanctus arra incorruptelae, & confirmatio fidei nostrae, & scala ascensionis ad deum. In ecclesia enim, inquit, posuit deus apostolos, prophetas, doctores, & uniuersam reliquam operationẽ spiritus, cuius non sunt participes omnes, qui nõ concurrunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant à uita, per sentẽtiam malam, & operationem pessimam. Vbi enim ecclesia, ibi & spiritus, & ubi spiritus dei, illic ecclesia, & omnis gratia, spiritus autẽ ueritas. Quapropter, qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in uitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de coeno putridam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiae, ne traducantur, reiicientes uero spiritum ut non erudiantur. Alienati uero à ueritate digne in omni uolutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atque aliter per tempora de eisdem sentientes, & nunquam scientiam stabilem habentes, Sophistae uerborum magis uolentes esse, quàm discipuli ueritatis. Non enim sunt fundati super unam petram, sed super harenam habentem in semetipsa lapides multos, propter hoc multos deos fingũt, & quaerere quidẽ semper in excusatione habẽt, caecutiunt enim, inuenire uero nunquam possunt, blasphemant enim fabricatorem, hoc est eum, qui est uere deus, qui & praestat inuenire, putantes se super deum alterum inuenisse deum, uel alteram plenitudinem, uel alteram dispositionem. Quapropter & lumen quod est à deo non lucet eis, quoniam inhonorauerunt & spreuerunt deum, minimum arbitrantes eum: quoniam propter dilectionem suam & immensam benignitatem in agnitionem uenit hominis: agnitionem autem non secundum magnitudinem, nec secundum substantiam, nemo enim mensus est eam, nec palpauit: sed secundum illud ut sciremus, quoniam qui fecit & plasmauit, & insufflationem uitae insufflauit eis, & per conditionem nutrit nos

uerbo

uerbo suo confirmans, & sapientia conpingens omnia, hic est, qui est solus
A uere deus: eum uero qui non est, somniantes super hunc, ut magnum deum
putentur adinuenisse, quem nemo possit cognoscere humano generi com-
municantem, nec terrena administrantem.

Ostensio quoniam prouidentia dei regitur hic mundus. Cap. XLI.

EPicuri uidelicet inuenientes deum, neq; sibi neq; aliis aliquid præstan-
tem; id est, nullius prouidentiam habentem. Prouidentiam autem ha-
bet deus omnium, propter † hoc & consilium dat, consilium autẽ dans adest *aliâs quod.*
his, qui morũ prouidẽtiam habent. Necesse est igitur ea quæ prouidentur
& gubernantur, cognoscere suum rectorem, quæ quidẽ nõ sunt irrationabi-
lia, neq; uana, sed habent sensibilitatẽ perceptam de prouidẽtia dei. Et pro-
pter hoc Ethnicorum quidã, qui minus illecebris ac uoluptatibus seruierũt,
& nõ intantũ superstitione idolorũ abducti sunt, † pro iustitia eius moti, li- *aliâs prouidẽ*
cet & tenuiter, tamẽ cõuersi sunt, ut dicerent fabricatorem huius uniuersita- *tia dei moti.*
tis patrem omniũ prouidentem, & disponentem secundum nos mundum.

Quoniam neq; iustitia sine bonitate constare potest, neq; boni-
tas sine iustitia. Caput. XLII.

RVrsus ut increpatiuum auferrent à patre, & iudicialem, ideo putãtes &
sine iracundia, & bonum arbitrantes se adinuenisse deum, alterum, qui
dem iudicare, & alterum quidem saluare dixerunt, nescientes, utrorumq; au
B ferentes sensum & iustitiam. Si enim iudicialis nõ & bonus sit, ad dandum
quidem his quibus debet, & exprobrãdum his, quibus oportet, neq; iustus
neq; sapiens uidebitur iudex. Rursus bonus, si hoc tantum sit bonus, non &
probator, in quos immittat bonitatem, extra iustitiã erit & bonitatẽ, & infir
ma bonitas eius uidebitur, non omnes saluans, si non cum iudicio fiat.

Quoniam sapiens idem & iudex. Caput XLIII.

MArcion igitur ipse diuidẽs deũ in duo, alterũ quidem bonũ, & alterũ
iudicialẽ dicens, ex utrisq; interimit deũ. Hic enim qui iudicialis, si nõ
& bonus sit, non est deus, quia deus non est cui bonitas desit, & ille rursus
qui bonus, si non & iudicialis, idem quod hic patietur, ut auferatur ei, ne sit
deus. Quemadmodum autem & sapientem dicunt patrem omnium, si non
iudiciale ei assignent? Si enim sapiens & probator est, probatori autem sub
est iudiciale, iudiciale autem assequitur iustitiam, ut iuste probet iustitiam,
prouocat iudicium, iudicium autem cum sit, cum iustitia transmittet ad sapi
entiam. Sapientia † igitur præcellet pater super omnem humanam & an- *aliâs autem.*
gelicam sapiẽtiam, quoniam dominus & iudex iustus, & dominator super
omnes. Est enim & bonus & misericors & patiẽs, & saluat quos oportet, ne
q; bonum ei deficit iusti effectum, neq; sapientia deminoratur: saluat enim
quos debet saluare, & iudicat dignos iudicio, neq; iustum immite ostendi
tur præeunte licet & præcedente bonitate.

Ostensio quod uerbum domini & iustū & bonum sit. Caput XLIIII.

A

QVi igitur solem suū oriri facit omnibus benigne deus,& pluit super iustos & iniustos,iudicabit eos, qui ex æquo† benignitatem eius perci pientes non similiter secundum dignationem munerationis eius conuersa ti sunt,sed in delitijs & luxurijs uersati sunt aduersus beneuolētiam eius,ad huc & blasphemantes enm,qui tanta beneficia in eos fecerit.

† alis bonitatem

Quemadmodum religiosior Plato quàm hæretici,ostendatur. Caput XLV.

QVibus religiosior Plato ostenditur, qni eundem deum & iustum & bonum confessus est,habentem potestatem omnium, ipsum facientem iudicium,sic dicēs.Et deus quidem quemadmodum & uetus sermo est initium & finem & medietates omnium quæ sunt habens,recte perfecit,secundum naturam circumiens,hunc autem consequitur iustitia ultrix in eos, qui deficiunt à lege diuina.

Quemadmodum secundum suam regulam qni à Valētino sunt, extra ueritatem ostendatur. Capnt XLVI.

ET iterū factorē & fabricatorē huius uniuersitatis bonū ostendit.*Bonū aūt,inquit,nulla unq̄ de quoquam nascitur inuidia:hoc initium & causam fabricationis mundi cōstituēs bonitatē dei ,sed nō ignorātiam,nec æonem qui errauit,nec de his fructū,nec matrē plorantē & lamētantē,nec alterum deū uel patrē.Iuste aūt eos mater planget,& taliū excogitatores & adinuentores:digna enim cōmentiti sunt in capita sua,quoniā mater ipsorum extra plenitudinē est,id est extra dei agnitionē,& collectio eorū aborsio facta est in formis,& sine specie,nihil enim de neritate apprehendit,in uacuū & in umbrā decidit.Vacua enim doctrina ipsorū & intenebrata, & horus ea m nō permisit introire in pleroma ,non enim recipit eos spiritus in refrigeriū.Pater enim ipsorū ignorantiā regenerans,mortis passionē in eis operatus est.Hæc non nos diffamamus,sed ipsi cōfirmant,ipsi docent,gloriantur in ipsis, altum sentiunt de matre,quam sine patre dicunt genitā,hoc est sine deo fœminā à fœmina,quod est ex errantia corruptelā. Nos autē precamur non perseuerare eos in fouea,quam ipsi foderunt,sed segregari ab huiusmodi matre,& exire à Bytho,& abstinere à uacuo , & nmbram derelinquere,& legitima eos generari,cōuersos ad ecclesiam dei,& formari Christum in eis,& cognoscere eos fabricatorem & factorē huius uniuersitatis,solum nerum deum,& dominum omnium.Hæc precamur de illis,utilius eos diligentes,quàm ipsi semetipsos putant diligere.Quæ enim est à nobis dilectio, cum sit uera,salutaris est eis,siquidem eam recipiant. Est enim austero medicamini similis,absumens improbiorem ac superfluam ulneris carnem.Elationē enim illorum & inflationem euacuat.Quapropter tentantes, omni uirtute manū porrigere eis non tedebit nos. Prærogauimus autē su

* aliàs bono. Hirs.non habet de quo quam.

B

per

A per hæc quæ dicta sunt in sequẽti libro domini sermones inferre, si quos ex his per ipsam Christi doctrinam cõuincentes, suadere possimus cessare ab eiusmodi errore,& absistere ab ea blasphemia,quæ est in fabricatorem ipsorum,qui & solus est deus,& pater domini nostri Iesu Christi.

Explicit liber tertius.Et incipit liber quartus, & primo Index.

Secun-

Quid

Finis indicis.

A PROLOGVS IN QVARTVM LIBRVM. HEAE SVNT EXPROBRATIONES & EVERSIONES FALSAE AGNITIONIS.

Vnc librum dilectissime transmittens tibi, operis quod est de detectione & euersione falsæ cognitionis, quemadmodum promisimus, per domini sermones, ea quæ prædiximus confirmauimus, uti & tu sicut postulasti, undique à nobis accipias occasiones ad cõfutãdos omnes hæreticos, & eos omnino retusos non longius sinas in erroris procedere profundum, neque ignorantiæ præfocari pelago, sed conuertens eos in ueritatis portum facias suam percipere salutem. Eum autem qui uelit eos conuertere, oportet diligenter scire regulas siue argumenta ipsorum, nec enim possibile est alicui curare quosdam male habẽtes, qui ignorat passionem eorũ qui male ualent. Quapropter hi qui ante nos fuerunt, & quidem multo nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his qui sunt à Valentino, quia ignorabãt regulam ipsorum, quam nos cum omni diligentia in primo libro tibi tradidimus, in quo & ostendimus doctrinam eorum recapitulationem esse omnium hæreticorum. Quapropter in secundo tanquam speculum habuimus eos totius euersionis, qui enim his contradicunt secundum quod oportet, contradicunt omnibus qui sunt malæ sententiæ, & qui hos euertũt, euertunt omnem hæresim: super omnes est enim blasphema regula ipsorum, quandoquidem factorem & fabricatorem, qui est unus deus, secundum quod ostendimus, de labe siue defectione eum emissum dicunt. Blasphemant autem & in dominum, abscindẽtes & diuidentes Iesum à Christo, & Christum à saluatore, & saluatorem rursum à uerbo, & uerbum ab unigenito. Et quemadmodum fabricatorem ex labe siue defectione emissum dicunt, sic & Christum & spiritum sanctum propter labem emissum docuerunt, & saluatorem ab his æonibus, qui à labe emissi sunt fructificationem esse, ut nil sit apud eos sine blasphemia. In eo igitur qui ante hunc est liber, ostensa est de his omnibus sententia apostolorum. Quoniam non solum nihil tale senserunt, qui ab initio speculatores, & ministri fuerunt uerbi ueritatis, sed & prædicauerunt nobis fugere huiusmodi sententias, spiritu prouidentes eos, qui seducturi erant simplicio res. Quemadmodum enim serpens Euam seduxit, promittens ei, quod non habebat ipse: Sic & hi prætendentes maiorem agnitionem, & mysteria inenarrabilia, & promittentes eam, quam dicunt intra pleroma esse receptionem, in

Ad quartum librum.

B

nem, in mortem demergunt sibi credentes, apostatas eos constituentes ab eo, qui eos fecit. Et hunc quidem apostata angelus per serpentem inobedientiam hominum operatus, existimauit latere se dominum, quapropter eandem ei formam & appellationem tribuit deus. Nunc autem quoniam nouissima sunt tempora, extenditur malum in homines, non solum apostatas eos faciens, sed & blasphemos in plasmatorem instituit multis machinationibus, id est, per omnes hæreticos qui prædicti sunt. Hij enim omnes, quamuis ex differentibus locis egrediantur, & differentiam doceant, in eundem tamen blasphemiæ concurrunt †propositum, letaliter uulnerantes, docendo in dominum fabricatorem blasphemiam & nutritorem nostrum, & derogando salutem hominis. Homo est autem temperatio animæ & carnis, qui secundum similitudinem dei formatus est, & per manus eius plasmatus est, hoc est, per filium & spiritum, quibus & dixit, Faciamus hominem. Hoc ergo propositum est eius, qui uitæ nostræ inuidet, incredulos suæ salutis efficere homines, & blasphemos in plasmatorem deum. Quæcunque enim cum grauitate summa dixerint omnes hæretici, in ultimum ad hoc deueniunt, ut blasphement fabricatorem, & contradicant saluti plasmatis dei. Quod quidem est caro, propter quam omnem dispositionem fecisse filium dei multis modis ostendimus, & manifestauimus, neminem alium deum appellari à scripturis, nisi patrem omnium, & filium, & eos qui adoptionem habent.

forte portum A B

PROLOGI LIBRI QVARTI, FINIS.

Ostensio

A # OSTENSIO QVONIAM

DOMINVS VNVM SOLVM DEVM ET PATREM COGNOSCEBAT. CAP. I.

Vm sit igitur hoc firmum & constans neminem alterum deum & dominum à spiritu prædicatũ, nisi eum qui dominatur omnium deus cũ uerbo suo, & eos, qui adoptionis spiritum accipiunt, hoc est, eos qui credunt in unum & uerum deum, & Christum Iesum filium dei, similiter & apostolos neminem alium à semetipsis deum appellasse, aut dominum†cognouisse, multo autem magis dominũ, qui & nobis præcepit neminem patrem confiteri, nisi eum qui est in cœlis, qui est unus deus, & unus pater. Manifeste falsa ostenduntur ea, quæ dicũt circumuentores, & peruersissimi sophistæ, dicentes naturaliter & deũ & patrem esse, quem ipsi adinuenerunt, Demiurgum uero naturaliter, neq; deũ, neq; patrem esse, sed uerbotenus dici, eo quod dominetur cõditioni, sicut dicunt peruersi grammatici, excogitantes in deum, & doctrinam quidẽ Christi prætermittentes, & à semetipsis autem falsa diuinantes aduersus uniuer-

B sam dei dispositionem argumentantur. Etenim æonas suos & deos, & patres, & dominos, adhuc etiam & cœlos uocari dicunt cum matre sua, quam & terram & Hierusalem appellant, multisq; alijs uocabulis eam cognominantes. Cui autem non sit manifestum, quoniam si dominus multos patres scisset & deos, non præcepisset discipulis suis unum scire deum, & hunc eundem solum uocari patrem, sed potius distinxit qui sunt uerbotenus dij ab eo qui sit uerus, ut non errent secundum doctrinam eius, neq; alterum pro altero audiant. Si autem nobis quidem præcepit unum uocare patrem & deum, ipse autem interdum alteros cõfitetur patres, & deos eodem modo, alia quidem præcipiens uidebitur discipulis, alia uero ipse faciens. Non est autem hoc magistri boni, sed seductoris & inuidi. Et apostoli autem secundum eum transgressores ostenduntur præcepti, Demiurgum deum & dominum, & patrem confitentes, quemadmodum ostendimus, si non hic solus est deus & pater, Iesus ergo transgressionis autor, & magister erit eis, qui præcepit unum uocari patrem, imponens eis necessitatem Demiurgũ confiteri suum patrem, quemadmodum ostensum est.

† al's cognominasse.

Quæstio de eo quid sit, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Ca. II.

MOyses igitur recapitulationem uniuersæ legis, quam acceperat à Demiurgo in Deuteronomio faciens, sic ait. Attende cœlum & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo, Rursum Dauid adiutoriũ suum dicẽs à do-

mino fieri: Adiutorium, inquit, meum à domino, qui fecit cœlum & terram. & Esaias cõfitetur à domino qui fecit cœlum & terram, & dominatur eorũ, fieri sermones. Audi, inquit cœlum, & auribus percipe terra, quoniam dominus locutus est. Et iterum sic ait, Dominus deus qui fecit cœlum, & affixit illud, qui cõfirmauit terram, & quæ in ea, & qui dat afflatum populo, qui est super eam, & spiritum his qui calcant illam. Rursum dominus noster Iesus Christus eundem hunc patrem suum confitetur in eo, quod dicit, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Quem patrẽ uolunt nos audire hi, qui sunt Pandoræ peruersissimi sophistæ? utrúm ne Bythum, quem à semetipsis finxerunt, an matrem eorum? an unigenitum? An quem Marcionitæ, uel cæteri adiunxerunt deum? quem quidem non esse deum per multa demonstrauimus. An quod est uerum fabricatorem cœli & terræ, quem & prophetæ prædicauerunt, quem & Christus suũ patrem confitetur, quem & lex annuntians dicens, Audi Israël, dominus deus tuus unus est.

A

Ostensio quod per Moysen legisdatio sermones sint Christi. Ca. III.

QVoniam aũt Moysi literæ, uerba sint Christi, ipse ait ad Iudæos, quẽadmodum Ioannes in Euangelio commemoratus est, Si credidissetis Moysi, credidissetis & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis nõ creditis, neq; meis sermonibus creditis. Manifestissime significãs Moysi literas, suos esse sermones. Ergo si Moysi, & reliquorum sine dubio prophetarum sermones ipsius sunt, quemadmodum demonstrauimus. Et iterum ipse dominus ostendit Abraham dixisse diuiti, de his omnibus qui adhuc erant in uita, Si Moysi & prophetis non obediunt, nec si quis à mortuis resurgens ad illos eat, credent ei.

B

Expositio parabolæ diuitis, & pauperis Lazari. Cap. IIII.

NOn autem fabulam retulit nobis pauperis & diuitis, sed primũ quidẽ docuit neminem oportere delitijs uti, neq; in secularibus oblectamentis, & multis epulis degentes, seruire suis uoluptatibus, & obliuisci deũ. Erat enim, inquit, diues, qui uestiebatur purpura & bysso, & † epulabatur epulis splendidis. De talibus autem & per Esaiam dixit spiritus, Cum citharis & tympanis, & psalterijs, & tibijs uinum bibunt, opera autẽ dei nõ intuentur, & opera manuum eius nõ considerant. Ne ergo in eadem pœna cum his ueniamus, finem eorum ostendit dominus, simul significans quod obedientes Moysi & prophetis crederent in eum, quem ipsi prædicassent dei filium, qui resurrexit à mortuis, & uitam nobis donat, & demonstrat ex una substantia esse omnia, id est, Abraham & Moysen, & prophetas, etiam ipsum dominum qui resurrexit à mortuis, in quem credũt multi, qui sunt à circuncisione, qui & Moysen & prophetas audiunt prædicantes aduentũ filij dei. Qui autem dispernunt, & ab altera substantia eos esse dicunt, neq; primogenitũ mortuorum sciunt, separatim Christum intelligentes, tanquam impassibilem

† alias delectabatur.

A passibilem perseuerantem,& separatim eum qui passus est Iesum. Non eñ à patre accipiunt cognoscere filium, nec à filio discunt patrem, manifeste & sine parabolis eum deum, qui est uere, docentem.

Ostensio, quoniam cœlum quidem & terra transiet, dominus autẽ qui fecit ea manet in æternum, & ipse est pater domini nostri. Cap. V.

NE, inquit, iuraueritis in totum, neq; in cœlum, quoniã thronus est dei, neq; in terrã, quoniã scabellum pedũ eius, neq; per Hierusalem, quoniam ciuitas est magni regis. Hæc enim in fabricatorẽ manifeste dicta sunt, quemadmodum & Esaias ait, Cœlum mihi sedes est, terra subpedaneũ pedum meorum, & præter hunc alius non est deus. Cæterum à domino neq; deus, neq; magnus rex diceretur, huiusmodi enim nec comparationem, nec ullã recipit superlationem, Qui enim super se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neq; deus, neque magnus rex dici potest. Sed nec per ironiam quidem hæc dicta esse poterunt dicere, cum conuincantur ab ipsis dictis, quoniam in ueritate dicta sunt. Etenim ueritas erat ipse qui loquebatur, & uere uindicabat suam domum, proijciens ex ea numularios, qui & emebant & uendebant, dicens eis, scriptum est: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autẽ fecistis eam speluncam latronum. Et quam ob causam habuit hoc facere & dicere, & domum suam uindicare, si alterũ deũ
B annuntiabat? Sed ut ostenderet transgressores paternæ legis. Neq; eñ domum incusabat, neq; legem reprehendebat, quã uenerat adimplere, sed eos qui non bene utebantur[†] bono, & eos qui legem transgrediebantur arguebat. Et ideo scribæ & pharisæi qui cœperunt à temporibus legis cõtemnere deum, nec uerbum eius receperunt, id est, non crediderũt Christo, de quibus Esaias ait, Principes tui indicto audientes, sunt socij furũ, diligẽtes munera, sectantes retributionẽ, pupillis nõ iudicantes, & iudiciũ uiduarũ nõ attẽdentes. Et Hieremias similiter, Qui præsunt, inquit, populo meo, me nesciebãt, filij enim insensati & imprudentes sunt, sapientes sunt in malefaciẽdo, bene autẽ facere non cognouerunt. Quotquot autẽ timebant & solliciti erãt circa legẽ eius, ipsi accurrerunt Christo, & saluati sunt omnes. Ite enim, inquit discipulis, ad oues quæ perierunt domus Israël. Et Samaritæ autem, inquit, cũ mansisset dominus apud eos biduo, multo plures crediderunt propter sermones eius, & mulieri dicebant, Iam nõ propter tuã loquelã credimus, ipsi audiuimus & scimus, quoniam hic est uere saluator mundi. Et Paulus autẽ ait, & sic omnis Israël saluabitur: sed & legem pædagogum nostrũ in Iesum Christum dixit. Non ergo quorundã infidelitatem legi ascribant, nõ enim prohibebat eos credere in filium dei, sed adhortabatur dicens, non aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundũ similitudinem carnis peccati, in ligno martyrij exaltatur à terra, & omnia trahit ad se, & uiuificat mortuos.

† al's domo.

Quæ est causa, quod cœlum & terra transient. Cap. VI.

QVoniã malignantes dicunt, Si enim cœlum thronus dei est, terra sub/ A
pedaneum eius, dictum est autem præterire cœlum & terram, hisq́ præ/
tereuntibus oportet etiam hūc deum, qui supersedeat præterire, & ideo non hunc esse deum, qui sit super omnia. Primo quidem nesciūt quid sit cœ/lum thronus, & terra subpedaneum. Nec enim sciunt quid sit deus, sed pu/tant eum more hominis sedere & contineri, nō autem continere, sed & præ/teritionem cœli & terræ ignorant. Paulus autem non ignorauit dicens: Præterit enim figura huius mundi. Deinde quæstionem ipsorum soluit Dauid. Figura enim huius mundi prætereunte, nō solum deum ait perseuerare, sed & seruos eius, in centesimo primo psalmo dicens ita: Initio terram tu fun/dasti domine, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem perseuerabis, & omnes sicut uestimentum ueterascent, & sicut cooperimen/tum mutabis eos, & mutabuntur: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum inhabitabunt, & semen eorum in æternum dirigetur. Manifeste ostendēs quæ sint quæ præterierūt, & quis est, qui sem/per perseuerat deus cum †seruis suis. Et Esaias aūt similiter, Alleuate, inquit, oculos uestros in cœlum, & attendite in terram deorsum, quoniam cœlum sicut fumus confirmatum est, terra autem sicut uestimentum ueterascet, qui autem inhabitant in eis, quemadmodum hæc morientur, salutare aūt meū in æternum erit. Iustitia autem mea non deficiet. B

al. sanctis.

Quare relicta est Hierosolyma. Cap. VII.

ADhuc & de Hierusalem, & de domino audent dicere, quoniam si esset magni regi ciuitas, non derelinqueretur, Simile autē est dicere, si quis diceret, quoniam si esset stipula † conditio dei, nunquam à frumento dere/linqueretur: & sarmenta uineæ, si à deo facta sunt, nunq́ à botris destituta abscinderentur. Quemadmodū autem hæc non propter se principaliter fa/cta sunt, sed propter crescentem in eis fructum, quo maturo facto & ablato derelinquuntur, & è medio auferuntur, quæ iam non sunt utilia ad fructifi/cationem: Sic & Hierosolyma, quæ iugum in se seruitutis portauerat, in quo domitus est homo, qui antea non subijciebatur deo, cum mors regnabat, & domitus habilis factus est ad libertatem, adueniente fructu libertatis, & au/cto & demesso, & in horreū apportatis ab ea, hijs qui fructificare possunt, & in omni mundo disseminatis, quemadmodū Esaias ait, Filij Iacob germi/nabunt, & florebit Israël, & fructu uentris eius adimplebitur uniuersa terra. In uniuersa enim terra fructu disseminato merito derelicta est, & de medio ablata est, quæ aliquando quidem fructificauerat bene, ex ipsa enim secun/dum carnem Christus fructificatus est, & apostoli, nunc autem iam utilis non est ad fructificationem: quæcunq́ enim temporale initium habent, ne/cesse est ea & finem habere temporalem.

al. creatura.

Ostensio

Ostensio, quod temporalis lex data sit. Cap. VIII.

A QVoniam igitur à Moyse lex inchoauit, consequēter in Ioanne desiuit, ad impletionem eius aduenerat Christus, & propter hoc lex & prophetæ apud eos usq; ad Ioannem. & Hierusalem itaq; inchoans à Dauid, & adimplens tempora sua legis dationis, finem oportuit habere manifestato nouo testamento. Omnia enim mensura & ordine deus facit, & nihil non mensum apud eum, quoniā nec incompositū. Et bene, qui dixit ipsum immensum patrem in filio mensuratum. Mensura enim patris filius, quoniam & capit eum. Quoniam autem temporalis erat illorū administratio, Esaias ait, Derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & uelut custodiarium in cucumerario. Quando autē hæc derelinquentur, nōnne cum fructus aufertur, & derelinquentur folia sola quæ iam fructificare nō possunt? Et quid de Hierusalem dicimus, quandoquidem & figuram mundi uniuersi oporteat præterire, adueniēte tempore præteritionis ipsius, ut fructus quidem in horreum colligatur, paleæ autē derelictæ comburantur. Dies enim domini quasi clibanus ardens, & erunt stipula omnes peccatores, qui faciūt iniusta, & comburet eos dies ueniens.

Ostensio, quoniam Christus est qui superinducit diem, uelut clibanum ardentem. Cap. IX.

B QVis est autem hic dominus, qui talem importat diem, Ioannes baptizator significat, dicens de Christo, Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni, palam habens in manu eius ad emundandam aream suam, & fructum cōgregabit in horreum, paleas autem comburet igni extinguibili. Non ergo alius est qui frumentum fecit, & alius qui paleas, sed unus & idē, & † iudicās ea, id est, separans. Sed frumētum quidem & paleæ, & animalia irrationabilia existētia, naturaliter talia facta sunt. Homo uero rationabilis, & secundum hoc similis deo, liber in arbitrio factus & suæ potestatis, ipse sibi causa est, ut aliquando quidem frumētum, aliquando autem palea fiat. Quapropter & iuste condemnabitur, quoniam rationabilis factus amisit ueram rationē, & irrationabiliter uiuens, aduersatus est iustitiæ dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnibus seruiens uoluptatibus. Quemadmodū propheta ait, Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

κρίνων. Lib. arb.

Ostensio, eundem deum & præsentia & æterna fecisse. Cap. X.

VNus igitur & idem deus, qui placat cœlum, quemadmodū librum, & renouat faciem terræ, qui † tempora fecit propter hominem, ut maturescens in eis fructificet immortalitatē, & qui æterna supraducit propter suā benignitatem, ut ostendat seculis superuenientibus inenarrabiles diuitias benignitatis suæ: qui à lege & prophetis annuntiatus est, quem Christus suum patrem cōfessus est, ipse est autem fabricator, & ipse qui super omnia est deus.

al's, tēporalia.

est deus,quemadmodum Esaias ait,Ego testis,dicit dominus deus,& puer quem elegi, ut cognoscatis quia ego sum,& ante me non fuit alius deus, & A post me non erit.Ego sum deus,& ante me non est saluator, annuntiaui & saluaui.Et iterum,Ego sum deus primus,& super uentura ego sum,neq; enim uarie,neq; elate, neq; glorians dicit hæc, sed quoniam impossibile erat sine deo discere deũ, per uerbum suum docet homines scire deũ. His igitur qui nesciunt hæc,& propter hoc alterum aduenisse putant patrem,iuste quis dicit.Erratis,nescientes scripturas,neq; uirtutem dei.

Quemadmodũ dominus eum,qui de rubo locutus est ad Moysen, confitetur esse deum uiuentium. Cap. XI.

DOminus enim noster & magister in ea responsione quam habuit ad Sadducæos,qui dicũt resurrectionem non esse,& propter hoc inhonorantes deũ,atq; legi detrahentes,& resurrectionẽ ostendit,& deum manifestauit,dicens eis,Erratis nescientes scripturas,neq; uirtutem dei:De resurrectione enim,inquit,mortuorũ nõ legistis quid dictũ est à deo dicente,Ego sum deus Abraham,deus Isaac,& deus Iacob,& adiecit, Nõ est mortuorũ, sed uiuentiũ:omnes enim ei uiuunt,Per hæc itaq; manifestũ fecit,quoniam is,qui de rubo locutus est Moysi, & manifestauit se esse deum patrum, hic est uiuentium deus. Quis enim est uiuorum deus,nisi qui est super omnia deus,& super quem alius non est deus,quem & Daniel propheta cum dixisset ei Cyrus rex Persarum,quare non adoras Bel? annuntiauit dicens: Quo B niam non colo idola manufacta,sed uiuum deum, qui constituit cœlum & terram, & habet omnis carnis dominationem. Iterũ dixit, Dominũ deum meũ adorabo,quoniã hic est deus uiuus. Qui igitur à prophetis adorabat deus uiuus,hic est uiuorũ deus, & uerbũ eius qui & locutus est Moysi, qui & Sadducæos redarguit, qui & resurrectionẽ &† dominum ostendit. Si enĩ deus mortuorũ non est,sed uiuorum, hic autẽ dormientiũ patrum deus dictus est,indubitate uiuunt deo,& non perierũt, cum sint filij resurrectionis: resurrectio autẽ ipse dominus est,quemadmodum ipse ait, Ego sum resurrectio & uita. Patres autẽ eius filij,dictum est autem à propheta, Pro patribus tuis facti sunt tibi filij tui. Ipse igitur Christus cum patre uiuorum est deus,qui & locutus est Moysi,qui & patribus manifestatus est.

† al. deum.

Quoniam Abraham uidit Christum. Cap. XII.

ET hoc ipsum docens dicebat Iudæis, Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meũ,& uidit,& gauisus est. Quid enim credidit Abraham deo,& deputatum est ei ad iustitiã? Primũ quidem quoniã ipse est factor cœli & terræ solus deus. Deinde autem quoniã faciet semen eius, quasi stellas cœli hoc est,quod à Paulo dicitur, quemadmodũ luminaria in mundo. Iuste igitur derelinquens terrenam cognationem omnem, sequebatur uerbum dei,cum uerbo peregrinans,ut cum uerbo moraretur.

Quoniam

Quoniam una est & eadem Abrahæ fides,& nostra. Cap. XIII.

A IVste autem & apostoli,ex Abraham genus habentes, derelinquentes nauiculam,& patrẽ,sequebantur uerbum dei. Iuste autẽ & nos eandẽ fidem accipientes,quam habuit Abraham, tollentes crucem quemadmodũ ligna Isaac,sequimur eum. In Abrahã eñ prædidicerat, & assuetus fuerat homo sequi uerbum dei. Etenim Abrahã prono animo unigenitũ & dilectũ filiũ suum concessit sacrificiũ deo,ut & deus beneplacitũ habeat,pro uniuerso semine eius dilectum & unigenitũ filium suum præstare sacrificium in nostrã redemptionẽ. Propheta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diẽ aduentus domini,& passionis,per quem ipse quoq; & omnes qui similiter, ut ipse credidit,credunt deo,saluari incipetẽt,exultauit uehementer. Nõ incognitus igitur erat dominus Abrahæ,cuius diẽ concupiuit uidere, sed neq; pater domini,didicerat enim à uerbo domini,& credidit ei. Quapropter & deputatum est ei ad iustitiã à domino. Fides quæ est ad deum, iustificat hominem,& propter hoc dicebat, Extendã manum meã ad deum altissimum, qui constituit cœlũ & terrã. Hæc autẽ omnia conantur euertere illi qui sunt malæ sentẽtiæ, ob unũ dictũ, quod quidẽ apud nos nõ bene intellectũ est.

Quid est,quod nemo cognoscit patrem nisi filius,& per quot occasiones reuelat filius patrem. Cap. XIIII.

B DOminus enim ostẽdens semetipsis discipulis,quoniam ipse est uerbũ, qui agnitionẽ patris facit,& exprobrans Iudæis putantibus se habere deum,cum & frustrentur uerbum eius,per quem cognoscitur deus, dicebat, Nemo cognoscit filium nisi pater, neq; patrẽ quis cognoscit,nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Sic & Matthæus posuit,& Lucas similiter,& Marcus secundum idem ipsum. Ioannes enim præterit locum hunc. Hij autẽ qui peritiores apostolis uolunt esse,sic dicebant, Nemo cognouit patrẽ nisi filius, nec filium nisi pater, & cui uoluerit filius reuelare, & interpretantur,quasi à nullo cognitus sit uerus deus ante domini aduentum, & eum deum, qui à prophetis sit annuntiatus,dicunt non esse patrem Christi. Si aũt Christus tunc inchoauit esse, quando & secundum hominem aduentum suũ egit,& à temporibus Tyberij Cæsaris cõmemoratus est pater prouidere hominibus,& nõ semper uerbum eius unà cum plasmate fuisse ostendebat,nec tũc quidẽ oportuit alterũ deum annũtiari,sed causas tantæ incuriæ & negligentiæ eius inquiri. Nullam enim oportet quæstionem talem esse,& tantũ inualescere, ut & deum quidẽ mutet, & eam quæ est erga fabricatorem (qui nos alit suam conditionem) fidem nostram euacuet. Sicut enim in filium fidem nostram dirigimus,sic & in patrem dilectionem firmam, & immobilem habere debemus. Et bene Iustinus in eo libro qui ast ad Marcionem ait, Quoniam ipsi quoq; domino non credidisset alterum deum annuntianti, præter fabricatorem & factorẽ,nutritorem nostrum. Sed quoniam ab uno deo,

qui &

qui & hunc mundũ fecit,& nos plasmauit,& omnia cõtinet,& administrat, unigenitus filius uenit ad nos,suũ plasma in semetipsum recapitulãs, firma A
alis eum. est mea ad † deum fides,& immobilis erga patrẽ dilectio,utraq; deo nobis præbente:neq; enim patrẽ cognoscere quis potest,nisi uerbo dei, id est, nisi filio reuelante,neq; filium,nisi patris beneplacito.Bonum aũt placitũ patris filius perficit, mittit enim pater,mittitur autem & uenit filius,& patrẽ quidẽ inuisibilẽ & interminabilem,quantũ ad nos est, cognoscit suum ipsius uerbum,& cum sit inenarrabilis,ipse enarrat eum nobis. Rursus autẽ uerbum suum solus cognoscit pater:utraq; autẽ hæc & si se habere manifestauit dominus,& propter hoc filius reuelat agnitionẽ patris per suam manifestationem.Agnitio enim patris est, filij manifestatio. Omnia per uerbũ manifestantur. Vt ergo cognosceremus,quoniã qui aduenit filius,ipse est qui agnitionẽ patris facit,credentibus sibi dicebat discipulis,Nemo cognoscit patrẽ nisi filius,neq; filium nisi pater, & quibuscunq; filius reuelauerit, docens semetipsum & patrẽ,sicut est,ut alterũ non recipiamus patrem,nisi eum,qui à filio reuelatur. Hic autem est fabricator cœli & terræ, quemadmodũ ex sermonibus eius ostenditur:& non is qui à Marcione,uel à Valentino, aut Basilide,aut Carpocrate,aut Simone, aut reliquis falso cognomine gnosticis adinuentus est falsus pater.Nemo enim illorum filius dei,sed Christus Iesus dominus,non aduersum quem & contrarium exercent discipuli. Nam incognitum deum audentes annuntiare,debẽt autem in semetipsos audire: B
quemadmodũ pro πῶς. quemadmodum enim ignotus,qui ab ipsis cognoscitur? Quodcunq; enim uel à paucis cognoscitur,non est incognitum. Dominus autem non in totũ posse cognosci & patrẽ & filium dixit.Cæterum superuacuus fuisset aduentus eius.Quid enim huc ueniebat? an uti diceret nobis, nolite quærere deũ, incognitus est enim, & non inuenietis eum, quemadmodum & Christum æonibus eorum dixisse mentiũtur,hij qui sunt à Valentino.Sed hoc quidẽ uanũ est.Edocuit aũt dominus,quoniã deum scire nemo possit, nisi deo docente, hoc est,sine deo non cognosci deum. Hoc ipsum autẽ cognosci eum, uoluntatem esse patris. Cognoscunt enim eum quibuscunq; reuelauerit filius,& ad hoc filius reuelauit patrem,ut per eum omnibus manifestetur, & eos quidem qui credunt ei iusti,incorruptelã & æternũ refrigerium recipiãt. Credere autẽ ei,est facere eius uoluntatem. Eos autem qui non credunt, & propter hoc fugiunt lumen eius,in tenebris,quas ipsi sibi elegerunt,iuste recludet. Omnibus igitur reuelauit se pater,omnibus uerbum suum uisibile faciens,& rursus uerbum omnibus ostendebat patrem & filiũ,cum ab omni-
alis omnes. bus uideretur.Et ideo iustũ iudicium dei super eos,†qui similiter quidẽ uiderunt,non autem similiter crediderunt.Etenim per ipsam conditionẽ reuelat uerbum conditorẽ deum,& per mundum fabricatorem mundi dominum, & per plasma eum qui plasmauerit artificem, & per filium eum patrem,qui gene-

genetauit filium: & hæc omnes similiter quidem colloquuntur, non autem
A similiter credũt, sed per legem & prophetas, similiter uerbũ & semetipsum
& patrem prædicabat. Et audiuit quidem uniuersus populus similiter, non
similiter autẽ omnes crediderunt: & per ipsum uerbum uisibilem & palpa-
bilem factum, pater ostendebatur, etiam si non omnes similiter credebãt ei:
sed omnes uiderunt in filio patrẽ: inuisibile etenim filij pater, uisibile autem
patris filius, & propter hoc omnes Christũ loquebantur præsente eo, & deũ
nominabant. Sed & dæmones uidentes filium dicebant, Scimus te qui es
sanctus dei, & tentans diabolus uidens eum dicebat: Si tu es filius dei, omni
bus quidem uidentibus & loquentibus filium & patrem, non aũt omnibus
credentibus. Oportebat enim ueritatem ab omnibus accipere testimoniũ,
& esse iudicium in salutem quidem credentium, in condemnationem autem
non credentium, ut omnes iuste iudicentur, & ea quæ est in patrem & filiũ
fides, ab omnibus comprobetur, id est, ab omnibus confirmetur, ab omni-
bus accipiens testimonium, & à domesticis, quoniam & amici, & ab extra-
neis, quoniam & inimici. Illa est enim uera, & sine contradictione probatio,
quæ etiam ab aduersarijs ipsis singula testificationis profert. In ipsa quidem
manifesta sua uisione conuictis de præsenti negotio, & testificantibus, & si-
gnificantibus, Postea uero ad inimicitiam erumpentibus & accusantibus,
& uolentibus non esse uerum suum testimonium. Non ergo alius erat, qui
B cognoscebatur, & alius qui dicebat, Nemo cognoscit patrẽ, sed unus & idẽ,
omnia subijciente ei patre, & ab omnibus accipiens testimonium, quoniam
uere homo, & quoniã uere deus, à patre, à spiritu, & ab angelis, ab ipsa con-
ditione, ab hominibus, & ab apostaticis spiritibus, & ab erroneis, & ab ini-
mico, & nouissime ab ipsa morte. Omnia autem filius administrans patri,
perficit ab initio usq; ad finem, & sine illo nemo potest cognoscere deũ. Ag-
nitio enim patris filius, agnitio autem filij in patre & per filium reuelata: &
propter hoc dominus dicebat, Nemo cognoscit filium nisi pater, neque pa-
trem nisi filius, & quibuscunq; filius reuelauerit. Reuelauerit enim, non solũ
in futurum dictum est, quasi tunc inciperet uerbum manifestare patrem, cũ
de Maria natus, sed communiter per totum tempus positum est. Ab initio
enim assistens filius suo plasmati, reuelat omnibus patrem, quibus uult, &
quando uult, & quemadmodũ uult pater, & propter hoc in omnibus, & per
omnia unus deus pater, & unum uerbum, & unus filius, & unus spiritus, &
una fides, & salus omnibus credentibus in eum.

Quemadmodum Abraham à uerbo doctus est. Cap. XV.

ET Abraham ergo à uerbo cognoscens patrẽ, qui fecit cœlum & terram,
hunc deum confitebatur: & doctus repræsentatione, quod inter homi-
nes homo futurus esset filius dei, per cuius aduentum semen eius erat futu-
rum, quasi stellæ cœli, concupiuit eam diem uidere, uti & ipse cõplecteretur
Christum;

Christum:& per spiritũ prophetiæ eam uidens exultauit. Propter quod & Simeon ex sermone eius reimplebat gratulationem patriarchæ,& dicebat, Nunc remittis seruum tuum domine in pace, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum,quod parasti ante faciem omniũ populorum. Lumen in reuelatione oculorum,& gloriam populi Israël.Et angeli autem gratulationẽ magnam, uigilantibus nocte pastoribus enuntiauerunt. Sed & Maria ait, Magnificat anima mea dominũ, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo:descendẽte quidẽ exultatione Abrahæ in eos, qui erãt ex semine eius, euigilantes & uidentes Christum,& credentes ei,reciproca autẽ rursus egrediente exultatione à filijs Abraham,qui & cõcupierat diem aduentus Christi uidere.Bene igitur dominus noster testimonium reddebat ei dicẽs, Abraham pater uester exultauit,ut uideret diem meum,uidit & gauisus est. A

Quemadmodum promissionem quam promisit deus Abrahæ Christus perfecit. Cap. XVI.

NOn enim tantum propter Abraham hoc dixit,sed ut ostenderet quoniam omnes qui ab initio cognitum habuerunt dominũ, & aduentũ Christi prophetauerunt,reuelationem acceperunt ab ipso filio, qui & nouissimis temporibus uisibilis & passibilis factus est.& cum in humano genere loquutus est,uti ex lapidibus excitaret filios Abrahæ, & adimpleret repromissionem,quam promiserat illi deus, ut faceret semen eius tãquam stellas cœli,quemadmodum ait Ioannes Baptista,Potens est enim deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Hoc autem fecit Iesus, à lapidum religione extrahens nos,& à duris & infructuosis cogitationibus transferens nos, & similem Abrahæ fidem in nobis constituens. Quemadmodum & Paulus testificatur,dicens nos esse filios Abrahæ secundum similitudinem fidei,& repromissionẽ hæreditatis. Vnus igitur & idem deus,qui aduocauit Abraham,& repromissionem ei dedit:hic est enim fabricator, qui & per Christũ præparat luminaria in mundo,eos,qui ex gentibus † credunt. Vos autem, inquit estis lumen mundi,hoc est,quasi stellæ cœli. Hunc ergo recte ostendimus à nemine cognosci,nisi à filio,& quibuscunq; filius reuelauerit. Reuelat enim omnibus filius,quibus uelit agnosci pater, & neq; sine bona uoluntate patris,neq; sine administratione filij cognoscet quisquã deum. Et propter hoc dicebat discipulis dominus, Ego sum uia,ueritas,& uita. Et nemo uenit ad patrem nisi per me.Si cognouistis me, & patrem meum cognoscitis,& amodo cognouistis eum & uidistis. Ex quibus manifestum est, quoniam per filium,id est,per uerbum cognoscitur. B

† al. credent.

Quare Iudæi abscesserunt à deo. Cap. XVII.

PRopter hoc Iudæi excesserunt à deo,uerbum dei nõ recipientes, sed putantes per seipsum patrem sine uerbo,id est, sine filio posse cognoscere deum, nescientes eum qui in figura loquutus est humana ad Abraham & Aaron,

A Aaron & ad Moysen dicentem, Videns uidi uexationem populi mei in Ægypto, & descendi liberare eos. Hic enim filius, qui & uerbum dei, ab initio præstruebat non indigente patre angelis, uti faceret conditionem, & formaret hominem, propter quem & conditio fiebat, neq; rursus indigente ministerio ad fabricationem eorum negotiorum, quæ secūdum hominem erant, sed habente copiosum & inenarrabile ministerium. Ministrat enim ei ad omnia sua progenies, & figuratio sua, id est filius & spiritus, uerbum & sapientia, quibus seruiunt & subiecti sunt omnes angeli. Vani igitur sunt qui propter hoc, quod dictum sit, Nemo cognoscit patrē nisi filius, alterum introducunt incognitum patrem.

Ostensio quoniam Abraham hæreditatem percipit regnum coelorum. Caput XVIII.

Vanus aūt & Marcion, & qui ab eo, expellētes ab hæreditate Abrahā, cui spiritus per multos, iam autē & per Paulum, testimoniū reddidit; Quoniā credidit deo, & deputatum est ei ad iustitiā, & dominus primum quidem de lapidibus excitans filios ei, & faciēs semen eius quasi stellas coeli, dicens, Quoniam uenient ab oriēte & ab occidente, ab aquilone, & austro, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno coelorum. Iterum dicens Iudæis, Cū uideritis Abraham, & Isaac & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, uos autem proijci foras. Manifestum ergo, quoniam qui con-
B tradicunt saluti eius, & alterum præter eum, qui promissionem fecerit Abrahæ formant deum, extra regnū dei sunt, & exhæredes sunt ab incorruptela, frustrantes & blasphemantes deum, qui in regnum coelorum introducit Abraham & semen eius quod est ecclesia, per Christū Iesum, cui & adoptio redditur & hæreditas quæ Abrahæ promissa est.

Quoniā dominus sabbatis curās secundū legem faciebat. Cap. XIX.

Vindicabat enim semen eius dominus, soluens à uinculis, & aduocans ad salutem, quemadmodum fecit in muliere quæ ab eo curata est, manifeste dicens hijs, qui non similem Abrahæ habebant fidem, Hypocritæ, unusquisq; uestrum die sabbatorum bouem suum uel asinum non soluit & ducit & adaquat? Hanc autē cum sit filia Abrahæ, quam adligauerat satanas XVIII. annis, non oportuerat soluere ab hoc uinculo in die sabbatorū? Manifestum est igitur, quoniam eos, qui similiter ut Abraham credebāt ei, soluit & uiuificat, nihil extra legē faciens, curās in die sabbatorū. Non enim prohibebat lex curare homines sabbatis, quæ & circūcidebat eos in hac die, & pro populo iubebat ministeria sacerdotibus perficere, sed & mutorum animalium curationem nō prohibebat, & Siloa etiā sæpe sabbatis curauit, & propter hoc assidebant ei multi die sabbatorum. Continere se enim iubebat lex ab omni opere seruili, id est ab omni auaritia, quæ per negotiationē, & reliquo terreno actu agitatur. Animæ autē opera quæ fiūt per sentētiam

& sermones bonos in auxilium eorũ qui proximi sunt, adhortabatur fieri, & propter hoc arguebat eos, qui iniuste exprobrabant ei, quia sabbatis curabat. Non enim soluebat, sed adimplebat legẽ, summi sacerdotis operam facìens, propitians pro hominibus deum, & emundans leprosos, infirmos curans, & ipse moriens, uti exiliatus homo exiret de condemnatione, & reuerteretur intrepide ad suam hæreditatem. A

al., perficiens

Quõ non contra legem faciebãt discipuli domini sabbatis spicas legẽtes, & quoniã Leuitæ omnes discipuli domini. Cap. XX.

SEd & esuriẽtes accipere sabbatis escas, ex hijs quæ adiacebant, non uetabat lex, metere autem & colligere in horreum uetabat. Et ideo dominus hijs qui incusabant discipulos eius, quoniam uellentes spicas mãducabant, dixit, Non hoc legistis, quod fecit Dauid cum esurisset, quemadmodum introiuit in domum dei, & panes propositionis manducauit, & dedit eis qui cum eo erãt, quos nõ licebat mãducare, nisi solis sacerdotibus? per legis uerba suos discipulos excusans, & significãs licere sacerdotibus libere agere. Sacerdos autem scitus fuerat Dauid apud eum, quamuis Saul persecutionem faceret ei, omnes iusti sacerdotalem habẽt ordinem. Sacerdotes autem sunt omnes domini apostoli, qui neq; agros neq; domos hæreditãt hic, sed semper altari & deo seruiunt. De quibus & Moyses in Deuteronomio, In benedictione Leui ait, Qui dicit patri suo, & matri suæ, nõ noui te, & fratres suos nõ agnouit, & filios suos abdicauit, custodiuit præcepta tua, & testamẽtum tuum seruauit. Qui autẽ sunt qui dereliquerũt patrem & matrẽ & omnibus proximis renuntiauerunt propter uerbum dei & testamẽtum eius, nisi discipuli domini, de quibus iterum Moyses, Hæreditas autẽ, inquit, non erit eis, Dominus enim ipse hæreditas ipsorum. Et iterum, Non erit sacerdotibus Leuitis in tota tribu Leui pars neq; substãtia cum Israël, fructificationes domini substãtia eorum mãducabunt eas. Propter hoc & Paulus, nõ inquiro, inquit, datum, sed inquiro factũ: discipulis, inquit dominus, Leuiticam substantiam habentibus, licebat eis esuriẽtibus à seminibus accipere escam. Dignus enim operarius esca sua, & sacerdotes in templo sabbatũ prophanabant, & rei non erãt, quia cum essent in templo, non secularia, sed dominica perficiebãt, ministeria legis adimplẽtes, non autẽ prætereũtes legem, quemadmodũ is qui à semetipso arida ligna attulit in castra dei, iuste lapidatus est. Omnis enim arbor, quæ nõ facit fructum bonũ abscidetur, & in ignem mittetur, & quicunq; templum dei uiolauerit, uiolabit illũ deus. B

Ostensio unius & eiusdẽ substantiæ esse quæ secundũ legem sunt, & quæ secundũ Euangelium, & queẽadmodum nouũ testamentum prædicatum est à prophetis. Cap. XXI.

VNius igitur & eiusdẽ substãtiæ sunt omnia, hoc est ab uno & eodem deo, queẽadmodum & dominus ait discipulis, Propterea omnis scriba

A doctus in regno cœlorũ,similis est homini patrifamiliâs, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Nõ alterum quidem uetera, alterum quidẽ proferentẽ noua docuit, sed unum & eundẽ. Paterfamiliâs enim dominus est, qui uniuersæ domui paternæ dominatur, & seruis quidẽ & adhuc indisciplinatis condignam tradẽs legem, liberis autẽ & fide iustificatis cõgruentia dans præcepta, filijs adaperiens suã hæreditatem. Scribas autẽ & doctores regni cœlorum, suos dicebat discipulos, de quibus alibi ait Iudæis, Ecce mitto ad uos sapiẽtes, & scribas, & doctores, & ex eis occidetis, & effugabitis à ciuitate in ciuitatem. Ea autẽ quæ de thesauro proferunt noua & uetera, sine cõtradictione duo testamenta dicit. Vetus quidẽ quod ante fuerat legisdatio. Noua autẽ quæ secundũ Euangelium est cõuersatio ostẽdit, de qua Dauid ait, Cantate domino cãticum nouum. Et Esaias, Cãtate domino hymnum nouum. Initium eius† glorificatur nomen eius, à summo terræ uirtutes eius, in insulis annuntiant. Et Hieremias ait, Ecce disponam, inquit, testamẽtum nouum, non quemadmodum disposui patribus uestris in mõte Oreb. Vtraq; autẽ testamenta unus & idem paterfamiliâs produxit, uerbũ dei dominus noster Iesus Christus, qui & Abrahæ & Moysi loquutus est, nobis in nouitate restituit libertatem, & multiplicauit eam quæ ab ipso est gratiam. † *als, gloriatur*

Quid est, plusq; templum & plusq; Salomon hic. Cap. XXII.

B PLus est enim, inquit, templo hic. Plus autẽ & minus non in hijs dicitur, quæ inter se communionem nõ habent, & sunt contrariæ naturæ, & pugnant aduersus se, sed in hijs quæ eiusdem sunt substãtiæ, & communicant secum, solum autẽ altitudine & magnitudine differunt. Quemadmodum aqua ab aqua, & lumen à lumine, & gratia à gratia. Maior est igitur legisdatio quæ in libertatem, q̃ quæ data est in seruitutem. Et ideo non in unam gentem, sed in totum mundum diffusa est. Vnus autem & idem dominus qui plusq; templum est, & plusq; Salomon, & plusq; Iona donat hominibus, id est, suam præsentiam & resurrectionem à mortuis, sed nõ deum immutans, nec alium prædicans patrem, sed eundem ipsum, qui semper habet & plura metiri domesticis, & proficiẽte eorum erga deum dilectione, plura & maiora donans, quemadmodum & dominus discipulis dicebat, Quoniã & maiora horum uidebitis. Et Paulus ait, Non quod iam acceperim, aut iustificatus sim, aut iam perfectus sim, ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum est, quæ sunt ex parte destruentur. Sicut igitur adueniẽte perfecto, non alterum patrem uidebimus, sed hunc quẽ nunc uidere concupimus, Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Neq; alium Christum & dei filium expectabimus, sed hunc qui ex Maria, qui & passus est, in quem credimus, quem & diligimus. Quemadmodum Esaias air, Et dicent in illa die, Ecce dominus deus noster in quẽ sperauimus, & exultauimus in salute nostra. Et Petrus ait in epistola

sua. Quem non uidentes diligitis, inquit, in quem nunc non uidentes credidistis, gaudebitis gaudio inenarrabili: Neq; aliũ spiritũ sanctũ percipimus, nisi hunc qui est nobiscum, & qui clamant, Abba pater, & in hijsdem ipsis cognomentum habebimus, & proficiemus, ut iam non per speculum, & per ænigmata, sed facie ad faciem fruamur muneribus dei, sic & nunc plus templo, & plus Salomone percipientes, quod est aduentus filij dei, non alterum didicimus deum, præter fabricatorem omnium, qui ab initio nobis demonstratus est, neq; alterum Christum dei filium, præter eum qui à prophetis prædicatus est. Nouo enim testamento cognito & prædicato per prophetas, & ille qui illud dispositurus erat secundum placitum patris prædicabatur, manifestatus hominibus quẽadmodum uoluit deus, ut possint semper proficere credentes in eum, & per testamenta maturescere per effectum salutis. Vna enim salus est, unus deus, qui formauit hominem, præcepta autem multa, & non pauci gradus, qui adducunt hominem ad deum. Terreno quidem & temporali regi, cum sit homo, licet aliquoties maiores profectus attribuere hijs, qui sunt subiecti, Deo autem non licebit cum sit idem, & semper maiorem gratiam præstare humano generi, & pluribus muneribus assidue honorare eos qui placent ei. Si autem, hoc est proficere, alterum adinuenire patrem, præter eum qui ab initio annuntiatus est, & rursum præter eum qui putatur secundo inuentus esse, alterum tertium adinuenire, & eiusdem erit profectus & à tertio quartum, & adhuc rursum alterum, & alterum, & sic semper putans proficere, talis sensus nunq; in uno stabit deo. Expulsus enim ab eo qui est, & reuersus retrorsum quæret quidem semper, inueniet autem nunquam deum, sed semper incomprehensibilitatis profundo natabit, nisi per pœnitentiam conuersus, unde & abiectus erat reuertatur, Deum patrem Demiurgum cõfitens & credens, qui à lege & prophetis annũtiatus est, qui à Christo testificatus est, quẽadmodum ipse ait ad eos, qui accusabant eius discipulos, quasi non seruarent traditionem seniorum. Quare uos frustramini præceptum diuinum propter traditionem uestram. Dominus enim dixit, Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri & matri, morte moriatur. Et iterum secundo ait, & frustrati estis sermonem dei propter traditionem uestram: Manifestissime dominum & patrem confitens Christus eum, qui in lege dixit, Honora patrem & matrem, ut tibi bene sit. Verbum enim dei confessus est legis præceptum uerax deus, & neminem alterum deum appellauit q̃ suum patrem.

Quẽadmodum Moyses aduẽtum Christi significauit, & tempus passionis, & locum in quo passus est. Cap. XXIII.

Bene igitur & Ioannes meminit dicentem deum Iudæis, Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam æternam habere, illa sunt quæ testimonium perhibent de me, & nõ uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.

Quomodo

A Quomodo igitur testabantur de eo scripturæ, nisi ab uno & eodem essent patre, præstruentes homines de aduentu filij eius, & prænuntiãtes salutem, quæ est ab eo? Si enim crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me enim ille scripsit, scilicet quod inseminatus est ubiq; in scripturis eius filius dei, aliquando quidé cum Abraham loquens, aliquãdo cum eodé comesurus, aliquãdo autem Sodomitis inducẽs iudicium, & rursus cum uidetur, & in uiã dirigit Iacob, & de rubo loquitur cum Moyse. Et non est numerum dicere, in quibus à Moyse ostenditur filius dei, cuius & diem passionis nõ ignorauit, sed figuratim prænuntiauit eum, Pascha nominans, & in eadem ipsa quæ ante tantum temporis à Moyse prædicata est, passus est dominus adimplẽs pascha. Non solum autem diem descripsit, sed & locum ex extremitate temporum, & signum occasum solis, dicens, Nõ poteritis immolare pascha in ulla alia ciuitatũ tuarum, quã dominus deus tuus dat tibi, nisi in eo loco, quem delegerit dominus deus tuus inuocari nomen suum ibi. Immolabis pascha uespere ad occasum solis. Iam autem & manifestauerat eius aduentum, dicens, Nõ deerit princeps in Iuda, neq; dux ex fœmoribus eius, quoadusq; ueniat cui repositum est, & ipse est spes gentium, alligans ad uitem pullum suum, & ad ilicem pullum asinæ, lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum, lætificabũtur oculi eius à uino, & candidi dentes eius tanq; lac. Inquirant enim hij, qui omnia scrutari dicuntur id tempus in quo
B defecit princeps & dux ex Iudæa, & qui est gentium spes & qui uitis, & qui pullus eius, & quod indumẽtum, & qui oculi, & qui dentes, & quod uinum, & unumquodq; ex occultis exquirant, & inuenient nõ alium nisi dominum nostrum Iesum Christum annũtiatum. Quapropter Moyses increpans populum, quod ingratus existeret, ait, Sic populus fatuus, & non sapiens hæc domino retribuistis. Et rursus significans, quoniam qui ab initio condidit & fecit eos uerbum, & in nouissimis temporibus redimens nos & uiuificans ostenditur pendens in ligno, & non credent ei, ait enim, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & non credes uitæ tuæ: & iterum, Nónne hic idem pater tuus possidet te, & fecit te, & creauit te?

Quoniam & prophetæ & iusti ante aduentum domini cognouerunt aduentum eius. Cap. XXIIII.

QVoniam autem non solum prophetæ & iusti multi præscientes per spiritum aduentum eius, orauerunt in illud tempus uenire, in quo facie ad faciem uiderẽt dominum suum, & sermones audirent eius, dominus fecit manifestum, dicens discipulis, Multi prophetæ & iusti cupierũt uidere, quæ uidetis, & nõ uiderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Quemadmodum igitur concupierunt & audire & uidere, nisi præscissent futurum eius aduentum? Quomodo autẽ præscire potuerunt, nisi ab ipso præscientiam ante accepissent? Quomodo autem scripturæ testificantur de eo, nisi

ab uno & eodem deo omnia semper per uerbum reuelata & ostēsa fuissent A
credentibus, aliquando quidem colloquente eo cum suo plasmate, aliquando autem dante legem, aliquando uero exprobrante, aliquādo uero exhortante, ac deinceps liberāte seruum suum, & adoptante in filium, & apto tempore incorruptibilem hæreditatem præstante, ad perfectionem hominis, plasmauit enim eum in augmentum & incrementum, quemadmodum & scriptura dicit, Crescite & multiplicamini. Et hoc deus ab homine differt, quoniā deus quidem facit, homo autē fit, & quidem qui facit, semper idem est, quod autē fit, & initium & medietatem, & adiectionem, & augmentum accipere debet. Et deus quidem bene facit, bene autem fit homini. Deus quidem perfectus in omnibus, ipsi sibi æqualis, & similis totus, cum sit lumen & totus, mens uero perfectū percipiens & augmentum ad deum. Quemadmodum enim deus semper idē est, sic & homo in deo intentus, semper proficiet ad deum, neq; enim deus cessat aliquando in benefaciendo & locupletando hominem, neq; homo cessat beneficium accipere & ditari à deo, exceptorium enim bonitatis & organū clarificationis eius homo. gratus ei qui se fecit: & iterum exceptorium iusti iudicij eius homo ingratus, & spernens plasmatorem, & nō subiectus uerbo eius, qui plurimum semper fructificantibus, & plus habentibus, dominicum argentum daturum se pollicitus est, Euge, inquit, serue bone & fidelis, quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui, Ipse dominus plurimum non B
promittens. Sicut ergo nunc fructificātibus plurimū daturū se pollicitus est secundū muneratione agnitionis, Ipse enim dominus perseuerat & idē pater reuelatur: Sic ergo & posterioribus maiorē ꝗ̄ quæ fuit in ueteri testamēto, munerationem gratiæ attribuit, unus & idem dominus per suū aduentum. Et illi qui per famulos audiebāt uenturum regē, & mediocriter gaudebant, secundū quod sperabant uenturum eum, qui autem præsentem uiderunt, & libertatem adepti & potiti sunt eius muneratione, maiorem gratiā & abundantiorem exultationem habent gaudentes de regis aduentu, quemadmodum & Dauid dicit, Anima mea exultabit in domino, Iocundabitur in salutari eius. Et propter hoc Hierosolymam introeunte eo, omnes qui erant in uia Dauid, in dolore animæ cognouerunt suum regem, & substrauerunt ei uestimenta, & ramis uiridibus adornauerunt uiam, cum magna lætitia, & exultatione clamantes & dicentes, Osanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini, osanna in excelsis. Zelantibus autem malis dispensatoribus qui circumueniebant inferiores & dominabātur eorum, quibus ratio non constabat, & propter hoc nolentibus credere uenisse regem, & dicentibus ei, Audis quid isti dicunt? ait dominus, Nūquam legistis, Ex ore infantium & lactētium perfecisti laudem? id quod à Dauid in filium dei dictum erat, in se factum ostendens, & significans illos quidem nescire uirtutem scripturæ,

Margin note: al's, inuentus

A pturæ, & dispositionem dei, se autem esse qui à prophetis annuntiatus est Christus, cuius nomen in omni terra laudatur, ex ore infantium & lactentium laudem perficientis suo patri, quapropter & eleuata est magnificentia eius super cœlos. Si ergo idem ipse adest, qui prædicatus est à prophetis, dominus noster Iesus Christus, & aduentum eius pleniorem gratiam & maiorem munerationem attribuit, hijs qui susceperunt eum, manifestum quoniam & pater idem est, qui à prophetis annuntiatus est, & non alterius patris agnitionem fecit ueniens filius, sed eiusdem qui ab initio prædicatus est, à quo libertatem detulit hijs, qui legitime & prono animo, & toto corde deseruiunt ei: contemptoribus, & non subiectis deo, sed in gloria hominum exteriores mũdi huius sectãtibus, quæ in figuram futurorum traditæ erant, uelut umbræ cuiusdam descriptionem faciente lege, atq; †delitante, de temporalibus æterna, de terrenis cœlestia, fingẽtibus plusquam quæ dicta sunt sese obseruare, tanquam diligentiam suam etiam ipsi deo præferentibus, intus autem pleni hypocrisi, & cupiditate, & omni malitia, in sempiternam attulit perditionem, abscindens eos à uita. legẽdum arbitror deliniãte

Quemadmodum seniorum traditio contraria erat legi datæ per Moysen. Cap. XXV.

SEniorum enim ipsorum traditio quam ex lege obseruare fingebant, contraria erat legi, quæ data est per Moysen, propter hoc & Esaias ait, Cau-
B pones tui †miscunt uinum aqua, Ostendens quod austero dei præcepto miscerent seniores aquatam traditionem, id est, aggrediẽtes adulteram legem & contrariam legi, sicut & dominus fecit manifestum, dicens eis, Quare uos transgredimini præceptum dei propter traditionem uestram? Non solum autem per præuaricationem frustrati sunt legem dei, miscẽtes uinum aqua, sed & suam legem è contrario statuerunt, quæ usq; adhuc Pharisaica uocatur. In qua quædam quidem auferunt, quædam uero addunt, quemadmodum uolunt interpretantur, quibus utuntur singulariter magistri eorum, quas traditiones uolentes †iudicare legi dei instituenti eos aduẽtum Christi non subiecti esse uoluerunt, sed & dominum arguebant in sabbatis curantem, quod quidem sicut prædiximus lex non prohibebat. Etenim ipsi secundum aliquid curabant, circumcidẽtes hominem in sabbato, se autem ipsos non redarguebant per traditionem prædictã, & pharisaicam legẽ, transgredientes præceptum dei, & præceptũ legis non habentes, id est, dilectionem, quæ est circa deum. Quoniam autẽ hoc primum & maximum præceptum est, sequens autem circa proximum, dominus docuit totam legem & prophetas pendere, dicens, ex ipsis præceptis. Et ipse autem aliud maius hoc præcepto non detulit, sed hoc ipsum renouauit suis discipulis, iubens eis, Deum diligere ex toto corde, & cæteros quemadmodum se. Si autem ab alio descendisset patre, nunq; ex lege primo & summo usus esset præcepto, al's, miscent al's, uindicare

ſed utiq; omnimodo eniteretur in aliũ hoc à perfecto patre deferre, & non A
eo uti quod à deo legis fuiſſet datum. Et Paulus autẽ, Adimpletio, inquit, legis dilectio, & omnibus cæteris euacuatis manere fidẽ, ſpem, dilectionem, maiorem autẽ eſſe omnium dilectionẽ, neq; agnitionẽ ſine dilectione, quæ eſt erga deum præſtare aliquid, neq; myſteriorum comprehenſionem, neq; fidem, neq; prophetiam, ſed omnia uacua & fruſtrata eſſe ſine dilectione, dilectionem uero perficere perfectum hominem, & eum qui diligit deum eſſe perfectũ, & in hoc æuo, & in futuro, nunq; enim deſinimus diligẽtes deum, ſed quanto plus eum intuiti fuerimus, tanto plus eum diligimus.

deſinere pro deſinire

De phariſaica lege, quæ ſunt particularia præcepta & quæ catholica. Caput XXVI.

IN lege igitur, & in Euangelio cum ſit primum & maximum præceptum, diligere dominum deum ex toto corde, dehinc ſimile illi, Diligere proximum ſicut teipſum, unus & idem oſtẽditur legis & Euangelij conditor. Conſummatæ enim uitæ præcepta in utroq; teſtamento cum ſint eadẽ, eundem oſtenderunt deum, qui particularia quidẽ præcepta apta utriſq; præceptis, ſed eminentiora, & ſumma, ſine quibus ſaluari non poteſt, in utroq; eadem ſuaſit. Quem autẽ non confundat dominus oſtẽdens nõ ab altero deo eſſe legẽ, ſic dicens eis, qui à ſe docebantur turbæ, & diſcipulis, Super cathedram Moyſi ſederũt ſcribæ & phariſæi, omnia itaq; quæ dixerint uobis, cuſtodite & facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt, alligãt enim ſarcinas graues, & imponunt ſuper humeros hominum, ipſi autẽ nec digito quidẽ uolunt eas mouere. Nõ ergo eam legem quæ eſt per Moyſen data incuſabat, quam adhuc Saulus Hieroſolymis ſuadebat fieri, ſed illos redarguebat, quod uerba quidẽ legis enuntiarẽt, eſſent autem ſine dilectione, & propter hoc iniuſti in deum & in proximos extiterunt. Quẽadmodum ait Eſaias, Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longe eſt à me, fruſtra autẽ colunt me docẽtes doctrinas, & præcepta hominum. Non per Moyſen datam legem dicens præcepta hominum, ſed traditiones presbyterorum ipſorum quas finxerãt, quas uindicãtes fruſtrabãtur legem dei, & propter hoc nec uerbo eius ſubiecti ſunt. Hoc enim eſt quod à Paulo dicitur de iſtis, Ignorantes enim iuſtitiam dei, & ſuam uolentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti, finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Et quomodo finis legis Chriſtus, ſi non initium eius eſſet? Qui enim finem intulit, hic & initium operatus eſt. Ipſe eſt qui dicit Moyſi, Videns uidi uexationẽ populi mei qui eſt in Ægypto, & deſcendi ut eruam eos, ab initio aſſuetus uerbum dei aſcendere & deſcendere propter ſalutem eorum, qui male haberent. Quoniam autem lex prædocuit hominem ſequi oportere Chriſtum, ipſe facit manifeſtum, ei qui interrogauit eum, quid faciens uitam æternam hæreditaret, ſic reſpondens, Si uis uitã introire B

cuſtodi

A custodi præcepta. Illo autem interrogãte, quæ? rursus dominus, Non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium reddes, honora patrem & matrem, & diliges proximũ tanq̃ teipsum, uelut gradus proponens præcepta legis, introitus sequi eum unicum dicẽs omnibus dicebat. Ille autẽ cum dixisset, omnia feci, & forte nõ fecerat, nam utiq; nõ diceretur ei custodi præcepta, arguens dominus cupiditatem eius dixit ei. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & diuide pauperibus, & ueni & sequere me. Apostolorum partem promittẽs eis, qui sic fecerint, & non alterum deum patrem annũtiabat eis, qui sequebãtur eum, præter eum qui ab initio à lege annuntiatus est, nec aliũ filium, nec matrem Enthymesin æonis qui fuit in passione, & in defectione, nec triginta æonum plenitudinem, quæ uacua & inconstans ostẽsa est, nec eam fabulã, quæ à reliquis hæreticis ficta est, sed docebat ut facerent præcepta, quæ ab initio præcepit deus, & ut ueterem cupiditatẽ per opera bona soluerẽt, & sequerẽtur Christum. Quoniam autẽ ea quæ possidẽtur pauperibus diuisa, solutionẽ faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestũ, Ecce, dicens, dimidiũ bonorum meorum do pauperibus, & si cuius quid defraudaui, reddo quadruplum.

Quemadmodum dominus quæ de lege cõprehendebantur super extẽdit discipulis & non dissoluit, & secundũ quid plus abũdauit iustitia nostra, q̃ scribarum & pharisæorum. Cap. XXVII.

B ET quia dominus naturalia legis per quæ homo iustificatur, quã etiam à legisdatione custodiebant, qui fide iustificabantur & placebant deo, non dissoluit, sed extendit, sed & impleuit, ex sermonibus eius ostenditur. Dictum est enim, inquit, antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et iterum dictum est, Non occides. Ego autem dico uobis, Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. & dictum est, Non periurabis. Ego autem dico uobis, non iurate in totum. Sit autem uobis sermo, etiam etiam, & non non. Et quæcunq; sunt talia. Omnia enim hæc non contrarietatem & dissolutionem præteritorum continent, sicut qui à Marcione sunt uociferantur, sed plenitudinem & extensionem, sicut ipse ait, Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Quid autem erat plus? Primo quidem non tantum in patrem, sed & in filium eius iam manifestatum credere, hic est enim qui in communionem & unitatem deo hominem domino ducit. Post deinde non solum dicere, sed & facere. Illi enim dicebãt, sed non faciebant, & non tantum abstinere à malis operibus, sed etiã à concupiscẽtijs eorum. Hæc aũt non quasi contraria legi docebat, sed adimplens legem, & infigens iustificationes legis in nobis. Illud autem fuisset legi contrariũ, si quodcunq; lex uetasset fieri, idipsum discipulis suis iussisset facere.

 Et hoc

Et hoc autem quod præcepit,non solum uetitis à lege,sed etiam à concupiscentijs eorum abstinere,nō contrarium est,quemadmodum prædiximus, A
neq; soluentis legem. sed adimplētis,& extēdentis,& dilatantis.Etenim lex quippe seruis posita,per ea quæ foris erant corporalia animam erudiebat, uelut per uinculum attrahens eam ad obedientiam præceptorum,uti discere homo ad seruiēdum deo. Verbum autē liberans animam, & per ipsam corpus uoluntarie emundari docuit, quo facto necesse fuit auferre quidem uincula seruitutis,quibus iam assueti erant, & sine uinculis esse quidem, superextēdi uero decreta libertatis,& augeri subiectionem,quæ est ad regem, ut non retrorsus quis renitens indignus appareat ei,qui se liberauerit. Eam uero pietatem,& obediētiam quæ est erga patremfamiliâs, est esse quidem eandem & seruis, & liberis,maiorem autem fiduciam habere liberos, quoniam sit maior & gloriosior operatio libertatis,quā ea quæ est in seruitutem obsequentia. Et propter hoc dominus pro eo quod est, Non mœchaberis, nec concupiscere præcepit, & pro eo quod est, Non occides, neq; irasci quidem,& pro eo quod est decimare, omnia quæ sunt & pauperibus diuidere, & non tantum proximos, sed etiam inimicos diligere,& nō tantum bonos datores & communicatores esse,sed etiam aduersus eos qui tollunt nostra, gratuito donatores.Tollenti enim tibi tunicam, remitte ei & pallium,& ab eo qui tollit tua non reposcas,& quemadmodum uultis ut faciāt uobis homines,facite eis,ut non quasi nolentes fraudari cōtristemur,sed quasi uolentes donauerimus, gaudeamus, gratiam magis præstantes in proximos,quā necessitati seruiētes. Et si quis te,inquit,angariauerit mille passus,uade cum eo alia duo,uti non quasi seruus sequaris, sed quasi liber præcedas, aptum te omnibus & utilem proximo præstans, non illorum malitiam intuens, sed tuam bonitatem perficiens,configurans temetipsum patri,qui solem suum oriri facit super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos.Hæc autem omnia quemadmodum prædiximus non dissoluētis erant legem, sed adimplentis & extendentis, & dilatātis in nobis. Tanquam si aliquis dicat, maiorem libertatis operationem,& pleniorem erga libertatem nostram infixam nobis subiectionem,& affectionem.Non enim propter hoc liberabimur,ut ab eo abscedamus, nec enim potest quisquam extra dominica constitutus bona,sibimetipsi acquirere salutis alimēta,sed ut plus gratiam eius adepti,plus eum diligamus. Quanto autem plus eum dilexerimus, eo magis gloriam accipiemus,cum simus semper in conspectu patris.Quia igitur naturalia omnia præcepta communia sunt nobis & illis,in illis quidem initium & ortum habuerunt, in nobis augmentum & adimpletionem perceperunt. Assentire enim deo, & sequi eius uerbum, & super omnia diligere eum,& proximum sicut seipsum,domo autem hominis proximos, & abstinere ab omni mala operatione, & quæcunq; talia communia utrisq; sunt.

unum

A unum & eundem oſtendunt deum. Eſt autẽ dominus noſter uerbum dei, qui primo quidem ſeruos attraxit deo, poſtea autem liberauit eos, qui ſub/iecti ſunt ei, quemadmodum ipſe ait diſcipulis, Iam non dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid eius dominus faciat. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci uobis. In eo enim quod dicit, Iam non dico uos ſeruos, manifeſtiſſime ſignificauit ſe eſſe, qui primo quidem eam ſeruitutem quæ eſt erga deum, hominibus per legem conſtituerit, poſt deinde libertatem eis donauerit. Et in eo quod dicit, Quoniam ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, ignorantiam ſeruilis populi manifeſtat per ſuum aduentum. In eo autem quod amicos dei dicit ſuos diſcipulos, manifeſte oſtendit, ſe eſſe uerbum dei, quem & Abraham uoluntarie & ſine uinculis propter generoſitatem fidei ſequens, amicus factus eſt dei. Sed neq; Abra/hæ amicitiam propter indigẽtiam aſſumpſit, dei uerbum exiſtens ab initio perfectus, Anteq̃ enim Abrahã eſſet, ego ſum, inquit, Sed ut ipſe Abrahæ donaret æternam uitam exiſtens bonus, quoniam amicitia dei immorta/litatis eſt condonatrix, hijs qui aggrediuntur eam.

Quare fecit deus hominem, & patres elegit, & nos uocauit, & quid præſtat ea quæ eſt ad deum, ſeruitus, & quare talis lex po/pulo data eſt. Cap. XXVIII.

IGitur initio non quaſi indigens deus hominem plaſmauit Adam, ſed ut B haberet in quẽ collocaret ſua beneficia. Non ſolũ ante Adam, ſed & ante omnem cõditionem glorificabat uerbum patrem ſuum manẽs in eo, & ipſe à patre glorificabatur, Quẽadmodum ipſe ait. Pater clarifica me claritate, quam habui apud te priuſq̃ mundus fieret. Nec noſtro miniſterio indigens iuſſit ut eum ſequeremur, ſed nobis ipſis attribueret ſalutem. Sequi enim ſal uatorem, participare eſt ſalutem, & ſequi lumen, participare eſt lumen: qui autem in lumine ſunt, nõ ipſi lumen illuminant, ſed illuminãtur & illuſtran/tur ab eo. Ipſi quidem ei nihil præſtant, beneficium autem percipientes illu minãtur à lumine. Sic & ſeruitus erga deum, deo quidem nihil præſtat, nec opus eſt deo humano obſequio, ipſe autẽ ſequentibus & ſeruientibus ei ui/tam & incorruptelam, & gloriã æternam attribuit, beneficium præſtans ſer/uientibus ſibi, ob id quod ſeruiunt, & ſequentibus ob id quod ſequuntur, ſed non beneficium ipſo ab eis percipiente. Eſt enim diues, perfectus, & ſine indigentia. Propter hoc autem exquirit ab hominibus ſeruitutem, ut quo/niam eſt bonus & miſericors, benefaciat eis qui perſeuerãt in ſeruitute eius. Quantum enim deus nullius indiget, in tantum homo indiget dei commu nione. Hæc eſt enim gloria hominis, perſeuerare ac manere in dei ſeruitute, & propter hoc dicebat diſcipulis dominus, Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos, ſignificans quoniam non ipſi glorificabant eum ſequentes eum, ſed in eo quod ſequerentur filium dei, glorificabantur ab eo. Et iterum,

Volo

Volo ut ubi ego sum, ibi & hij sint, ut uideant claritatem meam, non uane glorians super hoc, sed gloriam suam participare uolens discipulis suis, de quibus Esaias ait, Ab oriente attraham semen tuum, & ab occasu colligam te, & dicam Aquiloni adduc, & Austro, noli prohibere, attrahe filios meos de longinquo, & filias meas à summitatibus terræ. Omnes enim quotquot uocati † estis in nomine meo, in gloria enim mea præparaui, & formaui, & feci eum, hæc ideo, Quoniam ubicunq; est cadauer, illic congregabuntur & aquilæ, participantes gloriæ domini, qui & formauit, & adhoc præparauit nos, ut dum sumus cum eo, participemus gloriæ eius. Sic & deus ab initio hominem quidẽ plasmauit propter suam munificentiam, Patriarchas uero elegit propter illorum salutẽ, populum uero formabat, docens indocibilem sequi deum, Prophetas uero præstruebat in terra, assuescens hominem portare eius spiritum, & cõmunionem habere cum deo, ipse quidẽ nullius indigens, hijs uero qui indigentes sunt eius, suã præbens communionem, & hijs qui ei complacebant fabricationem salutis ut architectus, delinians, & non uidentibus in Ægypto à semetipso dans ducationem, Et hijs qui inquieti erant, in eremo dans aptissimã legem, & hijs qui in bonam terrã introierũt dignam præbẽs hæreditatẽ, & hijs qui cõuertuntur ad patrem, saginatum occidens uitulum, & primam stolam donans, multis modis componens humanum genus, ad consonantiam salutis, & propter hoc Ioannes in Apocalypsi ait, Et uox eius quasi uox aquarum multarum, uere aquæ multæ spiritus dei. Quoniam diues & quoniam magnus est pater, & per omnes illos transiens uerbum sine inuidia utilitatẽ præstabat eis, qui subiecti sibi erant, omni conditioni congruentem & aptam legem conscribens. Sic autẽ & populo tabernaculi factionem, & ædificationem templi, & Leuitarum electionem, sacrificia quoq; & oblationes, & monitiones, & reliquam omnẽ legis statuebat deseruitionem. Ipse quidem nullius horum est indigens, est enim semper plenus omnibus bonis, omnemq; odorẽ suauitatis, & omnes suaueolentium uaporationes habens in se, etiã anteq; Moyses esset, facilem autem ad idola reuerti populum erudiebat per multas aduocationes, præstruens eos perseuerare, & seruire deo per ea, quæ erant secunda, ad prima aduocans, hoc est, per typica ad uera, & per temporalia ad æterna, & per carnalia ad spiritalia, & per terrena ad cœlestia. Quẽadmodum dictum est Moysi, Quoniã facies omnia iuxta typũ eorũ, quæ uidisti in mõte, xl. enim diebus discebat tenere sermones dei, & characteres cœlestes, & imagines spiritales, & præfigurationes futurorum, quẽadmodum & Paulus ait, Bibebãt enim de spiritali † petra, petra autẽ erat Christus. Rursum prædictis hijs quæ in lege sunt, intulit. Omnia autẽ hæc in figura ueniebãt illis, Scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos finis seculorum deuenit. Per typos ergo discebant timere deũ, & perseuerare in obsequijs eius. Itaq; lex, & disciplina erat

(marginal notes: † al. sunt; † al. de sequenti petra; section letters A, B)

erat illis, a prophetia futurorum. Nam deus primo quidem per naturalia
A præcepta, quæ ab initio infixa dedit hominibus, admonens eos, id est, per Decalogum, quæ si quis non fecerit, non habeat salutem, & nihil plus ab eis exquisiuit. Quemadmodum Moyses in Deuteronomio ait, Hij sermones omnes, quos loquutus est dominus ad omnem synagogã filiorum Israël in mõte, & adiecit, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, & dedit mihi propter hoc ut custodirent præcepta, hij qui uelint sequi eum.

Quemadmodum in populo priore, & in ecclesia quædam præcepta propter duritiam & inobedientiam hominum data sunt. Cap. XXIX.

At ubi conuersi sunt in uituli factionem, & reuersi sunt animis suis in Ægyptum serui pro liberis cupientes esse, aptam concupiscentiæ suæ acceperunt reliquam seruitutem, à deo quidem non abscidentem, in seruitutis autem iugo dominantem eis. Quemadmodum & Ezechiel propheta causas talis legis datæ reddens, ait, Et post concupiscentiam cordis sui erant oculi eorum, & ego dedi eis præcepta non bona, & iustificationes, in quibus non uiuent in eis. Et Lucas autem Stephanum, qui primus in diaconiũ ab apostolis electus est, & primus occisus est propter Christi martyrium, sic dixisse de Moyse scripsit. Ille quidẽ accepit præcepta dei uiui dare uobis, cui noluerunt obedire patres uestri, & abiecerunt & conuersi sunt corde suo in Aegyptũ dicẽtes ad Aaron, Fac nobis deos qui nos antecedãt. Moyses enĩ
B qui eduxit nos de terra Aegypti, quid ei contigerit ignoramus, & uitulũ fecerunt in diebus illis, & tulerunt sacrificia idolo, & lætabantur in factis manuum suarum. Cõuertit autem deus, & tradidit eos seruire exercitibus cœli, quemadmodũ scriptũ est in libro prophetarum, Nunquid sacrificia & oblationes obtulistis mihi annis xl. in eremo domus Israël, & accepistis tabernaculũ Moloch, & stellam dei Rempham, figuras quas fecistis adorare eas: manifeste significãs, quoniam nõ ab altero deo talis illis data lex est, sed ab eodem ipso apta illorum seruituti. Quaptopter & in Exodo ad Moysen dicit, Emittã ante te angelum meum, non enim ascendam tecum, quoniam populus duræ ceruicis est: & nõ solum autem hoc, sed & præcepta quædam à Moyse posita eis propter duritiam illorum, & quod nollent esse subiecti, manifestauit dominus, cum dixisset eis, quare ergo Moyses præcepit dare libellum repudij, & remittere uxorẽ? dicens eis, Hæc uobis propter duritiã cordis uestri permisit, ab initio autem non ita factum est: Moysen quidem excusans, quasi fidelem seruum, unum autem, qui ab initio masculum & fœminam fecit, deum confitens, illos autem arguens tanquam duros, & non subiectos, & propter hoc aptum duritiæ eorum repudij præceptũ à Moyse acceperunt. Et quid dicimus de ueteri testamento hæc? quandoquidem & in nouo Apostoli hoc idem facientes inueniuntur propter prædictam causam, statim dicente Paulo, Hoc autẽ ego dico, non dominus. & iterũ, Hoc

autē dico secundū indulgētiā,nō secundum præceptum.& iterū,De uirgini bus autē præceptū domini nō habeo,cōsiliū aūt dō,tanq̄ misericordiā con sequutus à domino,ut fidelis essem.Sed & alio loco ait:Ne temptet uos sa tanas propter incontinentiā uestrā. Si igitur & in nouo testamento quædā præcepta secundum ignoscentiā apostoli cōcedentes inueniuntur, propter quorundam incontinentiā,ut non obdurati tales,in totū desperantes salutē suam,apostatæ fiant à deo:non oportet mirari, si & in ueteri testamēto idē deus tale aliquid uoluit fieri pro utilitate populi, illiciens eos per prædictas obseruationes,ut per eas salutē decalogi obseruātes,si munera dent ei, & ab eo nō reuerterentur ad idololatriā,nec apostatæ fierēt à deo, sed toto corde discerent diligere eum.Si autem quidam propter inobedientes Israēlitas & perditos infirmum dicunt legis doctorē, inueniet in ea uocatione quæ est se cundū nos,multos quidē uocatos,paucos uero electos,& intrinsecus lupos, foris uero induros pelles ouiū,& id quod erat semper liberum,ut suæ pote statis in homine semper seruasse deum, & suā exhortationē,ut iuste qui nō obediunt, & qui obedierunt & credunt ei,honorentur incorruptibilitatē. A

Quare circuncisio data est,& obseruatio sabbatorum,& quam ha bent recapitulationem. Cap. XXX.

QVoniā autē & circuncisionē non quasi cōsummatricem iustitiæ, sed in signo eā dedit deus,ut cognoscibile perseueret genus Abrahæ, ex ipsa scriptura discimus. Dixit enim,inquit,deus ad Abrahā, Circūcidetur omne masculinum uestrum,& circumcidetis carnē præputij uestri, & erit in signū testamenti inter me & uos.Hoc idem de sabbatis Ezechiel propheta ait, Et sabbata mea dedi eis,ut sint in signo inter me & ipsos, ut sciant quoniā ego sum dominus,qui sanctifico uos.Et in Exodo deus ait ad Moysen, Et sab bata mea obseruabitis,erit enim in signum apud me uobis in generationes uestras.In signo ergo data sunt hæc, non autem sine symbolo erant signa, id est,sine argumento, neq̄ ociosa, tanquam quæ à sapiente artifice darentur.sed secundū carnem circuncisio,præfigurabat spiritalem.Etenim nos,ait Apostolus,circuncisi sumus circuncisione non manu facta.Et propheta ait, Circumcidite duritiam cordis uestri.Sabbata autem,perseuerantiam totius dei erga deum deseruitionis edocebant.Estimati enim sumus, ait Apostolus Paulus,tota die ut oues occisionis, scilicet & consecrati, & ministrantes omni tempore fidei nostræ,& perseuerantes ei,& abstinentes ab omni auaritia,non acquirētes nec possidentes thesauros in terra.Manifestabatur aūt & tanquam de ea quæ facta sunt requietio dei, hoc est, regnum in quo requiescens homo ille qui perseuerauerit deo assistere, participauit de mensa dei.Et quia non per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo,ostendit quod ipse Abraham sine circumcisione,& sine obseruatione sab batorum credidit deo,& reputatum est illi ad iustitiā,& amicus dei uocatus B

est.Sed

est. Sed & Loth sine circũcisione eductus est de Sodomis, percipiens salutẽ
A à deo. Item deo placens Noë cũ esset incircuncisus, accepit mensuras mundi secundũ generationes: sed & Enoch sine circũcisione placens deo, cum esset homo, dei legatione ad angelos fungebatur, & translatus est, & cõseruatur usq; nunc testis iusti iudicij dei, quoniã angeli transgressi deciderunt in iudicium, homo aũt placens, translatus est in salutẽ. Sed & reliqua autẽ omnis multitudo eorũ, qui ante Abrahã fuerunt iusti, & eorũ patriarcharũ, qui ante Moysen fuerũt, sine hijs quæ prædicta sunt, & sine lege Moysi iustificabãtur. Quemadmodũ & ipse Moyses in Deuteronomio ait ad populũ, Dominus deus tuus testamentũ disposuit in Oreb, & non patribus uestris disposuit dominus testamentũ hoc, sed ad uos. Quare igiť patribus nõ disposuit testamentum? Quia lex non est posita iustis, iusti autẽ patres, uirtutem decalogi conscriptã habentes in cordibus & animabus suis, diligentes scilicet deũ, qui fecit eos, & abstinẽtes erga proximũ ab iniustitia, propter quod non fuit necesse admonere eos correptorijs literis, quia habebant in semetipsis iustitiã legis. Cum autẽ hæc iustitia & dilectio quæ erat erga deum, cessit in obliuionẽ, & extincta esset in Ægypto, necessario deus propter multã suam erga homines beneuolentiã semetipsum ostendebat per uocẽ, & eduxit de Ægypto populum in uirtute, uti rursus fieret homo discipulus & sectator dei, & subaffligebat indicto audientes, ut nõ contemnerent eum, qui
B se fecit, & manna cibauit eos, uti rationalẽ acciperent escam. Quemadmodũ & Moyses in Deuteronomio ait, Et cibaui te manna, quod non sciebant patres tui, uti cognoscas, quoniam nõ in pane solo uiuet homo, sed & in omni uerbo dei, quod procedit de ore eius, uiuit homo.

In quo differt decalogus à reliquis præceptis. Cap. XXXI.

ERga deũ dilectionẽ præsciebat, & eam quæ ad proximũ est iustitiã insinuabatur, ut nec iniustus, nec indignus sit deo præstruẽte hominẽ per decalogũ in suam amicitiã, & eam quæ circa proximũ est concordiã. Quæ quidẽ ipsi proderant homini, nihil tamen indigẽtiæ deo ab homine. & propter hoc scriptura ait, Hos sermones locutus est dominus ad omnẽ synagogã filiorũ Israël in monte, & nihil adiecit. Nihil enim, quẽadmodũ prædiximus indigebat ab eis. & iterũ Moyses ait, Et nũc Israël, quid dominus deus tuus postulat à te, nisi timere dominũ deũ tuũ, ambulare in omnibus uijs eius, & diligere eum, & seruire domino deo tuo, ex tota anima tua. Hæc quidem gloriosum faciebãt hominẽ, id quod deerat ei implẽtia, id est, amicitiã dei. Deo autẽ præstabat nihil, nec enim indigebat deus dilectione hominis. Deerat aũt homini gloria dei, quã nullo modo poterat percipere, nisi per eam obsequẽtiã, quæ est erga deum. Et propter hoc iterũ Moyses ait, Elige uitam, ut uiuas tu & semen tuũ, Diligere dominũ deum tuũ, & audire uocẽ eius, & apprehendere eum, Quoniã hæc est uita tua, & longitudo dierum

tuorum. In quam uitam præstruens hominē, decalogi quidē uerba, ipse per semetipsum omnibus similiter dominus locutus est. Et ideo similiter per- A
manet apud nos, extensionē & augmentū, sed non dissolutionē accipientia per carnalē eius aduentū. Seruitutis aūt præcepta, separatim per Moysen præcepit populo, apta illorum eruditioni siue castigationi. Quemadmodū ipse Moyses ait, Et mihi præcepit dominus in tempore illo dicere uobis iustificationes & iudicia. Hæc ergo quæ in seruitutem, & in signū data sunt illis circūcinxit nouo libertatis testamento. Quæ autem naturalia & liberalia, & cōmunia omnium auxit & dilatauit, sine inuidia largitur, donans hominibus per adoptionē patrē scire deum, & diligere eum ex toto corde, & sine auersatione sequi eius uerbū, nō tantū abstinētes à malis operationibus, sed etiam à concupiscentijs eorum. Auxit autem etiā & timorē: filios enim plus timere oportet, quàm seruos, & maiorē dilectionē habere in patrē. Et propter hoc ait dominus, Omnē sermonem ociosum quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationē in die iudicij, Et qui uiderit mulierē ad cōcupiscendū eā, iam mœchatus est eam in corde suo: & qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Vt sciamus, quoniā nō solū factorū reddimus rationē deo ut serui, sed etiā sermonum & cogitationū, tanquam qui & libertatis potestatem acceperimus, in qua magis probatur homo, si reuereatur ut timeat, & diligat deum. Et propter hoc Petrus ait, Nō uelamentū malitiæ habere nos libertatē, sed ad propitiationem & manifestationem fidei. B

Ostensio quoniam non propter se, nec indigens deus de seruitio eorū, Leuiticam præcepit legem: quid etiam requirit ab homine deus, nullius indigens. Cap. XXXII.

QVoniā autē nō indigens deus seruitute eorum, sed propter ipsos quasdam obseruantias in lege præcepit, plenissime prophetæ indicant. Et rursus, Quoniā nō indiget deus oblationē hominū, sed propter ipsum qui offerat hominē, manifeste dominus docuit, quemadmodū ostendimus. Si quando enim negligentes eos iustitiā, & abstinentes à dilectione dei uidebat, per sacrificia autē, & reliquas typicas obseruātias putātes propitiari dominū, dicebat eis Samuel quidē sic, Non uult deus holocausta & sacrificia, sed uult exaudiri uocē suam. Ecce auditus bonus super sacrificiū, & auditus super adipem arietū. Dauid aūt ait, Sacrificiū & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi: holocausta autem pro delicto non postulasti. Docēs eos quoniam obauditionē uult deus, quæ seruat eos, quàm sacrificia & holocaustomata, quæ nihil eis prosunt ad iustitiam, & nouum simul prophetans testamentū. Manifestius autem adhuc in quinquagesimo psalmo de hijs ait. Quoniā si uoluisses sacrificiū dedissem, utique holocaustis nō delectaberis. Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, cor contritū & humiliatū deus nō despicies. Quoniā ergo nihil indiget deus, in eo qui est ante hūc psalmo ait,

Non

Non accipiam de domo tua uitulos,nec de gregibus tuis hircos. Quoniam
A meæ sunt omnes uestræ terræ,iumēta in mōtibus,& boues,cognoui omnia uolatilia cœli,& species agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi,meus est orbis terræ,& plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Deinde ne quis putet propterea, quod irasceretur,eum recusare hæc,infert consilium ei dans. Immola deo sacrificium laudis,& redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te,& glorificabis me. Illa quidē per quæ putabant peccantes propitiari deū,abnuens & ostēdens quod ipse nullius rei indiget,his aōt per quæ iustificatur homo,& appropinquat deo,hortatur & admonet. Hoc idē autē & Esaias ait, Quò mihi multitudinē sacrificiorū uestrorum? dicit dominus, Plenus sum. Et cum abnuisset holocaustomata,& sacrificiū, & oblationes, & adhuc etiam & Neomenias, & sabbata, & ferias,& reliquam uniuersam consequentē hijs obseruationē,intulit,suadens eis quæ salutaria sunt. Lauamini,mundi estote, auferte nequitias à cordibus uestris coram oculis meis, desinite à malitijs uestris,discite bonum facere, exquirite iudiciū, eruite eum qui iniuriā patitur,iudicate pupillo,& iustificate uiduam,& uenite disputemus,dicit dominus. Non enim sicut mutus homo,ut multi audēt dicere,diuertit eorū sacrificiū. Sed miserans eorum cæcitati, & uerum sacrificium insinuans,quod offerentes propitiabuntur deū,ut ab eo uitā percipiant. Quē-
B admodum alibi ait, Sacrificiū deo cor contribulatū,odor suauitatis deo cor clarificans eum qui plasmauit. Si enim irascens abnueret hæc cæcorū sacrificia,tanquam qui indigni essent consequi misericordiā eius, non utiq; eisdē ipsis suaderet,per quæ saluari possent. Sed quoniā deus misericors est,non abscidit eos à bono cōsilio. Nam per Hieremiā cum dixisset, Quò mihi thus de Saba affertis,& cinanomum de terra longinqua? holocaustomata, & sacrificia uestra non delectauerūt me,intulit, Audite sermonē domini omnis Iuda,hæc dicit dominus deus Israēl, Dirigite uias uestras, & studia uestra,& constituam uos in loco isto,nec cōfisi fueritis uobismet in sermonibus mendacibus. Quoniam in totum non proderunt uobis,dicentes, Templum domini,templum domini,templum domini est. Et iterum significans, quoniā nō propter hoc eduxit eos de Ægypto, ut sacrificia ei offerrent,sed ut obliti idololatriæ Ægyptiorum,audire uocem domini possent, quæ erat eis salus & gloria,sic per eundem Hieremiā ait, Hæc dicit dominus,holocaustomata uestra colligite cum sacrificijs uestris, & manducate carnes. Quoniam non sum locutus ad patres uestros, nec de holocaustomatibus & sacrificijs præcepi eis,qua die eduxi eos de Ægypto, sed sermonem hunc præcepi eis,dicens, Audite uocem meam, & ero deus uester, & uos eritis populus meus, & ambulate in omnibus uijs meis, quæcunq; præcepero uobis, ut bene sit uobis,& non obaudierunt,nec intenderunt:sed ambulauerunt in cogitatio-

 nibus

nibus cordis malitiæ suæ,& facti sunt retrorsus,& non ad priora. Et iterum per eundem ipsum dicens, Sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire, quoniam ego sum dominus, qui facio misericordiam & iustitiam, & iudiciũ in terra, intulit, Quoniam in hijs uoluntas mea est, dicit dominus. Sed nec in sacrificijs, nec in holocaustomatibus, nec in oblationibus. Nõ em̃ principaliter hæc, sed secundũ consequẽtiam, & propter prædictam causam habuit populus, sicut iterũ Esaias ait, Non obtulisti mihi oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, non seruisti mihi in sacrificijs, nec aliquid laboriose fecisti in thure, nec mercatus es mihi argẽto incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupiui, sed in peccatis tuis,& in iniquitatibus tuis ante me stetisti. Super quem igitur, ait, aspiciam, nisi in humilẽ & quietum, & trementẽ sermones meos. Non em̃ adipes & carnes pingues auferent à te iniustitias tuas, hoc est enim ieiuniũ, quod ego elegi, dicit dominus, Solue omnem nodũ iniustitiæ, dissolue connexus uiolentorũ commerciorum, dimitte quassatos in requiem, & omnẽ conscriptionem iniustã conscinde. Frange esurienti panem tuũ ex animo,& peregrinum sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, cooperi eum,& domesticos seminis tui ne despicies: tunc erumpet matutinũ lumen tuum, & sanitates tibi cito orientur,& præcedet ante te iustitia,& gloria dei circundabit te. Et adhuc te loquente dicam, Ecce adsum. Et Zacharias autem in xij. prophetis, significans eis uoluntatem dei, ait, Hæc dicit dominus omnipotens, Iudicium iustum iudicate, pietatem & misericordiam facite, unusquisq; ad fratrem suũ. Viduam,& orphanũ,& proselytum,& pauperẽ nolite opprimere,& unusquisq; malitiæ fratris sui non reminiscatur in corde suo. Et iterum, Hij sunt, inquit, sermones quos facietis: Loquimini ueritatẽ unusquisq; ad proximũ suum,& iudicium pacificum iudicate in portis uestris, & unusquisq; malitiã fratris sui nõ recogitet in corde suo,& iurationem falsam ne dixeritis. Quoniam hæc omnia odi, dicit dominus omnipotẽs. Et Dauid autem similiter, Quis est, inquit, homo, qui uult uitam, & amat uidere dies bonos? Cohibe linguam tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo,& fac bonum: inquire pacem, & sequere eam. Ex quibus omnibus manifestũ est, quia non sacrificia & holocaustomata quærebat ab eis deus, sed fidem, & obedientiam,& iustitiam, propter illorum salutẽ. Sicut in Osee propheta docens eos deus suam uoluntatem, & dicebat, Misericordiam uolo, quàm sacrificium,& agnitionem dei super holocaustomata. Sed & dominus noster eadem monebat eos, dicens, Si enim cognouissetis, quid est, Misericordiam uolo quàm sacrificium, nunq̃ cõdemnaretis immerentes: testimoniũ quidem reddens prophetis, quoniam ueritatem prædicabant, illos autem arguens sua culpa insipientes. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi

Marginalia: A (beside line 2); *al. uiolentiũ* (beside "minus, Solue omnem nodũ"); B (beside "re loquente dicam").

ctuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit di- Eucharistia.
A cens, Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinē cōfessus est, & noui testamenti nouā docuit oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiens in uniuerso mundo offert deo, ei qui alimēta nobis præstat primitias suorum munerū in nouo testamento, de quo in xij. prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi uoluntas in uobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificiū non accipiā de manibus uestris. Quoniam ab ortu solis usq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purū. Quoniam magnū est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: manifestissime significans per hæc, quoniā prior quidē populus cessabit offerre deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Quemadmodum nomen domini Iesu Christi, proprium patris ostenditur. Caput XXXIII.

QVod est autem nomen, quod in gentibus glorificatur, q̄ quod est domini, per quē glorificatur pater, & glorificatur homo, & quoniā proprij filij eius est, & ab eo factus est homo, suū illum uocat. Quemadmodū si quis rex ipse filij sui pingat imaginem, iuste suam illam dicit imaginē secundum utrunq;, quoniam & filij eius est, & quoniā ipse fecit eam: sic & Iesu
B Christi nomen, quod per uniuersum mundū glorificatur in ecclesia, suū esse confitetur pater, & quoniā filij eius est, quoniā ipse scribens id, ad salutem dedit hominū. Quoniam ergo nomen filij propriū patris est, & in deo omnipotente, per Iesum Christum offert ecclesia, bene ait secundum utraq;, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

De sacrificijs & oblationibus, & q sunt, qui in ueritate offerūt. Ca. XXXIIII.

IGitur ecclesiæ oblatio, quam dominus docuit offerri in uniuerso mundo, purum sacrificium reputatū est apud deum, & acceptum est ei, non quod indigeat à nobis sacrificium, sed quoniā is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Per munus enim erga regem & honos, & affectio ostenditur, quod in omni simplicitate & innocentia dominus uolens nos offerre prædicauit, dicens, Quum igitur offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quoniam frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte munus tuum ante altare, & uade primum reconciliari fratri tuo, & tunc reuersus offer munus tuum. Offerre igitur oportet deo primitias eius creaturæ, sicut & Moyses ait. Non apparebis uacuus ante conspectum domini dei tui: ut in quibus gratus extitit homo, in hijs gratus ei deputatus, eum qui est ab eo percipiat honorem. Et genus oblationum reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes autem

& hic. Sacrificia in populo, sacrificia & in ecclesia. Sed species immutata est A tantũ, quippe cum iam nõ à seruis, sed à liberis offeratur. Vnus enim & idẽ dominus, proprium autem character seruilis oblationis, & proprium liberorum, uti & per oblationes ostendatur indiciũ libertatis. Nihil enim ociosum, nec sine signo, siue argumento apud eum. Et propter hoc illi quidẽ decimas suorum habebant consecratas. Qui aũt perceperunt libertatẽ, omnia quæ sunt ipsorum ad dominicos decernũt usus, hilariter & libere dantes ea, non quæ sunt minora, utpote maiorẽ spem habentes uidua illa & paupera hic totũ uictum suum mittente in gazophylaciũ dei. Ab initio enim respexit deus ad munera Abel, quoniã cum simplicitate & iustitia offerebat. Super sacrificiũ autem Cain non respexit, quoniã cum zelo & malitia, quæ erat aduersus fratrem, diuisionẽ habebat in corde. Quemàdmodũ occulta eius arguens deus ait, Nónne si recte offeras, recte autem non diuidas peccasti, quiescẽ, quoniã nõ sacrificio placatur deus. Si enim quis solummodo secundum quod uidetur, munde & recte, & legitime offerre temptauerit, secundũ suam animã non recte diuidat eam quæ est ad proximum, cõmunionem, neq; timorẽ habeat dei, non per id quod recte foris oblatũ est sacrificiũ, ad se ducit deum, intus habens peccatũ, nec oblatio talis proderit ei aliquid, sed cessatio mali, quod est intus cõceptum, ne per assimulatã operationem, magis autem peccatũ ipsum sibi homicidã faciat hominẽ. Propter quod & dicebat dominus, Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quoniã similes estis B monumentis dealbatis. A foris enim sepulchrum apparet formosum, intus autẽ plenum est ossibus mortuorũ, & uniuersa immunditia: sic & uos à foris quidem apparetis hominibus quasi iusti, intus aũt pleni estis malitia & hypocrisi. Cum à foris enim recte offerre putentur, similẽ zelum Cain habebant in semetipsis, propter quod occiderunt iustnm, prætermittẽtes consiliũ nerbi, quemadmodum & Cain. Illi enim ait, qniesce, & non assensit. Quiescere autem quid est aliud, quàm desinere à proposito impetus? Et hijs similia dicẽs, Pharisæe, inquit cæce, emunda quod est intus calicis, ut fiat & quod foris est, mundũ. Et non audierunt. Ecce enim, ait Hieremias, non sunt oculi tui, nec cor tuum bonum, sed in cupiditate tua, & sanguinem iustum uti effundas eum, & ad iniustitiam, & ad homicidium ut facias. Et iterum Esaias, Fecistis, inquit, concilium non per me, & testamenta, non per spiritũ meum. Vt igitur interior eorum uoluntas & cogitatio ad manifestum producta sine culpa, & malum non operantem ostendat esse deum, eum qui abscõsa manifestat, sed eum qui malum operetur, cum minime accquiesceret Cain, ait ei, Ad te conuersio eius, & tu dominaberis eius. Pilato quoq; similiter dicebat, Nullam haberes potestatem in me, nisi data tibi fuisset desuper, concedẽte deo semper iustum, ut hic quidem ex hijs quæ passus est & sustinuit, probatus recipiatur, qui autem malignatus est ex hijs quæ egit adiudicatus, expellatur.

expellatur. Igitur non sacrificia sanctificant hominem, non enim indiget sa
A crificio deus, sed conscientia eius qui offert, sanctificat sacrificium pura existens, & præstat acceptare deum quasi ab amico. Peccator autem, inquit, qui occidit mihi uitulum, quasi occidat canem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, iuste munus eius purum sacrificium apud deum deputatum est. Quemadmodum & Paulus Philippensibus ait, repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ à uobis missa sunt, odorē suauitatis, hostiam acceptabilem, placentē deo. Oportet enim nos oblationem deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori deo, in sententia pura, & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias eorum quæ sunt eius creaturarum offerentes, & hanc oblationem ecclesia sola purā offerret fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Iudæi autē iam nō offerunt, manus enim eorū sanguine plenæ sunt, nō enim receperunt uerbū, per quod offertur deo. Sed neq; omnes hæreticorū synagogæ. Alij enim alterum præter fabricatorem dicentes patrē, ideo quæ secundū nos creaturæ sunt offerentes ei, cupidum alieni ostendunt eum, & aliena concupiscētem. Qui uero ex defectione & ignorantia, & passione dicunt facta ea quæ sunt secundum nos, & ignorantiæ & passionis, & defectionis fructus offerentes, peccant in patrē suum, contumeliam facientes magis ei, quàm gratias agentes. Quomodo autē constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, cor-
B pus esse domini sui, & calicē sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, uerbum eius, per quod lignum fructificate defluūt fontes, dat primū quidem fœnum, post deinde spicā, deinde plenum triticū in spica. Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere uitā, quæ à corpore domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiā murent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, cōgruēter cōmunicationē & unitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens uocationem dei, iam non cōmunis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiā, iam nō sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autē ei nō quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantis creaturā. Quemadmodū enim deus non indiget eorū quæ à nobis sunt, sic nos indigemus offerre aliquid deo. Sicut Salomō ait, Qui miseretur pauperi, fœneratur deo. Qui enim nullius indigens est deus, in se assumit bonas operationes nostras, ad hoc ut præstet nobis retributionē bonorū suorum. Sicut dñs noster ait: Venite benedicti patris mei, percipite præparatū uobis regnū. Esuriui em̄, & dedistis mihi mãducare, sitiui, & potastis me, hospes fui & collegistis me, nudus & cooperuistis me, infirmus & uisitastis

Eucharistia.

& uisitastis me, in carcere & uenistis ad me. Sicut igitur non hijs indigẽs, attamen à nobis propter nos fieri uult, ne simus infructuosi. Ita ad ipsum uerbũ dedit populo præceptũ faciendarum oblationũ, quamuis nõ indigeret eis, ut disceret deo seruire. Sic & ideo nos quoq; offerre uult munus ad altare frequenter sine intermissione. Est ergo altare in cœlis. Illuc enim preces nostræ, & oblationes nostræ diriguntur: & templum, quemadmodum Ioannes in Apocalypsi ait, & apertum est templũ dei, & tabernaculũ. Ecce enĩ, inquit, tabernaculum dei, in quo habitabit cum hominibus. A

Quorum typum accipiebat populus, quemadmodum & prophetabant prophetæ futura. Cap. XXXV.

MVnera autem & oblationes, & sacrificia omnia in typo populus accepit. Quemadmodũ ostensum est Moysi in mõte Sinai ab uno & eodem deo, cuius & nunc in ecclesia glorificatur nomen in omnibus gentibus. Sed terrena quidem quæ sunt erga nos disposita, congruit typos esse eorũ; quæ sunt cœlestia, ab eodem tamen deo facta. Nec enim aliter poterat assimilari spiritalium imaginum. Quæ autẽ supercœlestia & spiritalia sunt, & quantum ad nos spectat inuisibilia & inenarrabilia, typos rursus alterorum cœlestium dicere, & alterius pleromatis, & deum alterius patris imaginem esse, & errantium est à ueritate, & omnimodo stultorum & hebetum. Coguntur enim hij tales, quemadmodũ sæpenumero ostendimus, semper typos typorum, & imagines imaginum adinuenire, & nunq; figere animum suum in uno & uero deo: supra enim deum factæ sunt cogitationes ipsorũ, supergressi cordibus suis ipsum magistrũ, suspicione quidem superelati & supergressi, ueritate autem declinantes à uero deo. B

Quemadmodum inuestigabilis & incomprehensibilis ostenditur is, qui hanc quæ secundum nos est condidit creaturam. Cap. XXXVI.

AD quos iuste quis dicat, quemadmodũ ipse sermo suggeretur. Quatenus super deum extollitis cogitationes uestras, inconsiderate elati? Audistis mensos esse cœlos in palmo, dicite mihi mensurã, & enarrate multitudinem ciborum innumerabilem, exponite mihi plenitudinem, latitudinem, & longitudinẽ, & altitudinem circummensurationis, initium & finem, quæ non intelliget cor hominis, & nõ comprehendet ea. Vere enim magna sunt thesaurophylacia cœlestia, immensurabilis est in corde deus, & incomprehẽsibilis in animo, qui comprehendit terrã pugillo, quis perspiciat mensuram, & dexteræ eius digitum qui cognoscet? aut manum eius quis intelliget, eam quæ mensurat immensa, eam quæ tendit mensura sua mensuram cœlorum, & constringit pugillo terram cum abyssis, quæ in se continet latitudinem, & longitudinem, & profundum deorsum, & altitudinem supernã uniuersæ conditionis, quæ uidetur, quæ auditur & intelligitur, & quæ inuisibilis est: & propter hoc super omne initium & potestatem, & dominationẽ,

& omne

& omne nomen quod nominatur, ommniũ quæ facta & condita sunt existens deus, ipse est qui cœlos implet, & perspicit abyssos, qui est etiam cum unoquoq; nostrũ. Deus enim, inquit, appropinquans ego sum, & non deus de longinquo. Si absconditur homo in absconsis, & ego eum non uidebo? manus enim eius apprehẽdit omnia: & ipsa est quæ cœlos quidẽ illuminat, etiã quæ sub cœlo sunt, & scrutatur renes, & corda, & in absconsis inest & in secretis nostris, & in manifesto alit & conseruat nos. Si aũt plenitudinem & magnitudinẽ manus eius nõ cõprehendit homo, quẽadmodũ poterit quis intelligere aut cognoscere in corde tam magnũ deum? Quẽ quasi iam mẽsi sint, & perspexerint, & uniuersum cum decucurrerint, super eum esse aliud pleroma æonum cõfingunt, & alterũ patrem: ad cœlestia quidem nõ suspicientes, uere autẽ in profundũ Bythũ dementiæ descendentes: patrẽ quidẽ dicẽtes suũ finiri, usq; ad ea quæ sunt extra pleroma: Demiurgum uero rursum nõ attingere usq; ad pleroma. Et sic neutrũ eorum ponũt esse perfectũ, & comprehendentẽ omnia. Deerit enim illi quidem uniuersa quæ est extra pleroma fabricatio, huic autẽ quæ est intra pleroma fabricatio, & neuter eorum erit omniũ deus. Quoniã aũt magnitudinẽ dei ex hijs quæ ab eo facta sunt nemo enarrare potest, hoc omnibus manifestũ est: & quoniam magnitudo eius non deficit, sed omnia continet, & peruenit usq; ad nos, & nobiscũ est, omnis quicunq; digne deo sapit confitebitur.

Secundũ quid notus deus, & quod ipse pater cõditor omniũ per suas manus formauit hominem. Cap. XXXVII.

IGitur secundum magnitudinem non est cognoscere deum, Impossibile est enim mensurari patrem: Secundum autem dilectionem eius, Hæc est enim quæ nos per uerbum eius ducit ad deum obaudientes ei, semper dicimus quoniam est tantus deus, & ipse est qui per semetipsum cõstituit, & fecit, & adornauit, & continet omnia, in omnibus autem & nos, & hunc mundum qui est secundum nos. Et nos igitur cum hijs quæ cõtinentur ab eo, facti sumus. Et hic est de quo scriptura ait, Et plasmauit deus hominẽ, limum terræ accipiens, & insufflauit in faciem eius flatum uitæ. Non angeli fecerũt nos, nec nos plasmauerunt, nec angeli potuerũt imaginẽ facere dei, nec alius quis, præter uerbũ domini, nec uirtus longe absistẽs à patre uniuersorum. Nec enim indigebat horũ deus ad faciendũ, quæ ipse apud se præfinierat fieri, quasi ipse suas non haberet manus. Adest enim ei semper uerbum & sapientia filius, & spiritus, per quos, & in quibus omnia libere & sponte fecit, ad quos & loquitur, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ipse à semetipso substantiam creaturarum, & exemplũ factorum, & figuram in mundo ornamentorũ accipiens, Bene ergo scriptura dicit. Primo omnium crede, quoniam unus est deus, qui omnia constituit & consummauit, & fecit ex eo quod non erat, ut essent omnia, omnium

capax,

capax,& qui à nemine capiatur. Bene autem & in prophetis Malachias ait: Nónne unus deus qui constituit nos? Nōne pater unus est omniū nostrorum? Consequenter autem & Apostolus ait: Vnus deus, inquit, pater qui super omnes,& in omnibus nobis. Similiter autē & dominus, omnia mihi, inquit, tradita sunt à patre meo. Manifeste ab eo qui omnia fecit. Nō enim aliena, sed sua tradidit ei. In omnibus autem nihil subtractū est, & propter hoc idem est iudex uiuentiū & mortuorum, habens clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Nemo enim alius poterat nec in cœlo, nec in terra, nec sub terra aperire paternū librum, nec uidere eum, nisi agnus qui occisus est,& sanguine suo redemit nos: ab eodē, qui omnia uerbo fecit,& sapientia adornauit accipiens omniū potestatem, quando uerbū caro factum est, ut quemadmodū in cœlis principatum habuit uerbū dei, sic & in terra haberet principatum: quoniam homo iustus, qui peccatum nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: principatum autem habeat eorum quæ sunt sub terra, ipse primogenitus mortuorū factus: & ut uiderent omnia, quemadmodum prædiximus, suum regem, & ut in carnem domini occurrat paterna lux,& à carne eius rutila ueniat in nos, & sic homo deueniat in incorruptelam, circundatus paterno lumine. Et quoniam uerbum, id est, filius semper cum patre erat, per multa demonstrauimus. Quoniam & sapientia quæ est spiritus, erat apud deum ante omnem constitutionem, per Salomonem ait: Deus sapientia fundauit terram, parauit autem cœlum prudentia. Sensu eius abyssi eruperunt, nubes autē manauerunt ros. Et rursus, Dominus creauit me principium uiarum suarum, in opera sua ante seculū fundauit me, in initio antequàm terram faceret, & priusquam procederent fontes aquarum, antequàm montes confirmarentur. Ante omnes autē colles genuit me. Et iterum, Cum pararet cœlum eram cū illo,& cum firmos faceret fontes abyssi, quando fortia faciebat fundamēta terræ, eram apud eū aptans. Ego eram cui adgaudebat, quotidie autem delectabar ante faciem eius in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto,& iocundaretur in filijs hominum. Vnus igitur deus, qui uerbo & sapientia fecit & aptauit omnia, hic est autem Demiurgus, qui & mundum hunc attribuit humano generi, qui secundum magnitudinem quidem ignotus est omnibus hijs qui ab eo facti sunt. Nemo enim inuestigauit altitudinem eius, nec ueterum, nec eorū qui nunc sunt. Secundum autem dilectionem cognoscitur semper, per eum per quem constituit omnia. Est autē hic uerbū eius dominus noster Iesus Christus, qui in nouissimis temporibus homo, in hominibus factus est, ut finem coniungeret principio, id est, hominem deo. Et propterea prophetæ ab eodem uerbo propheticum accipientes charisma, prædicauerunt eius secundum carnem aduentum, per quem cōmixtio & communio dei & hominis secundum placitum patris facta est, ab initio prænuntiante uerbo dei, quoniam

A quoniam uidebitur deus ab hominibus, & conuersabitur cum eis super terram,& colloqueretur & adfuturus esset, id est ab uniuerso suo plasmate,saluans illud,& passibilis ab eo,& liberãs nos de manibus omnium odiẽtium nos,transgressionis spiritu, & faciens nos seruire sibi in sanctitate & iustitia omnes dies nostros,uti complexus homo spiritum dei,in gloriam cedat patris.Hæc prophetice significabant prophetæ,sed non queadmodum quidã dicunt, inuisibili patre omnium existente alterum esse eum,qui à prophetis uideretur.Hoc autẽ dicunt,qui in totum quid sit prophetia nesciunt. Nam prophetia est prædicatio futurorum,id est,eorum quæ post erũt,præsignificatio. Præsignificabant enim prophetæ,quoniam uidebitur deus ab hominibus,queadmodum & dominus ait, Beati mũdo corde,quoniã ipsi deum uidebunt.Sed secundũ magnitudinem quidem eius,& mirabilem gloriam nemo uidebit deum, & uiuet, Incapibilis enim pater,secundum autem dilectionem & humanitatem, & quod omnia possit, etiã hoc cõcedit hijs qui se diligunt,id est uidere deum,quod & prophetabãt prophetæ. Quoniã quæ impossibilia apud deũ.Homo etenim à se non uidet deum. Ille autẽ uolens uidetur ab hominibus,à quibus uult,& queadmodum uult,Potẽs est enim in omnibus deus,uisus quidẽ tunc per spiritum prophetiæ, uisus est autem & per filium adoptiue, uidebitur autẽ & in regno cœlorum paternaliter,spiritu quidẽ præparãte hominẽ in filium dei,filio autẽ adducente ad patrem,

B patre autem incorruptelam donãte in æternam uitam, quæ unicuiq; euenit ex eo quod uideat deum. Queadmodum enim uidẽtes lumen intra lumen sunt,& claritatẽ eius recipiunt,Sic & qui uident deum,intra deum sunt,percipiẽtes eius claritatem,uiuificat autẽ eos claritas,percipiunt ergo uitam qui uident deum, & propter hoc incapibilis, uisibilem se & comprehensibilem, & capacem hominibus præstat,& uiuificet percipientes & uidẽtes se,queadmodũ enim magnitudo eius inuestigabilis est, sic & benignitas eius inenarrabilis,per quam uisus uitam præstat hijs,qui uident eum.Quoniam uiuere sine uita impossibile est, subsistentia uitæ autẽ,de participatione euenit,participatio autẽ dei, est uidere deum,& frui benignitate eius. Homines igitur uidebunt deum,& uiuent per uisionẽ,immortales facti,& pertingentes usq; in deum. Quod sicut prædixi per prophetas figuraliter manifestabatur, quoniam uidebitur deus ab hominibus,qui portãt spiritum eius,& semper aduentum Christi sustinent.Queadmodum & in Deuteronomio Moyses ait, In die ista uidebimus, quoniam loquetur deus ad hominem, & uiuet. Quidam enim eorum uidebant spiritum propheticum,& operationes eius in omnia genera charismatũ effusa,alij uero aduentum domini,& eam quæ est ab initio administrationem,per quam perfecti,uoluntatẽ patris quæ est in cœlis, & quæ est in terris,alij uero & glorias paternas temporibus aptas, & ipsis qui uidebãt,& qui tunc audiebãt, & omnibus qui deinceps audituri

erant. Sic igitur manifestabatur deus, per omnia enim hæc deus pater osten ditur, spiritu quidem operante, filio uero administrante, patre uero comprobante, homine uero cōsummante ad salutem. Quemadmodum & per prophetam Osee ait, Ego, inquit, uisiones multiplicaui, & in manibus prophetarum assimilatus sum. Apostolus autem idipsum exposuit, dicens, Diuisiones autem charismatum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt, idem dominus, & diuisiones operationum sunt, idem autē deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Sed quoniam qui omnia in omnibus operatur deus est, qualis est & quantus est, inuisibilis & inenarrabilis est omnibus, quæ ab eo facta sunt, Incognitus autem nequaquam, omnia enim per uerbum eius di scunt, qui est unus deus pater qui continet omnia, & omnibus esse præstat, quemadmodum in Euāgelio scriptum est, Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Enarrat ergo filius ab initio patris, quippe qui ab initio est cum patre, qui & uisiones propheticas, & diuisiones charismatum, & ministeria sua, & patris glorificationem consequenter & composite ostenderit humano generi apto tēpore ad utilitatem. Vbi est enim consequentia, illic & constātia, & ubi est constantia, illic & pro tempore, & ubi pro tempore, illic & utilitas, & propterea uerbum dispensatum paternæ gratiæ factus est ad utilitatem hominum, propter quos fecit tantas dispositiones, hominibus quidem ostendens deum, deum autē exhi bens hominem, & inuisibilitatem quidem patris custodiens, ne quando homo fieret cōtemptor dei, & ut semper haberet, ad quod proficeret, uisibilem autem rursus hominibus per multas dispositiones ostēdens deum, ne in totum deficiēs homo cessaret esse: Gloria enim dei uiuens homo, Vita autem hominis, uisio dei. Si enim quæ est per cōditionem ostensio dei uitā præstat hominibus in terra uiuentibus, multo magis ea quæ est per uerbum manifestatio patris, uitam præstat hijs, qui uident deum. Quoniam ergo spiritus dei, per prophetas futura significauit, præformans nos, & præaptans ad id, ut subditi deo simus, futurum autem erat, ut homo per sancti spiritus beneplacitum uideret, necessario oportebat eos per quos futura prædicabantur uidere deum, quem ipsi hominibus uidendum intimabant, uti non solum dicatur prophetice deus, & dei filius, & filius, & pater, sed ut uideatur omnibus membris sanctificatis & edoctis ea quæ sunt dei, ut præformaretur & præmeditaretur homo applicari in eam gloriam, quæ post reuelabitur hijs qui diligunt deum. Non enim solum sermone prophetabant prophetæ, sed & uisione, & conuersatione, & actibus quos faciebant, secundum id quod suggerabat spiritus: secundum hanc igitur rationem inuisibilem uidebant deum. Quemadmodum & Esaias ait, Regem dominum sabaoth uidi oculis meis, significans, quoniam uidebit oculis deum homo, & uocem eius

A eius audiet. Secundum hãc igitur rationem, & filium dei hominẽ uidebant conuersatum cum hominibus, id quod futurum erat prophetãtes, eum qui nondum aderat, adesse dicentes, & impassibilem passibilem annuntiantes, & eum qui tunc in coelis, in limum mortis descẽdisse, dicentes, Et reliquas autem eius recapitulationis dispositiones, quasdam quidem per uisiones uidebant, quasdam per uerbum annũtiabant, quasdam uero per operationem typice significabant, quæ quidem uidenda erant uisibiliter uidentes, quæ uero audienda erant, sermone præconantes, quæ uero agenda erant, operatione perficientes, uniuersa uero prophetice annuntiãtes. Propterea & Moyses transgressori quidẽ legis populo igneum deum esse dicebat, igneum à deo diem superduci minitans. His uero qui erga dominum timorem habebãt, dominus deus, dicebat, misericors, pius, & magnanimus, & magnæ miserationis, & uerax, & iustitiã seruans, & misericordiã in milia, auferẽs iniustitias, & nequitias, & peccata. Et uerbum quidem loquebatur Moysi apparens in conspectu, queãdmodum si quis loquatur ad amicum suum, Moyses uero cupiuit manifeste uidere eum, qui secum loquebatur, & dictum est ei, Sta in loco alto petræ, & manum meã contegam super te. Quando uero transierit claritas mea, tunc uidebis quæ sunt posteriora mea, facies autem mea non uidebitur tibi, non enim uidet homo faciem meam, & uiuet, utraqȝ significans, quoniam & impossibile est homini uidere deum, & quoniam per sapi-
B entiam dei in nouissimis temporibus uidebit deum homo, in altitudine petræ, hoc est in eo qui est secundũ hominem eius aduentus, & propter hoc facie ad faciem confabulatus est cum eo in altitudine montis, assistente etiam Helia, quemadmodum Euangelium retulit, restituens in fine pristinam repromissionem. Non igitur manifeste ipsi faciem dei uidebãt prophetæ, sed dispositiones & mysteria quæ inciperet homo uidere deum. Quemadmodum & Heliæ dicebatur, Exies cras, & stabis in cõspectu domini, & ecce dominus transiet, & ecce spiritus magnus, & fortis qui dissoluet montes, & conteret petras in cõspectu domini, & non in spiritu dominus, & post spiritum terræmotus, & non in terræmotu dominus, & post terræmotũ ignis, & non in igne dominus, & post ignem uox auræ tenuis. Per hæc enim & per prophetas ualde indignans, propter transgressionem populi & propter interfectionem prophetarum, docebantur mitius agere, ac secundũ hominem aduentus domini significabatur futurus, post illam legem quæ data est per Moysen, mitis & tranquillus, in quo nec calamum quassatum confregit, nec linum fumigans extinxit. Ostẽdebatur autem & regni eius mitis & pacifica requietio. Post enim spiritum qui conterit montes, & post terræmotum, & post ignem, tranquilla & pacifica regni eius aduenient tempora, in quibus cum omni tranquillitate spiritus dei uiuificat, & auget hominẽ. Manifestius autem adhuc per Ezechielem factum est, quoniam ex parte dispositiones

dei,sed non ipsum uidebant prophetæ priores deum.Hic enim dei cum ui/ A.
disset uisionem,& Cherubim & rotas eorum,& uniuersæ progressionis eius mysterium cum retulisset, & similitudinem quasi figuram hominis, & illa quidem quæ erant super lumbos eius quasi figuram electri,quæ autem deorsum quasi uisionē ignis,& reliquam uniuersam thronorum uisionem manifestās, ne quis putaret forte cum in hijs proprie uidisse deum,intulit,hæc uisio similitudinis gloriæ domini.Igitur si neq; Moyses uidit deum,nec Helias, nec Ezechiel qui multa de cœlestibus uiderunt, quæ autem ab hijs uidebātur erant similitudines claritatis domini,& prophetiæ futurorum,manifestum est quoniam pater quidem inuisibilis, de quo & dominus dixit, Deum nemo uidit unquam. Verbum autem eius quēadmodum uolebat ipse,& ad utilitatem uidentium claritatem monstrabat patris,& dispositiones exponebat. Quēadmodum & dominus dixit, Vnigenitus deus qui est in sinu patris, ipse enarrauit.Et ipse autem interpretatur patris uerbum,utpote,diues & multus existens, non in una figura, nec in uno charactere uidebatur uidentibus eum,sed secundū dispensationem eius causas siue efficaciam,sicut in Daniele scriptum est, Aliquādo enim cum hijs qui erant circa Ananiam, Azariam, Mizaëlem uidebatur, assistens eis in fornace ignis,& in camino,& liberans eos de igne, Et uisio,inquit quarti,similis filio dei.Aliquando autem lapis à monte abscisus sine manibus, & percutiens temporalia regna,& uētilans ea,& ipse replēs uniuersam terram.Rursum hic idem B.
uidebitur quasi filius hominis in nubibus cœli ueniens, & appropinquans ad ueterem dierum, & sumens ab eo uniuersam potestatem & gloriam,& regnum,Et potestas,inquit,eius potestas æterna, & regnū eius nō interibit, Sed & Ioānes domini discipulus in Apocalypsi sacerdotalem & gloriosum regni eius uidens aduentum, Conuersus sum,inquit, uidere uocem quæ loquebatur mecum,& conuersus uidi septem candelabra aurea,& inter candelabra similem filio hominis indutum podere, & adcinctum ad mammas zonam auream. Caput autem eius, & capilli quemadmodum lana alba, quomodo nix,& oculi eius ut flamma ignis,& pedes eius similes chalcolibano,quemadmodum in camino succēsus est. Vox eius quasi uox aquarum, & habet stellas septem in manu dextera sua, & de ore eius romphea ex utraq; parte acuta exiebat, & facies eius quemadmodum sol fulgens in uirtute sua.In hijs enim aliquid à patre clarum eius significat,ut caput,aliquid uero sacerdotale,ut poderem,& propter hoc Moyses secundum typum uestiuit pontificem,aliquid uero ad finem,quemadmodum chalcolibanum in camino succēsum,quod est fortitudo fidei,& perseuerabile orationum,propter aduenīes in fine temporum succensionis incendium. Ioanne uero non sustinente uisionem, Et cecidi enim,inquit,ad pedes eius quasi mortuus,ut fieret quod scriptum est, Nemo uidet deum,& uiuet,& uiuificans eum uerbum

A bum & admonens, quoniã ipse est in cuius pectore recumbebat ad cœnam, interrogans quis esset qui inciperet eũ tradere, Et dicebat, Ego sum primus & nouissimus, & qui uiuo, & fui mortuus, & ecce uiuo in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferorum. Et post hæc in secunda uisione eundem dominũ uidens, Vidi enim, inquit, in medio throni & quatuor animalium, & in medio presbyterorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus dei, dimissi in uniuersam terram. Et rursus de eodem ipso agno, ait, Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum uocabatur fidelis, & uerus, & per iustitiam iudicat, & pugnat, & oculi eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo scit nisi ipse, & circumamictus uestimentum aspersum sanguine, & uocatur nomẽ eius uerbum dei, & exercitus cœli sequebatur eum in equis albis, uestiti bissynum album mundum, & de ore eius procedit romphea acuta, ut in ea percutiat gentes, & ipse pascet eos in uirga ferrea, & ipse calcat lacum uini furoris iræ dei omnipotentis, & habet super uestitum, & super femur suum nomen scriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Sic semper uerbum dei uelut lineamenta rerum futurarum habet, & uelut species dispositionum patris hominibus ostendebat, docens nos quæ sunt dei. Non solum autem per uisiones quæ uidebantur, & sermones qui præconabantur, sed & in operationibus uisus est prophe-

B tis, ut per eos præfiguraret, & prædemonstraret futura. Propter quod & Osee propheta accepit uxorem fornicationis, per operationem prophetans, quoniam fornicando fornicabitur terra à domino, hoc est, qui super terram sunt homines, & de huiusmodi hominibus beneplacitum habebit deus assumere ecclesiam sanctificandam communicatione filij eius, sicut & illa sanctificata est communicatione prophetæ. Et propter hoc Paulus sanctificatam, ait, infidelem mulierem in uiro fideli. Adhuc etiam filios suos nominauit propheta, non misericordiam consequuta & non populus, ut quemadmodum Apostolus ait, Fiat qui non populus, populus, & non misericordiam cõsequuta, misericordiam cõsequuta, & in loco eliberata, in quo uocabitur non populus, ibi uocabuntur filij dei uiui. Id quod à propheta typice per operationem factum est, ostendit Apostolus uere factum in ecclesia, & Christo. Sic autem & Moyses Æthiopissam accipiebat uxorem, quam ipse Israelitidem fecit præsignificãs, quoniam oleaster inseritur in oliuam, & participans pinguedinis eius erat. Quoniam enim is qui secundum carnem natus est Christus, à populo quidẽ habebat inquiri, ut occideretur, liberari uero in Ægypto, id est in gentibus, & sanctificare eos, qui ibi essent infantes, Vnde & ecclesiam sibi perfecit. Ægyptus enim ab initio gentilis, quemadmodum Æthiopissa, propter hoc per nuptias Moysi nuptiæ uerbi ostendebantur, & per Æthiopissam coniugem, ea quæ ex gentibus est

ecclesia manifestabatur, cui qui detrahunt,& incusant & derident eam,non A
orunt mundi, Leprosi enim erunt & abijcientur à iustorũ castris. Sic autem
& Raab fornicaria semetipsam quidem condemnans, quoniam esset genti
lis omnium peccatorum rea, suscepit autem speculatores, qui speculabantur
uniuersam terram,& apud se abscondit patrem scilicet & filium & spiritum
sanctum. Et cum uniuersa ciuitas, in qua habitabat, concidisset in ruinam,
canentibus septem tubicinis in ultimis Raab fornicaria conseruata est, cum
uniuersa domo sua fide signi coccini, sicut & dominus dicebat hijs qui ad
uentum eius non excipiebant, pharisæi scilicet,& coccini signum nullificant,
quod erat pascha, redẽptio & exodus populi ex Ægypto, dicens, Publicani
& meretrices præcedent uos in regno cœlorum.

Quẽadmodum in Abraham præfigurabatur fides nostra,& quæ expositio eorũ, quæ facta sunt à patribus. Cap. XXXVIII.

QVoniam autem & in Abraham præfigurabatur fides nostra,& quoniam patriarcha nostræ fidei uelut propheta fuit, plenissime Apostolus docuit in epistola ad Galatas, dicens, Qui ergo tribuit uobis spiritum, & operatur uirtutes in uobis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Sicut Abraham credidit deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Cognoscite itaq; quoniam qui sunt ex fide, hij filij sunt Abrahæ. Præuidẽs autem scriptura, quoniam ex fide iustificat gentes deus, prænuntiauit Abrahæ, quoniam benedicẽtur in eo omnes gentes. Itaq; qui ex fide sunt, benedicẽtur cum fideli B Abraham. Ob quæ nõ solum prophetã eum dixit fidei, sed & patrẽ eorum qui ex gentibus credunt in Christum Iesum, eo quod una & eadem illius & nostra sit fides, illo quidem credente futuris quasi iam factis, propter repromissionem dei, nobis quoq; similiter per fidem speculantibus eam quæ est in regno hæreditatem, propter repromissionem dei. Et ea autem quæ circa Isaac non sine significatione sunt. In ea enim epistola quæ est ad Romanos, ait Apostolus, Sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac, patris nostri à uerbo respõsum accepit, ut secundum electionem propositum dei permaneat, non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, Duo enim populi in utero tuo,& duæ gentes in uentre tuo, & populus populum superabit,& maior seruiet minori. Ex quibus manifestatũ est, nõ solum prophetationes patriarcharum, sed & partum Rebeccæ prophetiã fuisse duorum populorum,& unum quidem esse maiorem, alterum uero minorem,& alterum quidem sub seruitio, alterum autem liberum, Vnius autem & eiusdem patris unus & idem deus noster. & illorum, qui est absconsorum cognitor, qui scit omnia antequam fiant,& propter hoc dicens, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Si quis autem & actus qui sunt Iacob addiscat, inueniet eos non inanes, sed plenos dispositionum,& in primis in natiuitate eius, quemadmodum apprehendit calcaneum fratris,& Iacob uocatus est, id est

supplan

A supplantator, tenens & qui non tenetur, ligans pedes, sed qui non ligatus, luctans & uincens, tenens in manu calcaneum aduersarij, id est uictoriam. Ad hoc enim nascebatur dominus, cuius typum generationis monstrabat, de quo & Ioannes in Apocalypsi ait, Et exiuit uincens, ut uinceret. Deinde autem primogenita accipiens, quando uituperauit ea frater eius, quemadmodum & iunior populus eum primogenitum Christum accepit, cum eum repulit populus ætate prouectior, dicens, Nõ habemus regem nisi Cæsarem. In Christo autem uniuersa benedictio, & propter hoc benedictiones prioris populi à patre subripuit posterior populus, Quemadmodum Iacob abstulit benedictionem huius Esau. Ob quam causam fratris patiebatur insidias, & persecutiones frater suus, sicut & ecclesia hoc idem à Iudæis patiebatur. Peregre nascebantur duodecim tribus genus Israël, quoniam & Christus peregre incipiebat decastylum firmamentum ecclesiæ generare. Variæ oues quæ fiebant hinc Iacob merces, & Christi merces ex uarijs & differentibus gentibus, in unam cohortem fidei conuenientes fiunt homines, quemadmodum pater promisit ei, Postula, dicens, à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et quoniam multitudines filiorum domini prophetæ fiebãt Iacob, necessitas omnis fuit ex duabus sororibus eum filios faceret Quemadmodum Christus ex duabus legibus unius & eiusdem patris. Similiter autem & ex ancillis significans, quo-
B niam secundum carnem ex liberis & ex seruis Christus statuet filios dei, similiter omnibus dans munus spiritus uiuificantis nos. Omnia autem ille faciebat propter illam iuniorem, bonos oculos habentem Rachel, quæ præfigurabat ecclesiam, propter quam sustinuit Christus, qui tunc quidem patriarchas suos & prophetas præfigurans & prænuntians futura, præexercens suam partem dispositionibus dei, & assuescens hæreditatem suam obedire deo, & peregrinari in seculo, & sequi uerbũ eius, & præfigurare futura. Nihil enim uacuum, neque sine signo apud eum.

Quare lauit pedes discipulorũ suorum, & quare discumbentibus, & quod ipse similiter ante omnes deus ostẽditur. Cap. XXXIX

IN nouissimis autẽ temporibus, cum uenit plenitudo temporis libertatis, ipsum uerbum per seipsum sordes abluit filiorũ Sion, manibus suis lauãs pedes discipulorum. Hic est enim finis humani generis, reædificãtis deum, & uti quemadmodum in initio per primos omnes in seruitutem redacti sumus debito mortis, sic in ultimo p nouissima omnes, qui ab initio discipuli, emundati & abluti quæ sunt mortis, in uitã ueniant dei. Qui enim pedes lauit discipulorum, totum sanctificauit corpus, & emundationem adduxit. Quapropter & recumbentibus eis ministrabat escam, significans eos qui in terra recũbebant, quibus ũenit ministrare uitã. Sicut Hieremias ait, Recommemoratus est dominus sanctus Israël mortuorũ suorũ, qui prædormierũt

in terra defossionis, & descendit ad eos, uti euangelizaret eis salutare suum ad saluandum eos. Propter hoc autem & discipulorum oculi erant grauati A
ueniente Christo ad passionem, & inueniens eos dormiẽtes, primo quidem dimisit, significans patientiam dei in dormitione hominum. Secundo uero ueniens excitauit eos, & erexit, significans quoniã passio eius expergefactio est dormientium discipulorum, propter quos & descendit in inferiora terræ, id quod erat inoperatum conditionis uisurus oculis, de quibus & dicebat discipulis, Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere & audire, quæ uos uidetis & auditis. Non enim propter eos solos, qui temporibus Tyberij Cæsaris crediderũt ei uenit Christus, nec propter eos solos, qui sunt nunc homines, prouidentiã fecit pater, Sed propter omnes omnino homines, qui ab initio secundũ uirtutem suã, in sua generatione, & timuerunt, & dilexerunt deum, & iuste & pie conuersati sunt erga proximos, & concupierunt uidere Christum, & audire uocẽ eius. Quapropter omnes huiusmodi in secũdo aductu, primo de somno excitabit & eriget tam eos, quàm reliquos, qui iudicabuntur, & cõstituet in regnum suum. Quoniam quidem unus deus, qui patriarchas quidẽ direxit in dispositiones suas, Iustificat autẽ circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Quemadmodum enim in primis nos præfigurabamur & prænuntiabamur, sic rursus in nobis illi deformantur, hoc est, in ecclesia, & recipiunt mercedem pro hijs quæ laborauerunt.

Quod ait, Non uos laborastis, alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis. Cap. XL. B

PRopter hoc dicebat dominus discipulis, Ecce dico uobis, Attollite oculos uestros uidete regiones, quoniã albæ sunt ad messem. Nam messor mercedem accipit. & congregat fructum in uitam æternam, uti & qui seminat, & qui metit simul gaudeat. In hoc est sermo uerus, quoniã alius est qui seminat, & alius qui metit. Et ego enim præmisi uos metere, quod uos non laborastis, alij laborauerunt & uos in laborem eorum introistis. Qui ergo sunt qui laborauerunt, qui dispositionibus dei deseruiunt. Manifestum est quia patriarchæ & prophetæ, qui etiam præfigurauerunt nostram fidem, & disseminauerunt in terram aduentum filij dei, quis & qualis erit, uti qui posteriores erant futuri homines, habentes timorem dei, facile susceperunt aduentum Christi, instructi à prophetis. Et propter hoc Ioseph cum cognouisset quod prægnans esset Maria, & cogitabat absconse dimittere eam, angelus in somnis dixit ad eum, Ne timeas assumere Mariam cõiugem tuam, quod enim habet in uentre, ex spiritu sancto est. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluabit populum suum à peccatis eorum. Et adiecit suadens ei, Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum à domino per prophetam dicentem, Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, per sermones prophetæ.

A phetæ suadens ei & excusans Mariam, hanc eandem esse ostẽdens, quæ ab Esaia esset prænuntiata uirgo, quæ generat Emanuel. Quapropter sine dubitatione suasus Ioseph, & Mariam accepit, & in reliqua uniuersa educatione Christi gaudẽs, obsequium præstitit, usq; in Ægyptum suscipiens profectionem, & inde regressum & in Nazareth transmigrationem. Deniq; qui ignorabant scripturas, & repromissionem dei, & dispositionem Christi, patrem eum putabant pueri. Propter hoc autem & ipse dominus in Capharnaum Esaiæ prophetias legebat, Spiritus domini super me, quapropter unxit me, Euangelizare pauperibus misit me, curare contribulatos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisionem. Semetipsum quoq; ostendens prænuntiatum per prophetas, dicebat eis, Hodie impleta est scriptura hæc in auribus uestris. Propter hoc Philippus, cum inuenisset eunuchum reginæ Æthiopum legentem ea quæ scripta sunt, Quemadmodum ouis ad uictimam ductus est, quemadmodum agnus in conspectu tondentis sine uoce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius ablatum est, & reliqua quæcunq; de passione eius, & de carnali aduentu, & quemadmodum inhonoratus est à non credentibus ei, pertransiuit propheta, facile suasit ei credere eum esse Christum Iesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, & passus est, quæcunq; prædixit propheta, eumq; esse filium dei, qui æternam uitam hominibus dat. Et statim ut baptizauit eum, abscessit ab eo. Nihil *pertrãsiuit dixit, pro breuiter exposuit*
B enim aliud deerat ei qui à prophetis fuerat præcatechizatus, non deum patrem, non conuersationis dispositionem, sed solum aduentum ignorabat filij dei, quem cum breuiter cognouisset, agebat iter gaudens, præco futurus in Æthiopia Christi aduentus. Quapropter non multum laborauit circa eum Philippus, quia erat in timore dei præaptatus à prophetis. Propter hoc autem & apostoli oues colligentes quæ perierant domus Israël, de scripturis alloquentes eos, ostendebant Iesum crucifixum, hunc esse Christum filium dei uiui, & magnam multitudinem suadebant, quæ tamen habebat timorem ad deum, & una die baptizati sunt hominum tria milia, & quatuor, & quinq;.

Quare Paulus dicit plus se q̃ omnes laborasse. Cap. XLI.

PRopter hoc & Paulus gentium apostolus cum esset, Plus eis, inquit, omnibus laboraui. Illis enim facilis catechizatio fuit, uidelicet, cũ ex scripturis haberent ostẽsiones, & qui Moysen & prophetas audiebant, & facile recipiebant primogenitum mortuorum, & principem uitæ dei, eum qui per extẽsionem manuum dissoluebat Amalech, & uiuificabat hominem de serpentis plaga per fidem, quæ erat in eum. Gentes quidẽ primo catechizabat Apostolus, quemadmodum in eo libro, qui ante hunc est, ostẽdimus, discedere ab idolorum superstitione, & unum deum colere factorẽ cœli & terræ & uniuersæ cõditionis fabricatorem. Esse autem huius filium uerbum eius,

per

per quem constituit omnia,& hunc in nouissimis temporibus hominem & in hominibus factum reformasse quidē humanum genus, destruxisse quidem & uicisse inimicū hominis, & donasse suo plasmati aduersus reluctantem uictoriam. Adhuc autem & si non faciebant, qui erant ex circuncisione, sermones dei, quod essent contemptores, sed erant prænstructi, Non mœchari, non furari, non fraudare,& quæcunq; in exterminium proximorum fiunt mala esse,& odiri à deo. Quapropter & facile assentiebant ab hijs abstinere, quoniam hæc didicerunt. Gentiles uero & hoc ipsum discere oportebat, quoniam huiusmodi operationes malæ & exterminatoriæ, & inutiles sunt & damnosæ, hijs qui operantur eas. Quapropter plus laborabat, qui in gentes Apostolatum acceperat, quàm qui in circumcisione præconabant filium dei. Illos enim adiuuabant scripturæ, quas confirmauit dominus,& adimpleuit, talis ueniens, qualis & prædicabatur. Hic uero peregrina quædam eruditio,& noua doctrina, deos gentium nō solum non esse deos, sed idola esse dæmoniorum. Esse autem unum deum, qui est super omnes,& omne nomen quod nominatur, & huius uerbum naturaliter quidem inuisibile, uisibilem, palpabilem in hominibus factum, & usq; ad mortē descendisse, mortem autem crucis. Et eos qui in eum credunt incorruptibiles & impassibiles futuros,& percipere regnum cœlorum,& hæc prædicabātur gentibus sine scripturis. Quapropter & plus laborabant, qui in gentes prædicabant. Generosior autē rursus fides gentium ostenditur, sermonem dei assequentium, sine instructione scripturarum.

Quemadmodum in circumcisione,& in præputio,& in fide unus pater ostenditur. Cap. XLII.

SIc enim oportuerat filios Abrahæ quos illi de lapidibus excitauit deus, & fecit assistere ei principi & prænuntiatori facto nostræ fidei, qui & accepit testamētum circumcisionis, post eam iustificationem, quæ fuerat in præputio fidei, ut præfigurarentur in eo utraq; testamēta, ut fieret pater omnium, qui sequuntur uerbum dei, & peregrinationem in hoc seculo sustinent, id est eorum qui ex circumcisione, & eorum qui ex præputio fideles sunt, sicut & Christus lapis summus angularis omnia sustinens,& in unam fidem Abrahæ colligens eos, qui ex utroq; testamento apti sunt in ædificationem dei. Sed hæc quidem quæ est in præputio fides, utpote finem coniungens principio, & prima nouissima facta est. Et enim ante circumcisionem erat Abraham,& in reliquis iustis qui placuerunt deo, sicut & demonstrauimus, & rursus in nouissimis temporibus orta est in humano genere per domini aduentum. Circūcisio uero & lex operationem media obtinuerūt tempora. Hæc & per alia quidē multa, iam uero & per Thamar Iudæ nurum typice ostenditur. Cum enim concepisset geminos, alter eorum prior protulit manum suam,& cum obstetrix putaret eum primogenitum esse, coccinum alligauit

A gauit signum in manu eius. Cum hoc autē factum esset, & abstraxisset manum suam, prior exiuit frater eius Phares. sic deinde secūdus ille, in quo erat coccinum, Zara, clare manifestāte scriptura, cum quidē populum qui habebat coccinum signum, id est eam fidem quæ est in præputio, præostensam quidē primum in patriarchis, post deinde subtractam, uti nasceretur frater eius: deinde sic eum qui prior esset secundo loco natum, qui est cognitus per signum coccinū quod erat in eo, quod est passio iusti, ab initio præfigurata in Abel, & descripta à prophetis, perfecta uero in nouissimis temporibus in filio dei. Oportebat enim quædam quidē prænuntiari paternaliter à patribus, Quædam autē præfigurari legaliter à prophetis, Quædam uero deformari, secundū deformationem Christi, ab hijs qui adoptionē perceperunt. Omnia uero in uno deo ostenduntur. Cum enim unus esset Abraham in semetipso præfigurabat duo testamenta, in quibus alij quidē seminauerūt, alij uero messi sunt. In hoc enim, inquit, sermo est uerus, quoniā alter quidē est qui seminat populus, alter qui metet. Vnus autem deus præstans utrisq; quæ sunt apta, semen quidem semināti, panem uero ad edendum metenti. Quemadmodum alter quidem est qui plantat, & alter qui adaquat, unus autem qui dat incrementum deus. Disseminauerunt enim sermonem de Christo patriarchæ & prophetæ, demessa est autē ecclesia, hoc est fructum percepit, Propter hoc & ipsi orant habere tabernaculum in ea, Hieremia di

B cente, Quis dabit mihi in deserto habitationem nouissimam, uti & qui semi nat & qui metit simul gaudeant in Christi regno, qui omnibus adest, de Ἰουδαίοις quibus ab initio bene sensit deus, attribuens adesse eis uerbum suū. Si quis igitur intentus legat scripturas, inueniet in eisdem de Christo sermonem, & nouæ uocationis præfigurationem.

Quid est thesaurus absconsus in agro, & quod sola ecclesia recte legat scripturas. Caput XLIII.

HIc est enim thesaurus absconsus in agro, id est, in isto mundo. Ager enim mundus. Absconsus uero in scripturis, quoniā per typos & parabolas significabatur. Vnde poterat hoc quod secundū hominē est intelligi, priusq; consummatio eorum, quæ consummata sunt ueniret, quæ est aduentus Christi. Et propter hoc in Daniele dicebatur, Muni sermones & signa librum usq; ad tempus consummationis, quoadusq; discant multi, & adimpleatur agnitio. In eo enim cum perficietur dispersio, cognoscēt omnia hæc. Sed & Hieremias ait, In nouissimis†diebus intelligent ea. Omnis enim pro †als, tēporibus phetia priusq; habeat efficaciā, ænigmata & ambiguitas sunt hominibus. Cum autē uenerit tēpus, & euenit quod prophetatū est, tunc prophetiæ habent liquidā & certam expositionē. Et propter hoc quidē Iudæis, cū legitur, Lex in hoc nunc tempore fabulæ similis est. Nō enim habēt expositionem omnium rerum pertinentē ad aduētum filij dei, qui est secundū hominem,

Christianis uero cum legitur, Thesaurus est absconsus in agro, cruce uero A Christi reuelatus est, & explanatus, & ditans sensum hominum, & ostēdens sapientiam dei, & eas quæ sunt erga hominem dispositiones eius manifestans, & Christi regnum præformans, & hæreditatem sanctæ Hierusalem præeuangelizans & prænuntians, quoniam in tantum homo diligēs deum proficiet, ut etiā uideat deum, & audiat sermonē eius, & ex auditu loquelæ eius in tantum glorificari, uti reliqui non possint intendere in faciem gloriæ eius, quēadmodum dictum est à Daniele, Quoniā intelligentes fulgebunt quemadmodum claritas firmamenti, & à multis iustis sicut stellæ in secula. Et adhuc quēadmodum igitur ostendimus si quis legat scripturas. Etenim dominus sic disseruit discipulis post resurrectionem suam à mortuis, & ex ipsis scripturis ostēdens eis, quoniā oportebat pati Christum & intrare gloriam suā, & in nomine eius remissionē peccatorū prædicari in toto mundo. Et erit cōsummatus discipulus, & similis patrisfamiliâs, qui de thesauro suo profert noua & uetera. Quapropter eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, hijs qui successionem habent ab apostolis, sicut ostēdimus, qui cum episcopatus successione charisma ueritatis certum, secundum placitum patris acceperunt. Reliquos uero qui absistunt à principali successione, & quocunq; loco colligūtur, suspectos habere, uel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, uel quasi scindētes & elatos, & sibi placētes, aut rursus ut hypocritas, quæstus gratia & uanæ gloriæ hoc operātes. Omnes autem hij decidunt à B ueritate. Et hæretici quidē alienum ignem afferētes ad altare dei, id est, alienas doctrinas, à cœlesti igne comburētur, quēadmodum Nadab & Abiu. Qui uero exurgūt contra ueritatē, & alteros adhortātur aduersus ecclesiam dei, remanēt apud inferos, uoragine terræ absorpti, quēadmodum qui circa Chore, Datan, & Abiron. Qui autē scindunt & separant unitatem ecclesiæ, eandem quam Hieroboam pœnam percipiunt à deo.

De presbyteris iniustis. Cap. XLIIII.

Qui uero crediti sunt quidem à multis esse presbyteri, seruiunt autem suis uoluptatibus, & non præponūt timorem dei in cordibus suis, sed contumelijs agunt reliquos, & principalis concessionis tumore elati sunt, & in absconsis agunt mala, & dicunt, Nemo nos uidet, redarguentur à uerbo, qui non secundū gloriam iudicat, neq; faciē attendit, sed in cor. Et audientes quæ sunt à Daniele propheta uoces, Semen Chanaan & non Iuda, species seduxit te, & concupiscentia euertit cor tuum, Inueterate dierum malorum, nunc aduenerūt peccata tua, quæ faciebas antea, iudicans iudicia iniusta, & innocentes quidem damnabas, dimittebas uero nocentes, dicente domino, Innocentē & iustum non occides. De quibus dixit dominus, Si autē dixerit malus seruus in corde suo, Tardat dominus meus, & incipiat cædere seruos & ancillas, & manducare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus serui illius in die

A in die qua nescit, & hora qua non sperat, & diuidet eum, & partem eius cum infidelibus ponet. Ab omnibus igitur talibus absistere oportet, adhærere uero hijs qui & Apostolorũ, sicut prædiximus, doctrinã custodiunt, & cum presbyterij ordine sermonem sanum, & conuersationẽ sine offensa præstãt ad confirmationem & correctionem reliquorum. Quemadmodum Moyses, cui tãtus ducatus est creditus, bona conscientia fretus, purgabat se apud †dominum dicens, Non concupiscens alicuius, illorum quid accepi, neq; male feci alicui eorum. Quemadmodum Samuel tot annis iudicãs populum, & sine ulla elatione ducatum gerens super Israël, in fine purgabat se dicens, Ego conuersatus sum in conspectu uestro à prima ætate mea usq; nunc, respondete mihi in cõspectu dei & in cõspectu Christi eius, cuius uestrũ uitulum accepi, aut asinũ, aut super quẽ potẽtatus sum, aut quem oppressi, aut si de alicuius manu accepi propiciationẽ, uel calciamẽtũ, dicite aduersus me, & reddam uobis. Cum dixissent autẽ ad eum, Neq; potentatus es, neq; pressisti nos, neq; accepisti de manu cuiusquam aliquid: testificatus est dominum dicens, Testis est dominus, & testis Christus eius, in die hac quoniam non inuenistis in manu mea nihil. Et dixerunt ei, testis. Quemadmodum Paulus Apostolus cũ esset bonæ conscientiæ, dicebat ad Corinthios, Non enim sumus sicut plurimi, adulterãtes uerbum dei, sed ex syncetitate sicut ex deo, B coram deo in Christo loquimur, neminẽ nocuimus, neminem corrupimus, neminẽ circumuenimus. Tales presbyteros nutrit ecclesia, de quibus & propheta ait. Et dabo principes tuos in pace, & episcopos tuos in iustitia. De quibus & dominus dicebat, Quis igitur erit fidelis actor bonus & sapiens, quem præponit dominus super familiam suam, ad dãda eis cibaria in tempore? beatus ille seruus, quem ueniens dominus inuenerit sic facientem.

aliâs deum

duas negationes unius uice posuit more Græcorum. βλάπτω σε

Vtinã haberemus.

Quibus doctoribus utendum est, de hijs peccatis, quæ olim facta sunt, Caput XLV.

VBi igitur tales inueniat aliquis, Paulus docens ait. Posuit deus primo in ecclesia apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Vbi igitur charismata domini posita sunt, ibi discere oportet ueritatem, apud quos est ea quæ est ab apostolis, ecclesiæ successio, & id quod est sanum, & irreprobabile sermonis constat. Hij enim & eam quæ est in unum deũ qui omnia fecit, fidẽ nostrã custodiũt, & eam quæ est in filiũ dei dilectionẽ adaugent, qui tãtas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponunt, neq; deum blasphemãtes, neq; patriarchas exhonorãtes, neq; prophetas contemnentes. Quemadmodũ audiui à quodam presbytero, qui audierat ab hijs, qui apostolos uiderant, & ab hijs qui didicerant, sufficere ueteribus de hijs quæ sine cõsilio spiritus egerũt, eam quæ ex scripturis esset correptionem. Cum enim nõ sit personarũ acceptor deus, quæ sunt non secundũ eius placitũ facta, hijs inferebat congruã correptionẽ. Quemadmodũ sub

Dauid quando persecutionē quidē patiebatur à Saul, fugiebat, & inimicū nō ulciscebatur, & Christi aduentū psallebat, & sapientiā instruebat, & omnia secundū cōsiliū faciebat spiritus, placebat deo. Quādo autē propter concupiscentiā ipse sibi accepit Betsabee Vriæ, dixit scriptura de eo. Necp autē uisus est sermo, quē fecit Dauid in oculis domini: & mittit ad eū Nathā prophetā, ostēdēs ei peccatū eius, ut ipse dans sententiā de semetipso, & semetipsum adiudicās, misericordiā cōsequeretur & remissionē à Christo. Misit enim dñs Nathā ad Dauid, & dixit ei, Duo uiri fuerūt in ciuitate una, unus diues & unus pauper: diuiti erant greges ouiū & boū multi ualde, & pauperi nihil aliud nisi ouicula una, quā habebat, & nutriebat, & fuerat cū eo, & cū filijs eius pariter, & de pane suo manducabat, & calicē bibebat, & erat ei quasi filia. Et uenit hospes homini diuiti, & pepercit accipere de grege ouicularū suarū, & de gregibus boū suorū, & facere hospiti cōuiuiū, & accepit ouiculā uiri pauperis, & apposuit uiro qui uenerat ad eū. Iratus est aūt Dauid super hominē illū ualde, & dixit ad Nathā. Viuit dominus, quoniā filius mortis est homo ille, qui fecit hoc, & ouiculā reddet quadruplū pro eo quod fecit factum hoc, & pro eo quod nō pepercit pauperi, & ait ad eū Nathan. Tu es uir, qui fecisti hoc, & deinceps reliqua exequitur, exprobrās eū & enumerans in eū dei beneficia, & quoniā exacerbauit dominū cū fecisset hoc, Nō enim placere deo huiusmodi operationes, sed iram magnam imminere domui eius. Compunctus est autē Dauid ad hæc, & ait, Peccaui domino, & psalmū exomologeseos psallebat, aduentū domini sustinens, qui abluit & emundauit eū hominem, qui peccato fuerat obstrictus. Similiter autē & de Salomone cum perseueraret, cū iudicaret recte, & sapientiam enarraret, & typum ueritatis templum ædificabat, & glorias exponebat dei, & aduenturam pacem gentibus annuntiabat, & Christi regnum præfigurabat, & loquebatur tria milia parabolarum in aduentum domini, & quinq; milia canticorum, hymnum dicens domini. Et eam quæ est in conditione sapiētiam dei exponebat physiologice de omni herba, & de uolatilibus omnibus, & de quadrupedibus, & de piscibus & dicebat, Si uere deus quem cœli nō capiunt super terram habitabit cū hominibus, & placebat deo. Et omnes cum admirabantur, & omnes reges terræ quærebant faciem eius, ut audirēt sapientiā eius, quam dederat illi deus. Et regina Austri à finibus terræ ueniebat ad eum, sapientiam quæ in eo erat scitura, quam & dominus ait in iudicio resurrecturam cum eorum natione, qui audiunt sermones eius, & non credūt in eum, & adiudicaturam eos: quoniam illa quidem subiecta est annuntiatæ sapientiæ per seruum dei: hi uero eam quæ à filio dei dabatur, contemnserunt sapientiam. Salomon enim seruus erat, Christus uero filius dei, & dominus Salomonis. Cum ergo sine offensa seruiret deo, & ministraret dispositionibus eius, tūc glorificabatur. Cum autem uxores accipiebat ab uniuersis

A

B

A uersis gentibus, & permittebat eis erigere idola in Israël, dixit scriptura de
eo. Et rex Salomō erat amator mulierū, & accepit sibi mulieres alienigenas,
& factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor eius perfectū
cum domino deo suo. Et diuerterunt mulieres alienigenæ cor eius post de/
os alienos. Et fecit Salomon malignum in conspectu domini, non enim a/
biit post dominum, quemadmodum Dauid pater eius. Et iratus est domi/
nus in Salomonem. Non enim erat cor eius perfectum in domino, secun/
dum cor Dauid patris eius. Sufficienter increpauit eum scriptura, sicut dixit
presbyter, ut non glorietur uniuersa caro in conspectu domini. Et propter
dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse, euangelizat nam & illis ad/
uentum suum remissæ peccatorum existētem hijs, qui credunt in eum. Cre/
diderunt autem in eum omnes qui sperabant in eum, id est, qui aduentū e/
ius prænuntiauerunt, & dispositionibus eius seruierunt, iusti, & prophetæ, &
patriarchæ, quibus similiter ut nobis remisit peccata, quæ non oportet nos
imputare hijs, si quo minus contemnimus gratiam dei. Quemadmodum e
nim illi nō imputant nobis incontinentias nostras, quas operati sumus pri/
usquam Christus in nobis manifestaretur, Sic & nos non est iustum impu
tare ante aduentū Christi hijs, qui peccauerūt. Omnes enim homines egent
gloria dei, iustificantur autē non à semetipsis, sed à domini aduentu, qui in/
tendunt lumē eius. In nostrā aūt correptionē cōscriptos esse actus eorū, ut
B sciremus primū quidē quoniā unus est deus noster & illorū, cui nō placeant
peccata, etiamsi à claris fiant, deinde ut abstineamus à malis. Si enim hij qui
præcesserunt nos in charismatibus ueteres, propter quos nondum filius dei
passus erat, delinquentes in aliquo, & cōcupiscētiæ carnis seruientes, tali affe
cti sunt ignominia, quid passuri sunt qui nunc sunt, qui contempserunt ad/
uentum domini, & deseruierūt uoluptatibus suis? Et illis quidem curatio &
remissio peccatorum mors domini fuit. Propter eos uero qui nunc peccant,
Christus non iam morietur, iam enim mors nō dominabitur eius: Sed ueni
et filius in gloria patris exquirens ab actoribus & dispēsatoribus suis pecu/
niā quā eis credidit, & plurimū ab eis exiget. Non debemus ergo, inquit, il/
le senior, superbi esse, neq; reprehēdere ueteres, Sed ipsi timere, ne forte post
agnitionē Christi agētes aliquid quod nō placeat deo, remissionē ultra nō
habeamus delictorū, sed excludamur à regno eius. Et ideo Paulū dixisse. Si
enim naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, qui cū esses o/
leaster, insertus es in pinguedinē oliuæ, & socius factus es pinguedinis eius.
Similiter & plebis præuaricationes uidens descriptas esse, non propter illos
qui tunc transgrediebātur, sed in correptionē nostrā, & ut sciremus, unū &
eundem deum in quē illi delinquebant, & in quē nunc delinquunt quidā ex
hijs, qui credidisse dicūtur. Et hoc autē Apostolū in epistola, quæ est ad Co
rinthios manifestissime ostendisse, dicentem. Non enim uolo uos ignorare

fratres,quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt,& omnes in Moy- A
se baptizati sunt in nube & in mari,& omnes eandem escam spiritualẽ mã-
ducauerunt,& omnes eundem potum spiritualem biberunt,bibebant enim
de spirituali consequente petra,Petra autem erat Christus. Sed non in plu-
ribus eorum bene sensit deus:prostrati sunt enim in deserto.Hæc in figurã
nostri fuerunt,ut non simus concupiscentes malorum,quemadmodum & il
li concupierunt,neq; idololatræ sitis,quemadmodũ quidam eorum. Sic e-
nim scriptum est.Sedit populus mãducare & bibere,& surrexerunt ludere.
Neq; fornicemur,sicut quidam ex illis fornicati sunt,& corruerunt una die
uiginti tria milia. Nec tentemus Christum,quemadmodum quidam eorũ
tentauerunt,& à serpentibus perierunt,neq; murmuraueritis,sicuti quidam
eorum murmurauerunt,& perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia
in figura fiebant illis,scripta sunt autem ad correptionem nostram,in quos
finis seculorum deuenit.Quapropter qui putat se stare,uideat ne cadat.

De transgressione populi. Caput XLVI.

SIne dubitatione igitur,& sine cõtradictione ostẽdente Apostolo unũ &
eundem esse deũ,qui & illa iudicauit,& ea quæ nũc sunt exquirit,& cau-
sam descriptionis eorũ demonstrante,indocti & audaces,adhuc autẽ & im-
prudẽtes inueniuntur omnes,qui propter transgressionem eorum qui olim
fuerunt,& propter plurimorum indictoaudientiã alterũ quidẽ illorum fuis-
se deum, & hunc esse mundi fabricatorẽ, & esse in diminutione,Alterũ ue- B
ro à Christo traditum patrẽ, & hunc esse qui sit ab uno quoq; eorũ mente
conceptus.Non intelligẽtes,quoniã quemadmodum ibi in plurimis eorum
qui peccauerunt,nõ bene sensit deus,sic & hic sunt uocati multi,pauci uero e
lecti,Et quemadmodum ibi iniusti,& idololatræ,& fornicatores uitã perdi
derunt,sic & hic, Et domino quidẽ prædicante in ignẽ æternum mitti tales,
& Apostolo dicente,an ignoratis quoniã iniusti regnum dei nõ hæredita-
bunt?Nolite seduci,quia neq; fornicatores, neq; idololatræ,neq; adulteri,
neq; molles,neq; masculorũ cõcubitores,neq; fures,neq; auari,neq; ebriosi,
neq; maledici,neq; raptores regnũ dei hæreditabunt. Et quoniã nõ ad eos,
qui extra sunt dicit,sed ad nos, ne proijciamur extra regnũ dei,tale aliquid
operãtes,intulit, Et hæc quidẽ fuistis,sed abluti estis,sed sanctificati estis,in
nomine dñi Iesu Christi,& in spiritu dei nostri.Et queadmodũ illic cõdẽna
bãtur & proijciebãtur hij,qui male operabãtur,& reliquos exterminabãt,si
militer & hic,oculus quoq; effodit scandalizans,& pes & manus,ne reliquũ
corpus pariter pereat.Et habemus præceptũ.Si quis frater nominatᵉ forni-
cator, aut auarus, aut idololatra,aut maledicus,aut ebriosus,aut rapax,cũ
huiusmodi nec cibũ sumere.Et iterũ ait Apostolus.Nemo uos seducat ina-
nibus uerbis,propter hoc enim uenit ira dei in filios diffidẽtiæ. Nolite ergo
fieri participes eorũ. Et quemadmodũ ibi peccantiũ dãnatio participabat
& reli-

& reliquos,quoniã placebant eis,& una cũ eis cõuersabantur,sic & hic modi
A cum fermẽtũ totã massam corrũpit.Et quemadmodũ ibi aduersus iniustos ira descendebat dei,& hic similiter Apostolus ait. Reuelabitur enim ira dei de cœlo,super omnẽ impietatẽ & iniustitiã eorũ hominũ,qui ueritatẽ in iniustitia detinẽt.Et quemadmodũ ibi in Ægyptios qui iniuste puniebant Israël uindicta à deo fiebat,sic & hic quidẽ,domino dicente.Deus aũt nõ faciet uindictam electorũ suorũ,quicũq; damant ad eũ die & nocte. Etiã dico uobis,faciet uindictã eorũ cito.Et Apostolo in ea quæ est ad Thessalonicẽses ista prædicãte,Si quidẽ iustũ est apud deũ retribuere retributionẽ hijs, qui tribulãt uos,& uobis qui tribulamini refrigeriũ nobiscũ, in reuelatione domini nostri Iesu Christi de cœlo cum angelis uirtutis eius,& in flamma ignis dare uindictã in eos,qui nõ nouerũt deũ,& in eos qui nõ audiunt Euãgeliũ domini nostri Iesu Christi. Qui etiã pœnas pendẽt interitus æternas à facie domini,& à gloria uirtutis eius,cum uenerit magnificari in sanctis suis,& admirabilis†esse omnibus,qui crediderunt in eum. Cum ergo hic illis *al. fieri in* eadem sit in uindicando deo iustitia dei,& illis quidem typice & temporaliter & mediocrius,hic uero uere & semper & austerius, Ignis enim æternus, & quæ à cœlo reuelabitur ira dei à facie domini,quemadmodum & Dauid ait, Vultus autem domini super facientes mala,ut perdat de terra memoriam ipsorum,maiorem præstat hijs,qui incidunt in eam.

B Ostensio quod unum & idipsum sit uerbum dei dispositor ueterum & nouorum. Caput XLVII.

VAlde insensatos ostendebat presbyter eos, qui ex hijs quæ acciderunt hijs qui olim deo non obtemperant,tentant alterum patrem introducere,econtrario opponentes quanta deus ad saluandos eos qui receperunt eum,ueniens fecisset miserans eorum: tacẽtes autem de iudicio eius,& quæcunq; prouenient hijs,qui audierunt sermones eius,& non fecerunt. Et quoniam expediebat eis si non essent nati. Et quoniam tolerabilius Sodomis & Gomorrhæ erit in iudicio,quàm ciuitati illi, quæ non recepit sermonem discipulorum eius. Quemadmodum enim in Nouo testamento ea quæ est ad deum fides hominum aucta est, additamentum accipiens filium dei,ut & homo fieret particeps dei, Ita & diligentia conuersationis adaucta est,cũ non solum à malis operibus abstinere iubemur,sed etiam ab ipsis malis cogitationibus, & ociosis dictionibus, & sermonibus uacuis,& uerbis scurrilibus. Sic & pœna eorum,qui non credunt uerbo dei,& contemnunt eius aduentum, & conuertuntur retrorsum,adampliata est,non solum temporalis sed æterna facta. Quibuscunq; enim dixerit dominus,discedite à me maledicti in ignẽ perpetuũ,isti erunt semper damnati. Et quibuscunq; dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite hæreditatem regni,quod præparatũ est uobis in sempiternũ,hij percipiũt regnũ,& in eo proficiũt semper. Cum

 sit unus

sit unus & idē deus pater & uerbum eius semper assistens humano generi A
uarijs quidem dispositionibus, & multa operans, & saluās ab initio eos qui saluantur. Sunt enim qui diligunt deum, & secundum suum genus sequuntur uerbum dei, & adiudicant eos qui adiudicantur, id est, eos qui obliuiscūtur deum, & sunt blasphemi & transgressores eius uerbi. Etenim hij ipsi qui à nobis prædicti sunt hæretici exciderunt sibi, accusantes dominum, in quē dicunt se credere. Quæ enim denotant in deo, qui nunc temporaliter adiudicauerit incredulos, & percusserit Ægyptios, saluabit autem obaudiētes, eadem nihilominus recurrent in deum, in sempiternū quidam adiudicantem quos adiudicat, & in sempiternum dimittentē eos, quos dimittit, & inuenietur secundū illorū uerba maximi peccati causa factus hijs, qui in eum miserunt manus, & pupugerunt eum. Si enim non ita uenisset, utiq; illi domini sui interfectores facti nō fuissent, & si nō misisset prophetas ad eos, nō utiq; occidissent eos, & apostolos quoq; similiter. His igitur qui imputant nobis, & dicunt si nō Ægyptij plagati fuissent, & persequentes Israēl præfocati essent in mari, non poterat deus saluare populum suum, Occurret illud, Ni si igitur Iudæi interfectores domini facti fuissent, quod quidem abstulit ab eis æternā uitam, & apostolos interficientes, & persequentes ecclesiā in iracundiæ incidissent profundū, nos saluari nō poteramus. Quemadmodū enim illi per Ægyptiorū, sic & nos per Iudæorū cæcitatē accepimus salutē. Si quidē mors domini eorū quidē qui cruci eum fixerunt, nō crediderunt eius B
aduentū, damnatio est, saluatio uero eorū qui credunt in eū. Nam & Apostolus ait secūda ad Corinthios, Quoniam Christi suauis odor sumus deo in hijs qui saluantur, & in hijs qui pereunt, quibusdam quidem odor mortis in mortem, quibusdā uero odor uitæ in uitam. Quibus ergo est odor mortis in mortē nisi hijs, qui nō credunt, neq; subiecti sunt uerbo dei? Qui sunt autem qui & tunc semetipsos morti tradiderūt? hij scilicet qui non credunt, neq; subiecti sunt deo. Rursum autem qui saluati sunt, & acceperunt hæreditatem? hij scilicet qui credunt deo, & eam quæ est erga illū dilectionē custodierunt. Quemadmodum Chaleb Iessone, & Iesus Naue, & pueri innocentes, qui neq; malitiæ sensum habuerunt. Qui sunt autem qui hic saluantur, & accipiunt uitam? Nónne hij qui diligunt deum? & qui pollicitationibus eius credunt, & malitia paruuli effecti sunt?

Secundum quid indurauit deus cor Pharaonis, & famulorum eius. Caput XLVIII

SEd & indurauit, inquit, illi deus cor Pharaonis, & famulorum eius, Qui ergo hæc imputant, non intelligunt in Euangelio ubi discipulis dicentibus domino, Quare in parabolis loqueris eis? Respondit dominus, Quoniam uobis est datum cognoscere mysterium regni cœlorum. Illis autem in parabolis loquor, ut uidentes non uideant, & intelligentes nō intelligant, ut adim-

ut adimpleretur apud eos prophetia Esaiæ dicens, Incrassa cor populi hu
A ius,& aures eorũ obdura, & oculos eorũ †obcæca. Vestri autem beati ocu- *al's excaeca.*
li,qui uidẽt quæ uos uidetis,& aures uestræ quæ audiũt,quæ auditis. Vnus enim & idem deus,his quidem qui non credunt,sed nullificant eum,infert cæcitatẽ,Quemadmodũ sol,qui est creatura eius, hijs qui propter aliquam infirmitatem oculorum non possunt contemplari lumen eius:hijs autem qui credunt,& sequuntur eum,pleniorem & maiorem illuminationem mentis præstat. Secundum hunc igitur sermonem & Apostolus ait in secunda ad Corinthios:in quibus deus seculi huius,excæcauit mẽtes infidelium uti non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ Christi.Et iterum in ea quæ est ad Romanos,Et quemadmodum non probauerunt deum habere in notitia,tradidit illos deus in reprobum sensum,facere quæ non conueniunt.In secunda autem ad Thessalonicenses, manifeste ait de Antichristo dicens. Et ideo mittit deus operationes erroris uti credant mendacio & iudicentur omnes,qui non crediderunt ueritati,sed consenserunt iniquitati.Si igitur & nunc,quotquot scit non credituros deus ,cum sit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum ,& auertit faciem ab huiusmodi,relinquens eos in tenebris,quas ipsi sibi elegerunt:quid mirum si & tunc nunquam crediturum Pharaonem , cum hijs qui cum eo erant tradidit eos suæ infidelitati:
Quemadmodum uerbum ait de rubo ad Moysen.Ego autem scio quoni-
B am non dimittit uos Pharao rex Ægypti abire,nisi cũ manu ualida,Et qua ratione dominus in parabolis loquebatur, & cæcitatem faciebat Israël,ut uidentes non uiderent,sciens incredulitatem eorũ:eadem ratione & cor Pharaonis indurabat, ut uidens quoniam digitus dei est qui educit populum, non crederet,sed in infidelitate præcipitaretur pelago, per magicam operationem opinatus fieri exitum eorum,& rubrum mare nõ ex uirtute dei transitum præstitisse populo,sed naturaliter sic se habere

Quare secundum iussum dei uasa ab Ægyptijs sumpsit populus in Exodo,& ex ipsis tabernaculum in eremo fabricauit. Cap. XLIX.

QVi uero exprobrãt & imputãt quod profecturus populus iussu dei, uascula omnis generis,& uestimenta acceperit ab Ægyptijs,& sic abierit,ex quibus tabernaculum factum est in eremo,ignorãtes iustificationes dei & dispositiones eius, semetipsos arguunt, sicut & presbyter dicebat.Si enim non typica profectione, id est,in fide in qua sumus constituti,per quã de numero gentilium exempti sumus ,nemo poterat saluari.Omnes enim nos aut modica aut grandis sequitur possessio,quam ex mãmona iniquitatis acquisiuimus.Vnde enim dominus in quibus habitamus,& uestimenta quibus induimur,& uasa quibus utimur,& reliqua omnis ad diurnam uitã nostram miseratio,nisi ex hijs,quæ cũ Ethnici essemus de auaritia acquisiuimus,uel ab Ethnicis parẽtibus,aut cognatis, aut amicis ,de iniustitia acqui

rentibus percepimus,ut non dicamus,quia & nunc in fide existentes acqui- A.
rimus.Quis enim uendit,& non lucrari uult ab eo quod uendit? Quis autē
negocians,non propterea negociatur,ut inde alatur? Quid autē & hij qui
in regali aula sunt fideles,nónne ex eis quæ Cæsaris sunt habent utensilia,
& hijs qui non habent, unusquisque eorum secundum suam uirtutem præ-
stat? Ægyptij enim populi erant debitores nō solum rerum,sed & uitæ suæ
propter patriarchæ Ioseph præcedentem benignitatem. Nobis autem se-
cundum quid debitores sunt Ethnici,à quibus & lucra, & utilitates percipi-
mus, quæcunque illi cum labore comparant,hijs nos in fide cum simus si-
ne labore utimur.Adhuc populus pessimam seruitutē seruiebat Ægyptijs.
Quemadmodum scriptura ait,& cum ui potestatem exercebāt Ægyptij in
filios Israël,& in odium eis adducebant uitam in operibus duris luto & la-
al's faciebant. tere,& omnibus operibus quæ†fiebant in campis, per omnia opera quibus
eos deprimebant cum ui.Et ædificauerunt eis ciuitates munitas multum la
borantes,& augentes eorum substantias annis multis,& per omnem mo-
dum seruitutis,cum illi non solum ingrati essent aduersus eos,uerum & uni-
uersos eos perdere uellent.Quid igitur iniuste gestum est, si ex multis pau-
ca sumpserunt, & qui potuerunt multas substantias suas habere, si non ser
uissent eis, & diuites abire,paucissimam mercedem pro magna seruitute
accipientes inopes abierunt? Quemadmodum si quis liber abductus ab
aliquo per uim,& seruiens ei annis multis,& augens substantiam eius,post B.
inde aliquod adminiculum consecutus, putetur quidem modica quædam
eius habere, re uera autem ex multis laboribus suis & ex acquisitione ma-
gna,pauca percipiens discedat,& ex hoc ab aliquo imputetur ei, quasi non
recte fecerit,ipse magis iniustus iudex adparebit ei,qui per uim in seruiti-
um fuerit deductus. Si ergo sunt huiusmodi qui imputant populo pauca
de multis laboribus accipienti sibi, & ipsis non imputant,qui nullam grati-
am ex merito parentum debitam reddiderunt, imò & in grauissimam ser-
uitutem redigentes,maximam ab eis consecuti sunt utilitatem:& illos qui-
dem non signatum aurum & argētum in paucis uasculis, de suis laboribus
quemadmodum prædiximus accipientes, iniuste fecisse dicūt,semetipsos
autem, dicetur enim quod uerum est, licet ridiculum quibusdam esse ui-
deatur,ex alienis laboribus insigne aurum, & argentum,& æramentum cū
inscriptione & imagine Cæsaris in zonis suis ferentes,iuste se facere dicunt.
Si autem comparatio fiat nostra & illorum,qui iustius apparebunt accepis
se,utrúm ne populus ab Ægyptijs,qui erant per omnia debitores, an nos à
Romanis & reliquis gentibus,& à quibus nihil tale nobis debeatur? Sed &
mundus pacem habet, sine timore in uijs ambulamus & nauigamus quo-
cunque uoluerimus. Aduersus igitur huiusmodi aptus erit sermo domini,
Hypocrita dicens, exime prius trabem de oculo tuo,& tunc perspicies au-
ferre

A ferre festucam de oculo fratris tui. Etenim si is, qui tibi hæc imputat, & gloriatur in sua scientia, †separatus est à gentilium cœtu, & nihil est alienorum apud eum, sed & simpliciter nudus, & nudis pedibus, & sine domo in montibus conuersatur, quemadmodum aliquod ex hijs animalibus, quæ herbis uescuntur, ueniam merebitur, ideo quod ignoret necessitatis nostræ conuersationem. Si autem ab hominibus quæ dicuntur aliena esse participatur, & arguit typum eorum, semetipsum iniustissimum ostendit, retorquens in se eiusmodi accusationem. Inuenietur enim aliena circumferēs, & ea quæ eius non sunt concupiscens. Et propter hoc dixisse dominum: Nolite iudicare, ne iudicemini, in quo enim iudicio iudicabitis, iudicabitur de uobis. Non utique ut peccantes nō corripiamus, nec ut hijs quæ malefiunt consentiamus: Sed ut dei dispositiones non iudicemus iniuste, cum ille omnia iuste profutura prouiderit. Quoniam enim sciebat nos de nostra substantia quam ab alio accipientes haberemus, bene acturos, Qui enim habet, inquit, duas tunicas, det ei qui non habet: & qui habet escam similiter faciat. Et, esuriui enim, & dedistis mihi manducare, & nudus fui, & uestistis me. Et, cum facis *eleemosynam, nō sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Et reliqua quæcunque benefacientes iustificamur uelut de alienis nostra redimentis. De alienis autem ita dico, non quasi mundus alienus sit à deo, sed quoniam huiusmodi dationes ab alijs accipientes habemus, similiter uelut illi ab Ægy-

alis superatus

aliàs misericordiam.

B ptijs, qui non sciebant deum, & per hæc ipsa erigimus in nobismetipsis tabernaculum dei. Cum bene enim facientibus habitat deus, quemadmodum dominus ait, facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut hij quādo fugati fueritis, recipiāt uos in æterna tabernacula. Quæcunque enim cū essemus Ethnici, de iniustitia acquisiuimus, hæc cum crediderimus in dominicas utilitates conuertentes, iustificamur. Necessarie igitur hæc in typo præmeditabantur, & tabernaculum dei ex hijs fabricatur, illis quidem iuste accipientibus, quemadmodum ostendimus, nobis autem præostensis in ipsis qui incepimus per aliena deo seruire.

Quemadmodum una & eadem populi profectio ex Ægypto & ecclesiæ ex gentibus ostenditur. Caput L.

Vniuersa enim quæ ex Ægypto profectio fiebat populi, à deo typus & imago fiebat profectionis ecclesiæ, quæ erat futura ex gētibus. Propter hoc & in finem educens eum hinc in suam hæreditatem, quā non Moyses quidem famulus dei, sed Iesus filius dei in hæreditatem dabit. Si quis autē diligentius intendat hijs, quæ à prophetis dicuntur de fine, & quæcūque Ioannes discipulus domini uidit in Apocalypsi, inueniet easdem plagas uniuersaliter accipere gentes, quas tunc particulatim accepit Ægyptus. Talia quædam enarrans de antiquis presbyter, reficiebat nos, & dicebat, de hijs quidem delictis de quibus ipsæ scripturæ increpant patriarchas, & prophe-

tas, nos

tas,nos non oportere exprobrare eis,neq; fieri similes Cham qui irrisit turpitudinem patris sui,& in maledictionem decidit.Sed gratias agere pro illis deo,quoniam in aduentu domini nostri remissa sunt eis peccata, etenim illos dicebat gratias agere,& gloriari in nostra salute.De quibus autem scripturæ non increpant,sed simpliciter sunt positæ,nos non debere fieri accusatores, non enim † sumus diligentiores deo,neq; super magistrum possumus esse:sed typum quærere.Nil enim ociosum est eorum quæcunq; inaccusabilia posita sunt in scripturis.

alias simus.

Ostensio generationis Loth ex filiabus suis. Caput LI.

QVemadmodum & Loth qui eduxit de Sodomis filias suas,quæ conceperunt de patre suo,qui reliquit in confinio uxorem suam statuam salis usq; in hodiernum diem.Etenim Loth non ex sua uoluntate,neque ex sua concupiscentia carnali,neq; sensum neq; cogitationem huiusmodi operationis accipiens,sed consummauit typum,Quemadmodū scriptura dicit, & intrauit maior nata & dormiuit cū patre suo nocte illa,& nō sciuit Loth cum dormiret nocte illa, & cum surgeret. Et in minore autem hoc idem,& non sciuit,inquit,cum dormisset secum,nec cum surrexisset. Nesciente igitur homine,neq; libidini seruiente, dispensatio perficiebatur per quam duæ filiæ;id est,duæ synagogæ ab uno & eodē patre in sobolem adoptatæ significabantur sine carnis libidine.Nec enim alter erat aliquis qui semen uitale,& filiorum fructum posset dare eis, quemadmodum scriptum est, Dixit autē maior ad minorem,pater noster senior est, & nemo est super terram,qui intret ad nos,ut oportet omni terræ:ueni potionemus patrem nostrum uino, & dormiamus cum eo,& suscitemus de patre nostro semen.Illæ quidem filiæ secundum simplicitatem & innocentiam putantes uniuersos homines petijsse,quemadmodum & Sodomitas, & uniuersam terram iracundiam dei superuenisse,dicebāt hæc.Quapropter & ipsæ excusabiles sunt, arbitrantes se solas relictas cum patre suo ad cōseruationem generis humani,& propter hoc circumueniebant patrem. Per uerba autem earum significabatur neminem esse alterū,qui possit filiorum generationem maiori & minori synagogæ præstare,quàm patrem nostrum.Pater autem generis humani uerbum dei est.Quemadmodum Moyses ostendit dicens,Nónne hic ipse pater tuus possedit te, & refecit te, & creauit te? Quando igitur hic uitale semen,id est, spiritum remissionis peccatorum per quem uiuificamur effudit in humanum genus,nónne tunc conuersabatur cum hominibus,& bibebat uinum in terra? Venit, inquit,filius hominis manducans & bibens,& cum recubuisset obdormiuit & somnum cepit. Quemadmodum ipse in Dauid dicebat.Ego obdormiui & sommum cepi.Et quoniam in nostra communicatione & uita hoc agebatur, iterum ait: Et somnus meus suauis mihi factus est.Totum autem significatur per Loth,quoniā semen patris omnium

id est,

id est, spiritus dei, per quem facta sunt omnia, commixtus & unitus est plasmati suo, per quam cõmixtionem duæ synagogæ, id est, duæ filiæ cõgregationes fructificantes ex patre filios uiuos uiuo deo. Et cum hæc fierent, uxor remanserat in Sodomis, iam nõ caro corruptibilis, sed statua salis semper manens, & per naturalia ea quæ sunt cõsuetudinis hominis ostẽdens, quoniã & ecclesia quæ est sal terræ, subrelicta est in cõfinio terræ, patiẽs quæ sunt humana, & dũ sæpe auferuntur ab ea mẽbra integra, perseuerat statua salis, quod est firmamentũ fidei, firmans & præmittens filios ad patrẽ ipsorũ.

A

Ostensio unum & eundem esse deum patrem nostrum & illorum. Caput LII.

HViusmodi quoq; de duobus testamentis, senior apostolorum discipulus disputabat, ab uno quidem & eodem deo utraq; ostendens. Nec enim esse alterum deum præter eum, qui fecit & plasmauit nos, nec firmitatem habere sermonem eorũ qui dicunt, aut per angelos aut per aliam quãlibet uirtutem, aut ab alio deo factum esse hunc mundum, qui est secundum nos. Si enim semel quis transmoueatur à factore omnium, & eum cõcedat ab aliquo altero, aut per alium factam conditionem, quæ sit secũdum nos, multam incongruentiam, & plurimas cõtradictiones necesse est incidat huiusmodi, ad quas nullas dabit rationes, neq; secundum uerisimile, neq; secundum ueritatẽ. Et propter hoc hij, qui alias doctrinas inferũt, abscondunt à nobis quam habent ipsi de deo sententiã, scientes casum & ruinam doctrinæ suæ, & timentes ne uicti saluari periclitẽtur. Si autem credat quis unum deum, & qui uerbo omnia fecit, quemadmodum ipse Moyses ait, dixit deus: fiat lux, & facta est lux, Et in Euangelio legimus: Omnia per ipsum facta sunt. & sine ipso factũ est nihil, Et apostolus Paulus similiter, Vnus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus, & pater qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis: Hic primo erit tenens caput, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis in mensura uniuscuiusq; partis incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Post deinde & omnis sermo ei constabit, si & scripturã diligenter legerit apud eos, qui in ecclesia sunt presbyteri, apud quos est Apostolica doctrina, quemadmodũ demonstrauimus. Apostoli enim omnes duo quidem testamenta in duobus populis fuisse docuerunt, Vnũ autem & eundem esse deum, qui disposuerit utraq; ad utilitatem hominũ, secundum post testamenta dabantur, qui incipiebant credere deo, ex ipsa demonstrauimus apostolortm doctrina, in tertio libro. Et quoniam non ociose, nec frustra ut obuenit, datum est prius testamentum: sed illos quidem quibus dabatur in seruitutem dei concurrens ad utilitatẽ eorum, non enim indiget deus ab hominibus seruitutem: typum autẽ cœlestium ostendens, quoniam nõdum poterat homo per proprium uisum uidere, quæ sunt dei: & ima-

B

& imagines eorum quæ sunt in ecclesia præfigurans, ut firma ea quæ secundum nos est, fiat fides: & prophetiam futurorum continens, ut disceret homo præscium esse omnium deum.

Quis est spiritalis discipulus, qui iudicat quidem omnes, ipse autem à nemine iudicatur, & qui sunt qui iudicantur Cap. LIII.

TAlis discipulus uere spiritalis recipiens spiritum dei, qui ab initio in uniuersis dispositionibus dei affuit hominibus, & futura annuntiauit, & præsentia ostendit, & præterita enarrat, Iudicat quidem omnes, ipse autem à nemine iudicatur.

Quemadmodum iudicantur gentes. Cap. LIIII.

NAm iudicat gentes creaturæ magis quàm creatori seruientes, & reprobabili mente uniuersam suam operationem inuanum consumentes.

Quemadmodum iudicabuntur Iudæi. Cap. LV.

IVdicat autem etiam Iudæos, non percipientes uerbum libertatis, & neque uolentes abire liberos: cum habeant præsentem liberatorem, sed intempestiue extra legem seruire simulantes, nihil indigente deo: & Christi aduentum, quem propter salutem hominum fecit.

Ostensio quoniã duos aduentus prophetæ annũtiauerũt. Ca. LVI.

NOn cognoscentes, neque intelligere uolentes, quoniam duos aduentus eius omnes annuntiauerunt prophetæ, unum quidem, in quo homo in plaga factus est, sciens ferre imbecillitatem, in pullo asini sedens, & reprobatus lapis ædificantibus, & sicut ouis ad uictimam adductus, & per extensionem manuũ dissoluens quidẽ Amalech, congregans autem dispersos filios à terminis terræ, in ouile patris, & recõmemoratus mortuorũ suorũ, qui ante dormierant, & descẽdẽs ad eos, & uti erueret eos & saluaret eos. Secundum autem, in quo super nubes ueniet, superducẽs diem quæ est sicut dibanus ardens, & percutiens terrã uerbo oris sui, & spiritu per labia sua interficiens impios, & uentilabrũ in manu habẽs, & emundans aream suã, & triticũ quidẽ in horreum colligens, cõburens autem paleas in igne inextinguibili. B

Quemadmodum iudicabuntur qui à Marcione sunt. Cap. LVII.

EXaminabit autem & doctrinam Marcionis, quomodo accipiat duos deos esse infinita distantia separatos abinuicem. Vel quemadmodum bonus erit, qui alienos homines abstrahit ab eo qui fecit, & ad suũ aduocat regnum, & quare bonitas eius defecit, non omnes saluans, & quare circa homines quidem bonus uidetur, in ipsum autem qui fecit homines iniustissimus, aufetens ab eo quæ sunt eius. Quomodo autem iuste dominus, si alterius patris existit, huius conditionis, quæ est secundum nos, accipiens panẽ, suum corpus confitebatur, & temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit. Et quare se filium hominis confitebatur, si non eam quæ ex homine est, generationem sustinuisset. Quemadmodum autem & peccata nobis di

mittere

mittere poterat, quæ nos nostro debeamus factori & deo. Quomodo autē
A & cum caro non esset, sed cū parēret quasi homo, crucifixus est, & latere eius
puncto, sanguis exijt & aqua. Quod autem corpus sepelierunt sepultores,
& quid illud erat quod surrexit à mortuis.

Quemadmodum iudicabuntur hij, qui sunt à Valentino,
& cæteri gnostici. Cap. LVIII.

IVdicabit autem & eos qui sunt à Valentino omnes, qui à lingua quidem confitentur unum deum patrem, & ex hoc omnia, ipsum autem qui fecerit omnia defectionis siue labis fructum esse dicunt, & unum dominum Iesum Christum filium dei similiter lingua confitentes, propriam quidē emissionem sententia sua unigenito donantes, propriam uero & alteram Christo, alterā uero saluatori, ita ut secundum eos dicantur quidem omnia esse quasi unum, unumquemq; autem ipsorum separatim intelligi, & propriam habere emissionem, secundum suam coniugationem. Linguas itaq; eorum uidelicet solas in unitatem cessisse, sententiā uero eorum & sensum, quæ pro funda sunt scrutari, decidentem ab unitate, incidere in multiforme dei iudicium, cum de hijs quæ sibimetipsi adinuenerunt interrogabūtur à Christo: quem & postea natum quàm pleroma æonum dicunt, & emissionem eius post diminutionem sine defectionē, & propter eam passionem, quæ facta est in Sophia, semetipsos obstetricatos esse affirmant. Accusabit autem eos
B Homerus proprius ipsorum† poëta, à quo eruditi talia inuenerunt, ipso dicēte hæc, Inimicus est enim ille mihi, similiter atq; fores inferorum, qui aliud quidem abscondit in corde suo, aliud autem enarrat. † *al. propheta.*

Quemadmodum iudicabuntur Ebionitæ. Cap. LIX.

IVdicabit autē & uaniloquia prauorū gnosticorū, Simonis eos magi discipulos ostendens: Iudicabit autem & Ebionitas, quomodo possunt saluari, nisi deus est, qui salutem illorum super terram operatus est. Et quemadmodum homo trāsiet in deum, si non deus in hominē? Quemadmodū autem relinquet mortis generationem, si non in nouam generationē mire & inopinate à deo in signum autem salutis datam, quæ est ex uirgine per fidem regenerationem: uel quemadmodum adoptionem accipiēt à deo, permanentes in hac genesi, quæ est secundum hominem in hoc mundo. Quomodo autē plusquam Salomon, aut plusquam Iona habebat, & dominus erat Dauid, qui eiusdem cum ipsis fuit substantiæ. Quomodo autem eum qui aduersus homines fortis erat, qui non solum uicit hominem, sed & detinebat eum sub sua potestate, deuicit, & eum quidem qui uicerat uicit, eum uero qui uictus fuerat hominem dimisit, nisi superior fuisset eo homine, qui fuerat uictus. Melior autem eo homine, qui secundum similitudinem dei factus est, & præcellentior, quisnā sit alius nisi filius dei, ad cuius similitudinē dei factus est homo, & propter hoc in finē ipse ostēdit similitudinem, filius

dei factus est homo, antiquam plasmationem in semetipsum suscipiens, quemadmodum diximus in eo libro, qui est superior. A

Quẽadmodũ iudicabunt, qui putatiue dicunt dñm apparuisse. Ca. LX.

IVdicabit aũt & eos qui putatiuũ inducunt. Quemadmodũ eñ ipsi uere se putãt disputare, quãdo magister eorũ putatiuus fuit, aut quẽadmodũ firmũ quid possunt habere ab eo, si putatiuus, & non ueritas erat? Quomodo autem ipsi salutẽ uere participare possunt, si ille, in quem credere se dicũt, semetipsum putatiuũ ostendebat? Putatiuũ est igitur, & nõ ueritas, omnia apud eos, & nunc iam quæretur, ne forte cum & ipsi homines non sint, sed muta animalia, hominum umbras apud plurimos proferunt.

Quemadmodum iudicabuntur pseudoprophetæ. Cap. LXI.

IVdicabit autem & pseudoprophetas, qui non accepta à deo prophetica gratia, nec deum timentes, sed aut propter uanam gloriam, aut ad quæstum aliquem, aut & aliter secundum operationem mali spiritus fingunt se prophetare, mentientes aduersus deum.

Quemadmodum iudicabuntur qui schismata operantur, & omnes qui se segregant ab ecclesia. Cap. LXII.

IVdicabit aũt & eos qui schismata operãtur, qui sunt immanes nõ habentes dei dilectionẽ, suamq́ utilitatẽ potius considerantes, quàm unitatem ecclesiæ, & propter modicas, & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt, & diuidunt, & quantũ in ipsis est interficiunt, pacẽ loquentes, & bellum operantes, uere liquantes culicem, & camelũ transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quanta est schismatis pernicies. Iudicabit autem & omnes eos, qui sunt extra ueritatem, id est, extra ecclesiam, ipse autẽ à nemine iudicatur. Omnia enim ei constãt, & in unũ deum omnipotentem, ex quo omnia, fides integra, & in filium dei Christũ Iesum dominum nostrũ, per quem omnia, & dispositiones eius, per quas factus est homo filius dei, sentẽtia firma quæ in spiritu dei, qui præstat agnitionem ueritatis, qui dispositiones patris & filij exposuit, secundũ quas aderat generi humano, quemadmodum uult pater. B

Quemadmodũ omnia consistũt ei qui est Ecclesiasticus. Cap. LXIII.

AGnitio uera est apostolorũ doctrina, & antiquus ecclesiæ status, in uniuerso mundo, & charactere corporis Christi, secundũ successiones episcoporum, quibus illi eam quæ in unoquoq; loco est ecclesiã tradiderũt, quæ peruenit usq; ad nos custodita sine fictione scripturarũ tractatione plenissima, neq; ablationẽ recipiens lectio sine falsatione, & secundũ scripturas expositio legitima, & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuũ dilectionis munus, quod est preciosius q̃ agnitio, gloriosius aũt quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

als fatione / als, quæ

Ostensio quod ecclesia non tantum perfectam habeat dilectionem, sed

sed quoniam & spiritus dei super eam requiescit, & quoad ab uno & eodem deo prophetia & spiritus. Cap. LXIIII.

A QVapropter ecclesia omni in loco ob eam quam habet erga deum dilectionem, multitudinem martyrum in omni tempore præmittit ad patrem, reliquis autem omnibus non tantum nō habentibus hanc rem ostendere apud se, sed neq; quidem necessarium est dicentibus tale martyrium esse eorum, martyrium uerum secundum sententiam eorum, nisi si unus aut duo aliquando per omne tempus, ex quo dominus apparuit in terris cum martyribus nostris, quasi & ipse misericordiam consequutus opprobrium simul baiulauit nominis, & cum eis ductus est uelut adiectio quædam donata eis. Opprobrium enim eorum, qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, & omnes pœnas sustinent & mortificantur propter eam quæ est erga deū dilectionē, & cōfessionē filij eius, sola ecclesia pure sustinet, sæpe debilitata, & statim augēs mēbra, & integra fiēs. Quemadmodū & typus eius quæ fuit illius Loth salis figmentū: similiter ut ueteres prophetæ sustinentes persecutionē, quemadmodū dominus ait, Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante uos fuerunt, quoniam noue quidē, sed idem spiritus requiescēs super eam, ab hijs qui non recipiunt uerbū dei persecutionem patitur.

Quomodo prophetæ omnia prædixerunt, quæcunq; Christus operatus est. Cap. LXV.

B QVod quidē prophetæ cum reliquis quæ prophetabāt, & hoc prophetauerunt, quoniā super quoscunq; requieuerit spiritus dei, & obediuerint uerbo patris, & secundū uirtutē seruierint ei, persecutionē patientur, & lapidabuntur, & occidentur. In semetipsis enim hæc omnia præfigurabant prophetæ, propter dilectionem dei, & propter uerbum eius.

Quoniā prophetæ mēbra Christi sunt, & quēadmodū unusquisq; eorū secundum quod erat membrum, secūdum hoc & prophetauit, & quoniam omnia quæ prophetæ prædixerunt Christus impleuit. Ca. LXVI.

CVm enim & ipsi membra essent Christi, unusquisq; eorū secūdū quod erat membrū, secundū hoc & prophetationē manifestabat, omnes & multi unū præformātes, & ea quæ sunt unius annuntiantes. Quomodo eñ per nostra membra operatio quidē uniuersi corporis ostendit̃, figura autē totius hominis per unum membrū nō ostenditur, sed per omnia, sic & prophetæ omnes quidē unum præfigurabant, unusquisq; autē eorū secundum quod erat membrū, secundū hoc & dispositionē adimplebat, & eam quæ secundū illud membrū erat operationē Christi prophetabat. Quidā enim in gloria uidentes eum, gloriosam eius apud patrē à dextris conuersationē uidebant. Alij super nubes quemadmodū filiū hominis uenientē, & dicentes de eo, Videbunt in quē cōpunxerunt, aduentū eius significabāt, de quo ipse ait, Putas cū filius hominis uenerit, inueniet fidē super terrā, de quo & Pau-

 lus ait,

lus ait, Si tamen iustũ est apud deum,retribuere eis qui tribulant nos tribulationem,& uobis qui tribulamini requiẽ nobiscũ in reuelatione domini Iesu de cœlo,cum angelis uirtutis dei,& in flamma ignis. Alij uero iudicẽ dicentes eum,& diem domini tanq̃ clibanum ardentem, qui colligit triticum in horrea,paleas autẽ comburet igni inextinguibili. Cõminabantur eis qui increduli erant,de quibus & ipse dominus ait, Abite maledicti in ignem æternũ,quem præparauit pater meus diabolo,& angelis eius. Et Apostolus similiter ait: Qui pœnas dabunt interitus æternas,à facie domini,& à gloria uirtutis eius, cum uenerit glorificari in sanctis suis, & ammirabilis fieri hijs qui credũt in eum. Et qui dicũt, speciosus forma præ filijs hominũ, & unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, & accingere gladiũ tuũ potentissime circa femur tuũ,& specie tua & pulchritudine tua,intende prospere,procede,& regna,propter ueritatem,& mansuetudinem,& iustitiam, & quæcunq; alia talia sunt de eo: eam quæ est in regno speciem eius & decorem,& exultationem supercoruscantem & supereminẽtem omnibus qui regenerantur sub ipso,significabat, ut qui audiũt concupiscerẽt ibi inueniri, placentia facientes deo. Qui iterũ dicentes homo est, & quis cognoscet eũ, & ueni ad prophetam,& peperit filium, & uocatur nomẽ eius admirabilis, consiliarius,deus fortis,& qui eum ex uirgine Emanuel prædicabant:adunitionem uerbi dei ad plasma eius manifestabant,quoniam caro erit, & filius dei filius hominis,purus puram aperiens uuluam eam quæ regenerat homines in deum,quam ipse puram fecit, & hoc factus quod nos, deus fortis,& inenarrabile habet genus. Et qui dicunt, Dominus in Sion loquutus est,& de Hierusalem dedit uocem suam,& notus in Iudæa deus, qui in Iudæa ad uentum eius significabant. Qui autem rursus dicunt ab Africo uenire deũ, & de monte umbroso & condenso aduentum eius qui est ex Bethlehem dicebant, quemadmodum ostendimus in eo libro, qui est ante hunc: Vnde is qui præest, & pascit populum patris sui,uenit. Qui autem dicunt aduentum eius,quemadmodum ceruus claudus saliet, & plana erit lingua mutorum,& aperientur oculi cæcorum,& aures surdorum audient,& manus resolutæ,& genua debilia firmabuntur,& resurgent qui in monumentis mortui sunt,&, Ipse infirmitates nostras accipiet,& languores portabit, eas quæ ab eo curationes fiebant annuntiauerunt. Quidam autem hominem infirmũ & ingloriosum, & scientem ferre infirmitatem, & sedentem super pullum asini,uenturum Hierosolymam, & dorsum suum ponentem ad flagella,& maxillas suas ad palmas, & quemadmodum ouem adduci ad uictimam, & aceto & felle potari,& ab amicis qui proximi sunt derelinqui,& extendentem manus per totam diem, & ab eis qui eum intuebantur, subsannari & maledici,& partiri uestimenta eius,& super uestimentum eius mitti sortem, & in limen mortis deductum,& omnia talia: eum qui secundum hominem

est ad

est aduentum eius, sicut intrauit Hierosolymã, in qua & passus & crucifixus
A sustinuit omnia quæcunque sunt prædicta, prophetabant. Alij autem dicentes, Rememoratus dominus sanctus mortuorum suorum, qui prædormierunt in terra limi, & descẽdit ad eos uti erigeret, ad saluandum illos: causam reddiderunt, propter quam passus est hæc omnia. Qui autem dixerunt, In illa die dicit dominus, Occidit sol meridie, & erunt tenebræ super terram in die lucis, & conuertam dies festos uestros in luctum, & uniuersa cantica uestra in lamentationẽ: eum occasum solis, qui crucifixo eo fuit ab hora sexta, manifeste annuntiauerunt. Et quia posteaquàm hoc factum est, hij qui secundum legem erant dies festi eorum, & cantica in luctum & lamentationẽ eorum conuerterentur, cum inciperent tradi gentibus. Adhuc etiam manifestius hoc idem & Hieremias ostendit, sic dicens de Hierusalem, Exinanita est quæ parit, tæduit anima eius, occidit sol ei, cum adhuc medius dies esset, confusa est, & improperium passa est, reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum meorum. Qui autem dixerunt eum dormisse, & somnum cepisse, & resurrexisse, quoniam dominus suscepit eum, & præcipientes principibus cœlorũ aperire æternas portas, ut introeat rex gloriæ, resurrectionem eius quæ ex mortuis per patrem & receptionem in cœlos præconauerunt. In eo autem quod dixerunt, A summo cœlo egressio eius, & occursus eius usque ad summũ cœli, & non est qui se abscondat à calore eius, quoniam illuc assumptus est, unde & descendit, & nõ est qui iustum iudiciũ eius effugiat. Idipsum annuntiabant qui dicebant, Dominus regnauit, irascantur populi, qui sedes super Cherubin, commoueatur terra. Partim quidem eam quæ post assumptionem eius facta est super eos, qui in eum crediderunt iram, ab omnibus populis, & motum uniuersæ terræ aduersus ecclesiam prophetabant. Partim autem ueniente eo de cœlis cum angelis uirtutis eius, cõmoueri uniuersam terram, quemadmodum ipse ait, Erit terræmotus magnus, qualis nõ est factus ab initio. Et rursus in eo cũ dicit, Quisquis iudicatur ex aduerso adstet, & quisquis iustificat appropinquet puero dei. Et uæ uobis, quoniam omnes ueterascitis sicut uestimentum, & tinea comedet uos, & humiliabitur omnis caro, & exaltabitur dominus solus in altissimis. Significatur quoniã post passionẽ, & assumptionẽ, omnes qui contra eum fuerũt, sub pedibus eius subijciet deus, & ipse super omnes exaltabitur, & nemo qui iustificetur, aut comparetur ad eum. Et qui dicunt dispositurum deum testamentũ nouum hominibus, non quemadmodũ disposuit patribus in monte Choreb, & cor nouum, & spiritum nouũ dare hominibus, & rursus, Antiqua nolite repurare, ecce facio noua quæ nunc orietur, & scietis, & faciam in deserto uiam, & in terra inaquosa, flumina ad potandum genus electum populũ meum quem acquisiui, ut uirtutes meas enarret, quæ est noui testamenti libertas, hanc manifeste annuntiabant, & nouũ

uinũ quod in nouos utres mittitur per fidẽ quæ eſt in Chriſto,quã annun-tiauit ortã in eremo uiam iuſtitiæ,& in terra inaquoſa flumina ſpiritus ſan-cti,adaquare genus electũ dei, quod acquiſiuit,ut uirtutes eius enarrentur, A ſed nõ ut blaſphemarẽt eũ qui hæc fecit deus.Et reliqua omnia,quæcunque per tantã ſeriem ſcripturæ demõſtrauimus prophetas dixiſſe,ſpiritalis uere qui eſt interpretabitur unumquodq; eorũ quæ dicta ſunt,in quẽ dictum ſit characterẽ diſpoſitionis domini,& integrũ corpus operis filij dei oſtendẽs, ſemper eundẽ deũ ſciens,& ſemper eundẽ uerbũ dei cognoſcens,etiã ſi nũc nobis manifeſtatus eſt,& † propter eundem ſpiritũ dei cognoſcens,etiam ſi in nouiſſimis temporibus nouẽ effuſus eſt in nos,& à cõditione mundi uſq; ad finem in ipſum humanũ genus,ex quo qui credũt deo,& ſequunt̃ uerbũ eius,percipiũt eam quæ ab eo eſt ſalutẽ. Qui uero abſcedũt ab eo,& contẽ-nunt præcepta eius,& per opera ſua inhonorãt eum,qui ſe fecit,& ſententia ſua blaſphemant eum,qui ſe alit,iuſtiſſimũ aduerſus ſe coaceruant iudiciũ. Hic igit̃ examinat omnes,ipſe uero à nemine examinatur,neq; patrẽ ſuum blaſphemans,neq; diſpoſitiones eius fruſtrans,neq; patres accuſans,neque prophetas exhonorãs,aut ab alio deo dicẽs eos,aut iterũ ex alia & alia ſub-ſtantia fuiſſe prophetias.Dicemus autẽ aduerſus oĩes hæreticos, & primo quidẽ aduerſus eos qui ſunt à Marcione,& aduerſus eos q̃ ſunt ſimiles illis, ab altero deo dicẽtes eſſe ꝓphetas. Legite diligẽtius id qđ ab apoſtolis eſt Euangeliũ nobis datũ,& legite diligẽtius ꝓphetas,& inuenietis uniuerſam B actionẽ,& omnẽ doctrinã,& omnẽ paſſionẽ dñi noſtri prædicatã in ipſis.

† al. ſemper.

Aduerſus eos qui dicunt:quid noui ueniẽs attulit Chriſtus. Ca. LXVII.

SI autẽ ſubit uos huiuſmodi ſenſus ut dicatis,Quid igit̃ noui dominus at-tulit ueniens? Cognoſcite quoniã omnẽ nouitatẽ attulit,ſemetipſum af-ferens,qui fuerat annuntiatus.Hoc enim ipſum prædicabatur,quoniã noui uitas ueniet innouatura & uiuificatura hominẽ.Regis eñ aduentus ab hijs quidem qui mittuntur ſeruis prænũtiatur propter apparatũ,& expeditionẽ eorũ,qui incipient ſuſcipere ſuũ dominũ.Cum aũt uenit rex,& illi prænun-tiato gaudio adimpleti ſunt,qui ſunt ſubiecti,& perceperũt eam,quæ eſt ab eo libertatẽ,& participãt uiſionẽ eius, & audierunt ſermones eius,& fruituri ſunt muneribus ab eo, non iam requiretur quid noui attulit rex ſuper eos, qui annuntiauerunt aduentũ eius,apud eos uidelicet qui ſenſum habent,ſe-metipſum enim attulit, & ea quæ prædicta ſunt bona,in quæ cõcupiſcebãt angeli intendere,& donauit hominibus. Tunc aũt fuiſſent ſerui mendaces, & nõ à domino miſſi, ſi nõ Chriſtus adueniens talis,qualis & prædicabat̃, adimpleſſet eorũ ſermones. Quapropter dicebat, Ne putetis quoniã ueni ſoluere legẽ aut prophetas.Nõ ueni ſoluere,ſed adimplere. Amen eñ dico uobis,donec pertrãſiet cœlũ & terra, iota unũ, aut unus apex non tranſiet à lege & prophetis,quoaduſq; omnia fiãt. Omnia enim ipſe adimpleuit ue-niens,&

niens,& adhuc implet in ecclesia usq; consummationē, à lege prædictū no-
A uum testamentū. Quemadmodū & Paulus apostolus eius ait, in ea quæ est ad Romanos. Nunc autē sine lege iustitia dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustus enim ex fide uiuet. Hoc aūt quoniā iustus ex fide uiuet, per prophetas prædictū fuerat. Vnde autē poterant prædicere prophetæ legis aduentum, & eam libertatē quæ ab eo dabatur præeuangelizare, & omnia quæ à Christo facta sunt & sermone & operatione, & passionē eius prænuntiare, & nouū testamentū prædicare, si ab altero deo propheticā inspirationē acceperunt, ignorantes inenarrabilē patrem secundum uos, & regnum eius, & dispositiones eius, quas filius dei in nouissimo dierum. Casu quodā hæc euenisse potestis dicere, tanq; à prophetis quidē de altero quodam dicta, similiter autem euenerūt domino. Omnes enim prophetæ hæc eadem prophetauerunt. Sed neq; alicui ex ueteribus euenerunt, si enim euenissent alicui ex ueteribus ista, non utiq; qui postea fuerunt prophetassent in nouissimis temporibus affutura hæc. Adhuc etiā nemo est neq; patrum, neq; prophetarum, neq; antiquorū regum, circa quem proprie ac specialiter factū sit aliquid horum. Nam omnes quidē Christi passiones prophetauerunt, ipsi autē ad patiendū similiter, ut ipsa prædicta sunt dominicæ passionis, in nullo altero facta sunt. Neq; enim sol medio die occidit aliquo de ueteribus mortuo, neq; scissum est uelū templi, neq; terra mota est, neq; petræ
B disruptæ sunt, neq; mortui surrexerunt, Neq; in tertia die quis illorū surrexit, neq; receptus est in cœlū, neq; cum assumeretur aperti sunt cœli, neq; in nomen alicuius alterius crediderūt gentes, neq; quis ex eis mortuus & resurgens aperuit nouū libertatis testamentū. Nō igit̄ de altero, sed de domino, in quem concurrerunt omnia prædicta signa, dicebant prophetæ. Si autem aliquis Iudæis aduocationē præstās, erectionē templi, quæ posteaq; in Babylonem transmigrauerunt facta est sub Zorobabel, & discessionē populi, quæ facta est post septuaginta annos, dicat hoc esse noumu testamentum, cognoscat quoniam lapideum quidem templum restitutum est, tunc adhuc enim illa quæ in lapideis tabulis facta fuerat lex seruabatur. Nouū autem testamentū datum est nullum, sed à lege quæ per Moysen data est, utebantur usq; ad aduentū domini. A domini autem aduentu nouū testamentum ad pacem reconcilians, & uiuificatrix lex in uniuersam exiuit terram, quemadmodum dixerunt prophetæ, Ex Sion enim procedet lex, & uerbum domini de Hierusalem, & arguet populū multum, & concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & iam nō discēt pugnare. Si igitur alia lex, & uerbū exiens ab Hierusalē tantam pacem fecit apud eas gētes quæ eum receperūt, & per eas arguit imprudentiæ multū populum, uidetur consequēs de altero dixisse prophetas. Si aūt libertatis lex, id est, uerbū dei, ab apostolis qui ab Hierusalem exierunt annuntiatum, uniuersam terram in tantam

forte deest faciet, aut præstabit.

magis in pleromate mittens prædicatores proprios destinasset, annuntiantes in hunc mundum futurũ aduentũ eius, in nullo cõmunicantes hijs prophetis qui sunt à Demiurgo. Si autẽ cum esset intra pleroma, usus est hijs prophetis qui erant secundum legem, & per eos ostẽdit quæ sunt sua, multo magis cum huc uenisset his ipsis usus fuisset magistris, & per eos annũtiasset nobis Euangelium. Iam igitur non Petrũ & Paulũ, & reliquos apostolos dicant annuntiasse ueritatẽ, sed scribas & pharisæos, & reliquos per quos lex annuntiabatur. Si aũt suos in suo aduẽtu proprios apostolos emisit spiritu ueritatis, & non spiritu erroris: hoc item spiritu uerbũ dei, & siquidẽ de principalitate spiritus fuit, secundum regulã ipsorum, spiritus lucis, & spiritus ueritatis, & spiritus perfectionis, & spiritus agnitionis. Is uero qui à Demiurgo fuit spiritus ignorantiæ, & diminutionis, & erroris, & umbræ progenies, quemadmodum in uno & eodem potuit esse perfectio, & diminutio, & ignorantia, error & ueritas, lux & tenebræ. Si autem in prophetis impossibile erat hoc ita esse, sed ab uno deo uerbum domini præconabant, & aduentũ filij eius annuntiabant, Multo magis dominus ipse nunquam modo quidẽ de principali, modo uero de subiecta deminoratione fecisset sermones, & agnitionis, & ignorantiæ simul factus magister. Nec unquam modo quidem mundi fabricatorem, modo autem eum qui super hunc, glorificaret patrem, quemadmodum ipse ait, Nemo immittit cõmissuram uestimenti noui in uestimentum uetus, nec mittunt uinum nouum in utres ueteres. Igitur aut omni modo & ipsi abstineãt se à prophetis, tanquam à ueteribus, & nõ dicant eos ab ea nouitate, quæ secũdum principalitatem est quædã dixisse, præmissos à Demiurgo, aut rursus arguentur à domino dicente, nouum uinum nõ mitti in utres ueteres. Vnde autem semen matris ipsorum poterat cognoscere ea quæ erant intra pleroma sacramenta, & de hijs eloquijs, siquidem extra pleroma existẽs mater, peperit hoc ipsum semen, quod extra pleroma est, extra agnitionem esse dicunt, quod est ignorantia. Quomodo igitur id quod erat ignorantia semen conceptum agnitionem annuntiare poterat, aut quemadmodum ipsa mater, ea quæ erant pleromatibus cognoscebat sacramenta, informis & infigurata, quasi abortiuum proiecta foras, & ibi aptata & formata, & ab horo prohibita interius ingredi, & usq; ad consummationem extra pleroma perseuerans, id est, extra agnitionem. Rursus autem passionem domini typum esse dicentes extensionis Christi superioris, quam extensus hora formauit eorum matrem, in reliquis arguuntur, iam non habentes similitudinem typum ostendere. Vbi enim † rursum Christus aceto & felle potatus est? aut ubi diuisa sunt uestimenta eius, aut ubi pũctus est, & exiuit sanguis & aqua? aut ubi guttas sanguinis sudauit? & reliqua quæcunque domino acciderunt, de quibus dixerunt prophetæ. Vnde ergo de hijs quæ tunc quidẽ nondum euenerant, incipiebant autem euenire,

† als sursum.

euenire,aut mater aut semen eius diuinauit? Adhuc etiam super hæc dicunt quidẽ à principalitate quædam dicta. confutati ab hijs quæ in scripturis de A Christi aduentu referuntur. Quæ autem sint hæc non iam unum sentiunt, sed alij alia de hijs ipsis respondent. Si quis enim experimentum eorum uolens accipere, separatim interroget quo sermone eos qui excellẽtes sint apud eos, inueniet alium quidem dicentem de Propatore, id est, de Bytho esse id quod interrogetur. Aliũ uero de initio omniũ, id est, de unigenito. Alterũ uero de patre omnium, hoc est, uero. Alter rursus dicet, de uno æone eorum qui sunt in pleromate æones dici. Alij aũt de Christo, & alius de saluatore. Qui autẽ illorum peritior est, posteaq̃ multum tacens protexerit, de horo ait dictũ esse. Alius uero eam quæ est intra plenitudinẽ Sophiã significari. Alius uero illam quæ extra plenitudinẽ est matrẽ annuntiari. Et alius mũdi fabricatorẽ deum dicet. Tantæ sunt de uno inter eos diuersitates, de ijsdem scripturis uarias habentes sententias, & uno eodemq̃ sermone lecto, uniuersi obductis superciliis agitantes capita, ualde quidem altissime se habere sermonem dicunt, nõ autem omnes capere magnitudinem eius intellectus qui ibidem continetur, & propter hoc silentium maximam rem esse apud sapientes. Oportet enim eam quæ sit sursum Sigen per id quod est apud eos silentium deformari. Sic autem abeũt omnes, quotquot sunt tantas de uno gestantes sententias, in abscondito ferẽtes secum sua acumina. Cum igitur inter eos conuenerit de hijs quæ in scripturis sunt prædicta, tunc & à nobis B confutabuntur. Nõ enim bene sentiẽtes, interim tamen semetipsos arguũt, de hisdem uerbis non cõsentientes. Nos autem unum & solum uerũ deum doctorem sequentes, & regulam ueritatis habẽtes eius sermones, de ijsdem semper easdem dicimus, omnes unum deum scientes, factorem huius uniuersitatis, qui prophetas misit, qui eduxit populum de terra Ægypti, qui in nouissimis temporibus filium suum manifestauit, uti confunderet incredulos, & exquireret iustitiæ fructum.

Ostẽsio de domini sermonibus confitentis se à deo patre missum, à quo & prophetæ uenerunt, & patres electi sunt. Cap. LXX.

QVem enim nõ confitetur dominus, neq; ab altero deo dicere prophetas, nisi à patre eius, neq; ab aliqua alia substantia, sed ab uno & eodẽ patre, neq; alium aliquem ea quæ sunt in hoc mũdo fecisse, nisi suum patrẽ docens sic. Homo erat quidam paterfamiliàs, & plantauit uineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam colonis, & peregre profectus est. Cum autẽ appropinquasset tempus fructuũ, misit seruos suos ad colonos, ut acciperent de fructibus suis. Et coloni apprehensis seruis, unum quidem ceciderunt, alium autem lapidauerunt, alium uero occiderunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt eis similiter. Nouissime autem misit eis filium suum unicum, dicens, Forte uere-

buntur

buntur filium meum. Coloni uero cum uidissent filium, dixerunt intra se,
A Hic est hæres, uenite occidamus eum, & habebimus hæreditatē eius, & apprehensum eum eiecerunt extra uineam, & occiderūt. Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet colonis illis? Et dixerunt illi, Malos male perdet, & uineam suam locabit alijs colonis, qui reddent ei fructus temporibus suis. Iterum dicit dominus: Nunquam legistis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Propter quod dico uobis, quoniam auferetᷓ à uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Per quæ ostēdit manifeste discipulis suis, unum quidem & eūdem patremfamiliâs, hoc est, unū deum patrem, qui per seipsum omnia fecit. Varios uero agricolas, quosdam quidem contumeliosos, & superbos, & infructuosos, & domini interfectores, quosdam uero cum omni obedientia reddentes fructus temporibus suis, & eundem hunc patremfamiliâs aliquando quidem mittētem seruos, aliquando quidem filium suum. A quo igitur patre missus est filius ad eos colonos qui interfecerunt eum, ab hoc & serui. Sed filius quidem quasi à patre ueniens principali autoritate dicebat, Ego autē dico uobis, Serui autem quasi à domino seruiliter, & propter hoc dicebant, Hæc dicit dominus. Quē igitur illi dominū præconabant incredulis, hunc Christus tradidit hijs qui obediūt sibi, & qui priores, siue primū per seruilē legisdationem uocauerat
B deus, hic posteriores siue postea per adoptionē assūpsit. Plātauit enim deus uineā humani generis, primo quidē per plasmationē Adæ, & electionē patrum, tradidit autē colonis per eam legisdationem, quæ est per Moysen. Sepem autem circumdedit, id est, circumterminauit eorum culturā, & turrim ædificauit, Hierusalem elegit, & corcular fodit, receptaculū prophetici spiritus præparauit, & sic prophetas misit anrequam esset in Babylonem transmigratio. Et post transmigrationē alios iterum plures quàm priores expetentes fructus, dicētes illis, Hæc dicit dominus omnipotens, Emundate uias uestras, & mores uestros, iudiciū iustum iudicate, & misericordiam, & miserationem facite unusquisq; ad fratrem suū, in uiduā, & orphanum, & proselytum, & pauperem ne exercueritis potentatū, & unusquisq; malitiæ fratris sui ne recordemini in cordibus uestris, & iusiurandū falsum nolite diligere, lauamini, mundi estote, auferte nequitias à cordibus uestris, discite benefacere, exquirite iudicium, defendite uim patientem, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus dicit dominus. Et rursum, Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Hæc præconantes prophetæ fructum perebant iustitiæ. Non credentibus autem illis nouissime filium suū misit dominū nostrum Iesum Christum, quē cum occidissent mali coloni, proiecerūt extra uineā. Quapropter & tradidit eā dominus deus nō iā circumuallatam

cumuallatã,sed expansam in uniuersum mundum alijs colonis, reddẽtibus A
fructus temporibus suis, turre electionis exaltata ubiq; & speciosa, ubique enim præclara est ecclesia,& ubiq; circũfossum torcular,ubiq; enim sunt qui suscipiunt spiritũ. Quoniã enim filiũ dei reprobauerunt, & eiecerunt eum, cum eum occidissent extra uineã,iuste reprobauit eos deus,& extra uineam existẽtibus gentibus dedit fructificationẽ culturæ. Quemadmodum & Hieremias propheta ait,Reprobauit dominus, & abiecit gentem facientẽ hæc, quoniam fecerunt filij Iuda malignum in cõspectu meo,dicit dominus. Similiter autẽ & Hieremias,Constitui super uos exploratores,dicẽtes,Audite uocem tubæ:& dixerunt,non audiemus, propter hoc audierunt gentes, & qui pascunt pecora in eis. Vnus ergo & idẽ deus pater qui plantauit uineã, qui populũ eduxit,qui prophetas misit, qui filium suum misit, qui uineam dedit alijs colonis,hijs qui reddunt fructũ in tẽporibus suis. Et propter hoc dicebat dominus discipulis suis,bonos operarios nos præparans. Attẽdite uobis & uigilate semper in omni tempore,ne quando grauentur corda uestra in crapula & ebrietate,& cogitationibus secularibus, & repente adsistat super uos dies illa. Superueniet enim quasi laqueus super omnes sedentes super faciẽ terræ. Sint igitur lũbi uestri præcincti,& lucernæ ardentes in manibus uestris, & uos similes hominibus expectantibus dominũ suũ,quãdo reuertatur à nuptijs. Quomodo eñ factũ est in diebus Noẽ,manducabãt, B
& bibebant,emebãt,& uendebant,nubebant & nubebant,& non scierunt, quoadusq; intrauit Noẽ in Arcã,& uenit diluuiũ,& perdidit omnes. Quemadmodũ factũ est in diebus Loth, manducabant & bibebant, emebant & uendebant,plantabant,& ædificabãt,qua die exiuit Loth à Sodomis, pluit ignẽ de cœlo,& perdidit omnes,sic erit & in aduentu filij hominis. Vigilate igitur,quoniam nescitis,qua die dominus uester ueniet. Vnũ & eundem annuntians dominũ,qui in tẽporibus Noẽ propter inobedientiã hominũ superduxit diluuiũ, & tẽporibus Loth propter multitudinẽ peccatorũ Sodomitarum pluit ignẽ à cœlo & in nouissimo tempore propter hanc eandem inobedientiã,& similia peccata superducit diem iudicij,in quo ait, Tolerabilius Sodomis & Gomorrhis futurũ quàm illi ciuitati & domui, quæ nõ receperit uerbum apostolorũ eius. Et tu autem Capharnaũ dicebat,nunquid usq; ad cœlũ exaltaberis,usq; ad inferos descẽdes. Quoniã si in Sodomis factæ fuissent uirtutes,quæ factæ sunt in te, mansissent usq; in hodiernũ diẽ. Veruntamen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis in die iudicij q̃ uobis. Vnus & idẽ cũ semper sit uerbũ dei,credentibus quidem ei fontem aquæ in uitã æternã dans,infructuosam uero fici arborẽ arefaciens,& statim: Et temporibus Noẽ iuste diluuium inducens,uti extingueret pessimum genus eorum,qui tunc erant hominum, qui iam fructificare deo non poterant, cum angeli transgressores commixti fuissent eis, & ut peccata eorũ compesceret,

seruare

A seruare uero Arcæ typum Adæ plasmationẽ, & temporibus Loth, qui pluerat super Sodomam & Gomorrham ignẽ & sulphur de cœlo, exẽplum iusti iudicij dei, ut cognoscerent omnes, quoniã omnis arbor quæ nõ facit fructum excidetur & in ignem mittetur, & in uniuersali iudicio tolerabilius Sodomis utens, quàm hijs, qui uiderũt eius uirtutes quas faciebat, & nõ crediderũt in eum, neque receperũt eius doctrinam. Quẽadmodum enim maiorẽ dedit gratiã per suum aduẽtum hijs, qui crediderunt ei, & faciunt eius uoluntatẽ, sic & maiorẽ in iudicio habere pœnam eos qui nõ crediderũt ei significauit, iustus existens super omnes æqualiter, & quibus plus dedit, plus ab eis exacturus, plus autẽ non quod alterius patris agnitionem ostẽdit, sicut per tot & tanta ostẽdimus, sed quia maiorẽ damnationẽ paternæ gratiæ per suum aduẽtum effudit in humanũ genus. Si cui autẽ non sufficiunt quæ prædiximus, ad credẽdum ab uno & eodẽ patre prophetas missos esse, à quo dominus noster missus est, aperiens aures cordis sui, & Christũ Iesum dominum magistrũ aduocans audiat dicẽtem eum, Simile est regnum cœlorũ regi nuptias faciẽti filio suo, & mittẽti seruos suos, ad cõgregandum eos qui uocati fuerũt ad nuptias, & illis nolẽtibus obedire, iterum ait, & alios seruos misit, dicens, Dicite hijs qui sunt uocati, Venite, prandium meum paraui, tauri & omnia saginata occisa, & omnia parata sunt, uenite ad nuptias. Illi autẽ abierunt negligẽtes eum, alij quidẽ in agrum suum, alij autẽ ad negociationem

B suam. Reliqui uero arripuerũt seruos eius, & alios quidẽ cõtumeliose tractauerũt, alios uero occiderunt. Rex autẽ cum audisset iratus est, & mittẽs exercitus suos perdidit interfectores illos, & ciuitatẽ eorum succendit, & dixit seruis suis, Nuptiæ quidẽ paratæ sunt, uocati uero non fuerunt digni. Ite igitur ad exitus uiarũ, & quotquot inueneritis congregate ad nuptias. Et exeũtes serui eius congregauerũt omnes quotquot inuenerũt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Introiens autẽ rex uidere recumbentes, uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali, & dicit ei, Amice quomodo uenisti huc nõ habens indumentũ nuptiarum? Illo autẽ obmutescẽte, dixit rex ministris, Tollite eum à pedibus & manibus, & mittite eum in tenebras quæ sunt exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiũ. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Manifeste enim & per hæc uerba sua ostẽdit dn̄s omnia, & quoniã unus rex & dominus omnium pater, de quo & antea dixit, Neque in Hierosolyma iures quoniam ciuitas est magni regis: Et quoniã ab initio nuptias præparauit, & propter immẽsam benignitatem per seruos suos uocabat priores ad conuiuium nuptiarum, & ubi illi noluerũt obedire, rursus alios seruos misit conuocans eos, neque sic obedierunt ei, Sed & eos qui uocationem annuntiabãt lapidauerunt & occiderũt. Illos quidẽ perdidit mittẽs exercitus suos & ciuitates illorum succendit, ex omnibus autẽ unus, id est, ex uniuersis gẽtibus ad cõuiuium nuptiarũ filij sui conuocauit, quẽadmodum

& per Hieremiam ait, Et misi ad uos seruos meos prophetas dicere, Auerti- A
mini unusquisq; à uia nequissima & meliora facite opera uestra. Et rursus per eundē, Et misi, inquit, ad eos omnes seruos meos prophetas inter diem & ante lucē, & non obedierunt mihi, neq; intenderunt aures ipsorū, & dicas eis hunc sermonem, Hoc genus quod non obediuit uocem domini neq; recepit disciplinam, defecit fides ex ore ipsorum. Qui igitur nos per apostolos undiq; uocauit dominus, hic per prophetas uocabat eos qui olim fuerunt, quemadmodum ex sermonibus domini ostēditur: & non ab alio autē apostoli, etiamsi uarijs gentibus præconabant, sed ab uno & eodē, alij quidē dominum annuntiabāt, alij autē patrem euāgelizabant, & alij quidē aduētum prænuntiabant filij dei, alij uero præsentem eum iā hijs qui longe erāt præconabant. Adhuc etiā manifestauit oportere eum uocatione & iustitiæ operibus adornari, uti requiescat super uos spiritus dei. Hoc est enim indumentum nuptiarū, de quo & Apostolus ait, Nolumus expoliari sed superindui uti absorbeatur mortale ab immortalitate. Qui autē uocati quidē sunt ad cœnā dei, & propter malam suā conuersationem non perceperunt spiritum sanctū, proijcientur, inquit, in tenebras exteriores. Manifeste autē ostēdens, quod idē ipse rex qui cōuocauerit undiq; fideles ad nuptias filij sui, & incorruptibile conuiuium donauerit, iubeat mitti in tenebras exteriores eum, qui non habeat indumētum nuptiarum, hoc est contemptorem. Quemadmodum enim in priore testamento non in multis illorum bene sensit, sic & hic B
multi uocati, pauci uero electi. Non alius igitur qui iudicat deus, & alius, qui conuocat ad salutē pater. Nec alius quidē qui æternum lumen donat, alius uero qui iubet in exteriores mitti tenebras eos, qui non habent indumētum nuptiarum, Sed unus & idem deus pater domini nostri, à quo & prophetæ missi sunt, indignos quidem conuocans propter immensam benignitatem, eos uero qui conuocati sunt inspiciens, si conueniens habeant indumentum, & congruens nuptijs filij sui. Quoniam nihil incōueniens neq; malum placet ei. Quemadmodum dominus dixit ei qui curatus fuerat, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid deterius tibi fiat. Qui enim est bonus, & iustus, & mundus, & immaculatus, neq; malum aliquid, neq; iniustum, neq; abominādum in suo sponsali thalamo sustinebit. Est autem hic pater domini nostri, cuius prouidentia constant omnia, & iussu administrantur omnia, & gratuito quidem donat in quos oportet, secundum autem meri-
als, distribuit tum dignissime † attribuit in ingratos, & non sentientes benignitatem eius, iustissimus retributor, & propterea ait, Mittēs exercitus suos perdidit interfectores illos & ciuitatem illorum incendit. Exercitus autē eius, inquit, quia omnes homines dei, Domini enim est terra, & plenitudo eius, orbis terræ & omnes qui habitant in ea. Et propter hoc Paulus apostolus in epistola quæ est ad Romanos ait, Nō enim est potestas nisi à deo, Quæ autē sunt à deo

A deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, damnationē sibi acquirent. Principes enim nō sunt timori boni operis sed mali. Vis autē nō timere potestatē, bonum fac, & habebis laudem ex ea, dei enim minister est, tibi ad bonū. Si autem male feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, uindex in irā ei, qui malū agit. Ideoq; subiecti estote nō tantū propter irā, sed & propter conscietiam. Propter hoc enim & tributa penditis, ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruiētes. Sed & dominus igitur & Apostoli unū deū patrem annuntiabant eum qui legisdationem fecit, qui misit prophetas, qui omnia fecit, & propter hoc ait, Mittens exercitus suos. Quoniam omnis homo secundum quod est homo, plasma ipsius est, licet ignoret deum suū. Omnibus enim ipse ur sint præstar, qui solē suū oriri facit super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Et nō solū per ea quæ prædicta sunt, sed & per parabolam duorū filiorum, quorū iunior luxuriose consumpsit substantiam, uiuens cum fornicarijs, unum & eundem docuit patrē maiori quidē filio nec dum quidem indulgentem, propter eum autem qui perierat minorem filiū suum iubentem occidi uitulum saginatum, & primam ei stolam donātem. Et per parabolam autem eorum operariorum, qui uarijs temporibus in uineam mittebātur, unus & idem dominus ostenditur: uocat alios quidē stantes in initio mundi fabricationis, alios uero post hoc, & alios circa medietatem

B temporū, & alios progressis iam temporibus, item alios in fine, ut sint quidem multi operarij secundū sua ipsorum tempora, unus autem qui conuocat eos paterfamiliâs: Etenim uinea una, quoniā & una iustitia, & unus dispensaror, unus enim spiritus dei qui disponit omnia, similirer autem & merces una: omnes enim acceperunt singulos denarios, imaginem & discretionem regis, agnitionem filij dei quæ est incorruptela, Et propter hoc à nouissimis cepit dare mercedem, quoniam in nouissimis tempotibus manifestatus, dominus omnibus semetipsum repræsentauit. Et publicanus autē qui in oratione pharisæum superauit, non quoniam alterum patrem adorabat, testimonium accepit à domino, quod sit magis iustificatus, sed quoniam cum magna humilitate sine extollentia & sine iactantja exomologesim eidem deo faciebat. Er duorum autem filiorum parabola, eorum, qui in uineam mittuntur, quoniam alter quidem contradixit patri, & postea pœnitetur, quando nihil profuit ei pœnitentia, alter autem pollicitus est abire statim, promittens patri, non abijt autem quoniam omnis homo mendax, & uelle quidem in promptu adiacet, nō inuenit autem perficere, unum & eundem ostendunt patrem. Sed & arboris fici parabola, de qua dominus ait, Ecce iam triennium uenio, quærens fructū in hac arbore fici, & nō inuenio. Per prophetas aduentum suū significans, per quos uenit aliquotiens exquirens iustitiæ fructū ab eis, quē nō inuenit, aperte manifestauit, & quoniam

cidetur arbor fici, propter prædictam causam: & sine parabola autẽ dicebat ad Hierusalem dominus, Hierusalẽ Hierusalem quæ interficis prophetas, & lapidas eos qui mittũtur ad te, quotiẽs uolui colligere filios tuos sicut gal lina pullos suos sub † alas, & noluisti, ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Quod enim per parabolam dictũ fuerat, Ecce trienniũ uenio quærens fructũ, & manifeste iterũ, quoties nolui colligere filios tuos, si nõ huius aduentũ qui per prophetas est intelligamus, erit mẽdacium. Siquidẽ semel, & tũc primum uenit ad eos. Sed quoniã & patriarchas qui elegit & nos idẽ est uerbũ dei, & illos semper uisitans per propheticũ spiritũ, & nos qui undique cõuocati sumus per suũ aduentum, super ea quæ dicta sunt uere hæc dicebat: Multi ab oriente & occasu uenient, & recumbent cũ abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorũ, filij autẽ regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiũ. Si igit' hij qui præconiũ apostolorũ eius, ab oriente & occidẽte credẽtes in eũ: cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorũ recumbent participãtes cum eis epulationẽ, unus & idẽ deus ostenditur, qui elegit quidem patriarchas, uisitauit uero populum, gentes uero aduocauit.

† *alias ascellas.*

Ostensio quod homo liber sit, & suæ potestatis, ad hoc ut possit eligere bona uel contraria. Caput LXXI.

ALiud † autẽ quod ait, Quotiens uolui cõgregare filios tuos, & noluisti, ueterẽ legem libertatis hominis manifestauit, quia liberũ eum deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut & suã animam, ad utendum * scientia dei uoluntarie, & non coactũ à deo. Vis enim à deo nõ fit, sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc consilium quidẽ bonũ dat omnibus. Posuit autem in homine potestatem electionis, quemadmodum & in angelis. Etenim angeli rationabiles, uti hij quidem qui obedissent, iuste bonũ sint possidentes, datũ quidẽ à deo, seruatũ uero ab ipsis. Qui autẽ nõ obedierũt, iuste nõ inuenientur cũ bonis, & meritã pœnã percipiẽt. Quoniam deus quidem dedit benigne bonum, ipsi uero non custodierunt diligenter illud, neq; preciosum arbitrati sunt, sed supereminẽtiã bonitatis contempserunt. Abijcientes igitur bonum & quasi respuẽtes, merito omnes iustum iudiciũ incidẽt dei, quẽadmodũ & apostolus Paulus in epistola quæ est ad Romanos, testificatus est dicẽs ita, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniã bonitas dei in pœnitẽtiam te adducit. Secundũ autẽ duritiã tuã, & cor impœnitẽs thesaurizas tibi metipsi iram in diem iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Gloria autem & honor, inquit, omni operanti bonum. Dedit ergo deus bonum, quemadmodum & Apostolus testificatur in eadem epistola, & qui operantur quidem illud, gloriã & honorẽ percipiẽt, quoniã operati sunt bonũ, cum possint nõ operari illud. Hij autem qui illud non operantur, iudicium iustum recipient dei, quoniam non sunt operati bonum, cum possint operari illud.

† *alr illud.* * *als sententia.*

Ostensio

Ostensio quod non natura quidam boni sint, quidam uero ma-
A li, & quod in hominis electione sit bonum. Caput LXXII.

SI autem naturaliter quidã boni, quidã uero mali facti fuissent, neq; laudabiles essent quia boni sunt, tales enim facti fuerãt. Sed neq; illi uituperabiles, & ipsi enim tales fuerant instituti. Sed quoniam omnes eiusdem sunt naturæ, & potentes retinere & operari bonũ, & potentes rursum amittere id & non facere, iuste etiã apud homines sensatos, quanto magis apud deum alij quidem laudantur, & dignum percipiũt testimonium electionis bonæ & perseuerantiæ, Alij uero accusantur, & dignum percipiunt damnũ, eo quod iustum & bonum reprobauerint. Et ideo prophetæ hortabantur homines iustitiam agere, bonum quoque operari, sicut per multa ostendimus, quia in nobis fit hoc, & propter multam negligentiam in obliuionem inciderimus, & consilio egeamus bono, propter quod bonus deus præstabit bonum cõsilium† perfectis. Propter hoc autem & dominus luceat lumen uestrum, dicebat, corã hominibus, ut uideant bona facta uestra & glorificẽt patrem uestrum qui in cœlis est. Et attendite uobis ne forte grauenẽ corda uestra in crapula & ebrietate, & sollicitudinibus secularibus. Et sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, ut cum uenerit & pulsauerit, aperiatis ei. Beatus seruus ille quem cũ uenerit dominus eius, B inuenerit ita facientem. Et iterum, Seruus qui scit uoluntatem domini sui, & non facit, uapulabit multis, & , Quid mihi dicitis domine domine, & non facitis quæ dico, & iterum, Si autem dicat seruus in corde suo, tardat dominus meus, & incipiat cædere conseruos, & manducare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus eius in die qua non sperat, & diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet, & omnia talia quæ liberum, & suæ potestatis ostendunt hominem, & quia* consilium instruat deus, adhortans nos ad subiectionem sibi, auertans ab incredulitate, non tamen de uiolentia cogens. Etenim ipsum Euangelium si noluerit quis sequi, licet quidem, non tamen expedit. Inobedientia enim dei, & amissio boni est quidem in hominis potestate, Læsionem autem & damnũ nõ quamlibet infert, & propter hoc Paulus ait, Omnia licent, sed non omnia expediunt, & libertatem referens hominis, quapropter & omnia licent, non cogente eum deo, & id non expedit, ostendens ut non ad uelamen malitiæ abutamur libertatem, non enim hoc expedit, Et iterum ait, Loquimini ueritatem unusquisque cũ proximo suo, & omnis sermo malus de ore uestro non exeat, aut turpitudo, aut uaniloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio, &, Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lumen in domino, qua si filij lucis honeste ambulate, non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & in libidinibus, nõ in ira & zelo, & hæc quidem† fecistis, sed ab luti estis

† alias per prophetas.

* alias, cõsilio.

† alias fuistis.

luti estis,sed sanctificati estis,in nomine domini nostri.Si igitur non in no-bis esset facere hæc,aut nō facere,quam causam habebat Apostolus,& mul- A to prius ipse dominus consilium dare,quæ quidem facere,à quibusdam ue-ro abstinere? Sed quoniam liberæ sentētiæ ab initio est homo,& liberæ sen-tentiæ est deus,cuius ad similitudinem factus est, semper cōsilium datur ei, continere bonum,quod perficitur ex ea quæ est ad deum obedientia,& nō tantum in operibus,sed etiam in fide liberum, & suæ potestatis arbitriū homini seruauit dominus,dicēs,Secundum fidem tuam fiat tibi,propriam fi-dem hominis ostendens, quoniā propriam suā habet sententiā. Et iterum, Omnia possibilia credenti,&, Vade,sicut credidisti, fiat tibi, Et omnia talia suæ potestatis secundum fidem ostendunt hominem. Et propter hoc is qui credit ei,habet uitam æternam.Qui autem nō credit filio, non habet uitam æternam,sed ira dei manebit super ipsum. Secūdum hanc igitur rationem, & suum proprium ostendens dominus, & sui arbitrij ac suæ potestatis ho-minem significans,dicebat ad Hierusalem. Quotiens uolui congregare fi-

aliàs ascellis. lios tuos quemadmodum gallina pullos suos sub† alas, & noluisti,quapropter relinquetur uobis domus uestra deserta. Qui autem hijs contraria di-cunt, ipsi impotentem introducunt dominum, scilicet quasi non potuerit perficere hoc quod uoluerit, Aut rursum ignorantem naturam Choicos,ut ipsi dicunt,& eos qui non possunt accipere eius incorruptelam.Sed oporte-bat,inquit,cum neque angelos tales fecisse,ut possent transgredi,neque ho- B mines,qui statim ingrati existerent in eum, quoniam rationabiles,& examinatores & iudiciales facti sunt,& non quemadmodum irrationabilia, siue inanimalia,quæ sua uoluntate nihil possunt agere, Sed cum necessitate,& ui ad bonum trahuntur,in quibus unus sensus & unus mos inflexibilis,& sine iudicio, qui nihil aliud esse possunt,præter quàm quod facti sunt. Sic autem nec suaue esset eis quod est bonum, neque preciosa communicatio dei,neque magnopere appetendum bonum quod sine suo proprio motu, & cura & studio prouenisset, sed ultro & otiose insitum, Ita ut essent nullius momenti boni, eo quod natura magis,quàm uoluntate tales extiterint, & ultroneum haberent bonum, sed non secundum electionem: Et propter hoc nec hoc ipsum intelligentes, quoniam pulchrum sit quod bonum, neque fruentes eo. Quæ enim fruitio boni apud eos qui ignorant? Quæ autem gloria hijs,qui non studuerint illud? Quæ autem corona hijs, qui nō

al. uiolentum eam ut uictores in certamine consecuti sunt? Et propter hoc dominus† uio-lentium dixit regnum cœlorum, & qui uim faciunt,inquit, diripiunt illud. Propter hoc autem & Paulus ait ad Corinthios, Non scitis quoniam hij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt,sed unus accipit brauium:sic currite ut comprehendatis. Omnis autē qui agonizat in omnibus continēs est. Ille quidem ut corruptibilem accipiat coronā, nos autem incorruptam.

Ego au-

Ego autem sic curro, non in incertum, sic pugno, non quasi aërem cædens,
A sed liuidum facio corpus meum, in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Bonus igitur agonista, ad incorruptelæ agonē adhortatur nos, uti coronemur & preciosam arbitremur coronam, uidelicet quæ per agonē nobis acquiritur, sed nō ultro coalitam. Et quanto per agonem nobis aduenit, tanto est preciosior. Quanto autem preciosior, tanto etiam semper diligamus. Sed neque similiter diliguntur ea, quæ ultro adueniunt, quàm illa quæ cum multa sollicitudine adinueniuntur. Quoniam igitur pro nobis erat plus diligere deum, cum agone hoc nobis adinuenire, & dominus docuit, & Apostolus tradidit. Et aliàs autem esset uidelicet nostrū insensatum bonū quod est sed ne exercitatum. Sed & uidere nō tantum nobis esset desiderabile, nisi cognouissemus quantum esset malum non uidere. Et bene ualere autem male ualentis experientia honorabilius efficit, & lucem tenebrarum comparatio, & uitam mortis. Sic & cœleste regnum honorabilius est hijs qui cognouerunt terrenum. Quanto autem honorabilius, tanto magis diligimus illud. Et si plus illud dilexerimus, clariores erimus apud deum. Pro nobis igitur omnia hæc sustinuit dominus, uti per omnia eruditi in omnibus futurū simus cauti, & perseueremus in omni eius dilectione rationabiliter edocti diligere deum: deo quidē magnanimitatē præstante in apostasia hominis, homine autem erudito per eam, quemad-
B modum & propheta ait, Emendabit te abscessio tua. præfiniēte deo omnia ad hominis perfectionē, & ad†ædificationem, & manifestationem dispositionum, uti & bonitas ostendatur, & iustitia perficiatur, & ecclesia ad figurā imaginis filij eius coaptetur, & tandem aliquādo maturus fiat homo, in tantis maturescens ad uidendū & capiendum deum. *al's efficaciam*

Quæ causa fuerit, quod non ab initio perfectus factus est homo. Caput LXXIII.

SI hoc dicat aliquis. Quid enim? Non poterat ab initio deus perfectum fecisse hominem? Sciat quoniam deus quidem, cum semper sit idem, & innatus, quantum ad ipsum est, omnia possibilia ei. Quæ autem facta sunt ab eo, secundum quod postea facturæ initium habuerunt, secundum hoc & minora esse oportuit eo qui se fecerit. Nec enim poterāt infecta esse quæ nuper facta sunt, propter quod autem nō sunt infecta, propter hoc & ideo deficiunt à perfecto.

Et secundum quid omnia quæ facta sunt indigent perfecto, & unde est indigentia. Cap. LXXIIII.

SEcundum enim quod sunt posteriora, secundum hoc & infantilia, & secundum quod infantilia, secundum hoc & insueta, & inexercitata ad perfectā disciplinā. Quemadmodū enim mater potest præstare perfectā escā infanti, ille aūt adhuc nō potest robustiorē se percipere escā. Sic & deus ipse

als potẽs fuit quidẽ † potest suo homini præstare pfectio nõ ab initio,homo autẽ impo tens percipere illam,infans enim fuit.Et propter hoc dominus noster,in no A nissimis temporibus recapitulans in seipso omnia,uenit ad nos,nõ quomo do ipse poterat, sed quomodo illũ nos uidere poteramus.Ipse enim in sua inenarrabili gloria ad nos uenire poterat, sed nos magnitudinẽ gloriæ suæ portare non poteramus.Et propter hoc quasi infantibus ille qui erat panis perfectus patris,lac nobis semetipsum præstitit,quod erat secundum homi nem eius aduentus,ut quasi à mammilla carnis eius enutriti,& per talem la ctationem assueti manducare & bibere uerbum dei, & eum qui est immor/talitatis panis,qui est spiritus patris,in nobis ipsis eum continere possimus.

Quid est quod à Paulo dictũ ast,lac uobis potũ dedi,nõ escã.Ca.LXXV.

ET propter hoc Paulus ad Corinthios ait, Lac uobis potum dedi, non escam.nondum enim poteratis escam percipere:Id est,cum quidem ad uentum domini,quem secundum hominem didicistis,nondum autem pa/tris spiritus requiescit super uos propter uestrã infirmitatẽ. Vbi enim sunt zelus & discordia,ait,in uobis & dissensiones,nónne carnales estis?& secun/dũ hominẽ ambulatis?Hoc est,quoniã nondũ spiritus patris erat cũ ipsis, propter imperfectionẽ eorum,& infirmitatẽ conuersationis. Quemadmo/dum igitur Apostolus quidem poterat dare escã, quibuscunq; enim impo/nebant apostoli manum,accipiebant spiritũ sanctum, qui est esca uitæ,illi autem nõ poterant percipere illud, quoniã infirmũ adhuc,& inexercitabilẽ B sensum erga deum cõuersationis habebant:Sic & initio deus quidẽ potens fuit dare perfectionẽ homini, ille autẽ nunc nuper factus,non poterat illud accipere,uel accipiens capere,uel capiens cõtinere. Et propter hoc coinfantia tum est homini uerbũ dei, cũ esset perfectus,nõ propter se,sed propter ho/minis infantiã,sic capax effectus,quemadmodum homo illũ capere potuit. Non igitur circa deũ impossibile & indigens,sed circa eũ, qui nunc nuper fa ctus est homo,quoniã non perfectus erat,Circa deũ autẽ uirtus simul,& sa/pientia, & bonitas ostenditur. Virtus quidẽ & bonitas in eo,quod ea quæ nondum erant,uoluntarie constituerit & fecerit,Sapientia uero in eo,quod apta & consonantia quæ sunt fecerit. Quædam autem propter immensam eius benignitatem augmentum accipientia, & in multum temporis perseue rantia infecti gloriam referunt deo, sine inuidia donanti quod bonum est, Secundum enim id,quod facta sunt nõ sunt infecta,secundũ id uero, quod perseuerant longis æonibus uirtutem infecti assumẽt, deo gratuito donan/te eis sempiternam perseuerationem. Et sic principalitatem quidem habe/bit in omnibus deus,Quoniam & solus infectus,& prior omnium, & omni bus ut sint,ipse est causa: Reliqua uero omnia in subiectione manẽt dei, Subiecto autem dei, incorruptelæ perseuerantia est, Incorruptela autem gloria infecti. Per hanc igitur ordinationem,& huiusmodi conuenientiã,& talis

A talis factus,& plasmatus homo secūdum imaginem,& similitudinem constituitur infecti dei,patre quidē bene sentiente, filio uero ministrāte & formante,spiritu uero nutriente & augēte, homine uero paulatim proficiente, & perueniente ad perfectū,id est proximū infecto fieri, Perfectus enim est infectus,hic autem est deus.Oportuerat autem hominem primo fieri,& factum augeri,& auctum corroborari,& corroboratū multiplicari,& multiplicatum conualescere,conualescentem uero glorificari, & glorificatum uidere suum dominum.Deus enim est,qui habet uideri. Visio autē dei efficax est incorruptelæ,Incorruptela uero proximū faciet esse deo. Irrationabiles igitur omni modo,qui nō expectant tempus augmenti,& suæ naturæ infirmitatem ascribūt deo.Neq; enim deum, neq; semetipsos scientes,insatiabiles & ingrati,nolentes primo esse hoc quod & facti sunt, homines passionum capaces,sed supergradientes legem humani generis,& antequam fiant homines,iam uolunt similes esse factori deo,& nullā esse differētiā infecti dei, & nunc facti hominis,qui plus irrationabiles sunt, quā muta animalia.Hæc enim nō imputāt deo,quoniam non homines fecit ea, sed unumquodq; eo quod factum est,quoniā est,gratias agit. Nos enim imputamus ei quoniā non ab initio dij facti sumus,sed primo quidem homines,tunc demum dij, quamuis deus secundum simplicitatem bonitatis suæ hoc fecerit,ne quis eū putet inuidiosum aut†inconstantem.Ego,inquit, dixi dij estis,& filij excelsi *aliàs impre/ stantem.*

B omnes,Nobis autem potestatem diuinitatis baiulare non substinentibus: Vos autem,inquit,sicut homines moriemini: Vtraq; referēs, & illud quod est benignum suæ donationis, & infirmitatem nostram,&quod essemus nostræ potestatis.Secūdum enim benignitatem suam bene dedit bonum, & similes sibi suæ potestatis homines fecit,secundum autem prouidentiam sciuit hominum infirmitatem,& quæ uentura essent ex ea, secūdum autem dilectionem & uirtutem uinci factæ naturæ substantiam.Oportuerat autē primo naturā apparere,post deinde uinci & absorbi mortale ab imortalitate,& corruptibile ab incorruptibilitate, & fieri hominem secundum imaginem & similitudinem dei,agnitione accepta boni & mali.

Quæ est agnitio boni & mali,& quemadmodum homo cum indictoaudiens fuisset inualuit deus per dictiaudientiam meliorem fieri hominem. Caput LXXVI.

AGnitionem autem accepit homo boni & mali.Bonum est autem obedire deo,& credere ei,& custodire eius præceptū,& hoc est uita hominis,quemadmodum nō obedire deo malum,& hoc est mors eius.Magnanimitatem igitur præstante deo cognouit homo & bonum obedientiæ,& malum inobedientiæ,uti oculum mentis utrorumq; accipiens experimentū, electionem meliorū cum iudicio faciat,& nunq; segnis,neq; negligens præcepti fiat dei, & id quod aufert ab eo uitam, id est,non obedire deo sciens

quoniam

quoniā bonum est,ut cū omni intentione diligenter custodiat.Propter hoc A
etiā duplices habuit sensus,utrorumq; agnitionē habentes,ut electionē me
liorum cū disciplina faciat.Disciplinam autem boni quemadmodū habere
potuisset,ignorans quod est cōtrariū:firmior est enim & indubitata subia-
centium apprehensio,quā ea quæ est ex suspicione cōiectura.Quemadmo-
dum enim lingua per gustū accipit exprimentum dulcis & amari,& oculus
per uisionē discernit quod est nigrum ab albo,& auris per auditū differen-
tias sonorū scit:Sic & mens per utrorumq; experimentū disciplinā boni ac
cipiens,firmior ad conseruationē eius efficitur,obediens deo,Inobedientiā
quidē primum respuens per pœnitentiā, quoniam amarū & malum est,de
inde ex comprehensione discens,qualesit quod contrariū est bono & dulce-
dini,ne tenet quidem unquā inobedientiam gustare dei.Si autē utrorumq;
eorum cognitionē,& duplices sensus cognitionis quis defugiat, latenter se-
metipsum occidit hominē.Quēadmodū igitur erit deus,qui nondū factus
est homo,quomodo autē perfectus nuper effectus? Quomodo autem im
mortalis,qui in natura mortali nō obediuit factori? Oportet enim te quidē
primo ordinē hominis custodire, tunc deinde participare gloriæ dei.Non
enim tu deum facis, sed deus te facit. Si ergo opera dei es,manum artificis
tui expecta,opportune omnia facientem, opportune autem quantum ad te
adtinet qui efficeris:præsta ei autem cor tuum molle & tractabile,& custodi
figuram qua te figurauit artifex,habens in semetipso humorem, ne indura B
tus amittas uestigia digitorum eius.Custodiens autem compaginationem
ascendens ad perfectum,ab artificio enim dei absconditur quod est in te lu
tum,fabricauit substantiam in te,manus eius liniet te ab intus,& à foris au-
ro puro,& argento, & in tantum ordinabit te,ut & ipse rex concupiscat spe-
ciem tuam.Si uero statim obduratus respuas artē eius,& ingratus existas
in eum,quoniam homo factus es, ingratus deo factus simul & artem eius,
& uitam amisisti,Facere enim proprium est benignitatis dei,fieri autē pro-
prium est hominis naturæ. Si igitur tradideris ei quod est tuum,id est,fidē
in eum & subiectionem,percipies eius artem,& eris perfectum opus dei. Si
autem non credideris ei, & fugeris manus eius,erit causa imperfectionis in
te,qui non obedisti,sed non in illo qui uocauit. Ille enim misit qui uocarent
ad nuptias,qui autem non obedierunt ei,semetipsos priuauerunt regia cœ
na.Sed ille qui non consequitur eam,sibimet suæ imperfectionis est causa.
Nec enim lumen deficit propter eos, qui semetipsos excæcauerunt.Sed illo
perseuerante quale & est, excæcati per suam culpam in caligine constituun-
tur:neq; lumen cum magna necessitate subijciet sibi quenquam,neq; deus
cogit eū qui nolit continere eius artē.Qui igitur abstiterunt à paterno lumi-
ne,& transgressi sunt legem liberatis, per suā abstiterunt culpam,liberi ar-
bitrij & suæ potestatis facti. Deus autem omnia præsciens,utrisque aptas
præpara

A præparauit habitationes, eis quidẽ qui inquirunt lumen incorruptibilitatis, & ad id recurrũt, benigne donans hoc quod concupiscunt lumen, alijs uero id contemnẽtibus & auertentibus se ab eo, & id fugientibus, & quasi semetipsos excæcantibus, congruẽtes lumini aduersantibus præparauit tenebras, & his qui fugiunt ei esse subiecti, conueniẽtem subdidit pœnam. Subiectio autem dei requietio est æterna, ut hij qui fugiunt lumen, dignum fugæ suæ habeant locum, & qui fugiunt æternam requiem, congruẽtem fugæ suæ habeant habitationem. Cum autem apud deum omnia sint bona, qui ex sua sententia fugiunt deum, semetipsos ab omnibus fraudant bonis. Fraudati autem omnibus erga deum bonis, consequenter in dei iustum iudicium incidunt. Qui enim fugiunt requiem, iuste in pœna conuersabuntur, & qui fugerunt lumen, iuste inhabitabũt tenebras. Quemadmodum autẽ in hoc temporali lumine qui fugiunt illud, ipsos se tenebris mancipant, ita ut ipsi sibi causa fiant, quod destituuntur à lumine, & inhabitãt tenebras, & nõ lumen causa est huiusmodi conuersationis, quemadmodum prædiximus: Sic æternum dei qui fugiunt lumen, quod continet in se omnia bona, ipsi sibi causa sunt ut æternas inhabitent tenebras, destituti omnibus bonis, sibimetipsi causa huiusmodi habitationis facti. Vnus igitur & idẽ deus pater, qui quidem concupiscentibus eius communicationem, & perseuerantibus in subiectione eius, quæ sunt apud se præparata bona, Principi autem abscessionis
B diabolo, & qui cum eo abscesserunt angelis, æternum ignem præparans, in quem mittuntur, inquit dominus, illi, qui in sinistra separati sunt.

Quid est quod à propheta dictum est, Ego deus zelans, faciens pacem & condens mala. Cap. LXXVII.

ET hoc quod à propheta dictũ est, Ego deus zelans, faciens pacẽ, & condens mala, in eos quidẽ qui pœnitentiã agent, & conuertuntur ad eum faciẽs pacẽ, & amicitiã, & unitatẽ componẽs. Super eos uero qui pœnitentiã nõ agunt, sed fugiunt eius lumen, ignẽ æternũ, & exteriores tenebras præparans, quæ quidẽ sunt mala hijs qui incidunt in ea, sed bona ex iustitia dei.

Ostensio quoniam non alius est, qui requiem dat pater, alius qui ignem præparat deus, sed unus & idem. Cap. LXXVIII.

SI autem alius quidem esset qui requiem donat pater, & alius qui ignem præparauit deus, fuissent æque differẽtes & filij. Alius quidem in patris regnum mittens, alius uero in æternum ignem. Sed quoniam unus & idem dominus, separari demonstrauit in iudicio omne genus humanum, quemadmodũ pastor segregat oues ab hædis, & alijs quidẽ dicit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod paratũ est uobis, alijs uero, Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius, Vnus & idem pater manifestissime ostẽditur, faciens pacem & cõdens mala, præparans utrisq; quæ sunt apta, queẽadmodum & unus iu

dex utrosq; in aptum mittens locum, quemadmodum & in zizaniorum & tritici parabola manifestauit dominus, dicens, Quẽadmodum colliguntur zizania & in ignem mittuntur, sic erit in consummatione seculi, mittet filius hominis angelos suos, & colligẽt de regno eius omnia scãdala, & eos qui faciunt iniquitatẽ, & mittẽt eos in clibanum ignis, illic erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebũt sicut sol in regno patris ipsorũ. Qui ergo regnum præparauit iustis pater, in quod assumpsit filius eius dignos, mittẽt hij qui à filio hominis missi sunt angeli, secundũ iussum dei. Hic enim in agro suo bonum semen seminauit. Ager autem, inquit, seculum est. Cum autẽ dormirẽt homines uenit inimicus, & superseminauit zizania inter frumentũ & abijt. Ex tũc enim apostata est angelus hic & inimicus, ex quo zelauit plasma dei, & inimicum illũ deo facere aggressus est. Quapropter & deus eũ quidẽ qui à semetipso zizaniam absconse seminauit, id est trãsgressionem, quam ipse intulit, separauit à sua conuersatione. Eum autẽ qui negligenter quidem sed male accepit inobedientiam, hominem miseratus est, & retorsit inimicitiam per quam inimicum deo facere uoluit, in ipsum inimicitiarum autorem, auferens quidem suã quæ erat aduersus hominem inimicitiam, retorquens autem illam, & mittens illam in serpẽtem, Quemadmodum & scriptura ait dixisse serpenti dominum, & inimicitiam ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & inter semen mulieris. Ipse tuum calcabit caput, & obseruabis calcaneum eius: Et inimicitiam hanc dominus in semetipsum recapitulauit, de muliere factus homo, & calcans eius caput, quẽadmodum in eo qui ante hunc est libro ostendimus. Quoniã angelos quosdã dixit diabolos, quibus æternus ignis præparatus est, Et rursus in zizanijs ait, Zizania sunt filij maligni, necessarium est dicere, quoniam omnes qui sunt abscessionis ascripsit illi, qui princeps est huius transgressionis, sed non ille quidem natura aut angelos, aut homines fecit. Nihil enim in totum diabolus inuenitur fecisse, uidelicet cum & ipse creatura sit dei, quemadmodum reliqui angeli. Omnia enim fecit deus, quẽadmodum & Dauid ait, de omnibus huiusmodi, Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse præcepit & creata sunt.

Quare angeli, diaboli & filij nequitiæ dicti sunt. Cap. LXXIX.

CVm igitur à deo omnia facta sint, & diabolus sibimetipsi, & reliqs factus est abscessionis causa, iuste scriptura eos qui in abscessione perseuerant semper filios diaboli, & angelos dixit maligni. Filius enim, quemadmodum & quidã ante nos dixit, dupliciter intelligitur, Alius quidẽ secundũ naturam, eo quod natus sit filius, Alius autẽ secundũ id quod factũ est reputatur filius, licet sit differẽtia inter natum & factum. Quoniã ille quidẽ ex eo natus est, ille autẽ ab ipso factus est, siue secundũ conditionẽ, siue secũdum doctrinæ magisteriũ. Qui enim ab aliquo edoctus est uerbo, filius docẽtis dicitur, & ille eius pater. Secundũ igitur naturã, quæ est secundũ conditionẽ,

ut ita

A ut ita dicam, omnes filij dei sumus, propter quod à deo omnes facti sumus. Secundũ autem dictoaudientiam, & doctrinam, non omnes filij dei sunt, sed qui credunt & faciunt eius uoluntatem. Qui autẽ non credunt, & non faciunt eius uoluntatem, filij & angeli sunt diaboli, secundum id quod opera diaboli faciunt. Quoniã autem ita se habet hoc, in Esaia dixit, Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerũt. Et iterum quæ dicit, Filios alienos eos, ita, Filij alieni mentiti sunt mihi: secundũ naturã filij sunt, propter hoc quod ab eo facti sunt, secundum autem opera non sunt filij.

Quid illi, & ob quam causam, Progenies uiperarum, qui non obediunt Euangelio. Cap. LXXX.

Quemadmodum enim in hominibus† indictoaudientes patribus filij abdicati, natura quidẽ filij eius sunt, lege uero alienati sunt, non enim hæredes fiũt naturalium parẽtum: eodẽ modo apud deũ, qui nõ obediũt ei, abdicati ab eo desierunt filij eius esse, unde nec hæreditatem eius percipere possunt, queãdmodum Dauid ait, Alienati sunt peccatores ab utero, ira eis secundum similitudinem serpẽtis. Et propter hoc quos sciebat hominũ esse progeniem, dixit sic, Progeniem uiperarum, secundũ similitudinem horum animaliũ, in uarietate ambulãtes, & lædẽtes reliquos. Attẽdite enim, inquit, à fermento pharisæorũ, & Sadducæorum. Sed & de Herode dicens, Dicite, inquit, uulpi huic, nequam astutiam eius & dolum significans. Quapropter

Indictoaudientes una dictio est, pro inobedientes

B Dauid propheta ait, Homo in honore positus, assimilatus est iumentis. Et iterum Hieremias ait, Equi furentes circa fœminas facti sunt, unusquisq; ad uxorem proximi sui hinniebat. Et Esaias in Iudæa præconans, & cum Israël disputans, principes Sodomorum, & populum Gomorræ docebat eos. Si miles enim Sodomitis transgressione, & eadẽ quæ illi fecerunt peccata, esse apud eos significãs. propter similẽ operationem, eodẽ uocabulo uocẽs eos, & quia nõ natura essent sic facti à deo, sed qui possent & iuste agere, idem dicebat, cõsilium eis dans. Lauamini, mũdi estote, auferte nequitias ab animis uestris, ante oculos meos, quiescite ab iniquitatibus uestris. Scilicet quoniã idem ipsi cum transgrederentur & peccarent, candẽ quam Sodomitæ perceperunt obiurgationem. Cum enim conuerterẽtur, & pœnitentiam agerent, & quiescerent à malitia, filij poterant esse dei, & hæreditatem consequi incorruptelæ quæ ab eo præstantur. Secundũ hanc igitur rationem, Angelos diaboli, & filios dixit maligni, qui diabolo credunt, & ea quæ sunt eius, agunt. Qui quidẽ ab initio omnes ab uno dei facti sunt, Verum quando credunt, & subiecti esse deo perseuerant, & doctrinam eius custodiunt, filij sunt dei: Cum autem abscesserunt, & transgressi fuerunt, diabolo asscribuntur principi, & qui primo sibi, tũc & reliquis causa abscessionis factus est. Quoniam autem multi quidem domini sermones, unum autem & eundem omnes annuntiant patrem factorem mundi huius, oportebat & nos propter eos qui

in multis erroribus continētur, per multa cōfutare, si quo modo possent per A multa cōfutati ad ueritatem cōuerti & saluari. Necessarium est autē, conscriptioni huic cōsequenti, post domini sermones subiungere Pauli quoq; doctrinā, & examinare sentētiam eius, & Apostolum exponere, quæcunq; ab hæreticis in totū non intelligētibus, quæ à Paulo dicta sunt, alias acceperūt interpretationes, explanare & demētiam insensationis eorū ostēdere. Et ab eodē Paulo, ex quo nobis quæstiones inferūt, manifestare illos quidē mendaces, Apostolum uero prædicatorē esse ueritatis, & omnia cōsonantia ueritatis præconio docuisse, unū deum patrē eum, qui locutus sit ad Abraham, qui legisdationē fecerit, qui prophetas præmiserit, qui nouissimis tēporibus filium suū miserit, salutē suo plasmati donās, quod est carnis substātia. Reliquos igitur sermones domini quos quidē nō per parabolas, sed simpliciter ipsis dictionibus docuit de patre, & expositionē epistolarū beati Pauli apostoli in alio libro disponētes, integrū tibi opus exprobrationis, & euersionis falso cognominatæ agnitionis præstāte deo præueniemus, & nos ipsos & te ad cōtradictionem omnium hæreticorū in quinq; exercētes libris.

Quarti libri Irenæi finis.

D. IRENAEI EPISCOPI

LVGDVNENSIS LIBER QVINTVS.

RADVCTIS diligentissime omnibus hæreticis in quatuor libris, qui sunt tibi ante hunc à nobis æditi, & doctrinis ipsorum manifestatis, euersis quoque hijs, qui irreligiosas adinuenerũt sentẽtias, aliquid quidem ex propria uniuscuiusque illorũ doctrina, quam in suis cõscriptis reliquerunt, aliquid autẽ & ratione, uniuersis ostẽsionibus procedente, & ueritate ostensa & manifestato præconio ecclesiæ, quod prophetæ quidem præconizauerunt, quẽadmodum demõstrauimus, perfecit autẽ Christus, apostoli uero tradiderunt, à quibus ecclesia accipiens, per uniuersum mundum sola bene custodiẽs, tradidit filijs suis: Quæstionibusque omnibus solutis, quæ ab hæreticis nobis proponebãtur, & apostolorum doctrina explanata, & manifestatis pluribus, quæ à domino per parabolas & dicta sunt & facta, In hoc libro quinto, qui est de traductione

operis uniuersi,& euersione falsò cognominatæ agnitionis,& reliqs doctri- A
nis domini nostri, & ex apostolicis epistolis conabimur ostensiones facere,
quēadmodum postulasti à nobis obedientibus tuo præcepto, quoniā & in
administratione sermonis positi sumus,& omni modo elaborātibus secun-
dū nostram uirtutē plurima tibi quidē in subsidium præstare aduersus con
tradictiones hæreticorū,errantes autē retrahere,& cōuertere ad ecclesiā dei,
Neophytorum quoq; sensum cōfirmare, ut stabilē custodiāt fidem, quam
bene custoditā ab ecclesia acceperunt, ut nullo modo transuertātur ab hījs,
qui male docere eos,& abducere à ueritate conantur, oportebit te omnesq;
lecturos hanc scripturam, impensius legere ea quæ à nobis prædicta sunt,
ut & argumēta ipsa scias, aduersus quæ contradictiones facimus. Sic enim
& legitime eis cōtradices,& de præparato accipis aduersus eos contradictio
nes,illorum quidē sententias per cœlestem fidem uelut stercora abijciens,so
lum autē uerum & firmū magistrum sequēs uerbum dei Iesum Christum
dominum nostrum,qui propter immensam suā dilectionē factus est,quod
sumus nos,uti nos perficeret esse,quod est ipse. Non enim aliter nos discere
poteramus quæ sunt dei,nisi magister noster uerbum existēs, homo factus
fuisset. Neq; enim alius poterat enarrare nobis quæ sunt patris,nisi propriū
ipsius uerbum . Quis enim alius cognouit sensum domini? Aut quis alius
eius cōsiliatius factus est? Neq; rursus nos aliter discere poteramus,nisi ma
gistrum uidentes, & per auditum nostrum uocem eius percipientes,uti imi B.
tatores quidē operum,factores autē sermonum eius facti, communionem
habeamus cū ipso,à perfecto & eo qui est ante omnē cōditionem augmen-
tum accipiētes,qui nunc nuper facti sumus,à solo optimo & bono,& ab eo
qui habet donationem incorruptibilitatis, in eam quæ est ad eum similitu-
dinem facti. Prædestinati quidē ut essemus qui nōdum eramus, secundum
præscientiā patris, facti autē initium facturæ accepimus in præcognitis tem
poribus,secundū ministrationē uerbi,qui est perfectus in omnibus,quoniā
uerbum potens, & homo uerus, sanguine suo rationabiliter redimens nos,
redemptionem semetipsum dedit pro hījs, qui in captiuitatem ducti sunt.
Et quoniā iniuste dominabatur nobis Apostasia, & cū natura essemus dei
omnipotētis,alienauit nos contra naturam,suos proprios faciēs discipulos,
potens in omnibus dei uerbū, & nō deficiens in sua iustitia,iuste etiā aduer
sus ipsam conuersus est Apostasiam, ea quæ sunt sua redimens ab ea,non
cum ui,quēadmodum illa initio dominabatur nostri,ea quæ non erant sua
insatiabiliter rapiēs,sed secundū suadelam,quemadmodum decebat deum
suadentem,& nō uim inferentem accipere,quæ ueluti neq; quod est iustum
confringeretur , neq; antiqua plasmatio dei deperiret. Suo igitur sanguine
redimente nos domino, & dante animam suā pro nostra anima,& carnem
suam pro nostris carnibus, & effundente spiritum patris in adunitionem &
commu-

A communionem dei & hominum, ad homines quidem deponēte deum per spiritum, ad deum autem rursus imponēte hominem per suam incarnationem, & firme, & uere in aduētu suo donante nobis incorruptelam, per communionem quæ est ad deum, perierūt omnes hæreticorum doctrinæ. Vani enim sunt qui putatiue dicunt eum apparuisse, non enim putatiue hæc, sed in substātia ueritatis fiebant. Si autem cum homo non esset, apparebat homo, neq; quod erat uere, perseuerauit spiritus dei, Quoniam inuisibilis est spiritus. Neq; ueritas quædam erat in eo. Non enim illud erat, quod uidebatur. Prædiximus autē quoniā Abraham & reliqui prophetæ, prophetice uidebant eum, id quod †futurum erat per uisionem prophetantes. Si igitur nunc & talis apparuit, nō existens quod uidebatur, quædam prophetica uisio facta est hominibus, & oportet alium expectare aduentum eius, in quo talis erit, qualis tūc uisus est prophetice. Ostendimus autē quoniam idē est, putatiue dicere eum uisum, & nihil ex Maria accepisse. Neq; enim esset uere sanguinem & carnem habens, per quam nos redemit, nisi antiquam plasmationem Adæ in semetipsum recapitulasset. Vani igitur qui & à Valentino sunt hoc dogmatizantes, uti excludant salutē carnis, & reprobent plasmationem dei. Vani autē & Ebionei, unitionem dei & hominis per fidem non recipientes in suam animam, sed in ueteri generationis perseuerātes fermento, neq; intelligere uolētes, quoniā spiritus sanctus aduenit in Mariam,

al. futurus

B & uirtus altissimi obumbrauit eam, quapropter & quod generatum est, sanctum est, & filius altissimi dei patris omniū, qui operatus est incarnationem eius, & nouam ostendit generationem, uti quemadmodum per priorem generationem mortem hæreditauimus, sic per generationem hanc hæreditabimus uitam. Reprobāt itaq; hij commixtionem uini cœlestis, & sola aqua secularis uolent esse, non recipientes deum ad commixtionem suam, perseuerant autem in eo qui uictus est Adam, & proiectus est de paradiso, non contemplātes, quoniam quemadmodum ab initio plasmationis nostræ in Adam, ea quæ fuit à deo inspiratio uitæ, unita plasmati animauit hominē, & animal rationabile ostēdit, sic in fine uerbum patris, & spiritus dei, aduniتus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, uiuentem & perfectum efficit hominem, capientem perfectum patrem, ut quemadmodum in animali omnes mortui sumus, sic in spirituali omnes uiuificemur. Non enim effugit aliquando Adam manus dei, ad quas pater loquens, dicit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram. Et propter hoc in fine nō ex uoluntate carnis, neq; ex uolūtate uiri, sed ex placito patris manus eius uiuum perfecerunt hominem, uti fiat Adam secūdum imaginem & similitudinem dei. Vani autē & qui in aliena dicūt deum uenisse, uelut aliena concupiscentem, uti eum hominem qui ab altero factus esset exhiberet ei deo, qui neq; fecisset, neq; condidisset, sed & qui desolatus esset ab initio à propria homi-

rum fabricatione. Non ergo iustus aduentus eius, qui secundũ eos aduenit in aliena, neq; uere redemit nos sanguine suo, si non uere homo factus est, restaurans suo plasmati, quod dictũ est, In principio factum esse hominem secundum imaginem & similitudinem dei, non aliena in dolo diripiens, sed sua propria iuste & benigne assumens. Quantum attinet quidem ad apostasiam, iuste suo sanguine redimens nos ab ea, quãtum autem ad nos, qui redempti sumus, benigne. Nihil enim illi ante dedimus, neq; desiderat aliquid à nobis, quasi indigens. Nos autem indigemus eius quæ est ad eum cõmunionis. Et propterea benigne effudit semetipsum, ut nos colligeret in sinu patris. Vani autem omnimodo, qui uniuersam dispositionem dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicẽtes

Eucharistia non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundũ hæc uidelicet, nec dominus sanguine suo redemit nos, neq; calix eucharistiæ communicatio sanguinis eius, neq; panis quem frangimus communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à uenis & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominem substãtia, qua uere factum uerbum dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apostolus eius ait, In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniã membra eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis

al. cum præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum uult eum calicem qui est creatura, suum corpus cõfirmauit, ex quo nostra auget corpora. B Quando ergo & mixtus calix, & factus panis percipit uerbum dei, fit eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodo carnem negãt capacem esse donationis dei, qui est uita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrũ eius, quemadmodum & Apostolus ait, in ea quæ est ad Ephesios epistola, Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius, non de spiritali aliquo, & inuisibili homine dicẽs hæc. Spiritus enim neq; ossa, neq; carnes habet, sed de ea dispositione quæ est secundũ hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius nutritur, & de pane qui est corpus eius augetur. Et quemadmodum lignum uitis depositum in terra, suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum multiplex surgit, per spiritũ dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in usum hominibus ueniunt, & sanguis Christi, sic & nostra corpora ex ea nutrita & reposita in terrã, & resoluta in ea resurgent in suo tempore, uerbo dei resurrectionem eis donãte, in gloriam dei patris. Qui huic mortali immortalitatem circundat, & corruptibili incorruptelam gratuito donat, quoniam uirtus dei in infirmitate perficitur, ut nõ quasi ex nobisipsis habentes uitã, inflemur aliquãdo & extollamur aduersus deum, ingratam mentem accipientes, experimento autem discentes, quoniam ex

A illius magnitudine, & non ex nostra natura habemus in æternum perseue- rantiam, neq; ab ea quæ est circa deum gloria, sicuti est frustremur aliquan- do, neq; nostram naturam ignoremus, sed ut sciamus, & quid deus potest, & quid homo beneficij accipit, & non erremus aliquãdo à uera comprehen- sione eorum quæ sunt, & queadmodum sunt, id est dei & hominis. Et nun- quid forte quemadmodum prædiximus, propter hoc passus est deus fieri in nobis resolutionem, ut per omnia eruditi, in omnibus simus diligentes, neq; deum, neq; nosmetipsos ignorãtes. Manifestissime autem Apostolus ostendit, quoniam traditus est suæ infirmitati homo, ne elatus aliquando excideret à ueritate, in secunda quæ est ad Corinthios dicens, Et ut sublimi- tate reuelationum nõ superextollar, datus est mihi stimulus carnis, angelus satanæ, uti me colaphizet, Et super hoc ter dominũ rogaui, ut absistat à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus in infirmitate perficitur, Libenter enim gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Quid ergo? dicet enim aliquis, Voluit ergo dominus Apostolum suum sic colaphizari? & talem sustinere infirmitatem? Etiam dicit uerbum, Virtus enim in infirmitate perficitur, meliorem efficiens hunc, per suam infirmitatem cognoscit uirtutem dei. Quemadmodum enim didicisset ho- mo, quoniam ipse quidem infirmus, & natura mortalis, Deus autem im- mortalis & potens, nisi id quod est in utroque didicisset experimento? Su-
B am enim infirmitatem discere per sustinentiam, nihil est malum, magis au- tem & bonum est non oberrare in natura sua. Extolli autem aduersus deum, & præsumptionem suæ gloriæ assumere, ingratum reddens homi- nem, multum mali inferebat ei, ut ueritatem simul & dilectionem auferret ab eo eam, quæ est ad deum qui fecit eum. Vtrorumq; autem experiẽtia ue- ram quæ est de deo & homine agnitionẽ indidit ei, & auxit eius erga deum dilectionem. Vbi autem augmentum est dilectionis, ibi maior gloria dei uirtute perficitur, hijs qui diligunt eum. Refutant igitur potentiam dei, & non contemplantur quod est uerum, qui infirmitatem intuentur carnis, uir- tutem autem eius qui suscitat eam à mortuis, non contemplantur. Si enim mortale non uiuificat, & corruptibile non reuocat ad incorruptelam, iam non potens est deus. Sed quoniam potens est in hijs omnibus, de initio no- stro cõtemplari debemus, Quoniã sumpsit deus limũ de terra, & formauit hominem, & quidẽ multo difficilius, & incredibilius est, ex non existentibus ossibus, & neruis, & uenis, & reliqua dispositiõe quæ est secundũ hominem facere ad hoc ut sit, & quidem animalem & rationabilem facere hominem, q̃ quod factum est, & deinde solutum est in terram, propter causas quas prædiximus, rursus redintegrare, licet in illa cesserit, unde & initio eum qui non erat fecit ut esset, quando uoluit, multo magis eos qui iam fuerunt, rursus restituet uolens, in eam quæ ab eo datur uitam. Inuenietur autem

perceptrix & capax caro uirtutis dei, quæ ab initio percepit artē dei, & aliud A
quidē factum est oculus uidēs, aliud auribus audiens, aliud manus palpans
& operās, aliud nerui undiq; condensi, & continētes membra, aliud arteriæ
& uenæ, sanguinis & spiritus trāsitoria. Aliud uero in uiscera diuersa. Aliud
sanguis, copulatio animæ & corporis. Quid enim? Non est numerū dicere
uniuersæ fabricationis, quæ est secundū membra hominis, quæ non ex alia
facta est, sed ex magna sapiētia dei. Quæ autē sapientia participant deum,
participant & uirtutem eius. Nō igitur exors caro sapiētiæ & uirtutis. Nam
uirtus eius quæ uitā præstat in infirmitate perficitur, id est in carne. Dicant
autē nobis, qui dicunt nō esse capacem carnem, illius uitæ quæ datur à deo,
utrum uiuentes nunc, & participantes uitā dicant hæc, an in totum uitæ qui-
dem habentes nihil, mortuos autem semetipsos in præsenti confitebuntur.
Et si quidē mortui, quomodo & mouentur, & loquuntur, & reliqua faciunt,
quæ nō mortuorum sed uiuorum sunt opera? Si autem uiuunt nunc, & to
tum illorum corpus participat uitæ, quo modo audent dicere non esse car-
nem participatricem uitæ, confitētes habere se uitam in præsenti? Simile est
quemadmodum si quis spongiam aquæ plenam tenens uel faculam ignis,
non posse participare aquæ dicant spongiam, neq; faculam igni. Eo modo
& hic uiuere se dicentes, & in suis membris exultantes, postea sibimetipsis
contrarij existentes, dicunt non esse membra ipsorum percapabilia uitæ. Si
autem hæc quæ est temporalis uita, cum sit multo infirmior, quàm illa æterna B
uita, tamen tantum potens est, ut uiuificet nostra membra mortalia, cur illa
quæ est æterna uita, non uiuificabit eam carnem quæ iam meditata, & assue
scit portare uitam? Quoniam autē participatrix uitæ sit caro, ad hoc quod
uiuet ostenditur, uiuit enim in quantum deus uult uiuere, quoniam autem
& deus potens est præstare uitam nobis qui uiuimus. Et dominus itaque
cum sit potens uiuificare plasma suum, & caro cum sit, possit uiuificari, quid
superest quod prohibeat eam percipere incorruptelam, quæ est longa &
sine fine à deo attributa uita? Latent autem semetipsos, qui alterum affin-
gunt patrem, & bonum eum uocant, infirmum & inutilem & negligen-
tem inferentes eum, ut non dicamus quoniam liuidum & inuidum in eo
quod dicant non uiuificari ab eo nostra corpora. Cum enim dicant ea quæ
omnibus sunt manifesta, quoniam perseuerant immortalia, utputa spiritus
& anima, & quæ sunt alia, quoniam uiuificantur à patre, illud autem quod
non aliàs uiuificatur, nisi illi deus præstet uitam, de reliquo aut impotentem
& infirmum ostendit patrem ipsorum, aut inuidum & liuidum. Demiurgō
enim & hic uiuificante mortalia corpora nostra, & resurrectionem eis per
prophetas promittente, quemadmodum ostēdimus, quis potentior & for
tior & uere bonus ostenditur? Vtrum Demiurgus, qui totum uiuificat ho-
minem, an falso cognominatus ipsorū pater? Qui equidē quæ sunt natura
immor

A immortalia,quibus auté opus est ab eo adiutorio ut uiuant,non uiuificans benigne,relinquens illa negligenter in mortem. Vtrũ ergo & hijs uitã pater ipsorum cũ non possit,non præstat,an cũ possit? Sed quidẽ cum nõ possit, non iam potens est neq; perfectus super Demiurgum. Demiurgus enim præstat,quemadmodum adest uidere,quod ille non potest præstare.Si autem cum possit præstare, non præstat, iam nõ bonus ostẽditur,sed inuidus & malignus pater. Si autẽ & causam aliquam dixerint,per quam non uiuificat corpora pater ipsorum, ipsam causam maiorẽ necesse est apparere q̃ patrẽ, obtinẽtem benignitatẽ eius, & infirmabitur benignitas eius,propter causam eam,quæ ab ipsis dicitur. Quoniã autem possunt corpora percipere uitã,omnibus uidere est. Viuunt enim in quantũ ea deus uult uiuere,& iam non possunt dicere,quod minime ualeant uitã capere. Si igitur propter necessitatem,& causam aliã quãdam non uiuificãtur,quæ possunt participare uitã, erit necessitati & causæ seruiens pater ipsorum, & non iam liber & suæ potestatis in sentẽtia. Quoniã autem multo tempore perseuerabãt corpora in quantum placuit deo bene habere, legant scripturas,& inuenient eos qui ante nos fuerũt,septingentos & octingentos, & noningentos annos supergressos,& consequebãtur corpora ipsorum,longinquitatem dierum,& participabãt uitã,in quantũ ea deus uiuere uolebar. Quid aũt de illis dicemus? Quoniam quidem Enoch placens deo in quo placuit corpore trãslatus est,

B translationem iustorũ præmonstrans. Et Helias sicut erat in plasmatis substãtia assumptus est,assumptionem patrũ ptophetans,& nihil impedit eos corpus in translatione,& assumptione eorũ. Per illas enim manus,per quas in initio plasmati sunt, per ipsas & assumptionem & translationem acceperũnt. Assuetæ enim erant in Adã manus dei† coaptare,& tenere,& baiulare suũ plasma,& ferre & ponere,ubi ipsæ uellent. Vbi ergo primus positus est homo scilicet in paradiso,quemadmodum scriptura dicit,Et plantauit deus paradisum in Edem contra oriẽtem,& posuit ibi hominem quẽ plasmauit, & inde proiectus est in hunc mundum non obediens. Quapropter dicunt presbyteri,qui sunt apostolorum discipuli,eos qui trãslati sunt,illuc translatos esse. Iustis enim hominibus & spiritum habentibus præparatus est paradisus, in quem & Paulus apostolus asportatus audiuit sermones inenarrabiles,quãtum ad nos in præsenti,& ibi manere eos qui translati sunt usq; ad cõsummationem conspicãtes incorruptelam. Si autem quis impossibile extimet tantis temporibus permanere homines, & Heliam non in carne assumptum,consumptam autem carnem eius in igneo curru,intendat quoniam Ionas quidem in profundum proiectus est,& in uentrem Ceti absorptus,saluus iterum exputus est terræ, iussu dei. Ananias etiam, & Azarias, & Mizaël missi in caminum ignis septuplum exardentem, neq; nociti sunt aliquid, neq; odor ignis inuentus est in eis.† Quid igitur affuit illis manus dei,

† al. capere

† al. qua

dei,& inopinata,& impossibilia naturæ hominum in eis perficiēs.Quid mi A
rum si in hijs qui trāslati sunt effecit aliquid inopinatū, deseruiens uolūtati patris?Hæc autē est filius dei,quēadmodum scriptura ait dixisse Nabuchodonosor regem, Nōnne tres uiros misimus in caminum,& ecce ego uideo quatuor deābulantes in medio ignis,& quartus similis filio dei.Neq; igitur natura alicuius eorū quæ facta sunt, neq; infirmitas carnis fortior erit super uoluntatem dei.Non enim deus hijs quæ facta sunt & subiecta sunt deo.& omnia seruiūt uolūtati eius.Quapropter & dominus ait,Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum.Quēadmodum igitur hijs qui nunc sunt hominibus ignorantibus dispositionem dei incredibile & impossibile uideretur tātos annos aliquē hominem posse uiuere,& uixerūt hij qui ante nos fuerunt,& uiuunt qui translati sunt ad exemplum lōgitudinis dierum,& de uentre Ceti, & de camino ignis saluos exisse,& tamen exierūt educti uelut manu dei,ad ostēsionem uirtutis eius.Sic & nūc quamuis quidam ignorātes uirtutem & promissionē dei contradicant suæ saluti,impossibile existimantes posse deum suscitantem corpora in sempiternum perseuerationem eis donare, non tamen incredulitas talium euacuauit fidem dei. Glorificabitur autē deus in suo plasmate,conforme illud & consequens suo puero adaptans.Per manus enim patris,id est,per filium & spiritum fit homo secundū similitudinem dei,sed non pars hominis.Anima autē & spiritus pars hominis esse possunt, homo autē nequaquam, perfectus autē homo,commixtio & adunitio est animæ assumentis spiritū patris.& admixtæ B
in carne quæ est plasmata secundū imaginem dei.Propter quod & Apostolus ait, Sapiētiam loquimur inter perfectos,Perfectos dicens eos,qui perceperunt spiritum dei, & omnibus linguis loquuntur per spiritum dei,quemadmodū & ipse loquebatur. Quēadmodum & multos audiuimus fratres in ecclesia prophetica habētes charismata, & per spiritum uniuersis linguis loquentes,& abscōsa hominum in manifestum producētes ad utilitatem, & mysteria dei enarrantes, quos & spirituales Apostolus uocat,secundum participationē spiritus existētes spirituales,sed nō secundū defraudationem & interceptionē carnis,& nude hoc ipsum solum.Si enim substātiam tollat aliquis carnis,id est plasmatis,& nude idipsum solū spiritum intelligat,iam nō spiritualis homo est quod est tale, sed spiritus hominis aut spiritus dei. Cum aūt spiritus hic commixtus animæ unitur plasmati,propter effusionē spiritus spiritalis & perfectus homo factus est,& hic est qui secundū imaginem & similitudinē factus est dei.Si autē defuerit animæ spiritus,animalis est uere,qui est talis,& carnalis derelictus imperfectus erit,imaginē quidem habens in plasmate,similitudinē uero non assumens per spiritum.Sicut aūt hic imperfectus est, sic iterū si quis tollat imaginem,& spernat plasma,iam non hominem intelligere potest, sed & partem aliquā hominis,quēadmodum

A dum prædiximus, uel aliud aliquid præter hominem. Neq; enim plasmatio carnis ipsa secundum se homo perfectus est, sed corpus hominis & pars hominis. Neq; enim & anima ipsa secundum se homo, sed anima hominis & pars hominis. Neque spiritus homo, spiritus enim & non homo uocatur. Commixtio autem & unitio horum omnium, perfectum hominem efficit. Et propter hoc Apostolus seipsum exponens, †expleuit perfectam & spiritalem salutis hominem, in prima ad Thessalonicenses, dicens, Deus autem pacis sanctificet uos perfectos, ut integer uester spiritus, & anima, & corpus sine querela in aduentum domini Iesu Christi seruetur. Et quam utiq; causam habebat hijs tribus, id est animæ & corporis, & spiritui integrã & perfectam perseuerationem precari in aduentu domini, nisi reintegrationem & adunitionem trium, unã & candẽ ipsorum sciebat salutem? Propter quod & perfectos ait eos, qui tria sine querela exhibent domino. Perfecti igitur, qui & spiritum in se perseuerantem habent dei, & animas, & corpora sine querela seruauerint, id est, illã quæ ad deum est fidem seruantes, & eam quæ ad proximum est custodiẽtes. Vnde & templum dei plasma esse ait, Nescitis, dicens, quoniam templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis uos: manifeste templum corpus dicens in quo habitat spiritus. Quemadmodum & dominus de eo ait, Soluite hoc templum, & in B tribus diebus excitabo illud. Hoc autem, inquit, dicebat, de corpore suo. Et nõ tantum templum, sed & templum Christi scit corpora nostra, ad Corinthios, dicens, Nescitis quoniã corpora uestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Non de alio quodã homine spiritali dicens hæc, nõ enim ille complectitur meretricem, sed corpus nostrum, id est, caro quæ cum sanctimonia perseuerat & mũditia, membra dixit esse Christi. Quando autem complectitur meretricem, membra fieri meretricis, & propter hoc dixit, Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum igitur dei in quo spiritus inhabitat patris, & membra Christi non participare salutẽ, sed in perditionem †redigere quomodo non maximæ est blasphemiæ? Quomodo autem corpora nostra, non ex sua substantia, sed ex dei uirtute suscitãtur, Corinthijs dicit, Corpus autem non fornicationi, sed domino, & dominus corpori, Deus autẽ qui & dominum suscitauit, & nos suscitabit per uirtutem suam. Quomodo igitur Christus in carnis substantia surrexit, & ostendit discipulis figuram clauorum, & apertionem lateris, hæc autẽ sunt indicia carnis eius quæ surrexit à mortuis, sic & nos, inquit, suscitabit per uirtutem suam. Et iterum ad Romanos ait, Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora nostra. Quæ sunt ergo mortalia corpora? nunquid nam animæ? Sed †incorruptibiles animæ quantum ad comparationem mortalium corporum.

al. explanauit

De tẽplo corporis sui

als. redigi dicere

als. incorporales

corporum. Insufflauit enim in faciē hominis deus flatum uitæ, & factus est A
in animā uiuentem, flatus autē uitæ incorporalis est. Sed ne mortalem qui-
al., existentes dem possunt dicere hominē ipsum flatum uita eius†existens. Sed neq; spiri
tum possunt dicere mortale corpus. Quid igitur superest dicere mortale cor
pus, nisi plasma, id est caro de qua & sermo est ei, quomodo uiuificabit eam
deus. Hæc enim est quæ moritur & soluitur, sed non anima, neque spiritus.
Mori enim est uitalē amittere habilitatem, & sine spiramine in posterum,
& inanimalem & immobilem fieri, & deperire in illa, ex quibus & initium
substātiæ habuit. Hoc autem neq; animæ euenit, flatus est enim uitæ, neq;
spiritui, incompositus est enim & simplex spiritus, qui resolui non potest, &
ipse uita est eorum qui percipiunt illum. Superest igitur ut circa carnē mors
ostendatur, quæ posteaq; exierit anima sine spiratione, & inanimale effici-
tur, & paulatim resoluitur in terrā, ex qua sumpta est. Hæc igitur mortalis,
hæc autem est, de qua etiam dicit, Viuificabit & mortalia corpora nostra.
Et propter hoc ait de ea in prima ad Corinthios, Sic & resurrectio mortuo
rum seminatur in corruptione, surget in incorruptionē. Etenim tu, ait, quod
seminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. Quid est autem quod ut gra-
num tritici seminatur & putrit in terra, nisi corpora, quæ in terra ponuntur,
in qua & semina iactantur: & propter hoc dixit, Seminatur in ignobilitate,
surgit in gloria. Quid enim ignobilius carne mortua, uel quid iterū glorio-
sius surgente ea, & percipiente incorruptelam? Seminatur in infirmitate, sur B
git in uirtute, in infirmitate sua, quoniam cum sit terra, in terram uadit. Vir
tute autem dei, qui eam suscitat à mortuis, seminatur corpus animale, & sur
git corpus spirituale: Indubitate docuit, quoniam neq; de anima, neque de
spiritu sermo est ei, sed de mortificatis corporibus. Hæc sunt enim corpora
animalia, id est, participantia animæ, quam cum amiserint, mortificantur.
Deinde per spiritum surgentia fiunt corpora spiritalia, uti per spiritum sem
per permanentem habeant uitam. Nunc enim, inquit, ex parte propheta-
mus, tūc autem facie ad faciem. Hoc est, quod & à Petro dictum est, Quem
cum non uideritis diligite, in quem nunc quoque non uidentes, credentes
autem, exultabitis gaudio inenarrabili. Facies enim nostra uidebit faciem
al., domini †dei uiui, & gaudebit gaudio inenarrabili, uidelicet, cum suum uideat gau-
dium. Nunc autē partem aliquam spiritus eius sumimus, ad perfectionem
& præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes capere, & portare
deum, quod & pignus dixit Apostolus, hoc est, pars eius honoris qui à deo
nobis promissus est, in epistola quæ ad Ephesios est, dicens, In quo & uos
audito uerbo ueritatis Euangelio salutis uestræ, in quo credentes signati
estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis uestræ. Si ergo
pignus hoc habitans in nobis, iam spirituales effecit, & absorbetur mortale
ab immortalitate: Vos enim, ait, non estis in carne, sed in spiritu, siquidem
spiritus

ſpiritus dei habitat in uobis. Hoc autē non ſecundum iacturam carnis,ſed
A ſecundum communionem ſpiritus fit. Non enim erant ſine carne, quibus
ſcribebat,ſed qui aſſumpſerant ſpiritum dei, in quo clamamus abba pater.
Si igitur nunc pignus habentes clamamus abba pater,quid fiet quando re
ſurgentes facie ad faciē uidebimus eum? quando omnia membra affluēter
exultationis hymnū protulerint,glorificātia eum qui ſuſcitauerit ea ex mor-
tuis,& æternam uitam donauerit. Si enim pignus complectens hominē in
ſemetipſum,iam facit dicere,Abba pater, quid faciet uniuerſa ſpiritus gra-
tia,quæ hominibus dabatur à deo? Similes nos ei,efficiet enim hominē ſe-
cundum imaginem & ſimilitudinem dei. Qui ergo pignus ſpiritus habent,
& non concupiſcentijs carnis ſeruiūt,ſed ſubijciunt ſemetipſos ſpiritui,& ra-
tionabiliter cōuerſantur in omnibus, iuſte Apoſtolus ſpirituales uocat,quo
niam ſpiritus dei habitat in ipſis. Incorporales autem ſpiritus non erunt ho
mines ſpirituales,ſed ſubſtātia noſtra,id eſt,animæ & carnis adunitio adſu
mens ſpiritū dei,ſpirituualem hominem perficit. Eos aūt qui abijciunt qui-
dem ſpiritus conſilium,carnis autem uoluptatibus ſeruiunt,& inrationabi-
liter uiuunt,& ineffrenati deijciuntur in ſua deſideria, quippe nullā haben-
tes aſpirationem diuini ſpiritus,ſed porcorum & canum more uiuunt, hos
iuſte Apoſtolus carnales uocat, quia nihil aliud quàm carnalia ſentiunt. Et
prophetæ autem propter hanc candē cauſam irrationabilibus animalibus
B aſſimilant eos,propter irrationabilem conuerſationē ipſorum,dicētes,Equi
furentes ad fœminas facti ſunt, unuſquiſq; ipſorū hinniēs ad uxorem pro-
ximi ſui. Et rurſus,Homo cum in honore eſſet,aſſimilatus eſt iumentis,hoc
quia ſecundum ſuam cauſam aſſimilatus eſt iumentis,irrationabilē æmulās
uitam. Sed & nos in conſuetudine huiuſmodi homines iumenta & pecora
inrationabilia dicimus. Prædixit autē figuraliter omnia hæc lex de anima-
libus,delinians hominē. Quæcunq; duplicem ungulam habent & rumināt,
mundum nuntians. Quæcunq; autem aut utrunq; uel alterū horum nō ha
bent,uelut immunda ſegregans. Qui ſunt ergo mundi? qui in patrē & filiū
per fidem firmiter faciunt, hæc eſt enim firmitas eorū quæ duplici ſunt un-
gula,& eloquia dei meditantur die ac nocte,uti operibus bonis adornētur,
hæc eſt enim ruminantiū uirtus. Immunda autē quæ neq; duplicem ungulā
habent,neq; ruminant,hoc eſt,qui neq; in deum fidem habēt,neq; eloquia
eius meditantur. Hæc autem ethnicorum eſt abominatio. Quæ autē rumi-
nant quidem,non habent aūt ungulam duplicem,& ipſa immūda. Hæc Iu-
dæorum eſt imaginalis deſcriptio,qui quidem eloquia dei in ore habentes,
ſtabilitatē autem radicis ſuæ nō infigunt in patre & in filio. Propter hoc aūt
& lubricū eſt genus ipſorum. Etenim quæ ſunt unius ungulæ animalia fa-
cile labuntur,firmiora autem ſunt,quæ duplicem ungulā habent, ſuccedē-
tibus inuicem ungulis fiſſis ſecundū iter, & altera ungula ſubbaiulat aliam.

Immunda autē similiter quæ duplicem ungulā habent, nō antē ruminant. A
Hæc est aūt omniū uidelicet hæreticorū ostensio,& eorū qui non meditantur eloquia dei,neq; operibus iustitiæ adornantur, quibus & dominus ait, Quid mihi dicitis domine domine,& non facitis quæ dico uobis. Qui enim sunt tales in patrē quidē & filium dicūt se credere, nunq̄ autem meditātur eloquia dei,quemadmodum oportet, neq; iustitiæ operibus sunt adornati. sed quemadmodū prædiximus, porcorū & canum assumpserunt uitā, immunditiæ & gulæ,& reliquæ incuriæ semetipsos tradentes. Iuste igitur tales omnes,qui propter suam incredulitatē & luxuriam nō adipiscuntur diuinū spiritū,& uarijs characteribus eijciunt se uiuificans uerbum,& in suis concupiscentijs irrationabiliter ambulant, Apostolus quidem carnales, & animales uocauit, prophetæ autē iumenta & feras dixerunt,consuetudo autem pecora & irrationabiles interpretata est,lex autē immundos enuntiauit. Hoc autem est quod & in alijs ab Apostolo dicitur, Quoniam caro & sanguis regnum dei hæreditare non possunt. Id est, quod ab hominibus hæreticis profertur,in amentiam suam, & quæ ostendere conantur non saluari plasmationem dei:non conspicientes,quia sunt tria,ex quibus(quemadmodum ostendimus)perfectus homo cōstat,carne, anima, & spiritu,& altero quidē saluante & figurāte,qui est spiritus,altero†quidem unitur & formatur,quod est caro. Id uero quod inter hæc est duo, quod est anima, quæ aliquando quidem subsequens eleuatur ab eo,aliquando autem consentiens carni decidit in terrenas concupiscentias. Quotquot ergo, id quod saluat & format in uitam,non habent,hij consequenter erunt, & uocabūtur caro,& sanguis, quippe qui non habent spiritum dei in se. Propter hoc autem & mortui tales dicti sunt à domino. Sinite enim,inquit,mortuos,sepelire mortuos suos quoniam nō habent spiritū uiuificantem hominem. Quotquot autē timēt deum, & credunt in aduentū filij eius, & per fidem constituunt in cordibus suis spiritū dei,hij tales iuste homines dicentur,& mundi,& spirituales,& uiuentes deo, quia habent spiritum patris qui emundat hominem, & subleuat in uitā dei. Sicut enim caro infirma, sic & spiritus promptus à domino testimonium accepit. Hic est potens perficere,quæcunq; in promptu habet. Si igitur hoc quod est promptū spiritus,admisceat aliquis uelut stimulū infirmitati carnis,necesse est omnimodo,ut id quod est forte superet infirmū, ita ut absorbeatur infirmitas carnis à fortitudine spiritus, & esse eum qui sit talis,non iam carnalem sed spiritualem, propter spiritus communionē. Sic igitur martyres testantur,& contemnunt mortē, nō secundū infirmitatē carnis,sed secundum quod promptus est spiritus. Infirmitas enim carnis absorpta,potentē ostendit spiritū. Spiritus autem rursus absorbens infirmitatē, hæreditate possedit carnem in se, & ex utrisq; factus est uiuens homo. Viuens quidem propter participationē spiritus,homo autem propter substantiam

†alts quod

B

tiam carnis. Igitur caro sine spiritu dei mortua est, nō habens uitam, regnū
A dei possidere non potest, sanguis inrationalis uelut aqua effusa in terrā. Et propter hoc ait, qualis terrenus, tales & terreni. Vbi autē spiritus patris, ibi homo uiuēs, sanguis rationalis ad ultionem à deo custoditus, caro à spiritu possessa, oblita quidem sui, qualitatē autem spiritus assumens, conformis facta est uerbo dei. Et propterea ait. Sicut portauimus imaginem eius qui de terra est, portemus & imaginē eius qui de cœlo est. Quid est ergo terrenū? Plasma. Quid aūt cœleste? Spiritus. Sicut igitur, ait, sine spiritu cœlesti conuersati sumus aliquando in uetustate carnis, non obediētes deo, sic nunc accipientes spiritum, in nouitate uitæ ambulemus, obedientes deo. Quoniam igitur sine spiritu dei saluari non possumus, adhortatur Apostolus nos per fidem, & castam conuersationem conuersari spiritum dei, ut non sine participatione sancti spiritus facti, amittamus regnum cœlorum. Et clamauit, nō posse carnem solam & sanguinem regnum dei possidere. Si enim oportet uerum dicere, nō possidet, sed possidetur caro, sicut & dominus ait, Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Quasi hæreditate possideatur terra in regno. Vnde & substantia carnis nostræ est: & ideo mundū templum esse uult, ut delectetur spiritus dei in eo, quemadmodū sponsus ad sponsam. Sicut igitur sponsa assumere sponsum non potest, assumi aūt à sponso potest, cum uenerit & acceperit eam sponsus. Sic & caro hæc, secun
B dum seipsam, id est, sola, regnum dei hæreditate possidere nō potest. Hæreditate autem possideri in regno à spiritu potest, hæreditate enim possidet, qui uiuificat ea quæ sunt mortua: & aliud quidem est hæreditate possidere, aliud aūt hæreditate possideri. Ille enim dominatur & præest, & disponit ea quæ hæreditate possidet, quemadmodū ipse uelit. Illa uero subiecta sunt & obediunt, & dominātur ab eo, & sub dominio sunt eius qui possidet. Quid igitur est quod uiuit? Scilicet spiritus dei. Quæ sunt autem quæ sunt mortua? scilicet membra hominis, quæ & corrumpuntur in terra. Hæc autē possidentur à spiritu, translata in regnū cœlorū. Propter hoc autē & Christus mortuus est, uti testamentū Euangelij apertū, & uniuerso mundo lectū, primum quidē liberos faceret seruos suos, post deinde hæredes eos constitueret eorum quæ essent eius, hæreditate possidente spiritu, quemadmodū demonstrauimus. Hæreditate enim possidet ille, qui uiuit, hæreditate autē acquiritur caro: ut non amittentes eum qui nos possidet spiritum, amittamus uitam, adhortans nos Apostolus ad spiritus communicationem secundum rationem quæ prædicta sunt, dixit, Quoniam caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, uelut si dicat, Nolite errare, quoniam nisi uerbū dei inhabitauerit, & spiritus patris fuerit in uobis, uane autem, & pro ut euenit, ὡς ἔτυχεν.
conuersati fueritis, quasi hoc tantum caro & sanguis existentes, regnum dei possidere non poteritis. Hoc ideo uti non gratificantes carni respuamus in

sertionem spiritus. Tu autem oleaster ait, cum esses, insertus es in bonam oliuam, & socius pinguedinis oliuæ factus es. Quemadmodũ igitur oleaster A insertа, si permanserit in eo quod ante fuerit oleaster, exciditur. Si aũt tenuerit insertionẽ, & transmutetur in bonam oliuam, fit fructifera quasi in Paradiso regis plantata. Sic & homines si quidem per fidem profecerint in melius, & assumpserint spiritũ dei, & illius fructificationẽ germinauerint, erunt spirituales, tanquam in paradiso dei plantati. Si autẽ respuerint spiritum, & perseuerauerint in eo quod fuerant ante, magis carnis esse uolentes, quàm spiritus, iustissime in eiusmodi dicitur, quoniam caro & sanguis regnum dei non possident. Tanquam si quis dicat, quoniam oleaster non assumitur in paradisum dei. Mirabiliter igitur Apostolus naturam ostendit nostram, & uniuersam dispositionem dei in eo sermone, qui est de carne & sanguine, & oleastro. Quemadmodũ enim oliua neglecto tempore, quoniã in desertũ relicta, & syluestria fructificans secundum se oleaster fit. Vel rursus oleaster diligentiã percipiens, & inserta in pristinam naturæ recurrit fructificationẽ. Sic & homines in negligentia constituti, & concupiscentias carnis tanquam syluestria fructificantes, secundum suam causam infructuosi iustitia constituuntur. In eo autem quod dormiant homines, inseminat inimicus materiã zizaniæ, & propter hoc dominus discipulis suis uigilare præcepit. Et rursus qui infructuosi sunt à iustitia, & uelut sentibus obuoluti homines diligentiã percipiant, & uelut insertionem accipientes uerbum dei, in pristinã ueniunt B hominis naturam eam, qua secundũ imaginẽ & similitudinẽ factus est dei. Sed quemadmodũ oleaster inserta, substantiam quidem ligni non amittit, qualitatẽ autem fructus immutat, & aliud percipit uocabulũ, iam non oleaster, sed fructifica oliua existens & dicitur. Sic & homo per fidem insertus, & assumens spiritum dei, substantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat, & aliud accipit uocabulum, significans illam quæ in melius est transmutationem, iam non caro & sanguis, sed homo spiritalis existens & dicitur. Quemadmodum autem rursus oleaster si non †participat insertionem, perseuerat inutilis suo domino, per suam syluestrem qualitatem, & quasi infructuosum lignum exciditur, & in ignem mittitur. Sic & homo non assumens per fidem spiritus insertionem, perseuerat hoc esse quod erat ante, caro & sanguis regnum dei non possidens. Bene igitur Apostolus ait, Caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, & qui in carne sunt, deo placere non possunt, non substantiam reijciẽs carnis, sed infusionem spiritus attrahens. Et propter hoc ait, Oportet mortale illud induere incorruptelam, & iterum ait, Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Siquidem spiritus dei habitat in uobis. Manifestius autem illud adhuc ostendit dicens, Corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem uita propter iustitiam. Si autem spiritus eius, qui suscitauit

† *al's percipiat.*

Iesum

Iesum à mortuis, habitat in uobis, qui suscitauit Christum à mortuis, uiui-
A ficabit & mortalia corpora uestra propter inhabitantem spiritũ eius in uo-
bis. Et rursus in epistola quæ est ad Romanos ait, Si enim secundũ carnem
uiuitis, incipietis mori. Non conuersationẽ quæ est in carne repellens ab eis.
Etenim ipse in carne cum esset scribebat eis: sed concupiscentias abscidens
carnis eas, quæ mortificãt hominẽ, & ꝓpter hoc intulit, Si aũt spiritu opera
carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq; enim ducuntur spiritu dei, hij sunt
filij dei. Et ipsas autẽ operas manifestauit quas dicit carnales, quæ sint, præ-
uidens calumniã infidelium, & ipse semetipsum exponens, ne relinqueretur
quæstio hijs, qui infideliter tractant de eo, in epistola quæ est ad Galatas, di
cens, Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, Adulteria, fornicationes,
immunditia, luxuria, idololatria, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, zeli, ira,
æmulationes, animositates, iritationes, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrie-
tates, comessationes, & hijs similia, quæ prædico uobis, quemadmodum &
prædixi, quoniam qui talia agunt, regnũ dei non possidebunt. Manifestius
prædicans hijs qui audiunt, quid est, caro & sanguis regnum dei possidere
non possunt. Qui enim illa agunt, uere secundum carnem ambulantes, ui-
uere deo non possunt. Et iterũ spirituales actus intulit uiuificantes hominẽ,
id est, insertionem spiritus dicens, Fructus autem spiritus est, charitas, gau-
dium, pax, patientia, bonitas, benignitas, fides, lenitas, continentia, castitas,
B aduersus hæc non est lex. Sicut igitur qui in melius profecerit, & fructũ ope
ratus fuerit spiritus, omni modo saluatur, propter spiritus communionem.
Sic is qui remanserit in prædictis carnis operationibus, carnalis uere† depu- *al's deputatus*
tans, eo quod nõ assumat spiritũ dei, regnum nõ poterit possidere cœlorũ.
Quemadmodũ rursus ipse Apostolus testificatur, An nescitis, dicens Co-
rinthijs, quoniã iniusti regnũ dei non hæreditabunt? Nolite errare, ait, neq;
fornicarij, neq; idololatræ, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum con-
cubitores, neque fures, neque auari, neq; ebriosi, neque maledici, neque ra-
paces regnum dei possidebunt. Et hæc ait, quidam fuistis, sed abluti estis,
sed sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri.
Manifestissime ostendit, per quæ perit homo, si perseuerauerit secundum
carnem uiuere, & per quæ rursus saluatur. Ea autem quæ saluant, ait esse no
men domini nostri Iesu Christi, & spiritum dei nostri. Quoniam igitur istic
numerauit eas, quæ sunt sine spiritu, carnis operationes, quæ sunt mortife-
ræ consequenter hijs quæ prædicta sunt ab eo, in fine epistolæ ad summam
exclamauit, Sicut portauimus imaginem eius qui de limo est, ita portemus
& imaginem eius qui de cœlis est. Hoc enim dico fratres, quoniam caro &
sanguis regnum dei possidere non possunt. Hoc autẽ quod ait, Sicut porta
uimus imaginem eius qui de limo est, & simile illi dicto est. Et hæc quidam
fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu

 Christi,

Christi,& in spiritu dei nostri. Quãdo igitur portauimus imaginẽ eius qui est de limo? Scilicet quãdo hæc quæ prædictæ sunt carnis operationes,per- A
ficiebantur in nobis. Quando autẽ iterũ imaginem cœlestis? scilicet quando ait, Abluti estis credentes in nomine domini,& accipientes eius spiritũ. Abluti aũt sumus non substantiã corporis,neq; imaginẽ plasmatis, sed pristinam uanitatis conuersationem. In quibus igitur periebamus membris, operantes ea quæ sunt corruptelæ,in ijsdem ipsis uiuificamur, operãtes ea quæ sunt spiritus. Quemadmodum enim coruptelæ est capax caro, sic & incorruptelæ,& quemadmodum mortis,sic & uitæ. Hæc autẽ inuicem cedunt,& utraq; nõ permanent in idipsum: sed expellitur alterũ ab altero, & præsente altero, interit alterum. Si igitur mors possidens hominem, expulit ab eo uitã,& mortuũ ostendit, multo magis uita possidens hominẽ expellit mortẽ, & uiuentẽ hominẽ restituet deo. Si enim mors mortificauit, quare uita adueniens non uiuificat hominẽ? Quemadmodũ Esaias ait, Deuorauit mors potens. Et rursus, Deus abstulit omnẽ lachrymam ab omni facie. Expulsa est autem pristina uita, quoniã non per spiritũ, sed per afflatum fuerat data. Aliud enim est afflatus uitæ, qui & animalem efficit hominẽ,& aliud spiritus uiuificans, qui & spiritalẽ efficit eum. Et ideo Esaias ait, Sic dicit dominus qui fecit cœlum & finxit illud, qui firmauit terram, & quæ in ea sunt,& dedit afflatum populo qui super eam est,& spiritum hijs qui calcant illam. Afflatum uero cõmuniter omni qui super terram est populo dicẽs datum, B
spiritum autem proprie hijs, qui conculcant terrenas concupiscentias. Propter quod rursus ipse Esaias distinguens ea quæ prædicta sunt, ait, Spiritus
ds deum. enim à me exiet,& flatũ omnẽ ego feci, Spiritũ quidem proprie in[†] deo deputans, quem in nouissimis temporibus effudit per adoptionem filiorum in genus humanum. Afflatũ autẽ cõmuniter in conditione & factura ostendens illum. Aliud autẽ est quod factum est ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis, spiritus autẽ sempiternus. Et afflatus quidẽ auctus ad modicũ, & tempore aliquo manens, deinde abijt sine spiramento, relinquẽs illud in quo fuit ante. Spiritus autem circundans intus & foris hominem, quippe semper perseuerans, nunq; relinquens eum. Sed non primo quidẽ spiritale est, ait Apostolus, hæc tanquam ad nos homines dicens, sed primo quidem animale est, deinde quod spiritale est, secundum rationem. Oportuerat aũt primo plasmari hominem,& plasmatum accipere animam, deinde sic communionem spiritus recipere. Quapropter & primus Adam factus est à domino in animam uiuentẽ. Secundus aũt in spiritũ uiuificantẽ. Sicut igitur qui in animã uiuentẽ factus est deuertens in peius perdidit uitam: sic rursus idem ipse in melius recurrens, assumens uiuificantem spiritum, inueniet uitam. Nõ enim aliud est quod moritur,& aliud quod uiuificatur. Quemadmodũ neq; aliud quod perit,& aliud quod inuenitur, sed illã quæ perierat ouẽ

rat ouem inuenit dominus exquirens. Quid ergo erat quod moriebatur?
A utiq; carnis substantia, quæ amiserat afflatum uitæ & sine spiramento mortua facta est. Hanc itaq; dominus uenit uiuificaturus, uti quemadmodũ in Adam omnes morimur, quoniam animales, in spiritu uiuamus, quoniam spirituales, deponentes non plasma dei, sed concupiscentias carnis, & assumentes spiritũ sanctũ, sicut Apostolus in epistola ad Colossenses ait, Mortificate itaq; membra uestra quæ sunt super terram. Quæ sunt autem hæc, ipse exposuit, Fornicationẽ, immunditiam, passionem, cõcupiscentiã malã, & auaritiam quæ est idololatria. Horum depositionem Apostolus præconatur, & eos qui talia præconantur uelut carnem & sanguinem tantum existentes, non posse, ait, regnum cœlorum possidere. Anima enim ipsorũ declinans in peius, & in terrenas concupiscentias descendens, eiusdem cuius & illa sunt participauit appellationis: quæ deponere nos iubens ait rursus in eadem epistola. Expoliantes uos ueterem hominẽ cum operibus eius. Hoc autẽ dicebat non ueterem amouens plasmationẽ: Alioquin oportebat nosmetipsos interficientes separari ab ea quæ est istic, cõuersatione. Sed & ipse Apostolus ille existens, qui in uulua plasmatus erat, & de utero exierat, scribebat nobis, & uiuere in carne fructus operis confessus est, in epistola quæ est ad Philippenses dicẽs, Fructus aũt operis spiritus, est carnis salus. Quis enim alius apparens fructus eius est, qui nõ apparet spiritus, quàm maturã
B efficere carnẽ, & capacẽ incorruptelæ. Si igitur uiuere in carne hic mihi fructus operis est, non utique substantiam contemnebat carnis in eo quod diceret, spoliantes uos ueterem hominem cum operibus eius, sed spoliationẽ pristinæ nostræ conuersationis manifestauit, eam quæ ueterescit, & corrumpitur, & propter hoc intulit. Et induentes nouum hominem eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit eum. In eo ergo quod ait, qui renouatur in agnitionẽ, demõstrabat, quoniã ipse ille qui ignorans erat ante homo, id est, ignorans deũ, per eam quæ in eum est agnitionem renouatur. Agnitio enim dei renouat hominem. Et in eo quod dicat secundum imaginem cõditoris, recapitulationẽ manifestauit eius hominis, qui in initio secundũ imaginem factus est dei. Quoniam autem idem ipse erat Apostolus, qui ex utero generatus fuerat, hoc est, antiqua carnis substantia, ipse in epistola ad Galatas dixit, Quum autem placuit deo, qui me ex utero matris meæ segregauit, & uocauit per gratiam suam, reuelare filium suum in me, ut euangelizarem eum in gentibus. Non alius erat qui natus fuerat ex utero, sicut prædiximus, & alius qui euangelizabat filium dei, sed idem ille qui ante ignorabat, & persequebatur ecclesiam, reuelatione ei de cœlo facta, colloquente cum eo domino, quemadmodum in tertio libro ostendimus, euãgelizabat filiũ dei Christum Iesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, prætерita ignorãtia, exterminata à posteriore agnitione.

D 4 Quemad-

Quemadmodum cæci, quos curauit dominus, cæcitatem quidem amiserūt, perfectam autem susceperunt substantiā oculorū, & ijsdem ipsis quibus ante non uidebant oculis, recipiebant uisionem, caligine à uisione tantū exterminata, seruata aurē substantia oculorū, per quos non uiderant oculos, per eos rursus uidentes gratias agerent ei, qui rursus uisum eis redintegrauit. Et qui aridam curauit manū, & omnes omnino quos curauit, non ea quæ ab initio ex utero ædita fuerant membra mutauerunt, sed eadem ipsa salua recipiebāt. Fabricator enim uniuersorum dei uerbum, qui & ab initio plasmauit hominē, à malitia inueniēs labefactatū suū plasma omnimodo curauit, hoc quidē & secundū unūquodq; membrū, sicut & in suo plasmate est: hoc aūt & semel totū sanū & integrū reintegrauit hominē, perfectū eū sibi præparās ad resurrectionē. Quā enim causam habebat carnis membra curare, & restituere in pristinū characterē, si non habebant saluari, quæ ab illo curata fuerāt? Si enim tēporalis erat ab eo utilitas, nihil grāde præstitit hijs, qui ab eo curati sunt. Aut quomodo non esse capacē carnē uitæ, quæ est ab eo, quæ percipit curationē ab eo? Vita enim per curationē, incorruptela aūt p uitā efficitur. Qui igit̄ curationē cōfert, hic & uitā, & qui uitā, hic & incorruptelam circūdat plasmati suo. Dicant enim nobis hij qui contraria dicunt; id est, qui contradicunt suæ saluti, summi sacerdotis mortua filia, & uiduæ filius qui circa portā mortuus efferebat̄, & Lazarus qui in monumēto quartam habebat diē, in quibus resurrexerint corporibus. In ijsdem ipsis scilicet in quibus & mortui fuerant. Si enim non in ijsdem ipsis, uidelicet nec ijsdē ipsi qui mortui erant resurrexerūt. Sed enim apprehendit, ait dominus manum mortui & dixit ei, Iuuenis tibi dico, surge, & sedit mortuus, & iussit ei dare manducare, & dedit eum matri suæ. Et Lazarum uocauit uoce magna dicens, Lazare ueni foras, & exiuit, inquit, mortuus, colligatus pedes & manus institis: hoc symbolum eius hominis qui inligatus fuerat in peccatis. Et propter hoc ait dominus, soluite illū, & dimittite eum abire. Sicut igitur qui curati sunt, in hijs quæ ante passa fuerūt mēbra, curati sunt, & mortui ijsdē surrexerūt corporibus, mēbris & corporibus ipsorū percipientibus curationē, & eam uitā quæ dabatur à domino, per tēporalia præformāte æterna, & ostendente, quoniā ipse est, qui curationē plasmati suo, & uitā præstare potest, uti ei de resurrectione quoque credatur sermo, sic & in fine in nouissima tuba clamante domino resurrecturi sunt mortui, quemadmodum ipse ait, Veniet hora in qua omnes mortui qui in monumētis sunt audient uocem filij hominis, & exient qui bona fecerūt in resurrectionem uitæ, & qui mala in resurrectionē iudicij. Vani igitur & uere infelices qui sic manifesta & clara nolunt intelligere, sed fugiunt lumen ueritatis, secundum tragicos semet ipsos excæcantes. Et quemadmodum in palæstra insueti concertantes alijs *aliâs totis.* unam quamlibet partem corporis * telis complectentes manibus, per illud quod

quod detinent cadunt, & cadentes putant se uincere, eo quod contentiose
A teneant illud, quod primum apprehenderunt membrum, super hoc autem quod ceciderunt, & derisui habentur. Sic autem & hæretici, caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, duas dictiones tollentes à Paulo, neq; sensum Apostoli perspexerunt, neq; uirtutem dictionũ scrutati sunt. Nude autem ipsas dictiones tenentes, circa eas moriuntur, uniuersam dispositionẽ dei, quantum in ipsis est euertentes. Sic enim proprie de carne hoc dictum dicent, & non de carnalibus operationibus, quemadmodum demonstrabimus, ipsum sibi contrarium Apostolum dicẽtem ostendentes, statim in eadem epistola demonstratiue de carne sic dicentem. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelã, & mortale hoc induere immortalitatẽ. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatẽ, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors aculeus tuus? Vbi est mors uictoria tua? Hæc autẽ iuste dicentur tunc, quando mortalis hæc, & corruptibilis caro, circa quam & mors est, quæ & quodã dominio mortis pressa est, in uitam conscendens induerit incorruptelam & immortalitatẽ. Tunc enim uere erit uicta mors, quando ea quæ continetur ab ea caro, exierit de dominio eius. Et rursus ad Philippenses ait, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum, qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, ita ut possit secun-
B dum operationem uirtutis suæ. Quid igitur est humilitatis corpus, quod transfigurauit dominus conformatum corpori gloriæ suæ? Manifestũ est, quoniam corpus quod est caro, quod & humiliatur cadens in terra, transfiguratio autem eius, quoniam cum sit mortalis & corruptibilis, immortalis fit & incorruptibilis, non secundum propriam substantiam, sed secundum domini operationem, qui potest mortali immortalitatẽ, & corruptibili circundare incorruptibilitatẽ. Et propter hoc ait in secũda ad Corinthios, ut absorbeatur mortale à uita, qui autẽ perficit nos in hoc ipsum deus, qui dedit nobis pignus spiritus, manifestissime hoc de carne dicẽs. Nec eñ anima immortalis, neq; spiritus absorbetur à mortali uita, quando & caro nõ mortua, sed uiua & incorrupta perseuerauerit, hymnum dicens deo, qui in hoc ipsum perficit nos. Vt ergo in hoc perficiamur, bene Corinthijs ait, Glorificate deum in corpore uestro. Deus incorruptibilitatis est effector. Quoniã aũt nõ de alio quodã corpore, sed de corpore carnis dicit hoc, manifeste & indubitate, & sine ulla ambiguitate Corinthijs ait, Semper mortificationem Iesu in corpore nostro manifestemus. Semper enim qui uiuimus in mortẽ tradimur per Iesum, ut & uita Iesu manifestetur in carne mortali nostra. Et quoniam spiritus complectitur carnẽ, in eadẽ epistola ait. Quoniã estis epistola Christi ministrata à nobis, inscripta nõ atramento, sed spiritu dei uiui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Si ergo nunc corda

carnalia

carnalia capacia spiritus fiunt, quid mirum si in resurrectione eam quæ à spiritu datur capiunt uitam: de qua resurrectione Apostolus ad Philippenses ait, Conformis morti eius si quo modo occurram ad resurrectionē quæ est à mortuis. In qua igitur alia mortali carne intelligi potest uita manifestari, nisi in hac substātia quæ & mortificatur, propter eam quæ est ad deū confessionem. Quemadmodū ipse dixit, Si secundum hominē cum bestijs Ephesi pugnaui, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Si enim mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit. Si autē Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra, inuenimur autem & falsi testes dei, quoniam testificamur quod suscitauit Christum, quem nōn suscitauit. Si enim mortui nō resurgunt, neq; Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est fides uestra, quoniā adhuc estis in peccatis uestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in uita hac in Christo sperantes sumus tantum, miserabiliores omnibus sumus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientiū: quoniam enim per hominem mors, & per hominē resurrectio mortuorum. In hijs igitur omnibus, quemadmodū prædiximus, aut contraria sentientem sibimetipsi Apostolum dicent, quantū ad illum, caro & sanguis regnum dei possidere non possunt: aut iterum malignas & extortas cogentur omnium dictorum facere expositiones, ad transuertendam & immutandam sententiam dictorum. Quid enim dicere habebunt sanum, si conabūtur aliter interpretari hoc quod scribit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatē: &, ut uita Iesu manifestetur in carne mortali nostra, & reliqua omnia, in quibus Apostolus manifeste & clare resurrectionē & incorruptelā carnis prædicat. Cogentur itaque hæc tanta male interpretari, qui unū nolunt bene intelligere. Quoniam aūt non aduersus ipsam substantiā carnis & sanguinis dixit Apostolus, nō possidere eam regnum dei, ubiq; idē Apostolus in domino Iesu Christo usus est carnis & sanguinis nomine, aliquid quidē, uti hominē eius statueret: etenim semetipsum filiū dicebat hominis. Aliquid aūt uti salutem carnis nostræ confirmaret. Si enim non haberet caro saluari, nequaq; uerbum dei caro factū esset. Et si nō haberet sanguis iustorum inquiri, nequaquam sanguinem habuisset dominus. Sed quoniam ab initio uocalis est sanguis, Deus ad Cain dixit, cum occidisset fratrem suum, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Et quoniā haberet exquiri sanguis ipsorum, dixit ad eos qui circa Noë erāt, Etenim sanguinem animarum uestrarū, exquiram illum de manu omniū bestiarum. Iterum, Qui effundet sanguinem hominis, sanguis pro sanguine eius effundetur. Similiter autem & dominus hijs qui habebant eius sanguinem effundere dicebat. Exquiretur omnis sanguis iustus, qui effunditur super terram, à sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ.

rachiæ,quem occidiſtis inter templũ & altare: etiã dico uobis,ueniẽt omnia
A iſta ſuper generationẽ iſtam,Recapitulationẽ effuſionis ſanguinis ab initio omniũ iuſtorum & ptophetarũ in ſemetipſum futuram indicans,& exquiſitionẽ ſanguinis ipſorũ per ſemetipſum.Non aũt exquireretur hoc, niſi & ſaluari haberet,& nec in ſemetipſo recapitulatus eſſet hæc dominus, niſi & ipſe caro & ſanguis,ſecundũ principalẽ plaſmationẽ factus fuiſſet, ſaluãs in ſemetipſo in fine,illud quod perierat in ptincipio in Adam.Si autem ob alteram quandã diſpoſitionem dominus incarnatus eſt, & ex altera ſubſtantia carnem attulit, non ergo in ſemetipſo recapitulatus eſt hominẽ, adhuc etiã nec caro quidẽ dici poteſt. Caro enim uere primæ plaſmationis,è limo facta ſucceſſio.Si autẽ ex alia ſubſtantia habere eum oportuit materiam,ab initio ex altera ſubſtãtiæ parte operatus fuiſſet fieri conſperſionẽ eius. Nũc autem quod fuit qui perierat homo, hoc ſalutare factũ eſt uetbum,per ſemetipſum eã quæ eſſet ad eum communionẽ, & exquiſitionem ſalutis eius efficiens.Quod autem perierat,ſanguinem & carnem habebat, Limũ enim de terra accipiens dominus plaſmauit hominẽ, & propter hunc omnis diſpoſitio aduentus domini.Habuit ergo & ipſe carnem & ſanguinem,nõ alteram quandam,ſed illam principalẽ patris plaſmationẽ in ſe recapitulans, exquirẽs quod perierat.Et propter hoc Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ait, Et uos cum eſſetis aliquando alienati, & inimici cogitationis eius in
B operibus malis,nunc autem reconciliati in corpore carnis eius, per mortem eius,exhibere uos ſanctos & caſtos & ſine crimine in conſpectu eius. In corpore ait,reconciliati carnis eius,id eſt,quia iuſta caro reconciliauit eam carnẽ quæ in peccato detinebatur, & in amicitiam adduxit deo. Si quis igitur ſecundum hoc alteram dicit domini carnem à noſtra carne, quoniam & illa quidem non peccauit,neq; inuentus eſt dolus in anima eius, nos autem peccatores,recte dicit, Si autem alteram ſubſtantiam carnis domino affingit, iam non conſtabit illi recõciliationis ſermo, Reconciliatur enim illud quod fuit aliquando inimicitia. Si autem ex altera ſubſtantia carnem attulit dominus,iam nõ illud reconciliatum eſt deo, quod per tranſgreſſionem factũ fuerat inimicum. Nunc autem per eam quæ eſt ad ſe communicationem,reconciliauit dominus hominẽ deo patri,reconcilians nos ſibi per corpus carnis ſuæ,& ſanguine ſuo tedimens nos, quemadmodũ Apoſtolus Epheſijs ait, In quo habuimus redemptionem per ſanguinẽ eius, remiſſionẽ peccatorum.Et rurſus eiſdem, Vos, inquit, qui aliquando eratis longe,facti eſtis iuxta,in ſanguine Chriſti.Et iterum, Inimicitias in carne ſua, legem præceptorum decretis euacuans: & in omni autẽ epiſtola manifeſte teſtatur Apoſtolus,quoniam per carnem domini noſtri,& ſanguinẽ eius nos ſaluati ſumus.Si igitur caro & ſanguis ſunt,quæ faciũt nobis uitã,non proprie de carne dictũ eſt & ſanguine,nõ poſſe ea poſſidere regnũ dei. Sed de prædictis

τῇ διανοίᾳ Græcus ſermo eſt ambiguus.

carnalibus

carnalibus actibus, qui ad peccatum transuertentes hominē, priuantes eum uita. Et propterea in epistola ad Romanos ait, Non ergo regnet peccatum in corpore mortali uestro ad obediendū, & neq; exhibeatis membra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uosmetipsos deo, uelut à mortuis uiuētes, & membra uestra arma iustitiæ deo. Quibus igitur membris seruiebamus peccato, & fructificabamus morti, ijsdē ipsis membris, seruire nos uult iustitiæ, ut fructificemus uitæ. Memor igitur dilectissime, quoniā carne domini redemptus es, & sanguine eius, & tenens caput, ex quo uniuersum corpus ecclesiæ compaginatum augescit, hoc est, carnalem aduentum filij dei, & deum confitens & hominem eum firmiter excipiens, utens etiam hijs ostensionibus, quæ sunt ex scripturis, facile euertis, quemadmodum demonstrauimus, omnes eas, quæ postea affictæ sunt, hæreticorum sentētias. Quoniā autem is qui ab initio cōdidit hominem, post resolutionem eius in terram, promisit eis secundam generationem, Esaias quidem sic ait, Resurgent mortui, & surgent qui in monumentis sunt, & lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim quod à te est, sanitas est eius. Et iterum: Ego uos aduocabo, & in Hierusalem aduocabimini, & uidebitis, & gratulabitur cor uestrum, & ossa uestra quasi herba oriuntur, & cognoscetur manus domini hijs qui colunt eū. Et Ezechiel autem ait sic, Et facta est super me manus domini, & duxit me in spiritu dominus, & posuit me in medio campi, & hic erat plenus ossibus, & circūduxit me super ea in gyrum, & ecce multa super faciem campi arida ualde, & dixit ad me, Fili hominis, si uiuūt ossa hæc? & dixi, Domine, tu scis qui fecisti hæc, & dixit ad me, prophetare super ossa hæc, & dices eis, Ossa arida audite sermonem domini. Hæc dicit dominus ossibus hijs, Ecce ego superduco super uos spiritum uitæ, & dabo super uos cutem, & dabo spiritum meum in uos, & uiuetis, & cognoscetis quia ego sum dominus. Et prophetaui sicut præcepit mihi dominus. Et factum est cum prophetarē, & ecce terræmotus, & adducebantur ossa unumquodq; ad compaginem suam, & uidi, & ecce super ea nerui, & carnes nascebantur, & ascendebant super ea cutes desuper, & spiritus non erat in eis, & dixit ad me, Ad spiritum propheta fili hominis, & dic spiritui, Hæc dicit dominus, A quatuor spiritibus ueniet insufflatio in mortuos istos, & uiuant. Et prophetaui quemadmodum præcepit mihi dominus. Et intrauit in ea spiritus, & uixerunt, & steterunt supra pedes suos collectio multa ualde. Et rursus ait, Hæc dicit dominus, Ecce ego aperiam monumenta uestra, & educam uos de monumētis uestris, & inducam uos in terram Israel, & cognoscetis quia ego sum dominus, cum aperiā ego sepulchra uestra, & reducam de sepulchris populum meum, & dabo spiritum meum in uos, & uiuetis, & ponam uos in terram uestram, & cognoscetis quia ego dominus locutus sum, & faciā, dixit dominus. Demiurgo itaq; & hic uiuificante corpora uestra mortua, quemadmodum uidere adest, &

A resurrectionem eis repromittēte, & de sepulchris & monumentis suscitatio-
nem & incorruptelam donāte, secundū enim lignum uitæ, ait, dies ipsorum
erunt, Hic solus deus ostenditur qui hæc facit, & ipse bonus pater benigne
uitam donans, hijs qui ex se non habebant uitam. Et propter hoc manife-
stissime dominus ostēdit se, & patrem quidē suis discipulis, ne scilicet quæ-
rerent alterū deum, præter eum qui plasmauerit hominem, & afflatū uitæ
donauerit ei, neq; in tantam insaniam procederent, uti super Demiurgum
alterum affingerent patrem. Et ideo reliquos quidem omnes quibuscunq;
propter transgressionem eorum eueniebant languores, curabat sermone,
quibus & dicebat, Ecce sanus factus es, iā noli peccare, ne quid tibi deterius
fiat, manifestans quoniam propter inobediētiæ peccatum subsequutæ sunt
languores hominibus. Ei autē qui cæcus fuerat à natiuitate, iam nō per ser
monem, sed per operationem præstitit uisum, non uane, neq; prout euenit
hoc faciens, sed ut ostenderet manum dei, eam quæ ab initio plasmauit ho-
minem. Et propterea interrogantibus eum discipulis, qua ex causa cæcus na
tus esset, utrū ne sua an parentum culpa, ait, Neq; hic peccauit, neq; parētes
eius, sed ut manifestarentur opera dei in ipso. Opera autē dei plasmatio est
hominis. Hāc enim operationem fecit, quēadmodum scriptura ait, Et sum-
psit dominus limum de terra, & plasmauit hominē, quapropter dominus
expuit in terrā, & fecit lutū, & superliniuit illud oculis, ostendens antiquam
B plasmationem, quemadmodum facta est, & manum dei ostēdens hijs qui
intelligere possunt, per quā è limo plasmatus est homo, Quod enim inuenit,
replasmare prætermisit artifex, uerbum hoc manifeste adimpleuit, uti ma-
nifestarentur opera dei in ipso. Nec iam alteram requiremus manum, per
quam plasmatus est homo, neq; alterū patrem scientes, quoniā qui plasma
uit nos initio, & plasmat in uētre manus dei, hæc in nouissimis temporibus
perditos exquisiuit nos, suam lucrifaciēs, & super humeros assumens ouem
perditam, & cum gratulatione in cohortem restituens uitæ. Qui autē in uen
tre plasmat nos uerbum dei, ait Hieremiæ, Priusq; plasmarem te in utero,
noui te, & priusq; progredereris de uulua sanctificaui te, & prophetā in gen
tibus dedi te. Sed & Paulus similiter ait, Quādo autē complacuit ei, qui me
segregauit ex utero matris meæ, uti euāgelizarem eū in gētibus. Cū ergo in
uentre à uerbo plasmemur, idipsum uerbum ei qui à natiuitate cæcus fuerat
formauit uisionem, eum qui in abscondito plasmator noster est, manifeste
ostendens, quoniā ipsum uerbū manifestū hominibus factum fuerat, & an
tiquam plasmationē Adæ differēs, & quomodo factus est, per quā plasma
tus est manum, ex parte totum ostendens. Qui enim uisionem formauit do
minus, hic est qui uniuersum hominem plasmauit, uoluntati patris defer-
uiens. Et quoniā in illa plasmatione, quæ secundū hominem est, in trāsgres-
sione factus est homo, indigebat lauacro regenerationis, postq̄ liniuit lutū,

super oculos eius, dixit ei. Vade in Siloam & lauare, simul & plasmationem, A
& eam quæ est super lauacrum regenerationem restituēs ei. Et propter hoc lotus uenit uidēs, ut & suū cognosceret plasmatorem, & disceret homo eum qui donauit ei uitam. Excidunt itaq; & hij qui à Valentino sunt, dicentes, Non ex hac terra plasmatum esse hominem, sed à fluida materia, & effusa. Ex qua enim terra deus ei formauit oculos, ex hac manifestū est quoniam & ab initio plasmatus est homo. Nō enim cōsequens erat aliunde quidem oculos, aliunde autē reliquum corpus plasmatum esse. Quēadmodum nec consequēs est alterum uero corpus, alterum uero plasmasse oculos. Sed idē ipse qui ab initio plasmauit Adam, cū quo & loquebatur pater, Faciamus hominem secundū imaginem & similitudinem nostram, in nouissimis temporibus semetipsum manifestans hominibus, ei qui ab Adam cæcus fuerat formauit uisionem. Et propter hoc scriptura significans quod futurum erat, ait, abscondito Adam propter inobedientiā, Dominum uenisse uespere ad eum, & dixisse, Vbi es? hoc est, quoniam in nouissimis temporibus idipsum uenit uerbum dei aduocare hominē, recōmemorans in eo opera sua, in quibus degens abscōditus fuerat domino. Quēadmodum uespere locutus est exquirens illum deus, sic & in nouissimis temporibus per eādem uocem uisitauit exquirens genus eius. Et quoniam ex hac quæ secundū nos est terra, plasmatio fuit Adæ, scriptura dicit dixisse deū, Et in sudore uultus tui manducabis panem tuum, quoadusq; cōuertaris in terram, ex qua sumptus es. B
Si igitur in aliquam alteram terram reuertuntur post mortem corpora nostra, cōsequens est ea inde & substātiam habere. Si uero in hanc ipsam, manifestum est, quoniam ex hac plasmatio ei facta est, quomodo & dominus fecit manifestum ex eadem oculos formans. Et manu itaq; reliqua ostensa dei, per quam plasmatus est quidē Adam, plasmari autem sumus & nos, & cum sit unus & idē pater, cuius uox ab initio usq; ad finem adest plasmati suo, & substantiam plasmatis nostri per Euangelium ostendens manifeste, iam non oportet quærere alium patrem præter hunc, neq; aliā substantiam plasmationis nostræ præter prædictam, & ostensam à domino. Neq; alteram manum dei præter hanc quæ ab initio usq; ad finem conformat nos, & coaptat uitam, & adest plasmati suo, & perficit illud secundū imaginem & similitudinem suam dei. Tunc autem hoc uerbum ostensum est, quando homo uerbum dei factum est, semetipsum homini & hominē sibimetipsi assimilans, ut per eā quæ est ad filium similitudinem, pretiosus homo fiat patri. In præteritis enim temporibus dicebatur quidē secundum imaginem dei factum esse hominem, non autem ostēdebatur. Adhuc enim inuisibile erat uerbum, cuius secundū imaginem homo fuerat, propter hoc autem & similitudinē facile amisit. Quando autē caro uerbum dei factum est, utraq; confirmauit, & imaginem enim ostendit ueram, ipse hoc fiens quod erat

imago

A imago eius, & similitudinem firmans restituit, cõsimilem faciens hominem inuisibili patri, per uisibile uerbum. Et non solum autem per ea quæ prædi-cta sunt & patrem & semetipsum manifestauit dominus, sed etiã per ipsam passionem. Dissoluens enim eam quæ ab initio in ligno facta fuerat, homi-nis inobediẽtiam, obediens factus est usq; ad mortem, mortem autẽ crucis, eam quæ in ligno fuerat inobedientiam sanans. Nõ autem per eandem ue-nisset exoluere eam que fuerat erga plasmatorem nostrum inobedientiam, si alterum annuntiabat patrem, quoniam autem per hæc per quæ non obe-diuimus deo, & nõ credidimus eius uerbo, per hæc eadẽ obedientiam intro duxit, & eã quæ esset erga uerbũ eius ostẽsionem, per quæ manifeste ipsum ostendit deum, quem in primo quidẽ Adam offendimus, nõ facientes eius præceptum, in secũdo autem Adam reconciliati sumus, obedientes usq; ad mortem facti. Neq; enim altero cuidã eramus debitores, sed illi cuius præce-ptum trãsgressi fueramus à principio. Est autẽ hic Demiurgus, qui secundũ dilectionem quidẽ pater est, secundũ autem uirtutem dominus, secundum autem sapientiam factor & plasmator noster, cuius & præceptum transgre-dientes, inimici facti sumus eius. Et propter hoc in nouissimis temporibus in amicitiam† constituit nos dominus per suã incarnationem mediator dei *al's, restituit* & hominum factus, propitians quidem pro nobis patrem, in quem pecca-ueramus, & nostram inobedientiam consolatus, nobis autem donans eam

B quæ est ad factorem nostrum cõuersationem & subiectionem. Quapropter in oratione dicere nos docuit, Et remitte nobis debita nostra, utiq; quoniã hic est pater noster, cuius eramus debitores, transgressi eius præceptũ. Quis autem est hic? Vtrũ ne incognitus aliquis, & nulli nunq̃ præceptum dans pater? An uero qui à scripturis prædicatur deus, cui & debitores eramus, transgressi eius præceptum? Datum est autem præceptum homini per uer bum. Audiuit enim Adam, ait, uocem domini dei. Bene igitur uerbum eius ad hominem dicit, remittũtur tibi peccata, idem ille in quem peccaueramus in initio, remissionem peccatorum in fine donans. Aut alterius quidẽ trans-gressi sumus præceptum, alius autem erat, qui dicit, remittũtur tibi peccata tua, neq; bonus, neq; uerax, neq; iustus est huiusmodi. Quomodo enim bo nus qui non ex suis donat? aut quomodo iustus, qui aliena rapit? Quomo do autem recte remissa sunt peccata, nisi ille ipse in quem peccauimus dona uit remissionem, per uiscera misericordiæ dei, in quibus uisitauit nos per fi-lium suum? Quapropter & curato paralytico, uidentes, inquit, populi, clari-ficauerũt deum, qui dedit potestatẽ talem hominibus. Quem igitur deum clarificauerunt circunstãtes populi, nunquid nam ab hæreticis inuentũ inco gnitum patrem? Et quomodo eũ qui in totũ non cognoscebatur ab eis, glo rificabant? Manifestum est ergo, quoniã eum qui in lege à prophetis prædi catus est deus, glorificabãt Israelitæ, q & est pater domini nostri, & propter

hoc docebat homines in sensu per ea signa quæ faciebat dare gloriam deo. A
Si autem ab altero quidem patre ipse uenisset, alterum autem patrem glorificabant homines, uidentes eius uirtutes, ingratos eos in eum patrem qui miserat curationem, efficiebat. Sed quoniam ab eo, à quo deus unigenitus filius uenerat ad salutem hominum, & incredulos per eas quas faciebat uirtutes prouocabat dare gloriã patri, & non recipiētibus aduentum filij eius, & propter hoc nõ credentibus quæ ab eo fiat remissionẽ pharisæis, dicebat, ut sciatis quoniã potestatem habet filius hominis remittere peccata. Et hoc cum dixisset iussit paralyticũ hominẽ tollere grabbatum super quẽ iacebat & ire in domum suã, propter hoc quidem efficit, cõfundens incredulos, & significans quoniã ipse est uox dei per quam accepit homo præcepta, quæ supergressus est, & factus est peccator, ex peccatis enim paralysis subsequuta est. Peccata igitur remittens, hominem quidẽ curauit, semetipsum autẽ manifeste ostendit quis esset. Si enim nemo potest remittere peccata nisi solus deus, remittebat autẽ hæc dominus, & curabat homines manifeste, quoniã ipse erat uerbũ dei, filius hominis factus, à patre potestatẽ accipiens. Quomodo homo, & quomodo deus, & quomodo homo compassus est nobis, tanquam deus misereatur nostri, & remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus deo. Et propter hoc Dauid prædixit, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Beatus homo cui non imputauit dominus peccatũ, eam quæ per aduẽtum eius est remissionẽ præmonstrãs, B
per quã deleuit chirographum, debita nostra, & affixit illud cruci, uti quẽadmodum per lignũ facti sumus debitores deo, per lignũ accipiamus nostri debiti remissionẽ. Hoc & per alios quidẽ multos, iam autẽ & per Helisæum prophetam significãtur ostensum est. Cum enim qui cũ illo erãt conciderũt ligna ad fabricationẽ tabernaculi, & ferrum excussum de securi cecidisset in Iordanem, & nõ inueniretur ab ipsis: Veniens aũt Elizeus ipsum locũ, cum didicisset quid esset factum, lignum in aquam misit, hoc autẽ cum fecisset supernatauit ferrũ securis, & de superficie aquæ sumpserũt illud, qui ante amiserant, per operationẽ ostendente propheta, quod firmum uerbũ dei, quod per lignum negligenter amiseramus, nec inueniebamus, recepturi essemus iterum per ligni dispositionem. Quoniã autem securis similis est uerbo dei, Ioannes Baptista ait de eo, Iam autẽ securis ad radicẽ arborum posita est. Et Hieremias similiter ait, Verbum domini quẽadmodum bipennis cædẽs petram. Hoc ergo uerbũ abscõditum à nobis manifestauit lignũ, quẽadmodum prædiximus ligni dispositio. Quoniã enim per lignum iterum manifestum omnibus factũ est ostẽdens altitudinẽ, & longitudinẽ, & latitudinem in se: Et quẽadmodum dixit quidã de senioribus per extẽsionem manuum duos populos ad unum deum congregans. Duæ quidẽ manus, quia & duo populi dispersi in fines terræ, unũ autẽ medium caput, quoniã & unus deus

A super omnes & in omnibus nobis. Et talem uel tantam dispositionem non per alienas, sed per suas efficiebat conditiones, neq; per ea quæ ex ignorãtia & labe facta sunt, sed per ea que ex sapientia & uirtute patris eius substantiam habuerunt. Neq; enim iniquus ut aliena concupiscat, neq; indigens, ut non per sua propria suis proprijs efficiat uitam, sua utens conditione ad hominis salutem. Neq; enim portasset illum conditio, si ignorantiæ & labis esset emissio. Qoniam enim ipsum uerbum dei incarnatum suspensum est super lignum per multa ostendimus. Et ipsi autem hæretici crucifixum confitentur. Quomodo igitur ignorãtiæ & labis emissio, eũ qui cõtineat uniuersorum agnitionem, & sit uerus & perfectus, portare potuit? Aut quomodo ea quæ absconsa est à patre, & multum separata conditio, portauit eius uerbum? Si autem & ab angelis hæc facta est, siue ignorãtibus eum qui super omnia est deus, siue scientibus, cum dixerit dominus, Quoniã ego in patre, & pater in me est, quomodo patrem & filium simul fabricatio angelorum portare sustinuit? Quomodo autem ea quæ extra pleroma est conditio, cepit eum qui cõtinet uniuersum pleroma? Cum igitur hæc omnia impossibilia sunt, & comprobationem non habeant, illud solum uerum est ecclesiæ præconium, quoniã propria conditio, quæ ex uirtute & arte & sapientia dei substitit, portauit eum, quæ quidem secundũ inuisibilitatem à patre portatur, secundum uisibile autem e contrario portat eius uerbum, & hoc est uerbum.
B Pater enim conditionem simul & uerbum suum portans, & uerbum portatum à patre, præstat spiritum omnibus, quemadmodum uult pater, Quibusdam quidem secundũ conditionem, quod est conditionis, quod est factum, quibusdam aũt secundũ adoptionem quod est ex deo, quod est generatio, & sic unus deus pater ostẽditur, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Sup omnia quidẽ pater & ipse est caput Christi, per omnia autem uerbum & ipse est caput ecclesiæ, in omnibus autem nobis spiritus, & ipse est aqua uiua, quam præstat dominus in se recte credentibus, & diligentibus se, & sciẽtibus, quia unus pater qui est super omnia, & in omnibus nobis. Testimonium perhibet hijs & Ioannes domini discipulus in Euangelio, dicens, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbũ, hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde de ipso uerbo dixit, In hoc mũdo erat, & mundus per ipsum factus est, & mũdus eum nõ cognouit, In sua propria uenit, & sui eum nõ receperunt. Quotquot autẽ receperunt eũ dedit illis potestatem filios dei fieri, hijs qui credũt in nomine eius. Et iterum significans eius secundũ hominem† dispositionem dixit, Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et iterum intulit, Et uidimus gloriã eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritate. Manifeste ostendens audire uolentibus, id est aures habentibus, quoniam unus deus pater super omnes, & unum

†*al, dispensationem*

& unum uerbum dei per quod omnes,per quem omnia facta sunt,& quo- A
niam hic mundus proprius ipsius,& per ipsum factus est,uoluntate patris,
& nõ per angelos,neq; per apostasiam, & defectionem,& ignorãtiam,neq;
per uirtutem aliquã prunici, quã & matrem appellãt quidã,neq; per alium
quendã mundi factorem ignorantem patrem. Mundi enim factor uere uer
bum dei est.Hic autẽ est dominus noster, qui in nouissimis temporibus ho
mo factus est,in hoc mundo existens,& secundũ inuisibilitatẽ continet quæ
facta sunt omnia & uniuersa conditione infixus, quoniã uerbum dei guber
nans,& disponẽs omnia,& propter hoc in sua inuisibiliter ponit. Et caro fa
ctum est uerbum,& pepẽdit super lignum,uti uniuersa in semetipsum reca-
pitularetur.Et sui proprij illum non receperunt homines,quẽadmodum uti
uniuersa manifestauit in populo,Et erit uita tua pendens ante oculos tuos,
& non credes uitæ tuæ.Qui igitur non receperunt illum,non acceperunt ui-
tam.Quotquot autem receperũt illum,dedit illis potestatem filios dei fieri,
Ipse est enim qui uniuersam potestatem habet à patre,quoniã uerbum dei
& homo uerus,inuisibilibus quidem principans,rationabiliter & sensibiliter
legem statuẽs,uniuersa quæq; in suo perseuerare ordine,Super uisibilia au-
tem,& humana regnans manifeste, & omnibus dignũ superducens iustum
iudicium. Quemadmodum & Dauid manifeste significãs,ait,Deus noster
manifeste ueniet,& non tacebit. Deinde & quod ab eo superinducitur iudi-
cium,manifestauit dicens, Ignis in conspectu suo ardebit, & in circuitu eius B
tempestas ualida.Aduocauit cœlum de sursum,& terram discernere popu-
lum suum.Manifeste itaq; in sua propria uenientem dominum,& sua pro-
pria eum baiulante conditione quæ baiulatur ab ipso,& recapitulationem
eius quæ in ligno fuit inobedientiæ, per eam quæ in ligno est obedientiam
facientem, & seductione illa soluta,quæ seducta est male,illa quæ iam uiro
destinata erat uirgo Eua, per ueritatẽ euangelizata est bene ab angelo iam
sub uiro uirgo Maria. Quẽadmodum enim illa per angelicum sermonem
seducta est, ut effugeret deum præuaricata uerbum eius, Ita & hæc per an-
gelicum sermonem euãgelizata est, ut portaret deum,obediens eius uerbo.
Et sicut illa seducta est ut effugeret deum, Sic hæc suasa est obedire deo,uti
uirginis Euæ uirgo Maria fieret aduocata. Et quẽadmodum astrictum est
morti genus humanum per uirginem,soluatur per uirginem,æqua lance di
sposita uirginalis inobedientiæ, per uirginalem obedientiam. Adhuc enim
protoplasti peccatum per correptionem primogeniti emẽdationem accipi-
ens,& serpentis prudentia deuicta in columbæ simplicitate, uinculis autem
illis resolutis,per quæ alligati eramus morti,Indocti omnes hæretici & igno
rantes dispositiones dei,& inscij eius quæ est secundum hominem dispensa
tionis, quippe excutientes circa ueritatem ipsi suæ contradicunt saluti. Alij
quidem alterum introducentes præter Demiurgum patrem.Alij autem ab
angelis

A angelis quibuſdam dicentes factum eſſe mundum, & ſubſtãtiam eius. Alij quidem porrò & longe ſeparatam ab eo qui eſt ſecundum ipſos patre à ſemetipſa fuiſſe, & eſſe ex ſe natum. Alij autem in hijs quæ continentur à patre de labe & ignorantia ſubſtantiam hãbuiſſe. Alij autem manifeſtum aduentum domini contemnunt, & incarnationem eius non recipientes. Alij autem rurſus ignorantes uirginis diſpenſationem, ex Ioſeph dicunt eum generatum. Et quidã quidem neq; animam ſuam, neq; corpus recipere poſſe dicunt æternam uitam, ſed tantum hominem interiorem. Eſſe autem hunc eum qui in eis ſit ſenſus uolunt, quem & ſolum aſcendere ad perfectum decernunt. Alij autem anima ſaluata non participari corpus ipſorum eam, quæ eſt à deo ſalutem, quemadmodum in primo diximus libro, in quo & argumenta eorum omnium enarrauimus, & inualidum ipſorum, & inconſtabile in ſecundo oſtendimus. ὁ νοῦς

OMnes enim hij ualde poſteriores ſunt q̃ epiſcopi, quibus apoſtoli tradiderunt eccleſias, & hoc in tertio libro cum omni diligẽtia manifeſtauimus. Neceſſitatem ergo habẽt prædicti hæretici, quoniam ſint cæci ad ueritatem, alteram & alteram ambulare exorbitantes uiam, & propter hoc inconſonãter & incõſequenter diſperſa ſunt ueſtigia doctrinæ ipſorũ. Eorum autem qui ab eccleſia ſunt ſemita circumiens mundum uniuerſum, quippe firmam habẽs ab apoſtolis traditionem, & uidere nobis donans omnium B unam & eandem eſſe fidem, omnibus unum & eundem deum patrem recipientibus, & eandem donationem ſpiritus ſcientibus, & eadẽ meditantibus præcepta, & eãdem figuram quæ eſt erga eccleſiam ordinationis cuſtodientibus, & eundem expectantibus aduentum domini, & eandem ſalutem totius hominis, id eſt animæ & corporis ſubſtinentibus, & eccleſiæ quidẽ prædicatio uera & firma, apud quã una & eadem ſalutis uia in uniuerſo mũdo oſtenditur. Huic enim creditum eſt lumen dei, & propter hoc ſapientia dei, per quam ſaluat homines in exitu canitur, In plateis autẽ fiducialiter agit, In ſummis muris prædicatur, In portis autem ciuitatis conſtanter loquitur. Vbiq; enim eccleſia prædicat ueritatẽ, & hæc eſt ἑπτάμυχος lucerna Chriſti baiulans lumen. Qui ergo relinquunt præconium eccleſiæ, imperitiam ſanctorum presbyterorum arguunt, non cõtemplantes quãto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudẽte ſophiſta. Tales ſunt autem omnes hæretici, & qui ſe plus aliquid præter ueritatem inuenire putant, ſequentes ea, quæ prædicta ſunt uarie, & multiformiter, & imbecille facientes iter, de ijſdẽ non ſemper eaſdem ſententias habentes, uelut cæci à cæcis circumducuntur, iuſte cadent in ſublatentem ignorantiæ foueam, ſemper quærentes, & nunq̃ uerum inuenientes. Fugere igitur oportet ſententias ipſorum, & intentius obſeruare ne†coniurgemur ab ipſis, confugere autẽ ad eccleſiam, & eius ſinu educari, & dominicis ſcripturis enutriri. Plantata eſt enim eccleſiæ paradiſus

id eſt, ſeptẽ caliculos habẽs

† al. cõiungemur, forte, cõurgeamur

in hoc mundo. Ab omni ergo ligno paradisi escas manducabis,ait spiritus A dei,id est,ab omni scriptura dominica mãducate.Super elato autẽ sensu,ne mãducaueritis, neq; tetigeritis uniuersam hæreticã dissensionem. Ipsi enim confitentur semetipsos agnitionẽ habere boni,& mali,& super deũ qui fecit eos,iaculãtur sensus suos impios.Supra igitur sentiunt quàm est mẽsura sensationis.Quapropter & Apostolus ait,Nõ plus sapere quàm oporteat,sed sapere ad prudentiã,ut nõ illorum manducãtes agnitionem, eã quæ plus quàm oportet sapit,proijciamur de paradiso uitæ.In quẽ dominus inducit eos qui obediũt præconio eius,recapitulãs in se omnia quæ in cœlis,& quæ in terra sunt, & quæ in cœlis spiritualia sunt,quæ autẽ in terris secundũ hominẽ est dispositio.Hæc igitur in semetipso recapitulatus est, adunans hominẽ spiritui, & spiritum collocans in homine,ipse caput spiritus factus est,& spiritum dans esse hominis caput,per illum enim uidemus,& audimus, & loquimur.

OMnia ergo recapitulans recapitulatus est, & aduersum inimicum nostrum bellum prouocans,& elidens eum qui initio in Adam captiuos duxerãt nos,& calcans eius caput,quemadmodum habet in Genesi dixisse serpẽti deum,Et inimicitiã ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuũ,& semen eius,ipse tuũ obseruabit caput, & tu obseruabis eius calcaneũ. Ex eo enim qui ex muliere uirgine habebat nasci secundum similitudinem Adam præconabatur obseruãs caput serpẽtis,id est semen,de quo ait Apostolus in epistola ad Galatas,Legẽ factorum positã, donec ueniret semen, B cui promissum est.Manifestius aũt adhuc in eadẽ ostendit epistola,dicens, Cum aũt uenit plenitudo temporis,misit deus filium suũ,factũ de muliere. Neq; enim iuste uictus fuisset inimicus,nisi ex muliere homo esset,qui uicit eum.Per mulierem enim homini dominatus est ab initio, semetipsum contrarium statuẽs homini.Propter hoc & dominus semetipsum filium hominis cõfitetur,principalẽ hominem illũ,ex quo ea quæ secundũ mulierem est plasmatio facta,in semetipso recapitulãs, uti quemadmodũ per hominem uictum descendit in mortẽ genus nostrum, sic iterum per hominem uictorem ascendamus in uitam.Et quemadmodũ accepit palmam mors per hominem aduersus nos, sic iterũ nos aduersus mortem per hominem accipiamus palmam. Non autem dominus antiquã illã & primã aduersus serpentem inimicitiã in semetipso recapitulatus fuisset, adimplens promissionem Demiurgi,& perficiens præceptum eius,si ab alio uenisset patre,sed quoniã unus & idẽ est,qui ab initio plasmauit nos, & in fine filium suũ misit,præceptum eius perfecit dominus,factus ex muliere,& destruẽs aduersarium nostrum, & perficiens hominem secundũ imaginem & similitudinem suam. Et propter hoc nõ aliunde eum destruxit,nisi ex dictionibus legis,& patris præcepto adiutore eius,ad destructionem & traductionem à potestate angeli.Primo quidẽ diebus xl. ieiunans, similiter ut Moyses & Helias,postea

esurijt.

A esurijt, ut hominem eum uerũ & firmum intelligamus. Propriũ est hominis ieiunãtis esurire. Deinde aũt ut haberet aduersarius ubi cõgrederetur, Quoniam enim in principio per escam nõ esuriẽtem hominẽ seduxit transgredi præceptum dei, in fine esurientem non potuit dissuadere eã quæ à deo esset, sustinere escã. Tentante enim eo & dicente, Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Dominus autem per præceptum legis repulit eum, dicens, Scriptum est, Nõ in pane tãtum uiuet homo. Ad illud quidẽ quod ait, Si filius dei es, tacuit. Excæcauit autẽ eum hominis confessione, & per paternã ditionem primũ impetũ euacuauit. Quæ ergo fuit in paradiso repletio hominis per duplicem gustationem, dissoluta est per eã quæ fuit in hoc mundo indigentiam. Ille autẽ legaliter explosus, tentabat & ipse per mẽdacium rursus legitime facere cõgressionem, in altissimũ enim tẽpli pinnaculũ ducens eum, dixit, Si filius dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quoniã angelis suis deus mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, mendacium abscõdens per scripturã, quod faciũt omnes hæretici. Illud enim angelis suis mãdauit de eo quod scriptum erat, mitte te deorsum, de eo nulla dicebat scriptura, sed à semetipso hanc suasionẽ diabolus afferebat. Dominus itaq; legitime cõfutauit eũ, dicens, Item scriptũ est, Non tentabis dominũ deum tuum. Per eã uocem quæ est in lege ostẽdens, id quidem quod est secundũ hominem, quoniam non debet homo tentare

B deum. Quãtum aũt ad illũ quoniã in eo homine qui uidebatur nõ tentare dominũ deum suũ. Elatio itaq; sensus quæ fuit in serpente, dissoluta est per eã quæ fuit in homine humilitas & bis iã uictus erat de scriptura diabolus, cum est traductus, cõtraria præcepto dei suadens, & secundum sententiam suã dei hostis ostẽsus. Qui magne cõfutatus, & quasi semetipsum colligens, uniuersam quam habebat uirtutem in mendacium ordinãs, tertio ostendit ei seculi regna omnia, & gratiam ipsorum, dicens, quemadmodum meminit Lucas, Hæc omnia tibi dabo, quoniam mihi tradita sunt, & cui uolo do ea, si procidẽs adoraueris me. Dominus itaq; traducẽs eum qui esset, Vade, inquit, satanas, scriptum est enim, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Denudans eum per hoc nomen, & se ostendens qui erat. Satana enim uerbum Hebraice apostatam significat. Et tertio itaq; uincens eum, in reliquum repulit à semetipso, quasi legitime uictum, & soluta est ea quæ fuerat in Adam præcepti dei præuaricatio, per præceptum legis, quod seruauit filius hominis, nõ transgrediens præceptum dei. Quis ergo dominus deus, cui testimonium perhibet, quem nemo tentauit, & quem omnes adorare oportet, & ipsi soli seruire? Omnimodo ille est sine dubio qui & legem dedit deus. Hæc enim in lege prædicta fuerant, & per legis sentẽtiam ostendit dominus, quoniam lex quidem à patre uerbum deum annuntiat, Apostata aũt dei angelus, per illam destruitur uocem traductus qui sit, & uictus

à filio

à filio hominis seruante dei præceptum. Quoniã enim initio homini suasit A
transgredi præceptum factoris, ideo eum habuit in sua potestate, potestas autem eius est transgressio & apostasia, & hijs colligauit hominem, per hominem ipsum iterum oportebat uictum eum cõtrario colligari ijsdem uinculis quibus alligauit hominem, ut homo solutus reuertatur ad suum dominum, illa uincula relinquens, per quæ ipse fuerat alligatus, id est transgressionem. Illius enim colligatio, solutio facta est hominis, quoniã non potest aliquis intrare in domum fortis, & uasa eius diripere, nisi primũ ipsum fortem alligauerit. Contrario ergo in sermone eius qui omnia fecit dei, traducens eum dominus, & subijciens per præceptum, præceptum autem dei lex, fugitiuum eum, & legis transgressorem & apostatam dei ostendens, postea iam per uerbum constanter eum colligauit, quasi suũ fugitiuum, & diripuit eius uasa, id est eos qui ab eo detinebãtur homines, quibus ipse iniuste utebatur. Et captiuus quidẽ ductus est iuste is, qui hominem iniuste captiuum duxerat, qui autem ante captiuus ductus fuerat homo, extractus est à possessoris potestate, secundũ misericordiã dei patris, qui miseratus est plasmati suo, & dedit salutem ei per uerbum, id est per Christum redintegrans, ut experimento discat homo, quoniã non à semetipso, sed donatione dei accepit incorruptelã. Sic igitur manifeste ostendente domino, quoniã dominus uerus, & unus deus, qui à lege declaratus fuerat, quẽ enim lex præconauerat deum, hunc spiritus ostendit patrem, cui & seruire soli oportet discipulos B
Christi, & per eas quæ sunt in lege sententias aduersariũ nostrum euacuãte, lex autẽ Demiurgum laudare deum, & ipsi soli seruire iubet nobis, iam non oportet quærere alium patrem præter hunc aut super hunc, quoniam unus deus qui iustificat circuncisionem ex fide & præputium per fidem. Si enim alius quis erat super hunc perfectus pater, nequaquam per huius sermones & præcepta destruxisset satanam. Nec enim ignorãtia per alteram põtest dissolui ignorantiã, quemadmodum neq; per labem labes euacuari. Si igitur lex ex ignorãtia & labe est, quomodo sententiæ quæ in ea sunt, diabolicam ignorãtiam absoluere poterãt & fortem uincere? Neq; enim à maiori, neq; ab æquali fortis uinci potest, sed ab eo qui plus potest. Plus autẽ potest super omnia uerbũ dei, qui in lege quidem uociferatur, Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est, &, diliges dominũ deum tuũ ex tota anima tua, & hũc adorabis, & huic seruies. In Euãgelio autem per has easdẽ sententias destruens apostasiã, & patris uoce deuicit fortẽ, & legis præceptũ suas sententias cõfitetur, dicẽs, Nõ tentabis dominũ deum tuũ. Nec enim per alienam sed per propriã patris sui sentẽtiam destruxit aduersarium, & fortem uicit. Nos aũt solutos per ipsum præceptum docuit, esurientes quidem sustinere eam quæ à deo datur escã, in sublimitate autẽ positos uniuersi chrismatis, uel operibus iustitiæ cõfidẽtes, uel ministrationis supereminẽtia adornatos,

nequaquam

A nequaquam extolli, neque tentare deũ, sed humilia sentire, & præ manu habere, Non tentabis dominum deum tuum, queãdmodum & Apostolus docuit, Non alta, ait, sentientes, sed humilibus cõsentientes. Nec diuitijs, nec gloria mundi, neque præsenti phantasia capi, Scire autem quoniã dominum deum tuum adorari oportet, ipsi soli seruite, & nõ credere ei, qui falso promisit ea quæ nõ sunt sua, dicens, Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. Ipse enim confitetur, quoniã adorare eum, & uoluntatem eius facere, cadere est à gloria dei. Et quid aut suaue, aut bonum participare potest qui cecidit? Aut quid aliud sperare & expectare potest, qui talis est, nisi mortẽ? Ei enim qui cecidit, proxima mors est. Deinde nec illa itaque quæ promisit præstabit, quomodo enim præstabit ei qui cecidit? Deinde quoniam dominatur hominibus, & ei ipsi deus, & nolente patre nostro qui est in cœlis, neque passer cadet in terrã. Illud igitur quod ait, hæc mihi tradita sunt, & cui uolo do ea, ut in superbiam elatus ait. Neque enim conditio sub eius potestate est, quandoquidem & ipse unus de creaturis est. Neque ipse hominum regnum attribuet hominibus, sed secundum ordinationem dei patris, & cætera quæque, & quæ sunt erga homines disponuntur. Dominus autẽ ait, Quoniã diabolus mendax est ab initio, & in ueritate non stetit. Si itaque mendax est, & non stans in ueritate, uidelicet nõ uerum dicebat, quoniam hæc omnia mihi tradita sunt, & cui uolo, do ea, sed mẽdacium loquens. Assuetus enim erat iam

B ad seductionem hominum mẽtiri aduersus deum. Ab initio enim homini escam multam cum deus dedisset, ex una autem tãtum arbore præcepisset ne mãducaret, quemadmodum scriptura dicit dixisse deum ad Adam, Ab omni ligno quod est in paradiso escã manducabis, à ligno autẽ cognoscẽdi bonum & malum non manducabitis, qua autẽ die manducaueritis, morte moriemini, Ille autẽ mentiens aduersus deum tẽtauit hominem, queãdmodum scriptura dicit dixisse serpentem mulieri, Quid itaque dixit deus? Ne manducaueritis ab omni ligno paradisi. Et cũ illa traduxisset mẽdacium, & simpliciter retulisset præceptum, in eo quod diceret, ab omni ligno paradisi manducabitis, à fructu autẽ ligni quod est in medio paradiso, dixit deus, ex eo nõ manducabitis, neque tetigeritis, ne moriamini, cum didicisset à muliere præceptum dei, astutia usus decepit eã denuo per falsiloquium, dicens, Non morte moriemini. Sciebat enim deus, quoniã qua die mãducaueritis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dij, sciẽtes bonũ & malũ. Primo quidem in dei paradiso disputat de deo, quasi absente eo, magnitudinẽ enim ignorabat dei, post deinde ab ipsa discẽs dixisse dominum, morituros eos si gustassent de prædicto ligno, tertio mendacium loquens dixit, Nõ morte moriemini. Sed quoniã deus uerax est, mendax autẽ serpens, de effectu ostensum est, morte subsecuta eos qui manducauerunt, simul enim cũ esca & mortem adsciuerunt, quoniam inobedientes manducabant. Inobedientia autem dei

dei morte infert, propter hoc ex eo traditi sunt ei, debitores mortis effecti. A
In ipsa itaq; die mortui sunt, in qua manducauerunt, & debitores facti sunt mortis, quoniā cōditionis dies unus, Factus est enim, inqt, uespere & mane dies unus. In ipsa autē hac die manducauerunt, in ipsa autē & mortui sunt. Secundum autem circulum & cursum dierum, secundū quem alia quidem prima, alia autem secunda, & alia tertia uocatur, si quis autē uelit diligenter discere qua die ex septē mortuus est Adā, inueniet ex domini dispositione. Recapitulans enim uniuersum hominem in se ab initio usq; ad finem, recapitulatus est & mortē eius, manifestum est itaq; quoniā in illa die mortem sustinuit dominus, obediens patri, in qua mortuus est Adā, inobediēs deo. In qua autē mortuus est, in ipsa & māducauit. Dixit enim deus, In qua die manducabitis ex eo, morte moriemini. Hunc itaq; diem recapitulans in semetipsum dominus, uenit ad passionē pridie ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua homo plasmatus est, secundā plasmationem eam quæ est à morte, per suā passionem donans. Quidam autē rursus in millesimum annum reuocāt mortem Adæ. Quoniā enim dies domini sicut mille anni, non superposuit autē mille annos, sed intra eos mortuus est, transgressionis adimplens sententiam. Siue ergo secundum inobedientiam quæ est mors, siue quod exinde traditi sint, & facti sunt debitores mortis, siue secundum unum & eundē diem, in quo māducauerunt & mortui sunt, quoniam una conditionis dies, siue secundū hunc circulū dierum, quia in ipsa mortui in qua & manducauerunt, hoc est parasceue, quæ dicitur cœna pura, id est, sexta feria, quā & dominus ostēdit passus in ea, siue secundū quod nō sit supergressus mille annos, sed in ipsis mortuus sit, secundū omnia ergo quæ significantur, deus quidē uerax, mortui enim sunt qui gustauerunt de ligno, serpens autem mendax ostensus est, & homicida, sicut dominus ait de eo. Quoniā ab initio homicida est, & in ueritate non stetit. Sicut ergo in principio mentitus est, ita & in fine mentiebatur, dicens, Non enim ipse determinauit huius seculi regna, sed deus. Regis enim cor in manu dei. Et per Salomonem autē ait uerbum, Per me reges regnāt, & potestates tenent iustitiā. Per me principes exaltātur, & tyrāni terræ. Et Paulus apostolus hoc ipsum ait, Omnibus potestatibus sublimioribus subiecti estote, nō est enim potestas nisi à deo. Quæ autē sunt, à deo dispositæ sunt. Et iterū de ipsis ait, Non enim sine causa gladium portat, dei enim minister est, uindex in iram ei qui male operatur. Quoniā hæc autē non de angelicis potestatibus, nec de inuisibilibus principibus dixit, quomodo quidam audēt exponere, sed de hijs, quæ sunt secundum †homines potestates, ait, Propter hæc enim & tributa præstatis, ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruientes. Hoc autē & dominus confirmauit nō faciens quidē quod à diabolo suadebatur, tributorum autē exactoribus iubens pro se, & pro Petro dare tributū. Quoniā ministri dei sunt, B

Sexto ab orbe cōdito die peccauit Adam

als, potestatibus

dei sunt, in hoc ipsum deseruientes. Quoniã enim absistens à deo homo, in
A tantum efferauit, ut etiam consanguineum, hostem sibi putaret, & in omni inquietudine, & homicidio, & auaritia sine timore uersaretur, imposuit illi deus humanum timorem, non enim cognoscebant timorem domini, ut potestati hominũ subiecti, & lege eorum astricti aliquid assequantur iustitiæ, & moderentur ad inuicẽ in manifesto propositũ gladiũ timẽtes, sicut Apostolus ait: Non enim sine causa gladiũ portat, dei enim minister est, uindex in irã ei, qui male operatur. Et propter hoc & ipsi magistratus indumentũ iustitiæ leges habentes, quæcunq; iuste & legittime fecerint, de hijs non interrogabuntur, neq; pœnas dabũt. Quæcunq; aũt ad euersionẽ iusti inique & impie contra legem & more Tyrannico exercuerunt, in hijs & peribunt iusto iudicio dei, ad omnes æqualiter perueniente, & in nullo deficiente. Ad utilitatem ergo gentiliũ terrenũ regnũ positum est à deo, sed nõ à diabolo, qui nunq; omnino quietus est, imò qui nec ipsas quidem gentes uult in trãquillo agere, ut timentes regnũ humanum, non se alterutrũ homines uice piscium consumãt, sed per legũ positiones repercutiant multiplicem gẽtilium iniustitiam. Et secundum hoc ministri dei sunt, qui tributa exigunt à nobis, in hoc ipsum seruiẽtes quæ sunt potestates, à deo ordinatæ sunt. Manifestũ est, quoniam mentitur diabolus dicẽs, Mihi tradita sunt, & cui uolo, do ea,
B Cuius enim iussu homines nascuntur, huius iussu & reges constituũtur, apti hijs qui in illo tempore ab ipsis regnantur. Quidã enim illorũ ad correctionem & utilitatem subiectorũ dantur, & conseruationem iustitiæ. Quidam aũt ad timorẽ, & pœnã, & increpationem. Quidam aũt ad illusionẽ & contumeliam, & superbiam, quemadmodum & digni sunt dei iusto iudicio, sicut prædiximus, in omnibus æqualiter superueniẽte. Diabolus aũt quippe Apostata existens angelus, hoc tantũ potest, quod egit in principio, seducere & abstrahere mentem hominis ad transgredienda præcepta dei, & paulatim obserare corda eorum conatur seruire ei, ad obliuiscendum quidem uerum deũ, ipsum aũt quasi deum adorare. Quemadmodũ aut si quis apostata regionem aliquam hostiliter capiens, perturbet eos, qui in ea sunt, ut regis gloriam sibi uindicet apud ignorantes, quod apostata & latro sit, Sic aũt & diabolus cũ sit unus ex angelis hijs, qui super spiritum aëris præpositi sunt, quemadmodum Paulus apostolus in ea quæ est ad Ephesios manifestauit, inuidens homini, apostata à diuina factus est lege. Inuidia enim aliena est à deo. Et quoniam per hominem traducta est apostasia eius, & examinatio sententiæ eius homo factus est, adhuc magis magisq; semetipsum contrariũ constituit homini, inuidẽs uitæ eius, & in sua potestate apostatica uolẽs concludere eũ. Omniũ artifex uerbũ dei per hominẽ uincẽs eũ, & apostatã ostendens, è cõtrario subiecit eũ homini. Ecce, dicẽs, do uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimi

F ci, ut

ci, ut quemadmodū dominatus est homini per apostasiam, sic iterū per hominem recurrentem ad deum euacuetur apostasia eius. Et non tantum per ea quæ dicta sunt, sed & per ea quæ erūt sub Antichristo ostenditur, quoniam existēs apostata & latro, quasi deus uult adorari, & cum sit seruus, regē se uult præconari. Ille enim omnē suscipiens diaboli uirtutē, ueniet non quasi rex iustus, nec quasi in subiectione dei legitimus: sed impius & iniustus, & sine lege quasi apostata, & iniquus & homicida quasi latro, diabolicā apostasiam in se recapitulans, & idola quidem seponens ad suadendum quod ipse sit deus, se autē extollens unū idolum, habens in semetipsum reliquorū idolorū uarium errorē, &† ubiq; per multas dominationes adorant diabolum, hij per hoc unum idolū seruiāt ipsi, de quo Apostolus in epistola quæ est ad Thessalonicenses secunda ait sic, Quoniam nisi uenerit abscessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se super omne quod dicitur deus, aut colitur: ita ut in templo dei sedeat, ostendens semetipsum tanquam sit deus. Manifeste igitur Apostolus ostendit aduentum eius, & quoniam extollitur super omne quod dicitur deus, uel quod colitur super omne idolum. Hij enim sunt qui dicuntur quidē ab hominibus, nō sunt autem, dij. Et quoniam ipse se tyrannico more conabitur ostendere deum: super hæc autem manifestauit & illud quod à nobis per multa ostensum est, quoniam Hierosolymis templum per dispositionē ueri dei factū est. Ipse enim Apostolus ex sua psona diffinitiue templū illud dixit dei. Ostendimus autē & in tertio libro nullū ab apostolis ex sua persona deum appellari nisi eum, qui uere sit deus, patrem domini nostri, cuius iussu hoc quod est in Hierosolymis factum est templum, ob eas causas quæ à nobis dictæ sunt, in quo aduersarius sedebit, tētans semetipsum Christum ostēdere, sicut & dominus ait, Cum aūt uideritis abominationē desolationis, quæ dicta per Danielem prophetā, stātem in loco sancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt fugiāt in montes, & qui in tecto est, non descendat tollere quicquam de domo. Erit enim tunc pressura magna, qualis non est facta ab initio seculi usque nunc, sed neq; fiet. Daniel autem nouissimi regni finem respiciens, id est nouissimos decem reges, in quos diuideretur regnum illorum, super quos filius perditionis ueniet, cornua dicit decem nasci bestiæ, & alterū cornu pusillum nasci in medio ipsorum, & tria cornua de prioribus eradicare à facie eius. Et ecce, inquit, oculi quasi oculi hominis in cornu hoc, & os loquēs magna, & aspectus eius maior reliquis uidebatur, & cornu illud faciebat bellū aduersus sanctos, & ualebat aduersus eos, quoadusq; uenit uetustus dierū, & iudicium dedit sanctus altissimi dei & tempus præuenit, & regnū obtinuerūt sancti. Postea in exolutione uisionum dictum est ei. Bestia quarta, regnum quartū erit in terra, quod eminebit super reliqua regna & manducabit omnem terram, & conculcabit eā, & conci

[margin: A, B; † als uti hij qui]

A & cōcidet, de decem cornibus eius, decem reges exurgent, & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eū fuerunt, & reges tres deminorabit, & uerba aduersus altissimum deum loquetur, & sanctos altissimi dei cōteret, & cogitabit demutare tempora & legem, & dabitur in manu eius usq; ad tempus temporum & dimidiū tempus, hoc est triennium & sex menses, in quibus ueniēs regnabit super terram. De quo iterū & apostolus Paulus in secunda ad Thessalonicenses simul & causam aduentus eius annūtians sic ait, Et tūc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduētus sui, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni uirtute, & signis, & portentis mendaciorū, & omni seductione malitiæ pereuntibus, pro eo quod dilectionem ueritatis non receperunt, ut salui fierent. Et ideo mittit eis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut † uindicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed cōsenserunt iniquitati. Et dominus autem hoc idem nō credentibus sibi dicebat, Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me. Cū alius aūt uenerit in nomine suo illū recipietis, alium dicēs Antichristū, quoniam alienus est à domino, & ipse est iniquus iudex, qui à domino dictus est, quoniā deum non timebat, neq; hominem reuerebatur, ad quem fugit uidua oblita dei, id est, terrena Hierusalem, ad ulciscendum de inimico, quod & faciet in tempore regni sui, transferet regnum in eam, & in templo dei sedebit, seducens eos qui adorāt eum quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum, & sanctum desolabitur. Et datū est in sacrificium peccatū, & proiecta est in terra iustitia, & fecit, & prospere cessit. Gabriel angelus exoluēs eius uisionem de hoc ipso dicebat. Et in nouissimo regni ipsorum exurget rex improbus facie ualde, & intelligens quæstiones, & ualida uirtus eius, & ammirabilis, & corrūpit, & dirigit, & faciet, & exterminabit fortes, & populū sanctum, & iugū torquis eius, dirigetur dolus in manu eius, in corde suo exaltabitur, & dolo disperdet multos, & ad perditionē multorū stabit, & quomodo una manu conteret. Deinde & tēpus tyrannidis eius significat, in quo tēpore fugabuntur sancti, qui purū sacrificiū offerūt deo. Et in dimidio hebdomadis, ait, tolletur sacrificiū & leuatio, & in tēplo abominatio desolationis, & usq; ad consummationē tēporis consummatio dabitur super desolationē. Dimidiū aūt hebdomadis, tres sunt anni, & mēses sex: ex qbus omnibus non tantū, quæ sunt Apostasiæ manifestātur, & quæ sunt eius qui in se recapitulatur omnē diabolicū errorē, sed & quoniā unus & idē pater deus qui à prophetis annunciatus est, à Christo autē manifestatus. Si enim quæ a Daniele propheta sunt dicta de fine dominus cōprobauit, Cū uideritis dicens, abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielē prophetā: Danieli aūt angelus Gabriel exolutionē uisionū fecit, Hic aūt est archangelus Demiurgi, & hic idem Mariæ euāgelizauit manifestū aduentū, & incarnationē

al. iudicentur

B

natione Christi: Vnus & idem deus manifestissime ostenditur, qui prophe A
tas misit, & filium praemisit, & nos uocauit in agnitione suã. Manifestus ad-
huc etiam de nouissimo tẽpore, & de hijs qui sunt in eo decem regibus, in
quos diuidetur quod nunc regnant imperiũ, significauit Ioannes domini di
scipulus in Apocalypsi, edisserẽs quae fuerint decem cornua quae à Daniele
uisa sunt, dicens, sic dictũ esse sibi, Decẽ cornua quae uidisti decẽ reges sunt,
qui regnũ nõ acceperũt, sed potestatẽ quasi reges una hora accipient. Cũ be
stia hij unã sententiã habent, & uirtutem & potestatem suã bestiae dãt. Hij
cũ agno pugnabunt, & agnus uincet eos, quoniã dominus dominorũ est, &
rex regũ. Manifestũ est itaq; quoniã ex hijs tres interficiet ille qui uenturus
est, & reliqui subijciuntur ei, & ipse octauus in eis, & uastabũt Babylonẽ, &
cõburent eã igni, & dabunt regnũ suũ bestiae, & effugabunt ecclesiã. Post de
inde ab aduentu dñi nostri destruetur. Quoniã enim oportet diuidi regnũ,
& sic deperire sicut dominus ait, Omne regnũ diuisum in se desolabit, & o-
mnis ciuitas uel domus diuisa in se non stabit: Diuidi igitur & regnũ & ciui
tatẽ & domũ oportet in decem, & propterea iã partitionẽ, & diuisionẽ praefi
gurauit & diligenter Daniel finem quarti regni digitos ait pedũ esse imagi-
nis, quae à Nabuchodonosor uisa est, in quos uenit lapis sine manibus prae
cisus, & quẽadmodũ ipse ait, Pedis pars quidẽ aliqua ferrea, & pars aliqua
fictilis, quadusq; abscisus est lapis sine manibus, & percussit imaginẽ in pedes
ferreos, & fictiles, & cõminuet eos usq; ad finẽ. Post deinde in exolutione B
ait, Et quoniã uidisti pedes, & digitos partẽ quidẽ fictilẽ, partẽ aũt ferreã, re
gnũ diuisum erit, & radice ferrea erit in eo, quẽadmodũ uidisti ferrum cõmi
xtũ testae, & digiti pedũ pars quidẽ aliqua ferrea, pars aũt aliqua fictilis. Er-
go decẽ digiti pedũ, hij sunt decem reges in quibus diuiditur regnũ, ex qui-
bus quidã quidẽ fortes & agiles, siue efficaces, alij aũt pigri & inutiles erunt,
& nõ consentient quemadmodũ Daniel ait, Pars regni erit fortis, & ab ipsa
parte erit minuta, quoniam uidisti ferrum cõmixtum testae, commixtiones
erunt in semine hominum, & nõ erunt adiuncti inuicem, quemadmodum
ferrum non cõmiscetur cum testa. Et quoniam finis fiet, inquit. Et in diebus
regũ illorum excitabit deus coeli regnum, quod in aeternum non corrumpe-
tur, & regnum eius alteri populo non relinquetur. Comminuet & uentila-
bit omnia regna, & ipsum exaltabitur in aeternum. Quemadmodũ uidisti,
quoniã de monte praecisus est lapis sine manibus, & cõmminuit testã, ferrũ
& aeramentũ & argentum & aurum. Deus magnus significauit regi quae fu
tura sunt post haec, & uerum est somnium, & fidelis interpretatio eius. Si er
go deus magnus significauit per Danielem futura, & per filium confirma-
uit, & Christus est lapis qui praecisus est sine manibus, qui destruet tempo-
ralia regna, & aeternum inducit, quae est iustorum resurrectio, Resuscitabit,
ait, deus coeli regnum, quod in aeternum nunquam corrumpetur. Confutati
resi-

A resipiscant qui Demiurgum respuunt,& nō consentiūt ab eo patre præmissos prophetas,à quo & dominus uenit,sed asseuerāt ex differentibus uirtutibus factas esse prophetias. Quæ enim à Demiurgo prædicta sunt similiter per omnes prophetas,hæc Christus in fine perfecit,ministrās patris sui uoluntati,& adimplens secundū humanū genus dispositiones. Qui ergo blasphemāt Demiurgū,uel ipsis uerbis & manifeste quemadmodū qui à Marcione sunt,uel secundum euersionem sententiæ qui à Valentino sunt, & omnes qui falso dicuntur esse gnostici, organa satanæ ab omnibus deum colentibus cognoscantur esse, per quos satanas nunc & non antea† missus est *forte ausus.* maledicere deo, & qui ignem æternum præparauit omni apostasiæ. Nam ipse per semetipsum nude non audebat blasphemare suū dominum,quemadmodum & initio per serpentem seduxit hominem,quasi latēs deum. Bene Iustinus dixit, quoniam ante domini aduentum, nunꝗ ausus est satanas blasphemare deum,quippe nondum sciens suam damnationem. Quoniam & in parabolis, & allegorijs, & prophetis de eo sic dictum est. Post autem aduentum domini ex sermonibus Christi, & apostolorum eius discens manifeste,quoniam ignis æternus ei præparatus est ex sua uoluntate abscendenti à deo, & omnibus qui sine pœnitentia perseuerant in apostasia,per huiusmodi homines blasphemat eū deum,qui iudiciū importet:qua sententia cōdemnatus & peccatū suæ apostasiæ cōditori suo imputat,& nō
B suæ uoluntati & sententiæ,quemadmodū & qui supergrediūtur leges & postea pœnas dant,queruntur de legislatoribus,sed non de semetipsis. Sic autem & diabolico spiritu pleni innumeras accusationes inferunt factori nostro,& spiritū uitæ nobis donauerit,& legem omnibus aptā posuerit,& nolunt iustū esse iudiciū dei. Quapropter & alterum quendam excogitant patrem,neꝗ curantem neꝗ prouidentem eorum quæ sunt erga nos,aut etiā consentientem omnibus peccatis. Si enim non iudicat pater,aut nō pertinet ad eum,aut cōsentit hijs,quæ fiunt omnibus, & nō iudicat omnes,in æquo erunt & in eodem dinumerabuntur statu, superuacuus ergo erit aduentus Christi ,& contrarius in eo quod non iudicet.

VEnit enim diuidere hominem aduersus patrem suum,& filiam aduersus matrem,& nurū aduersus socrū, & cum duo sint in eodem lecto, unū assumere,& alterum relinquere,ad finē iubere messoribus colligere primum Zizania,& fasciculos alligare,& comburere igni inextinguibili,triticū autem colligere in horreum, & agnos quidem uocare in præparatū regnū, hædos autem in æternum ignem mittere,qui præparatus est à patre eius, diabolo & angelis eius. Et quid enim uerbum uenit in ruinam & in resurrectionem multorum, In ruinam quidem non credentium ei, quibus & maiorem damnationem quàm Sodomorum & Gomorrhæ in iudicio cōminatus, In resurrectionem autem credentium, & facientium uoluntatem patris

 eius qui

eius qui est in cœlis. Si ergo aduentus filij super omnes quidem similiter ad uenit,iudicialis autem & discretor credentium,& non credentium,quoniam ex sua sententia credentes faciunt eius uoluntatem, & ex sua sententia in di ctoaudientes non accedunt ad eius doctrinam:manifestum quoniam & pa ter eius omnes quidem similiter fecit propriam sententiam unumquemq; habentem & sensum similiter:respicit autem omnia, & prouidet omnibus, solem suum oriri faciens super bonos & malos, & pluens super iustos & in iustos.Et quicunq; erga eum custodiunt dilectionem suam, hijs præstat cō munionem,Communio autē dei uita,& lumen, & fruitio eorum quæ sunt apud eum bonorum.Quicunq; autem absistunt secūdum sentētiam suam ab eo,hijs eam quæ electa est ab ipsis separationem inducit.Separatio autē dei mors,& separatio lucis tenebræ, & separatio dei amissio omnium quæ sunt apud deum bonorū. Qui ergo per apostasiam amiserunt quæ prædi cta sunt,quippe desolati ab omībus bonis,in omni pœna cōuersantur,Deo quidem principaliter non à semetipso eos puniente,prosequēte aūt eos pœ na,quoniam sunt desolati ab omni bono. Æterna autem & sine fine sunt à deo bona,& propter hoc & amissio eorum æterna & sine fine est. Quemad modum in immenso lumine qui excæcauerunt semetipsos,uel ab alijs excæ cati sunt,semper priuati sunt iucunditate luminis, nō quod lumen pœnam eis inferat cæcitatis,sed quod ipsa cæcitas superinducat eis calamitatem. Et propter hoc dominus dicebat:Qui credit in me,non iudicatur,id est,non se paratur à deo,adunitus est enim per fidem deo, Qui autem non credit,ait, iam iudicatus est,quoniam nō crediderit in nomine unigeniti filij dei,id est, separauit semetipsum à deo uolūtaria sententia.Hoc est enim iudiciū,quo niam lumē uenit in hūc mundum,& dilexerūt homines magis tenebras q̄ lucem.Omnis enim qui male agit,odit lucē, & non ueniet ad lumen,ne tra ducantur opera eius.Qui autem facit ueritatem uenit ad lumen, ut manife stentur opera eius, quoniam in deo est operatus. Quoniam igitur in hoc mundo quidam quidem accurrunt lumini, & per fidem uniūt se deo,alij au tem absistunt à lumine,& separant seipsos à deo.

Venit uerbum dei omnibus aptam habitationē inferens,his quidē qui in lumine sunt ut fruantur eo,& hijs quæ in eo sunt bonis:hijs autem qui in tenebris sunt,ut participēt eis calamitas quæ in eis est, & propter hoc ait,hos quidem qui sunt ad dexteram uocari in regnum patris, illos autem qui sunt à sinistra in æternum ignem missurū. Semetipsos enim omnibus priuauerunt bonis,& ideo Apostolus ait, Pro eo quod dilectionem dei nō receperunt ut salui fierent, & ideo mittet eis deus operationē erroris,ut cre dant mēdacio, ut iudicētur omnes qui nō crediderūt ueritati,sed cōsenserūt iniquitati.Illo enim ueniēte & sua sententia apostasiam recapitulante in se metipsum,& sua uoluntate & arbitrio operante quæcunq; operabitur, & in templo

A templo dei sedente ut sicut Christũ adorent illũ qui seducũtur ab illo,quapropter & iuste in stagnũ proijcientur ignis.Deo aũt secundũ suã prouidentiam præsciente omnia,& apto tempore eũ qui talis futurus erat immittẽte ut credant falso,& iudicẽtur omnes qui nõ crediderunt ueritati,sed consenserunt iniquitati. Cuius aduentũ Ioannes in Apocalypsi significauit ita, Et bestia quã uiderã similis erat pardo,& pedes eius quasi ursi,os eius quasi os Leonis,& dedit ei Draco uirtutem suam,& thronum suũ,& potestatẽ magnã, & unũ ex capitibus eius quasi occisum in mortẽ,& plaga mortis eius curata est,& admirata est uniuersa terra post bestiã,& adorauerunt Draconẽ,quoniam dedit potestatem bestiæ,& adorauerunt bestiã,dicẽtes,quis similis bestiæ illi, & quis potest pugnare cũ ipsa,& datum est ei os loquens magna & blasphemiã,& data est ei potestas mensibus xl.&duo,& aperuit os suũ blasphemum aduersus deum blasphemare nomen eius & tabernaculũ eius,& eos qui in cœlo habitant,& data est ei potestas super omnem tribum,& populum,& linguã,& gentem, & adorauerunt eam omnes qui habitant super terram,cuius non est scriptum nomen in libro uitæ agni occisi à constitutione mundi.Si quis habet aures,audiat.Si quis in captiuitatem duxerit,in captiuitatem ibit.Si quis gladio occiderit, oportet eũ in gladio occidi.Hic est substinẽtia & fides sanctorũ.Post deinde & de armigero eius,quẽ & pseudoprophetam uocat,loquebatur,inquit,quasi Draco,& potestatem primæ
B bestiæ omnem faciebat in conspectu eius, & facit terram & qui habitant in ea,ut adorent bestiam primam cuius & curata est plaga mortis eius,& faciat signa magna, & ut ignem faciat de cœlo descendere in terram in conspectu hominum,& seducit inhabitantes super terram.Hoc ne quis eum diuina uirtute putet signa facere,sed magica operatione.Et non est mirandum si dæmonijs & apostaticis spiritibus ministrãtibus ei,per eos faciat signa in quibus seducat habitantes super terram .Et imaginem,ait, uidebit fieri bestiæ,& spiritum dabit imagini,uti & loquebatur imago,& eos qui non adorauerũt eam faciet occidi.Et characterem autẽ ait in fronte & in manu dextra faciet dari, ne possit aliquis emere uel uendere, nisi qui habet characterẽ nominis bestiæ uel numerum nominis eius, & esse numerum sexcentos sexaginta sex,quod est,sexies cẽteni,& deni sexies,& singulares sex.In recapitulationem uniuersæ apostasiæ eius quæ facta est in sex millibus annorum Quotquot enim diebus hic factus est mundus,tot & millenis annis cõsummatur.Et propter hoc ait scriptura geneseos.Et consummata sunt cœlum & terra,& omnis ornatus eorum. Et consummauit deus in die sexto omnia opera sua quæ fecit,& requieuit in die septimo ab omĩbus operibus suis quæ fecit. Hoc autem est & antefactorum narratio,quemadmodum facta sunt, & futurorum prophetia . Est enim dies domini quasi mille anni. In sex autem diebus consummata sunt quæ facta sunt , Manifestum est,quoniam

cōſummatio ipſorū ſextus milleſimus annus eſt. Et propter hoc in omni tē- A
pore plaſmatus in initio homo per manus dei, id eſt, filij & ſpiritus, ſcit ſe-
cundum imaginē & ſimilitudinē dei, paleis quidē abiectis, quæ ſunt apoſta
ſia, frumēto aūt in horreū aſſumpto, quod eſt, hij qui ad deū fide fructificāt:
& propterea tribulatio neceſſaria eſt hijs qui ſaluantur quodammodo con-
triti, attenuati & conſparſi per patientiā uerbo dei, & igniti apti ſint ad cōui-
uium regis: Quemadmodum quidā de noſtris dixit, propter martyrium in
deū adiudicatus ad beſtias. Quoniā frumentū ſum Chriſti, & per dentes be
De ignatio refertur hoc. ſtiarū molor, ut mūdus panis dei inueniar. Cauſam aūt reddidimus in hijs
qui ſunt ante hūc libris, propter quos paſſus deus hæc ita fieri, oſtendimus
quoniā omnia quæ ſunt talia, pro eo qui ſaluatur homine facta ſunt, illud
quod eſt ſui arbitrij, & ſuæ poteſtatis maturans ad immortalitatē, & aptabi
forte insinuatur. liorē eū ad æternam ſubiectionē deo præparans. Et propter hoc cōditio in
ſumitur homini: nō enim homo propter illam, ſed cōditio facta eſt propter
hominē. Gētes autē & ipſæ nō alleuauerūt oculos ad cœlū, neq; gratias ege
runt factori ſuo, neq; lumē ueritatis uidere uoluerūt, ſed ſicut mures cæci ab
Esaiæ. 40 ſconditi in profundo, Inſipientia eius te ſermo ut ſtillicidiū de cado, & ſicut
momentum ſtateræ, & ſicut nihil deputauit, in tantum utiles & aptibiles iu-
ſtis, quantū utilitatis præſtat ſtipula ad tritici augmētum, & paleas eius in
uſtionem ad operationē auri. Et propterea cum in fine repetente hinc eccle-
ſia aſſumitur, Erit, inquit, tribulatio qualis non eſt facta neque fiet, Nouiſſi- B
mus enim agon iuſtorum in quo uincentes coronantur incorruptelam. Et
propter hoc in beſtia ueniente recapitulatio fit uniuerſæ iniquitatis, & o-
mnis doli, ut in ea cōfluens & cōduſa omnis uirtus apoſtatica in caminum
mittatur ignis. Congruēter autē & nomē eius habebit numerū, Sexcētos ſe
xaginta ſex, recapitulans in ſemetipſo omnē quæ fuit ante diluuiū malitiæ
cōmixtionē, quæ facta eſt angelica apoſtaſia, Noë enim fuit annorū ſexcē-
torū, & diluuiū aduenit terræ delens in reſurrectionē terræ propter nequiſſi
mam generationē quæ fuit tēporibus Noë. Recapitulās aūt & omnē qui fu
it à diluuio errorē cōmentatorē Idolorū, & prophetarū interfectionem, &
ſuccēſionē iuſtorū. Illa enim quæ fuit à Nabuchodonoſor inſtituta imago,
altitudinē quidē habuit cubitorū ſexaginta, latitudinē aūt ſex, propter quæ
& Ananias, & Azarias & Miſaël nō adorātes eā in caminū miſſi ſunt ignis
per id quod eis euenit prophetantes eā, quæ in finē futura eſt iuſtorū ſuccē-
ſio, Vniuerſa enim imago illa præfiguratio fuit huius aduētus, ab omnibus
omnino hominibus ipſum ſolū decernās adorari. Sexcēti itaq; anni Noë,
ſub quo fuit diluuiū, propter apoſtaſiā, & numerus cubitorū imaginis, pro-
pter quā iuſti in caminum ignis miſſi ſunt, numerū nominis ſignificat illius
in quē recapitulat ſex milliū annorū omnis apoſtaſia, & iniuſtitia, & nequi-
tia, & pſeudoprophetia, & dolus, propter quæ & diluuiū ſuperueniet ignis.
Hijs

A Hijs autem sic se habẽtibus, & in omnibus antiquis & probatissimis & ue/
teribus scripturis numero hoc posito,& testimoniũ perhibẽtibus hijs qui fa
cie ad faciem† Ioannem uiderunt,& ratione docẽtes,quoniam numerus no
minis bestiæ secundũ Græcorum computationẽ per literas quæ in eo sunt,
sexcentos habebit, & sexaginta, & sex, hoc est,decadas æquales hexacon/
tasin, & hecatontadas æquales monasin: Numerus enim qui digitos sex
similiter custoditus recapitulationes ostendit uniuersæ apostasiæ eius quæ
initio,& quæ medijs tẽporibus,& quæ in fine erit. Ignoro quomodo errauẽ
runt quidam sequentes idiotismũ, & medium frustrãtes numerũ nominis,
quinquaginta numeros deducẽtes, pro sex decadis unã decadẽ uolẽtes esse,
Hoc aũt arbitror scriptorum peccatum fuisse,ut solet fieri, quoniã & per li/
teras numeri ponuntur,facile literam græcam, quæ sexaginta nuntiat nume
rum, in iota græcorum literam expãsam. Post deinde quidã sine exquisitio
ne hoc acceperunt. Alij quidem simpliciter & idiotice usurpauerunt denariũ
numerũ,Quidã aũt & per ignorantiã ausi sunt & nomina exquirere, habẽ/
tia falsum erroris numerũ.Sed hijs quidẽ qui simpliciter,& sine malitia hoc
fecerũt,arbitramur ueniã dari à deo,Quotquot aũt secundũ inanem gloriã
statuũt nomina,cõtinentia falsum numerũ, & quod à se fuerit adinuentum
nomẽ definierint esse illius qui uenturus est, nõ sine dãno tales exient, quip/
pe qui & semetipsos,& credentes sibi seduxerũt. Et primũ quidẽ damnũ est
B excidere à ueritate,& quod non sit arbitrari: post deinde apponenti uel au/
ferẽti de scriptura pœnam non modicam fore, in quam incidere necesse est
eum qui sit talis.Subsequetur autẽ & aliud nõ quodlibet periculum eis, qui
falso præsumunt scire nomen eius. Si enim aliud quidẽ hij putant,aliud au
tẽ ille habens adueniet,facile seducentur ab eo,quasi nec dum adsit ille quem
caueri conuenit. Oportet itaq; tales discere, & ad uerum recurrere nominis
numerum,ut non in pseudoprophetarum loco deputentur, Sed scientes fir
mum numerum qui à scriptura annuntiatus est,id est,sexcentorum sexagin
ta sex,sustineant primũ quidem diuisionem regni in decem: post deinde il/
lis regnantibus,& incipientibus corrigere sua negotia, & augere suũ regnũ,
qui de improuiso aduenerit regnũ sibi uindicans, & terrebit prædictos,ha/
bens nomen continens prædictũ numerũ,hũc uere cognoscere esse abomi/
nationem desolationis.Hoc & Apostolus ait, Cũ dixerint pax & munitio,
tũc subitaneus illis superueniet interitus.Hieremias aũt non solũ subitaneũ
eius aduentũ,sed & tribum ex qua ueniet manifestauit dicens: Ex Dan au/
diuimus uocem uelocitatis equorum eius,à uoce hinnitus decursionis equo
rum eius commouebitur tota terra,& ueniet & manducabit terrã & plenitu
dinẽ eius, & ciuitatẽ & qui inhabitant in ea:& propter hoc nõ annumeratur
tribus hæc in Apocalypsi cum hijs quæ saluantur. Certius ergo & sine peri/
culo est sustinere adimpletionẽ prophetiæ, quã suspicari,& diuinare nomi/
na qualibet

al's Iesum.
Numeri diuinantium.
Hexacõtasin, & monasin, datiui casus sunt, sensus autẽ est, in 600. tot sunt decades, quot monades in 60 et rursus ĩ 60 tot decades, quot monades in sex.
i decem & sexaginta

na qualibet, quādo multa nomina inueniri possunt habentia prædictū nu- A
merū. Et nihilominus quidē erit hæc eadem quæstio. Si eñ multa sunt quæ
inueniūtur nomina habentia numerū hunc, quod ex ipsis portabit qui ueni
et quæritur. Quoniā aūt nō propter inopiā nominū habentiū numerū no-
minis eius dicimus hæc, sed propter timorē erga deū, & zelū ueritatis: euan
enim nomē habēt numerū de quo quæritē, sed nihil de eo affirmamus. Sed
& Latinos nomen sexcentorū sexaginta sex numerum, & ualde uerisimile
est, quoniam uerissimū regnum hoc habet uocabulū. Latini enim sunt qui
τέταρ nūc regnāt, sed nō in hoc nos gloriabimur. Sed & Tetan prima syllaba per
duas Græcas uocales ε & ι scripta omniū nominūquæ apud nos inueniun-
tur magis fide dignum est. Etenim prædictum numerū habet in se, & litera
rum etiam sex singulis syllabis ex ternis literis cōstantibus, & uetus & semo-
tum. Neq; eorū regū qui secundum nos sunt, aliqs uocatus est Titan. Neq;
eorum qui publice adorantur idolorū apud Græcos, & barbaros habet uo
cabulū, & diuinū putatur apud multos esse hoc nomē, ut etiā sol Titan uo-
cetur, ab hijs qui nunc tenent & ostentationē quandā continent ultionis, &
alias Tale. uindictam inferētis, quod ille simulat, se male tractatos uindicare. Titas au
tem & antiquū, & fide dignū, & regale, magis autē & tyrannicū nomen. Cū
igitur tantū suasionū habeat hoc nomen Titan, tamen habeat uerisimili-
tudinem ut ex multis colligamus ne forte Titan uocetur qui ueniet, nos ta-
men nō periclitabimur in eo, nec asseuerātes pronūtiabimus, hoc eū nomen B
habiturū, scientes quoniā si oporteret manifeste præsenti tēpore præconari
nomē eius, per ipsum utiq; æditū fuisset, qui & Apocalypsim uiderat. Neq;
enim ante multū temporis uisum est, sed penè sub nostro seculo, ad finem
Domitiani imperij. Hunc autē numerū nominis ostendit, ut caueamus illū
uenientē, scientes quis est. Nomen autē eius tacuit, quoniā dignū nō est præ
conari à spiritu sancto. Si enim præconatū ab eo fuisset, fortassis & in mul-
tum permaneret, Nunc autē quoniā fuit, & non est, & ascendit abysso, & in
perditionem uadit, quasi qui non sit, sic nec nomen eius præconatū est: eius
enim quod non est nomen non præconatur. Cum aūt uastauerit Antichri
stus hic omnia in hoc mundo, regnabit annis tribus & mēsibus sex, & sede-
rit in tēplo Hierosolymis, tunc ueniet dñs de cœlis in nubibus in gloria pa
tris, illū quidem & obedientes ei in stagnū ignis mittens, adducēs autem iu
stis regni tempora, hoc est requietionem septimā diem sanctificatā & resti-
tuens Abrahæ promissionē hæreditatis: in quo regno ait dominus multos
ab oriēte & occidēte uenientes recūbere cū Abrahā Isaac & Iacob, Quoni
am autem quidā ex hijs qui putātur recte credidisse, supergrediuntur ordi
nē promotionis iustorū, & modos meditationis ad incorruptelā ignorant,
hæreticos sensus in se habentes. Hæretici enim despicientes plasmationem
dei, & non suscipientes salutem carnis suæ. Contemnentes autem & repro-
missio-

missionem dei,& totū supergredientes deū sensu,simul atq; mortui fuerint,
A dicunt se supergredi cœlum,& Demiurgū,& ire ad matrem,uel ad eum qui
ab ipsis affingitur patrem. Qui ergo uniuersam reprobant resurrectionem,
& quantum in ipsis est auferunt eā de medio, quid mirū est, si nec ordinem
resurrectionis sciunt,nolētes intelligere, quoniam si hæc ita essent quemad
modum dicunt,ipse utiq; dominus in quem se dicunt credere, non in tertia
die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirās confestim utiq; abisset
sursum relinquens corpus terræ. Nunc autem tribus diebus conuersatus est
ubi erāt mortui quemadmodum prophetia ait de eo. Commemoratus est
dominus sanctorum mortuorum suorū eorum qui ante dormierunt in ter
ram stipulationis,& descēdit ad eos,extrahere eos,& saluare eos. Et ipse au
tem dominus. Quemadmodum, ait, Ionas in uentre ceti tres dies,& tres
noctes māsit,sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascē
dit autem quid est,nisi quia & descēdit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in
eum prophetans dixit, Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Re-
surgens autem tertia die,& Mariæ quæ se prima uidit,& adorauit,dicebat:
Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum,sed uade ad di
scipulos,& dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum. Si ergo
dominus legem mortuorū seruauit,ut fieret primogenitus à mortuis, & cō-
B moratus usq; in tertiā diem in inferioribus terræ,post deinde surgens in car
ne, ut etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem:
quomodo nō confundētur,qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum
qui sit secundum nos, interiorem autem hominem ipsorum derelinquentē
hic corpus, in supercœlestem ascendere locum. Cum enim dominus in me-
dio umbræ mortis abierit,ubi animæ mortuorum erant,post deinde corpo
raliter resurrexit,& post resurrectionem assumptus est, manifestū est, quia
& discipulorū eius, propter quos & hæc operatus est dominus,animæ abi-
bunt in inuisibilem locum, definitum eis à deo. Et ibi usq; ad resurrectio-
nem cōmorabuntur, sustinētes resurrectionem: post recipientes corpora &
perfecte resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & dominus re-
surrexit, sic uenient ad cōspectum dei. Nemo est enim discipulus super magi
strum: perfectus autē omnis erit,sicut magister eius. Quomodo ergo magi-
ster noster non statim euolans abijt,sed substinens definitum à patre resur
rectionis suæ tempus, quod & per Ionam manifestum est,post triduum re
surgens assumptus est, Sic & nos sustinere debemus definitum à deo resur-
rectionis nostræ tempus, præannuntiatū à prophetis,& sic resurgentes assu
mi, quotquot dominus hoc dignos habuerit.

Finis quinti lib. D. Irenæi, aduersus hæreses.

Azazel

F

L

M

N

O

Oblationes

T

Terra

Finis Indicis.

a b c d e f g h i k l m n o p q
r s t u x y z A B C D E F G.

Omnes sunt terniones